

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT.

TIDSSKRIFT FOR

SAMFUNDSSPØRGSMÅL, ØKONOMI OG HANDEL.

UDGIVET AF

NATIONALØKONOMISK FORENINGS BESTYRELSE.

(Overpostmester H. G. PETERSEN, Professor V. FALBE HANSEN
Grosserer O. B. MUUS, Kontorchef MARCUS RUBIN og
Professor, Dr. WILL. SCHARLING

REDAKTØR:

ALEKSIS PETERSEN-STUDNITZ.

31

TREDJE RÆKKES FØRSTE BIND.

KJØBENHAVN

FORRETNINGSFØRER: ALEKSIS PETERSEN-STUDNITZ.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1893

NATIONALBIBLIOTEK

UDGIVET AF

UDGIVET AF

Den samlede Rækkes en og tredivte Bind.

UDGIVET AF

UDGIVET AF

UDGIVET AF

UDGIVET AF

Indhold.

Første Hefte.

Nutidsbevægelser i dansk Haandværk og Industri. Af Redaktør <i>Adolf Bauer</i>	I
Landbruget i 1892. Af Redaktør <i>H. Hertel</i>	31
De preussiske Love om Rentengüter. Af Redaktør <i>H. Hertel</i>	43
Litteratur: Fahlbeck, Sverig-Norges Handelspolitik, anm. af Kontorchef <i>E. Meyer</i> ; Bing, la société anonyme, anm. af Dr. <i>I. Heckscher</i> ; Warschauer, Fourier; ny tyske Tidsskrifter	65
Fra Udlandet: Arbejde og Produktionsomkostninger; Stor- britanniens Indførsel af danske Landbrugsprodukter; til Arbejdspørgsmaalet; demografisk Prisopgave; Varepriser; preussiske Skolebørns Familiesprog.	79
Verdenspostforeningen.	94

Andet Hefte.

Bør vi have en Forsikringslov? Af Forretningsfører, cand. jur. <i>C. A. Iversen</i>	97
Nationaløkonomisk Forening: Diskussion om Forsikrings- lovgivningen.	131
Brentano: Arbejdslønnens og Arbejdstidens For- hold til Arbejdsydelsen. Anm. af Kontorchef <i>M. Rubin</i>	145
Fra Udlandet: Mordere i de Forenede Stater.	153
Nekrolog: Vilhelm Arntzen	157
Til Meddelelserne om Postkonferencen	158

Tredje Hefte.

Kritiske Bemærkninger. Af Kontorchef <i>M. Rubin</i>	161
Small Holdings Act. Af Redaktør <i>Hertel</i>	172
Den gode, gamle Tid (Delbrück). Ved <i>W. S.</i>	183
Nationaløkonomisk Forening: Foredrag af Grosserer <i>Fr.</i> <i>Velt</i> om »cooperative Stores»	199
Fra Udlandet: Livsforsikring i Preussen; Japans Befolkning; Analfabeter i Preussen; Oprettelsen af Rentengüter	218

Fjerde Hefte.

Østrig-Ungarns Guldanskaffelser. Af Prof., Dr. <i>Will.</i> <i>Scharling</i>	225
Brædevinssamlagene og Kampen mod Alkoholismen i Norge. Af Bankdirektør <i>H. E. Berner</i>	243
Stener Grundtvig: Dødsdomme i Danmark 1866-92. Anm. af Kontorchef <i>M. Rubin</i>	269
Fra Udlandet: Stockholms Folkemængde; Arbejdsløse i Tyskland; Hamborgs Verein für Handlungscommis; Arve- skat og Nationalformue i Østrig; Landarbejderes For- tjeneste i Tyskland; Vildt i Østrig	274

Femte Hefte.

Arbejderdomstole og Forligs- og Voldgiftsnævn. Af cand. juris et polit. <i>Cordt Trap</i>	289
--	-----

649984

I Anledning af Anmeldelsen af Brentanos Skrift om Arbejds- lønnen etc. Replikskifte mellem Dr. <i>A. Fraenkel</i> og Kon- torchef <i>M. Rubin</i>	347
Vielser, Fødsler og Dødsfald i Danmark	352
Høsten i Danmark	364
Fra Udlandet: Den svenske nationalekonomiske Forening	368

Sjette Hefte.

De københavnske Syerskers Lønningsforhold. Af Protokolfører <i>Poul Sveistrup</i>	369
Jødernes Tal i Danmark. Af Bibliothekar <i>Emil Elberling</i>	410
Økonomisk Revue. Af cand. polit. <i>G. V. Reumert</i>	421

Syvende Hefte.

Haandværkerundervisningen i Danmark gennem 50 Aar. Af Redaktør <i>Adolf Bauer</i>	449
Det ny svenske Udkast til en Invalide- og Ulykkes- forsikring for Arbejdere. Af cand. jur. et polit. <i>Cordt Trap</i>	488
Den danske Næringslovgivnings Revision	505
Ny Litteratur: Altonaer Arbejderstatistik	524

Ottende Hefte.

Udsigterne for Østrig-Ungarns Møntreform, bedømte i Udlandet. Af Prof., Dr. <i>Will. Scharling</i>	529
Bevægelsen for tvungne Fagkorporationer i Schweiz. Af cand. jur. et polit. <i>C. Trap</i>	551
Skolebørns Haar- og Øjenfarve. Af Dr. <i>Søren Hansen</i> og Prof. <i>Harald Westergaard</i>	568
Ny Litteratur: Arbejdslønnen i København. Ved <i>M. Rubin</i> . Anmeldt af Prof. <i>Harald Westergaard</i>	578
Statistiske Miscellanea: I. Til Statistiken om Varepriser; II. Bortfæstninger og Tyendelønninger i København; III. Hamborgs Handelsflaade. Ved Kontorchef <i>Marcus Rubin</i>	582

Niende og tiende Hefte.

Nationalekonomisk Forening: I. Arbejdslønnen i Dan- mark 1892. Af cand. polit. <i>Adolf Jensen</i> . II. Om Luk- ningen af de indiske Møntsteder. Af Prof., Dr. <i>Will. Scharling</i>	593
De danske Fagforeninger. Af Kontorchef <i>Rubin</i>	621
Arveskatten (M. West)	630
Schäffle og Kollektivismen.	649
En Socialaristokrat om Befolkningspolitik. Anm. ved cand. jur. et polit. <i>Cordt Trap</i>	653
Om Forholdstalvalgmaaden, særligt ved vore Rigs- dagsvalg. Af cand. polyt. <i>H. Dorph Petersen</i> til Bar- fredshøj	660
Fra Udlandet: Arbejdere i Chicago; det svenske Jord- brugs Udbytte; Bybefolkningen i Amerikas Forenede Stater; Norges Handel	683

Extra-Hefte 1913

indeholdende Sag- og Navneregister til Nationalekonomisk Tids-
skrift 1873-~~1912~~

1912

Nutidsbevægelser i dansk Haandværk og Industri.

En Oversigt
af
Adolf Bauer.

Selv en ikke meget omhyggelig Iagttager vil ikke have kunnet undgaa at lægge Mærke til, i hvilken Grad Industri og Haandværk i de senere Aar ere komne til at spille en Rolle i vort offentlige Liv. Fra en som oftest ubemærket og tavs Tilværelse ere de efterhaanden blevene fremtrædende Faktorer i dette. Der oprinder ikke en Valgdag til Rigsdagen, uden at man hører Tale om deres Kandidater. Ved de kommunale Valg opstille de ligeledes ofte deres Repræsentanter. Industri og Haandværk have deres »Fællesrepræsentation«, i hvilken en Række af de forskellige Spørgsmaal, der angaa dem, drøftes og give Anledning til Resolutioner, Andragender eller praktiske Resultater, og i Forbindelse med den staar en Kreds af Centralforeninger og af de endnu talrigere Haandværker- og Industriforeninger, der ved Foredrag, Diskussioner, Udstillinger, Haandværkerfester, selskabelige Sammenkomster minde om deres Tilværelse. Der eksisterer et Haandværkerblad foruden en stadigt

voxende Række faglige Organer. Industriens og Haandværkets Dyrkere, der tidligere kun i ringe Grad traadte offentlig frem, tage nu stedse hyppigere Ordet baade mundtlig og skriftlig for at drøfte deres Anliggender og fremsætte deres Meninger og Besværinger. En Række Love, væsentlig vedrørende Haandværkets og Industriens Forhold, have i de senere Aar set Lyset eller ere under Forberedelse, og endelig yder Staten et stedse voxende Tilskud til deres Fremme. Der er for en væsentlig Del paa Foranledning af disse to Næringsklassers Dyrkere nedsat en Næringslovkommission, hvis Opgave hovedsagelig bestaar i at ordne deres fremtidige Forhold. Der er stadig Tale om Industriens og Haandværkets Organisation, og det hyppig nævnte »Haandværkerspørgsmaal« — Ordet taget i udvidet Forstand — samler i ét Udtryk de Anliggender, Ønsker og Forhaabninger, der ligge hele den Stand, som er knyttet til Haandværket og Industrien, paa Hjærte.

Man behøver ikke at gaa langt tilbage for at mindes en Tid, hvor alt Dette endnu ikke eksisterede. Det skønnes bedst, naar man ser tilbage til den Tid, da Næringsloven og Toldloven blev til. Den 1. Januar 1892 var der forløbet 30 Aar, siden Næringsloven traadte i Kraft; den 4. Juli iaar er der hængaaet 30 Aar, siden den nu gældende Toldlov blev til. Det er de to største og vigtigste Lovarbejder for Industri og Haandværk, der i en Menneskealder have set Lyset her i Landet, men skønt Utilfredsheden med dem strækker sig langt tilbage, staa de endnu ved fuld Kraft. Hvor stærkt Sindene end sattes i Bevægelse ved de Kampe, der gik forud for Næringslovens Udstedelse, og hvor ivrige Debatter end tidligere Toldkampe mellem

de da bestaaende Repræsentanter for de modsatte Anskuelser: »Foreningen af 1862 til den indenlandske Industris Fremme« og »Frihandelsforeningen«, fremkaldte, tabte Virkningerne heraf sig forholdsvis hurtigt. Da Næringsloven var underskrevet, døde den Bevægelse, som dens Fremkomst havde givet Anledning til, temmelig hurtig hen. Slaget var tabt, og de Overvundne nedlagde Vaabnene. Siden da har Spørgsmaalet om Næringsfriheden ikke for Alvor været fremdraget, før vi naa op til Nutiden. Derimod har der unægtelig oftere været Liv i Toldspørgsmaalet, og det har ogsaa vist sig i Stand til hver Gang det kom frem — som f. Ex. paa de bevægede Generalforsamlinger i Industriforeningen i København i Treserne og paa Industrimødet i København i 1872 — at tænde Gnister, som kunde faa Raketter til at knalde af og Bomber til at springe, men Gnisterne slukkedes snart igen, og Røgen drev hurtigt bort. Man maa nær op til Nutiden, før man genfinder Bevægelser i Anledning af disse Spørgsmaal, som ikke ere tilfældige eller vilkaarligt fremkaldte, men som hidrøre fra, at nu en hel stor Samfundsklasse fremsætter Krav, som den forlanger fyldestgjorte paa en for den tilfredsstillende Maade. Det er da tydeligt, at der i den forløbne Aarrække er foregaaet en Udvikling, under hvilken Industri og Haandværk ikke blot ere voxede op til at blive Faktorer af Betydning i vort Samfund, men ogsaa have faaet deres særegne Krav, som de mere eller mindre klart og bevidst søge at formulere. Det skal være de følgende Linjers Opgave at forsøge paa at vise, hvori denne Udvikling bestaar, og hvilke Maal den har sat sig. Maaske lader der sig ogsaa uddrage nogle Resultater deraf for Fremtiden.

Man ved, hvorledes Forholdene vare her i Landet, den Gang Næringsfriheden blev indført. Det er sagt ofte nok, at man begik en stor Fejl ved at springe fra de gamle, hævdvundne Lavstilstande ud i den mest ubundne Frihed — og det er selvfølgelig rigtigt. Et andet Spørgsmaal er, om Forandringen hos os — under de givne Forhold — kunde være foregaaet paa anden Maade. Man havde jo gjort noget ganske tilsvarende i politisk Hensende, og det var det samme Parti, som havde Styrelsen i 1848, der ogsaa gennemførte Næringsfriheden. Man kunde maaske endog føre denne Lighed ud i Detaillerne; det synes utvivlsomt, at Frederik den Syvendes Underskrift paa Næringsloven af 29. December 1857 erhvervedes ved et Coup de main. Endda var man hensynsfuld nok til ved Indførelsen af Næringsfriheden at indsætte en Overgangsperiode paa fem Aar, uden at denne dog blev benyttet.

Altsaa stod man uforberedt til at tage mod Friheden og Alt, hvad den førte med sig, da den 1ste Januar 1862 oprandt. Det er rimeligt, at de gamle Lavmestre ventede paa denne Dag at se Jorden aabne sig, medens omvendt de forholdsvis faa Industridrivende, der havde været Genstand for saa mange Chikaner fra Lavenes Side, maaske ventede at se Himlene aabne sig. Ingen af Delene skete selvfølgelig, men varede det end rundelig Tid, før den indtraadte Forandring mærkedes, saa følte den til Gengæld saa meget desto grundigere, efterhaanden som Tiden skred frem; thi den var i Virkeligheden af en meget dybtgaaende Natur.

Dette hænger sammen med det Tidspunkt, paa hvilket Forandringen kom til at foregaa hos os. Det var ved Aarhundredets Midte. Men det er netop i den

sidste Halvdel af dette Aarhundrede, at de dybere-gaaende Virkninger af de store Opfindelser, hvis Indførelse medtog den første Halvdel af Aarhundredet, begynde at vise sig. Man ved, hvilken mægtig Indflydelse f. Ex. Dampmaskinen har haft paa det nittende Aarhundrede. Dens Indførelse og Anvendelse i en Mængde Forhold, dens Benyttelse f. Ex. i Samfærdselsmidlernes Tjeneste, dertil medgaar den første Halvdel af Aarhundredet, medens alle de Forandringer i social Henseende, der ere en Følge af Maskinernes Anvendelse som Arbejdskraft, af deres udstrakte Benyttelse til Samfærdselsmidler og mange andre Forhold — de komme ikke strax med det samme. Disse Virkninger føles først for Alvor og i hele deres Omfang i den sidste Halvdel af Aarhundredet, og de medføre en Række indgribende Forandringer i mangfoldige Samfundsforhold og for en meget væsentlig Del netop for de Næringsvejes Vedkommende, som der her er Tale om. Forsaaavdt vilde det vistnok have været langt mere konsekvent, hvis Næringsfriheden var kommen som et af de sidste Led i denne sociale Udvikling, i Stedet for at den blev den Port, gennem hvilken den nye Tid holdt sit Indtog. Det er klart, at dette omvendte Forhold har maattet øve en særlig Indflydelse hos os.

Ind ad den aabne Port spaserede da først og fremmest Maskinerne. Og de bleve modtagne, om end med jævn dansk Sindighed. Men de, der tog imod dem, det var ikke Handværkere; det var den hos os halvvejs nye Klasse af Mennesker, der benævnedes sig Industridrivende. Kapitalen, der i Reglen gik af Vejen for Haandværket, som kun bød den et ringe Udbytte,

stod til deres Raadighed, og med deres Maskiner og Kapital kunde de tumle sig frit uden Frygt for at gribe ind i Haandværkets gamle Rettigheder og blive viste tilbage i Kraft af strænge Lavsbestemmelser. Og ganske forstaaeligt greb deres Virksomhed ind paa alle Haandværkets Omraader og sporedes der desto stærkere, jo længere Tiden gik. Snart var det et helt Fag, som blev overflødigt, snart var det enkelte Artikler eller Specialiteter, hvormed Maskinerne gik Haandværkerne i Næringen, og som de fratog dem. Herpaa kender utvivlsomt Enhver Exempler. Men Forholdene kunde ogsaa være mere komplicerede. De kunde medføre en hel eller delvis Omdannelse af Haandværkerens Virksomhed. Paa engang saa Fabrikanten sig istand til at levere ham halvfærdige Fabrikata, som Haandværkeren tidligere selv havde forarbejdet, og den Opgave tilfaldt nu ham at fuldføre Bearbejdelsen af disse, undertiden endog efter nye Metoder og i nye Former. Med Klaviaturfabrikernes Opstaaen ophører Tilvirkningen af saadanne for Fortepianofabrikanterne, og deres Virksomhed undergaar derved ikke uvæsentlige Forandringer. Idet Klædefabrikanterne give sig til at forfærdige Filtlapper, levere de Hattemagerne et halvtfærdigt Produkt, som det nu bliver disses Opgave at gøre færdigt. Men i disse og mange beslægtede Tilfælde gribes der i saa væsentlig Grad ind i Haandværkerens Virksomhed, at denne næsten kan komme til at skifte Karakter. Dertil kommer saa, at der opstaar helt nye Virksomheder, f. Ex. Tilvirkningen af Petroleumslamper, Gaslamper o. Lign., som Haandværkeren maa modtage af Fabrikanten, og som han i en Mangfoldighed af Tilfælde ikke kan skyde fra sig, fordi de ere saa be-

slægtede med hans egne Frembringelser, at han maa have dem med ved Forhandlingen af disse. Man vil let se, at ingenlunde alle de her omtalte Forandringer ere ensbetydende med Haandværkerens Tilbagegang eller Ruin — Blikkenslageren vil utvivlsomt anse Petroleumslamperne for en heldig Forøgelse af hans Varer — men man prøve blot paa at samle den hele Mangfoldighed af Forandringer paa dette Omraade: nye Metoder, nye Materialer, nye Former, og at sammenholde den med den raske Fremvæxt af Fabriker og Industrier for at faa et Indtryk af, hvor overvældende, hvor indgribende den skete Udvikling maatte blive.

Men gennem den aabne Port kørte ogsaa Jernbanetog ind og ud, og Dampskibe sejlede til og fra Havnen. Hele Nutidens Udvikling af Forbindelsesmidlerne falder i denne Periode. Med dem komme ikke blot de alt nævnte Maskiner ind, men ogsaa Varer i Massevis, baade saadanne, som vi tidligere have kendt og selv tilvirkede, og nye, som vi ikke kendte, og hvis Tilvirkning vi først skulde til at forsøge. Hyp-pigt ere disse Varer billige, og Grossisterne og Importørerne gribe efter dem og etablere ved Hjælp af dem en Konkurrence, som rettes ikke blot mod Haandværkerne, men ogsaa mod Fabrikanten. Det er Handelen, som ogsaa har udviklet sig, og som træder konkurrerende op mod Haandværk og Industri. Den Forening af Haandværk og Handel, som Næringsloven aabner Muligheden af, skaffer Haandværkeren en Række Konkurrenter paa Halsen, af hvilke nogle befatte sig med Salget af ganske de samme Varer som han, medens andre snappe snart hist og snart her en Artikel fra ham, som de mene passer til deres øvrige Virksom-

hed. Og heller ikke Fabrikanten gaar fri; de store Magasiner eller enkelte alsidige Forretninger opstaa og gribe ind paa hans Omraade. Forandringerne indskrænke sig dog ikke hertil. Lige saa komplicerede som de Forhold blive, der opstaa ved Maskinernes Udvikling, lige saa mangeartede ere de ogsaa i de Tilfælde, hvor Handelsomsætningen, tildels som Følge af Forbindelsernes Udvikling, berører Haandværk og Industri. Man behøver her blot at tænke paa de mange nye Former for Forretningsførelse, som vor Tid kender. Det er selvfølgelig heller ikke i dette Tilfælde dermed altid sagt, at alle disse Forandringer virke ødelæggende eller tilintetgørende paa Haandværk og Industri; der er mange Tilfælde, hvor den her skitserede Udvikling er kommen Industriens og Haandværkets Udøvere til Gode — Forening af Handel og Haandværk kan jo ligesaa fuldt benyttes af Haandværkeren som af den Handlende — men i deres Mangeartethed, i deres næsten i hvert enkelt Fag forskelligartede Indgriben have ogsaa de hyppig beredet dem en Række Vanskeligheder, som ere blevne følte haardt, særlig af Haandværkerne.

Og endelig er der en tredje stor og indgribende Forandring, som den sidste Halvdel af Aarhundredet har bragt. Det er Arbejdsforholdenes Udvikling. Kampe mellem Arbejdsgivere og Arbejdere ere ingenlunde nye, og ogsaa fra vore Forhold kendes der Exempler paa saadanne i Fortiden. Men i Nutiden spille de en ganske anden Rolle end tidligere. De ere en Virkning af den moderne Arbejderbevægelse, der finder sit Udtryk i Arbejdernes selvstændige Organisation og det Modsætningsforhold, hvori denne træder til Arbejdsgiverne. Hvad man end mener om denne Organisation, hvorledes man

end i hvert enkelt Tilfælde vil dømme om dens Op-træden og de Fordringer, der fra dens Side stilles, saa vil det ses, at paa et Tidspunkt, hvor Mestrenes Organisation lige er bleven opløst, uden at en ny endnu er skabt, og hvor en Række indgribende Forandringer samtidig paa alle Punkter foregaaer, bidrager den Udvikling af Arbejderforholdene, som i Nutiden har fundet Sted, kun til yderligere at forøge de Vanskeligheder, hvorunder Arbejdsgiverne — Industridrivende og Haandværkere — leve.

De Paavirkninger, hvorunder dansk Haandværk og Industri have henlevet deres siden Næringsfrihedens Indførelse forløbne Livsafsnit, ere hermed ingenlunde alle nævnte. Men allerede det Anførte, skitseret som det er i store Træk, fordi en Indgaaen paa Enkeltheder vilde blive af for stor Vidtløftighed, vil forhaabentlig være nok til at give Forstaaelsen af de derved skabte Tilstande. Det er for største Delen af dem, som befinde sig i Bevægelsen, en Opløsningens og Forvirringens Tid, hvori de ikke kunne finde sig tilrette. Mændene af den gamle Skole, Haandværksmestrene, ere her uheldigst stillede; de føle sig bundne ved Traditionens Magt, raade kun over smaa Midler og kunne i Reglen — hvis det forøvrigt lykkes dem — først gennem et Par Generationer arbejde sig op i Fabrikanternes Række. Den ny Tids Mænd, den stedse voxende Klasse af Industridrivende og Fabrikanter, ere noget bedre stillede, men heller ikke for dem er Tilstanden altid lys og solbeskinnet. Fabrikanten lider paa sin Vis under de samme Forhold som Haandværkeren; hans Situation er i mange Tilfælde ingenlunde saa forskellig fra dennes,

selv om han undertiden er i Besiddelse af større Modstandsevne.

Opløsningen, Forvirringen, der har hersket i den siden 1862 forløbne Aarrække, er i Hovedsagen forårsaget ved Produktionsformernes Omdannelse. Men denne endnu ikke tilendebragte Forandring har hos os fundet Sted under særlig ugunstige Vilkaar, og blandt dem maa ogsaa medtages den politiske Strid, der i et langt Tidsrum holdt saa godt som alle andre Spørgsmaal nede. Det er derfor ogsaa værd at lægge Mærke til, at saasnart der indtraadte en Stilstand i den politiske Kamp, var Haandværkerspørgsmaalet et af de første, som bankede paa. Og det vilde være forunderligt Andet. Al den Uro, Opløsning, Forandring, som har fundet Sted, har naturligt maattet gøre Virkning.

Der maa da først og fremmest lægges Mærke til, at denne Bevægelse er begyndt som en Haandværkerbevægelse og fremtræder i sine Virkninger som en saadan. Den er opstaaet blandt Haandværkerne og særlig blandt dem af disse, der have følt sig stærkest trykkede af Maskinernes og Kapitalens Overmagt, men den har efterhaanden bredt sig videre, om den end giver sig til Kende paa forskellig Maade. Forskellen ytrer sig ingenlunde altid derved, at de opstillede Fordringer ere forskellige; man vil i det Følgende se, at der er væsentlige Punkter, hvorom der — ialtfald foreløbig — hersker stor Enighed, selv om man er nok saa uenig i sin Grundbetragtning. Den heri herskende Uoverensstemmelse kommer til Udtryk — og det ofte meget skarpt — i den Maade, hvorpaa Haandværket tager Stilling til Industrien, om det lægger Vægt paa Modsætningerne mellem dem eller paa Foreningspunkterne.

Om der har fundet en virkelig Tilbagegang Sted for den danske Haandværkerstands Vedkommende eller ej i de siden 1862 forløbne Aar, er endnu et meget omtvistet Spørgsmaal. Der er mange Haandværkere baade i Hovedstaden og i Provinserne, som besvare Spørgsmaalet benægtende, og som fastholde, at Haandværket og Haandværkerne ingenlunde ere gaaede tilbage, hverken i økonomisk Henseende eller i faglig Dygtighed; der er en anden og ligeledes talrig Klasse af Haandværkere, som ligesaa bestemt besvarer det bekræftende, og som af fuld Overbevisning deltager i de almindelige Klager over Haandværkets Undergang. Det Standpunkt, der i saa Henseende indtages, er vel først og fremmest en Følge af hver Enkelt persons personlige Erfaringer, og det kan vanskelig forlanges, at de ved Bedømmelsen af disse skulle kunne tage med i Beregning, i hvor stor Grad de have været i Stand til at rette sig efter Forholdene og istedetfor at lade sig beherske og trykke af disse have forstaaet at omforme deres Bedrift efter dem. Men ud fra dette Standpunkt deler Haandværkerbevægelsen sig i to Grupper: i den ene findes de, der betone Modsætningerne mellem Industri og Haandværk, og som hævde, at den førstes Fremgang er ensbetydende med det sidstes Undergang; i den anden de, der holde paa Fællesskabet mellem Industri og Haandværk og i alt Væsentligt ville have dem til at følges sammen ad fælles Baner og i Løsningen af fælles Opgaver.

Utilfredshed med Nutiden og de for Erindringen stedse i forskønnet Lys fremtrædende Minder om Fortiden have skabt de Misfornøjedes Klasse. For dens Medlemmer staar det som næsten ufatteligt, at de, der

have gennemgaaet en Lære, besøgt en teknisk Skole, aflagt en Prøve og maaske endog modtaget en Belønning for denne, skulle være udsatte for, at der ved Siden af dem opstaar en Konkurrent, der maaske ikke har en eneste af disse Betingelser. Øvrigheden stiller sig ens overfor dem Begge, idet den giver dem Begge det samme Borgerskab. Køberne gaa ind ad Dørene hos dem Begge uden at spørge om, hvem der er Fagmanden og hvem ikke. Og hvad der maaske harmer allermost, det er, at Fagmanden ser, at den Anden sælger netop saadanne Varer, som han som Fagmand finder det under sin Værdighed at levere. Den samme Ligegyldighed fra Forbrugernes Side overfor dette Spørgsmaal gentager sig under andre Former. Den kan komme frem ved en Licitation, hvor Fagmanden maa konkurrere med en Ikke-Fagmand og maaske bukke under for dennes billigere Tilbud og det ringere Arbejde, han præsterer. Der er da Haandværkere, som tage Forholdene, som de ere, og slaa ind paa de samme Veje som deres Konkurrenter uden at lade deres faglige Samvittighed betynde heraf.

Men der er Andre, som ikke kunne eller ville gøre dette. Hvad er da naturligere, end at de i deres Harmen støtte sig til det, som de have forud for Konkurrenterne, og at de med en vis Selvfølelse hævde deres faglige Uddannelses Betydning. »Den faglærte Haandværker« bliver det Mærke, under hvilket denne Gruppe samler sig; med det træder den i Modsætning til Konkurrenterne; i Kraft af det fordrer den Hensyntagen og Beskyttelse.

Hvori nu denne Beskyttelse skal bestaa, ligger lige fra Haanden. Naar det er Næringsfriheden, som er Skyld i Haandværkets og Haandværkernes Tilbagegang,

saa er der kun ét Hjælpemiddel — at begrænse den. Der forlanges ikke, at den gamle Tingenes Tilstand skal genindføres. Det indrømmes, at de gamle Lavstilstande være uholdbare, og at de burde reformeres. Men samtidig fastholdes, at man er gaaet for vidt, og at der derfor maa foretages en passende Indskrænkning i Næringsfriheden. Og den Hovedfordring, der i saa Henseende opstilles, gaar da ud paa Genindførelsen af en tvungen Fagprøve, hvad enten denne nu ønskes som en Svendep prøve eller en Mesterprøve eller begge Dele eller ogsaa, hvad der synes at være mest Stemning for: en Duelighedsprøve, af hvilken Retten til at antage og oplære Lærlinge bliver gjort afhængig. Udøvelsen af Haandværk og hvad dermed staar i Forbindelse skal ikke længer være overladt til den Første, den Bedste, der har Lyst dertil. Den skal indskrænkes til dem, der have lært deres Fag og have aflagt tilfredsstillende Vidnesbyrd herom. Som man kun kan blive Embedsmand, Læge eller Officer efter en forud aflagt Prøve, ved hvilken man godtgør sin Dygtighed, saaledes skal man ogsaa kun kunne blive Haandværker efter at have bevist, at man har lært og forstaar sit Fag.

Det er dette Forlangende om Indførelse af tvungne Fagprøver, som er det væsentlige Udtryk for de Fordringer, der fra denne Side opstilles. Men det skal dog tilføjes, at denne Fordring ogsaa har fundet Tilslutning hos mange Haandværkere, der ellers ikke staa paa samme Udgangspunkt, og som navnlig ikke ville gaa med til de yderlige Konsekvenser, hvortil man fra dette er kommet. For disses Vedkommende saavel som for de Industridrivendes, der ogsaa have ment at kunne

gaa ind paa Fordringen om tvungne Fagprøver, maa Tiden først vise, hvorvidt de i Længden ville hævde dette Standpunkt. Forskellen mellem de Maader, hvorpaa Haandværket er blevet paavirket, viser sig, som alt berørt, ikke nær saa meget i de Fordringer, der stilles, som i det forskellige Udgangspunkt. Først efterhaanden som Tiden medfører en skarpere Adskillelse mellem de to forskellige Opfattelser, vil det vise sig, om ikke ogsaa Fordringerne ville blive forskellige.

Fra Hævdelsen af den faglærte Haandværkers Særstilling og Særrettigheder lader sig nu udlede forskellige Krav, der endog kunne blive meget vidtgaaende. En hidtil af meget underordnede Kræfter ledet Agitation har da ogsaa prøvet paa at opstille saadanne, og det er en ganske interessant Bevægelse, der vel fortjener Agtpaagivenhed, som herved er frembragt.

Den faglærte Haandværker opstilles da først og fremmest som Modsætning til de af Konkurrenterne, der ikke ere faglærte. Det er Maskinerne og Kapitalen, der have trængt Haandværket som saadant tilbage, og de, der arbejde med disse, ere derfor Haandværkets Fjender. Det Modsætningsforhold, som derved tilvejebringes mellem Haandværkerne paa den ene Side, Fabrikanter og Industridrivende paa den anden, fører til, at disse proklameres som Haandværkernes naturlige Fjender, som deres Ødelæggere, og deres virksomste Midler hertil ere »Stordriften« og »Storkapitalen«. Denne Sidste er navnlig Haandværkets svorne Fjende, mod hvilken der allerede er prædiket adskillige Korstog — hidtil dog uden nævneværdigt Resultat. Derfra gaar man da videre til at gøre overhovedet alle dem, som ikke ere faglærte Haandværkere, og som ikke holde sig indenfor det lille

Haandværks Omraade, til »Storindustridrivende«, hvis Interesser ere »de smaa Haandværkeres« absolut modsatte. Saa gælder det om for den faglærte Haandværker at hævde sig og sin Stand, at kæmpe for dens Bevarelse og at tage Ordet i de mange Tilfælde, hvor dens Interesser krænkes eller tilsidesættes. Den i og for sig naturlige Tanke, at ogsaa Haandværkerne bør have deres Talsmænd i Rigsdagen og i Byraadene, bringes nu frem ved enhver mulig og umulig Lejlighed; ved ethvert Rigsdagsvalg eller ethvert Byraadsvalg, i Tide og i Utide opstilles der »Haandværkerkandidater«; der oprettes en selvstændig »Vælgerforening for Haandværkere og Industridrivende«, og da Politiken jo i de fleste Tilfælde søger at gøre sin Indflydelse gældende ved ethvert Valg, er det naturligt, at et eller andet politisk Parti forsøger en Alliance med Haandværkerne for ogsaa at vinde deres Stemmer.

Men denne Bevægelse bliver ikke staaende herved. Den uddrager endnu en Konsekvens af sin Grundbetragtning, den, at de faglærte Haandværkeres Interesser kun kunne varetages af dem selv. Dette Princip skal gennemføres paa alle Omraader. Det er ikke blot i Rigsdag og i Byraad, at Haandværkernes Sag kun kan føres frem af Haandværkere; det samme gælder i Foreningerne og i alle de Institutioner, der ere knyttede til Haandværket. Der bør kun sidde Haandværkere i Bestyrelserne for Haandværker- og Industriforeningerne; de tekniske Skoler bør kun ledes af Haandværkere; de Kommissioner, for hvilke de frivillige Svendeprover skulle aflægges, bør kun bestaa af faglærte Haandværkere osv. Og som alle doktrinært gennemførte Principer bliver da ogsaa dette i højeste Grad uret-

færdigt, saavist som de fleste af de bestaaende Foreninger, tekniske Skoler osv. netop for en væsentlig Del skyldte deres Tilblivelse og Bestaaen til det Arbejde og de Bidrag, der ere ydede af Mænd, som ikke selv høre til Haandværkerstanden, men ere dens Venner. Det vilde næppe være for meget sagt, at hvis man med ét Slag vilde udskyde alle dem, der udenfor Haandværkerstanden den Dag idag arbejde for dennes Institutioner, vilde mangfoldige af disse være tilintetgjorte.

Den anden Form for den moderne Haandværkerbevægelse stiller ogsaa som oftest en tvungen Fagprøve paa sit Program, men den drager ikke de samme Konsekvenser heraf, som de Førstnævnte, den ser ikke deri det ene saliggørende Middel, og den søger tillige ad andre Veje og ved andre Midler at naa det Maal, der for den er det vigtigste: Haandværkerstandens Bevarelse og Opretholdelse. Ogsaa den erkender, at Maskiner og Kapital udøve et Tryk paa Haandværket, den indrømmer, at der paa mange Punkter er en Mod-sætning mellem Haandværket og den lille Industri paa den ene Side, den store Industri paa den anden — man ser, at den ogsaa har flere Kategorier end de, der blot bestaa af »de Smaa« og »de Store« — men den erklærer derfor ikke Fabrikanter og Industridrivende for Haandværkernes Dødsfjender og mener tværtimod, at de i mange Tilfælde have fælles Interesser. En af disse er Toldspørgsmaalet, en anden er Arbejderforholdene. Den vil ikke tro paa, at det skal gaa som Socialisterne profetere, at »det lille Haandværk« er dødsdømt, og at de smaa Mestre derfor slet ikke have andet at gøre end at slutte sig til Arbejderne og dele Skæbne og Organisation med disse. Den hævder, at den personlige

Dygtighed og det personlige Initiativ nu — mere end nogensinde — have deres Betydning saavel for Haandværkeren som for den Industridrivende, og at det ved Hjælp af disse Egenskaber, ved Udvikling af Dygtigheden, ved at tage Tidens Fordringer iagt og ved at benytte sig af de moderne Arbejdsmaader samt endelig ved fælles Organisation vil være muligt at bevare Standen. Dertil kræver den saa Støtte fra Statens Side, og ogsaa den for sit Vedkommende ønsker Talsmænd for Haandværkets og Industriens Sag — og ganske naturligt ønsker den helst disse af Standens egen Midte — i Rigsdagen og i Byraadene.

Til Støtte for denne Opfattelse pege dens Tilhængere da først og fremmest paa, hvad der i de forløbne 30 Aar er udrettet af Industridrivende og Haandværkere i deres Stands Tjeneste. De kunne da begynde med at henvise til den voxende Følelse af Standens Betydning og Ønskeligheden af dens Bevarelse, i hvilken jo ogsaa den anden Bevægelse har taget sit Udgangspunkt. Men dernæst kunne de ogsaa pege paa positive Resultater. Der er først den hele Række af Haandværker- og Industriforeninger, som fra en beskeden Begyndelse ere voxede op til at blive saa talrige, at de næsten findes i enhver Købstad — undertiden er der endog et Par Stykker i en og samme By — og som nu oprettes ogsaa af Landsbyhaandværkere. For at lade Tallene tale kan det anføres, at da Fællesrepræsentationen blev stiftet i 1879, talte den 67 Foreninger med ca. 19,000 Medlemmer, medens den paa sit store Fællesmøde i Sommeren 1892 repræsenterede 126 Foreninger med ca. 30,000 Medlemmer.

Dernæst kunne som Frugter af de forløbne Aars

og særlig af de nævnte Foreningers Virksomhed henvises paa den ene Side til de talrige velgørende Stiftelser, der tilmed ofte raade over en betydelig Kapital, som de have tilvejebragt for gamle Haandværkere og deres Familier, paa den anden Side til det stedse voxende Antal tekniske Skoler, som ere opstaaede over hele Landet. For ogsaa her at anføre et Par Tal, der kunne belyse Fremgangen, kan oplyses, at der i 1862 bestod 32 saadanne Skoler, hvilket Antal i 1881 var voxet til 68 og i 1892 til 84. Men denne Udviklings Omfang maales ikke blot ved Forøgelsen af Skolernes Antal; den giver sig ogsaa et Vidnesbyrd i den Understøttelse, Staten yder disse Skoler. I en lang Aarrække var den tekniske Skole i København den eneste af disse Anstalter, der fik Statsunderstøttelse; paa Finansloven for 1862—63 var der første Gang opført et Beløb af 8000 Kroner »som Tilskud til Udstillinger eller til tekniske Skoler i de enkelte Købstæder«, og indtil op i Halvfjerdserne yder Staten regelmæssig 4000 Kr. aarlig til Udstillinger og tekniske Skoler i Provinsbyer, men derefter tager Tilskudet Fart, og det er paa Finanslovsforslaget for 1893—94 opført med 40,000 Kr. til Skolen i København og 70,000 Kr. til Provinsskoler, en Sum, som man rimeligvis i en nær Fremtid vil se betydelig forøget. Samtidig dermed yder Staten Tilskud til Lærernes Uddannelse, til Opførelsen af selvstændige Skolebygninger m. m.

Endvidere kan der henvises til, at efter at Foreningerne i Juli 1879 havde sluttet sig sammen i »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«, er det lykkedes dem tildels ved denne Organisations Hjælp at gennemføre en Række Foranstaltninger

til Fordel for Industriens og Haandværkets fælles Anliggender. Af saadanne kunne nævnes Ordningen af de rejsende Svendes Forhold, der har fundet sit Udtryk i Oprettelsen af talrige »Rejseforeninger« og i Forbindelse med disse staaende Svendehjem, af hvilke de førstnævnte siden den 16de Juli 1885 have dannet en selvstændig Organisation: »Haandværkssvendenes Rejseforeninger«. Ligesom man derved for største Delen har faaet hævet det Tiggeri, der dreves af Vagabonder under Navn af vandrende Svende, saaledes har Ordningen af disse Forhold ogsaa bevirket, at den for Haandværkerstanden saa nedsættende Visering, der fandt Sted i Følge Forordningen af 10de December 1828, i Henhold til et justitsministerielt Cirkulære af 31te Decbr. 1886 er hævet for de enkelte Foreningers Medlemmer. Ogsaa den betydelige Støtte, som Staten — som ovennævnt — nu yder de tekniske Skoler, er for en væsentlig Del tilvejebragt, efterat Haandværkerne have kunnet formulere deres Ønsker herom gennem den nævnte Fællesorganisation. Som et tredje Omraade, paa hvilket man efter dennes Oprettelse har naaet nogle Resultater — om end Udviklingen nu synes tilbøjelig til at forlade disse — kan endvidere nævnes Bestræbelserne for at fremme Aflæggelsen af frivillige Svendepøver, for at indføre større Ensartethed i disse og for at faa Præmiering af de dygtige Svendestykker almindeliggjort.

Hvad der saaledes er udrettet baade før og efter Fællesorganisationens Ikrafttræden, er dog næsten for Intet at regne mod, hvad man endnu ad de praktiske Bestræbelsers Vej haaber at kunne opnaa. Det er en Række betydelige Opgaver, snart beregnede paa Haandværket alene, snart paa dette og Industrien i Forening,

man her har stillet sig, og de kunne væsentlig sammenfattes i to Hovedgrupper.

I den ene af disse kan indordnes hele det Arbejde, der gaar i Retning af at udvikle Dygtigheden, fremme Produktionen og forbedre Afsætningsforholdene. Til det første Maal sigte fornemmelig Fagklasser, Fagskoler, Forsøgslaboratorier osv., og Haand i Haand med denne Virksomhed for Udviklingen af den faglige Dygtighed gaa Bestræbelserne for at skaffe Haandværkeren en merkantil Uddannelse for derved at sætte ham istand til at erhverve sig det fornødne Overblik over sin Forretnings Drift og Førelse. Hvad Produktionen angaar, bestræber man sig for at lette Haandværkets Vilkaar ved at lade det benytte de Muligheder, der synes at aabne sig for Indførelsen af billig Drivkraft, smaa Kraftmaskiner og Arbejdsmaskiner paa dets Omraade. Samtidig dermed henvises som Midler til at lette dets Produktionsvilkaar til de allerede i Tyskland i stor Udstrækning benyttede Fællesindkøb af Raastoffer, til Fællesdrift og Fællesudsalg, til Kreditbankerne for Haandværket og til en Kreditforening for den store Industri. Adskilligt af, hvad her er nævnt, er i Virkeligheden Ting, som delvis allerede er bragte til Udførelse, delvis drøftes og søges fremmede. Det samme gælder ogsaa om flere af de Foranstaltninger, der nævnes i det Følgende. Som Midler til at fremme Afsætningen kunne nævnes den ved Juletid 1890 første Gang rejste Bevægelse »Køb dansk Arbejde«, der finder sit naturlige Supplement i Bestræbelserne for at tilvejebringe et dansk Arbejde af særlig god og smuk Beskaffenhed. I Forbindelse hermed staar Virksomheden for Udviklingen af en særlig dansk Kunstindustri, der skal støttes af det under Op-

rettelse værende danske Kunstindustrimusæum, og som munder ud i Forsøg paa at skabe en Export af saadanne danske Frembringelser, baade kunstindustrielle og andre, baade Industriens og Haandværkets, som ere ejendommelige for Danmark. Ogsaa Exportspørgsmaalet i sin Helhed er blevet taget op til Drøftelse, og tildels i Forbindelse dermed staa Bestræbelserne for at tilvejebringe en industriel Konsulentvirksomhed, der kan støtte Haandværk og Industri paa en Række Punkter i Lighed med, hvad der for Landbrugets Vedkommende finder Sted med dets Konsulentvirksomhed.

Den anden Arbejdsgruppe omfatter væsentlig de Foranstaltninger, der søges gennemførte for at bortrydde de Hindringer og Vanskeligheder, Haandværk og Industri menes at lide under. Blandt disse kunne anføres Reformer i Læringleven, Ordningen af Licitationsvæsenet, Forhindring af Misbrug af Auktionsvæsenet, Marskandiserhandelen og Omløben med Varer, Begrænsning af den Ret, Handelsborgerskab giver, Bestræbelser for at faa Forbrugsforeninger og Andelsforetagender stillede lige i Konkurrencen med de private Foretagender osv. Det er vel værd at lægge Mærke til, at det væsentlig er gennem Fællesrepræsentationen, at de fleste af disse Fordringer ere stillede, og at det er paa Grund af disses stadige Fremdragen i denne — de gaa atter og atter igen i dens Forhandlinger ligefra dens første Aar — at de ere blevne henviste til Næringslovkommissionens Overvejelse. Derved har man ad praktisk Vej faaet et Bevis for den Betydning, Tilvejebringelsen af en Organisation har haft, og dette har bidraget betydeligt til at skaffe Organisationstanken Indgang i det danske Haandværk og Industri.

Det vil ikke forundre at høre, at navnlig den første Række af Foranstaltninger og Bestræbelser, som her kun kortelig ere opregnede, mødes med endel Mistillid af den Formation af Haandværkere, der særlig betegne sig som de Faglærte, og som tage deres Standpunkt i Modsætningsforholdet til Industrien. De slaa Vrag paa den kunstindustrielle Bevægelse, fordi den menes ikke at ville gavne den Del af Haandværkerstanden, de repræsentere; de angribe Fællesrepræsentationen, fordi denne i Forhold til sin allerede ikke korte Bestaaen har langt flere uløste end løste Opgaver; de paastaa atter og atter, at hvad der arbejdes for i denne, vil ikke komme »de Smaa« tilgode, men det vil kun gavne Fabrikanter og Storindustridrivende, og at det da ogsaa er Mænd, der tilhøre disse Samfundsklasser, som ere Lederne i den her nævnte Bevægelse. Det vil dog sikkert skønnes, og det er ogsaa allerede flere Gange paapeget, at af Adskilligt af, hvad der her er nævnt, har Haandværket og Industrien Fællesinteresser, og at ikke faa af Foranstaltningerne endog tage specielt Sigte paa det lille Haandværk.

Men selv om man nu vil slaa en Streg over Muligheden af et Fællesarbejde paa alle de anførte Punkter, saa bliver der dog et Omraade tilbage, paa hvilket man hidtil ikke har benægtet dettes Betydning. Det er overfor den Organisation af Arbejdsgivere, som Arbejdsforholdenes Udvikling kræver.

Det har varet længe, før det gik op for den nævnte Stand, at det naturlige Pendant til Arbejdernes faglige Organisationer var tilsvarende Dannelser af Mestrene. Da den første Række af Striker tog deres Begyndelse i Danmark i Halvfjerdsene, stod Mestrene fuldstændig

uforberedte. Det skulde væsentlig være Lavene i København, der tog imod dem, som skulde føre Kampen og senere ogsaa undertegne Freden. Men hertil vare disse ikke istand. Flere Omstændigheder bidrog hertil; i første Række den, at Lavene dengang endnu kun førte en Skyggetilværelse. De havde ikke forvundet det Slag, som var tilføjet dem ved Næringslovens Indførelse, og hvorved man ligesom tog Benene bort under dem. De bevarede dog deres Navn og deres Kasser, og disse sidste blev det Kit, der væsentlig var Skyld i, at de ikke fuldstændig sank sammen uden at kunne røre sig. De gamle Medlemmer blev i Lavene, men der kom ingen nye til i noget betydende Omfang. Udenfor dem voxede der i hvert Fag Mestre op, som ikke følte Lyst eller Trang til at indmelde sig, eller som man ikke engang brød sig om at optage, fordi de ikke havde gjort Mesterstykke. Der bestod altsaa to Arter af Mestre, de, der vare indenfor, og de, der stod udenfor, som i mange Tilfælde saa skævt til hinanden, og som ikke i et Nu kunde forenes til fælles Optræden. Og som et andet ikke uvæsentligt Moment kan anføres den forøvrigt ganske naturlige Mangel paa Forstaaelse af Bevægelsens hele Karakter, som dengang endnu herskede. Man harmedes over Svendenes Optræden, over den Utaknemmelighed fra deres Side, som de i mange Tilfælde lagde for Dagen ved uden Hensyn at lystre Førernes Parole; man havde endnu ondt ved at fatte, at det gamle i Lavstiden herskende Forhold mellem Mestre og Svende skulde forvandles til et Modsætningsforhold mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, og derved fremkaldtes en Uvilje mod at gaa ind paa

Svendenes Fordringer, som præger hele denne Del af Arbejderbevægelsen.

Den forløbne Aarrække har ogsaa i saa Henseende bragt Forandringer i Opfattelsen, som først og fremmest ytre sig i en vaagnende Erkendelse af, at der ligeoverfor Arbejdernes Organisationer bør bestaa Mesterorganisationer, for at de to Parter kunne forhandle, dømme, føre Krig og slutte Fred. Naar der tales om den vaagnende Erkendelse heraf, vilde det dog være urigtigt at lægge Skjul paa, at denne endnu langt fra er trængt dybt ned eller ialtfald hos den store Mængde af Mestre er bleven omsat fra Erkendelse til Handling. Der kunde anføres mere end et Exempel paa, hvor ringe Tilslutning udsendte Opfordringer til at indtræde i de nydannede Organisationer have fundet, og hvor betydeligt et agitatorisk Arbejde der har været nødvendigt for blot nogenlunde at skaffe dem Fremgang. Men paa den anden Side ere alle de ledende Mænd overbeviste om, at der skal gaas frem ad denne Vej, og der gøres et ikke ubetydeligt Arbejde for at gennemføre denne Sag.

Det er værd at lægge Mærke til, at det særlig i denne Henseende er Provinserne, som ere gaaede i Spidsen. Oprettelsen af den første Centralforening: »Nørrejdsk Bagerforening« skete i Randers i 1874, og det er atter i Provinserne fornemmelig Jylland, som har taget stærkest Del i Bevægelsen. Centralforeningerne, den nye Organisation, satte sig til Opgave at være Fællesforeninger af alle Udøvere af samme Fag og ordnede da i Reglen disse efter Landsdelene, saaledes at de dannede en Afdeling for København — her hyppigst Lavet — en for Østifterne og en for Jylland, og disse tre skulde da atter slutte sig sammen i en Fællesfor-

ening for hele Landet. Vejen, der gaas, kan være noget forskellig; undertiden er det de provinsielle Foreninger, der dannes først; i andre Tilfælde har man gjort Begyndelsen med Fællesforeningen for hele Landet og har derefter søgt at faa de provinsielle Foreninger tilvejebragte.

Der eksisterer for Øjeblikket henved 25 af disse Fagsammenslutninger, der i Reglen kalde sig Centralforeninger. Det bør imidlertid ikke overses, at den væsentligste Del af dem ikke ere oprettede med det som Hovedopgave at være Arbejdsgiverforeninger, der kunne danne en Modvægt mod de tilsvarende Arbejderorganisationer. Udgangspunktet for deres Oprettelse kan i Reglen findes i Landbrugets Organisationer. Der henvises som oftest til disse for at gøre det indlysende, hvilken Fremgang der kan naas ved Organisation, og i Overensstemmelse hermed er det som Regel Varetagelsen af Standens faglige Interesser, der betones som Centralforeningernes Hovedformaal. De skulle forsvare og paatale Indgreb i Standsmedlemmernes faglige Interesser, værne om dem ved Fagblade og Fagmærker, drøfte Spørgsmaal om Fællesindkøb og Fællessalg, virke for Oprettelsen af Fagskoler o. Lign. Derfor betegne de sig ogsaa særlig som Fagsammenslutninger, og dette Ord tages her i dets videste Betydning. Om et Medlem er faglært eller ikke, om han er Haandværker, Fabrikant eller Industridrivende, spørges der i dem ikke om. Det er vel værd at lægge Mærke til, at man i disse Nydannelser, hvor det gælder om at skabe en Fællesorganisation, ser bort fra Fordringen om den specielle faglige Uddannelse og hvad dermed staar i Forbindelse.

Der findes imidlertid i de fleste af disse Foreningers

Love ogsaa en Bestemmelse om, at de skulle kunne optræde i Tilfælde af Arbejdsnedlæggelser el. Lign., og det er ialtfald klart, at naar der for Alvor opstaar en Arbejderbevægelse i et Fag, saa vil det blive denne, som først og fremmest kommer til at beskæftige Centralforeningen, og som vil give den dens Karakter. Det skal heller ikke lades uomtalt, at enkelte af disse Foreninger som den i 1890 oprettede Centralforening af Murer- og Tømrermestre i Østifterne, der har sit Sæde i Næstved, og den i November 1891 i Aarhus oprettede Forening af Arbejdsgivere i Jernindustrien for hele Landet med Undtagelse af København, der har sit Forbillede i den i Januar 1885 oprettede Forening af Fabrikanter i Jernindustrien i København, først og fremmest hævde sig som Foreninger af Arbejdsgivere, der skulle staa som disses Repræsentanter overfor Arbejdernes Organisationer.

Men endelig ere disse Organisationsbestræbelser i de sidste Par Aar førte i en Retning, der først og fremmest skal tilvejebringe Mestersammenslutninger. Denne Udvikling har sit Hovedsæde i København, og det er de der bestaaende Lav, den opererer med. Det Opsving, der i saa Henseende er paabegyndt, kan væsentlig henføres til et Par af de seneste store Striker i Hovedstaden: Murerstriken i 1890 og Snedkerstriken i 1891, der have bragt de paagældende Lav til at søge at befæste sig for Alvor for derved enten at kunne forebygge fremtidige Krige eller for, hvis saadanne bryde ud, at kunne føre Kampen med fornødent Eftertryk. De to væsentligste Midler hertil ere Penge og Mandskab. Murerlavet har nu i sin Strikekasse samlet en meget betydelig Kapital; Snedkerlavet har ved en ihærdig Agitation

i kort Tid bragt sit Medlemsantal op til 260. Ogsaa Skrædermestrenes Værneforening af 1885 er en saadan Organisation, der har fastsat Bøder af indtil 5000 Kr. for dem, der bryde de af Medlemmerne gensidig indgaaede Forpligtelser til at staa som Enhed i Tilfælde af Striker eller Lock-out'er. Og heller ikke i disse Tilfælde spørges der, om de, der ville indtræde i Organisation, ere »faglærte« eller ikke, om de ere store Industridrivende eller smaa Haandværkere, om de have mange eller faa Arbejdere, og om deres Bidrag til Fælleskassen som Følge deraf bliver stort eller lille.

Den Virksomhed, der for Tiden udfoldes paa dette Omraade, gaar ud paa at søge tilsvarende Organisationer som de her nævnte gennemførte for alle Lav og der paa at slutte disse sammen i en stor Fællesorganisation. Der har gentagne Gange i København været gjort Forsøg med en stor »Fællesforening for Arbejdsgivere« — saaledes i 1885 — men de mislykkedes; nu vil man begynde med de enkelte Fag. Det er, om man vil, Lavenes Genfødsel i moderne Aand, der tilsigtes. Denne Opgave er naturligt nok tilfalden Haandværkerforeningen i København, thi den har Rammerne dertil. I denne Forening bestaar der foruden Bestyrelsen et Repræsentantskab, der ikke som Repræsentantskabet i saa mange andre Foreninger vælges af Medlemmerne, men derimod af Lavenes. Hvert Lav eller hver Forening, der repræsenterer et Fag, sender sin Oldermænd eller — hvis dette ikke kan ske — et Medlem af sin Bestyrelse som sin Delegerede til Haandværkerforeningens Repræsentantskab. Hensigten med denne Institution, der kan føres tilbage til Foreningens ældste Tid, var at gøre denne til et Organ for Haandværkerstanden, men i lange Tider

har dette Apparat været ubenyttet. Det blev ført i Ilden, dengang Næringslovkampen stod paa, men er først nu igen kaldet for Alvor frem til Virksomhed. Fra det vil der rimeligvis i en nær Fremtid komme til at foreligge Forslag om en omfattende Organisation for hvert enkelt Fag. Der er allerede indenfor adskillige af disse gjort betydelige Forarbejder, men desuagtet er det ikke sikkert, at Tiden endnu er kommen til Sagens fuldstændige Gennemførelse, og man er som Følge heraf endnu langt borte fra den Fællesforening af Arbejdsgivere, som skulde være Kransen paa Bygningen. Det er nu ikke Landbruget, hos hvilket man henter sine Forbilleder, men derimod de tyske Mesterorganisationer. Og det er ikke sandsynligt, at denne Sag efter engang at være ført frem vil blive opgiven, selv om man foreløbig af Mangel paa Forstaaelse af dens Betydning hos den store Mængde vil blive nødt til at udsætte dens Gennemførelse. Mesterorganisationer, Fagsammenslutninger af Arbejdsgivere eller hvad Navn man nu vil give dem, ere en af de Opgaver, hvis Gennemførelse med Nødvendighed kræves, og denne Nødvendighed skal nok vide at gøre sig gældende, tidligere eller senere.

Der er i det Foregaaende væsentlig talt om Haandværket og om, hvorledes Forholdene for dets Vedkommende have udviklet sig. Selv om man nu staar paa det Standpunkt, at dette intet bør have med Industrien at gøre, vil det dog ses, at flere af de Forhold, som have bidraget til at fremkalde Uro og Opløsning indenfor Haandværket, ogsaa eksistere for Industrien, og at heller ikke denne fører nogen synderlig rolig eller betrygget Tilværelse. Den har sit Arbejderspørgsmaal og sit Toldspørgsmaal. I dette Sidste har den senere Tid

bragt en Bevægelse, der først og fremmest tager Sigte paa Industrien. Den Agrarbevægelse, som »Toldreformforeningen« i Slutningen af forrige Aar har forsøgt at starte, angriber Industrien paa to Punkter; den beskylder den for at fordyre Forbrugsgenstandene til Fordel for den forholdsvis lille Klasse i Befolkningen, der bestaar af dens Udøvere, medens hele den øvrige Del af Landets Indvaanere, af hvilke Landbrugets Medlemmer udgøre et overvejende Antal, maa betale Tributen, og den anklager endvidere Industrien for at berøve Landbruget dets Arbejdskraft. Allerede i de to her nævnte Forhold ligger der, som man vil se, Momenter nok til at gøre ogsaa Industriens Fremtidsudsigter uklare og urolige. Og de Beskyldninger, som af disse Grunde kunne opstaa hos Industriens Dyrkere, formindskes ikke ved Betragtningen af deres Forhold til Haandværket. Det Modsætningsforhold, der allerede nu af Mange erklæres for at være til Stede, kan for Alvor træde frem og blive exploiteret, naar engang Afgørelsen af Spørgsmaalet om Haandværkets Stilling til Næringsfriheden foreligger. Det vil ikke blive Næringslovkommissionens Betænkning, hvoraf dette vil komme til at afhænge; den afgør endnu ikke Spørgsmaalet. Og selv om den nævnte Kommissions Flertal skulde vise sig at være stemt for Indførelsen af en tvungen Duelighedsprøve, vil dette ikke hjælpe. Kampen tager først for Alvor sin Begyndelse, naar Spørgsmaalet kommer til at foreligge for Lovgivningsmagten og skal afgøres der. Da ville sandsynligvis ogsaa de politiske Partier — saaledes som vi se det i Tyskland — prøve paa at benytte denne Sag som et Agitationsmiddel, og det er da vanskeligt at forudsige, hvor stort et Svælg der

derved kan skabes mellem Haandværk og Industri, hvilke Alliancer, der da ville blive sluttede, og hvilken Indflydelse disse kunne faa paa Afgørelsen af de to andre Hovedspørgsmaal: Arbejder- og Toldspørgsmaalet.

Det er saaledes med blandede Følelser, at baade Industri og Haandværk kunne se ud i den Fremtid, de gaa imøde. Der er Vanskeligheder nok i Øjeblikket, der er Muligheder for endnu flere i Fremtiden. Slutningen af Aarhundredet kaster adskillige mørke Skygger over dem. Men der er heldigvis ogsaa Lyspunkter. Der er en stedse voxende Erkendelse af, at i Meget beror dog ogsaa Fremtiden paa Dygtighedens og Foretagelsesaandens Udvikling og paa Tilvejebringelsen af Organisationer, og det er et ikke ringe Arbejde, der udfoldes for at skaffe Midler hertil og for at rydde de Hindringer afvejen, som i Tidens Løb have samlet sig. Det er Haabet om, at disse Bestræbelser ikke ville blive opgivne, og at der i Arbejdet paa dem vil samles en stedse voxende Skare, som skal kunne sprede Skyggerne og aabne Udsigt til en lysere Fremtid for Industriens og Haandværkets Udøvere i Danmark.

Landbruget 1892.

Af

H. Hertel,

Redaktør, cand. polit.

De Slag, som det engelske Indførselsforbud, Karantænen — dikteret af Kolerafrygten — og Mund- og Klovesygen tilføjede vort Landbrug i 1892, have ikke ladet saa dybe Spor efter sig, som man strax frygtede. For saa vidt har Landbruget da nogen Grund til at være tilfreds, men med denne indirekte og ret tarvelige Tilfredsstillelse maa det lade sig nøje, thi det forløbne Aar har kun været et Middelaar, og det vil jo nu sige saa saare lidt, for de fleste Produkters Vedkommende kun sige vanskelig Afsætning til lave Priser.

En Tid tegnede det til at blive anderledes. Takket være Vejrilet — rigelig Nedbør i Sommerens Begyndelse, da Sæd og Græs trængte til stærk Væde, Sol og Varme i dens sidste Maaned, da Modningen stod for — blev Kornhøsten god Landet over. Og blev end Høsten langvarig, besværlig og dyr, og led end Kornets Kvalitet en Del under Regnen, var denne dog ikke saa stadig, at den kunde virke ødelæggende, og i det Hele og Store kom Sæden godt i Hus. Bedst

var Høsten for Vaarsædens Vedkommende, hvad der jo har sin Betydning, da Vaarsæden indtager et betydelig større Areal end Vintersæden. Af de 4 Hovedkornsorter synes Byghøsten — i al Fald i kvantitativ Henseende — at have givet det rigeste Udbytte.

Ogsaa Høhøsten og Sommergræsningen gave et godt Resultat, hvad der med Nutidens store Kvæghold er af langt større økonomisk Betydning end tidligere; ved det sjældent gunstige Vejr i Maj og Juni Maaneder blev Græsningen god og gav Sommeren igennem rigeligt Underhold for Besætningerne, Agerhøet har Landet over givet et rigtig godt Udbytte, medens Enghøet, særlig i Jylland, ikke var slet saa godt som Agerhøet. Alt i Alt har da Høsten 1892 været ualmindelig rig, særlig i Mængde, men ogsaa af Beskaffenhed.

Men det gode Udbytte har desværre ikke kunnet sælges til lønnende Priser. Ja, Noteringerne for Korn have ikke blot været lave, men ofte kun nominelle, Salg har været vanskeligere at faa i Stand end kendt i mange Aar, og ofte har det næsten været umuligt.

De lave Priser have været en slem Skuffelse for Landmændene. Aaret før havde jo Ruslands exceptionelle Udførselsforbud virket stærkt stimulerende paa Noteringerne og vakt Forventning om en varigere Bedring, men Haabet skuffedes. Overanspændelsen i 1891 synes at have medført en Slappelse i 1892, der har øvet en skæbnesvanger Indflydelse paa Salget af Avlen. I de 3 sidste Aar vare Priserne paa de 4 Hovedkornsorter — efter Noteringerne i Ugeskrift for Landmænd — for sidste Uge af September og December i Øre pr. 100 Pd.:

	1890		1891		1892	
	Sept.	Decbr.	Sept.	Decbr.	Sept.	Decbr.
Hvede.....	640	630	755	810	575	562
Rug.....	555	532	740	752	540	502
Byg.....	550	542	580	665	520	500
Havre.....	515	520	640	700	500	532

Inden Høsten kom vel i Hus, vare Priserne nede paa Firsernes Lavmaal, den rige Afgrøde fyldte da vel Landmandens Lade, men ikke hans Pung, og dens forventede Indflydelse paa Landbrugets — og Landets — Velstand er desværre bleven en Illusion.

Da man endnu trods Overgangen til »det nye System«, til Mælkeridrift og Kreaturavl, dog overalt i Egnene med nogenlunde gode Jorder skal sælge en ikke ubetydelig Del Sæd, i al Fald for at faa den ombyttet med mere kvælstofrige Foderstoffer, ere de lave Sædpriser et stort økonomisk Tab for Landbruget. Tidligere, da Agerbruget var baseret paa Kornavl, da »Kvæget var et nødvendigt Onde«, havde Kornpriserne dog en ganske anderledes Betydning end nutildags. Alt i adskillige Aar have Landmændene taget deres Hovedindtægt hjem ved Salget af Fedevare: Smør, Flæsk, Kød og Svin, og det er nu den dyriske Produktion, der bærer Landbruget.

Kvægbruget har i det forløbne Aar gentagne Gange været truet. Først ved det Indførselsforbud, som England dekretede den 4. Februar. Uanet og uventet kom Forbudet, der motiveredes ved, at paa Islington Kvægmarked vare tre danske Kreaturer fundne

angrebne af Mund- og Klovesyge. Ingen anede, at denne smitsomme Sygdom fandtes hos os, og den hurtige Undersøgelse, der iværksattes, viste ogsaa, at den ikke fandtes — endnu. Desværre skulde den dukke op 8 Maaneder senere og i Aarets sidste 3 Maaneder vise sig flere Steder i Landet, rimeligvis indført hertil med Klidsække fra Tyskland, hvor Sygdommen har stor Udbredelse og ret har faaet Borgeleje. Det engelske Forbud medførte vel Tab for de Kvægfedere, der arbejdede med Englands Behov for Øje, men det medførte ikke den frygtede Nedgang i Kvægpriserne, der hele Aaret have været jævnt gode, takket være vor paany indarbejdede Forbindelse med Tyskland. Allerede fra 1890 har vor Kvægudførsel i langt den overvejende Grad søgt til vor Nabo mod Syd, og i 1891 — altsaa før det engelske Forbud — udførte vi c. 90,000 Stkr. Kvæg til Tyskland, men kun 21,000 Stkr. til England. Tyske Kvæghandlere møde hver Torsdag paa Københavns Marked, hvor de gennemsnitlig opkøbe 2—300 Kreaturer (en enkelt Uge er der opkøbt over 600 Stkr.) — Mund- og Klovesygens Tilstedeværelse har selvfølgelig medført væsentlige Ulemper for Kreaturholdet; den har nødvendiggjort den største Forsigtighed, Staldenes Afspærring, lokale Udførselsforbud og Forbud mod Kvægmarkeder etc., og i den korte Tid, i hvilken Udførselen fra Sjælland var forbudt, vare Priserne selvfølgelig trykkede her. Men paa den anden Side synes det, at de energiske Forholdsregler, der ere tagne mod Sygdommen, delvis skulle krones med Held: Sygdommen optræder forholdsvis sporadisk, uden nogen meget alvorlig Karakter, og maa vi end være forberedte paa, at vi ikke slippe den hurtigt, vil det dog

maaske lykkes os at holde den indenfor nogenlunde snævre Grænser. Den 10. Novbr. paabød den danske Regering strængt Dyrlægeeftersyn med de til Udførsel bestemte Dyr, 2 Dage senere forbød Tyskland Indførsel, saavel landværts som søværts, af Drøvtyggere og Svin fra Danmark til Hertugdømmerne. Hensigten med Forbudet er at beskytte Slesvig, der hidtil har været ganske fri for Sygdommen, mod at blive smittet. Til Hamburg (ogsaa via Kiel) og til det øvrige Tyskland kan der frit indføres fra Danmark, ny Udførselsruter ere aabnede mellem Hamburg—Esbjerg—Aalborg, de tyske Opkøbere give stadig Møde paa Københavns Kvægtorv — vor Kreaturexport har da lidt mindre ved disse triste Forhold, end man strax frygtede. Det tyske Marked synes, med det tiltagende Forbrug og den stagnerende Kvægstyrke, stadig at kunne modtage vort Overskud af Kvæg.

Overskudsudførselen af Hornkvæg og Kalve har i de 3 sidste Landbrugsaar (1. Oktober—30. Septbr.) været:

	Hornkvæg.	Kalve.
	Stkr.	Stkr.
i 1889—90	108,000	18,000
- 1890—91	89,000	6,000
- 1891—92	93,000	1,700

Det engelske Indførselsforbud var mere afgørende for vor Faarexport, der udelukkende gik over Nordsøen. Nu er der bygget et Slakteri i Esbjerg, baseret paa Handelen med slagtet Faarekød til London. Det vil bero paa denne Handel, der heldigvis synes at være rentabel, om Faareholdet skal kunne vedligeholdes.

Forøvrigt har man i 1892 ogsaa haft Opmærksomheden rettet paa at finde nye Afsætningssteder. Vore

2 Konsulenter i England, Faber og Arup, have foretaget en Rejse til Belgien og Nordfrankrig for at undersøge Vilkaarene for Export af danske Landbrugsprodukter dertil. Resultatet af deres Undersøgelser er kort angivet dette, at der synes at være nogen Mulighed for med Fordel at sende Kvæg til Belgien og Faar til Nordfrankrig.

Indadtil er der arbejdet energisk paa at fremme Kvægbruget, paa at føre vore to gode indenlandske Stammer: det røde danske Kvæg og det jyske Kvæg, videre frem. Den mægtige Løftestang for Udviklingen af de mindre Avlsbrugs Kvæghold (altsaa for den overvejende Del af Landets Kvæg) er her Kvægavlsforeningerne, der søge — ved Hjælp af gode Tyre og Stamkøer, strænge Sundhedsbestemmelser, Atkomets Undersøgelse, Vejledning m. H. t. Dyrenes Pleje, Regnskabsføring etc. — at lede Avlen ind i rationelle Spor. Man taler ofte og tit med Ret om Landbrugets Langsomhed i Vendingen, om dets Konservatisme, men netop i den sidste halve Snes Aar har det ikke sjældent vist en Resolutthed i at slaa ind paa nye Baner, en Tilbøjelighed til at optage og energisk fremme nye Formaal, der kun lidet harmonerer med den gængse Tale om Konservatisme og Træghed. Som nu med Kvægavlsforeningerne. De begyndte at danne sig saa smaat i 80ernes Midte, men først efter Husdyrloven af 1887 tager Udviklingen fart, nu spænde de snart over det hele Land. I Jylland findes der op imod 300 Foreninger, paa Sjælland have de Haand i Hanke med over $\frac{1}{10}$ af Kvægavlen osv. Bevægelsen for at faa oprettet Kvægavlsforeninger har fortsat sig i 1892, dog

er der næppe oprettet slet saa mange som i de nærmest foregaaende Aar, og der er da i Aarets Slutning rejst en berettiget Bevægelse for at erholde et større Stats-tilskud til dem — det tidligere Tilskud af ca. 100 Kr. pr. Forening er paa Grund af det stærkt forøgede Antal gaaet ned til ca. 70 Kr.

Ogsaa paa anden Maade er der i 1892 arbejdet paa at fremme vort Kvægbrug: Stambogsføringen gøres stadig mere omfattende; Opmærksomheden rettes i stigende Grad mod den Fare, der truer vore Husdyr fra Sygdomme og da især fra Tuberkulosen — der er forelagt Rigsdagen et Forslag om aarligt at anvende 50,000 Kr. til at understøtte de Kreaturejere, der ønske at benytte Tuberkulin eller andre diagnostiske Midler til Tuberkulosens Bekæmpelse —; Konsulentvirksomheden er bleven organiseret ved Oprettelsen af et Konsulentkontor under Indenrigsministeriet; det sjællandske Kvægbrugsudvalg har foreslaaet at støtte Dannelsen af »Avlscentre«, da det har vist sig, at naar og hvor Kvægbruget staar højt, skyldes det fra først af enkelte fremragende Opdrættere, fra hvis Avlscentre gode Dyr ere spredte over Landet, og paa Fyn have bekendte Opdrættere dannet »Kvægavlsforeningen Fyn« for ved Hjælp af Stambogsføring og Kaaring af Avlsdyr at føre deres fortrinlige Stammers Udvikling videre etc. etc. — Der arbejdes da paa Kvægbrugets Omraade med bevidste Formaale for Øje og med en Energi, der lover godt.

For Mælkeribruget har Aaret været jævnt godt. Der kommer hvert Aar flere og flere engelske Smør-opkøbere hertil, der købe direkte af Mælkerierne,

baade Smørret og Flæsket have været stærkt efterspurgte til (forholdsvis) gode Priser, hvorimod Ostepriserne have været daarlige og nedadgaaende; for Flertallet af Mælkerierne spiller dette dog ingen Rolle. Af alle Prisansættelser er Smørnoteringen den vigtigste her i Landet, den bestemmer Prisen paa en Vare, hvis Omsætningsværdi i et Aar for Tiden kan sættes til henimod 100 Mill. Kr., hvis Mængde er saa stor, at Noteringens Stigning eller Fald med 1 — én — Øre betyder en Mer- eller Mindreindtægt for Producenterne af gennemsnitlig o. 25000 Kr. om Ugen — om Vinteren lidt mindre, om Sommeren lidt mere. Topnoteringens Gennemsnit for 1892 var o. 98 Kr. mod $95\frac{3}{4}$ Kr. i 1891, $91\frac{1}{2}$ Kr. i 1890 og 96 Kr. i 1889 — medens den for 10 Aar siden var $118\frac{1}{2}$ Kr.!

For Mælkeribruget er Andelsmælkeridriften af uvurderlig Betydning. Af ung Alder er den dog nu Danmarks vigtigste Industri, der samler de Hundredtusind mindre Landbrugeres Mælk og giver ved ensartet Behandling det danske Smør Egenskaben *Egalitet*, der er saa vigtig for et Produkts Stilling paa Verdensmarkedet. Medens der tidligere og navnlig i Aarene 1887—89 blev bygget et Par Hundrede Andelsmælkerier om Aaret — en enkelt Mand byggede ét Aar over 50 —, er Bevægelsen selvfølgelig nu ikke saa stærk, og i det forløbne Aar er der kun bygget enkelte. Den pludselige og stærke Forøgelse af Smørproduktionen, der navnlig var foranlediget af Andelsmælkeriernes Fremkomst, har i 1891 og 1892 naaet et foreløbigt Maximum, da Bønderkøerne nu for en stor Del kælvte om Efteraaret, saaledes at Mælkeproduktionen vanske-

lig vil kunne yderligere forøges i betydelig Grad. Overskudsudførselen af Smør var:

i 1887—88	47,2	Mill. Pd.
- 1888—89	51,7	- -
- 1889—90	65,5	- -
- 1890—91	70,5	- -
- 1891—92	69,1	- -

I afvigte Aar har imidlertid en stor Del Mælkerier indført Alpha-Systemet, hvorved der kan paaregnes 3—4 pCt. Smør mere end tidligere, idet Skummetmælken bliver 0,1 pCt. mere fedtfattig.

Svinefedningen har i 1892 været en rentabel Forretning paa Grund af de gode Priser, der ere betalte i Hamburg. Man synes dér udmærket om de danske Svin — *Milch-Zeitung* kalder dem *en Pryd for vort Marked* —, og Øboernes gamle Kærlighed til Fedesvin og Hamburgs Marked er blusset op igen. Den amerikanske Flæskekongurrence i Tyskland synes ikke farlig for os. Overskudsudførselen var af

	Svin. Stkr.	Grise. Stkr.	Flæsk. Mill. Pd.
i 1889—90	65,000	2,500	58,6
- 1890—91	196,000	4,000	56,2
- 1891—92	201,000	÷ 2,600	71,6

Aaret har ikke været godt for Hesteavlén, baade Exporten og Priserne have været mindre end i de foregaaende Aar, hvad der maaske skyldes det Afbræk i Handel og Vandel, som Koleraen i Tyskland og Frygten herhjemme foraarsagede. Overskudsudførselen var i sidste og næstsidste Landbrugsaar henh. 4,400 og 5,300 Stkr. I Modsætning til den Ensartethed, der gør sig gældende i Kvægavlén, er Hesteavlén paa

Øerne et Kaos og kun en ubetydelig Indtægtskilde for Landbruget. Paa Halvøen er det anderledes, dér arbejder man i Fællesskab — der findes nu i Jylland op imod 100 Hesteavlsforeninger — med bestemte Formaaler for Øje, og Avlen giver i mange Egne Landbruget en stor Indtægt. Relativt set nærmer man sig til Forholdene i England, hvor en Hingst af Landracen kan opnaa en Pris af over 50,000 Kr.; der er saaledes i Sommer forgæves budt 22,000 Kr. for 1.-Præmiehingsten ved Viborgskuet, den 3aarige *Valdemar Engebjerg*, medens 2 Hingste hver ere solgte for 14,000 Kr., og en 1½ Aars Hingst i Slutningen af Aaret betaltes med 8,000 Kr. Disse Priser skulde synes opskruede, og nogen Hasard er der selvfølgelig altid forbunden med slige Handler, men paa den anden Side viser det, hvilket Værd de handelskyndige Jyder tillægge gode Avlsdyr, og hører man, at en god Hingst kan indbringe 3—4000 Kr. om Aaret i Bedækningspenge, vil man forstaa, at selv et dyrt Køb kan blive en fordelagtig Forretning.

Arbejderforholdene i 1892 have været lidet heldige, særlig for de større Gaardes Vedkommende. Man klager ikke blot over Mangel paa Arbejdskraft, men ogsaa og nok saa meget over den Løshed og Uvederhæftighed, der gør sig gældende i Kontraktsforholdene. Indførselen af svensk Arbejdskraft er bleven vanskeliggjort, dels ved den svenske Lovgivning, dels ved en forøget Anvendelse af Arbejdere i Sverige (udvidet Sukkerroedyrking i Skaane). De spredte Forsøg, der ere gjorte i 1892 paa at indføre Arbejdskraft fra østevropæiske Egne, ere mislykkede, hvad der dog

ikke udelukker, at en organiseret Indførsel kan lykkes.

Paa Foreningsomraadet er Aarets store Begivenhed de 3 Delegeretmøder, paa hvilke Toldspørgsmaalet drøftedes. *Nationalekonomisk Tidsskrift* vil i et følgende Hefte ventelig komme tilbage hertil.

Af Landbrugslove, der ere traadte i Kraft i sidste Aar, er der Grund til at fremhæve Loven om Tilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler samt Landbohøjskoleloven, der ved at indføre ny vigtige Lærefag og forbedrede Lønninger for Skolens Lærere, udvide dens Lokaler og forøge dens Samlinger og Apparater, er af ikke ringe Betydning.

I Ejendomspriserne synes der at være lidt Fremgang. Skal en Ejendom sælges strax, *à tout prix*, ved Tvangssalg, i udpint Tilstand, da ere Priserne selvfølgelig miserable. Men er Ejendommen i god Drift og sælges frit, opnaas der som Regel gode Priser, om end Salg ofte er vanskelig at faa i Stand.

— Af Hensyn til den Plads, Tidsskriftet kan afse, er det forløbne Aars Fysiognomi kun tegnet i flygtigt Omrids, og meget er udeladt, som kunde have fortjent Omtale. Dog Et bør ikke lades uomtalt, da det maa-ske mere end noget Andet giver Aaret sit Særpræg. Hvad der sigtes til, er den Solidaritetsfølelse mellem store og smaa Landmænd, der i 1892 har givet sig stærkere Udslag end tilforn. Den, der kender til Stemninger og Tilstande i Landbruget, vil vide, at en agrarisk Bevægelse er i sin Vorden, født af den sikre Overbevisning, at i Landbrugets haarde Tilværelseskamp, gælder det nu om ikke at kæmpe enkelt-

vis, men i Række og Geled. I Forening arbejder man mod fælles Maal, tekniske, økonomiske og sociale, og ved den Styrke og Selvbevidsthed, som fælles Optræden giver, begynder hin Resignationens og Selvopgivelsens Aand at vige, der tidligere hængte saa mangt et Arbejde i Landbruget, og kvalte saa mangt et Initiativ. Flertallet af danske Landmænd ser nu lysere paa Landbrugets Fremtid end for faa Aar siden.

De preussiske Love om »Rentengüter«.

Af

H. Hørtel,

Redaktør, cand. polit.

Medens Arbejdernes materielle Livsvilkaar utvivlsomt have forbedret sig i de sidste 50—80 Aar — deres Løn er mere end fordoblet og Føden er bleven billigere, deres Boliger ere forbedrede, Handelens og Kommunikationsmidlernes Udvikling har umuliggjort Hungersperioder, som endnu kendtes i forrige Aarhundrede, Lægevidenskabens Fremskridt har mildnet Epidemiernes Voldsomhed osv. — saa har jo netop under Fremgangsperioden Misfornøjelsen blandt de arbejdende Klasser voxet sig stærkere end maaske i nogen tidligere Periode. Den inderste Grund til Nutidens sociale Spørgsmaal maa da sikkert mindre søges i, at Arbejdernes materielle Forsørgelse finder Sted paa utilfredsstillende Maade end deri, at deres sociale Stilling væsentlig er bleven uforandret. Endnu leve Arbejderne i By og paa Land i stræng økonomisk Afhængighed, i klassemæssig Isolation, men netop i vore Dage — i den almindelige politiske Valgrets, i Værnepligtens og Skolepligtens Tidsalder — ere Forestillingerne om Fri-

hed og Menneskeværdighed trængt ned i de dybeste Samfundslag. Først nu, 100 Aar efter »Menneske- og Borgerrettighedernes Erklæring« er denne Erklærings § 1: »Menneskene fødes og forblive fri og lige i Rettigheder«, kommen til Arbejderklassens dybeste Bevidsthed. Der er da en stærk Modsætning imellem Arbejdernes økonomiske Afhængighed og klassemæssige Isolation paa den ene Side og paa den anden Side deres Ligheds- og Frihedsfølelse, og der er næppe nogen Tvivl om, at dette ethiske og psykiske Moment baade hos Byarbejderne og hos Landarbejderne er den væsentligste Grund til den voxende Misfornøjelse.

Blandt Industriarbejderne giver Utilfredsheden sig Udslag i en vældig politisk Bevægelse, blandt Landarbejderne i en voxende Udvandring til Nordamerika og til Byerne.

Landarbejderen haaber det første Sted at faa sit brændende Ønske opfyldt: at eje et Stykke Jord. Og han venter i Byen at naa, hvad der synes ham at mangle paa Landet: en større personlig og økonomisk Uafhængighed, en rigere Livsnydelse, en højere Løn.

Om han virkelig vinder dette i Staden, er et andet Spørgsmaal, som vist maa besvares benægtende. Det synes mig, at Landarbejderen indtager en lykkeligere Stilling end Kollegaen i Byen. Lad dennes Løn end være højere, saa er Føden dyrere og Arbejdsløsheden hyppigere og af længere Varighed i Byen end paa Landet. Landarbejderens Gerning falder snart i Lo og Stald, snart i Mark og Skov, i frisk Luft og under aaben Himmel, han stænges ikke inde mellem Fabriklokalets snævre Vægge, i dets usunde Luft, han ved ikke hvad det vil sige at staa Time efter Time og

Dag efter Dag ved det samme ensformige og sløvende Arbejde, han stuves ikke sammen med sin Familie i Arbejderkasernes og Baghusenes usunde Boliger, Fattigdommen faar sjældent det Tag i ham som i Byarbejderen, hvor galt det end gaar, vil han dog næppe savne Ild under Kedlen og Kartofler i Gryden.

Men hvorom alting er, ét er sikkert, at Staden som en Magnet drager Landarbejderne til sig og vil vedblive dermed, indtil man forbedrer deres Stilling baade i økonomisk og social Henseende.

Den stærke Vandring fra Landet til Byerne medfører væsentlige Ulemper for Landbruget. Ofte har det Vanskelighed med at skaffe den nødvendige Arbejdskraft til Veje, der føres en hidtil ukendt Løshed og Uvederheftighed ind i dets Kontraktsforhold, og det maa finde sig i en Forringelse af Landarbejdernes Intelligens og Dygtighed, thi som oftest vil det være de dygtigste og flinke Folk, der vandre bort. Ved at tage Korn og Kød uden at give Gødningen tilbage kan Byen ogsaa, rent økonomisk set, udmarve Landbruget. Netop nu, da Fremskridtene i Landbrugets Teknik og Konkurrencen med de kornexporterende Lande indtrængende maner til den afgørende Overgang til intensiv Kultur, svigter den første Forudsætning herfor: den tilstrækkelige Arbejdskraft. Og netop nu stilles der stadig større og større Fordringer til den enkelte Arbejders Dygtighed og Samvittighedsfuldhed. Dette hænger først og fremmest sammen med, at Kulturen nu er rigere, mere forskelligartet end tidligere og Jordens Dyrkning omhyggeligere, med Benyttelsen af kostbare og komplicerede Redskaber og Maskiner, med den rationelle Fodring og omhyggelige Pleje af værdi-

fulde Avlsdyr — Røgtningen af den jydsk Hingst, der betales med 14,000 Kroner, tør ikke overlades til den udygtige eller uvederheftige Arbejder. Men dernæst staar det ogsaa i Forbindelse med, at den menneskelige Arbejdskraft nu har en langt større Andel i en Landejendoms samlede økonomiske Udbytte end forhen, og derfor har den mest hensigtsmæssige Udnyttelse af Arbejdskraften nu en større økonomisk Betydning, end den havde tidligere.

I de fleste af Evropeas Stater føler man i større eller mindre Grad de Ulemper, som Formindskelsen eller Stagnationen i Landbrugets Arbejdskraft medfører, og mange Forslag ere fremsatte for at modvirke Bortvandringen. Man har saaledes foreslaaet, at det skulde forbydes Mindreaarige at forlade Landet for at søge tilfældigt Arbejde i Byerne, at disse enten skulde kræve en vis, om end lille, Kapital hos hver den, der vilde tage blivende Ophold inden for deres Mure, eller have Ret til en Gang for alle at paalægge Indvandrerne en endog temmelig høj Afgift. Man har i Frankrig foreslaaet at give Byens Arbejdsløse fri Hjemrejse tilbage til Landkommunerne, og man har dannet Foreninger, der med Raad og Daad hjalp Personer, der vilde tage blivende Ophold paa Landet (Laan til Køb af en lille Ejendom, Arbejdsredskaber osv.). I Belgien findes de saakaldte *caisses des magistrats*, af hvis Midler Øvrigheden yder ubemidlede Personer Understøttelse til Hjemrejse. I England er der i Aar (1892) vedtaget en Lov — *small holdings act* —, hvis Hovedformaal er at søge oprettet Ejendomme paa 1—50 acres (0. $\frac{3}{4}$ —36 Tdr. Land) for derved at faa dannet en mindre Selvejerstand. I ethvert Grevskab nedsættes der et

Udvalg, der skal søge at faa Loven ført ud i Livet; Grevskabsraadet erhverver den Jord, der er til Salgs og egner sig for slige Smaaejendomme, de nødvendige Pengemidler hertil kunne de laane hos Staten mod $3\frac{1}{4}$ pCt. Enhver Vælger til Grevskabsraadet kan andrage om at faa overladt en af disse Ejendomme, og Raadet kan da overlade ham en saadan, mod at han udbetaler mindst $\frac{1}{5}$ af Købesummen kontant og forrenter og amortiserer Resten i 50 Aar. Der hæfter visse Forpligtelser paa Ejendommen for at sikre dens Karakter af en lille Ejendom, og ved Arv kan den kun udelt tilfalde én Person.

Tyskland er et af de Lande, hvor man har følt Landarbejdernes Bortvandring haardest, men hvor man da ogsaa mest energisk er gaaet fra Overvejelser til Handling for at raade Bod paa Ondet. I den nordlige og østlige Del af Riget, i Øst- og Vestpreussen, i Posen, Pommern og Mecklenborg er ikke blot Befolkningen formindsket, men indenfor Landbruget er det gaaet paa samme Maade som i Industrien: Proletariatet voxer, medens Kapitalen og Jordbesiddelsen koncentrerer sig paa stedse færre Hænder. Det lille og det middelstore Landbrug har været i stærk Tilbagegang, Storejendommen er bleven mere og mere prædominerende, Latifundiasystemet har bredt sig. For ca. 7 Aar siden gjorde den preussiske Regering et Forsøg paa at tilvejebringe sundere agrariske Forhold i de 2 Provinser, i hvilke Tilstanden — tildels en Følge af Bismarcks brutale Udvisning af de polske Arbejdere — var værst: Vestpreussen og Posen. En Lov af 26. April 1886 »vedrørende Befordringen af tyske Kolonisationer« i de to Provinser stillede til Statsregeringens Raadighed en

Fond af 100 Millioner Mark til Køb af Land i polsk Besiddelse, som skulde udstykkes i smaa og middelstore Ejendomme og paa lempelige og billige Vilkaar sælges til tyske Kolonister. Forskellige Udgifter afholdtes af Fondet, t. Ex. den første Regulering af Kommune-, Kirke- og Skoleforholdene. Kolonisations-Kommissionen fik Ret til at overdrage Jorden ikke alene mod en Kapitaludbetaling og i temporær Forpagtning, men ogsaa i arvelig Forpagtning, mod at der ydedes en fast Pengeafgift, i hvilket sidste Tilfælde Ejendommen blev et »Rentengut«. Denne Lov, der havde et dobbelt Formaal: at skabe en bosiddende Arbejderstand og at fortrænge det polske Element og nationalisere Grænseprovinserne, har næppe opfyldt sit Formaal, hvad der bl. A. turde fremgaa deraf, at Landbefolkningen i de sidste 5 Aar vedblivende er formindsket i de paagældende Provinser.

Man er imidlertid ikke bleven staaende ved Loven af 1886, men er ved Loven om »Rentengüter« af 27. Juni 1890 og Loven af 7. Juli 1891 »vedrørende Fremme af Oprettelsen af Rentengüter« gaaet et betydningsfuldt Skridt videre. Man tager med disse vigtige Love, der omfatte hele Preussen, Sigte paa at beskytte de mindre Landbrug mod de Farer, der true dem: enten at de strax opluges af Storejendommen, eller at de først pulveriseres i smaabitte Lodder, som saa alligevel, før eller senere, opsuges af Storbesiddelsen.

Der har været fremsat mange Forslag for at raade Bod paa dette Onde. Et Forslag gaar ud paa at genindføre den gamle tyske Bondearveret, den saakaldte *Anerbenrecht*, det vil sige, at Jorden udelt tilfalder en enkelt Arving i Modsætning til de nyere romersk-franske

Grundsætninger om lige Ret for Alle. Andre Forslag tage Sigte paa: at indskrænke Friheden, hvad Jordens Deling og Ejerens Ret til at prioritere den angaar; at lade Staten afløse de alt foretagne Prioriteringer, eller i det mindste lade disses Indfrielse foregaa med den langsomst mulige Amortisation; at genindføre den saakaldte *Erbpacht*, det vil sige den arvelige Forpagtning osv.

Det er den sidste Tanke, der nu er ført videre i den preussiske Lov om »Rentengüter«, eller Jordejendoms — Statens saa vel som Foreningers og Enkeltmands — arvelige Ejendomsoverdragelse med Forbud mod, at Erhververen foretager nogen Udstykning eller Deling af Jorden, samt mod Erlæggelsen til den oprindelige Ejer af en bestemt aarlig Afgift, »Rente«, som betingelsesvis kan afløses.

Det socialpolitiske Formaal, som Loven stiller sig, er dette: man vil søge at danne en fast bosiddende Landarbejderstand og forøge Antallet af smaa og middelstore Bondebrug, at der kan skabes det uundværlige Mellemed mellem Storbesiddelsen og de besiddelsesløse Arbejdere.

Man har i Tyskland (som andet Steds) for længst gjort den Erfaring, at de lykkeligste Landarbejderforhold findes der, hvor Landbruget har udviklet sig i industriel Retning (som f. Ex. i Egnene med Roesukkerindustrien), eller hvor der (som i vide Egne af Sydtyskland, i Rhinpfalz, Rhinhessen osv.) har dannet sig en bosiddende og besiddende Arbejderstand. Naar Landarbejderen har naaet at erhverve sig et Hus og — som sin Sparebøsse — en lille Jordlod, saa har han faaet sit brændende Ønske opfyldt, og den tidligere Uro og

Misfornøjelse vil afløses af Ro i Sindet og Tilfredshed. Besiddelsen giver ham en vis Stilling udadtil, en vis Anseelse i den lille hjemlige Verden, den vækker hans Hengivenhed for Hjemmet og Fædrelandet. Har den unge Arbejder Udsigt til at erhverve sig en Jordlod, saa vil det lære ham at underkaste sig midlertidige Savn og Opofrelser, og kommer han saa en Gang til at eje en Plet Jord, er det, som *Arthur Young* siger, en magisk Indflydelse, Følelsen af at besidde udøver, den forvandler Sand til Guld, en Ørken til en Have. Den Arbejder, der i sin Fritid styrer sin egen lille Bedrift, vil vel have flere Bekymringer end den jordløse Arbejder, men disse Vanskeligheder bidrage netop til at opdrage ham og give ham den Udvikling, som han er modtagelig for. Ved sit Fritidsarbejde for egen Fordel vænnes han til at bruge sine Evner, opdrages han til flittigt og energisk Arbejde.

Ved de i Lovene af 1890 og 1891 givne Begunstigelser vil man altsaa søge at danne saa at sige en Trinfølge af smaa og mellemstore Jordbrug, saaledes at der vises de energiske Elementer blandt Landarbejderne en Vej til at naa fra Proletariatet op i de højere Lag af Landbefolkningen derved, at der aabnes dem den hidtil saa godt som udelukkede Mulighed at erhverve en lille Ejendom, uden at de behøve at frygte for, at deres Ejendomsret muligvis senere tabes derved, at Købesummen bliver dem opsagt.

De nævnte Love ere imidlertid ogsaa til Fordel for de større Landejendomsbesiddere. De giver dem ikke blot en Haandsrækning til at faa dannet en fast, bosiddende Arbejderklasse, men i Tilfælde af, at en større Ejendom — ved Arv eller af anden Grund —

skal sælges, gøre de det muligt ved Udparcellering at opnaa en højere og disponibel (udbetalbar) Salgssum, saaledes at Ejeren (Arvingerne) selv erholder den Gevinst, der ved slige Udparcelleringer ellers plejer at tilfalde Spekulanterne.

Loven af 27. Juni 1890 indeholder i sine 5 §er følgende nærmere Bestemmelser:

I § 1 hedder det, at et Grundstykkets Overdragelse til Ejendom er tilladt mod en fast Afgift (Rentengut) hvis Afløsning er afhængig af begge Parthaveres Samtykke. Fastsættelsen af Afløsningssummen og Opsigelsesfristen overlades til den kontraktmæssige Bestemmelse. Naar Afløsningen sker paa Afgiftsnyderens Forlangende, kan han imidlertid aldrig fordre en Afløsningsum, der er større end Afgiftens 25 dobbelte Beløb.

Ved Afgiftens Indførelse i Pantebogen maa Aftalerne enten vedrørende Udelukkelsen af Afløsningen eller vedrørende Afløsningssummens Størrelse og Opsigelsesfristen tillige indføres. Er dette ikke sket, saa er overfor den Tredje i Besiddelsesrækken den Afgift, der hviler paa Grundstykket, at anse som en saadan, der af den Forpligtede kan afløses efter en 6 Maaneders Opsigelsesfrist med det 20dobbelte Beløb.

Et »Rentengut« skal oprettes fri for de Hypotheker og Grundbyrder, der hvile paa det Grundstykke, fra hvilket det er udskilt.

Finder der Salg Sted i den Hensigt at oprette »Rentengüter«, finde Lovbestemmelserne vedrørende lettet Bortsalg af Grundstykker Anvendelse med den Udvidelse, at »Uskadelighedsattesten« kan meddeles

ogsaa ved Bortsalg af større Stykker, naar de Realberettigedes Sikkerhed ikke formindskes derved.

— »Lovbestemmelserne vedrørende lettet Bortsalg af Grundstykker« findes særlig i en Lov af 3. Marts 1850 angaaende Bortsalg af smaa Grundstykker. I Følge denne Lovs § 1 kan enhver Ejendomsbesidder, Lens- og Fideikommisbesidder bortsælge enkelte Parceller, enten mod faste og afløselige Pengeafgifter eller mod en bestemt Købesum, uden først at indhente de Lens- og Fideikommisberettigedes, Hypothek- og Realkreditorernes Samtykke, naar Kreditforeningsdirektionerne bevidne, at Bortsalget ikke er til Skade for de vedkommende Interessenter. En slig »Uskadelighedsattest« tør efter § 2 dog kun udstedes, naar Pengeafgiften eller Købesummen ækvivalerer med det bortsolgte Jordstyckes Udbytte eller Værdi.

Loven af 1890 udvider altsaa denne Ret: at sælge uden Prioritetshavernes Samtykke, til at gælde ogsaa Bortsalg af større Jordstykker, naar der af disse dannes »Rentengüter«.

Modsætningen til den i § 1, første Stykke, nævnte faste Pengeafgift (»Geldrente«) er en fast Købesum. Den tidligere preussiske Lovgivning forbød vel ikke helt at købe Jord mod »Rente«, men den besværliggjorde dog denne Salgsform ved betydelige Vanskeligheder (jvnfr. navnlig L. af 2. Marts 1850, § 2).

§ 2 bestemmer, at lig med de faste Pengeafgifter ere at regne de faste Afgifter i Korn, som betaales i Penge efter den aarlige — ved Anvendelse af Afløsningssummen udfundne — Markedspris.

— Paragrafen tillader ikke som Købesum for et Rentengut at stipulere en fast Kornafgift og udrede denne in natura, den gør det kun muligt at lægge en anden Værdimaaler end Penge til Grund for Købsafgiften.

Betalingen af »de faste Afgifter i Korn« finder altid Sted i Penge, hvis Beløb imidlertid retter sig efter den i Regeringsbladene aarlig bekendtgjorde Gennemsnits-Markedspris (»Roggen-Rente«). Markedsprisen fastsættes efter Gennemsnitspriserne i en længere Periode, af hvilken de 2 dyreste og de 2 billigste Aar udskydes. — Mening- en med Bestemmelsen i § 2 har, saa vidt skønnes, været den at ville bortfjerne den Mislighed, der klæber ved de faste, aarlige Hypothekrenter, der paa Grund af deres fra Aar til Aar uforanderlige Beløb i Virkeligheden ikke passe med Forholdene i Landbruget, hvor Indtægterne netop fra Aar til Aar kunne vexle ret betydeligt. Ved at Hypo- thekafgiften stadig udredes med samme Beløb gaar Land- bruget glip af den uvurderlige Fordel, at Udgiften delvis afpasses efter Indtægten.

§ 3: Naar ved Salg af et Grundstykke mod Afgift Erhververen af et »Rentengut« kontraktmæssig er ind- skrænket i sin fri Raadighed, saaledes at en Deling af Grundstykket eller Salget af Stykker af det ikke kan finde Sted uden Afgiftsnyderens Samtykke, saa kan dog det nægtede Samtykke erstattes ved Øvrighedens (Auseinandersetungsbehörde) retslige Afgørelse, naar Delingen eller Bortsalget er ønskeligt i almen (gemein- schaftliche) Interesse.

I § 4 hedder det, at er der kontraktmæssig paa- lagt Erhververen af et »Rentengut« den Pligt at opret- holde det overtagne Grundstykkets økonomiske Selv- stændighed ved Vedligeholdelsen enten af Bygningernes beboelige Tilstand eller af et bestemt Landbrugs-Inven- tar eller ved andre Ydelser, kan dog den Forpligtede ved Øvrighedens retslige Afgørelse blive befriet fra sin Forpligtelse, naar Opretholdelsen af et Grundstykkets økonomiske Selvstændighed strider imod overvejende almenøkonomiske (gemeinwirthschaftliche) Interesser.

— Ved i § 1, første Stykke, at tillade Afgiftens Uaf-
løselighed har Loven haft til Hensigt at gøre Forholdet
mellem Sælgeren og Erhververen af et »Rentengut« til et
vedvarende. Nyttens af denne Vedvaren kan, da det drejer
sig om en privat Kolonisation, kun være en økonomisk.
For at forhøje Virkningen erklærer Loven i §§ 3 og 4
visse Aftaler for tilladelige, hvis privatretlige Gyldighed
efter de hidtidige Retsforhold var tvivlsom eller udelukket.
Ved Siden heraf ere selvfølgelig andre Aftaler, der ikke
ere forbudte i den almindelige Ret, ligeledes tilladelige,
som f. Ex. naar Kolonisations-Komiteen i Posen som
Regel forbeholder sig Ret til Tilbagekøb.

»Auseinandersetzungsbehörde«, 3: Generalkommission-
erne (jvfr. nedenfor), af hvilke der findes 8; de ere paa
en Gang Administrations- og Dommerkollegier. Naar
Loven taler om deres »richterliche Entscheidung«, refererer
den til den sidste Egenskab.

Endelig bestemmer § 5, at bliver efter § 3 Af-
giftsnyderens Samtykke erstattet (nemlig af Øvrig-
hedens Samtykke), eller bliver efter § 4 den Forpligt-
edes Befrielse udtalt, kan Afgiftsnyderen, saa fremt
ikke andet er fastsat i Kontrakten, forlange den hele
Afgift afløst med det 25dobbelte Beløb.

Et Aar efter at den her refererede Lov var ema-
neret, vedtoges Loven af 7. Juli 1891 »angaaende
Fremme af »Rentengüters« Oprettelse.« Denne Lovs
Fremkomst skyldes den Overbevisning, at den nye
»Rentenguts«-Form næppe vilde slaa igennem i Handel
og Vandel uden en bankmæssig, offentlig Hjælp. De
alt eksisterende »Statsrenten«-Banker frembød sig
naturligt som et passende Mellemlid til at yde denne
Hjælp.

»Statsrenten«-Bankernes Oprettelse skriver sig fra Loven af 2. Marts 1850, hvis § 1 bestemmer, at der i hver Provins skal oprettes en »Rentenbank« »til Befordringen af Afløsningen af Realbyrder og til den fuldstændige Afvikling af Retsforholdet mellem de hidtilværende Berettigede og Forpligtede.« Saasnart Realbyrderne ere omsatte til faste Pengeafgifter sker, i Følge § 2, Afløsningen ved en af »Rentenbankerne« paa den Maade, at Banken udløser den Berettigede ved at give ham rentebærende og amortisable Obligationer (Schuldverschreibungen), medens han paa sin Side overdrager Banken den Afgift, der tilkom ham. Den Forpligtede udreder da til Banken Afgiften, saa længe som dette er nødvendigt til Renternes Betaling og Obligationens successive Amortisation. Saa snart som Amortisationen er tilendebragt, ophører Debtors Forpligtelse til at udrede Afgiften. § 3 bestemmer fremdes, at Staten garanterer Opfyldelsen af de Forpligtelser, der paahvile »Renten«-Bankerne, samt forsyner dem med den nødvendige Driftskapital. Af Lovens 65 §'er er der formentlig her endnu kun Grund til at omtale § 18, der bestemmer, at de til en »Renten«-Bank forfaldne Afgifter ved Konkurrence med det behæftede Grundstykkets andre Forpligtelser nyde den samme Fortrinsret, som der tilkommer Statsskatterne.

Paa disse »Renten«-Bankers Medhjælp er det nu, at Loven af 7. Juli 1891 lægger Beslag.

Det hedder i denne Lovs § 1, at de Afgifter, der hvile paa »Rentengüter« af middelstor eller lille Omfang, paa en af Interessenternes Anmodning kunne afløses ved »Renten«-Bankens Mellemkomst, for saa vidt

da deres Afløsning ikke er gjort afhængig af begge Parters Tilladelse.

Afgiftsnyderen kan indgive Andragendet herom, saafremt han kan fordre Afløsningen af den anden Part, »Rentenguts«-Besidderen saa fremt han er berettiget til at afløse Afgiften uden den Førstes Samtykke, eller denne selv har fordret Afløsningen.

Afgiftsnyderen faar i Affindelse enten Afgiftens 27-dobbelte Beløb i $3\frac{1}{2}$ pCt.s eller dens $23\frac{2}{3}$ dobbelte Beløb i 4 pCt.s Obligationer (Rentenbriefen) efter deres Nominalværdi, eller, for saa vidt dette ikke kan ske, i rede Penge*).

Af »Rentenguts«-Besidderen bliver Affindelsen at forrente og amortisere med en »Rentenbanks«-Afgift.

— Ved udtrykkelig at fremhæve: »Rentengüter« af middelstor eller lille Omfang« har Loven i Modsætning til Loven af 1890 indskrænket sin Virksomhed til kun at gjælde en bestemt Slags »Rentengüter«. Der forstaas ved Udtrykket saadanne Ejendomme, ved hvilke Besidderne selv administrere og selv arbejde med. Størrelsen maa selvfølgelig variere i de forskellige Provinser, og det overlades derfor til de respektive Generalkommissioner i hvert enkelt Tilfælde at afgøre, om et »Rentegut« hører ind under Kategorien. Bliver den nyoprettede Ejendom enten saa stor, at Ejeren kun har Overledelsen og udelukkende anvender fremmed Arbejdskraft — hvad der jo vil være Tilfældet paa Ejendomme med et Areal af f. Ex. 4—500 Morgen — saa kan den ikke gøre Fordring paa de i Loven tilbudte Fordele; eller kommer paa den anden Side

*) Staten udfærdiger »Rentenbriefe« til Beløb af 3000, 1500, 300, 75 og 30 Mark. Hvad der ikke kan betales i disse runde Summer, udredes altsaa i rede Penge.

Ejendommen kun til at bestaa af et Hus og en Stump Have, kan den ikke blive indrettet, som et »Rentengut«.

— Generalkommissionen for Hannover anslaaer f. Ex., at for denne Provins' Vedkommende maa et »Rentengut« med middelgod Jord for at falde ind under Loven af 1891 ikke have under 2 ha. og ikke over 40 ha. (c. $3\frac{1}{2}$ —72 dansk Tønde Land).

§ 2 bestemmer, at til den første Indretning af et »Rentengut« af den i § 1 betegnede Art ved Opførelsen af de nødvendige Beboelses- og Avlsbygninger kan »Rentenbanken« yde »Rentenguts«-Ejeren Laan i $3\frac{1}{2}$ eller 4 pCt.s Obligationer (Rentenbriefe) efter deres paalydende Værdi eller, for saa vidt det ikke kan ske i saadanne, da i rede Penge. Laanet forrentes og amortiseres ved Udredelsen af en »Rentenbanks«-Afgift.

Laanet er uopsigeligt fra »Rentenbanken«s Side; dog har denne Ret til at fordrø Laanet eller den endnu resterende Del af dette tilbage, naar Debitor ikke efterkommer Paalæget om Bygningernes forsvarlige Vedligeholdelse og Forsikring, naar han kommer under Konkurs eller ved Exekution (Zwangsvollstreckung) maa tvinges til at betale den resterende »Rentenbanks«-Afgift.

— Foruden i de i § 2 nævnte Tilfælde kan en Opsigelse ogsaa finde Sted efter § 20 i Loven af 2. Marts 1850: »Rentenbankens Direktion kan forlange, at i et saadant Tilfælde — 3: ved et »Rentenguts« Udstykning — skulle Beløb, der ved Afgiftens Fordeling komme til at udgøre mindre end 3 Mark aarlig, strax afløses ved en Kapitaludredning.« Det i §'ens andet Stykke nævnte Paalæg kan enten være indsat i Kontrakten eller senere være givet af »Rentenbanken«. Denne afgør i hvert enkelt

Tilfælde, hvad der skal forstaas ved forsvarlig Vedligeholdelse. Forsikringen er kun gyldig, naar den finder Sted i et af de af »Rentenbanken« offentlig nævnte Selskaber. Debitor faar altid en Frist til at opfylde sine Forpligtelser, og først naar Fristen er oversiddet, har Banken Ret til strax at fordre Laanet tilbage.

I Følge § 3 skal »Rentenguts«-Ejeren fra Afgiftsovertagelsens Tidspunkt til »Rentenbanken« svare en Afgift. Denne andrager:

- 1) Hvis der er givet $3\frac{1}{2}$ pCt.s Obligationer i Afløsning eller som Laan, 4 pCt. af Obligationens Paa-lydende og af de til Supplering betalte Penge, eller
- 2) hvis der er givet 4 pCt.s Obligationer i Afløsning eller som Laan, $4\frac{1}{2}$ pCt. af Obligationens Paa-lydende og af de til Supplering betalte Penge.

»Rentenbanks«-Afgiften af 4 pCt. skal »Rentenguts«-Besidderen svare i en Amortisationsperiode af $60\frac{1}{2}$ Aar, »Rentenbanks«-Afgiften af $4\frac{1}{2}$ pCt. i $56\frac{1}{12}$ Aar.

— Det hedder i Lovens Motiver: »Til Amortisation er der beregnet $\frac{1}{2}$ pCt. af Obligationens Nominalværdi. Renten og Amortisationsbidraget udgøre i Forening »Rentenbank«s Afgiften, som vedblivende udredes i det efter Nominalværdien beregnede Beløb uden Hensyn til den efterhaanden fremskridende Amortisation. Det Beløb, der ikke medgaar til Forrentning, bidrager sammen med Amortisationsbidraget til Gældens Afbetaling. Eftersom der udstedes $3\frac{1}{2}$ eller 4 pCt.s Obligationer, har »Rentenguts«-Besidderen altsaa at betale en »Rentenbank«s-Afgift af 4 eller $4\frac{1}{2}$ pCt.« Eller med andre Ord: Afgiften til »Rentenbanken« er under hele Amortisationsperioden den samme.

§ 4: Saa længe der hviler en »Rentenbank«s-Afgift paa et »Rentengut«, kan en Ophævelse af dettes øko-

nomiske Selvstændighed eller en Deling eller Salg af Stykker retmæssig kun finde Sted med Generalkommissionens Samtykke.

— Forholdet mellem Staten og »Rentenguts« Besidderen hører altsaa op, naar efter § 3 Amortisationsperioden er udløben. Medens Loven af 1890 overlader det til Interessenterne selv at bestemme, om Ophævelsen af et »Rentengut«s økonomiske Selvstændighed eller dets Deling skal være tilladt eller ikke, lader altsaa Loven af 1891 for et »Rentenbank«s-Rentengut«s Vedkommende dette afhænge af Generalkommissionens Samtykke. Det hedder i Motiverne til Loven: »Forudsætningen for »Rentenbanken«s Mellemskomst er den vedvarende Opretholdelse af et »Rentengut«s økonomiske Selvstændighed.« Og i en »Ministeriel Vejledning« af 16. November 1891 fremhæves, at en Deling eller et Bortsalg som Regel kun skal nægtes, naar et »Rentengut«s økonomiske Selvstændighed risikeres derved. — Derimod er selvfølgelig Salget af et »Rentengut« under ét tilladelig.

Naar »Rentenguts«-Besidderen indgiver et Andragende derom, kan han i Følge § 5 blive fritaget for at svare Afgift i det første Aar.

§ 6 giver forskellige administrative Bestemmelser vedrørende »Rentenbankerne«, Generalkommissionerne etc. En »Rentenbank« har ikke Ret til at opsigte den overtagne Afgift, derimod kan »Rentenguts«-Erhververen, naar han i 10 Aar har betalt Afgiften, til enhver Tid opsigte »Rentebanken« den og betale den endnu ikke amortiserede Del af Obligationen med rede Penge. Naar der ikke er gaaet 10 Aar, er Opsigelsen derimod kun gyldig med Generalkommissionens Samtykke. Paa dennes Anmodning bliver der anført i Pantebogen, at

Grundstykket er afgiftspligtig til »Rentenbanken« samt Afgiftens Størrelse og Amortisationsperiodens Længde.

Efter § 7 skal Generalkommissionen afvise Andragendet om Afgiftens Afløsning (§ 1) eller om Ydelsen af et Laan (§ 2): 1) naar der ikke tilkommer den Afgift, der ønskes afløst, eller Laanet en Forret frem for de tidligere privatretlige Behæftelser paa vedkommende Rentengut, eller 2) naar der ikke er den behørig Sikkerhed til Stede for en »Rentenbank«s-Afgift. Paragrafen giver nærmere Regler for, hvornaar Sikkerheden maa siges at være til Stede.

Der findes i Loven af 1891 endnu 8 Paragrafer, af hvilke der formentlig kun er Grund til at omtale § 12, der bestemmer, at paa Anmodning af en af Interessenterne kan Oprettelsen af et »Rentengut« ske ved Generalkommissionens Mellemkomst. Andragendet skal tilbagevises, hvis der rejser sig retslige eller faktiske Betænkeligheder mod Oprettelsen, men er dette ikke Tilfældet, skal Generalkommissionen modtage og bekræfte Kontrakten vedrørende Oprettelsen eventuelt i Forbindelse med Kontrakten vedrørende Afgiftens Afløsning og Ydelsen af et Laan. Den bekræftede Kontrakt skal Generalkommissionen indsende til den Øvrighed, der fører Pantebogen (dem zuständigen Grundbuchrichter) med Anmodning om Ejendommens Omskrivning. I saa Tilfælde bliver denne erhvervet til et »Rentengut« ved den, paa Grundlag af den bekræftede Kontrakt, foretagne Omskrivning i Pantebogen.

Generalkommissionen skal, efter at have erklæret Andragendet om Oprettelsen af et »Rentengut« for tiladelig, anmode Pantebogsskriveren (Grundbuchrichter) om at føre til Bogs en Bemærkning om den saaledes

forberedte Dannelse af et »Rentengut«. Bemærkningen har den Virkning, at de senere indførte privatretlige Behæftelser ere retslig ugyldige over for »Rentengut«s Overtageren. Ved Ejendommens Omskrivning til et »Rentengut« udslettes Bemærkningen.

Det er altsaa i væsentlig Grad lagt i Hænderne paa Generalkommissionerne at bringe Loven af 1891 ud i Livet. Som alt nævnt, findes der 8 Generalkommissioner, der hver for sin Landsdel modtager Andragenderne om Oprettelsen af »Rentengüter« af middelstor og lille Omfang. Den optager fremdeles Kontrakten mellem Udstederen og Erhververen af et »Rentengut«, bringer Afløsningen af de stipulerede Afgifter i Stand ved »Rentenbanken«s Mellekomst og bevilger endelig Laan af Statsmidler til Hjælp ved Opførelsen af Bygningerne paa et »Rentengut« (§ 2). Generalkommissionen afgør selv, om den vil modtage eller afvise de indsendte Andragender. En Afvisning skal imidlertid finde Sted, naar der ikke er Tale om Oprettelsen af et landligt »Rentengut«, eller naar det af Omstændighederne fremgaar, at det drejer sig om en eller anden Pengespekulation. Andragendet er ikke bundet til en bestemt Form, og det kan indgives baade af den, der vil afgive Jord til Oprettelsen af »Rentengüter« (Rentengutsausgeber), og af den, der vil erhverve et »Rentengut«. Der maa med Hensyn til Andragendet skelnes imellem 2 Tilfælde:

a) Er et Grundstykkets Inndeling i »Rentengüter« og en foreløbig Fastsættelse af Retsforholdene foretaget af Interessenterne uden Øvrighedens Mellekomst, kan det til Generalkommissionen indsendte Andragende kun

gaa ud paa at opsætte den egentlige »Rentengut«s Kontrakt, ordne Retsforholdene og bringe Afløsningen af den stipulerede Afgift i Stand ved »Rentenbanken«s Mellemkomst, eventuelt ogsaa paa at give »Rentengut«s Erhververen et Laan af Statsmidler til Opførelsen af Avlsbygninger.

b) Generalkommissionens Hjælp kan ogsaa fra første Færd af paakaldes ved Oprettelsen af et »Rentengut« og Reguleringen af de vedkommende Forhold. Der kræves i dette Tilfælde forskellige Oplysninger vedrørende Ejendommen og Fremlæggelsen af forskellige Papirer, Ejendommen og Jorden synes, og bevilges da Andragendet, foretager Generalkommissionen den videre Ordning. Vedkommende »Rentengut« opmaales og reguleres, der optages et Kort over det, og Kommissionen sørger for, at det optages i Pantebogen, den ordner Hypothekforholdene og lader opsætte en Kontrakt mellem Interessenterne. Da disse i langt de fleste Tilfælde, i hvilke Generalkommissionens Mellemkomst paakaldes, ville andrage om den stipulerede Afgifts Afløsning ved »Rentenbanken«s Hjælp, ordner Kommissionen denne Afløsning sammen med Kontraktens Udfærdigelse.

Naar Generalkommissionen har stadfæstet Kontrakten, sørger den for den afgiftsfri Udstykning fra Hovedejendommen samt Udarbejdelsen af Skøde til »Rentengut«s-Erhververen. Er det nødvendigt, regulerer den — navnlig ved store Ejendommers Forvandling til »Rentengüter« — Kommune-, Kirke- og Skoleforholdene og yder sin Hjælp baade ved Oprettelsen af gavnlige økonomiske Foretagender (som Forbrugsforeninger, Sammenslutninger og Forsikringer af forskellig

Art) og til Planer vedrørende Vandings- og Udtørningsanlæg, Dræning etc.

— »Rentengüter« kunne oprettes enten derved, at en større Ejendom bliver delt, eller derved, at tidligere Forpagtersteder forandres til »Rentengüter« og overdrages Forpagterne til Ejendom, eller endelig paa den Maade, at der gives et alt bestaaende Sted den økonomiske Selvstændighed derved, at der tillægges det den nødvendige Jord. I alle Tilfælde forudsættes det, at de ny Steder blive fri for Afgifter til Hovedejendommen, og at de sikres for vedvarende Besiddelse. Som tidligere fremhævet, kan et »Rentengut«, saa længe der hæfter en »Rentenbank«s-Afgift paa det, ikke deles uden Kommissionens Samtykke eller blive berøvet sin økonomiske Selvstændighed.

— I den før nævnte »Ministerialweisung« af 16. November 1891 hedder det om Generalkommissionerne, at de af al deres Evne og Formue skulle virke for, at de økonomisk som socialt set vigtige Maal, som Loven sætter sig, kunne naas. De maa derfor ikke indtage nogen afventende Holdning, ikke opfatte Stillingen saaledes, som de blot skulle bistaa ved Forretningernes Fuldbgyrdelse, men de skulle være gennemtrængte af den Overbevisning, at der her foreligger en for Nutid og Fremtid stor Opgave, hvis heldige Løsning kun kan naas ved deres energiske Initiativ.

— Baade i Udlandet og i selve Tyskland har Opmærksomheden fortrinsvis fæstet sig paa det storartede Lovgivningsarbejde, der i Tyskland i det sidste Tiaar er udført paa det industrielle Arbejdsromraade, medens det her refererede Lovgivningsarbejde, i alt Fald uden

for Kejserriget, kun har vakt en forholdsvis ringe Opmærksomhed. Sikkert med Urette. Hvad de her gængsne Love tage Sigte paa er næppe mindre betydningsfuldt end det Maal, man har sat sig med de egentlige Arbejderlove. Man vil jo, kort angivet, med Lovene af 1890 og 1891 søge at formindske Udvandringen og frugtbar gøre de hjemlige Arbejdskræfter ved Kolonisation, søge at danne en fast bosiddende og besiddende Landarbejderstand samt endelig — gennem en Trinfølge af ganske smaa, smaa, mindre, middelstore og større Ejendomme — søge at skabe det i flere af Rigets Provinser hidtil savnede, men i Virkeligheden uundværlige Mellemed mellem Storbesiddelsen og Arbejderstanden.

Interessant er det at se den Maade, paa hvilken de 2 Love søge at sikre den praktiske Udførelse paa bedst mulige Maade: Staten skaffer ikke blot de nødvendige Penge til Veje, sikrer Sælgeren og letter Erhververen den pekuniære Afvikling, men gennem Generalkommissionerne stiller den fortrinlig teknisk Medhjælp til Disposition og værner om Soliditeten; Generalkommissionernes Medvirken er jo ikke obligatorisk, men de skulle kun træde til, naar de personlige og stedlige Forhold tilraade det.

— Vel behøve vi ikke herhjemme at søge dannet en middelstor Bondestand, thi vi have den — til Held for vor økonomiske og sociale Udvikling. Men paa den anden Side er der i de tyske Love sikkert Momenter, det vil være værd at fæste Opmærksomheden ved, naar det store Spørgsmaal om at bevare Arbejdskraften for Landet og Landbruget for Alvor sættes paa Dagsordenen herhjemme.

Ny Literatur.

P. E. Fahlbeck: Sveriges och Norges handelspolitik under senare tid. Gleerupska Universitets-Bokhandeln, Lund. 77 S. 8vo.

Dette lille Skrift er oprindelig udkommet paa Tysk i den af »Verein für Socialpolitik« udgivne Fremstilling af de vigtigste Staters Toldpolitik. Den svenske Udgave afviger kun fra den tyske derved, at der er tilføjet Oplysninger om Udviklingen efter 1888. Skriftet giver en særdeles sammentrængt men dog i Hovedtrækkene udtømmende Fremstilling af Sveriges Toldpolitik siden Aarhundredets Begyndelse. Det følger af sig selv, at Bogen ved oprindelig at være bestemt for udenlandske Læsere nødes til at dvæle forholdsvis udførlig ved Ting, der kunne forudsættes at være bekendte for de fleste af dens skandinaviske Læsere.

Der vises, hvorledes Sveriges Lovgivning paa dette Omraade endnu i det 19. Aarhundredes første Halvdel havde et ganske prohibitivt Præg, medens Danmark og Norge allerede i 1797 var slaat ind paa en Politik, der efter Datidens Forhold maa kaldes ret frihandelsvenlig. En Vending indtræder først 1857 og navnlig 1865 ved Afslutningen af Handels- og Skibsfartstraktaten med

Frankrig, ved hvilken Sverige og Norge af Hensyn til deres Skibsfart gik ind paa Toldnedsættelser, som de under andre Omstændigheder vilde have været utilbøjelige til at indrømme. Utilbøjeligheden havde dog en helt forskellig Grund hos de to Lande. Hos Norge, som tidlig var frihandelsvenlig og vedblev at være det, var Grunden til Utilbøjeligheden Frygt for fiskalt Tab, hos Sverige var Betænelighederne af handelspolitisk Natur. I tabellarisk Form fremstiller Forf. de Forandringer i den svenske Toldtarif, som Traktaten medførte. Derefter følger en Fremstilling af de gode Konjunkturer i 70erne og den ved dem skabte Reaktion mod Beskyttelsen, der dog ikke førte til nogen radikal Frihandelspolitik.

Efter 1879 — under Trykket af de daarlige Tider og Tysklands og Frankrigs forandrede Toldpolitik — fremkommer nu Forslag om Tilbagevenden til ældre Tidens protektionistiske Lovgivning. Man erindres om det lille Tilløb til Landbrugsbeskyttelse i 1880, som man atter opgav i 1882, og derefter følger en livlig og udførlig Skildring af Rigsdagsopløsningerne og Valgkampene, i de følgende Aar, der vel gav Beskyttelsesmændene Vind i Sejlene, men dog ikke skaffede dem Majoritet før den ejendommelige og ofte omtalte Begivenhed med Stockholmsvalget, dengang en enkelt stockholmsk Rigsdagsmands manglende Valgbarhedsbetingelser efter Sveriges ejendommelige Valgbestemmelser bragte hele Stockholmsbænken til Fald og satte den protektionistiske Minoritets Kandidater ind i Rigsdagen. Saa fulgte i 1888 den store Systemforandring med Indførelse af Told paa Landbrugsprodukter og Forhøjelsen af Tolden paa Industrifrembringelser særlig

Metalvarer og Skibe. Den protektionistiske Lovgivning fuldkommengjordes ved Udløbet af Tariftraktaterne med Frankrig og Spanien, og af Tilbagevenden til mere frihandelsvenlige Bestemmelser kan kun noteres den i 1890 foretagne Ophævelse af Tolden paa Jærnskibe og Trædampskibe.

Fremstillingen af den historiske Udvikling er saa objektiv som mulig, men dog er Fordelingen af Lys og Skygge en saadan, at Forfatterens beskyttelsesvenlige Tendens overalt træder stærkt frem. Om en udførlig Indgaaen paa Grundene for og imod Beskyttelsen kan der ifølge Skriftets Natur og Foranledning ikke være Tale, men Forf. hævder det Axiom, at medens store og rige Stater bør hylde Frihandel og ialtfald kun have beskyttende Toldsatser ganske midlertidigt for at raade Bod paa en forbigaaende uheldig Situation, bør en permanent Beskyttelse existere i smaa og svage Stater som f. Ex. Sverige. Da der som sagt ikke har været Lejlighed til en dybere Begrundelse af denne Sætning, er der heller ingen Anledning for Kritiken til at gaa nærmere ind paa den, men kun til at paapege de Farer, som et lille Land, der ifølge sin Natur aldrig kan faa en saa alsidig Udvikling som de store, udsætter sig for ved at lukke af for de store Landes Frembringelser. Ogsaa den særlig i den nyere Tid i de store Kulturlande paaviste Fare for at Virksomheder, der nyde stærk Beskyttelse, forsumpe og ikke med Kraft optage de ved en naturlig Udvikling fremtvungne økonomiske og tekniske Forbedringer, gælder vistnok i endnu stærkere Grad i smaa Lande. — Paa et enkelt Punkt stiller Forf. sig mod den permanente Beskyttelse, nemlig i Henseende til Tolden paa Landbrugsprodukter,

som han anser for en midlertidig Foranstaltning, hvis Tid er forbi. De herhen hørende Bemærkninger ere imidlertid skrevne under Indtrykket af forrige Aars høje Kornpriser.

Bogens sidste Afsnit omhandler Norge og er meget kortfattet, fordi dette Land ikke har kendt noget til de i Sverige foregaaede store Omskiftelser, men siden 1851 stadig har holdt fast ved sin frihandelsvenlige Politik. Norges ret talrige og høje Toldsatser ere overvejende af udelukkende finansiell Natur, idet Landets Skatteindtægt hovedsagelig bæres af Toldintraderne.

E. Meyer.

Felix M. Bing, La société anonyme en droit allemand. Paris & Berlin 1892. 415 Sider. Frs 10.

Forfatteren til dette Arbejde er Advokat i Genf og har tidligere gjort sig bemærket ved et komparativt Arbejde om Aktieselskabsretten, La Société Anonyme en droit italien (1887), hvilket blev gunstigt optaget af den europæiske Fagkritik. At de schweiziske Jurister fortrinsvis føle sig tiltrukne af Opgaver i sammenlignende Retsvidenskab, er ingen Tilfældighed; et Land, hvor Lovene skrives i tre forskellige Sprog, og hvor Befolkningen er af saa blandet Oprindelse, maa nødvendigvis med eller mod sin Vilje blive kosmopolitisk anlagt, og det alsidige Præg, der udmærker dets Lovarbejder fra den seneste Tid, gør disse til værdifulde Forbilleder for den juridiske Verden overalt. I ovenstaaende Arbejde har Forf. bestræbt sig for at gøre den tyske Rigslovgivning om Aktieselskaber (Loven af 18. Juli 1884) tilgængelig og forstaaelig for det fransktalende Publikum, og i det hele taget bør Opgaven

anses for at være løst tilfredsstillende. Som juridisk Arbejde betragtet er Bogen vel ikke i Besiddelse af stor Selvstændighed; paa Grundlag af de foreliggende tyske Kommentarer har Forf. opbygget sine systematisk ordnede, men paa de vanskeligste Punkter ikke altid dybtgaaende Undersøgelser. Sin Værdi har den derimod i det sunde økonomiske Blik, hvormed Forf. ser paa sit Stof. Fortolkningsspørgsmaal og juridiske Deduktioner interessere ham øjensynligt meget mindre end legislative Hensyn; af og til gaar han endog i sine Slutninger fra Lovens Øjemed videre, end hvad ædruelige Grundsætninger gøre tilladeligt for en Retslærer.

Den tyske Aktielov af 1884 er ingenlunde noget Mesterværk; dens Form er tung og indviklet, dens Indhold giver den Præg af en Lejlighedslov, en Lov mod »Gründungs« misbrug og Emissionssvind. Forf. viser rigtigt, hvorledes Lovens uheldige Henvisningssystem — fra Aktieselskaber henvises til Kommanditselskaber, fra disse atter til ansvarlige Handelsselskaber eller til Handelslovbogens almindelige Bestemmelser — gør Tilægnelsen særdeles vanskelig, og hvorledes Forsøget paa at sætte en Stopper for visse Misbrug ikke er lykkedes bedre, end at Forretningsverdenen nu forstaar at hjælpe sig paa anden Maade. Oplysende i denne Henseende ere hans Bemærkninger om, hvorledes i Tyskland »Simultanstiftelsen« (Emission af fuldt tegnede Aktier) nu har afløst Indbydelse til Tegning af Aktier i nye Foretagender — herved undgaas den besværlige Kontrol med Aktietegningen, som Loven har indført — og hvorledes man ved Kunstgrebet »Sperre« forstaar at sikre sig rundelig Tid til at afsætte Gründer-Andelene med Fordel. Ogsaa i Enhelthederne har Forf.

ikke saa lidt at udsætte paa Loven, ofte med Rette. Saaledes kritiserer han Generalforsamlingens Ret til med kvalificeret Majoritet ($\frac{3}{4}$) at forandre Selskabets Formaal; han misbilliger den Rolle, Loven har givet Dommeren som Leder af den konstituerende Generalforsamling; han paaviser, hvorledes Fordeling af en Dividende, som ikke er fortjent, i Virkeligheden er et Indgreb i Kapitalen, og at fra dette Synspunkt Lovreglen om Tilladeligheden af de saakaldte »Bauzinsen« (Renter til Aktionærerne, indtil Selskabet kan træde i Virksomhed) er unaturlig. Mindre overbevisende er Forf., hvor han bekæmper Lovens Bestemmelser om Balancens Opgørelse; hvor principrigtig og lærerig den paagældende Udvikling end i det hele er, hviler den vistnok paa en Miskendelse af, at man hellere bør fordre for strænge Regler for Vurderingen af Aktiverne end for elastiske, da fuld Sandhed i Opgørelsen nu en Gang er saa godt som umulig.

Kun et Par Steder møder man Bemærkninger, der synes uoverlagte; saaledes er det uforstaaeligt, at Forf. anser Preferenceaktier for ikke altid fortrinsberettigede for de saakaldte Stamaktier (S. 142); ligeledes tør der næppe være Tvivl om, at Lovens Art. 215 d er en Hindring for at placere Reservefondet i Selskabets egne Aktier, hvilket efter Forf.s Mening dog er tvivlsomt (S. 178). Til Gengæld viser Arbejdet paa adskillige Punkter ud over Loven og giver legislative Vink af stor Interesse. Exempelvis kan nævnes Antydningen om Obligationshavernes retligt uheldige Stilling i Forhold til Aktionærerne, hvilket Misforhold Forf. anser for muligt at afhjælpe, Forslag om Forholdsregler for at sætte Aktionærerne i Stand til udførligt at erfare

Emnet for de Forhandlinger, der forekommer paa Generalforsamlingen, Bemærkninger om Betydningsløsheden af Statusbestemmelser, der opstille flere Personers samlede Underskrift som Betingelse for at Forpligtelser kunne stiftes med for Selskabet bindende Virkning, medens mundtlige Overenskomster faktisk maa træffes stadig med den enkelte Direktør under regelmæssig Forretningsgang o. s. v.

Et Par Punkter af særlig Interesse skulle endnu fremhæves. Forf. er en fanatisk Modstander af det i Tyskland — og efter tysk Forbillede nu ogsaa i de tre nordiske Lande — gældende Firmasystem og holder bestemt paa Rigtigheden af »Sandhed i Firmaet«; han fremstiller udførligt (S. 71 ff.) de Urimeligheder, hvortil det germanske System har ført, og hans Anker imod det ere desværre ikke ugrundede. I Afsnittet om Repræsentantskabet (S. 307 ff.) gør Forf. en Række almindelige Bemærkninger om Kontrol, bl. a. finder han i Statskontrol med Kreditinstituter et højst tvivlsomt Gode. Det er dog, som Forf. selv indrømmer, mindre rigtigt at bedømme Institutionen »Aufsichtsrath« i tysk Ret udelukkende som et Kontrolmiddel; og selv om den var det, vilde den ikke, som Forf. mener, gøre de faste Revisorer overflødige, eftersom disse have langt bedre Adgang til at gaa til Bunds i Regnskabsdetailler end Folk, der som Repræsentantskabsmedlemmerne sædvanligt have fuldt op at gøre med andre Forretninger.

Det vil fremgaa af ovenstaaende, at Arbejdet indeholder meget Stof for den, der vil sætte sig i det stadig mere paatrængende Spørgsmaal om en Lovordning af Aktieselskaberne. Ogsaa her i Norden bliver

Overbevisningen om Nødvendigheden af en slig Ordning Aar for Aar fastere. Forsøgene paa at bane Vejen derfor ere allerede ikke saa ganske faa, og særligt bør Opmærksomheden henledes paa det svenske Kommissionsforslag af 1891 om Interessentskabsretten, hvilket som Bilag indeholder værdifulde Oversigter over ældre og nyere Ret (af Prof. Hj. Hammarskjöld). Selvfølgelig ligger det nærmest for en Undersøgelse af tysk Rets Regler at søge til tyske Kilder; Udviklingen i Tyskland er desuden paa disse Omraader saa hurtig, at den næsten gør Lovgivningen experimentel, hvad bl. a. den nye Rigslov af 20. April 1892 om Selskaber med »beschränkte Haftung« er et mærkeligt Exempel paa. Men Forf.s livlige og let læselige Arbejde vil paa Grund af sin bredere økonomiske Basis være et Hjælpe-middel, som ingenlunde er at foragte; til de ofte ret tunge Fremstillinger fra tysk Side danner det et behageligt Supplement.

I. Heckscher.

Prof. Dr. O. Warschauer: Fourier, seine Theorie und Schule. Leipzig, Verlag von Gustav Fock. 1893. (131 S.).

I Nationaløkonomisk Tidsskrift 1892 gjordes der udførligt Rede for Prof. Dr. Warschauers Skrift »Saint-Simon og Saint-Simonismen,« — et Skrift, der udgjorde første Afdeling af Forfatterens »Geschichte des Socialismus und Communismus«. »Fourier, hans Theori og Skole« fremtræder som dette Værks anden Afdeling og udmærker sig ved de samme gode Egenskaber som hin første Afdeling, og fortjener derfor i samme Grad at anbefales. — Fouriers Skrifter ere, som bekendt, i den Grad rige paa Løjerligheder, at det er en let Sag at

fremstille deres Forfatter som en hel- eller halvgal Mand. Prof. Warschauer har forsmaaet dette. Han har foretrukket at vise, at Fouriers Ideer tværtimod har deres Betydning ogsaa for Nutiden. I ethvert Fald er det klart, at de ikke kunne forbigaaes i en historisk Fremstilling af det nittende Aarhundredes Socialisme og Kommunisme; dertil have de spillet en for stor Rolle paa begge Sider af Atlanterhavet. Der udkommer da ogsaa endnu af og til Skrifter, der have Fourier til Genstand. Den tyske Socialdemokrat Bebel har saaledes for et Par Aar siden udgivet et Skrift om Fourier, og den franske Forfatter Ch. Gide har ogsaa leveret sit Bidrag. Vi skulle maaske, naar Lejlighed senere gives, gøre disse Skrifter til Genstand for en udførligere Redegørelse.

A. P.-St.

Nye tyske Tidsskrifter.

Zeitschrift für Litteratur und Geschichte der Staatswissenschaften. Unter ständiger Mitwirkung von Dr. M. Block (Paris), v. Dargun (Krakau), H. Dietzel (Bonn), C. Ferraris (Padua), W. Hasbach (Königsberg), I. Ingram (Dublin), I. v. Keussler (St. Petersburg), I. Lehr (München), P. van der Linden (Amsterdam), B. Morgenstierne (Christiania), A. Oncken (Bern), U. Rabbeno (Bologna), A. Raffalovich (Paris), W. Scharling (Kjøbenhavn) og K. v. Stengel (Würzburg), herausg. von Dr. Kuno Frankenstein (Berlin).

Blätter für sociale Praxis in Gemeinde, Vereinen und Privatleben. Unter Mitwirkung hervorragender Fachmänner, herausg. von Dr. N. Brückner (Frankfurt a. M.).

Uagtet Nationaløkonomi og Socialvidenskab i Tyskland allerede raader over saa mange og betydelige Tidsskrifter, at det kunde synes tilstrækkeligt, er der dog i den senere Tid dels i Østrig, dels i selve Tyskland begyndt at udkomme flere nye Tidsskrifter, som imidlertid i Almindelighed hver have sin mere specielle Opgave. Naar vi her blandt disse særlig fremhæve det ovennævnte af Dr. Kuno Frankenstein grundlagte

Tidsskrift, der er bestemt til at udkomme i tvangfrie Hefter og hvoraf det første Hefte nu foreligger, er det fornemmelig paa Grund af dets internationale Karakter, idet det, som det vil ses, har Forbindelser i de fleste europæiske Lande, deriblandt ogsaa Danmark og Norge, og selv i sit Program betoner Nødvendigheden af en saadan international Samvirken paa de Omraader, det særlig vil beskæftige sig med. Det er nemlig de mere videnskabelige Undersøgelser, hvilke dette nye Tidsskrift vil give Plads, idet de ældre Tidsskrifter overvejende beskæftige sig med Emner af mere praktisk Natur, medens man kun sjældnere træffer theoretiske og historiske Undersøgelser i dem, og særlig Methodologien har fundet saare ringe Paaagtning, uagtet den netop i den nyeste Tid er bleven stillet mere i Forgrunden end tidligere.

Tidsskriftet vil ifølge sit Program omfatte flere Afsnit med forskelligt Indhold. Det første Afsnit skal indeholde større Artikler, der beskæftige sig dels med Methoden for stats- og socialvidenskabelige Undersøgelser, dels med historiske og literærhistoriske Emner. Det andet Afsnit forbeholdes Referater af og Kritiker over nye statsvidenskabelige Arbejder i alle Lande, medens det tredje skal indeholde en saa vidt mulig fuldstændig Bibliografi, som giver en systematisk Oversigt over den samlede økonomiske Verdenslitteratur, derunder de i Tidsskrifter offentliggjorte større Afhandlinger. Og endelig bringes i fjerde Afsnit mindre Meddelelser af forskellig Art.

Det udkomne første Hefte bringer Prøver paa de tre første Afsnit. I det første giver Prof. Dietzel i

Bonn Bidrag til Socialismens og Kommunismens Historie, medens Prof. Oncken i Bern omhandler Ludvig XVI. og det fysiokratiske System og Prof. Rabbeno i Bologna gør Rede for det nye socialøkonomiske System, der repræsenteres af den italienske Nationaløkonom Achilles Loria. Derefter kommer en længere Række Anmeldelser af tysk, italiensk, skandinavisk og nederlandsk Litteratur; den skandinaviske repræsenteres denne Gang af Prof. Fahlbecks interessante Skrift om »Stånd och Klasser«, anmeldt af Prof. B. Morgenstierne. Endelig findes der en meget vel ordnet og derfor trods sit Omfang let overskuelig Bibliografi.

»Blätter für sociale Praxis« er et Ugeblad med et, som Titlen angiver, overvejende praktisk Præg. Det er, ifølge dets Program, ikke saa meget egentlig statsvidenskabelige Opgaver, hvormed det vil beskæftige sig, som de mindre Samfunds, Kommunernes og Menighedernes, sociale Opgaver. Det kommunale Finans- og Skattevæsen, Vaaningsspørgsmaal, Regulering af kommunale Arbejder, de Arbejdsløses Beskæftigelse, Sundhedsplejen, Voldgiftsretter, Fattigvæsen, Velgørenhed og fremfor Alt Opdragelses-Spørgsmaal i vid Forstand angives som de Emner, hvormed Bladet fortrinsvis vil beskæftige sig. Ved Siden heraf vil det lægge Vægt paa Skildringer og Fremstillinger af det virkelige sociale Liv og af bestaaende sociale Institutioner. I Overensstemmelse hermed indeholde de udkomne fire Numre bl. A. Artikler om den preussiske Skattereform, om Skolebørns Bispisning, om Bestræbelserne for en Reform af Fattigplejen i Østrig, om Invaliditets- og Alderdomsforsikringen i Tyskland i 1891, om

Frankfurter Voldgiftsretternes Virksomhed i 1891—92, om den nye Bygningspolitiordning for Berlins Forstæder m. m.

Samtidig med, at disse nye Tidsskrifter fremkomme, har et vel kendt gammelt Tidsskrift, »Preussische Jahrbücher«, udgivne af Prof. Dr. Hans Delbrück, modtaget en Udvidelse efter en Plan, som delvis gør det til et nyt Tidsskrift. Det er nemlig fra 1. Jan d. A. — med den ubetydelige Forhøjelse af Prisen fra 18 til 20 Rmk. — blevet udvidet til det dobbelte Omfang for, ved Siden af sit hidtidige Indhold, at kunne blive et Centralorgan for de tyske Fag-Tidsskrifter. I disse »begraves« nemlig — for det store Publikum — en Mængde Afhandlinger, som vilde frembyde stor Interesse for dette, men paa Grund af det paagældende Tidsskrifts specielle Karakter blive helt utilgængelige for det og derfor som oftest slet ikke komme til dets Kundskab. Saadanne almeninteressante Afhandlinger ville fremtidig blive gengivne i »Preussische Jahrbücher«, om fornødent med Forklaringer og Noter. Saaledes vil i Februarheftet en af Rudolf Virchow i »Berliner klinischer Wochenschrift« offentliggjort Afhandling om »Descendens og Transformisme«, hvor den berømte Forf. bekæmper Darwinismen, blive optaget, ledsaget af en fortløbende Kommentar, som gør den oprindelig for Læger bestemte Afhandling tilgængelig ogsaa for Lægfolk. Tidsskriftet indeholder et særligt Afsnit for Nationaløkonomi, til hvilket Prof. Schmoller leverer Anmeldelser af økonomiske Skrifter; Februarheftet

vil bl. A. bringe en Afhandling af Dr. Bödiker, Præsident for »Reischversicherungsamt«, om Tilvejebringelsen af en Arbejdsløn-Statistik og de dermed forbundne Vanskeligheder. Tidsskriftet aabner sin nye Aargang med en interessant Artikel af Udgiveren om »den gode gamle Tid«.

W. S.

Fra Udlandet.

Arbejde og Produktionsomkostninger i Amerika og Evropa.
— Storbritanniens Indførsel af danske Landbrugsprodukter. — Til
Arbejderspørgsmaalet. — Demografisk Prisopgave. — Varepriser. —
Preussiske Skolebørns Familiesprog.

Arbejde og Produktionsomkostninger i Amerika og Evropa.

Januar-Heftet 1893, af »Johns Hopkins University Studies in Historical and Political Science«, bestaar af en Afhandling, betitlet »The Social Condition of Labor«, forfattet af Prof. Dr. E. R. L. Gould, ved Johns Hopkins University. Afhandlingen, der samtidigt offentliggøres i Amerika, i England (Contemporary Review), i Tyskland (»Jahrbücher für Nationalök. u. Statistik«) og i Frankrig (»Académie des Sciences morales et politiques«) Forhandling, i »La Réforme Sociale«, indeholder en Bearbejdelse af en Del af Stoffet i det Washington'ske arbejdsstatistiske Departements Offentliggørelser angaaende Arbejdskaar og Produktionsomkostninger i Kul-, Jern- og Staal-Industrien i Amerikas Forenede Stater og i visse evropæiske Stater, navnlig Storbritannien, Frankrig, Belgien, Tyskland, Luxem-

burg, foruden nogle mindre vigtige Stater. Et senere Værk vil behandle de textile Industrier.

Oplysninger angaaende Produktionsomkostningerne var leverede af 454 amerikanske og 164 evropæiske Kul-, Jern- og Staalforretninger. Husholdningsregnskaber havde 2490 amerikanske og 770 evropæiske Arbejdere i disse Industrigrene leveret, medens der for adskillige Tusinde Arbejdere (deraf mindst en Tredjedel evropæiske) forelaa Oplysninger om Arbejdslønnen. Disse saavel som Oplysningerne om Produktionsomkostningerne var øste af selve Forretningens Bøger, og overhovedet betragtedes det tilvejebragte Materiale som fyldestgørende.

Dr. Gould dvæler særlig ved Arbejdernes Indtægts- og Udgiftsforhold, oplyser i hvilken Grad Familiefaderen og i hvilken Grad Familiens øvrige Medlemmer bidrog til den aarlige Indkomst, anfører hvorvidt Arbejderen beboede sit eget Hus, hvormange Værelser Lejligheden bestod af, hvilken Procent af den samlede Udgift der medgik til Føde, hvilken til Beklædning, til Husleje, til Tobak, Brændevin, Aviser og Bøger etc. etc. Oplysningerne meddeles baade for de forskellige Industrigrene og komparativt for de forskellige Stater og de forskellige Nationaliteter i Amerika. Det ses, at naar de fra Evropa udvandrede Arbejdere komme til de Forenede Stater, opnaa de ikke blot en betydelig højere Løn end den, de fik i deres Hjemland, men meget ofte opnaa britiske og tyske Arbejdere i Amerika en højere Løn end den, de i selve de Forenede Stater fødte Arbejdere faa. Amerikanerne skulle saaledes — fremhæver Dr. Gould — ikke foragte Indvandrerne: det er ikke gennemgaaende

daarlige Personer, der indvandre; det er tværtimod for en stor Del dygtige Folk, der ville tage fat og som ofte ere i Besiddelse af en betydeligt større fysisk Kraft end de i Amerika fødte og opdragede Arbejdere.

Paa disse interessante Oplysninger skulle vi dog ikke nu gaa ind. Derimod skulle vi anføre nogle Data vedrørende Forholdet mellem de samlede Produktionsomkostninger og Udgiften til Arbejdsløn i Jern- og Staalindustrien.

Arbejdslønnen er høj i de Forenede Stater og de samlede Produktionsomkostninger ere da ogsaa høje — men i Almindelighed ikke i nogen tilsvarende Grad.

For Raajern stiller Forholdet sig tilsyneladende noget anderledes. For femten amerikanske, fire engelske og to belgiske ensartet indrettede Anlæg i »Bessemers pig-iron« stillede Gennemsnits-Forholdene sig saaledes:

Land.	Daglig Fortjeneste.				Produktions-Omkostn. pr. Ton						Total Produktionsomkostn.
	Foreman	Keeper	Filler	Gennemsnits-Dagløn i Forretningen	Arbejde		Materiale		Andre Udgifter		
					Beløb	pCt. af Total Cost	Beløb	pCt. af Total Cost	Beløb	pCt. af Total Cost	
Forenede Stater . .	\$ 2 59	\$ 2 04	\$ 1 35	\$ 1 52	\$ 1 39	9.04	\$ 13 25	86.21	\$ 0 73	4.75	15 37
Storbritannien .	\$ 1 58	\$ 1 21	\$ 94	\$ 73	\$ 67	6.48	\$ 9 18	88.87	\$ 48	4.65	10 33
Belgien .	\$ 1 13	\$ 1 24	\$ 71	\$ 65	\$ 47	4.35	\$ 9 91	91.67	\$ 43	3.98	10 81

Grunden til at Udgiften til Arbejdsløn i denne Industriegren spiller en forholdsvis større Rolle i Amerika,

er den, at Arbejderne i denne Industrigren overvejende lønnes med Dagløn, ikke i Forhold til det præsterede Arbejde; men Minimums-Daglønnen er altid i Amerika langt højere end i Evropa, næsten det dobbelte af hvad den er i Storbritannien, næsten det tredobbelte af hvad den er i Belgien, Frankrig og Tyskland. Naar derimod Arbejderne lønnes efter Akkord, ikke efter Arbejdstiden, bliver Forholdet et ganske andet.

For Stangjern anfører Forf. følgende Tabel:

Land	Daglig Fortjeneste			Arbejdet koster pr. Ton		Total Produktions- Omkostn.
	Heater	Roller	Gemsnt. daglig Løn	Beløb	pCt. af TotalOmkostn.	
	\$	\$	\$	\$		\$
Forenede Stater .	5 05	4 29	2 44	3 43	10.57	32 44
Storbritannien . .	2 05	2 36	1 25	3 03	12.44	24 35
Frankrig	1 67	1 78	83	3 38	14.67	23 04
Belgien	1 68	1 30	64	2 10	8.70	24 13

Arbejdslønnen er, som man ser, langt højere i de Forenede Stater end i de europæiske — og dog koster Arbejdet pr. produceret Ton i Amerika kun meget lidt mere end i Frankrig og heller ikke meget mere end i Storbritannien. Den relative Udgift til Arbejdet er i Amerika adskilligt lavere end i Frankrig og Storbritannien.

I Staalskinneindustrien ser man det samme Fænomen: Lønnen er i Amerika 40 pCt. større end i England, og dog koster Arbejdet kun 10 pCt. mere. I

Sammenligning med det evropæiske Kontinent var Arbejdslønnen i Amerika endog 90 pCt. højere, Udgiften til Arbejdet dog kun 50 pCt. Nedenstaaende Tabel udviser dette:

Land	Dags- Fortjeneste			Produktionsomkostninger pr. Ton								Total Produktionsomkostn. pr. Ton
	Heater	Roller	Gemsnitl. daglig Løn	Arbejde		Materiale		Brænd- sel		Andre Udgifter		
				Beløb	pCt.	Beløb	pCt.	Beløb	pCt.	Beløb	pCt.	
Forenede Stater . .	4 50	5 25	2 06	1 54	6.21	21 11	85.12	0 70	2.82	1 45	5.85	24 80
Storbrit- annien . .	2 66	3 05	1 45	1 37	7.36	16 40	88.20	45	2.42	37	2.04	18 59
Kontinent Evropa. .	1 45	1 55	1 08	1 04	5.53	17 67	90.27	40	2.06	46	2.44	19 57

Forf. søger ikke Forklaringen til det Faktum, at Arbejdsudgiften — skønt Lønnen er saa høj — dog til syvende og sidst ikke tynger saa stærkt paa den amerikanske Produktion, deri, at de amerikanske Arbejdere arbejde med saa udmærkede Maskiner; thi Tallene til de ovenfor anførte Tabeller ere blevne leverede af Forretninger, der i det væsentlige var ens udstyrede. Det maa selvfølgelig erkendes, at Redskaber og Maskiner i Amerika ere af allerbedste Beskaffenhed, — men Forf. mener dog, at en langt større Rolle spiller det, at selve Arbejderne i Amerika præstere et langt bedre Arbejde end de evropæiske Arbejdere. De amerikanske Arbejdere ere kraftigere, mere intelligente

og dygtige. Og dette ere de, fordi de spise bedre, bo bedre, klæde sig bedre og oplæres bedre end de europæiske. De hævde en høj *standard of life*. Dette er først til Fordel for dem selv, og bliver derefter ogsaa til Fordel for Industrien.

Det industrielle Supremati tilhører det Folk, hvis Arbejdere tjene bedst og leve bedst. *A. P.-St.*

Storbritannien og Irlands Indførsel af danske Landbrugsprodukter i Aarene 1890—1892.

Kan et enkelt Land betegnes som Verdensmarkedet for Landbrugsprodukter, da er det som bekendt England. I det engelske Marked spekulere Indiens og Amerikas Hvededyrkere, Avstraliens Uldproducenter og La Platastaternes Kvægopdrætttere, Kinas Risproducenter, danske, franske, svenske, tyske og new-zealandske Mælkerier, hollandske og norske Margarinefabriker etc. etc. Det er enorme Summer, England aarlig betaler for de fremmede Tilførsler: for 1892 anslaaer den engelske Statistik Værdien af det indførte levende Kvæg til ca. 9,4 Mill. £, af Korn til ca. 58 Mill. £, af Bacon til ca. 4 Mill., af andet *dead-meat* til ca. 18,3 Mill. £, af Smør til 12 Mill., af Margarine til 3,2, Ost ca. 5,4, Æg ca. 3,8 Mill. £ osv. De Priser, der opnaas paa Englandsmarkedet, have nær sagt Betydning for ethvert europæisk Landbrugs Rentabilitet, og det er da ikke til at forundre sig over, at man i Udlandet med Opmærksomhed følger *gentleman-farmer*'ens Bestræbelser for at faa sit Landbrug beskyttet mod den vældige fremmede Konkurrence. Det engelske Landbrug gennemgaar for Tiden en Krise, der er haard som Tyver-

nes, og indflydelsesrige Mænd — som den nys afgaaede Landbrugsminister Mr. *Chaplin* — have gjort sig til Talsmænd for det brændende Ønske, som Flertallet af de engelske Landmænd nære: Beskyttelsestold for Landbrugsprodukter*). Heldigvis for vort og andre Landbrug er der dog liden Udsigt til, at England forlader *the free trade*.

Det engelske Marked har ikke længere en saa stor Betydning for vort Landbrug, som det endnu havde for faa Aar siden, før Tyskland blev Afsætningsstedet for vort Kvæg og vore Svin. Dog endnu har det som Modtager af vore vigtigste Landbrugsfrembringelser, Smørret og Flæsket, den største Betydning for det danske Landbrug.

Indførselen af danske Landbrugsprodukter til Storbritannien og Irland har i de 3 sidste Aar haft den i omstaaende Tabel viste Størrelse og Værdi.

Hvad Smørtilførselen angaar, staar Danmark som en smuk Nummer Et, Frankrig, der følger næst efter, tilførte i 1892 542,687 cwts., derefter følger Sverige med kun 228,885 cwts. De forenede Stater i Nord Amerika tilføre mest Bacon (i 1892: 2,895,951 cwts.), derefter følger Danmark, hvis Tilførsel var over dobbelt saa stor som de andre Landes Tilførsel tilsammen. Hvad Ægtilførselen angaar, kommer Danmark som Nr. 5 i Rækken, det staar her omtrent sammen med Rusland. For levende Hornkvægs Vedkommende veg Danmark tidligere kun for de Forenede Stater og

*) Paa Landbrugskonferencen i London d. 7. og 8. Decbr. ifjor vedtoges en Resolution, der udtalte Ønsket om, at alle konkurrerende Indførselsvarer paalægges en Told, der svarer til de Skatter og Afgifter, den hjemlige Produktion maa bære.

	1890		1891		1892	
	Stkr.	£	Stkr.	£	Stkr.	£
Stude og Tyre	21,238	245,578	8,602	91,481	901	9,455
Køer	32,669	357,584	11,998	129,355	844	8,942
Kalve	22,021	79,308	6,263	22,756	260	880
Faar og Lam	139,465	203,449	65,368	95,561	38,529	48,100
Svin	1,420	5,671	"	"	"	"
	cwts.		cwts.		cwts.	
Bacon	465,866	1,334,095	580,868	1,582,878	681,882	1,919,392
Smør	824,749	4,422,257	876,211	4,865,844	863,522	4,848,735
	Gt. Hunds.		Gt. Hunds.		Gt. Hunds.	
Æg	1,145,258	359,759	1,161,174	395,963	2,247,968	413,469

Kanada, men de sidste Par Aars forøgede Afsætning til Tyskland og det engelske Forbud (af 4. Februar 1892) mod Indførsel af levende dansk Kvæg og Faar har nu helt forandret dette Forhold. Hvad vi tilføre af Korn og Mel er kun højst ubetydeligt, det indskrænker sig væsentligst til noget Byg og lidt Hvedemel, derimod have vi i de senere Aar vundet nogen Indgang med vor Frugt, og denne Udførsel kan sikkert bringes op.

Det eneste fremmede Land, der nu (efter Forbudene i Februar, Marts og November 1892), har Ret til at indføre levende Kreaturer til Storbritannien, er et dansk Biland: Island. De forenede Stater i Nordamerika og Kanada maa indføre levende Kvæg, der imidlertid skal slagtes i Ankomsthavnen, alle andre Lande maa kun indføre slagtet Kvæg.

H. Hertel.

Til Arbejderspørgsmaalet.

Storhertugdømmet Luxemburg, der af Størrelse jo omtrent er som Fyn, har fra 1ste December 1892 søgt at løse den Opgave: at bringe Arbejdsgivere og Arbejdssøgende sammen, paa følgende Maade: ved alle Posthuse er der blevet indrettet en Slags *bourses de travail*, idet enhver Arbejdsgiver eller Arbejder, der søger henholdsvis Arbejdere og Arbejde, skriver sin Anmodning paa dertil indrettede Brevkort, der indgaa til Centralposthuset i Luxemburg. Samtlige Ansøgninger registreres her, og hver Aften, naar den sidste Post er indkommet, bliver der foretaget en Sammenstilling af alle de modtagne Ansøgninger, og denne

Sammenstilling sendes da strax rundt til Posthusene, hvor Postembedsmændene ophænge de vedkommende Lister i det offentlige Lokale. — Man venter sig gode Resultater ved paa denne Maade at udbrede Kundskab til Forholdene paa Arbejdsmarkedet.

H. H.

Demografisk Prisopgave.

Professor Brouardel, Præsident for den internationale Komité i Kongressen for Hygiejne og Demografi, meddeler os følgende:

Jos. Körösi, Direktør for det statistiske Bureau i Budapest, har udsat en Pris paa 1500 francs, der skal tilstaas Forfatteren til det bedste Værk om Demografiens Maal og Fremgang. Forfatteren skal gøre Rede for Demografiens videnskabelige Opgaver, kritisere de forskellige herskende Theorier og de vigtigste demografiske Værker, der i de sidste 50 Aar ere udkomne i de vigtigste Lande i Evropa og Amerika. Han skal da særligt paapege Folketællingernes Udvikling og Fødsels- og Dødeligheds-Statistikens Fremskridt, idet han godtgør, hvor, naar og ved hvem disse den demografiske Videnskabs Grene ere blevne fremmede. — Afhandlingen kan skrives paa Tysk, eller Engelsk, eller Fransk, eller Italiensk. Den skal — uden Navneangivelse — være indsendt til Hr. Joseph Körösi i Budapest før d. 1. Marts 1894. Forfatteren meddeler sit Navn i en forseglet Konvolut, der følger med Afhandlingen. En Komité — bestaaende af J. Bertillon, L. Bodio, V. John, J. Körösi, W. Lexis og W. Ogle — bedømmer de indsendte Afhandlinger og efter dennes Indstilling

tilkendes Prisen til den bedste blandt Afhandlinger paa den hygiejniske og demografiske Kongres's Aabningsmøde i Budapest.

Varepriser.

I svensk »Statistisk Tidskrift« 1892, 2. H., har Elis Sidenblad leveret en Bearbejdelse af det hamborgske handelsstatistiske Bureaus Beregninger af Midelværdien af visse Handelsvarer pr. 100 Kilogram netto efter Hamborgs Børspris siden 1847.

Den tabellariske Oversigt omfatter 318 Varer, og er navnlig righoldig paa Oplysninger om Kolonialvarer, Halvfabrikater og saadanne Produkter, der spille en Rolle paa Hamborgs Børs, hvorimod levende Kreaturer, Trævarer og saadanne Produkter, der ikke have nogen Betydning for Hamborgs Børs, ere udelukkede. Blandt Metallerne savnes Guld og Sølv, om hvilke imidlertid Oplysning paa anden Maade haves. Ifølge de nordiske Landes Møntsystem, skal der af 1 Kilogram fint Guld udmøntes 248 Stk. 10-Kronestykker, saa at 100 Kg. fint Guld = 248,000 Kroner. Af fint Sølv skal 100 1-Kronestykker indeholde 600 Gram, saa at altsaa 1 Kg. fint Sølv blev = 166,67 Kr. eller 100 Kg. f. Sølv = 16,667 Kr., hvis Sølv mønten indeholdt sin fulde Værdi i Sølv, hvad den imidlertid som Skillemønt ikke gør. Desuden er Sølvets Værdi som bekendt faldet stærkt i den sidste Snes Aar, eller siden Vedtagelsen af det nordiske Møntsystem. Før 1873 var Sølvprisen i Hamborg fixeret til et Beløb, der svarede til 15,842 Kr. pr. 100 Kg., men i 1888 var Værdien pr. 100 Kg. knap 11,000 Kr., i 1890 12,663 Kr., senere atter ad-

skilligt lavere. Nu er Værdiforholdet mellem Sølv og Guld endog knap som 1 : 20, medens det før 1871 sædvanlig var som 1 : 15 $\frac{1}{2}$, og kun svingede ubetydeligt, hvorimod nu store Svingninger høre til Dagens Orden.

Endnu højere Værdi end de ædle Metaller have ædle Stene og ægte Perler, men af Tabellens 318 Varer er der ingen, der naar Guld og Sølv, naar man undtager, at Vanille i et enkelt Femaar, 1856—60, betaltes med sin Vægt i Sølv.

Efter Gennemsnitspriserne for Femaaret 1886—90 var de dyreste Varer følgende, hvis Gennemsnitspris oversteg 1000 Kr. pr. 100 Kg. eller 10 Kr. pr. Kilogram:

Kr. pr. 100 Kg.		Kr. pr. 100 Kg.	
Safran.....	6222	Elefanttænder	
Edderdun.....	3172	og Elfenben..	1518
Havanna-Cigarer	3036	Anisolje	1465
Vanille.....	2631	Hvalfiskebarder	
Silke.....	2305	og Fiskeben.	1374
Skildpadde....	2211	Stjernanisolje..	1254
Pebermynteolje.	1910	Nellikeolje.....	1167
Silkevarer.....	1793	Bergamot-, Ci-	
Cigarer, ikke		tron- og Oran-	
specificerede.	1748	geolje.....	1025

Ved Bedømmelsen af disse Priser maa man naturligvis tage i Betragtning ikke blot, at de ere Gennemsnitspriser, men at de ere Priser uden Toldtillæget. Blandt de nysanførte Varer er det jo forøvrigt egenlig kun Cigarer, Silke og Silkevarer, der spille en større Rolle i Forbruget. For enkelte Varer ere Priserne nogenlunde stabile, for mange meget svingende. Det sidste gælder for Exempel om Vanille: Gennemsnits-

prisen pr. 100 Kg. Vanille var i hvert af Femaarene siden 1847: 5182, 5923, 12,267 (i 1856—60!), 4299, 3136, 10,140 (i 1871—75), 4811, 3318, 2681 Kr. Fra det ene Aar til det andet kan Prisen paa denne Vare lettelig svinge med 100 Procent. De anførte Priser fra 1856—60 og 1871—75 ere overhovedet de højeste, som Tabellen indeholder.

Efter de ovennævnte meget dyre Varer følge følgende med en Gennemsnitspris i 1886—90 paa fra 500 til 1000 Kr. pr. 100 Kg.

	Kr. pr. 100 Kg.		Kr. pr. 100 Kg.
Indigo.....	958	Cassiaolje.....	731
Husblas.....	896	Kubeber.....	714
Spanske Fluor..	823	Uldvarer.....	663
Perubalsam.....	812		

Sænkes Prisniveauet til en Pris af 250—500 Kr. pr. 100 Kg., finde vi i Tabellen 23 herhenhørende Varer, deriblandt Champagne (339 Kr. pr. 100 Kg.), Uldgarn (361 Kr.), Bomuldsgarn (295 Kr.), Linnedgarn og -traad (286 Kr.), Bomuldvarer (359 Kr.), røget Lax (285 Kr.), Kvægsølv (436 Kr.), Guttaperka (254 Kr.) osv.

Vender man sig til de billigste Varer, nævner Tabellen bl. a. følgende: Sten, Kalk og Gips, 0,74 Kr. pr. 100 Kg., Stenkul og Cokes 1,18, Tegl- og Mursten 1,49, Salt 1,74 Cementsten 1,79, Kridt 2,87, Kalk 3,70, — altsaa hovedsagelig mineralske Raastoffer. Blandt de talrige billige Varer, Varer under 25 Kr. pr. 100 Kg., bemærkes især alle Slags Korn og Kornvarer, Sild, Brændevin, Petroleum, Farvetræ, Jern osv. osv. Tabellen omfatter ialt 87 »billige Varer«, d. e. Varer til under

25 Kr. pr. Kilogram, og 46 »dyre Varer«, d. e. Varer til mere end 250 Kr. pr. 100 Kg., saa at der bliver 185 Varer af Mellemkategorien, d. e. til Pris af mellem 25 og 230 Kr. pr. 100 Kg., deriblandt Kød, Flæsk, Ost, Smør, Kaffe, The, Sukker, Tobak, Vin, Bomuld, Hør, Hamp, Huder, Læder, Skind, Talg, Kobber, Bly, Tin osv. osv.

Forøvrigt vil Tabellen tjene til at belyse Spørgsmaalet om Varernes Prisforandringer i Tidens Løb, — det meget omdebatterede og navnlig paa Grund af Prisforandringernes Pludselighed og Uregelmæssighed meget indviklede Spørgsmaal.

Preussiske Skolebørns Familiesprog.

Ved den preussiske skolestatistiske Undersøgelse d. 25. Maj 1891, hvis Resultater findes offentliggjorte i Hefte 120 af »Preussische Statistik«, spurgtes der bl. A. efter Elevernes Familiesprog, saaledes at der for hver Skole skulde angives, hvormange af Eleverne der i deres Hjem udelukkende talte Tysk, hvormange udelukkende Polsk, hvormange baade Polsk og Tysk, hvormange udelukkende Dansk, hvormange baade Dansk og Tysk osv. Undersøgelsen omfattede ikke blot de egenlige Almueskoler men ogsaa Privatskoler og i det hele næsten samtlige Skoler af lavere Grad. I disse Skoler fandtes der d. 25. Maj 1891 ialt 5,184,283 Elever, hvoraf 4,528,336 udelukkende talte Tysk i Hjemmet, medens 655,947 eller $12\frac{2}{3}$ pCt. i deres Familie talte enten et ikke tysk Sprog alene eller et ikke-tysk Sprog og tillige Tysk. Efter denne Statistik talte:

	udelukkende	og tillige Tysk.
Polsk.....	495,023	78,666
Kassubisk.....	3,565	344
Littauisk.....	12,665	6,891
Wendisk.....	10,488	3,094
andre slaviske Sprog.....	11,073	1,540
Dansk.....	23,303	1,883
Frisisk.....	2,762	368
Wallonisk.....	1,546	74
andre ikke-tyske Sprog.	1,030	1,632
	Tilsammen 561,455	94,492

I 1886 anstilledes lignende Undersøgelser, og dengang fandtes der blandt ialt 5,082,252 Skolebørn 655,573 med udelukkende eller tildels ikke-tyske Familiesprog. Derefter synes de fremmede Sprog relativt at have lidt en lille Tilbagegang, idet det samlede Tal af de Skolebørn, der var Genstand for de to Undersøgelser, i de fem Aar var voxede med 2,008 pCt., medens Tallet af Børn med fremmede Sprog kun voxede med 0,057 pCt. Tydeligere bliver Tilbagegangen, naar man, som ovenfor, sondrer mellem Børn med udelukkende og Børn med blandet Brug af ikke-tyske Sprog; thi i 1886 talte af Børnene 563,729 udelukkende et ikke-tysk Sprog i deres Familie, i 1891 kun 561,455, medens et ikke-tysk Sprog tilligemed Tysk taltes af 91,844 og af 94,492 henholdsvis i 1886 og i 1891. Udelukkende Polsk (inkl. Kassubisk) taltes i 1886 i Hjemmet af 503,064 Børn, i 1891 derimod kun af 498,588; Polsk tilligemed Tysk i 1886 af 72,740 i 1891 af 79,010 Børn. Dansk var i 1886 Familiesprog for 24,651, i 1891 for 23,303, Dansk tilligemed Tysk i 1886 for 1627, i 1891 for 1883 Børn.

A. P. St.

Meddelelser om Verdenspostforeningen.

Hr. cand. polit. P. A. Jerichau Christensen har tilsendt Redaktionen en Skrivelse, der giver følgende Berigtigelser til de i Tidsskriftets forrige Hefte S. 531--537 meddelte Notitser om Verdenspostforeningen:

ad p. 532: En Postsats af $37\frac{1}{2}$ Centimer er ikke vedtagen i Verdenspostkonventionen. Denne hjemler de Stater, der for de fra dem afgaaende Breve og Brevkort skulle udrede en Søbefordringsgodtgørelse af 15 Francs pr. Kilogram, Ret til at opkræve en Tillægsporto, der for Breve ikke maa overstige 25 Centimer pr. Enkelsats. I de paagældende Forbindelser vil der altsaa for et Brev pr. Enkelsats kunne opkræves fra 25 til 50 Centimer.

ad p. 533, 3dje Stykke: Adgangen til at udvexle anbefalede, med Postopkrævning belastede Brevforsendelser (inkl. Tryksager, Vareprøver og Forretningspapirer) er ikke betinget af, at saadanne Forsendelser besørges af den indre Trafik. Det er overladt de i Verdenspostforeningen deltagende Stater at blive enige om, hvorvidt de ville etablere den paagældende Udvoxling imellem sig. Paa Grund af den Maade hvorpaa Opkrævningsbeløbet skal tilstilles Afsenderen, er det dog en faktisk nødvendig Forudsætning for at denne Udvoxling kan finde Sted mel-

lem to Lande, at disse staa i Postanvisningsudvexling med hinanden.

ad p. 533, 4de Stykke: Verdenspostkonventionen fastsætter ingen Henliggefrister, men sætter en Grænse for, hvorlænge en uanbringelig Forsendelse tør tilbageholdes i Bestemmelseslandet. Reglen er nemlig, at uanbringelige Forsendelser skulle tilbagesendes strax efter Udløbet af den i Bestemmelseslandets Anordninger fastsatte Opbevaringstermin, dog senest 6, og nu for de ikke-oversøiske Forbindelsers Vedkommende 2 Maaneder efter Udløbet af den Maaned, i hvilken Forsendelserne ere ankomne til Bestemmelseskontoret.

ad p. 533, sidste Stykke: Der kan i adskillige Forbindelser forsikres et hvilket som helst Beløb; men enhver Stat, der deltager i Udvexlingen af Breve med angiven Værdi, er berettiget til at fastsætte en Grænse for Værdiangivelsen, hvilken Grænse dog ikke kan sættes lavere end 10,000 frs. Danmark har ikke benyttet denne Ret til at begrænse Værdiangivelsen, og det samme gælder Norge, Sverig, Tyskland, Østrig, Ungarn, Rumænien, Rusland og Schweiz; til alle disse Lande kan der altsaa herfra sendes Værdibreve med ubegrænset Værdiangivelse. Den omhandlede Grænse for den tilladte Værdiangivelse forandredes forøvrigt allerede paa Lissabon-Kongressen i 1885 fra 5000 til 10,000 frs.

ad p. 533, nederst: Udvexlingen af de her omtalte Objekter (»smaa Æsker med Guldsager etc.«) finder Sted i Henhold til Værdibrevoverenskomsten, der i Wien har faaet Titlen »Arrangement concernant l'échange des lettres et des boîtes avec valeur déclarée«. Det staar de Stater, der deltage i denne Overenskomst, frit for at afgøre, om de ville deltage i Udvexlingen af Æskerne, eller om de ville indskrænke deres Udvexling i Henhold til Overenskomsten til Breve med angiven Værdi. Det er de Lande, som ikke udvexle Værdipakker, der særlig have Interesse i de ny, Æskerne omhandlende Paragrafer i Værdibrevoverenskomsten.

ad p. 534, 2det Stykke: Det er ikke nogen Betingelse for Indførelse af Expresbesørgelse af Postpakker, at saadan Besørgelse er indført for Breve. Det er overladt til ethvert Land, der deltager i Postpakkekonventionen, at træffe Bestemmelse om, hvorvidt det vil deltage i Exprestjenesten.

E
k
I
n
h
C
h
d
e
S
J
m
h
S
n

F

Bør vi have en Forsikringslov?

Af

O. A. Iversen.

Det er Nationaløkonomisk Forenings meget ærede Bestyrelse, som har opfordret mig til at indlede en Diskussion om Ønskeligheden af en dansk Forsikringslov; af Interesse for Sagen og i Betragtning af, at jeg tidligere, navnlig i denne Forenings Møde den 21. Novbr. 1887, har behandlet denne Sag, som ogsaa har været gjort til Genstand for Diskussion i Forsikringsforeningen i København*), har jeg ikke troet at burde undslaa mig for dette Hverv, uagtet jeg særlig i Betragtning af, at jeg egentlig ikke kan fremføre noget nyt eller opstille nye Synspunkter, har haft en Del Betænkeligheder derved. Jeg skal derfor nu tillade mig at fremsætte nogle Bemærkninger som Indledning til en Diskussion, som jeg haaber fra anden Side maa yde væsentlige Bidrag til Sagens Belysning og til Spørgsmaalets fremtidige Løsning.

Idet jeg gaar ud fra, at Forholdet ved den sociale Forsikringsvirksomhed (Arbejderforsikring m. v.) lades

*) Jfr. fra Forsikringsverdenen 1888, 3die Hæfte, og 1889, 2det Hæfte.

ude af Betragtning under disse Forhandlinger, og at ligeledes Spørgsmaalet om Beskatning af Forsikringsselskaber, indenlandske eller fremmede, hvilken Sag for Tiden er under Behandling i Rigsdagen, forbigaas her, maa jeg med Hensyn til alle de øvrige Grene af Forsikringsvirksomheden (Livs- Brand- Sø- Ulykkes- Haglskade- Glas- Kautions- Huslejeforsikring m. v.) bemærke, at Spørgsmaalet om Nødvendigheden eller Betimeligheden af Samfunds- og Lovgivningsmagtens Indgriben paa dette Omraade jo kan ses fra flere forskellige Synspunkter, men alle disse synes dog at havne i Overvejelsen af, hvilken Betydning man paa Forsikringsomraadet bør tillægge Samfundets og dets enkelte Medlemmers Betryggelse, om man med andre Ord tør lade hele denne Virksomhed udvikle sig fuldkomment frit eller om det maa anses nødvendigt at ordne Forholdene. Der har været og der er endnu Forsvarere for begge Opfattelser, men Erfaringen, som paa dette Omraade som paa alle andre er vor Læremester, belærer os om, at Intet lader sig udvikle i ubunden Frihed uden efterhaanden at følges af Demoralisation, og denne Erfaring har drevet flere og flere, saavel Enkeltmænd som Samfund, over til det Standpunkt, der forlanger en Ordning og Regulering af Forholdene. Her kan man saa igen være mere eller mindre fordringsfuld, og der findes da ogsaa en Række af Standpunkter lige indtil den Opfattelse, der mener, at Staten som saadan bør inddrage al Assurancevirksomhed under sig.

Det vil erindres, at Organisationen af Forsikringsvirksomhed i Almindelighed enten sker gennem Aktieselskaber, gensidige Foreninger eller ved Statsforsikring, og at der blandt de gensidige Forsikringsforeninger paa

et enkelt Omraade, nemlig for Bygningsbrandforsikring, er en særlig Klasse af Selskaber, som andetsteds og tildels ogsaa her nærme sig Statsdriftsform. I de elementære Forsikringsgrene se vi andetsteds, at Statsdrift tilstræbes, men ogsaa kraftig bekæmpes, navnlig af de private Forsikringsselskaber, og begge Parter, baade Statsdriftstilhængerne og dem, der i den rent private Virksomhed se det ene rette, ere som Regel Modstandere af et Statstilsyn, skønt der ogsaa paa dette Punkt nu er et Omslag tilstede. Har nu end Statsdriftstanken og de derpaa rettede Bestræbelser i Udlandet ikke udvist særlig positive Resultater paa andre Omraader end Arbejderforsikringens, saa har dog den heraf resulterende Diskussion i Presse og Fagskrifter henvendt Opmærksomheden saa meget paa hele Forsikringsvæsenet, at dette i de nyere Lovgivningsarbejder er optaget til Behandling, og at der andetsteds er fremkommet Forsikringslove, saavel omfattende den kontraktmæssige Side af Assuranceforholdene som ordnende den offentligretlige Side af Sagen.

Som det er gaaet de fleste Steder i Udlandet, saaledes er det ogsaa gaaet herhjemme: vi ere begyndte med ubunden Frihed paa de fleste Forsikringsgrenes Omraade, en Tilstand, som vi forresten til Dels have endnu, men efterhaanden har Erfaringen faaet Ønsket om en Lovordning af hele denne Sag eller ialfald Dele af den til at blive mere og mere almindeligt, og der er, siden Sagen for over 5 Aar siden behandledes her i Foreningen, uden Tvivl foregaaet et ikke ringe Omslag i den Maade, hvorpaa Spørgsmaalet betragtes. Nu ere vistnok alle herhjemme, selv tidligere bestemte Modstandere af Samfundsmagtens Indblanding i denne Sag,

enige om, at en Forsikringslovgivning, i hvert Fald en partiel, maa anses for ønskelig og grumme betimelig. Det synes jo dog ogsaa at være mærkeligt, at den Side af Retsforholdene, som berøre Nutidens allervigtigste økonomiske Interesser, og som spille saa stor en Rolle, at det anses for enhver Statsborgers moralske Pligt at brandforsikre sine Ejendele og tildels ogsaa at forsikre sit Liv, fra Lovgivningsmagtens Side er behandlet med en Apathi, som staar i diametral Mod-sætning til Sagens saavel i Theori som i Praxis anerkendte Vigtighed. Naar Staten griber ind paa alle andre Omraader, hvor det gælder Samfundets aandelige, moralske eller legemlige Vel, fordi den Enkeltes Kræfter ikke ere tilstrækkelige, saa bør Samfundsmagten formentlig ogsaa tage sig af en Sag, i hvilken det drejer sig om saa vigtige og store økonomiske Interesser som Forsikringsvæsenet; selvfølgelig bør Loven, her som andetsteds, ikke alene gaa efter Doktriner, men den bør afpasses efter de lokale Forhold og vor hele Udvikling.

Hvad er det da for en Erfaring, som vi have gjort, og som har bragt det paagældende Omslag i Opinionen tilveje? Ja, det er netop det, at vi her og andetsteds ere blevne belærte om, at der i Forsikringsforhold under den ubundne Frihed og den deraf flydende skrappe Konkurrence udvikler sig Misbrug, som man føler, at der maa sættes Dæmning for. Den ene Række af Misbrug begaas af de Forsikrede og Selskaberne i god Forening, naar Forsikringskontrakterne gaa ud over de for sunde Assuranceforhold givne Rammer ved at gøre Forholdet til Assurancens Modsætning: Væddemaal, og naar Kontrakterne efter deres Indhold give

Mulighed for, at der kan spekuleres i Forsikringen; det er fra forskellig Side sagt*), og jeg tvivler slet ikke derom, at der existerer ikke saa faa Assurancepolicer, som, naar de nøjere undersøgtes, vilde udvise en altfor stor Interesse for de Forsikrede i, at den Begivenhed, som Policen skal dække imod, virkelig skal indtræffe. I den Diskussion, som i sin Tid afholdtes om Spørgsmaalet i Forsikringsforeningen, nævnede saaledes Direktør Bramsen**), »at det ikke var saa særdeles vanskeligt at paavise Forsikringskontrakter, der gjorde Skadesforsikringen til et Slags Væddemaal om, hvorvidt der blev Skade eller ej. Saaledes kunde den Bestemmelse for Brandforsikring, at kun den Værdi erstattes, hvortil de tilintetgjorte Genstande kunne genanskaffes, ophæves ved f. Ex. at forsikre Handelsvarer til bestemt Pris pr. bestemt Kvantum, eller til en gros Priser, ja til Butikspriser.« Der blev gjort opmærksom paa, at slige Forsikringskontrakter i høj Grad vilde friste til Uforsigtighed i Omgang med Ild og Lys. Ligeledes blev det nævnt, at Fabrikkers Huslejetabsforsikring nærmede sig til den andetsteds forbudte Chômageforsikring (Forsikring mod Driftstilstand efter Brandskade) og flere Exempler paa betænkelige Forsikringsformer bleve fremhævede.

En anden Række af Misbrug ere Selskaberne alene om, og det er dem, som gaa ud paa — bevidst eller ubevidst — at føre det forsikringssøgende Publikum bag Lyset, idet Selskaberne ikke have tilstrækkelige Midler eller Sikkerhed overfor den paatagne Risiko.

*) Jfr. fra Forsikringsverdenen 1889, 2. Hæfte, Side 191.

**) Jfr. fra Forsikringsverdenen 1888, 3. Hæfte, Side 136.

Overfor begge Arter af Misbrug er det, at Enkelte tidligere, men den almindelige Mening nu fordrer, at Loven skal søge at sætte Grænser, i Betragtning af, at Samfundshensyn spille en overvejende Rolle ved al Forsikring og fordi de herhenhørende Forhold som Regel ikke lade sig alene kontrollere af Enkeltmand. Statens Medvirkning i en eller anden Skikkelse paa kaldes derfor saavel overfor Ordningen af Kontraktsmellemværendet og Selskabernes Organisation, som overfor Assuranceselskabernes hele Forretningsgang og Drift. Herhjemme savne vi jo desuden en almindelig Selskabs- og Aktielovgivning, med hvad dertil hører; Ønsket om en Lovordning af det rent civilretlige Kontraktsforhold mellem Forsikringsselskaberne og de Forsikrede, gaaende ud paa at forhindre Indgaaelsen af Forsikringskontrakter contra bonos mores og af samfundsfarlig Natur, kan derfor her i Landet gaa jævnsides med Ønsket om en Handels- og Aktielov; men, der vil forresten Intet være til Hinder for, at en eventuel Forsikringslov for sig alene, selv om der endnu ikke var givet en almindelig Selskabslov, kunde fastsætte de for Forsikringsselskabers Organisation gældende Regler og opstille Grænserne for, hvad der med Retsvirkning tør forsikres, og i det Hele give almindelige Regler for hele Kontraktsforholdet. Ja, det er endog fra enkelte Sider sagt*), at det vilde være bedst først at faa en særlig Lov for Forsikringsselskaber, og dernæst en almindelig Selskabslov, der var frigjort for alt Assurancevirksomheden vedrørende. Med Hensyn til Indholdet af Forsikringskontrakterne her i Landet

*) Jfr. fra Forsikringsverdenen 1888, 3. Hæfte, Side 133 og 138.

(skønt Skrift ikke er foreskrevet, oprettes der dog som Regel skriftlige Policer, jfr. iøvrigt Stempellovens § 55) kan man efter nugældende dansk Ret blot sige, at dette ikke maa stride mod Lov eller Ærbarhed, men i det Hele maa det erindres, at de enkelte Selskabers trykte Policebetingelser hyppigt suppleres af skrevne Vilkaar, som paa et eller andet Punkt forandre de almindelige Forsikringsbetingelser, og derfor fuldstændig — under den nuværende frie Tilstand — kunne forandre Retsforholdet og i flere Retninger og paa forskellig Maade kunne tilsidesætte de for al Forsikring gældende fundamentale Retsregler; det maa derfor blive en Opgave for Lovgivningsmagten at fastslaa, hvad der kan være gældende som Assurance (selv om man ikke vil gaa saa vidt som enkelte Stater i Nordamerika (New-York, Ohio, Massachusetts etc.), der paa enkelte Forsikringsomraader opstille hele Police-typer), hvorhos det maa bestemmes, at Aftaler derudover ere ugyldige og eventuelt strafbare; i saa Henseende kan bl. a. som Vejledning henvises til den belgiske Assurancelov og til Handelslovene for Ungarn og Italien*). Det maa imidlertid erindres, at en Ordning af denne kontraktmæssige Side af Forholdet er

*) Den belgiske Lov af 11. Juni 1874 behandler i en almindelig Del paa 32 Artikler Forsikringskontrakten; den forsøger først at definere denne, omhandler dernæst i Kap. 2, hvad der kan forsikres, og hvem der kan tegne Forsikring, giver i Kap. 3 Regler for Assurandørens og den Forsikredes Forpligtelser, omhandler Forsikringens Ikrafttræden, giver almindelige Regler for Assurandørens Ansvar, Forsikringssummens Betydning, omtaler Selvforsikring, Dobbeltforsikring og Genforsikring. I 4. Kap. omtales dernæst Bevisets Form, idet der gives Regler for Policens formelle Indhold og i 5te og 6te Kap. behandles Forsikringens Ophør og Fordringers Præscription. I Tilslut-

saare vanskelig: Forsikringsvæsenets mangeartede Sider ere ikke lette at behandle paa én Gang, Grænsen mellem de for alle Forsikringsgrene fælles Regler og de for den enkelte Forsikringsart specielle Bestemmelser er meget vanskelig at drage; endvidere maa det ikke overses, at Forsikring som en Institution, der endnu er i Udvikling, ikke bør hæmmes, og at en Del derfor bør overlades Selskabernes Autonomi og Parternes egen Raadighed, men Kontraktsfriheden bør dog have sine Grænser, og det er Lovgivningsmagtens Ret og Pligt at fastsætte disse, ligesom det herhjemme tildels er sket paa Søforsikringsomraadet, under Hensyn baade til Tredjemands Rettigheder og til Samfundets Betryggelse.

En Lov, der ordner Indholdet af det privatretlige Mellemværende og giver Regler for Selskabernes indre Organisation, vil paa flere Punkter støde sammen med den Ordning, der findes for den offentligretlige Side af Forsikringsvæsenet; hvis saaledes f. Ex. en Lov paa-byder, at et Selskabs Statuter skulle prøves, forinden Koncession gives, saa ville disse Policebetingelser ikke

ning til disse Regler omhandles dernæst i II Artikler de enkelte Arter af Forsikring.

I den ungarske Handelslov af 1875 omtales Forsikringsvirksomheden i §§ 453—514. Først gives nogle offentligretlige Bestemmelser, dernæst omhandles selve Kontraktsforholdet for de enkelte Arter af Forsikringer; Skadesforsikring i §§ 463—497, Livsforsikring i §§ 498—507 og Genforsikring i §§ 508—514; der gives her i det Hele meget udførlige Regler for Indholdet af hver enkelt Kontraktsbranche.

Den italienske Handelslov af 1882 giver i Art. 417—422 almindelige Regler for al Forsikring, omtaler dernæst i Art. 423—448 Skadesforsikringskontraktsforholdene, og endelig Livsforsikringskontrakten i Art. 449—453; Søforsikring behandles udførligt i 2. Bog, Tit. VI, Art. 604—641 og i Art. 924.

blot blive prøvede efter deres forretningsprincipielle Hensigtsmæssighed, men det vil ogsaa blive undersøgt, hvorvidt de ere i Overensstemmelse med sunde forsikringsretlige Grundsætninger og varetage de Forsikredes og Selskabets Interesser.

Med Hensyn dernæst til hele den anden Side af Forholdet, det offentligretlige, som maa gaa ud paa at betrygge de Forsikrede og derigennem Samfundet mod usolide Selskaber og mod Misbrug fra Selskabernes Side, derigennem at der føres et Tilsyn, større eller mindre, med de i Landet arbejdende Forsikringsselskaber, da gjorde jeg allerede sidst opmærksom paa, at det særlig ere de Selskaber, som tegne lange Forsikringer, altsaa navnlig Livsforsikringsselskaber, der trænge til Tilsyn. Det er da ogsaa denne Side af hele Spørgsmaalet, som jeg tror, at alle nu ere enige om at ønske Lovordning og Tilsyn overfor, væsentlig fordi Forholdene ved denne Art af Forsikring ere særligt indviklede, og fordi de skadelige Virkninger af usolid Forretningsgang her først vise sig efter en længere Aarrække, og derfor kunne gøre saa meget større Skade. Men ogsaa de korte Forsikringer bør underkastes et Tilsyn, da Individerne heller ikke her altid selv uden Bistand magte at undersøge de Forhold, paa hvilke de indlade sig; paa hele dette Omraade bør Samfundsmagten formentlig gennem sine Myndigheder optræde som Formynder. Ved Siden af disse Hensyn til at beskytte Samfundet ville maaske ogsaa, naar Sagen virkelig en Gang optages her til Løsning, ligesom i Udlandet, Ønsket om at beskytte den indenlandske Forsikringsvirksomhed og om at forøge Statens eller Kommunens Magt og Indtægter komme til at spille en

Rolle, men i første Linie bør Hensynet til at beskytte Landets Indvaanere i de Assuranceforhold, hvori de indlade sig, være det afgørende.

I 1887*) tillod jeg mig at give et Referat af, hvad der i en Del fremmede Lande da var gældende Ret paa hele dette Omraade; der er siden den Tid ikke foregaaet større Forandringer. Naar det nævnes, at Preussen i Febr. 1891 og Marts 1892 har faaet Anordninger om detaillerede Aflæggelsesformer for Aarsberetninger og Regnskaber for de i Preussen koncessionerede Livsforsikringsselskaber, at der siden Septbr. 1891 der er paalagt udenlandske Livsforsikringsselskaber at anlægge Halvdelen af den i Preussen erhvervede Aarsindtægt samt de heraf flydende Renter i preussiske Konsols og deponere disse Beløb til Sikkerhed, at der i Rusland nu udøves Regeringskontrol baade med inden- og udenlandske Forsikringsselskaber, at Spanien i Handelsloven af 22. Aug. 1885 giver udførlige Regler om Forsikringskontrakten og dernæst omtaler de enkelte Arter af Forsikring i II. Bog, Tit. 8, Art. 380—438 og 787—805, at Rumænien 1. Septbr. 1887 har faaet en Forsikringslov med Regler for Concession, Tilsyn, Deposita m. v., og at der i flere Lande, saaledes Frankrig, Tyskland, Preussen m. v. ere Forsikringslove under Udarbejdelse eller under Behandling i de lovgivende Forsamlinger, saa er i Hovedtrækkene det tidligere Referat suppleret.

Man vil, naar man har gjort sig bekendt med Udenlandets Lovgivning paa dette Omraade se, at der har gjort sig forskellige Principer gældende i de forskellige

*) Jfr. Nationaløkonomisk Tidsskrift XXV Side 449—477.

Lande overfor de i Landene selv hjemmehørende Selskaber, men at gennemgaaende ere Reglerne for Livsforsikringsvirksomhed strængere end for de øvrige Forsikringsbrancher. For disse sidste nøjes de fleste Lande med at foreskrive en gennemført Offentliggørelse af Selskabernes Statuter og Grundregler, af deres Regnskaber m. v., saaledes at Alt ved Selskaberne bliver saa let tilgængeligt for Publikum som muligt, saaledes i Sverige, England, Tyskland, Belgien, Frankrig, Ungarn og Italien, i hvilke Lande der som Regel tillige er en Anmeldelsespligt (undertiden Koncessionsfordring) for Forsikringsselskaberne og strænge Regler for det Selskabernes Ledere og Tilsynsraad paahvilende Ansvar; andre Lande, saaledes Schweiz, Østerrig, Preussen og mange tyske Stater samt de fleste nordamerikanske Fristater have tillige ved Koncessionsbestemmelser (og Fordringen herom) søgt at sikre Samfundet; endelig have de sidstnævnte Lande, som kræve Koncession, tillige som Regel, i hvert Fald for enkelte Grene af Forsikringsvæsenet, paabudt et Statstilsyn for dette eller givet Staten Berettigelse til at udøve et saadant, hvorhos der i Schweiz og de fleste nordamerikanske Fristater (de Lande i hvilke Stattilsynsfordringen er mest gennemført) kræves en Sikkerhedsstillelse af Forsikringsselskaberne. Det kan paa dette Sted nævnes, at Forsikringsvæsenet i Tyskland hører under Rigsregeringens Tilsyn og Lovgivningsmagt, og at i Italien Forsikringsselskabernes Administratorer skulle stille Kaution.

For Livsforsikring ere Reglerne, som sagt, gennemgaaende endnu strængere. Ved Siden af de ovenfor angivne for alle Forsikringsselskaber gældende

Principer er der nemlig i Sverige for Livsforsikring foreskrevet særlig Revision; i England forlanges der foruden Revision, at Livsforsikringsselskaberne skulle stille Deposita; Frankrig paabyder Autorisation og delvis Kontrol for Tontine- og Livsforsikringsselskaber, det være sig gensidige- eller Aktieselskaber; i Schweiz skulle Mortalitetstabeller og Rentetabeller indsendes til Tilsynskontoret, Reserveberegningsmethoden m. v. oplyses; i Italien skal $\frac{1}{4}$ af de for Livsforsikring til Selskaberne indbetalte Beløb med Renter deponeres i offentlige Papirer, og der er foreskrevet særlige Regnskabsformer, hvorhos Selskabernes egne Regnskabsrevisorer have særlige Rettigheder, bl. a. til at overvære Bestyrelsesmøder, og Pligt til strax at paatale opdagede Fejl, Ulovligheder m. v.; i Østerrig maa de efter 1880 oprettede Livsforsikringsselskaber ikke befatte sig med anden Forsikring.

Kun i meget faa civiliserede Lande er der saaledes endnu ikke givet Regler for Forsikringsselskabernes offentligretlige Forhold; derimod er det civilretlige Forhold mellem Selskaberne og de Forsikrede stadig endnu ikke ordnet i mange Lande, medens Selskabernes indre Organisation gennemgaaende er lovbundet i de fleste Lande ved Aktieselskabslove m. v. Som tidligere bemærket har selve Forsikringskontrakten dog i flere Landes Lovgivning været Genstand for udførlig Behandling, og i næsten alle nyere handelsretlige Kodifikation (Spanien 1885, Rumænien 1887, Portugal 1888) er Forsikringsretten undergivet speciel Behandling. Dernæst er der ved Siden heraf gennemgaaende givet Regler for udenlandske Forsikringsselskabers Virksomhed, hvorom nærmere nedenfor.

Som antydet er man i flere Lande ikke helt tilfreds med den hidtidige Ordning, og Udkast til nye Regler ere under Behandling, saaledes bl. a. ogsaa i Østerrig; i det Hele kan det siges, at Spørgsmaalet er aktuelt i en Række af Lande, og, naar Forandring ønskes, er det i Retning af større Strænghed. Ren Statsdrift har i Udlandet kun haft ringe Fremgang paa det almindelige Forsikringsomraade, saaledes har i Bayern en statsledet Hagelskadeforsikringsanstalt kun haft mindre gunstige finansielle Resultater, og den i England drevne Livsforsikring under Statsforvaltning, nemlig Postforsikringskassen, havde i 1890 kun 468 Forsikringer med 25,400 £ Assurancesum. Tilfredsheden med Statstilsynet i de Lande, hvor dette er indført, har været forskellig; for nogle Landes Vedkommende, f. Ex. særlig Schweiz, er man med Grund overordenlig tilfreds, derimod er der fra Europas Side fremsat vægtige Anker mod det Statstilsyn, der udøves i de nordamerikanske Fristater, ja det er endog fra enkelte Sider erklæret for ubrugeligt. Forholdet har imidlertid vistnok her været det, at Dollaren i enkelte Tilfælde har spillet en ligesaa stor Rolle som den andetsteds saa udskregne Rubel, idet det viser sig, at der hyppigt har været indledet Undersøgelse mod Forsikringskommissærer for Undladelse af Opfyldelse af Pligter, og heraf kommer Misèren. Naar der iøvrigt har været Utilfredshed med Statstilsynet, saa tror jeg ogsaa, at dette ligger i, at man flere Gange har forlangt mere af Statstilsynet, end dette fornuftigvis kan præstere, og at man andetsteds ikke har benyttet de rette Personer (en Side af Sagen, som forresten maaske hører til de allervanskeligste i hele denne vanskelige Materie).

Det er dernæst givet, at absolut Tilfredshed fra alle Sider ikke vel lader sig vente paa et Omraade, som dette, hvor Interesse staar imod Interesse, og det maa erindres, at den bedste Lovgivning maa blive virkningsløs, naar den paa Grund af Korruption ikke kommer til Anvendelse, og at den mest indgaaende Prøvelse af Forretningsprinciper og af det tekniske Grundlag for et Forsikringsselskab, og den mest omfattende Kontrol ikke kan udelukke Muligheden for Skade ved samvittighedsløs eller blot uerfaren Forretningsledelse. Ligesom ved Kasseforordninger og Tilsyn med Sparekasser, der ikke kunne udelukke Mulighed for Defraudationer, saaledes her; overmaade meget vil altid afhænge af de arbejdende Personers Moralitet og Samvittighedsfuldhed. Publikum maa derfor vide, at selv om der indføres Kontrol og Tilsyn med Forsikringsselskaber, er der dog altid en Fare, og at Publikum derfor selv stadig maa søge at være med i Kritiken, hvad en paa budt vidtgaaende Offenliggørelse og Kontrollkontorets Revisions-Bemærkninger kan og skal give Lejlighed til. De Forsikringssøgende maa vide, at Staten, selv om den indfører et Tilsyn, ikke kan paatage sig nogen Garanti og at Statstilsynet ikke overflødiggør Publikums eget Tilsyn. Det er dette, der ogsaa stadigt indskærpes det forsikringssøgende Publikum f. Ex. fra Schweizer Kontrollkontorets Side; i dette Land, hvor Statstilsynet i det Hele er ordnet saa overordenlig godt, viser det sig ogsaa, at Kontrolberetningerne ere i høj Grad vejledende for Publikum i Valget af Forsikringsselskab, (Konkurrencen skal iøvrigt nok vide at oplyse om Forholdene, naar der kan henvises til officielle Beretninger), og det har vist sig i Schweiz, at Publikum slet ikke

falder til Ro i den Tanke, at Kontrol er det samme som Garanti, men at hele Tilsynet har en meget opdragende Indflydelse paa Befolkningen overfor Forsikringsspørgsmaal.

Vende vi os herefter til vore hjemlige Forhold, saa kunne disse vel ikke ligefrem ligestilles med Forholdene i fremmede Lande, men de derfra indhentede Oplysninger og Erfaringer kunne dog yde en Vejledning, naar vi engang komme til at lovgive paa hele dette Omraade under Hensyn til vore særlige Vilkaar.

Herhjemme kan det da for det Første spørges om, hvorvidt vi have nogen Trang til Lovbestemmelser for Forsikringsvirksomhed, og, saafremt dette Spørgsmaal besvares bekræftende, hvad da Indholdet af en slig Lov bør være.

Paa Søforsikringsomraadet findes der, som bekendt, nogen Lovgivning, særligt nu efter Loven af 1. April f. A.; i denne Lov, som taler om Søforsikring i Kap. X, savnes der dog bl. a. Regler om hele Reassuranceforholdet, der nu paa dette som paa de andre Assuranceomraader er naaet til at have mindst ligesaa stor Betydning i Forsikringsvirksomheden som Assurancen selv; dernæst findes der ingen Regler for Søassurance-selskabers Organisation m. v. eller om Tilsyn med Virksomheden; kun Kontraktsforholdet og dets Virkninger omtales, og det er jo allerede en hel Del. For Brandforsikringens Vedkommende findes der for Bygningsbrandforsikringens Omraade Lovbestemmelser nærmest af offentligretlig Natur, og for Livsforsikringsomraadet findes Loven for Statsanstalten af 1871. Udover dette haves ikke nogen Lovgivning for Forsikringsvirksomhed, hverken af organisatorisk, civilretlig eller offentligretlig

Art, naar afses fra Stempellovens Regler for Police-stempel og fra Straffelovens § 259 om svigagtig Omgang i Benyttelse af Forsikring.

Vor Lovgivning er saaledes grumme fattig paa dette Omraade, og vi ville da nærmere omtale de enkelte Arter af Forsikringer, og i saa Henseende holde Livsforsikring som en særlig Gruppe modsat de Forsikringer, som have til Formaal at yde Erstatning for indtruffen økonomisk Skade, for nærmere at komme til Erkendelse af, hvorvidt vi trænge til en Forsikringslov og hvad denne eventuelt maa indeholde.

Med Hensyn til Livsforsikring her i Riget ere Forholdene da saa frie som vel muligt, ja ogsaa saa abnorme som vel muligt. Vi have nemlig, som bekendt, en Statslivsforsikrings-Anstalt, og ved Siden heraf er det Enhver uden Indskrænkning, private, indenlandske eller udenlandske, Enkeltmænd eller Selskaber af hvilkensomhelst Art tilladt at tegne Livsforsikring. Staten har, uagtet den selv optræder som Assurandør, været saa hensynsfuld i videste Omfang at give Næringen fri, og tilladt alle at konkurrere mod Staten selv. Den har, i berettiget Tillid til, at, hvad den byder og yder gennem Livsforsikrings- og Forsørgelses-Anstalten af 1871, fuldt ud kan maale sig med i al Fald, hvad der kan ydes fra private Selskabers Side, ment, at den kunde slaa sig til Ro hermed, og har saa iøvrigt overladt Publikum selv at varetage dets egne Interesser i Valget af, hvor man burde forsikre sit Liv. Der har rigtignok været en Tid, da Staten paa en Maade førte et Tilsyn herhjemme med Forsørgelseskasser og Livrenteselskaber; det var i 1810, at man indførte sligt paa Grund af den Svindel, der da dreves

med denne Art af Selskaber. Planer og Love for saadanne Selskaber skulde da indsendes til en Tilsyns-komite. Denne Foranstaltning gjorde i sin Tid megen Nytte overfor indenlandske Selskaber; overfor udenlandske Selskaber førtes imidlertid slet intet Tilsyn og i 1861 ophævedes hele denne Virksomhed, hvorimod det til Gengæld paalagdes Livsforsikrings og Livrente-Anstaltens Direktion efter Begæring af offentlige Anstalter eller Private at afgive Betænkning over Planer for Forsørgelses- og Understøttelsesselskaber. Siden 1861 er altsaa Forholdet helt frit, alt er overladt til de Forsikringssøgendes egen Undersøgelse og Kritik.

Det vilde nu have været fuldt forstaaeligt, om Staten dengang, da den tog Livsforsikringen i sin Haand, havde forbudt alle andre at befatte sig dermed; det har den imidlertid, vistnok væsentlig begrundet i hele den Maade, hvorpaa Statsanstalten er bleven til, ikke gjort, og Resultatet har været, at, efterhaanden som Livsforsikringstanken, takket være i ikke ringe Grad ogsaa den private Virksomheds Udholdenhed, mere og mere er kommen ind i Befolkningen, findes der nu ved Siden af Statsanstalten, foruden de to større Livsassuranceselskaber, det gensidige Selskab »Danmark« og Aktieselskabet »Hafnia« samt det i Aalborg hjemmehørende gensidige Selskab »Fremtiden«, en Mængde Lig- og Begravelseskasser, til hvilken Institution ogsaa Sygekasserne levere et betydeligt Kontingent. Men ved Siden af denne indenlandske Virksomhed har ogsaa den udenlandske Livsforsikringsvirksomhed fundet en god Jordbund her i Landet, og det er meget betydelige Beløb, som herfra ere forsikrede i fremmede Livsforsikringsselskaber. Hvis nu al denne Virksom-

hed var solid og dadelfri, ja saa vilde det jo være et i høj Grad glædeligt Fænomen, og der vilde ingen Fare være, men Forholdet er desværre langt fra saa. Om de fleste Ligkasser kan det vistnok siges, at Virksomheden ikke er rationel, og, selv om der virker en Række af vel funderede og sundt arbejdende fremmede Livsforsikringsselskaber herhjemme, saa findes der uden Tvivl ogsaa saadanne, som man helst maatte være fri for. Det er givet, at mange have lidt Tab ved Lig- og Begravelseskasser, i hvert Fald betalt alt for uforholdsmæssigt meget i Indskud, og det er ligeledes sikkert, at der i al Fald tidligere herhjemme er lidt Tab ved usolide udenlandske Livsforsikringsselskaber, saaledes ved »European«, »Albert« og »Imperiale« (credit viager); antagelig vil der ogsaa igen blive Tilfælde, hvor der lides Tab saavel i Ligkasser som i fremmede Selskaber, saafremt Virksomheden saavel for indenlandske som for udenlandske Selskaber ikke ordnes, og i hvert Fald ville mange, som have forsikret sig i fremmede Livsforsikringsselskaber i Henhold til lokkende Prospekter, nok komme til at sande, at det ikke er alle Løfter, der holdes; men alt Sligt unddrager sig desværre som Regel under den nuværende frie Tilstand Offentlighedens Kundskab. Denne bliver derimod stadig gennem Presse og Reklameplakater m. v. bibragt Forestillinger om her virkende Selskabers Soliditet, som mildest talt maa kaldes overdrevne, og jævnlig findes Betegnelsen Statsgaranti eller blot Statskontrol brugt paa en, om jeg saa maa sige, mere lokkende end sand Maade; herpaa og paa andre Misbrug, som heldigvis langt fra alle fremmede Selskaber gøre sig skyldige i, er der, som bekendt, gentagne Gange i de

senere Aar i Dagspressen gjort opmærksom, og jeg skal derfor ikke her komme videre ind herpaa.

Naar man nu spørger, hvorledes den danske Stat bør stille sig overfor Livsforsikringsvæsenet, den Branche af Forsikringsomraadet, i hvilken de største Samfundsulykker kunne foranlediges ved de tidligere omtalte Misbrug — ja, saa vilde det jo være det absolut letteste at sige »lad os gøre det nu, som vi indse, at vi burde have gjort eller helst maatte have gjort, dengang Staten tog Sagen i sin Haand; lad os simpelthen forbyde al privat Livsforsikringsvirksomhed, det være sig inden- eller udenlandsk«; dette vilde naturligvis for de sidstes Vedkommende ikke sige at forbyde Borgerne at benytte udenlandske Selskaber, men blot at forbyde disse at holde Agenter eller Filialer her. Derved vilde man unægtelig med et Slag kaste al Konkurrence bort, og være befriet for at beskæftige sig med hele den Række af Foranstaltninger, som den private Virksomhed absolut nu begynder at opfordre til. Jeg tror dog, at, Alt vel overvejet, vilde det være baade urigtigt og uretfærdigt at gøre et saadant Skridt nu, og saavidt kan jeg heller ikke antage, at Nogen for Alvor nu vilde gaa. Vil man nu gribe til at forbyde, ja, saa er det nærmest overfor de udenlandske Livsforsikrings-selskaber, at dette tænkes bragt til Anvendelse. Men vilde nu selv dette mindre Skridt, som maaske i sin Helhed tidligere kunde forsvares under Henvisning til, at Staten selv er Livsassurandør (hvad den endnu ikke er i noget andet Land paa den Maade, som her) være retfærdigt og vilde man være berettiget til at foretage en Foranstaltning, som ikke paa denne Maade, kendes i noget andet Land, og som maaske i andre Retninger

kunde genere Forholdet til de større Lande? Jeg tror ikke, at det vilde være retfærdigt hverken mod de fremmede Selskaber, som nu i saa lang Tid have virket uhindret, eller mod deres Klientel her i Landet. For det Første vilde nemlig hele den Kreds af Forsikrede, som nu ere i Forbindelse med udenlandske Selskaber, blive ringere stillede, naar Agenturerne ophævedes; der vil jo nemlig i saa Fald ingen være, til hvem de Forsikrede kunne holde sig — dette er jo netop et af de mange Anklagepunkter mod hele den hidtidige fremmede Virksomhed her, at Agenturet, hvad Dag det skal være, kan blive tilbagekaldt, og at der heraf kan flyde meget uheldige Følger for de Forsikrede f. Ex. med Hensyn til Præmiens rettidige Betaling m. v. —, en Tilstand som Staten ved en slig Forbudslov netop vilde fremtvinge. Dernæst er der jo en Række af Personer, som paa Grund af, at deres Helbredstilstand ikke forekommer Statsanstalten god nok, ikke kunne forsikres her, da der endnu ikke findes nogen Mortalitetstavle for slige Liv; disse kunne derimod nu jævnlig paa visse Vilkaar optages i fremmede Selskaber, og den Nytte, som disse Selskaber herigenem yder Samfundet, forekommer det mig uheldigt med et Pennestrøg at berøve os. Endvidere kan det nævnes, at der i Statsanstalten findes Maximalbeløb, ligesom i de andre danske Livsforsikringsselskaber, udover hvilke Anstalten eller Selskaberne ikke paatage sig nogen Forpligtelse*) — de ganske vist relativt faa

*) Ialt kan der — saavidt vides — for Tiden i Statsanstalten, Hafnia og Danmark tilsammen tegnes 100,000 Kr. Livsforsikring paa enkelt Persons Liv; saafremt den nye Lov for Statsanstalten vedtages efter Forslaget, bliver Beløbet 120,000 Kr.

Personer, som ønske højere Beløb tegnede paa deres Liv, ere derfor henviste til andre Selskaber; ogsaa heri synes jeg, at disse have en Existensberettigelse. Endelig er der til Forsvar for de fremmede Selskaber at fremhæve hele Konkurrencen, hvori der, selv om man ingenlunde er blind for dens store Skyggesider, dog altid er noget godt, i hvert Fald som Impuls baade for de Private og for Selskaberne, hvad der paa Livsforsikringsvæsenets Omraade utvivlsomt er et Gode, da der ikke kan virkes nok for Livsforsikringens Udbredelse i Befolkningen; mange drives nu ogsaa af de fremmede Selskaber til sluttelig at benytte Statsanstalten, og de udenlandske Selskaber have i mange Retninger lært os meget godt.

Der vil nu maaske kunne svares hertil, at Alt dette kan være ganske sandt, men at vi saa hellere maa beholde den gamle Tilstand og lade den udenfor Statsanstalten liggende, inden- og udenlandske Livsforsikringsvirksomhed skøtte sig selv, særlig da det jo maa anses for givet, at en Kontrol, som man vel tildels kunde paatage sig overfor de indenlandske Selskaber, i flere Retninger er faktisk uigennemførlig overfor Selskaber, som have Hjemsted udenfor Riget. Men saaledes bør, efter min Formening, Svaret paa Spørgsmaalet om, hvorvidt vi bør have en Livsforsikrings-tilsynslov, ikke lyde; thi, selv om man maa indrømme, at en effektiv Kontrol f. Ex. med Hensyn til, hvorvidt de regnskabsmæssig opførte Reserver virkelig ere tilstede i deres Helhed, her er en Umulighed, og at selv Fagmænd ikke udaf de almindelige Regnskaber fra Livsforsikringsselskaber ville kunne danne sig noget virkeligt Billede af Selskabets Stilling eller gøre sig

noget Begreb om Reserveværdiernes Tilstrækkelighed, saa vil der utvivlsomt gennem en Tilsyns-Lovgivning kunne naas en hel Del til Betyggelse. Overfor den indenlandske Virksomhed kan der virkelig gennemføres et reelt Tilsyn, og overfor den fremmede Livsforsikringsvirksomhed kunde der ogsaa gøres en Del, jfr. nærmere nedenfor; nogen reel Sikkerheds Tilstedeværelse vilde man altid have det i sin Magt at kontrollere; i det Hele vilde der kunne føres noget Tilsyn, naar Fordringerne til dette blot ikke blev stillet strængere, end at de kunne opfyldes. Som foran bemærket, kan imidlertid ligesaa lidt den danske, som nogen anden Stat paatage sig absolut Garanti for, at Livsforsikringselskaber arbejde solidt; det kan Staten kun gøre overfor sin egen garanterede Anstalt; overfor de andre Selskaber kan Samfundet blot fordre, at det Tilsyn, som Staten eventuelt paatager sig, udøves forsvarligt efter de for Tilsynets Omfang afstukne Rammer. Et Ansvar for at dette sker, paatager Staten sig ganske vist, naar den indfører et Tilsyn; men, selv om dette Ansvar ogsaa vil blive følt som en Byrde, saa vil efter min Formening den Ansvarsfølelse ikke være mindre tyngende, som vil komme, naar der en Gang sker en Katastrofe, som kunde være, om ikke helt undgaaet, saa antagelig dog betydeligt formindsket, hvis der blot var ført saa meget Tilsyn, som det efter Sagens Natur var menneskeligt muligt; og om mere drejer det sig i Virkeligheden ikke, end at Samfundet skal gøre, hvad det kan, for om muligt at forebygge Ulykker. At der ved Statstilsyn lader sig opnaa endog overordentlig gode Resultater, selv overfor udenlandske Selskaber, ville det tidligere omtalte Berner Forsikringskontors

Beretninger afgive Vidnesbyrd om; disse ville berolige alle Modstandere af Statstilsynstanken; dette Kontors Beretninger viser i det Hele Vejen for ethvert Lands Tilsyn med Forsikringsvirksomheden.

For alle danske Livsforsikringsselskaber, herunder Ligkasse- og Livrenteselskaber m. v., saavel gensidige som Aktieselskaber, mener jeg da, at vi bør have en Forsikringslov, der, foruden at ordne det civilretlige Kontraktsforhold og Organisationen af selve Selskaberne, ordner det offentligretlige Forhold ved at forlange Koncession før Oprettelsen; ingen indenlandsk Livsforsikringsvirksomhed bør altsaa paabegyndes uden Koncession fra Regeringens Side, og de bestaaende Selskaber skulle inden en vis Frist erhverve sig Koncession. Dennes Meddelelse maa selvfølgelig baseres paa en indgaaende Undersøgelse af Selskabernes Fundatser og hele Virksomhedsplan efter de forhaanden-værende Midler; Statuter, Dødelighedstavler m. v. bør approberes og Regler gives for Selskabernes Anlægs-kapital og for Reservefondsdannelse m. v. Dernæst burde alle danske Livsforsikringsselskaber, ogsaa Ligkasser m. v., foruden at der i Forsikringsloven gives Regler for Selskabernes Bestyrelsesorganers Sammensætning og Ansvar, undergives et stadigt og omhyggeligt Tilsyn fra Statens Side gennem et særligt Tilsynskontor; dette Tilsyn lader sig virkeligt gennemføre, dels med Hensyn til, at de Betingelser, som ere forudsatte ved Koncessionens Tildeling, stadigt ere tilstede, og dels med Hensyn til Ledelsens Forsvarlighed, hvorhos det kunde og maatte paases, at Reserverne vare tilstede og tilstrækkelige i Forhold til Risikoen; saafremt Sagerne ikke findes i god Orden, eller Sikkerheden er util-

strækkelig, skal Koncessionen tages tilbage og Forholdene afvikles. I Lighed med de i Preussen og andetsteds givne Anordninger om detaljerede Regnskabsformer m. v., bør der dernæst foreskrives faste Former for Regnskaber og Aarsberetninger for de danske koncessionerede Livsforsikringsselskaber og Ligkasser m. v., hvorhos Tilsynskontorets Bemærkninger tilligemed Aarsberetning og Regnskaber bør offentliggøres. Hovedparten af Omkostningerne ved Kontrollen maatte paa-lignes alle de Selskaber, som ere under Kontrolkontorets Tilsyn. Det er en Selvfølge, at Selskabernes Bøger og Papirer altid skulle være tilgængelige for Kontrollen, som eventuelt maatte kunne forlange Ed aflagt af Selskabernes Funktionærer.

Inden jeg nu gaar over til at omtale, hvorledes en Forsikringslov kunde ordne Forholdet overfor de her arbejdende udenlandske Livsforsikringsselskaber, vil jeg tillade mig i al Korthed at bringe i Erindring, eventuelt supplere de tidligere i 1887 givne Oplysninger om, hvorledes man i det øvrige Europa tager Sagen overfor fremmede Forsikringsselskaber i Almindelighed, altsaa baade Livs-, Brand- og Søforsikring m. v.

I England er det jo væsentlig overladt til Publikum selv gennem den paabudte Offentliggørelse af Love og Regnskaber m. v. at udøve Kontrol, ogsaa overfor fremmede Selskaber, som i Henhold til de bestaaende Traktater have Ret til at virke i England. For Livsforsikrings Vedkommende gælder — som bekendt — i England en særlig Lov af 9de August 1870; denne tilligemed the companies act omfatter siden 1872 saavel inden- som udenlandske Livsforsikringsselskaber. Heri fordres bl. a., at der skal stilles et Depositum af 20,000 £, indtil Retten har overbevist sig om, at der er opsparet en særlig Livsforsikringsfond paa 40,000 £, hvorefter Depotet kan fordres tilbageleveret; Loven

foreskriver Schemaformer, hvorefter ogsaa udenlandske Selskabers Regnskaber skulle aflægges, og det foreskrives, at Status skal undersøges sagkyndigt efter 5 eller 10 Aars Forløb, og at Resultatet heraf skal offentliggøres. The board of trade skal aarligt forelægge Parlamentet Oplysning om de paagældende Selskabers Status.

I Frankrig udkom i 1857 en særlig Lov, i Henhold til hvilken anonyme Selskaber, som ere underkastede Autorisation i fremmede Lande, ogsaa kunne arbejde i Frankrig, naar franske Selskaber fik lige Ret i Udlandet. I Henhold hertil ere Traktater afsluttede med en Række Lande. Der kræves altsaa under Gensidighedsbetingelse en Anerkendelse fra den franske Regerings Side, for at fremmede Selskaber kunne erholde Ret til at optræde for franske Domstole; men udover denne Ret opnaa de heller ikke ved slig Anerkendelse. Naar derfor f. Ex. Loven af 24. Juli 1867 paabyder, at franske Selskaber skulle have en særlig Tilladelse til Virksomhed, saaledes som ved Tontine- og Livsforsikringsselskaber, saa maa efter den gældende Ret fremmede Selskaber ogsaa have en saadan særlig Tilladelse, men faktisk siges det imidlertid, at sligt ikke behøves.

I Belgien kunne fremmede Selskaber gøre Forretninger og optræde for Domstolene, uden at der kræves Andet end, hvad den almindelige Selskabslov fordrer, og at derhos udenlandske Selskaber, som have Filial i Belgien, ere belgisk Lov underkastede, jfr. Art. 128—129 i Lov af $18\frac{1}{5}$ 1873; følgelig gælder ogsaa Forsikringskontraktsloven af 11. Juni 1874 for fremmede Forsikringsselskaber, som arbejde i Belgien.

Tyskland har Traktater med flere Lande om gensidig Anerkendelse af anonyme og andre Selskabers juridiske Rettigheder, men Forholdene i de enkelte Stater kunne dog modificere disse traktatmæssige Aftaler.

I Preussen er det saaledes særligt vanskeligt for fremmede Forsikringsselskaber, i hvert Fald for visse Grene, at komme til at arbejde. Det er foreskrevet saavel for Brandforsikringsselskaber i Lov $8\frac{1}{5}$ 1837 § 6, som ved andre Bestemmelser for flere af de andre For-

sikringsarter, derunder Enkekasser, Ligkasser og Udstyrsforsikringer, at fremmede Selskaber skulle have Politiets og Indenrigsministeriets Tilladelse til at drive Forretninger, og at denne Tilladelse til enhver Tid uden Angivelse af Grunde kan tilbagetages. Ved Afgørelsen af Koncessionsmeddelelsen beror det i 1ste Linie paa, om Ministeriet finder, at der haves Trang til det fremmede Selskabs Virksomhed; er der det, er der desuden en Række Vilkaar, som skulle opfyldes, dels med Hensyn til Statuters Forelæggelse og Offentliggørelse, dels med Hensyn til Generalagenturets Virksomhed i det Hele. Agenten skal bl. a. aarlig indsende en Fortegnelse over de i Preussen afsluttede Forretninger, og en Generalbalance, og er ansvarlig for Rigtigheden deraf. Selskaberne maa derhos selvfølgelig underkaste sig preussiske Love og Domstole.

I Bayern, Sachsen og Württemberg er der ligeledes givet udførlige Regler for fremmede Selskabers Virksomhed.

I Østerrig skulle fremmede Forsikringsselskabers Statuter opfylde de for indenlandske Selskaber givne Bestemmelser; endvidere skal det paavises, at Selskabet i Hjemlandet har retlig Existens og der driver en regelmæssig Forretning, samt at Selskabets Hjemland giver østerrigske Selskaber tilsvarende Ret til Virksomhed. Naar disse Betingelser ere opfyldte, giver Forsikringskontoret vedkommende Selskab Tilladelse til at drive Forsikringsvirksomhed ved dets Agent, hvem det er paalagt at overholde de for Virksomheden i Almindelighed givne Lovbestemmelser.

I Ungarn er Virksomheden ogsaa gjort afhængig af Reciprocitet, og Handelsloven giver Regler for Firmaanmeldelse, Bogføring, Indsendelse af Generalregnskab og særligt Regnskab for Ungarn m. v. samt Offentliggørelse deraf. I det Hele kan i Østerrig-Ungarn Tilladelsen til Virksomhed tilbagetages, naar det fremmede Selskabs Moderland indfører særligt ugunstige Vilkaar for østerrigsk-ungarske Selskaber.

I Italien er det særlig foreskrevet, at udenlandske Livsforsikrings- og Tontineselskaber skulle deponere $\frac{1}{2}$ af de for Forsikringer til Selskabet indbetalte Beløb med Renter, anbragte i italienske Statspapirer.

I Schweiz skulle fremmede Selskaber erhverve Koncession til Virksomheden efter Indsendelse af Prospekter og Statuter; fremmede Livsforsikringsselskaber skulle desuden indsende Mortalitetstabeller, Oplysning om Rentefod og Nettopræmier med Angivelse af Drifts- og Risikotillæg, angive Grundsætningerne for Reservernes Beregning m. v.; andre Assuranceselskaber skulle oplyse Reglerne for Præmie- og Skadesreservens Beregning. Derhos skulle udenlandske Selskaber i det Hele bevise, at de i deres Hjemland have retlig Existens og de skulle angive et Domicil i Schweiz og dér have en Generalfuldmægtig i Henhold til Fuldmagt fra Selskabets Bestyrelse. Uden Autorisation fra conseil fédéral er det forbudt fremmede Selskaber at arbejde i Schweiz. Hvert Aar skal der indsendes særligt Regnskab for hver Forsikringsbranche med Angivelse af Assurance-status ved Begyndelsen af Aaret og Slutningen af Aaret, Til- og Afgang i Aarets Løb saavel i Forsikringssum som i Præmie, foruden nøje Oplysning om Genforsikringsforholdet. Endvidere skal indsendes Kasse-regnskab og Regnskabs-Status for hele Selskabet tillige med særligt Regnskab og Status for Schweizerforretningen. Tilsynskontoret offentliggør disse Beretninger med Bemærkninger. Der fordres en Kaution, f. T. af 100,000 Frcs. for Livsforsikringsselskaber og 50,000 Frcs. for Brandforsikringsselskaber. Omkostningerne ved Tilsynet paalignes Selskaberne.

I Sverige er der ved kgl. Bekendtgørelse af 22. Oktbr. 1886 givet Regler for Betingelserne for udenlandske Forsikringsanstalters Ret til at drive Assurance-virksomhed i Sverige. Der er i denne bl. a. stillet visse Krav til Agentens Person og det foreskrives, at der forud for Virksomheden skal erhverves en Tilladelse, som kun gives bl. a., naar Selskabet forpligter sig til at underkaste sig svensk Lov og Dom; Civiildepartementet fører derefter et Tilsyn med Virksomheden, og skal have Regnskaber indsendte efter bestemte Formularer, og offentliggøres disse.

Vende vi derefter tilbage til den eventuelle Lov-ordning overfor de her arbejdende udenlandske Livsforsikringsselskaber, da kræves der for Tiden intet andet, end hvad Fimalovgivningen foreskriver. Her-

ved bør man absolut ikke blive staaende, og Ordningen kunde da i sine Hovedtræk tænkes saaledes.*) For det Første burde Tilladelse til direkte Agent-Virksomhed her i Landet for alle fremmede Forsikringselskaber at hvilkensomhelst Art gøres afhængig af (traktatmæssig?) Ret til lige Virksomhed i Udlandet for danske Selskaber, som opfyldte de i det fremmede Selskabs Hjemland for indenlandsk Virksomhed foreskrevne Betingelser; der burde nemlig fordres en virkelig gennemført Reciprocitet, saaledes at Selskaber fra Lande, der faktisk eller retlig udelukke danske Selskaber fra Virksomhed der, burde udelukkes her. Dernæst burde Tilladelsen til Livsforsikrings-Virksomhed gøres afhængig af en særlig Regerings-Tilladelse, som kun meddeltes efter en af den danske Regering indhentet eller paa anden Maade tilvejebragt nøjere Oplysning om Selskabets Forhold i dets Moderland, bl. a. om, hvorvidt Selskabet i Hjemlandet med lovlig Ret driver Assurance-virksomhed af den paagældende Art, og om, under hvilke Tilsynsforhold Selskabet i det Hele dér arbejder; dernæst maatte selvfølgelig de for Virksomheden gældende Statuter, Mortalitetstabeller, Rentefod, Netto-præmier med Tillæg m. v. undergives en Prøve, bl. a. om, at de ikke formeget afveg fra, hvad der efter vore egne Erfaringer var rigtigt. Endvidere maatte det med Hensyn til Agentens Person kræves, at han var fuldmyndig, uberygtet og at han havde Raadighed over sit

*) Gaar man i det Hele ind paa at føre en Kontrol, vil Omfanget heraf næppe kunne gøres i det Væsentlige mindre end ovenfor fremstillet; derimod vil selvfølgelig flere andre Ordninger af Sagens offentligretlige Side kunne tænkes, naar man vil nøjes med en af de Mellemveje, som andetsteds er fulgt.

Bo; maaske man med Hensyn til Underagenters Virksomhed ogsaa kunde optage nogle betryggende Bestemmelser. Dernæst maatte det kræves, at de fremmede Livsforsikringsselskaber i enhver Henseende underkastede sig de danske Love og de danske Domstoles Afgørelse; i saa Henseende maatte Selskabet vælge et Værnething her i Riget, hvor Selskabet altid kunde søges, og Selskabet maatte, for den Mulighed, at Agenten ophørte at fungere, eller at Fuldmagten tilbagekaldtes eller forbrødes, forpligte sig til at anerkende en af Tilsynskontoret dertil tilforordnet Mand, som berettiget eller forpligtet til paa Selskabets Vegne at modtage Stævning og møde for Retten og til iøvrigt med Retsvirkning at repræsentere Selskabet med Hensyn til allerede indgaaede Forsikringer. - Helst burde det, forinden Koncessionen meddeltes, kræves, at Selskabets Moderland, ligesom Sverige og Danmark indbyrdes i Henhold til Mellemrigsloven af 19. Febr. 1861, gav danske Domme Adgang til Exigibilitet lige med indenlandske Domme og Forlig, saaledes at danske Domme over Forsikringsselskaber kunde fuldbyrdes i Selskabets Hjemland ved Exekution hos Selskabet der; hertil vil der jo imidlertid ogsaa kræves Lovgivningsmagtens Medvirkning i det fremmede Land, og saalænge slige internationale Regler ikke lade sig gennemføre, maatte man overfor Livsforsikringsselskaber fra Lande, som ikke indrømme vore Domme Exigibilitet, kræve større Depositum end det, der i andet Fald fordres; der bør nemlig formentlig i Almindelighed kræves deponeret et Sikkerhedsfond til Dækning af de af de fremmede Livsforsikringsselskaber her indgaaede Forpligtelser, hvis Størrelse maa bestemmes af Regeringens Tilsyns-

kontor bl. a. under tilbørligt Hensyn særligt til den for den indgaaede Risiko af Tilsynskontoret efter vore egne Erfaringer beregnede fornødne Formue; den fornødne Formue er imidlertid, som bekendt, lav ved den enkelte Livsforsikrings Begyndelse og stiger efterhaanden; man vil derfor ikke altid kunne nøjes med denne som Depot; det kan man endog kun tildels overfor de Selskaber, som have virket her i lang Tid og have større Bestand af Forsikrede; alle andre Selskaber maa udentvivl til Sikkerhed imod Tilfældigheder deponere mere end den fornødne Formue, men Sagen bør efter min Formening i hvert enkelt Tilfælde overlades til det tekniske Kontrollkontors Bestemmelse, dog at der maaske i Loven bør fastsættes et Minimum for Kautionsbeløbet; dette Depot bør anbringes efter Reglerne for Umyndiges Midler og deponeres i Nationalbanken eller en anden solid Bank mod Erklæring om, at Fondet skal tjene til Fyldestgørelse for de af Selskabet i Danmark indgaaede Forpligtelser og for de Selskabet eventuelt paalagte Bøder, og Papirerne bør derfor forsynes med Prohibitivpaategning. Det maa dog forbydes Selskaberne at reklamere med Statstilsynet eller med Kautionen eller i offentlige Bekendtgørelser, i Policer eller paa anden Maade at henvise hertil. Det er muligt, at, hvis alle Lande komme til at forlange større Kautitioner af de fremmede Livsforsikringsselskaber, vil dette kunne lamme Selskaberne, men Fordringen bør dog formentlig stilles af Hensyn til Sikkerheden for de Forsikrede. Der kan iøvrigt tænkes andre Maader at bestemme Kautionsbeløbet paa end den angivne; naar der blot bliver indført Regler om saadan Sikkerhedsstillelse, og denne faar en passende Størrelse, er Betyggelsen jo imidlertid naaet.

Dernæst maatte Tilsynskontoret have en vidtgaende Ret til at have Indseende med Agenturnes Virksomhed i det Hele og til i videste Omfang at forlange Oplysninger — eventuelt Edsaflæggelse — med den Retsvirkning, at hvis de givne Paalæg ikke opfyldes, eller hvis de ønskede Oplysninger ikke meddeles, frtages der Selskabet Ret til Virksomhed her i Riget, hvorhos Agenten paalægges Ansvar og Bøder; det forinden Tilladelsens Tilbagetagelse deponerede Sikkerhedsfond forbliver dog her i Riget — helt eller delvist — indtil ethvert Krav paa Selskabet er afviklet. Regnskab over Virksomheden skal aflægges i de for den indenlandske Livsforsikringsvirksomhed foreskrevne Former saavel for det fremmede Selskabs hele Forretning, som særligt for den danske Forretning og Aarsberetning skal indsendes inden en vis Frist, hvorefter Tilsynets Bemærkninger hertil tilligemed Selskabernes Regnskab og Aarsberetning offentliggøres. I det Hele bør paa hvert Punkt Offentliggørelse foreskrives. Overfor de allerede her virkende fremmede Livsforsikringselskaber maatte der jo indrømmes en passende kort Frist til at indrette sig efter de nye Regler og disse maatte da, forinden Koncession gaves, sætte Kontrolkontoret i Kundskab om Omfanget af den hidtidige Forretning m. v., bl. a. til Bestemmelse af Kautionen. Der maatte derhos foreskrives høje Bøder for at underskrive Livspolicer for ikke tilladte Selskaber eller for Selskaber, hvis Tilladelse er tilbagetaget, og Bestemmelser fastsættes for i det Hele at undgaa Omgaaelse af Loven. Omkostningerne ved hele dette Kontrolapparat og ved den samlede Aarsberetning om Revisionens Virksomhed maatte paalignes Selskaberne

Forhold til de her inkasserede Bruttopræmier; almindelige Bekendtgørelser om det enkelte Selskab maatte bekostes af vedkommende Selskab selv, der ligeledes maatte bære de for dettes Skyld særlige Udgifter, som Kontrollkontoret maatte have.

En saadan Ordning vilde utvivlsomt give en god Betyggelse; maatte man imidlertid formene, at hele dette Apparat ikke kunde forlanges af Hensyn til dem, der benytte fremmede Selskaber til Livsforsikring, eller at de ovenfor fremhævede Hensyn ikke veje tilstrækkeligt op mod hele denne Ulejlighed fra Statens Side, som dog kun vil give en tilnærmelsesvis Betyggelse — ja, saa maa man, naar man ikke vil fremdeles lade Forholdene være, som de nu ere, og paatage sig det deri liggende Ansvar, og man heller ikke vil nøjes med de andetsteds fulgte halve Forholdsregler, finde sig i, at den danske Stat, som selv har en saa god statsgaranteret Livsforsikringsanstalt, lukker af for de udenlandske Livsforsikringsselskaber. Men forinden dette sker, er det dog en alvorlig Overvejelse værd, om man ikke herved berøver sig et Gode, som bør beholdes, og om man ikke, da der, som anført, kan udøves nogen Kontrol ogsaa med den fremmede Livsforsikringsvirksomhed, bør foretrække den tilnærmelsesvise Betyggelse, som et Kontrollkontor kan give, fremfor at begaa en Ubilighed, særligt da man af Hensyn til den indenlandske Forsikringsvirksomhed formentlig bør oprette et saadant særligt assuranceteknisk Kontrollkontor, for hvilket det ikke vilde blive uoverkommeligt at medtage det her skitserede Tilsyn med de fremmede Livsforsikringsselskaber under sit Omraade.

Naar vi derefter gaa over til Skadesforsikrings-

forholdene her i Riget (Brand-, Ulykkes-, Sø-, Hagl-, Glas-, Kreatur-, Huslejetabs-, Gas- og Vandledningsforsikring, Forsikring mod Tab ved ledige Lejligheder m. m.), saa have vi, som anført, ligeledes paa dette Omraade kun i meget begrænset Omfang nogen Lovgivning. For Selskabernes Organisation savne vi Lovbestemmelser ligesom med Hensyn til Ordningen af det kontraktmæssige Mellemværende; med Hensyn til det offentligretlige Forholds Ordning kan det ganske vist tildels indrømmes, at Trangen her ikke er fuldt saa stor, som ved de lange Forsikringer, netop fordi Skadesforsikringskontrakten som Regel sluttet for kort Tid, men det maa dog hævdes, at vi have nogen Trang til en Forsikringslov ogsaa paa dette Omraade, saavel med Hensyn til Selskabernes Organisation, som angaaende selve Kontraktsindholdet, for at forebygge Misbrug af Forsikringsinstituttet, foruden at vi trænge til en Tilsynslov til Værn mod usolide eller uretfærdige Selskaber. Den her bestaaende Lovgivning bør derfor suppleres. Det er mig ikke bekendt, om der her i Landet er lidt Tab for de Forsikrede paa dette Omraade, men sikkert er det, at mange Selskaber, som have arbejdet her, ere gaaede fallit, og at mange af de smaa lokale Kasser ingenlunde ere sikre nok, og det er vistnok hævet over enhver Tvivl, at, hvis Virksomheden vedbliver at have saa frie Hænder i alle Retninger som nu, ville vi heller ikke paa Skadesforsikringens Omraade kunne undgaa at lide Tab, saavel fra indenlandske som fra udenlandske Selskabers Side.

Her formener jeg derfor som sagt ogsaa, at der bør lovgives, og det baade paa det civilretlige og paa

det offentligretlige Omraade, hvorhos der burde gives udførlige Regler for Selskabernes hele Ordning, deres Bestyrelsesorganers Sammensætning og Ansvar m. v., for Selskabernes Ophør, Fusioner m. v.

Tilsynet for de indenlandske Selskaber bør formentlig ordnes saaledes, at der ikke tillades Virksomhed uden Koncession efter en nærmere Prøvelse af Virksomhedsbetingelserne. Det tidligere omtalte Tilsynskontor maatte dernæst føre noget Tilsyn med Selskabernes hele Virksomhed, for at kontrollere, at de ved Koncessionen fastsatte Betingelser stadig ere tilstede; Loven maatte dernæst foreskrive, under hvilke Betingelser Selskabets Tilladelse til Virksomhed kan fratages det m. v. Endvidere maatte der indføres betryggende Regnskabsaflæggelsesformer, foreskrives Indsendelse af Statusopgørelser og Regnskaber samt Offentliggørelse heraf tillige med Kontrollkontorets Bemærkninger. Kontrollen burde forvisse sig om, at de regnskabsmæssige Reserver ere tilstede. Ogsaa alle vore smaa lokale Forsikringskasser, et Udslag af en Decentralisation, som efter Assuranceprinciper er saa forkastelig, burde optages under Tilsynet fra Statens Side, og hvis de vare utilstrækkeligt funderede eller irrationelle, forbydes.

Overfor de udenlandske Selskaber mener jeg ikke, at der paa Skadesforsikringsomraadet er Anledning til at opstille saa strenge Fordringer, som overfor fremmede Livsforsikringsselskaber. Her kunde man formentlig nøjes med Fordringer i Lighed med den svenske Anordning af 1886, saaledes at der blot kræves en almindelig Regeringstilladelse til at udøve Assurancevirksomhed her i Riget, og at denne kun maatte drives

ved en her i Riget bosiddende fuldmyndig Agent, som er uberygtet og har Raadighed over sit Bo. De for det fremmede Selskab gældende Love maatte forelægges Kontrollkontoret, og der maatte stilles visse Krav til Fuldmagtens Lovmæssighed, og Regler gives for, hvorledes der skulde forholdes, naar Fuldmagten borttoges. I det Hele burde derhos Principet være Offentliggørelse af Alt Selskabet vedrørende; det fremmede Selskab maatte selvfølgelig underkaste sig dansk Lov og Dom; der burde foreskrives betryggende Regnskabsaflæggelsesformer, saavel for Selskabets samlede, som for den særlige danske Forretning, og alle Aarsregnskaber offentliggøres med Tilsynskontorets Bemærkninger. Tilsynet maatte paase, at Betingelserne for Tilladelsen til Virksomheden stadig vare tilstede, og derfor maatte Kontrollkontoret have Ret til at have Indseende med hele Virksomheden og Ret til at forlange Oplysninger, under Ansvar for Agenten og Selskabet for Modvirkning heraf. Viser der sig Mangler, maa Selskabets fortsatte Virksomhed kunne forbydes, og der maa gives særlige Ansvarsregler for Agentvirksomheden. Ved en saadan Tilsynslovs Gennemførelse vil det forsikringssøgende Publikum faa Adgang til at skaffe sig alle fornødne Oplysninger om de her virkende Selskaber. Sluttelig forekommer det mig, som tidligere bemærket, særdeles ønskeligt, om det kunde gøres til Betingelse for udenlandske Selskabers Virksomhed her, at der var en virkelig gennemført Gensidighed tilstede, saaledes at ogsaa danske Selskaber kunde arbejde i det her virkende fremmede Selskabs Moderland, ligesom det vilde være et Gode, om der ved internationale Regler kunde opnaas Exigibilitet af danske Domme i

Udlandet. Med Hensyn til Selskaber, som baade beskæftige sig med Livsforsikring og anden Forsikringsvirksomhed, maatte Loven i det Hele paabyde en Adskillelse mellem de forskellige Forsikringsgrene.

Naar jeg saa til Slutning kortelig skal fremsætte min Opfattelse, saa er det, at vi i det Hele bør have en Forsikringslovgivning, og at vi trænge til snart at faa en saadan, der gav almindelige Regler for Selskabernes Organisation og ordnede saavel det privatretlige Kontraktsforhold som det offentligretlige Tilsyns Forhold ved al Forsikring. En saadan Lov kan efter min Formening vanskelig tilvejebringes uden efter Sagens Prøvelse igennem et Kommissionsarbejde, sammensat af Nationaløkonomer, Jurister, Forsikringsteknikere (Mathematikere) og praktiske Assurandører med Indsigt paa de forskellige Forsikringsomraader. I Loven, der ogsaa maatte omhandle Genforsikringsomraadet, og i det Hele maatte give Regler saavel for indenlandske som for udenlandske Selskaber, maatte der dernæst gives nærmere Regler for det forsikringstekniske Kontrolkontors Sammensætning og Virksomhedsomraade, der gav Sikkerhed for, at Tilsynet ikke blev formelt, men udført med Grundighed og Strængighed. Først, naar en saadan Lov foreligger og træder ud i Livet, vil der kunne opnaas en Betyggelse for Samfundet, om ikke en reel Beskyttelse overfor Misbrug; Tilstanden vil da være ordnet, hvad den ikke er nu, og det ville alle solide Forsikringsselskaber være bedst tjente med.

Nationaløkonomisk Forening.

Møde Onsdagen d. 22. Febr. 1893.

Diskussion om Spørgsmaalet:

Bør vi have en Forsikringslov?

Til Indlederen, Forretningsfører, cand. jur. C. A. Iversens foran aftrykte Indledningsforedrag knyttede der sig følgende Diskussion:

Grosserer Wm. Levison vilde som Repræsentant for udenlandske Selskaber gøre den Bemærkning, at ethvert fremmed Forsikringsselskab vilde hilse Indførelsen af Kontrolbestemmelser med Glæde; Selskaberne ere jo vante til Kontrollen i andre Lande; og det kan kun være dem behageligt at kunne sige til Publikum: „Kom kun til os, — vi ere jo kontrollerede af Staten!“ Hvad derimod angik Fordringen om, at Selskaberne skulde stille et Depositum, maatte det erindres, at der herved var store Ulemper, idet det vilde svække Selskaberne, om der i alle Lande blev krævet en saadan Sikkerhedsstillelse. For mange fremmede (f. Ex. engelske) Forsikrings-selskaber vilde denne Fordring fra dansk Side dog maaske være mindre generende, da Rentefoden i Danmark ofte er højere end i vedkommende Selskabs

Hjemland; men der var Anledning til at spørge, om det vilde passe danske Selskaber, hvis en reciproc Anvendelse af denne Regel blev almindelig.

Cand. jur. Munthe Brun: Det var af Betydning ved hele dette Spørgsmaal at skelne mellem Livs- og Skadesforsikringer, idet det navnlig var overfor de førstnævnte, at der tiltrængtes en Lovordning. Spørgsmaalet var da, hvorledes Tilsynet her bedst skulde ordnes. Taleren fremhævede, at naar man lod Staten kvæle al fremmed Assurance, vilde det danske Publikum blive mislig stillet; thi medens vel de allerede indgaaede Kontrakter maatte vedblive at være gyldige, vilde der dog kunne opstaa Vanskeligheder og Ubehageligheder ved Udbetalingen af Forsikringssummerne. Indlederen havde da heller ikke skænket denne Udvej sin Sympathi, hvorimod han havde udtalt sig til Gunst for Indførelsen af Kontrolforanstaltninger fra Statens Side. Skønt Taleren ingenlunde undervurderede de Grunde og Betragtninger, der talte herfor, og at der var størst Sandsynlighed for, at Bevægelsen vilde gaa i denne Retning, maatte det ikke overses, at der ogsaa herimod kunde anføres adskillige Indvendinger; der var Ulemper ved enhver Ordning, og Opgaven var her at vælge den mindst skadelige Løsning. Man havde sagt, at det burde forlanges af de fremmede Forsikringsselskaber, at de skulde anvende tilnærmelsesvis de samme Mortalitetsregler som vi. Men hvad vilde dette ikke sige for et Selskab, at skulde have flere forskellige Mortalitets- og Opgørelsesregler i de forskellige Lande, selv om Reglerne kun vare lidet afvigende fra de i Hjemlandet anvendte?

Det stod til at befrygte, at de gode Selskaber allerede af denne Grund vilde renoncere paa at tegne danske Forsikringer. Overhovedet var det den mest betænkelige Side ved Statskontrollen, at den let kunde drive de gode og solide Forsikringsselskaber ud af Landet. Noget lignende gjaldt ogsaa overfor Fordringen om Depositum; under alt Forbehold anførte Taleren, at det siges om amerikanske Selskaber, at de i det mindste tidligere kunde anbringe deres Kapitaler til en Rentefod af 7 $\frac{1}{2}$ %; hvis dette virkelig forholder sig saaledes, vilde saadanne Forsikringsanstalter faa adskilligt mindre Udbytte af deres Kapitaler, naar det, som forlangt i enkelte Lande, blev paabudt, at Depotet skulde anlægges i indenlandske Værdieffekter, og Følgen vilde da blive, at disse Anstalters store Bonus og det betydelige Udbytte af f. Ex. Tontineforsikringer, der væsentlig maa hidrøre fra den høje Rente, vilde indskrænkes betydeligt. — Hvad dernæst angik et Statstilsyn med de fremmede Selskabers Statusopgørelser, gjorde Taleren gældende, at Publikums Interesse krævede, at Tilsynet ogsaa refererede sig til Selskabets Egenskab af solvent; men selv en Forsikringstekniker kunde ikke have nogen sikker Forestilling om vedkommende Selskabs Solvens, naar der ikke havdes Sikkerhed for, at en saadan Opgørelse foretoges paa Grundlag af de Dødelighedserfaringer, der vare gjorte blandt Selskabets egne Interessenter, saaledes som det var Tilfældet med Hensyn til vor Livsforsikringsanstalt af 1871. En Statskontrol vilde i modsat Fald kun kunne faa at vide, om der er regnet rigtig. Men hvor lidet betryggende dette er, fremgaar af et Exempel fra vort

eget Forsikringsvæsens Historie. Da „den almindelige Enkekasses“ Status opgjordes i 1820erne efter Tabellerne fra 1775, fandt man vel et lille Underskud, men hvor stor Underbalancen i Virkeligheden var, viste sig først langt senere, da man sammenlignede den virkelige Dødelighed med den kalkulerede. — Medens Indlederen syntes at være gaaet ud fra, at man kun havde Valget imellem at forbyde den private Konkurrence eller at indføre Statskontrol, gjorde Taleren gældende, at der gaves et tertium, nemlig at forlange en bestemt og vidtstrakt Offentliggørelse af vedkommende Selskabers Papirer og Regnskaber. Det tilsigtede Resultat, en betryggende Sikkerhed for Publikum, vilde fuldt ud naas derved, at man gav den enkelte Lejlighed til selv at undersøge Forholdene; Publikum behøvede ikke Staten som Pegepind. Naturligvis maatte man sikre sig, at disse Offentliggørelser vare i Overensstemmelse med Sandheden, og det blev maaske nødvendigt i dette Øjemed at indføre Skærpelse af visse Straffebestemmelser; men naar sligt skete, kom man — efter Talerens Mening — Idealet nærmest.

Folketingsmand, Direktør Bramsen var enig med Indlederen i, at vi trænge til en Lovordning muligvis fuldt saa meget paa det privatretlige som paa det offentligretlige Omraade. Taleren vilde dog have Betænkelighed ved at paabyrde Staten et større Ansvar. Man maatte erindre, at Staten som saadan hverken kan læse eller skrive; Staten kan kun handle gennem Individer, og om den end maaske lettere end den private Mand formaar at vælge saadanne Personer, der kunne gøre Fyldest, maa det dog ikke

glemmes, at hvis disse tage fejl, saa tage de fejl paa Statens Vegne, hvilket da bliver saa meget mere skæbnesvangert. Taleren anførte et Exempel fra Ungarn, hvor der var vist mangelfuld Kontrol fra Statens Side med et Udstyrsselskab. Hvis man specielt saa paa vore hjemlige Forhold, mente Taleren, at der var mindre Anledning for Danmark end for andre Lande til at indføre en Statskontrol, fordi vi her have en af Staten garanteret Anstalt, som byder store Fordele, idet den navnlig er billigere end alle de her repræsenterede udenlandske Selskaber i Europa. — Dernæst maatte det erindres, at den Kontrol, som Staten overhovedet kan udøve overfor udenlandske Anstalter, er meget lidet betryggende; Staten kan vel kontrollere Selskabernes Papirer, men ikke Tilstedeværelsen af deres Fonds. I Virkeligheden havde den i Selskabernes Hjemland udøvede Kontrol, eftersom den ogsaa omfatter deres Fonds, langt større Værdi; men efter hvad Indlederen oplyste, udøves jo en saadan omfattende Kontrol næsten overalt, — Indlederen havde blandt sine Exempler endog nævnet et saa lidet fremskredet Land som Rumænien. Der kunde altsaa være Mening i at nægte saadanne Selskaber, der ikke vare tilstrækkelig kontrollerede i deres Hjemland, at have Agenter her i Landet; dette vilde være mere betryggende end selv den mest komplicerede Statskontrol her. Det vilde ogsaa være uretfærdigt mod de indenlandske Selskaber at kontrollere deres udenlandske Konkurrenter; Taleren betragtede det nemlig som en Begunstigelse at blive undergiven Kontrol, og de indenlandske Selskaber maatte eventuelt fordre at

blive delagtige i denne Begunstigelse for at blive konkurrencedygtige. — Naar det var blevet sagt, at Taleren var stemt for at forbyde udenlandske Selskabers Agentur her i Landet, da maatte dette forstaas i Belysning af det her Anførte: fremfor at overvælde Ansvarer fra Individ til Stat var det at foretrække at forbyde udenlandske Selskaber, under Henvisning til, at vi her have en Statsanstalt; denne lader sig lige saa vel bruge som Argument for at undlade at øve Kontrol med de fremmede Anstalter som for helt at forbyde dem. — Taleren ønskede ligesom Indlederen en Forsikringslov, eller egentlig to Love, idet Livsforsikringen maatte behandles for sig; i Belgien havde man nøjedes med én Forsikringslov, men denne havde visse Ulemper, hvilket hænger sammen med Umuligheden af at give en Definition af „Forsikring“, der rummer baade Begrebet „fix Kontrakt“ (Livsforsikring) og Begrebet „betinget Kontrakt“ (Skadesforsikring). — Med Hensyn til den offentligretlige Side af Sagen vilde Taleren anbefale ikke just Offentliggørelse, som Hr. Munthe Brunn, men snarere Offentlighed: Adgang for den enkelte til at gøre sig bekendt med de Forhold, der vedrøre Selskaberne; hellere dette end at give Befolkningen en Formynder i Staten og en uberettiget Tryghedsfølelse.

Professor Thiele holdt i Modsætning til den foregaaende Taler paa Statskontrol som hensigtsmæssig og nødvendig. Der var ikke Tale om vanskelige og specielle Statusopgørelser; men man maatte have et Institut, som hvert Aar kunde afgøre, hvor meget hvert enkelt Selskab skulde deponere her i

Landet som Sikkerhed for Fyldestgørelsen af de af danske Forsikringer flydende Krav. En saadan Kontrol var paa ingen Maade uoverkommelig.

Professor, Dr. Will. Scharling: Statskontrol med udenlandske Selskabers Virksomhed i dens Helhed var absolut umulig. Det kunde anføres, at det i en Artikel om Livsforsikringsanstalter i „Economist“ udtales, at der gives alt for sparsomme Oplysninger om Midlernes Anbringelse; den lave Rentefod i England har i den senere Tid bevæget mange Selskaber til at anbringe deres Kapitaler i Kolonierne eller i mere risikable europæiske Papirer, der lovede større Udbytte, hvorved en begrundet Dom over Anbringelsens Soliditet blev vanskelig. Men naar saa dygtige Kræfter, som „Economist“ raader over, erklærede sig ude af Stand til at danne sig en Mening om Forsikringsanstalternes Tilstand, var det indlysende, at Opgaven var aldeles uløselig for en dansk Statskontrol. Paa den anden Side kunde Taleren ikke være enig med Direktør Bramsen i, at man kunde nøjes med at udelukke de Selskaber, der ikke ere kontrollerede i deres Hjemland. De amerikanske Selskaber vare jo saaledes kontrollerede i deres Hjemstavn; men der var rejst grundet Tvivl om denne Kontrolls Tilstrækkelighed. Skulde man have en Forsikringslovgivning — hvad Talereren ansaa for meget nødvendigt, navnlig for Livsforsikringens Vedkommende — saa kom man næppe til noget heldigt Resultat uden ved at betragte de fremmede Forsikringsselskabers Virksomhed her i Landet som havende en vis relativ Selvstændighed, og saa indskrænke sig til at kontrollere denne Del af deres Virksomhed. Hoved-

sagen maatte være, at de Forsikrede havde Adgang til at faa deres Retskrav paadømte ved danske Domstole; i Forbindelse hermed maatte man da opstille Fordringen om et tilstrækkeligt Depositum, hvoraf saadanne godkendte Krav kunde fyldestgøres. Iøvrigt maatte det være de Forsikredes Sag at træffe deres Valg mellem Selskaberne. Det oplyses i „Economist“, at de enkelte Selskabers Udgifter til Reklame, Agenter etc. ere højst forskellige; for nogles Vedkommende andrager denne Udgiftspost 20—24 % af den samlede Præmieindtægt (en enkelt større Anstalt anvender aarlig 4 Mill. Kr. til Agentur og Reklame); men naar dette er Tilfældet, maa de Vilkaar, der bydes de Forsikrede, variere i høj Grad, hvad der da ogsaa af „Economist“ er oplyst at være Tilfældet, og navnlig maa den danske Statsanstalt nu, da den udbetaler Bonus, eftersom den anvender saare lidt til Administration og Reklame, være fordelagtigere end alle fremmede Selskaber, der ere repræsenterede her i Landet; naar mange Mennesker ikke desto mindre vælge de fremmede Selskaber, har dette sin Grund i den Ligegyldighed, der i det hele taget hersker overfor hele dette Spørgsmaal: man skal presses til at tegne Forsikringer, — og saa gaar naturligvis den af med Sejren, der gør mest Reklame. Men de Paagældende maa da ogsaa til Straf for deres Ligegyldighed betale højere Præmier, end de vilde behøve, dersom de selv henvendte sig til den danske Statsanstalt.

Højesteretssagfører Octavius Hansen: Indlederen mente, at der var noget at gøre paa dette Omraade, og da han nævnte, hvad der var at gøre,

tog han alt med, — ja han tog for meget med. Man maatte være forsigtig og huske, at her er Tale om privatretlige Kontrakter, hvor Staten ikke bør gribe for stærkt ind. Det var vel rigtigt, at den ubundne Frihed medfører Ulykker; derfor maa Statén bl. A. have et Politi, — men man skal ikke have Politiet til at indblande sig overalt (en Politistat). Man maatte vogte sig for at lade Staten være Daarernes Formyndere. Et Kontor, som skulde udføre alt det, Indlederen vilde have henvist til et saadant, vilde ogsaa let komme i højst ubehagelige Kollisioner. Taleren var enig med Professor Scharling, naar denne havde betonet, at Hovedsagen var, at den Forsikrede kunde komme til sin Ret, og at der derfor maatte forlanges et Depositum. Derimod var Taleren ikke enig med Indlederen og Professor Thiele, naar disse forudsætte, at man maatte fordre deponeret, hvad der i Forsikrings sproget kaldes „den fornødne Formue“ — ja endnu mere (Reservefond); dette vilde føre for vidt; det vilde være tilstrækkeligt at fordre et mindre Depositum i Forhold til Præmiernes Størrelse her i Landet. — Taleren mente dernæst, at der var noget aparte i hele den Maade, hvorpaa Forsikringsvæsenet drives her i Danmark. Vi havde jo Statsanstalten og ved Siden af den de konkurrerende private Selskaber; disse sidste vilde jo Indlederen ikke forbyde, og saa vidt vilde i Virkeligheden ingen gaa. Men hvilken Stilling indtager nu Statens Anstalt i denne Konkurrence med de private? Hidtil har den ikke anvendt meget til Agentur, og først i den seneste Tid har den udbetalt Bonus. Det Lovforslag, som nu er forelagt Rigsdagen, indeholder bl. a. Bestem-

melser om en udvidet Agenturvirksomhed, om rigeligere Lønning til Agenterne, om et fast System for Uddeling af Bonus etc.; alt dette vil medføre, at Statsanstalten vil komme mere ind i Konkurrencen. Men dette er ikke heldigt, særlig da Anstalten i Statens Garanti har et stort Fortrin ganske gratis. Følgen heraf vil nemlig blive, at den private danske Livsforsikringsvirksomhed vil blive klemmt ihjel mellem Statsanstalten og de udenlandske Selskaber, hvilke sidste ere de danske Selskaber overlegne i at reklamere. Der paatrænger sig da det Spørgsmaal, om man ikke bør tilvejebringe en Lovgivning, der regulerer Forholdet saaledes, at en privat dansk Livsforsikringsvirksomhed kan trives ved Siden af Statens. En saadan Lovgivning burde imidlertid kun omfatte offentligretlige Regler; ganske vist havde man f. Ex. paa Søforsikringens Omraade særegne privatretlige Regler; men hvis Indlederen havde tænkt sig en lignende deklaratorisk Lovgivning indført i Livsforsikringsforhold, kunde Taleren ikke følge ham heri; de for Søforsikring gældende Normer havde udviklet sig historisk for dette specielle Omraade, hvor Forholdene vare meget simple og ensartede; for de mere komplicerede Retsforhold, der fremkom i Livsforsikringen, maatte man blive staaende ved de almindelige privatretlige Regler. Paa det offentligretlige Omraade var der derimod — som fremhævet — en Del at gøre, og navnlig tiltrængtes der en Skærpelse af Straffebestemmelser — ikke blot for hvad der efter den gældende Ret er Bedrageri (ulovligt), men ogsaa for saadanne Forhold, som i den særlige Forsikringsmaterie efter communis opinio betragtes som *unfair*“.

Professor Falbe-Hansen hævdede, at det af tidligere Talere foreslaaede Oplysningskontor vilde være unyttigt; det store Publikum vilde ikke kunne forstaa de Oplysninger, et saadant Kontor skulde meddele. Derimod maatte Taleren anbefale Kontrol-tanken, saaledes som Professor Thiele havde fremsat den. Kontrol var ogsaa nødvendig overfor de indenlandske Selskaber; man glemte ofte de talrige smaa indenlandske Forsikringsselskaber, der benyttes aldeles kritikløst. Taleren havde for en Del Aar siden undersøgt en Mængde af disse Selskabers Status og fundet, at adskillige vare insolvente.

Direktør Bramsen udtalte i Anledning af Højesteretssagfører Octavius Hansens Bemærkning om Livsforsikringsanstalten af 1871, at han betragtede denne som en tung Haand lagt paa den danske private Forsikringsvirksomhed; men da denne Statsanstalt nu én Gang eksisterede, vilde det være urimeligt at sige til den, at den ikke maatte gøre det alt for svært for Konkurrenterne at komme med, saa meget mere som de private danske Selskaber vare oprettede senere end Statsanstalten. Iøvrigt troede Taleren, at det ogsaa var i de private Selskabers Interesse, at Statsanstalten tegnede mange nye Forsikringer; der var endnu en stor Mark herhjemme at arbejde paa, og alle Parter vare godt tjente med, at der kom Liv i Forsikringsvirksomheden.

Professor Scharling sluttede sig til Direktør Bramsens sidste Udtalelser om Anstalten af 1871 og fremhævede, at, naar man betragtede det som en Samfundsopgave at faa Folk til at forsikre deres Liv og i det Øjemed oprettede en Statsanstalt, burde

man ogsaa give denne de fornødne Midler til sin Virksomhed i saa vide Kredse, som mulig.

Octavius Hansen betonedede atter, at der er en Fare for, at den private Virksomhed vil blive kvalt, naar man ikke sikrer sig imod, at de udenlandske Selskaber bruge ulovlige Midler. De fornuftige Borgere gaa til Statsanstalten, medens Reklameselskaberne tage største Delen af de øvrige; saa bliver der intet til de private danske Selskaber.

Overpostmester Petersen oplyste, at Livsfor-sikringsanstalten af 1871 honorerer sine særligt ansatte Agenter med 3 % af de oppebaarne Indskuds-og Præmiebeløb; men for dette ringe Honorar er det ofte vanskeligt at finde Agenter, hvorfor det er gjort Postmestere og Postexpeditører til Pligt at besørge Indbetalinger til og Udbetalinger fra Kassen mod et Vederlag af 2 %. Der maatte derfor siges at være Grund til at give Anstalten Ret til at give et højere Honorar for Agenturvirksomhed i dens Tjeneste.

Sluttelig replicerede Indlederen til forskellige Talere, idet han navnlig hævdede, at Erfaringen fra flere Lande, særligt fra Schweiz, godtgjorde, at Statskontrol er mulig, ligesom han ogsaa betragtede det som utvivlsomt, at Fordringen om Kautions lader sig gennemføre.

Lujo Brentano: Arbejdslønnens og Arbejds- tidens Forhold til Arbejdsydelsen.

Anmeldt af

Marcus Rubin.

Der er nylig udkommen anden Udgave af Brentanos »Über das Verhältniss von Arbeitslohn und Arbeitszeit zur Arbeitsleistung« (Leipzig. 1893. 103. 8°). Skriftet fremkom i Midten af 70'erne som Lejligheds-skrift, og det har beholdt sin pjeceagtige Karakter. Dette vil, med Hensyn til Skriftets Indhold, sige, at det antyder, men ikke udtømmer, at det berører mere end fuldt behandler Spørgsmaalene. Det er af apologetisk Art. Med megen Veltalenhed og megen Varme søger det at godtgøre, at naar man i Tyskland modsætter sig Arbejdslønnens Forhøjelse og Arbejds-
tidens Nedsættelse, fordi Produktionsomkostningerne derved ville stige og Evnen til at konkurrere med Udlandet vil formindskes, da beror denne Opfattelse paa Vankundighed. Man behøver ikke at frygte Tilbagegang i Produktionen, svigtende Evne i Kapløbet mellem Nationerne, ved at øge Arbejdernes Løn og mindske deres Arbejdstid. Tværtimod. Erfaringerne fra de

sidste 100 Aars socialøkonomiske Lovgivning og praktiske Arbejderpolitik vise, at der er fulgt forhøjet Produktionsevne med de nævnte Begunstigelser for Arbejderne. Hvor Arbejdslønnen er højest, Arbejdstiden ringest, ere Produktionsomkostningerne pr. Styk lavest, fordi Arbejderne blive i Stand til at præstere mere. Den intelligente, vel stillede Arbejder udretter i den begrænsede Tid, han er ved Arbejdet, saameget mere end den slet lønnede, daarligt udviklede, overanstrengte Arbejder, at Ydelsen pr. Dag bliver langt større hist end her, og at der for Arbejdsgiveren vindes ved at have med de dyrere lønnede og i kortere Tid arbejdende Medhjælpere at gøre. Dette belyses ved Rækker af Exempler fra forskellige Tider og Lande (og ligeledes de nyeste amerikanske Undersøgelser, ogsaa refererede i nærv. Tidsskr., bestyrke det). Produktionsomkostningerne ere forholdsvis mindst i Amerika, saa følger England, dernæst det øvrige Europa, alt i Forhold til, hvor Arbejdsløn og Arbejdstid mest ere i Arbejdernes direkte Favør.

Det er imidlertid ikke Forfatterens Mening, at en kortvarig, forbigaaende Bedring i Arbejdernes Stilling strax skaber mere Arbejde; den kan tværtimod overfor Arbejderstanden skabe et vist Umaadehold og skade baade Produktionen og Menneskene (saaledes som f. Ex. Svindelperioden i 70erne gjorde det i alle Stænder). Det er heller ikke Meningen, at man hos meget lavtstaaende Folkeslag, hvor Massen af Befolkningen intet andet har for Øje end lige at forskaffe sig, hvad der er nødvendigt til at leve, vil opnaa Forbedringer ad den nævnte Vej — thi jo lettere Folkemassen her kan faa sit Elementarbehov tilfredsstillet, des mindre vil

den ogsaa bestille. Men Meningen er, at højere Løn og kortere Arbejdstid (indenfor rimelige Grænser) skaber en dygtigere Arbejderstand hos Kulturbefolkningerne; og dør, hvor Arbejderbefolkningen staar højt, vil Arbejdsevnen være saameget større, at den forøgede Arbejdsydelse mere end dækker de forøgede Udlæg. Selv om imidlertid den forhøjede Arbejdsløn ikke helt skulde blive dækket ved forøget Udbytte, vil det manglende dog opnaas ad anden Vej, saaledes at Landet med de velstillede Arbejdere dog tilsidst vil faa de mindste Produktionsomkostninger. Thi i et saadant Land er i det hele Intelligensen størst, Sporen til at gøre industrielle Opfindelser — netop for at undvære Arbejderen, hvis hans Arbejde skulde være forholdsvis dyrere end Konkurrencelandets — mest paa-trængende, og den derved fremkaldte større og mere udviklede Maskindrift, det mere fuldkomne tekniske Apparat gør derved Varerne paany billigere, og muliggør saa atter, ved den herved fremkaldte større Afsætning (bl. a. ogsaa til Arbejderne, der jo kan købe mere end i andre Lande), at tage Arbejderne paany i Tjeneste. Resultatet viser sig derfor altid tilsidst at blive det, at Forbedringerne i Arbejdernes Kaar indenfor en Produktion saa langt fra formindske denne, at den tværtimod stiger, dels absolut, dels pr. benyttet Arbejder.

— De Indvendinger, Læsningen af Brentanos Afhandling give Anledning til, staa først i Forbindelse med Skriftets advokatoriske Karakter. Selv et Spørgsmaal af saa uhyre Omfang maa naturligvis jævnlig nøjes med Behandling i en Parlaments- eller en Kongrestale, og man vil, set fra Synspunktet af de Fordringer, der kan stilles til et saadant Foredrag, betragte Brentanos

Fremstilling som overordentlig lærerig og grundig fra Indholdets, klar fra Formens Side. Men naar Brentanos Skrift, der oprindelig var et Lejlighedsskrift, nu optrykkes paany med Tillæg og Udvidelser, maa man dog efter Forfatterens Navn og Spørgsmaalets Art stille noget større Fordringer. Der er altid noget irriterende ved paa videnskabelig Grund at møde disse Udklip af Statistica, Betænkninger, Fabrikantudtalelser etc., som have kunnet samles sammen af det uhyre Arsenal, der om ethvert Spørgsmaal nu staar til enhver Forskers Raadighed. Mere end paa et Ord- eller Tal-citat snart fra Amerika eller England, snart fra andre Lande, vilde man have følt sig overbevist ved en Godtgørelse af Teorien gennem en Fremstilling af Forholdene paa tysk Grund, hvor Forf. fører sin Kamp, f. Ex. ved en Sammenligning af Produktiviteten i de forskellige tyske Industrier med de forskellige Lønninger og Arbejdstider i disse eller — som Længdesnit — af Produktiviteten nu og før med Arbejdsløn og Arbejdstid nu og før. For at forklare, hvad vi mene med vor Indvending, skal vi anføre et af Forf.s Exempler fra den engelske Bomulds-industri (hvilken han atter og atter kommer tilbage til):

Det engelske Bomuldsspinderi.

	Aarlig Garn- frembrin- gelse i 1000 Pd.	Antal Ar- bejdere i Spinderierne	Garnfrem- bringelse pr. Arbejder (Pund)	Arbejds- omkostnin- ger pr. Pund	Gnstl. Aars- fortjeneste pr. Arbejder
1859—61 ...	910000	248000	3671	2,1 d	32 £ 10
1880—82 ...	1324900	240000	5520	1,9 -	44 - 4

Det engelske Bomuldsvæveri.

	Samlet Pro- duktion i Bomuldsvarer i 1000 Pd.	Antal Ar- bejdere i Væverierne	Ydelse pr. Arbejder (Pund)	Arbejdsom- kostninger pr. Pund	Gnstl. Aars- fortjeneste pr. Arbejder
1859—61 ...	650870	203000	3206	2,9 d	30 £ 15
1880—81 ...	993540	246000	4039	2,3 -	39 - -

Forfatteren læser nu ud af sine Tal, at trods en Stigning af Aarsindtægten pr. Arbejder fra 30 à 32 £ til 39 à 44 £ er Produktionen ialt steget enormt, Frembringelsen pr. Arbejder i høj Grad tiltaget, Arbejdsomkostningerne pr. Pund aftaget. Vi læse Tallene noget anderledes. Først træffer man en Tilvæxt i Arbejdsindtægt fra Tiden før 1860 til efter 1880 paa ca. 30 pCt. uden at vide, hvor reel denne Tilvæxt er, eftersom der intet er meddelt om de øvrige Varers Prisforandring i denne Tid; sikkert er det, at den reelle Stigning er meget mindre end 30 pCt. Dernæst ser man, at der (alle Tusinder udeladte) er en Stigning for Spinderi og Væveri tilsammen i Pund fra 1561 til 2318, af Arbejdere fra 451 til 486. I sidstnævnte Tilfælde altsaa omtrent Stagnation, i førstnævnte en Stigning af 50 pCt. Hvad betyder dette? Intet Menneske vil vel tro, at omtrent det samme Antal Arbejdere paa Grund af den, reelt set, ringe Stigning i Lønnen (i Løbet af over 20 Aar) har forøget sin Arbejdsdygtighed med 50 pCt. Nej, det betyder, at Maskinteknikens Udvikling har for det første skabt en Tilbagegang i Anvendelsen af Arbejdere i engelsk Bomuldsindustri i Forhold til Befolkningstallet (det her omhandlede Arbejderantal viser en Stigning af $7\frac{1}{2}$ pCt., men fra 1861 til 1881 steg Englands Folkemængde fra 20 til 26 Mill., d. e. med 30 pCt. eller 4 Gange den nysnævnte Tilvæxt), og dernæst, at selve den uhyre Fremgang overhovedet kun meget delvis kan sættes i Forbindelse med Arbejdsløbspørgsmaalet, paa Grund af den alt overvejende Betydning Maskintekniken har haft for den.

Der er sket en Forøgelse i Frembringelse pr. 1 Arbejder fra 3438 til 4780. Lad os nu tænke os, at

selve det, at Arbejderne have faaet forøget Løn, har gjort dem saa meget dygtigere — og det er jo i første Række det, Brentano taler om —, at de endog kunde præstere $\frac{1}{3}$ mere 1880 end 1860 (Lønforhøjelsen var 30 pCt.). I saa Fald vilde de i 1880 præstere 3985, men dette vilde give Arbejdsomkostninger pr. Pd. af 2,6 d, d. v. s. ikke en Nedgang, som nu, fra 2,5 til 2,1, men en Stigning til 2,6. Nedgangen skyldes alt-saa Maskinerne, og om end Forf. naturligvis har Ret i, at den forøgede Arbejdsløn sporer til mere udviklet Teknik for at modvirke Virkningerne af Lønforhøjelsen, kan det jo dog ikke være hans Alvor, at dette skulde kunne anføres direkte til Gunst for Lønforhøjelsen, ikke heller at det spiller nogen Rolle af Betydning overfor de andre Aarsager, der have fremkaldt Maskin- og Produktionsforbedringerne: den stadigt videregaaende Bestræbelse for Arbejdets Deling, det øgede mekaniske Snille, selve Kæderækken af Opfindelser og Forbedringer, hvor den ene leder til den anden, alt som Indsigt og Dygtighed stiger.

At det er Forbedringerne i Arbejdernes Kaar — hvad enten den ytrer sig i øget Løn eller mindsket Arbejde —, der gør Produktionsomkostningerne billigere, anse vi saaledes ikke for bevist, idet tværtimod de billigere Produktionsomkostninger formentlig ere fremkomne trods denne Forbedring, ved Teknikens Udvikling. Det er denne sidste, der tillader Lønforbedringerne, uden at Produktionen bliver for dyr i Konkurrencen. Jo bedre udviklede Produktionsmidler et Land har, des højere kan Arbejderne lønnes, uden at Landet bukker under i Konkurrencen, og da selve den højere Løn utvivlsomt spiller en Rolle til Tilveje-

bringelse af mere ihærdige, kraftige og intelligente Arbejdere, er dette en ny Frugt og ny Vinding for Produktionen af Landets fremragende Kulturplads og særlig dets fremragende Plads i teknisk Henseende.

Det synes derfor rimeligere at gøre følgende Betragtning gældende. Arbejderens Løn bør forøges, dels fordi han derved i og for sig kan leve et mere menneskeværdigt Liv, dels — efter nærværende Sammenhæng — fordi han derved kan præstere mere end før. Om han kan præstere saameget mere som Lønforhøjelsen andrager, kan naturligvis ikke vides paa Forhaand, men en betydelig Lønforhøjelse gør altid en Forøgelse i Produktionsomkostningerne sandsynlig, om end ikke en fuldt saa stor som selve Lønforhøjelsen andrager. Vejen til at konkurrere med de fremmeligere Lande er derfor ikke den, at holde lav Arbejdsløn, thi det gør Arbejdernes Liv usselt og Arbejdet ringe, men at sørge for en udviklet Teknik. Jo billigere man ad denne Vej kan faa Produkterne, des billigere blive de ogsaa for Arbejderen, des mere reel Løn faar han selv med samme nominelle Løn, og des snarere kan man forhøje den nominelle Løn, eftersom den forøgede Udgift herved vil spille en forholdsvis mindre Rolle, overfor hvad der indvindes ved de tekniske Forbedringer.

Paa samme Maade med Hensyn til Arbejdstiden. Det er usandsynligt, at der for stærkt arbejdende Mennesker udrettes lige saa meget i den niende og tiende Time som i den ottende Time; forholdsvis er der altsaa et Krafttab ved Arbejde i de sene Timer. En Formindskelse af Arbejdstiden vil derfor give Arbejderen mere Fritid til aandelige Sysler o. l. og dog ikke betyde et Tab i Produktion, der svarer til

Timetabet, eftersom han arbejder mindre i de sidste Timer end i de forrige, og eftersom han nu vil arbejde bedre i Arbejdstimerne, da han har mere Hvile. Men trods alt er det det nærmestliggende, at der indtræder et Tab, der saa imidlertid i Konkurrencen opvejes ved det tekniske Fremskridt osv. som ovenfor.

Brentano bemærker, at Socialisterne have Uret i at forlange forkortet Arbejdstid af Hensyn til, at der ved Flere ville faa Beskæftigelse, thi efter hans Teori vil jo den formindskede Arbejdstid mere end opvejes ved det bedre Arbejde og Ansporingen til forbedret Maskindrift. Vi anse det imidlertid, som sagt, for sandsynligt, at den formindskede Arbejdstid virkelig vil skaffe nogen ledig Plads. At Tabet i Arbejdstid i nogen Grad modvirkes af bedre Arbejde i den forkortede Arbejdstid etc., udelukker ikke, at Hullet ikke helt udfyldes; og de tekniske Forbedringer, der gøre mange Kræfter ledige i Faget, vilde i det væsentlige fremkomme ogsaa uden Arbejdstidens Forkortelse. Det forekommer os altsaa, at Socialisternes Motivering ingenlunde kan bortvises ad den Vej, Brentano er inde paa, og hvor han er glad ved i og for sig at kunne tage Afstand fra deres Præmisser. Hvilke øvrige Anskuelser man vil gøre gældende overfor den Betragtning, at en Mand ikke fuldt ud skal udnytte sin Arbejdskraft men give Plads for en anden, bliver en Ting for sig. —

Brentanos lille Skrift er vel egnet til at sætte mange Tanker i Bevægelse baade hos Fagmænd og hos Praktikere og rette mange plumpe Misforstaaelser. Enhver, der har Interesse af disse vigtige Spørgsmaal, tilraade vi Læsningen af Skriftet.

Fra Udlandet.

Mordere i de Forenede Stater.

Optællingen af Fanger i Amerikas Forenede Staters Fængsler i det Øjeblik, da den sidste Census i de Forenede Stater afholdtes, d. 1. Juni 1890, foretoges af Mr. F. H. Wines. Den af ham ifjor offentliggjorte Census Bulletin Nr. 182 udviser, at der den nævnte Dag i de amerikanske Fængsler sad ialt 82,329 Personer, hvoraf imidlertid kun mellem 72 og 73,000 var endeligt dømt, medens henved 9,000 kun var anklagede. Af det samlede Tal var c. 76,000 Mænd, c. 6,400 Kvinder; c. 57,300 Hvide (deraf fødte i de Forenede Stater c. 41,000, udenfor de Forenede Stater c. 16,000), c. 24,300 Negre, c. 420 Kinesere og 322 Indianere. De fleste af Forbryderne havde naturligvis gjort sig skyldige i Forbrydelser mod Ejendomsretten, mod Sædeligheden, den offentlige Orden etc., men som dømt eller anklagede for Mord hensad dog ikke mindre end 7,351 Personer, deraf 6,958 Mænd og 393 Kvinder (hvortil yderligere kommer nogle Mordere, der figurerede under andre Benævnelser). Af samtlige kvindelige

Fanger var saaledes lidt over 6 pCt., af samtlige mandlige Fanger derimod noget over 9 pCt. dømte eller anklagede for Mord. Af de c. 7,400 Fanger var 980 endnu ikke endeligt dømte, men kun tiltalte for Mord. Forholdet mellem Antallet af Fanger, dømte eller anklagede for Mord, og Folkemængden var i de Forenede Stater saaledes 117 saadanne Fanger pr. Million, — men i de enkelte Stater var Forholdet, som man kan tænke, meget forskelligt. I de nordatlantiske Stater (Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey og Pennsylvania) med tilsammen 17⁴ Mill. Indb., fandtes der pr. 1 Million kun 62 Morder-Fanger, i Massachusetts endog kun 38, i New York derimod 79. Lidt ugunstigere stillede Forholdet sig i Nord-Central-Staterne (Ohio, Indiana, Illinois, Michigan, Wisconsin, Minnesota, Iowa, Missouri, Nord- og Syd-Dakota, Nebraska og Kansas), hvor der paa en samlet Folkemængde af 22⁴ Mill. for hver Million fandtes 80 af den omtalte Art Fanger. Blandt disse Stater var Minnesota (50), Ohio (59) og Iowa (60) de gunstigst, Indiana (103) og Kansas (121) de ugunstigst stillede. Blandt de sydatlantiske Stater — med 8⁹ Mill. Indb., og 123 Morder-Fanger pr. Million — træffe vi Delaware med et saa ringe Forholdstal som 36 og Columbia-Distriktet med Forholdstallet 43, endvidere Maryland, Nord-Carolina, Vest-Virgina og Virginia med Forholdstal som resp. 81, 86, 89 og 98; men dernæst træffe vi ogsaa her Syd-Carolina, Georgia og Florida med Forholdstallene 137, 189 og 289. Endnu værre bliver det, naar vi komme til Syd-Centralstaterne (Kentucky, Tennessee, Alabama, Mississippi, Louisiana [293!], Texas [327!], Oklahoma og Arkansas), hvor der lige-

overfor en samlet Folkemængde af knap 11. Mill. Indb. findes 2545 Morder-Fanger, altsaa 232 pr. Million. Men allerværst stillede ere dog de vestlige Stater. I disse Stater, med en samlet Befolkning af 3 Mill. Indb., fandtes pr. Million 276 Personer dømte eller anklagede for Mord. Værst blandt disse Stater ere: Idaho (308), Montana (340), California (346), Ny Mexiko (358), Nevada (896) og Arizona (906), — hvorimod Wyoming, Colorado, Utah, Washington og Oregon ere mere gunstigt stillede.

Rækkefølgen i Forholdstallet bliver altsaa for den nordatlantiske, den nordcentrale, den sydatlantiske, den sydcentrale og den vestlige Gruppe af Stater resp. saaledes 62, 80, 123, 232 og 276. Og mellem de enkelte Stater varierer Forholdstallet fra under 40, i Delaware og Massachusetts, til betydeligt over 300 i flere af de vestlige Stater, — for ikke at tale om Nevada og Arizona.

Af de omtalte Fanger var 4,425 Hvide, 2,739 Negre, 95 Kinesere (deriblandt 1 Japaneser) og 92 Indianere. Blandt de hvide Mordere indtog Irlænderne den øverste Plads. Af de mandlige Fanger var den yngste 11, den ældste 86 Aar gammel, blandt de kvindelige henholdsvis 14 og 74. Af de mandlige Fanger kunde 33 pCt. hverken læse eller skrive, henimod 5 pCt. kun læse, 62 pCt. baade læse og skrive. For de kvindelige Fangers Vedkommende stillede Forholdet sig saaledes: over 42 pCt. kunde hverken læse eller skrive, c. 7 pCt. kun læse og knap 51 pCt. baade læse og skrive. I Staterne med de særligt mange Mordere er det navnligt, at de Ikke-Læse- og Skrivekyndige findes.

Omtrent en Femtedel af Fangerne var, da de fængsledes, arbejdsløse. Omtrent 20 pCt. af de mandlige og 11 pCt. af de kvindelige angaves at være Drankere; omvendt var 19 pCt. af Mændene og 48 pCt. af Kvinderne Totalafholdsfolk.

Det siges, at omtrent 77 pCt. af de omhandlede Fanger havde gjort sig skyldige i »Mord«, 23 pCt. i »Drab«; men nogen nøjagtig Klassifikation er ikke mulig, da Lovene i de forskellige Stater ofte bruge det samme Udtryk i forskellig Betydning. Ogsaa Straffene ere for de samme Forbrydelser meget forskellige i de enkelte Stater: i Arkansas, Colorado og Utah er f. Ex. Maximums-Straffen for ufrivilligt Drab 1 Aar, — i Vermont er Minimums-Straffen for den samme Forbrydelse 7 Aar. Over Halvdelen af Dommene lød paa over 20 Aar; Strengheden i Straffebestemmelser stiger i det Hele fra Øst til Vest. Gennemsnitligt er Haardheden i Straffen større for Mænd end for Kvinder, større for Negre end for Hvide, og allerstørst for Kinesere.

For 2,5 pCt. af Morder-Fangerne var der afsagt Dødsdom; men Udførelsen heraf opsattes i mange Tilfælde, ofte i et Aar eller saa. I Løbet af 1890 fuldbyrdedes der 156 Henrettelser (i Kentucky 17, i Nord-Carolina 15), og 117 Lynching'er (i Mississippi 18). Disse Tal ere de officielle, der antages at være noget mindre end de virkelige.

A. P.-St.

Nekrolog.

I Marts Maaned d. A. er den nationaløkonomiske Forfatter Vilhelm Arntzen afgaaet ved Døden. Arntzen var i 1872 med til at stifte Nationaløkonomisk Forening, af hvis Bestyrelse han var Medlem til 1875, og var i 1873 Medudgiver af nærværende Tidsskrifts første to Bind.

I Tidsskriftets Aabningshæfte findes en lille Artikel fra hans Haand »Manchesterskolen og Kathedersocialismen, særlig med Hensyn til Arbejdslønnens Bestemmelse«, og i Foreningens første Møder, hvor samme Spørgsmaal kom under Debat, indledede han og deltog i Forhandlingerne derom. Uden i og for sig at give dybtgaaende Bidrag til Spørgsmaalets Behandling, var der en vis Friskhed deri og en stærkere Fremhævelse af Katedersocialismens Betydning, et mere direkte Angreb paa den »Harmoni«, Manchesterskolen har fundet nedlagt i den bestaaende økonomiske Ordning, end da var almindeligt. Omtrent samme Standpunkt som Arntzen indtog nuværende Overtoldinspektør Ring, og Arntzen og Ring udarbejdede sammen en Nationaløkonomi, der, uden Nyhed i Methode eller Materiale, i særlig Grad fremhævede Arbejderspørgsmaalets Betydning og fremdrog Samfundslivets socialetiske Sider, nærmest med radikal Tendens. Bogen udkom 1875,

men baade før og efter udfoldede Arntzen desuden en ret righoldig literær Produktion, tildels i Forening med Andre. Han har udgivet en Søret, en Handelsvidenskab, en Handelskalender, oversat flere af Stuart Mills Skrifter m. v.

Arntzen, der var født i April 1842, blev saaledes noget over 50 Aar gammel. Fra 1869 — da han blev statsvidenskabelig Kandidat — indtil sin Død var han Lærer ved de københavnske Kommuneskoler, hvor han havde sit Hovederhverv, sin Livsstilling. Men han var altsaa desuden økonomisk Forfatter, og under den begrænsede Produktion paa dansk Nationaløkonomis Omraade vilde det være Uret at glemme, at han har givet Bidrag til vor Faglitteratur, der for sin Tid frembød endel af Interesse, og at han ydede sit til at udbrede Kendskab herhjemme til Udlandets økonomiske Forfattere og økonomiske Bevægelser. Han var en tung Natur, hvad der baade paa den ene og den anden Maade gav sig Udtryk, og Livet tog heller ikke let paa ham. Men han var en kundskabsrig, hæderlig og frimodig Mand, og som saadan vil Nationaløkonomisk Forening og Tidsskrift, til hvis Stiftere han, som først nævnt, hørte, holde ham i Minde.

Meddelelser om Verdenspostforeningen.

I Tidsskriftets forrige Hefte er under ovenstaaende Overskrift i Anledning af de i Tidsskriftet for 1892 S. 531—37 fremsatte Notitser om Verdenspostforeningen

meddelt nogle Berigtigelser til samme, som Hr. Fuldmægtig i Generaldirektoratet for Postvæsenet Jerichau-Christensen havde tilstillet Redaktionen. Da Forf. har erklæret sig utilfreds med, at hans Skrivelse ikke er bleven optagen i sin Helhed, og at hans Embedsstilling ikke er bleven angivet, skal Red., hvorvel den mener at have medtaget alt det faktiske Indhold og er gaaet ud fra, at det kun var dette, som det var Forf. om at gøre at faa optaget i Tidsskriftet, ikke undlade udtrykkeligt at udtale, at Extrakten ikke var kendt og billigt af Forf., før den forelaa trykt i Tidsskriftet. Redaktionen maa derhos udtale sin Beklagelse over, at den ved Artiklens Optagelse i den foreliggende Form er kommen til at handle imod Forfatterens Ønske, hvad der selvfølgelig har ligget udenfor dens Vilje og Hensigt.

Til Berigtigelsen af nogle Bemærkninger vedrørende Postkonferencen i Wien.

Af

Overpostmester H. G. Petersen.

I Nationaløkonomisk Tidsskrifts 3die Række 1ste Hefte findes nogle af Hr. Cand. polit. P. A. Jerichau-Christensen, Fuldmægtig i Generaldirektoratet for Postvæsenet, i en Skrivelse til Redaktionen meddelte Berigtigelser af de i det tidligere Hefte optagne, i et Møde i Nationaløkonomisk Forening af mig meddelte, Bemærkninger vedrørende Verdenspostforeningen og særlig det af denne i Aaret 1891 afholdte Møde i Wien.

Medens jeg erkender Berigtigelsesnes Berettigelse, tror jeg at burde bemærke, at jeg i det ommeldte Møde i Nationaløkonomisk Forening søgte at vise, at Resultatet af Kongressen i Wien kun var tarveligt i Forhold til det store Apparat, der var sat i Bevægelse i Anledning af denne Kongres, og som Bevis for Rigtigheden af denne min Anskuelse fremførte jeg de der vedtagne væsenligste Ændringer i det tidligere Bestaaende, ledsaget af nogle almindelige Bemærkninger. At der i disse har indsneget sig nogle Inkorrektheder, hidrører fra, at jeg, da jeg nedskrev disse Meddelelser, maatte holde mig inde i mit Hjem paa Grund af en stærk Forkølelse og kun havde et ufuldstændigt Materiale til Raadighed, hvilket jeg maatte supplere med min Hukommelse, og var jeg paa Mødet som Rekonvalescent i den Grad indisponeret, at jeg maatte afbryde mit Foredrag. Det har overhovedet ikke været min Hensigt ved dette at give en Vejledning om Postens Benyttelse til de i Verdens-Postforeningen indlemmede Stater, idet jeg formener, at Oplysning herom maa søges andetsteds; men for ikke at udsætte mig for, at En eller Anden, der vilde søge saadan Oplysning, skulde mene at finde den i min Meddelelse, skal jeg samle en kortfattet Oversigt over Postens Benyttelse til de i Verdens-Postforeningen optagne Stater og Territorier, hvilken vil følge med et af de først udkommende Hefter af Tidsskriftet som Tillæg til dette.

Kritiske Bemærkninger.

Af

Marcus Rubin.

I Aaret 1809 motiverede Redaktøren af »Lærde Efterretninger« sin Ansøgning om, at Tidsskriftets Forfattere maatte være anonyme, mod Redaktørens Ansvar, med at Forfatterne »befinde sig indenfor Hovedstadens Volde, ere hinanden bekendte og derfor nødigen ville, med Navns Underskrift, træde offentligen op enten for at rose eller dadle hinanden.« Med Hensyn til Rosen er nu Faren mindre. Hæderlige Mænd ville ingen Fristelse have til at sige andet rosende om hinandens Arbejder, end de fuldt ud kunne staa ved; her er det maaske endda det heldigste, at Navngivelsen er Reglen, Anonymiteten Undtagelsen, ellers vil kun den, der gaar ud paa at smigre, sætte sit Navn under, medens paa den anden Side de anonyme Artikler ville miste endel af deres Værd, fordi man ikke véd, om der stikker Kammeraderi-Ros bagved, eller om det er en virkelig kompetent Dommer, der udtaler sin Anerkendelse. Helt anderledes med Dadlen. At sige Sandheden er en god Ting, men skal den siges med Fare for de Folks Uvilje, man personlig sætter Pris paa,

vælge de Fleste at tie stille, da de jo i Reglen kunne skubbe sig ind under, »at de ikke ere blevne spurgt«, og Sandheden vil derfor hyppigt ikke blive sagt, naar det skal være nødvendigt at stille sig Ansigt til Ansigt med den Paagældende. Man kan være en særdeles hæderlig Mand og alligevel ønske at undgaa en saadan Situation — og, hvis man mener, der bør tales, derfor kun ville gøre det anonymt —, og overfor dadlende anonyme Udtalelser af uhæderlige Grunde maa man have Tillid til, hvad en Redaktion, som den bør være, vil optage.

Konsekvensen af disse Udtalelser burde være, at jeg fremsatte de følgende Bemærkninger om det sidst udkomne Bind af »Statistisk Tabelværk« anonymt, thi jeg staar i et saa venskabeligt Forhold til Chefen for det kgl. statistiske Bureau, der stedse har vist mig den størst mulige Imødekommen, at jeg meget nødt vil blive Genstand for nogen Uvilje fra hans Side. Hertil kommer, at min egen Stilling vel kunde gøre mig forsigtig, efter Reglen: »Den, der bor i et Glashus, o. s. v.« Men paa den anden Side vilde jeg dog som Medudgiver af nærværende Tidsskrift faa en Del af Ansvar; dernæst ere mine Bemærkninger tildels kun en videre Udførelse af Udtalelser og Antydninger, jeg fremkom med paa den nationaløkonomiske Kongres i 1888 — altsaa under fuld Offentlighed — og som ingen forstyrrende Indgriben havde; endelig er der nu til Overflod fremkommet Misstemningsudtalelser imod Statistisk Bureaus Tabelværker, i Reglen uden positiv Motivering, saa at jeg synes, man hellere fra faglig Side rent ud maa sige, hvad der menes, end at Sagen vedblivende, til Skade for alle Parter, skal drøftes i det blaa.

Naar Lovforslaget om det statistiske Statsbureaus Reorganisation nu paa tredje eller fjerde Aar intet Skridt er kommet videre i Rigsdagen, skyldes dette aabenbart ikke storpolitiske Grunde. At trevle Aarsagerne til Misstemningen op i det enkelte er dog ingenlunde min Mening; nogle af dem ere vel heller ikke meget bevendt. Jeg skal saaledes ikke fordybe mig i Debatten om, hvilket Omfang Administrationen bør have. Heller ikke skal jeg komme ind paa Spørgsmaalet om den sene Fremkomst af mange af de statistiske Arbejder. Det skal indrømmes, at i hvert Fald til videnskabelig Brug har det mindre at betyde, om en Tabelrække fremkommer et Aar før eller senere, maaske kunde endda Udgivelsen opsættes endnu mere, naar der da blot lidt hyppigere og mere betids fremkom gode summariske Oversigter. Om adskillige andre Anker og Indvendinger kan jeg hen-vise til mit førnævnte Foredrag af 1888. Af mangfoldige Grunde vil jeg ikke heller foretage nogen Gennemgang af hver Årt af Tabelværkerne, og med fuld Sandhed kan det iøvrigt ogsaa siges, at enhver Virksomhed af et saa overordentligt Omfang som Statistisk Bureaus nødvendigvis maa indeholde spredte Fejl, man ikke for stærkt maa hænge sig i. Gaar man ud paa at finde Manglerne i de Rækker af Bind, der hvert Aar publiceres, hvor let vil man da ikke blive uretfærdig, overse Vanskelighederne og ikke tilstrækkelig paaskønne den store Samvittighedsfuldhed, hvormed der arbejdes.

Men én Hovedanke kan man ikke lade ligge. Det er overfor Manglen paa Aktualitet. Ikke blot i Tid, nej i Stofvalg og Stofbehandling. Exemplernes Antal er legio. Lige fra det for 10 Aar siden udkomne

Folketællingstabelværk, med de usalige Færøer slæbende med i selvstændige Beregninger og selvstændige Tabeller gennem hele Indledningen og Bogen, indtil det nyligt udkomne Sammendrag, der paa et saa væsentligt Felt som Vielser, Fødsler og Dødsfald endnu i 1893 kun medtager Opgivelserne til 1889 (ihvorvel Bureauet maa have let handleligt Materiale indtil 1891), viser sig en Mangel paa rigtigt Skøn over, hvad der skal udelades, og hvad der skal medtages. Men som udførligt Exempel vil jeg nøjes med at omhandle det nu udkomne Tabelværk, det i disse Dage udsendte kriminalstatistiske Bind, thi det er det, der har givet mig den sidste Anledning til nærværende Artikel.

Det siger sig jo selv, at man i statistiske Tabelværker saavidt muligt skal bibeholde Rammerne fra det ene Bind til det andet for Sammenligningens Skyld, og skal der ske nogen Forandring, maa man helst gøre den saaledes, at den, der vil ofre nogen Tid paa Sammenligningen, dog med noget Arbejde vil kunne gennemføre den (idet f. Ex. Tabelværket gør opmærksom paa, hvilke af de nye Rubriker der forefindes implicite i de gamle osv.). Som Regel altsaa er det rigtigt at undgaa Forandring. Dog, hvis Arbejdet overhovedet skal gaa fremad, er det selvfølgelig Ledelsens Pligt at fremhæve og særlig faa undersøgt de Forhold, om hvilke der navnlig er Spørgsmaal i Tiden, ovenikøbet naar Tallene her af sig selv maa vække til Eftertanke. Men man har Indtryk af, at Statistisk Bureau, naar det er færdigt med sine Arbejder, ikke selv har megen Lejlighed til at benytte dem, og at det derved let forbliver uopmærksomt paa de Data, der ere af Vigtighed, de Spørgsmaal, der bør fremdrages, de Mangler, der

fremtidig ere at rette. Heri synes noget af Forklaringen at ligge til, hvad der nu skal omhandles.

Man erfarer af Kriminalstatistikens sidste Bind (Statist. Tabelværk, 4de R., Litra B Nr. 8, Kbhvn. 1893), behandelende »Den kriminelle Retspleje i Aarene 1886—1890«, at Ejendomsforbrydelserne ere aftagne, Forbrydelserne mod Sædeligheden tiltagne. Det første Fænomen er allerede iagttaget tidligere baade herhjemme og andetsteds og kan maaske bl. a. sættes i Forbindelse med den større Selvfølelse, der er fulgt med fjerde Stands højnede Stilling, ikke mindst ved Virkningen af dens egen Association: man vil muligvis gøre Revolution, men man vil ikke være med til at stjele Sølvskeer. Saameget betænkeligere synes da det andet Fænomen, thi naar man nødigt vil være gemen Lovovertræder og dog gør sig skyldig i paagribelige Sædelighedsforbrydelser, da maatte dette jo synes at hænge sammen med den saa stærkt omtalte Nedgang i den kønslige Moral, der har forvirret Begreberne, forøget Frækheden, saaledes at selv Ønsket om at holde sig borgerlig »honnet« overfløjes af den utøjlede og misledte Drift. Hvor tale ikke Tallene til Gunst for denne Opfattelse! Antallet af »Andre Forbrydelser mod Sædeligheden« udgjorde i Femaaret 1881—85: 1413, men i Femaaret 1886—90: 2340 — en Forøgelse i disse Forbrydelsers Antal i et eneste Femaar paa henved 1000! Indledningen kommer da ogsaa gentagne Gange tilbage til denne Forøgelse, og man føler sig ingenlunde hyggelig derved.

Og dog ere disse Tal i højeste Grad vildledende — dobbelt vildledende, fordi der ikke med et Ord angives deres ejendommelige Art. Gruppen af

Sædelighedsforbrydelser deles i Tabelværket i 3 Underafdelinger: 1) Blodskam (Strfl. §§ 161—65), 2) Voldtægt og lignende Forhold (Strfl. §§ 168—71), 3) Andre Forbrydelser mod Sædeligheden. De to første Sæt ere, trods Befolkningens Tilvæxt fra 1881—85 til 1886—90, begge kendeligt aftagne: Blodskam fra 105 til 77, Voldtægt fra 119 til 106. Men naar disse Forbrydelser — Udtrykkene for Familjelivets dybeste Depravation og for det forvorneste Brud paa al sædelig Orden, de Forbrydelser, Lovene ramme haardest, og for hvilke endnu langt op i dette Aarhundrede Dødsstraf var paabudt —, naar disse Forbrydelser ere ret betydeligt aftagne, hvordan forklares saa egentlig den enorme Stigning i »Andre Sædelighedsforbrydelser«? Det er saameget mærkeligere, som ogsaa et andet Sæt af Sædelighedsforbrydelser eller dermed beslægtede Forhold er aftaget — absolut, trods Befolkningens Tiltag: Bigami (Strfl. § 160) fra 10 til 6, Fostermord (Strfl. § 192) fra 56 til 41, Fosterfordrivelse (Strfl. § 193) fra 65 til 48, Barnefødsel i Dølgemaal o. l. (Strfl. §§ 194—95) fra 61 til 52.*) Hvad er der da i Vejen med »Andre Sædelighedsforbrydelser«, hvorfra denne Stigning paa henvend 1000?

Ja, et fuldgyldigt Svar udelukker Tabelværket. Det er nemlig indrettet saa ejendommeligt, at Tallene for »Andre Sædelighedsforbrydelser« angive Domfældte for Overtrædelse af samtlige ikke foran nævnte Sædelighedsparagrafer (nemlig §§ 159, 166—67, 172—78, 180—85). Det vil sige, at under én og samme Kategori,

*) I Forbindelse med disse Tal vil det maaske ogsaa være af Interesse at nævne, at af hver 1000 Levendefødte udgjorde Antallet af Uægtefødte i 1881—83: 102, i 1884—86: 99, i 1887—89: 94.

saaledes at Tallene ikke kunne udskilles, er sammentaget Paragrafen om Hor (der i Reglen ikke paatales, og der straffes med Fængsel eller Bøder) med Paragrafen om Erhverv ved Utugt (d. e. Grundbestemmelsen for Prostitutionsordningen), med Paragrafen om usædelige Avisartikler osv. (Fængsel eller Bøder), med Paragrafen om Utugt med Pigebørn under 12 Aar (»Strafarbejde indtil 8 Aar, forsaavidt Gerningen ikke efter sin Beskaffenhed medfører højere Straf«) osv., hvorom henvises til de citerede Paragrafer i Loven.

Er der nu Rimelighed i denne Rubricering? Da jeg i 1888 bl. a. indvendte mod vor Handelsstatistik, at den tog Petroleum ind under »andre Olier«, Tændstikker sammen med »forgylt Snedkerarbejde«, og at de paagældende Oplysninger derved bleve lidet værd, svarede man mig ved at henvise til Toldparagraferne, der slog disse Artikler sammen, som om det ikke netop var den statistiske Administrations Sag at faa saadanne vigtige Poster udskilte ved Originaloptegnelserne, hvad der godt kunde lade sig gøre. Men nu at tage hele Massen af løsagtige Kvinder, der underkastes Fængselsstraf, sammen med de forhaabentlig isoleret forekommende Slyngler, der mishandle Smaabørn — skal dette være Statistik, der kan bruges til nogetsomhelst?

Jo, desværre, den kan bruges til at vildlede, thi den giver jo falske Forestillinger. Prøver man nemlig at hjælpe sig selv frem gennem Tabelværkets Talrækker og sammenligner man disse med de foregaaende Bind, faar man i hvert Fald endel af Opløsningen i Hænde. Man finder saa, at Antallet af Domfældte for »Andre Sædelighedsforbrydelser« udgjorde for Mandkønnets Vedkommende i 1881—85:

598, i 1886—90: 839, for Kvindekønnets Vedkommende henholdsvis 815 og 1501, d. v. s., at af den hele Tilvæxt paa 927 faldt de ca. 700 paa Kvindekønnet. Tager man særlig København, »det store Babylon«, faar man Forklaringen end bedre i Hænde. Her vare de tilsvarende Tal i de to Femaar for Mandkøn henholdsvis 161 og 236, for Kvindekøn 540 og 1130. Nu er jo imidlertid Befolkningen i København steget i de fem Aar, og jeg har da, paa Grundlag af Folketællingstallene for Befolkningen over 10 Aar ved de tre Tællinger 1880, 1885 og 1890, udregnet, hvor stor Tilvæxt selve Befolkningsforøgelsen skulde skabe i Tallet paa disse Forbrydelser i 1886—90, og hvormeget der derefter gaar paa Konto af selve den stegne Kriminalitet. Resultatet er:

	Mandkøn	Kvindekøn
Skulde være...	184	618
Er.....	236	1130

Den virkelige »kriminelle« Tilvæxt — i mere end én Betydning af dette Ord — er saaledes her i Hovedstaden 10 pr. Aar for Mandkønnet, 102 pr. Aar for Kvindekønnet. Om de 52 ekstraordinære mandlige Domfældte skulde skyldes f. Ex. en Gruppe af Forhandlere af utugtige Billeder og andre lignende Lovovertrædere eller mere brutale Forbrydere, skal jeg lade være usagt. Men at de 512 ekstraordinære kvindelige Domfældte omtrent udelukkende ere »løsagtige Fruentimmer«, er udenfor enhver Tvivl. Man ser nemlig af Tabellerne, at Springet ligger fra 1886 til 1887 — hvis Forholdene i 1886 havde holdt sig, havde det samlede Tal for Femaaret vist Nedgang for »Andre Sædelighedsforbrydelser« ligesom for de efter de øvrige Sædeligheds-

paragrafer Domfældte —, og dette stemmer med, at efter Københavns Politis Aarsberetninger udgjorde Antallet af Kvinder, som i Aarets Løb havde været Genstand for Politiets Undersøgelse som mistænkte for Løssagtighed:

1881—85 gnstl.	614
1886	517
1887	955
1888	1017
1889	1055
1890	990

Med andre Ord: Tilvæksten i »Andre Sædelighedsforbrydelser« har væsenlig sin Rod i, at den energiske Inspektør Korn i Aaret 1887 afløste den til Døden sygelige Inspektør Thorsen som Chef for Københavns Sundhedspoliti, hvorunder henhører Tilsynet med de løssagtige Kvinder.

Om alt dette ikke et Ord i Tabelværket. Trods Spørgsmaalets store Vigtighed end ikke en Antydning af en Undersøgelse. Den samme Sammenblanding af Paragrafer som i foregaaende Tabelværker ogsaa i dette, og selv efter Sammenblandingen den samme skabelonmæssige Behandling som i foregaaende Indledninger ogsaa i denne. Maaske vilde ogsaa en virkelig Interesseret have søgt andre Paragrafer skilte ud. Man ser, at Antallet af Domfældte for Vold paa Personer er gaaet ned, samtidig med at Forbrydelser mod den offentlige Myndighed og Orden er i stærk Tilvæxt; ligeledes er »Andre Forbrydelser« stegen i Tal. I sidstnævnte Rubrik indgaar Straffelovens § 210, der bl. a., kortelig sagt, indeholder Straffebestemmelsen for Vold og Trusler osv. mod »Skruebrækkere«. Den, der var lidt føl-

som for Tidens Puls, havde maaske i Forvejen sørget for at faa denne Paragraf særlig udskilt og havde da muligvis faaet Oplysning om, dels hvorfor »Andre Forbrydelser« ere stegne i Tal, dels ogsaa hvorfor Tallet paa Forseelser mod Autoriteterne (vel navnlig Politibetjente etc.) er steget, naar dog i Almindelighed Antallet af Voldsforseelser, Forseelser mod Freden paa alfar Vej, er aftaget. Men af alt sligt intet Spor.

Man indvende ikke, at disse særlige Data havde taget Plads, gjort Tabelværket kostbarere — og Pengene for Bureauet ere jo knappe. De havde kun taget lidet større Plads, men selv om det var Tilfældet, hvor usigelig megen Plads kunde man saa ikke paa den anden Side have indvundet!

Jeg véd vel, at det ofte er statistisk Sædvane at trykke Rub og Stub, saaledes som man har det liggende — men hvilken Ødselhed med Penge og Arbejde, hvor forvirrende for Oversigten! Skulde det virkelig være nødvendigt at forevige Tallet paa hver eneste Art af Forbrydelser for hvert eneste Aar i Hattings Herred, Fleskum Herred, kort sagt i samtlige Par Hundrede Jurisdiktioner Landet over. Hvad om man tog det for hver Jurisdiktion femaarsvis i Stedet for aarsvis? eller man tog det for hvert Aar amtsvis — Købstæder og Land adskilte — i Stedet for herredsvis? Eller snarest, at man tog begge disse Tabeller, men ikke Tallene for hele den endeløse Række af Herreder, Aar for Aar, Forbrydelse for Forbrydelse, incl. samtlige øvrige Oplysninger der meddeles. Ogsaa her var en Reform paa sin Plads. I Statistisk Bureau foreligger Materialet jo i Manuskript, hvad der er mere end nok til en enkelt Eftersøgning af praktiske eller viden-

skabelige Grunde. Men til hvilken Nytte optrykke disse Talmasser? Mere end højst den halve Plads burde der ikke være indrømmet disse Tabeller, paa denne Halvdel kunde alt fornødent have været meddelt —; selv om ingen Penge havde været sparede, var Oversigten bleven bedre; men selvfølgelig var der sparet ved Formindskelse af de dyre Tabelark, og dette kunde været indvundet til Brug for Bearbejdelsen eller til anden Anvendelse.

Jeg kunde endnu fristes til Bemærkninger om Recidivstatistiken — eller rettere dens Mangel — i Tabelværket og om andre Punkter; men jeg skal standse. Jeg er ledet til min Kritik af Interesse for mit Fag, af Interesse for, at ikke væsentlige Sider af vort Samfundsliv priggives til fejl Bedømmelse ved officielle, men vildledende Tal, af Interesse for, at der over Statistikens Indgangsport maa males lueforgyldt det gamle Ord, at Bogstavet dører, kun Aand giver Liv. Ogsaa Tallene døde eller give forfejlet Liv — naar ikke den rette Livsens Aande er indpustet dem.

Den 3. April 1893.

Small Holdings Act, 1892.
(Loven om de smaa Ejendomme).

Af

H. Hertel.

Det for England saa karakteristiske Forpagtnings-system, der blev inaugureret i det 16. Aarhundrede ved Husindustriens Fremkomst, har ogsaa i Nutiden Aar for Aar vundet stigende Udbredelse, samtidig med at de smaa Ejeres Tal er aftaget. Der findes nu i England Godsejere og Forpagtere, men ingen Bønder, kun sjældent drive Grundejerne selv deres Jord, de bortforpagte den: i Storbritannien drives nu c. 28 Millioner Acres*) som Forpagtning, kun 5 Millioner Acres af Ejeren selv.

De store Ejendomsbesiddere udvide stadig deres Jorder uden at tage Hensyn til Rentabilitetsspørgs-maalet, og at erhverve Grundejendom i England er nu bleven til »en dyr Luxus«. Lovgivningen begunstiger de store Ejendomme paa flere Maader, f. Ex. derved, at den tillader Oprettelsen af Fideikommiss og bestemmer, at Jorden ikke maa deles, naar Ejeren dør

*) 1 Acre = $\frac{3}{4}$ Tønde Land.

uden Testament. I den nyeste Tid har ogsaa et andet Forhold*): Vanskeligheden ved at skaffe fornøden Arbejdskraft, bidraget til, at Landbrugene ere voxede. Paa Grund af denne Vanskelighed lægges der stadig Arealer ud til permanent Græs, man maa hjælpe sig med et lille Udbytte pr. Acre, men søger at bøde herpaa ved at samle store Arealer paa én Haand.

Den Jord i England, der er udlagt til Græs, er nu større end Agerjorden, Driften er saaledes overvejende extensiv, hvad der maa betegnes som et økonomisk Tab for det engelske Samfund i sin Helhed; thi for Samfundet kommer det i økonomisk Henseende an paa Bruttoudbyttet, men dette bliver størst ved den mest intensive Jorddyrkning. Ceteris paribus give de smaa Ejendomme et større Bruttoudbytte end de store, og derfor har der i Storbritannien rejst sig en Bevægelse for at faa Smaaejendommenes Antal forøget.

Denne Bevægelse har samme Aarsag som Bestræbelserne for at fremme Selvejendom. Der har rejst sig en ret stærk Kritik mod det tidligere saa lovpriste Forpagtningssystem, der af mange nu beskyldes for at være Aarsagen til, at de store Fremskridt, som den landøkonomiske Videnskab har gjort i den sidste Menneskealder, mindre have præget det engelske Landbrug end de fleste andre Kulturstaters. Vel have et Par Love af nyere Dato (Agricultural Holdings Act 1883 og Allotments Act 1887) givet ret detaillerede Regler for den Erstatning, der tilkommer Forpagteren for udførte Forbedringer, men en selv nok

*) Jvnfr. Veterinærkonsulent Arups Beretning i Tidsskr. f. Landøk. XI. B., 7.—8. H.

saa fortrinlig Lovgivning vil vanskelig kunne ordne Erstatningsforholdet paa en fuldt tilfredsstillende Maade*), og Farmeren vil og maa anvende stor Forsigtighed med Hensyn til at indføre Forbedringer. Skal derfor — saaledes ræsoneres der — den Stillestaaen brydes, der har karakteriseret Englands Landbrug i den sidste Snes Aar, maa det ske ved, at man letter og beforder Jordens Overgang til Selveje.

Det var Englands første Landbrugsminister, den bekendte Mr. Chaplin, hvis Indførselsforbud mod dansk Kvæg var et Udslag af de Beskyttelsestendenser, som han nærer, det var denne Agrar i stor Stil, der kort før Kabinettet Salisburys Fald fik givet de her nævnte Bestræbelser Lovform ved Vedtagelsen af small holdings act, der traadte i Kraft den 1ste Oktober ifjor.

De væsentlige Bestemmelser i denne vigtige Lov ere følgende:

Loven bestemmer i sin § 1, at saa fremt et Grevskabsraad mener, at der er Trang til Oprettelsen af smaa Ejendomme, maa Raadet i Henhold til denne Lows Bestemmelser anskaffe passende Land til Oprettelsen af Smaaiejendomme for Personer, der ønske at købe og selv at dyrke slige Ejendomme. Ved smaa Ejendomme forstaas Ejendomme fra 1—50 Acre (c. $\frac{3}{4}$ —37 d. Tønde Land) eller Ejendomme, der vel ere større end 50 Acre, men hvis aarlige Indtægt dog ikke kan anslaaes højere end til 50 Lst.

*) Den gældende Ret er stærkt kritiseret, og paa Landbrugs-konferencen i London den 8. Decbr. 1892 vedtoges en Resolution, der bl. A. fordrede fuld Erstatning for Forpagteren for den Værdiforøgelse, han har tilført Jorden og ikke faaet udnyttet ved sin Fratrædelse.

Af ethvert Grevskabsraad nedsættes der en Komité til at undersøge, om Forholdene i Grevskabet berettiger Raadet til at bringe Loven i Anvendelse. Er dette Tilfældet, kan Raadet erholde Laan af Statsmidler til Erhvervelse af Smaaiejendomme; Laanene forrentes med $3\frac{1}{8}$ pCt. Hvis Raadet finder det hensigtsmæssigt, kan det før Salg (eller undtagelsesvis Udlejning, jvnfr. nedenfor) finder Sted, lade Jorderne inddele og indhegne, afstikke Veje, dræne og opføre eller forandre alt eksisterende Bygninger, Udgifterne hertil fordeles mellem de forskellige Ejendomme.

Finder Grevskabsraadet det formaalstjenligt, kan det altsaa bringe Smaaiejendomme paa Markedet, men hermed ophører ogsaa dets Forpligtelse. Er det nødvendige Maskineri i Orden, bliver det Børgernes Sag at sørge for, at det fungerer. Dette stemmer jo med engelsk Tankesæt, med den engelske Lovgivnings Aand, Borgerne skulle opdrages til Selvstyre, det er dem der skal sørge for, at Loven bliver ført ud i Livet. Man sammenligne her den karakteristiske Forskel mellem den afventende Holdning, som det engelske Grevskabsraad — eller rettere sagt dets Komité — indtager, og det Initiativ, de Pligter, der udtrykkelig er paalagt de preussiske Generalkommissioner, der skulle føre Lovene om »Rentengüter« ud i Livet.

Det hedder i Lovens § 5 (2), at naar en eller flere af Grevskabets Vælgere indsender en Erklæring til Raadet om, at der i Grevskabet er Trang til Oprettelsen af Smaaiejendomme, ledsaget af en Anmodning om, at Loven maa blive bragt i Anvendelse, da skal Komitéen undersøge Anmodningen, og befindes den at være begrundet, indberettes det til Raadet og skrides der til Køb af Jord.

Om de Betingelser, paa hvilke en lille Ejendom sælges, bestemmer Loven følgende:

Omkostningerne ved Adkomstdokumenternes Indregistrering skulle indbefattes i Købesummen, men derimod ikke Udgifter, der følge af legal eller anden Assistance. Ved Ejendommens retmæssige Overdragelse til den nye Ejer skal denne betale mindst en Femtedel af Købesummen kontant, medens en Del af den, dog ikke mere end en Fjerdedel, kan blive staaende som Prioritet i Ejendommen, saafremt Grevskabsraadet indvilger deri; hvad endelig den resterende Del af Købesummen angaar, bliver den sikret Raadet ved Pant i Ejendommen og skal den betales tilbage senest i Løbet af 50 Aar ved halvaarlige Afbetalinger, som enten kunne være Afdrag af Kapitalen + Renter, eller — hvis Køberen ønsker det — ligestore Afbetalinger (Annuitet). Finder Raadet, at der er paaført Køberen Omkostninger, der have forøget Ejendommens Værdi, kan det udsætte Betalingstiden for Afdragene, dog ikke mere end i 5 Aar. — Den Del af Købesummen, der indprioriteres i Ejendommen, indfries paa den Maade, som bestemmes i § 45 i »Ejendomsloven« af 1881, det vil sige: den er uopsigelig fra Grevskabsraadets Side, men kan indløses af Ejeren paa den Maade, som bestemmes af Agerdykningsministeriet.

Naar Salget er gaaet i Orden, skal — efter § 9 — Ejendommen for en Tid af 20 Aar fra Salgsdagen at regne og derefter saa længe som endnu ikke hele Købesummen er betalt være underkastet følgende Bestemmelser:

a) Saa snart et Afdrag af Købesummen er forfaldet, skal det punktlig betales;

b) Ejendommen maa ikke deles, sælges, udlejes eller bortforpagtes uden Grevskabsraadets Samtykke;

c) Ejendommen skal drives af Ejeren og maa kun benyttes til Agerdyrkning (i Følge § 20 indbefattes herunder Havebrug, Produktion af Frugter, Grøntsager etc., Kreatur-, Fjerkræ- og Biavl);

d) der maa kun indrettes ét Beboelseshus paa Ejendommen;

e) for at sikre Sundheden og modvirke Overbefolkning skal Beboelseshuset indrettes saaledes, som Grevskabsraadet paabyder det;

f) Salg af berusende Drikke maa ikke finde Sted i noget Beboelseshus;

g) Grevskabsraadet kan, hvis det finder det nødvendigt, helt forbyde Indrettelsen af noget Beboelseshus paa Ejendommen.

Bliver en af disse Bestemmelser ikke overholdt, kan Grevskabsraadet lade Ejeren erstatte et eventuelt Tab og derefter lade Ejendommen bortsælge.

Dør Ejeren, medens de her nævnte Bestemmelser endnu gælde for Ejendommen, og denne formedelst Arv, Testamente, Legat eller af anden Grund skulde deles mellem flere, har Raadet i det første Aar efter Dødsfaldet Ret til at fordre Ejendommen solgt til en enkelt Mand eller, hvis dette ikke sker, selv foranstalte den solgt — en Bestemmelse, der selvfølgelig sigter til at bevare Ejendommens Karakter af »Smaaejendom« og forhindre, at den udstykkes i smaa Jordlodder.

Hvis Grevskabsraadet af de her nævnte Grunde skrider til Salg af en Smaaejendom, kan det sælge den fri eller delvis fri for de Forpligtelser, som Loven paa lægger, dog skal der i ethvert Tilfælde gives den nye

Køber den i Loven hjemlede Lettelse med Hensyn til Betalingen.

Selv naar Alt er betalt, og de i § 9 nævnte indskrænkende Bestemmelser ikke mere ere knyttede til Ejendommen, hæfter der endnu visse Pligter ved Jorden, der ere paalagte for at sikre den Karakteren af en lille Landejendom. Hvis nemlig Ejeren ønsker at bruge Jorden i andet Øjemed end til Agerdyrkning, bestemmer § 11 at han, selv om Ejendommen er beliggende ved en By, først skal udbyde den til Salg til det Grevskabsraad, af hvilket Ejendommen er købt, dernæst til den eller de Personer, der eje den Landejendom, hvortil Smaaiejendommen oprindelig hørte, og endelig til Ejeren af de Jorder, der stode umiddelbart op til Smaaiejendommen. I den her nævnte Orden have enhver af disse Forkøbsretten, enten som de nu kunne komme overens med Ejeren om, eller til en Pris, der fastsættes efter Reglerne for Salg af overflødig Land (§§ 127 og 130 i Lands Clauses Consolidation Act 1845.)

Denne Bestemmelse har sikkert ikke blot til Formaal saavidt mulig at sikre Ejendommen Karakteren af Landejendom, men den sigter formentlig ogsaa til at overvinde den Betænkelighed, som maaske manges en Godsejer, der i og for sig sympathiserede med Lovens Formaal og gjerne vilde sælge Jord til smaa Ejendomme, dog kunde nære mod at sælge efter denne Lov af Frygt for, at naar Bestemmelserne i § 9 bortfaldt, der da kunde blive opført t. Ex. en Fabriksbygning umiddelbart ved hans Ejendom. Paragraf 11 sikrer ham altsaa herimod ved at give ham Forkøbsretten til Smaaiejendommen.

Lovens Hovedopgave er at fremme Selvejendom af Smaaiejendomme, det hedder jo strax i § 1, at Grevskabsraadet kan »anskaffe passende Land til Oprettelse af smaa Ejendomme for Personer, der ønske at købe og der selv ville dyrke saadanne Ejendomme.« Dog kunne Ejendommene undtagelsesvis ogsaa udlejes. Paragraf 2 bestemmer nemlig: »Hvor et Jordstykke ved sit Naboskab til en By, ved særlig at egne sig for Bebyggelse eller af en anden Grund har en Værdi, som efter Grevskabsraadets Mening er for høj til at gøre dets Salg til Landbrug ønskelig, kan Raadet udleje eller bortforpagte det som »en lille Ejendom« i Overensstemmelse med denne Lovs Bestemmelser.« Efter § 4 kan Grevskabsraadet endvidere udleje Smaaiejendomme til Personer, der ønske selv at dyrke dem, men ere ude af Stand til at købe paa de Betingelser, som Loven foreskriver. Men ved saadant Udleje maa Lodderne ikke være over 15 Acres eller, hvis de ere større, have en højere Skatteværdi end 15 Pd. Strl. aarlig (or if exceeding fifteen acres is of the annual value for the purpose of the income tax not exceeding fifteen pounds).

De 2 før nævnte Love af 1883 og 1887, der indeholde Regler for den Erstatning, der tilkommer Forpagterne for Forbedringer, der ere udførte af dem, men ikke ere fuldt udnyttede ved Fratrædelsen, gælde ligeledes for de efter nærværende Lov udlejede Smaaiejendomme. Forbedringerne falder i 2 Klasser: 1) de Forbedringer, for hvilke der kun gives Erstatning, naar Ejeren har givet sin skriftlige Tilladelse til deres Udførelse (t. Ex. Opførelsen af Bygninger, Engvandingsanlæg osv.), og 2) Forbedringer, til hvis Udførelse

Ejerens skriftlige Tilladelse ikke behøves (som Mergling, Gødning med kunstig Gødning osv.)*). Hovedreglen er, at Erstatningen beregnes efter den Værdi, som Forbedringerne have for den nye Forpagter. Loven af 1892 bestemmer dog nu, at Lejeren af en lille Ejendom kan, før Lejemaalets Udløb, borttage Frugttræer, andre Træer og Buske, der ere plantede eller anskaffede af ham, og for hvilke han ikke har Ret til Godtgørelse, samt fjærne Værktøjshus, Skur, Væxthus, Fuglehus eller Svinesti, byggede eller anskaffede af ham, og for hvilke han ikke har Ret til nogen Erstatning.

— Undtagelsesvis kan Grevskabsraadet endelig sælge eller udleje Smaaejendomme helt fri for de Forpligtelser, som Loven (jvnfr. § 9) ellers paalægger. Paragraf 15 bestemmer nemlig, at selv om Raadet har anskaffet Jord efter denne Lov, men senere kommer til den Mening, at denne Jord ikke er nødvendig eller passende for Smaaejendomme, ikke kan sælges eller udlejes efter Lovens foranførte Regler, eller Raadet endelig kan faa Jord, der egner sig bedre til Formaålet, saa kan det enten sælge eller udleje Jorden paa anden Maade end efter denne Lovs Regler, eller det kan bytte den mod anden Jord, der bedre egner sig for Smaaejendomme, eller det kan endelig lade opføre Bygninger eller udføre andre Arbejder, som efter Raadets Mening ville bevirke, at Jorden kan sælges uden Tab.

Efter § 4 har »Grevskabsraadet Ret til at sælge eller, hvor smaa Ejendomme udlejes, til at udleje en eller flere Ejendomme til et Antal Personer, der arbejde efter et cooperativt System, saafremt dette System

*) For Dræningsarbejder findes særlige Regler.

vinder Raadets Billigelse,« — en Paragraf der selvfølgelig er sat ind i Loven af Hensyn til den store Betydning, som den cooperative Bevægelse har faaet i England.

Small Holdings Act gælder for England og Skotland, men ikke for Irland. Ved specielle irske Love har man imidlertid ogsaa søgt at skabe en irsk Selvejerstand, har man truffet Foranstaltninger for at lette Forpagterne Købet af Gaarde. Disse Bestræbelser ere nu udstrakte til at gælde ogsaa for England og Skotland ved Bestemmelserne i nærværende Lovs § 17: »Naar en Forpagter af en lille Ejendom er bleven enig med Godsejeren om Købet af Ejendommen, kan Raadet i det Grevskab, hvori Ejendommen eller en Del af den ligger, hvis det finder det ønskeligt, give Forpagteren som Laan mod Sikkerhed i Ejendommen et Beløb, der ikke overskrider $\frac{4}{5}$ af Købesummen.« De Betingelser, med hvilke Raadet efter denne Lov kan sælge en Ejendom, finde da ogsaa Anvendelse i dette Tilfælde. Raadet maa dog ikke yde et sligt Laan, naar der ikke ved Købet sikres Forpagteren fuld Ejendomsret, naar Salget ikke er sket i god Tro eller Købesummen ikke er rimelig (reasonable).

— Endelig indeholder Loven Regler for de før nævnte Komiteers Sammensætning, for Ejendommenes Indregistrering, for hvad der skal forstaas ved et Grevskabsraad og enkelte andre Forhold, der formentlig have liden Interesse for Læserne.

Som før sagt er det store Maal, man stræber henimod med denne Lov, at gengive England og Skotland en selvstændig Bondestand. Hvis Maalet naas, vil det

blive af den største Betydning for Riget i social og økonomisk Henseende — det er saaledes paastaet, at Jordens Udbytte vil blive $\frac{1}{3}$ større, end det er nu. Men selv om Maalet ikke naas i første Omgang, og der maa slaas ind paa nye Veje og gives andre Love, er den rejste Bevægelse i sig selv saa betydningsfuld, at den fortjener Opmærksomhed.

»Den gode, gamle Tid«.

I Januarheftet af »Preussische Jahrbücher« har Prof. H. Delbrück søgt at udfinde, hvornaar egentlig den gode, gamle Tid, som altid lovprises i Modsætning til Nutiden, existerede. Endskønt hans Undersøgelse nærmest tager Sigte paa Forholdene i Tyskland — og særlig i Preussen — og de til forskellig Tid herom fremkomne Udtalelser, frembyder den dog saa meget Almeninteressant, at vi finde Anledning til at hidsætte nogle Uddrag deraf, idet vi kun beklage, at forskellige af de citerede Udtalelser ere saa specifik tyske i deres Udtryk, at de ikke let lade sig oversætte.

Prof. Delbrück begynder med at fremhæve, at det er sikkert nok, at vi leve i en ond Tid. »Mismod, Utilfredshed, Forfald, Opløsning overalt«. Til Overflod citerer han en nylig udkommen »smuk Bog« derom af Prof. Dondorff, som siger: »Indtil for 30 Aar siden vilde man have skammet sig ved aabent at bekende sig til Atheismen, nutildags gør man det med Emphase.« Liberalisme — Jødedom — Mammonisme — Socialisme — Pessimisme — Anarkisme — Nihilisme, — det er den Stige, ad hvilken vi med rivende Hurtighed og ufejlbarligt stige ned i Afgrunden. Kunsten indrømmer

man Gemenhedens Monopol; Theatret er bleven et Hexekøkken; Skolen giver Viden, men ikke Samvittighed (»Wissen, nicht Gewissen«); Ægteskabets Hellighed er løst; Ærbarhed og Dyd blive udlete som forældede Begreber. Justitsen aabner Forbryderen nye Døre til at undgaa Straf. »Der verthierte Mensch mit prononcirt semitischem Typus ist das Signum der Zeit«.

Og med Suk og Taarer har Kreuzzeitung givet Prof. Dondorff Ret (14de Juni 1892): »Vi ere i et sædeligt Forfald, som man endnu aldrig har oplevet Magen til. Straffen staar for Døren, Vredens Bæger er fyldt til Randen. Vil Tiden erkende, ved hvilken Afgrund den staar, vil den forudse Tidens Tegn?«

Prof. Delbrück finder dette sidste Spørgsmaal ubeføjet, thi »hvor er der et Blad, hvor er der en Taler, hvor er der et litterært Vidnesbyrd, som ikke bekræfter den givne Skildring af Tiden? Ikke blot »Reichsbote«, men »das Volk«, »Germania« og deres Meningsfæller ere i dette Punkt enige med deres Modstandere af alle Retninger.« At Oppositionspartierne og særlig Jøderne, der lide under Antisemitismens Forfølgelser, klage over Tiderne, er naturligt; men selv Mellempartierne istemme den almindelige Dom. Saaledes beretter Kölln. Zeit. (Decbr. 1891) fra Posen, at Provsten i Strelno i en Forsamling formanede de derværende Bønder til »at sørge for god Tugt og Lydighed hos deres Tyende. Dertil svarede Bønderne, at Tyendet nu er saa hovmodig og indbildsk, at det ikke lader sig Noget sige. Det er ikke Tyendet, som lyder, men det er Husbonden, der maa føje sig efter sine Folk. Saasnart det er blevet mørkt, lader ingen Karl sig noget sige.

• Gør man ham Bebrejdelser, lægger han Alt fra sig og

gaar sin Vej. Nutildags tør selv Politiet ikke tage det op med Tyendet, end sige da en Bonde. De yngre er langt værre end de voxne Karle; den største Urimelighed, de værste Optøjer og den gemeneste Kaadhed finder man netop hos det yngste Tyende. Alle ere frække og næsvise. Ens egne Børn ere ikke bedre end de Fremmede; af disse lære de alt muligt Slet, og Forældrenes Formaninger høre de ikke paa. Ulydighedens og Dovenskabens Aand gennemtrænger de østlige Provinser.«

Det er unødvendigt, siger Delbrück, at anføre Vidnesbyrd om, at det ikke staar bedre til i de vestlige end i de østlige Provinser. Det er klart, at Tilstandene overalt ere raadne, utilfredsstillende og gaa deres Undergang imøde — eller i alt Fald fortjene at gøre dette. Den Ene ser Ondet her, den Anden der — kun det Ene er utvivlsomt, at det staar daarligt til; Ingen har det mindste Lovord tilovers for vor Tid. Vi have kun den Trøst at se tilbage til den gode, gamle Tid, — men hvornaar var den egentlig?

Forf. mener da, at man i hvert Fald maa gaa mindst 20 Aar tilbage i Tiden; thi lige efter det tyske Riges Dannelse begyndte jo »Gründerperioden«, Kulturkampen, Socialdemokratiet og Vagabonderingen. Selv fra 1872, Højdepunktet for den ved Krigen vundne Glans, lyde Klagerne omtrent lige saa stærke som nu, hvorom flere Vidnesbyrd anføres; ja, allerede 1871 finder »Evang. Kirchenzeitung« Tiden karakteriseret ved »Zerbröckelung unserer Volksexistenz, sittliche Verschlimmerungen, todessatter Indifferentismus oder energischer Christushass.« Ligeledes er det klart, at selve Krigstiden kan man tiltrods for den da herskende

entusiastiske Stemning, ikke kalde for »den gode, gamle Tid«. Vi maa altsaa tilbage før Krigen, og det kunde da ogsaa synes, at dennes store Resultater netop maatte skyldes den Omstændighed, at der forud for den gik en meget lykkelig, sædelig sund Epoke af Folkeudviklingen. Men — de Samtidiges Vidnesbyrd, som dog maa have kendt deres egen Tid, gaa stik imod denne Formodning. Saaledes skrev Wolfgang Menzel i 1869 i sin Bog »Kritik des modernen Zeitbewusstseins«: »Den moderne Tidsbevidsthed er et Slags Beruselse. Menneskene fornægte den gamle Tro, tvivle selv paa Guds Tilværelse, forkaste enhver kirkeleg Autoritet . . . Sansecultus og Selvforgudelse beherske allerede atter den nuværende Verden ligesom i den førkirkelige Tid.« Og Evang. Kirchenzeit. siger i sin Anmeldelse af denne Bog: »Nutildags forlange de Unge fuldstændig Frihed for Straf fra Forældrenes eller Mestrenes Haand . . . Alle ville blive hurtigt rige uden Arbejde. Denne Attraa efter hurtig Gevinst uden Arbejde demoraliserer Samfundet mere end alt Andet. Guldkalvens Dyrkelse undertrykker Flid, Nøjsomhed, Velvilje imod Andre, Pligtfølelse . . .« Og allerede tidligere siger den s. A.: »Man nævne os en Tid i Historien, da Sansculottismen paa det aandelige Omraade har opført saa gale, frække, skamløse Fastelavnsløjer, som det nutildags er Tilfældet.« Aaret før (1868) hedder det: »Naar vi betragte den nuværende Slægt, saa bekræfte alle Tidens Tegn, at Religionen er forsvunden af de fleste af vore Samtidiges Bevidsthed.« Og paa det politiske Omraade klage de Konservative i Aarene 1866—70 over, at Regeringen ofrer den herskesyge Liberalisme alle Konservatismens nedarvede Principer

og Trossætninger. Men fra de Liberales Side lyder Dommen over Tiden ikke gunstigere: alle ægte Tilhængere af og Forkæmpere for det menneskelige Fremskridt klagede højlydt over, at »de National-Servile« eller »National-Miserable«, som de kaldtes, ofrede alle Liberalismens Grundsætninger for en overmægtig Despotvilje. »Militarismens Moloch« lukkede stedse Munden højere op og slugte Nationens Velstand og Sved. Det Gamle var forstyrret, det Nye først i Begreb med at dannes. Intetsteds klare, sikrede, behagelige Tilstande.

Det er klart, at dette ikke var den gode, gamle Tid. Og end mindre kan man da søge den i selve Konfliktsaarene før 1866, »Forfatningsbruddets« og »Fædrelandsforræderiets« Tid, da det hed: »og om saa Fjenden staar for Berlins Døre — ikke en Mand, ikke en Groschen til denne Regering!« I sin Nytaarsbetragtning 1863 er »Volkszeitung« uden Haab om, at det vil lykkes det nye Aar at hele det forgangnes Vunder« — og 1864 skriver den: »Tiden er alvorlig, og vi se med Bekymring ind i Fremtiden!«

At det ikke stod bedre til i andre tyske Lande, viser en Petition, som endel Landsbypræster i Mecklenburg i Decbr. 1865 indgav til Regeringen, og hvori der klages over, at Landet er en Syndepøl, Daglejerne raa og forvildede og nedsunkne i aandelig Sløvhed, at Kirkerne staa tomme og at der overhovedet er et sandt Sodoma og Gomorrha i Landbefolkningen.

At det foregaaende Tiaar, 50erne, »Reaktionens Aarti«, ikke kan have været den gode, gamle Tid, fremgaar tilstrækkeligt deraf, at selv de Reaktionære saa langt fra vare tilfredse med Tiden, at General

v. Gerlach, der væsentligst havde ledet Bekæmpelsen af »Revolutionen« i Preussen og havde genindsat den kongelige Myndighed i fuld Triumf, umiddelbart derefter skriver i sin Dagbog d. 26. Oktbr. 1851, »om dog ikke Hengstenberg skulde have Ret i, at det 1000aarige Rige nu er gaaet til Ende og Djævelen atter sluppen løs! Og Kreuzzeitung fremsætter i 1854 ganske de samme Klager som Evang. Kirchenzeit. i 1869: »man træller for Kødets Lyst og tilbeder Guldkalven. Penge maa man have — paa hvilken Maade? det er ligegyldigt,« — medens Fyrstbiskoppen af Breslau i et Hydebrev af 1853 skriver: »Men denne Opdragelse til Sanselighed, denne Sanselighedens Forkyndelse, denne Svømmen paa Sanselighedens Bølger — den tilhører vor Tid.« I liberale Blade finder man ganske lignende Klager; saaledes fremhæver »Deutsche allg. Zeit.« i Febr. 1853 den opvoxende Slægts »unleugbar vorhandene Entsittlichung«. Og for Litteraturens Vedkommende siger Schopenhauer: »Vore Dages Litteratur søger kun at tilfredsstille den kære Pøbels øjeblikkelige Luner, ubekymret, om dens Makværker det næste Aar ligge forglemte som gamle Almanaker. Den har kun ét Tilraab til sin Muse: »Giv os idag vort daglige Brød!«

At Omvæltningsaaet 1848, hvilken Mening man end har om det, i hvert Fald ikke kan betegnes som »den gode, gamle Tid«, er tilstrækkeligt indlysende. Og at de nærmest forudgaaende Aar, 40erne, som en Gæringens og Uroens Tid — endog bortset fra Misvæksten i 1847 — heller ikke kan betegnes saaledes, er almindelig erkendt, idet de tvært imod karakteriseres som den almindelige Misfornøjelses Tid. Kong Friedrich

Wilhelm IV angav selv træffende den almindelige Stemning, da han sagde: »Da jeg besteg Thronen, vilde de spise mig af lutter Kærlighed, — og to Aar efter fortrøde de, at de ikke havde gjort det.« Forf. citerer ogsaa Udsagn af baade en ældre Herre og en ældre Dame, der begge med et vist Vemod mindedes den »almindelige Enighed«, som dengang besjælede Alle — nemlig i almindelig Misfornøjelse og Utilfredshed med Regeringen, som man hadede og foragtede.

Fra 30erne og 20erne anføres dernæst en hel Række Citater, navnlig af Evangel. Kirchenzeit., der tilstrækkelig godtgøre, at man dengang var alt andet end tilfreds med Tiden. Vi anføre deraf kun følgende Udtalelser fra 1831: »Hvor meget sortere er dog den Nat, der nu truer os, end den, paa hvilken Reformationen kastede sit Lys!« — fra 1830: »Det er en mørk, ugudelig og underfundig Aand, som gaar igennem vor Tid« — og fra 1827: »som højeste Livsmaal nævnes vel ikke, men forfølges dog stadig, en anstændig Nydelse af sanselige Fornøjelser.« Og 1822 skrev ingen Ringere end Friherre von Stein: »Vi ere overbefolkede, have overfabrikeret og overproduceret, ere overfodrede og have med Bogstaver, Penne og Blæk gjort Embedsmændene til Maskiner (die Beamten entmenscht), Borgere til Lededukker (die Verwalteten entgeistet) og opløst Alt i en død Mekanisme«.

Virkningerne af den preussiske Reformlovgivning i Aarene 1807—11 skildrer Marwitz Aar 1819 saaledes: »Det gik tilbage for Erhvervene. Mesteren blev sine Svendes, Bonden sit Tyendes, Herskabet sine Tjeneres Knægt, fordi alle tvingende Love vare ophævede og Enhver strax løb sin Vej, saasnart man forlangte Orden

og Flid af ham.« (Jfr. foran Strelno-Bøndernes Udtalelse i 1891) ... »der er en almindelig Trængen fra neden opefter, overalt Liderlighed, i Byerne en Overflødighed af Mennesker, der søger et uproduktivt let Erhverv, paa Landet Mangel paa Arbejdere« (jfr. hermed vore Dages Klager over Vandringen fra Land til By) ... »Bønderne henfaldt til Dovenskab, betalte for at lade deres Marker dyrke og høste og sad selv hjemme eller paa Kroen. Den, som før om Sommeren var staaet op Kl. 3 om Morg., sov nu til Kl. 6—7; den, som før havde arbejdet, gik nu omkring og spadserede ... Man stræber ikke mere at blive rig ved Arbejde, men ved Spekulation.« Og 1818 hedder det i et af Johannes Falk i Weimar udstedt Opraab til det tyske Folk bl. A.: »En Syndflod af daarlig Læsning og en igennem alle Stænder udbredt Hvirvel, der river Unge og Gamle hen til sanselige Nydelser, raser desværre fremdeles, ogsaa efter at Franskmændene forlængst have forladt Landet. Som i Folket, saaledes ogsaa i de højere Stænder, tænke Alle kun paa den Dag idag ... Hvad der opadtil blandt daarlige Embedsmænd ofres paa Østers og Champagne, ofres nedadtil i Folket paa Hvedebrød og Brændevin ... Nydelse er Dagens Løsen. Paa Dage, henlevede i Sus og Dus, følge Nætter i Svir og Sværm. Slaar Alt fejl — en Kugle gennem Hovedet fejler ikke ... Og tærede dette Onde kun paa de højere Stænders Marv, saa fik det endda være. Men at denne Syge ogsaa allerede har grebet Folket, det er denne Tids grænseløse Ulykke ...« Dette er umiddelbart efter Frihedskrigen; før denne skrev Ernst Moritz Arndt: »Slette ere vi, fejge og dumme, for fattige til at føle Kærlighed, for

lunkne til at føle Vrede, for matte til at hade; vi gribe efter Alt og holde ikke fast ved Noget, vi ville Alt og kunne Intet; og saaledes hængende i den usalige Midte imellem Liv og Død, mellem Himmel og Jord, se vi os selv og under os Jorden forgaa, — Scharnhorst 1812: »Vore Regenter kende ingen Ærgerrighed, de bleve uddannede af Skolemestre og Stokkorporaler; vore Store kende ingen Ridderskik, de ville blot nyde Livet. De Følelser og den Aand, der besjæler de højere Stænder, ere snarere betegnende for en Træl end for en fri, højbaaren Tysker« . . . Fichte 1807: »Den nærværende Tid er en Epoke for fuldendt Syndighed, for Ligegyldighed imod al Sandhed, for tøjlesløs Ubundenhed uden Fornuftens Herredømme« . . . og Nicthammer s. A.: »Attraaen efter Penge og Gevinst behersker Tiden, Videnskaben er bleven til »Plus-macherei«. Tilbagegang i sand Kultur, Had til alt rent Aandeligt, til Idealerne i Kunst og Videnskab«.

Med denne Salve følges det 19de Aarh. til Dørs, uden at det er lykkedes at naa til »den gode, gamle Tid«. Forf. vender sig derefter til de forudgaaende Aarhundreder og gennemgaar dem et for et — lige ned til det 8de Aarhundrede! — uden at faa fat paa den. Af den hele Række Udtalelser for disse Aarhundreder hidsætte vi kun nogle af de mest karakteristiske.

Om det 18de Aarh. skriver Frederik den Stores berømte Biograf Carlyle, at han beklager, at Frederik II »laa omgivet af (eingebettet in) det raadne attende Aarh., et saadant Ocean af smudsig Intethed, Løgn og skændigt Hykleri, som det aldrig før er forekommet i Verden —« en Dom, som stadfæstes af den engelske

Gesandt i Berlin, Harris, der omtr. 1780 skriver om denne By: »En grænseløs Sædernes Fordærvelse hersker hos begge Køn i enhver Livssphære, forbunden med fattige Livsvilkaar. Mændene ere bestandigt beskæftigede med at udfinde, hvorledes de med deres begrænsede Midler skulle kunne bestride deres Extravagancer. Kvinderne ere Harpyer, udsvævende af Mangel paa Skamfølelse, og al Finhed i Opførsel, al Følelse af sand Lidenskab er ubekendt. I det Hele taget ere Frederiks Undersaatter fattige, forfængelige og uden Grundsætninger.« Forf. minder endvidere om Schillers Skildringer af Tiden i »Kabale und Liebe« og »die Räuber« og citerer Göthes Ord i »Hermann und Dorothea«:

»Aber du hast gewiss auch erfahren, wie sehr das Gesinde
 »Bald durch Leichtsinn und bald durch Untreue plaget die Hausfrau,
 »Immer sie nöthigt zu wechseln und Fehler um Fehler zu tauschen«.

1779 skrev Georg Forster om Livet i Berlin: »Gæstfrihed og smagfuld Livsnydelse udarter til Yppighed, Svireri, ja Fraadseri«. Det er ikke uden Interesse hermed at jævnføre de danske Frdd. om Overdaadighed af 20. Jan. og 12. Marts 1783, af hvilke den første indledes med, at »Kongen Selv med Mishag har bemærket og ved Undersøgelse endvidere erfaret, at der i hans Lande er en Overdaadighed, som ved at forbruge fremmede Sager endog langt ud over det nødvendige udbringer til Fremmede Landets Formue« ligesom »Han ogsaa har lagt Mærke til, at Familierne, som dog udgøre Staten, blive ved saadan Overdaadighed dels udarmede, dels svækkede« ... Naar man ser, hvilke Grænser, der her trækkes »saavel for at indskrænke Overdaadighed som for at lette Undersaatter-

nes Udgifter«, maa man ganske vist gaa ud fra, at Luxusforbruget allerede dengang var bleven ret betydeligt. Det anses saaledes nødvendigt at foreskrive, at »til Middag maa herefter Ingen ved Gæstebuddet give mere end 8 Retter, smaa og store Fade iberegne, og dertil, foruden Salater og hvad dertil regnes af indenlandsk, højst 4 Sorter Dessert-Sager foruden her voxne Frugter, og til Aften maa ingen Undersaat give mere end 6 Retter . . . og foruden Salater højst 2 Sorter Dessert-Sager«, medens der dog »til Bryllupper og andre dermed lige Højtideligheder maa gives to Fade og to Sorter Dessert-Sager mere end ved sædvanlige Gæstebudde«. Med Hensyn til Klædedragten foreskrives det bl. A., at Tjenestepiger Intet maa bære af Silke, »undtagen Kaaber og en sort Silkekjole«, hvorhos de ikke maa »bære paa Hovedet Sætter, som have kostet mere end 1 Rdlr. til 9 Mark, deres Bryllupsdag undtagen«.

Forsaavidt man anser en vis Tarvelighed i Leve-maade og Klædedragt for betegnende for »den gode, gamle Tid«, vil det altsaa ses, at man maa et godt Stykke tilbage ud over 1783 for at finde denne. Men halvhundrede Aar før skriver Schweitzerdigteren Albrecht Haller (1733) om Staden Bern:

»Das Herz der Bürgerschaft, das einen Staat beseelt,

»Das Mark des Vaterlands ist mürb und ausgehöhlt«.

Og atter halvhundrede Aar tidligere (1683) siges det i en af den store Kurfyrste udstedt Tyendeanordning, at der »saavel i Byerne som paa Landet er indkommet mangfoldige Klager-over, at Tyendet ikke opfører sig i Overensstemmelse med tidligere Forordninger og

Edikter, men leve efter deres eget Behag og næsten ere utaalelige for Øvrigheden formedelst Trods, Egen-sindighed og alt Slags Bryderier.« Det siges derhos, at der ikke noksom kan klages over Tyendets, baade Karles og Pigers, Utroskab og Ryggesløshed, og at deres Digten og Tragten næsten kun gaar ud paa at bringe deres Herrer og Fruer i Fortræd.

At man i alt Fald for Tysklands Vedkommende ikke kan vente at finde den gode, gamle Tid under Trediveaarskrigen, er sikkert nok; men allerede forinden denne strakte sig til Nordtyskland, findes Følgende i et Edikt, som Kurfyrsten af Brandenburg udstedte ved sin Regerings Tiltrædelse d. 1. Febr. 1620: »Guds Vrede staar os for Øje, og dog er Folket ubodfærdigt; . . . Folket lever ryggesløst. Mord, Landevejsrøveri, Fejder og Mordbrand skæmme Landet, saa at den, der tænker derover, gruer derved.«

Fra Anthologien fra det 16de Aarh. hidsættes Følgende: 1589 klages der i et Flyveskrift over, at Kirkerne under Præsternes gensidige Forbandelser og Bansættelser ere blevne til lutter Skændetempler. Derfor blive »Ølhusene stærkt besøgte, og jævnsides med alt kristeligt Væsens Undergang tage dyrisk Drikkeri, Ægteskabsbrud og Gudsbespottelse Aar for Aar til.« Denne Erklæring bekræftes af Pfalzgreve Johann Casimirs Rundskrivelse af 10. Marts 1584, hvori det hedder: »Det overflødige Øldrikkeri gaar hos den menige Mand i fuldt Svang; deraf følger da usømmelig Bortødslen af Guds naadige Gaver samt al Slags Gudsbespottelse, Drab, Utugt, Letfærdighed, rygges- og gudløst vildt Levnet.« Og 1583 skriver Grev Johann af Nassau til Wilhelm af Oranien: »Blindhed, Pengegærrighed og

Ærgærrighed, Mistro og Mismod tage overalt til; paa Ærbarhed, Manddom og Tapperhed er der en saadan Mangel, at man maa vente Verdens Ende«. Selv Luther klager jo atter og atter, at det i hans Ungdom, altsaa under Pavedømmet, stod bedre til end i hans gamle Dage. »Borgere, Bønder og Adel ere nu under Evangeliets Lys gærrigere, stoltere og letfærdigere og ti Gange værre, end de vare under Pavedømmet... Ungdommen er saa vild, voldsom og uopdragen, at der kommer lutter Djævelsbørn deraf.« Og dog er det givet, at netop Tiden før Reformationen, Afladshandelens, Røverridderne og Bondekrigenes Aarhundrede, var en Forfaldsperiode, der ikke kan betegnes som »den gode, gamle Tid«, ligesom der næppe fra noget andet Aarh. foreligger saa mange Vidnesbyrd om Tidens Utilfredshed med sig selv. Og noget Lignende gælder om det 14de, det Babyloniske Fangenskabs, Schismaets, den sorte Døds og Flagellanternes Aarhundrede. Baade hos Boccaccio, Petrarca og Dante findes stærke Klager over Tiden, og baade det 14de og det 13de Aarhundredes tyske Minnesangere have en ganske særdeles Forkærlighed for klagende Tilbageblik paa den svundne, lykkeligere Tid, fremfor Alle Walther von der Vogelweide. Allerede i Slutningen af det 13de Aarh. synger Hug von Trimberg*):

»Die Welt wird jetzt von Tag zu Tage
»Böser und toller, das ist mein Klage.

— — — — —
»Die Kaufleut' führen schlimmen Wandel,
»voll Trug und Falsch ist aller Handel.
»Die Mädchen schlechter Sitten walten,
»böses Beispiel geben auch die Alten.

*) Moderne tysk Oversættelse.

»Mägd' und Knechte sind nichtsnutz,
»die Kinder fürlaut und voll Trutz.

— — — — —
»Falschheit, Unzucht tritt nun vor
»Treu und Zucht flohn aus dem Thor.«

Og helt ned i det 12. Aarh. synger Heinrich v. Veldeche *):

»Als man der rechten Minne pflog,
»Da pflog man auch der Ehren.
»Jetzt aber sieht man Nacht und Tag
»Gemeine Sitte lehren.
»Wer die nun sieht und jenes sah,
»O weh, wie laut der klagen mag.
»Die Tugend will sich jetzt verkehren.«

Medens i det 11te Aarh. en Kirkens Mand som Petrus Damiani, Pave Gregor den Syvendes begejstrede Tilhænger, giver en saadan Skildring af den sædelige Tilstand i den kristne Kirke, at han selv har givet en af sine Bøger Titlen: liber Gomorrhianus, skildrer den bekendte Adam af Bremen til samme Tid den verdslige Tilstand hos Sachserne, blandt hvilke han levede, saaledes: »Sachserne agte Mened for Intet, Blodsudgydelse prise de. Ægteskabsbrud og Utugt anses knap for Forseelser. De Fleste have to, tre, ja talløse Hustruer. Drukkenskab er i særlig Grad deres Last, og Forbrydelser, begaaede i Drukkenskab, agte de for idel Spøg.« Denne Skildring gælder det østlige Tyskland; men om det vestlige siger den sachsiske Biskop Thietmar: »Vestlandet hedder saaledes, fordi ikke blot Solen, men alt retskaffent Væsen, saasom Lydighed og gensidig Kærlighed, dér nærmer sig sin Undergang... Dette Lands Beboere gøre ikke Andet end synde ...

*) Moderne tysk Oversættelse.

de ere paa den slemme Vej og utvivlsomt Undergangen nær.«

Vidnesbyrdene fra det 10de, 9de og 8de Aarh. klinge endnu mere trøstesløse. 860 erklærede Konciliet i Toul: »Rov og Plyndring regnes nu af Alle næppe for Synder eller i alt Fald kun for ubetydelige Synder«, og Synoden i Mainz, der 852 var traadt sammen for at sætte Grænser for det sædelige Forfald, dristede sig ikke til at drage Grænsen strængere, end at »én Konkubine maatte være Manden tilladt før Ægteskabet.«

Efter saaledes forgæves at have efterlyst den gode gamle Tid igennem hele den nyere Tid og Middelalderen, saa langt de litterære Vidnesbyrd gaa, vender Forf. sig tilsidst til den klassiske Oldtid for at se, om den maaske kan findes der. Men allerede Aristophanes taler med Vemod om den gode, gamle Tid, da Kæmperne fra Marathon og Salamis endnu levede; »lykkelige vare de, som dengang levede sammen med Forfædrene.« Men 30 Aar før Marathon sang Theognis: »Haabet er den eneste Guddom, som Menneskene have beholdt; de andre have forladt os og ere nu i Olympen. Borte er den store Gudinde, Troskab, det vise Sind er veget bort fra Mændene og Kariterne have forladt Jorden. Eder have ikke længer Gyldighed blandt Menneskene og Guderne æres ikke, som det sømmer sig. De Frommes Slægt er uddød, og Menneskene kende ikke mere hverken den guddommelige Ret eller fromme Gerninger.«

Vende vi os til Slutning til Fader Homer, høre vi den gamle Nestor fortælle om, hvad for Mennesker der levede i hans Ungdom og hvorledes de vare — men

nu, hvorledes ere de Dødelige nu? Der findes desværre ingen Vidnesbyrd om, hvad de, der levede i Nestors unge Dage, dengang dømte om Tiden, saa vi kunne maaske slaa os til Ro med den Tanke, at dengang var det den saa meget efterspurgte »gode, gamle Tid«. Efter den Tid er det i alt Fald ikke lykkedes at finde den.

W. S.

Nationaløkonomisk Forening.

Møde Tirsdagen d. 14. Marts.

Om »Cooperative Stores«.

Grosserer Frederik Vett holdt Foredrag om »cooperative Stores«, af hvilket vi meddele følgende Uddrag:

Der eksisterer herhjemme — bemærkede Foredragsholderen indledningsvis — meget forskellige Forestillinger om »de engelske Stores« og om den Forretning, disse drive. Mest almindeligt oversætter man Betegnelsen ved »de engelske Forbrugsforeninger«, og dette Navn er egentlig tilstrækkelig til at kølne den danske Købmands Interesse for disse Institutioner. Som bekendt forestiller man sig hertilands ved Forbrugsforeninger en Samling Høkerboder i forskellige Landsbyer, anlagte for om muligt at ruinere Købmændene i nærmeste By, og foruden dette Hovedformaal tænker man sig, at en saadan Forening, som Nebengeschäft, driver en Smugkro, hvor der i lave Stuer drikkes høje Snapse for et eller andet politisk Partis Frem- eller Tilbagegang. Det Hele ender med en Fallit og store Tab for Handelsstanden.

Dette Billede passer ikke paa de engelske Stores med deres Million-Omsætninger, deres absolut upolitiske og rent kommercielle Karakter, og medens vore Forbrugsforeninger arbejde paa at splitte Forretningen ud til enhver Landsby, saa er det de engelske Selskabers Formaal at koncentrere den Afsætning, de raade over, saa meget som muligt. De søge deres Fordel ved denne Koncentrering i Forbindelse med deres faste Forretningsprincip: Køb og Salg kun mod kontant Betaling.

Egentlig betyder Ordet Store paa Engelsk et Pakhus, og det er Amerikanerne, som have overført Navnet paa Detailforretninger. Da enkelte Manufakturforretninger i Frankrig tog et saadant Opsving, at deres Ejere syntes de selv vare for store til at være »Kræmmere«, kaldte de deres Forretninger »Magasiner« og paa lignende Maade gik det i Amerika, da de, som ejede store Detailforretninger, mente sig for store til at være shopkeepers og saa kaldte deres Forretninger General-Stores. Fra Amerika er Navnet gaaet til England, som Betegnelse for store Detailforretninger, der sælge daglige Forbrugsartikler.

Da Forbrugsforeningerne først kom frem i England, kaldte de sig »Unionshops«. Det var i dette Aarhundredes Begyndelse, da Arbejderne ved Tidens Ugunst efterhaanden vare nedsunkne i en bundløs Gæld til de Smaahandlende, der forsynede dem med Fødemidler. For at hjælpe i sin Kreds kom Biskoppen af Durham paa den Tanke at forskrive et Kvantum af de almindeligste Fødevarer fra London-Grossister og udsælge dem til Arbejderne til rimelige Priser. For samtidigt at vænne Arbejderne af med at leve paa Kredit skulde

disse Varer udelukkende sælges mod kontant Betaling. Et Udsalg blev aabnet, og Varerne solgtes til Indkøbspris plus en Avance, som man mente vilde være tilstrækkelig til at dække Omkostningerne. Der blev hurtigt en Omsætning. Ved Aarets Slutning viste det sig, at, uagtet enkelte Varer vare solgte med Tab og de øvrige med en yderst ringe Avance, havde Forretningen givet et Overskud. Forretningen drevs videre et Par Aar, og den aarlige Fortjeneste opsparedes. Biskoppen tilbød da Arbejderne, at de skulde overtage Forretningen for deres egen Regning, og den fortsattes i deres Eje indtil 1834. Denne Forretning efterlignedes efterhaanden forskellige Steder i Landet, og der opstod Forretninger af denne Art saa at sige overalt i England, særlig i Syd-England. Arbejderne i hver By sammenskød en lille Kapital og begyndte deres Forretning, altid i beskedneste Maalestok. Der skal i Begyndelsen af Trediverne have existeret 4—500 saadanne Selskaber i England, af hvilke enkelte tillige befattede sig med Fabrikation, men i 1834 forsvandt de alle. Disse Selskaber vare nemlig efter Datidens Love aldeles ulovlige, og i 1833 forefaldt der i Mellemengland i et Selskab, som drev Silkevare-Fabrikation, et Tilfælde, som klarede enhver Tvivl angaaende dette Spørgsmaal. Selskabets Bestyrer førte en skønne Dag Selskabets Lager af Silketøjer til sin private Bolig og nægtede at udlevere Varerne til Selskabet. Dettets Repræsentanter søgte Rettens Hjælp, men fik til Svar, at eftersom Selskabet ingen Ret havde til at existere, havde det heller ingen Ret til Varerne. »Heldigvis led Selskabet intet Tab« — som der staar i Beretningen — »thi tre Tillidsmænd førte under et Paaskud Bestyreren

on a pædagog

til en afsides Del af Byen, hvor de alvorlig og eftertrykkelig foreholdt ham hans skammelige Adfærd; imedens dette stod paa, trængte to andre Tillidsmænd ind i Bestyrerens Hus og bortførte Varelageret.« I 1834 var den engelske Regerings Opmærksomhed bleven henledet paa disse Selskaber, som pludselig bleve behandlede som »hemmelige Selskaber«, og sex Arbejdere, som vare Medlemmer af et saadant Selskab, dømtes i Devonshire til syv Aars Tugthus »for the crime of combination«. Efter denne Dom forsvandt de eksisterende Selskaber, men der var gennem dem skabt et Exempel og ført Bevis for, at den Art Forretninger kunde betale sig.

I ti Aar hvilede Bevægelsen, indtil den i 1844 toges op af det nu verdensberømte Selskab »The Rochdale pioneers«, der aabnedes af de noksom bekendte 28 Vævere med deres sammenskudte Kapital paa 28 £. Det er bekendt, hvilket uhyre Opsving denne Forretning tog. Den kunde opstaa, fordi Lovene stillede sig gunstigere ligeoverfor Foreninger, og den afgav snart Exemplet for Dannelsen af lignende Foreninger. I Begyndelsen vakte Bevægelsen Latter, — senere, da det viste sig, at den slog an —, Forbitrelse. I Slutningen af Halvtredserne begyndte Detailforretninger i enkelte af de Fabriksbyer, hvor der var opstaaet Forbrugsforeninger, at føle Konkurrencen, og dette førte til en større Fejde. Fra Detailhusene gik Klagerne til Grosisterne — Arbejderne vare i Gæld til Detailhandlerne, og disse igen til en gros Husene —, og der begyndte saa en Skriven og Talen mod Foreningerne, som beskyldtes for saa omtrent alt Muligt. Paa den anden Side blev der skrevet og talt for Bevægelsen.

Denne Detailhandlernes Krig mod Foreningerne gav Stødet til en Bevægelse indenfor de eksisterende Selskaber. Hidtil var disses Drift besørget af Arbejderne selv, men nu stillede der Fordring om, at Ledelsen skulde lægges i Købmandshænder, og efterhaanden overtoges ogsaa Ledelsen af udmærket dygtige Købmænd. Der er siden 1862 etableret henimod et Par Tusind Stores i England, hvoraf omtrent Halvdelen som Andels- og Halvdelen som almindelige Aktieselskaber. Andelsselskaberne findes væsentlig i Nordengland og Skotland, hvor en successive Opsparing af Andelens Beløb passer bedre for Arbejderne. Derimod ere de store og rige Stores i Sydengland alle rene Aktieselskaber. Disse Aktieselskaber unddrage sig, som saadanne, en nøjagtig Statistik, hvorimod det er let at følge Andelsselskaberne, som hvert Aar maa indsende deres Regnskaber. I 1863 foresloges det at etablere et en gros Hus til Fællesindkøb af Varer for de eksisterende engelske Andels-Stores. Tanken blev strax ført ud i Virkeligheden. Sex Aar senere, 1869, etableredes en lignende en gros Forretning for de skotske Stores. Disse en gros Forretninger ere selvstændige Andelsselskaber, hvis Andele tilhøre de forskellige Detail-Stores, som have Andele i Forhold til deres Forretnings Størrelse, og en gros Forretningerne drives fuldstændig selvstændig. Detail-Stores have ingen Forpligtelse til at købe deres Varer fra disse en gros Forretninger, som alene etableredes for, at Detail-Forretningerne kunde være sikre paa at faa de Varer, de havde Brug for, men man var for gode Købmænd til at gøre Købet tvunget. Disse en gros Forretninger have paa mange Punkter gavnet de Detail-Stores, som

ere Parthavere, men de have tillige virket som en gavnlig Spore for den engelske en gros Handel i al Almindelighed, og Statistiken viser, at den private en gros Handel har forstaaet at hævde sin Position i Konkurrencen om Leverancer til Detail-Stores. De Detail-Stores, som arbejde efter Andelsprincippet, have nemlig i 1891 omsat Varer for tilsammen 621 Mill. Kr., og overfor dette Salg staa Andelsselskabernes to en gros Forretninger med en samlet Omsætning paa 195 Mill. Kr., som svarer til 31 pCt. af den nævnte Omsætning; de øvrige 69 pCt. tilfalde altsaa den private en gros Handel. De to en gros Andelsselskaber have paa et væsentligt Punkt haft en særdeles gavnlig Indflydelse paa den engelske Handel, idet de have præsteret Bevis for, at der kan drives en gros Forretninger, som aarlig sælge for 195 Mill. udelukkende mod kontant Betaling. Disse Selskabers Salgsbetingelser, som ere fastslaaede i Selskabernes Vedtægter, ere nemlig følgende: »Ved Indsendelsen af den første Ordre skal der medfølge Dækning; alle efterfølgende Sendinger skulle betales senest syv Dage fra Fakturaens Datum. Alle Priser ere Netto.« Efter at disse en gros Forretninger vare etablerede, voxede Antallet af Stores hurtigt i Nordengland, og 1869 sluttedes det sidste Led i deres Organisation ved Oprettelsen af den saakaldte Cooperative Union, som er Fællesrepræsentant for alle Andels-Stores. Denne Union har intet direkte kommercielt Formaal, forsaavidt derved forstaas Køb og Salg; den er en Art Handelsforening, af hvilken hver Andels-Store er Medlem, og den kan som saadan sende et Antal Repræsentanter, der svarer til dens Forretnings Størrelse, til den aarlige Kongres. Denne Union af-

holder nu den aarlige Kongres, som tidligere blev holdt ved privat Initiativ, og de paa denne trufne Beslutninger ere bindende for alle Stores. Disse Kongresmøder have efterhaanden faaet stor Betydning, og Englands første Mænd have fungeret som Kongressens Præsidenter. De to sidste Aars Præsidenter vare f. Ex. Nationaløkonomen Professor Marshall af Cambridge og Jarlen af Roseberry, Englands nuværende Udenrigsminister.

I 1861 vare Andels-Selskaber, som dreve Detail-Stores, stillede paa følgende Maade:

Selskabernes	Samlet	Samlet
Antal:	Kapital:	Omsætning:
424	ca. 6 Mill. Kr.	ca. 28 Mill. Kr.

I 1891 var Forholdet følgende:

Selskabernes	Flydende	Reserve- og
Antal:	Kapital:	andre Fonds:
1472	226 Mill. Kr.	190 Mill. Kr.
Samlet Kapital:	Samlet Omsætning:	
416 Mill. Kr.	621 Mill. Kr.	

Der er her kun Tale om Andels Stores, som drive Detail-Forretninger. Andels-Selskabernes en gros Forretninger ere allerede omtalte.

Som det vil ses, er det store Forretninger, som arbejde med store — for store — Kapitaler, og dog ere disse Detail-Forretninger hverken de største eller de væsentligste i den engelske Stores-Bevægelse. De største og væsentligste engelske Stores ere de som Aktie-Selskaber etablerede Stores i Syd-England og London. Ganske vist have Nordenglands Stores givet Ideen til Etablering af de sydengelske Stores, men disse have fra første Færd staaet paa egne Ben og ere,

som private Selskaber, hverken knyttede til »co-operative Union« eller til Andels-Selskabernes en gros-Forretninger — de købe deres Varer i det aabne Marked.

Den Debat, der omkring 1860 førtes om [Nord-Englands Stores, henlede Opmærksomheden paa de Fordele, der opnaaedes ved at koncentrere Salget af de daglige Forbrugsartikler og ved Salget udelukkende mod kontant Betaling. I Treserne etablerede derfor nogle Aktie-Selskaber enkelte Stores i London og Syd-England, men disse vare lagte an paa et helt andet Publikum end de nordengelske. Man etablerede de første af disse Forretninger under forskellige Navne, som bleve antagne efter de Samfundsklasser, blandt hvilke man søgte sine væsentligste Aktionærer, f. Ex. Army & Navy og Civil Services Stores. Senere etableredes en stor Del under Stednavne eller de antog forskellige private Firmanavne. Exempelvis kan nævnes Navne som de forskellige »Civil Service Stores« — der er i London fire — »Army & Navy Stores« — der er ialt sex — eller Forstad-Stores som »Kensington Stores«, »London Stores«, private Firmaer som Jones Brothers eller John Barcker, Provins-Stores som Brighton eller Portsmouth Stores. Disse Forretningers Antal voxer Dag for Dag, ikke alene har i London snart hver Bydel sin Store eller flere, men de fleste Byer i Syd- og Mellem-England have nu deres »Gentlemen Stores«, som disse Forretninger kaldes i Modsætning til Nord Englands »Workingmens Stores«.

Disse Selskaber sælge ligesom Andels-Selskaberne til hvemsomhelst, men de fordele deres Udbytte som en Dividende paa Aktiekapitalen, ikke i Forhold til Aktionærens Indkøb hos Selskabet. De sikre sig en Stab

af Kunder ved Udstedelsen af en Masse smaa Aktier, og det var oprindeligt Mening, at kun Aktionærer skulde være berettigede til at købe Varer hos Selskabet. Men da Publikum trængte paa for at komme til at nyde godt af de Fordele, som disse Selskaber byde ved at sælge absolut gode Varer til billige Priser, saa aabnede man Døren for dem; men de ældste og største Stores indførte samtidig det saakaldte ticket-System, d. v. s. de sælge Entrebilletter til deres Forretninger. Enhver Ikke-Aktionær, som ønsker at købe Varer i en af disse Selskabers Forretninger, maa købe sig et Adgangskort, som koster 5 sh. og dette giver i et Aar Ret til mod kontant Betaling at købe Varer i Selskabets Forretning. Dette Billetsalg har ikke alene Interesse som Kuriosum, men har sin praktiske Betydning. En af Army & Navy Stores solgte saaledes i 1890 tickets for 149,000 Kr., samme Aar solgte Civil Service Supply Association for 133,000 Kr. og Civil Service Society for 41,500 Kr., hvilket for disse tre Forretninger tilsammen er et Beløb paa 324,000 Kr. for et Aars Adgangskort. Disse tickets sælges ikke alene til Kunder i selve England, en Mængde gaar til Kolonierne og Udlandet, ogsaa til flere Familier i København, som aarlig erlægge deres fem Shillings for Retten til at forskrive Varer fra en Store i London. Dette Salg af tickets kan lyde forunderligt i danske Øren, men det afgiver et slaaende Bevis for, til hvilken Grad disse Forretninger have løst deres Opgave, at give Kunderne gode Varer til billige Priser.

De engelske Stores have enkelte Ejendommeligheder, som bør nævnes. Englænderen sætter Pris paa overalt at træffe noget af sin »Klubkomfort« og dette

Ønske imødekomme Stores efter bedste Evne. At der i Stores findes Restavration, Kafé og Læseværelser, i enkelte med Tusinder af Bind, er en Selvfølge. En god Store har desuden Barberstue, Frisørstuer for Herrer og Damer; mange have vel indrettede Bade, og en London-Store naaede ifjor maaske ud over Grænsen for, hvad Publikum billigvis kan vente af Bekvemmeligheder i en Detailforretning, idet den indrettede en elegant Salon for »Pedicure« og »Manicure«, hvor en amerikansk »Professorinde« paatog sig at soignere Damernes Haand- og Fodfingre. I Stores er der Agentur for alle Jernbane- og Dampskibs-Linjer, Billetsalg til alle Theatre, Vognmandskontor etc. etc. Alle disse Finesser ere selvfølgelig efterhaanden fremkomne, som en Slags cadeau til den store Kreds af Kunder, enhver Store samler om sig, men det som har gjort Stores til hvad de ere, og har vundet Publikum, er Salget af absolut gode Varer til en billig Pris og dertil strengt reel og prompte Betjening, Alt gennemført ved en fortrinlig Organisation og Administration.

Nøjagtige Tal for de sydengelske Selskaber kunne ikke gives, da disse ingen Forpligtelse have til at offentliggøre deres Regnskaber, men Aktieselskaber kunne jo alligevel til en vis Grad kontrolleres, selv om de hemmeligholde deres Balancer, da deres Tusinder af Aktionærer vide Besked. En enkelt Gang formaar desuden et eller andet Fagblad nogle Selskaber til at give Oplysninger om deres Forhold, saaledes at der paa Basis af disse Tal kan opstilles en Beregning. Bladet The Statist bragte saaledes ifjor en Artikel, som behandlede Store's Betydning, og til denne havde Bladet erholdt yderst

detaillerede Oplysninger om de fem ældste London-
Stores Omsætninger og Kapital. Disse vare:

Omsætning i 1890:

104 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Kapitaler:

24 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Som det vil ses, en ret betydelig Omsætning for kun fem Detailforretninger. I den samme Artikel meddeler Bladet, at der i Aaret 1890 alene i London er etableret ni nye Stores med en ssmlet Aktiekapital paa 16 Mill. Kr. Naar man hører disse autentiske Tal og ved, at der eksisterer Forretninger af den Art overalt i Sydenglands store Byer, saa kan man forstaa, at et Regnestykke, hvorefter man beregnede Detailomsætningen i de engelske Stores, som drives af Aktieselskaber, til 50—60 Mill. £, kan være temmelig rigtigt. Tager man nu Minimumstallet 50 Mill. £ eller 900 Mill. Kr. og lægger det sammen med de 621 Mill. Kr., som ere omsatte i de nordengelske Andels-Stores, saa kommer man til en samlet Omsætning en detail og kontant paa over 1 $\frac{1}{2}$ Milliard Kr.

Det er en Selvfølge, at en Detailomsætning af den Størrelse kommer til at øve en vis Indflydelse paa Detailhandelen i al Almindelighed, og det er interessant at se, hvorledes de engelske Detailforretninger have forandret sig i de sidste omtrent 15 Aar. Detailhandlerne ere under det Tryk, Stores have lagt paa dem, blevne Specialister for at kunne optage Konkurrencen; hurtig Omsætning mod kontant Betaling med lille Lager er Forretningsprincip og dette kan kun gennemføres i Specialforretninger, naar Publikums Fordring om et ordentligt Udvalg skal tilfredsstilles. De engelske Detailforretninger ere derfor hverken blevne

færre eller mindre, men de have, indenfor hver Branche, ja næsten for hver enkelt Artikel udviklet sig til rene Mønsterforretninger, og denne Koncentrering af de enkelte Varesorter, hvorved det bliver muligt at placere virkelige Ordre i den enkelte Artikel, har absolut gavnet og styrket den engelske Vareomsætning baade en detail og en gros. Den nuværende engelske Udenrigsminister holdt ifjor som Præsident for den Kongres, som Andels-Stores afholdt, en længere Tale, hvori han sagde: »Detailhandlerne rejste i sin Tid en Storm mod Stores, men man kan heldigvis nu betragte denne Strid som a drawn battle; Stores kunne aldrig udrydde Detailhandelen, ligesaa lidt som Detailhandelen kan udrydde Stores, og disse have været Anledningen til, at den intelligente Del af vore Detailhandlere har kunnet omforme deres Forretning paa den sunde Basis — Salg mod kontant Betaling.« Det er fuldstændigt rigtigt, at den engelske Detailforretning er bleven sund, og Konkurrencen mellem Detailhandlerne indbyrdes og med Stores er ikke længere afhængig af den »gode Sælger«, som i Butiken kan sælge alt Muligt til højeste Pris, men derimod af den dygtige Vare-Indkøber, der forstaar at skaffe de bedste Kvaliteter billigst muligt. Dette Forhold har sat sit Spor indenfor enhver engelsk Husstand, hvor Fruen nu i Modsætning til tidligere Skik selv besørger alle Indkøb til Huset. Det begyndte med, at Damerne personligt gjorde enkelte Indkøb i Stores, dels af Interesse for Sagen, dels fordi det var en Fornøjelse at se de propre Lokaler, der vare saadanne, at en Dame kunde gaa der, men da Detailhandlerne saa efterhaanden omformede deres Forretninger, fik lyse og rene Lokaler og kun solgte mod

kontant Betaling til rimelige Priser, vægrede Tjenestefolkene sig ved at gaa i Butik, og en engelsk Kokkepige indlader sig ikke mere paa at gøre Indkøb. Grunden hertil er, at Ducører nødvendigvis maa falde bort. Hun har derfor frasagt sig et Arbejde, som der nu ikke længere er noget at tjene ved.

At hele denne Bevægelse har sin store nationale økonomiske Betydning, er klart. Som en Følge af, at Varerne sælges til en rimelig Pris, er Konsumenten stegen i en aldeles forbavsende Grad, og Professor Marshall opstillede ifjor en Beregning, hvor han opgør den forøgede Konsumtion i Aarene 1877—87 til 32 pCt. Da man i Treserne oprettede forskellige Stores i Sydengland som Aktieselskaber, optog man fra Andelselskaberne den Bestemmelse, at der ikke maatte udbetales mere end 5 pCt. Dividende; den overskydende Indtægt skulde henlægges til et Bonusfond til Selskabets Konsolidering og Driftskapitalens Forøgelse. I enkelte Selskaber indsattes den Bestemmelse, at den opsparede Bonus først skulde udbetales ved Aktionærens Død, hvorved Selskabet kom til at virke som en Art Livsforsikring. Imidlertid bleve disse Forretninger større og større, og de opsparede efterhaanden enorm store Fonds, som tilsidst bleve saa store, at man var tvungen til at uddele en Bonus til Aktionærerne. Efterat f. Ex. den ældste Army & Navy Stores i flere Aar havde opsparet sin Bonus, begyndte den i 1887 at udbetale den kontant, første Gang 50 pCt., senere har den aarlig betalt sine Aktionærer 100 pCt. Bonus, og det samlede Beløb, som Aktionærerne havde erholdt i Bonus i Aarenes Løb, repræsenterer c. 850 pCt. Det saakaldte Civil Service Society gav sine Aktionærer 75 Lst. Bonus

for hver 5 Lst., altsaa 1500 pCt. med et Slag, men disse Selskaber distanceres dog fuldstændig af Civil Service Association, som gav 200 Lst. for hver 10 sh. Kapital, altsaa 3600 Kr. Bonus paa hver 9 Kr. Der blev gjort Alt for at skjule disse Bonus, og de to sidste Selskaber valgte f. Ex. den Form at give deres Aktionærer ny Aktier, lydende paa det indvundne Bonus-Beløb. Resultatet af denne Transaktion er, at f. Ex. en Aktionær i Civil Service Association aarlig modtager de fastsatte 5 pCt. Dividende paa sine ny Aktiers Paalydende, altsaa paa Lst. 200 med 10 Lst. eller 180 Kr. aarlig Dividende paa 9 Kr. Kapital. Selvfølgelig kunde disse Bonusuddelinger ikke forblive ubekendte, og den hele Manøvre kom til at minde om Gæstgiveren i Nykøbing, som ansøgte om Politimesterens Tilladelse til ved sin Datters Bryllup at skyde med Kanoner i al Stilhed.

Det gav et Sæt i saavel den engelske Handelsstand som det engelske Publikum, og Detail-Stores er siden groet op i Syd-England som Paddehatte. — —

Efter at have belyst de engelske Forhold, gik Foredragsholderen over til en kortere Omtale af Bevægelsen i Frankrig, Belgien og Tyskland (her især »Waarenhaus deutscher Beamte« og »Officiers-Verein«). Sluttelig henpegede han paa den Betydning, Stores-Bevægelsen vilde kunne faa bl. a. for flere af Danmarks Udførselsartikler,

Efter Foredraget samledes Foreningens tilstedeværende Medlemmer ved et Aftensmaaltid, ved hvilket forskellige af de af Foredragsholderen berørte Spørgs-

maal blev gjorte til Genstand for Diskussion. Bl. a. kom man ind paa Omtalen af den i København oprettede Forbrugsforening for Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger. Det blev bemærket, at da der for en halv Snes Aar siden havde fundet et almindeligt Prisfald Sted for de fleste Forbrugsartiklers Vedkommende, uden at dette dog havde til Følge, at Detailpriserne faldt, og da en stor Del af Embedsmændene af Hensyn til Prisfaldet mistede deres hidtil hafte Dyrctidstillæg, vare de mere eller mindre nødsagede til at søge at faa Prisen nedsat paa de almindelige Livsfornødenheder. Man frygtede imidlertid for selv at etablere Forretninger, dels fordi man vanskelig kunde tilvejebringe den fornødne Kapital, dels fordi man ikke kunde finde eller faa paavist en Mand, der besad den fornødne Dygtighed som Disponent, Indsigt i Bogholderi, samt Ærlighed til en saadan Stilling, uden at give ham en betydelig Løn, som ikke kunde tilvejebringes. Man valgte derfor at sætte sig i Forbindelse med visse Leverandører om at give Rabat paa Varer, der kontant købtes af Foreningens Medlemmer. Sagen slog strax an, der meldte sig c. 2500 som Medlemmer, og et langt større Antal Forretningsdrivende, end der havdes Brug for, tilbød at levere Varer.

Der hengik imidlertid ikke lang Tid, forinden de Handlende, der ikke vare blevne antagne som Leverandører, rejste en Agitation mod Foreningerne, hvilken Agitation efterhaanden naaede en saadan Styrke, at Interessenterne i de forskellige Detailhandlerforeninger bleve pressede til at melde sig fra som Leverandører. Endogsaa det store Firma Wessel & Vett maatte bøje sig for Trykket.

Samtlige Slagtere bleve enige om ikke at ville taale nogen Interessent i deres Lav, som traadte i Forbindelse med Forbrugsforeningen. Denne aabnede derfor selv et Slagteri, men Slagterne har formelig boycottet dette ved at tvinge Kreaturkommissionærerne til ikke at sælge Kreaturer til Foreningens Slagter. Det har derfor været forbundet med stor Vanskelighed at holde denne Forretning gaaende.

Forbrugsforeningens Omsætning, der i de første Aar androg noget over 1 Mill. Kr., udgjorde dog det sidste Aar henimod 1 Mill. og gav 6 pCt. Rabat paa de almindelige Varer.

Fra nogle Sider blev det nu gjort gældende, at det under de nuværende Forhold ikke var muligt for en Detailhandler at bestaa, naar han skulde give Rabat; Detailhandelen var stærkt trykket og i forskellige Fag ligefrem ude af Stand til at skaffe alle dens Indehavere det nødvendige Udkomme. En af Deltagerne i Diskussionen betegnede Rabatgiven til enkelte Personer som en usund Forretning. Det var urigtigt at lade En erholde Rabat, naar den ikke samtidig blev givet til en anden Kunde, der stod ved Siden af. Hertil svarede der, at ligesom den store Forbruger af en Artikel har et berettiget Krav paa og ogsaa erholder Rabat, navnlig naar han betaler kontant, saaledes maatte ogsaa et Konsortium have et berettiget Krav paa — som den store Forbruger — at kunne forlange Rabat.

Rabat-Systemet og dets Anvendelse af »Forbrugsforeningen for Embedsmænd og Læger« var som ovenfor fremhævet den nærmeste Genstand for Diskussionen, men ved Siden deraf blev det ogsaa omtalt, at der her i Landet findes en ret betydelig Omsætning

ved de egentlige Forbrugsforeninger. Det var især paa Landet, at denne fandtes, og Forbrugsforenings-Bevægelsen havde der udviklet sig paa en Maade, der i meget lignede Bevægelsen i England, kun at den paa Grund af vore smaa Forhold var meget mindre. Der var ogsaa hos os en vis Fællesvirksomhed af Forbrugsforeningerne, der havde udfoldet en anseelig Virksomhed. I Byerne havde Forbrugsforeningernes Virksomhed ikke ret kunnet komme frem her i Danmark, og Grunden hertil kunde fornemlig være den, at der ikke var saa megen Trang til den som i de engelske Byer. De danske Detailhandlere tog langt mindre Avance end deres engelske Kolleger og vare mere reelle i deres hele Virkemaade; der forefaldt saaledes hos os meget faa Vareforfalskninger. En anden Grund til, at Forbrugsforeninger vanskeligt kunne bestaa i vore Byer, var det Sammenhold, som findes mellem Detailhandlerne, de bekrigede i Fællesskab Forbrugsforeningen, saaledes som ovenfor med Hensyn til Embedsmændenes Rabatforening anført.

En særegen Art Fælles-Virksomhed, som hos os havde fundet en stor Udstrækning blandt Landmændene, var Fællesindkøbene, men det antages, at denne Virksomhed var kommen i et mindre heldigt Spor, og at det havde været heldigere, om man i denne Sag havde organiseret sig i egentlige Forbrugsforeninger efter engelsk Mønster.

Debatten om det Indgreb, de engelske Stores havde gjort i den engelske Detailhandels Virksomhed, bragte i det Hele det Spørgsmaal paa Bane, hvorledes Detailhandlerne kunde værgе sig mod Stores. Det var saa meget mere nærliggende, som de opgivne Tal om de engelske Stores Omsætning gjorde det sandsynligt,

at maaske $\frac{1}{6}$ af den hele engelske Detailhandel var gaaet over paa deres Hænder, imod hvilket det saa rigtignok paa den anden Side gjordes gældende, at de Kapitalopsamlinger og den større Konsummulighed for alle Deltagerne, Stores havde givet Anledning til, havde fremkaldt en saameget større Omsætning, at de i Virkeligheden maaske ikke havde berøvet den alt bestaaende Detailhandel noget af dens Omsætning. — Alt i alt blev man dog enig om, at saadanne Forretninger naturligvis vare særlig skæbnesvangre for den Detailforretning, der opstaar ved ganske uøvede og ukyndige Personers Etablering, en Forretning, der begyndes og føres videre uden Kapital, og som har sin Rod i Ønsket om at blive selvstændig hos mangfoldige Karle, Svende, Kommiser, som tidt nøjes med ringere Fortjenester, end de kunde have som Tjenende, blot for at vare deres egne Herrer. Den muliggøres ved den udstrakte Kredit, Grossisterne give, ligesom omvendt en af dens Hovedskavanker — i hvert Fald her i Byen — er den udstrakte Kredit, den giver sine Kunder, en Kredit, der er en Karikatur af Kreditens virkelige Formaal — nemlig at være Produktionens og Omsætningens Hjælpemiddel — idet den er bleven Konsumtionens, hvor den staar i intimt Sammenhæng med Samfundsklassernes Leven over Evne. Gaaende ud fra den Overbevisning, at disse Detailforretninger i Virkeligheden ere temmelig usunde Virksomheder — hvor hæderligt det end er at ville staa paa egne Ben —, ikke blot efter deres Oprindelse, men ogsaa i deres Virken, fordi de gøre Varerne unødvendigt dyre for Konsumenterne, uden dog at muliggøre en nogenlunde sikret Existens for Sælgerne, var man enig om, at det vel ikke var nogen

saa stor Ulykke, om nogle af dem gik tilgrunde, kom under Hjulene paa Storforretningernes tunge Køretøjer, men det fremhævedes, at sligt maatte man ogsaa vente, og at det ikke kunde undre, at de, der led Skaden, skreg højt. At Detailhandelen, under Konkurrencen med Stores og Magasiner, slog ind paa Specialiteter og dér naaede smukke Resultater, at den vænnede sig til en Omsorg i Indkøbet og en Præcision i Forretningsførelsen, der traadte istedetfor tidligere Slendrian, og derved bødede paa Tabet, og at den endelig — som det f. Ex. fremhævedes om den københavnske Manufakturforretning — tildels gik over til en gros Forretninger, der var til større Baade for alle Parter —, Alt det kunde vel gælde for de driftigste og dygtigste af Detailhandlerklassen, men det store Flertal vilde utvivlsomt bukke under for den overmægtige Konkurrence. Noget helt andet er, at det var Udviklingens ustandselige Gang, og i det lange Løb vel ogsaa den for Samfundet som Helhed mest heldbringende. I Om sætningen som i Produktionen synes Smaamanden kun at skulle kunne bestaa ved Specialiteter eller under særligt begunstigende Omstændigheder.

Fra Udlandet.

Livsforsikring i Preussen. — Japans Befolkning. — Analfabeter i Preussen. — Oprettelsen af Rentengüter.

Livsforsikring i Preussen.

I det preussiske Indenrigsministerium blive Aarsberetningerne fra de inden- og udenlandske Selskaber, der befatte sig med Livsforsikring, sammenstillede og i bearbejdet Skikkelse offentliggjorte ved H. Brämer i »Zeitschrift des kgl. preussischen statistischen Bureaus«. Efter den sidste Offenliggørelse viser det sig, at Tallet paa forsikrede Personer (eller tegnede Policer) og den samlede Sum af tegnede, egenlige Livsforsikringer var

	Personer (eller Policer)	tegnat Sum Millioner Mark
i 1867...	188,009	521
- 1890...	741,646	2,192

I Løbet af de 24 Aar havde der været en uafbrudt Stigning saavel i Antallet af livsforsikrede Personer som i Størrelsen af Totalbeløbet, saa at nu den egenlige Livsforsikring har naaet et Tal, der er fire Gange saa stort som Tallet fra 1867. Derimod er der nogen

Svingning i Policernes Gennemsnits-Størrelse. I Treserne og indtil Midten af Halvfjerdserne var Policernes Gennemsnits-Størrelse c. 2,700, c. 2,600 eller endog kun c. 2,500 Mark. Senere hævede Gennemsnits-Størrelsen sig til lidt over 3,000 M., men den er dog i de seneste Aar atter gaaet lidt ned under 3,000 M. Forklaringen ligger deri, at omkring 1870 forstod endel yngre Selskaber at vinde sig et Publikum i de mindre velhavende Klasser, hvorved Policernes Gennemsnits-Størrelse trykkedes noget, og i de seneste Aar er det atter mere end tidligere lykkedes at faa Befolkningens bredere Lag med til Livsforsikring.

Japans Befolkning.

Efter Offenliggørelser i den japanesiske Statstidende (meddelte i »Statist. Correspond.«) bestód Japans indfødte Befolkning d. 31. December 1891 af c. 40.⁷³ Millioner Personer (deraf 20.⁵⁶ mandlige, 20.¹⁶ kvindelige). Befolkningstilvæksten i Løbet af et Aar havde været 0.⁶⁵ pCt., hvilket vel ikke efter en evropæisk Maalestok er noget særdeles betydeligt, hvorimod de fleste østasiatiske Stater langtfra vil kunne opvise en saa stor Befolkningstilvæxt.

Mandkønnet er, som man ser, i Overtal, hvilket som bekendt ikke stemmer med evropæiske Forhold. Ligesom i Evropa saaledes fødes der ogsaa i Japan flere Dreng- end Pige børn; men i Modsætning til de evropæiske Forhold hævder Mandkønnet i Japan sin numeriske Overvægt lige til henimod 60-Aars-Alderen. Saa begynder Kvindernes større Sejlivethed imidlertid

ogsaa i Japan at vise sig, og i Aldersklasserne over 60 Aar er Kvinderne i afgjort Majoritet.

Udenfor Japans Grænser taltes ved Udgangen af 1891 c. 28,000 Japanesere, — c. 8,700 flere ved Aarets Begyndelse.

Tallet paa Huse er stort, saa stort, at der i hvert Hus gennemsnitligt kun levede 5,2 Personer.

De folketalrigste Byer vare

Tokio	1,217,000	Indv.
Osaka	484,000	-
Kioto	297,000	-
Nagoya	174,000	-
Kobe	142,000	-
Yokohama	133,000	-

Nagasaki havde knap 60,000 Indv.

Forholdstallene for Vielser, Fødsler og Dødsfald var i 1891 henholdsvis 8, 29 og 21 Promille, — Forholdstal, der ikke have noget paafaldende ved sig. Paafaldende er derimod Skilsmissetallet: naar der i et Aar sluttet circa 325,000 Ægteskaber, saa opløses der ved Skilsmisse ikke færre end en Tredjedel af dette Tal, nemlig c. 112,000; — et Ægteskab kan i Japan ikke gøre Regning paa at holde længere end 3 Aar.

Analfabeter i Preussen.

De preussiske »Standesbeamten« meddele siden 1882 det preussiske statistiske Bureau paa Tællingskort Oplysning om, hvorvidt de Personer, der indtræde i Ægteskab, vare i Stand til at underskrive Ægteskabs Dokumentet. Ere de ikke engang i Stand hertil, tør

de betragtes som »Analfabeter« af værste Art, da den Fordring at kunne sætte sit Navn under et Dokument som det ovennævnte vel maa betragtes som en Minimums-Fordring til Folks Skrivefærdighed. Det viser sig nu, at endnu i 1891 var der i det oplyste Preussen blandt de Personer, der indtraadte i Ægteskab, over 10,000, der saa fuldstændigt manglede Skrivefærdighed, at de ikke kunde underskrive Dokumentet — og det uagtet den almindelige Skolepligt bestaar i Preussens gamle Landsdele siden 1717 og i hele det nuværende Preussen i det mindste i et halvt Hundredaar. Virkelig overholdt og kontrolleret er den almindelige Skolepligt rigtignok først blevet i de sidste to Tiaar, og det antages derfor, at Tallet af Analfabeter vil tage betydeligt af, naar Aar 1900 naas. Forøvrigt er det allerede nu i betydelig Nedgang; Tallet af Analfabeter blandt Personer, der indtraadte i Ægteskab, var nemlig

	Mænd	Kvinder
i 1882...	8,414	12,776
- 1891...	3,925	6,326

Og i de mellemliggende Aar var der en stadig og uafbrudt Nedgang. Størst er Tallet i Provinserne Øst- og Vestpreussen, Posen og Schlesien, men ogsaa i de andre Provinser forekommer der dog nogle i den Grad for Skrivefærdighed blottede Personer.

Af 1000 Mænd og af 1000 Kvinder, der indtraadte i Ægteskab, var ude af Stand til at underskrive Ægteskabs-Dokumentet:

	Mænd	Kvinder
i 1882...	38.73	58.81
- 1883...	35.38	53.88

	Mænd	Kvinder
i 1884...	33 ^{·13}	51 ^{·09}
- 1885...	30 ^{·68}	46 ^{·62}
- 1886...	28 ^{·64}	45 ^{·27}
- 1887...	26 ^{·01}	40 ^{·04}
- 1888...	23 ^{·02}	36 ^{·45}
- 1889...	20 ^{·61}	33 ^{·19}
- 1890...	18 ^{·90}	29 ^{·20}
- 1891...	15 ^{·96}	25 ^{·73}

Naar Kvinderne staa langt mere tilbage end Mændene, antages Grunden ikke at være den, at de skulde have lært mindre i Skolen, men Forklaringen menes at ligge deri, at de efter at have forladt Skolen, have mindre Lejlighed end Mændene til at vedligeholde den i Skolen erhvervede Skrivefærdighed; mange af dem komme helt ud af Øvelsen og glemme, hvad de have lært. De fleste Mænd ville derimod af og til være nødte til at skrive et og andet, ja omtrent Halvdelen af dem komme i deres Soldatertid til at gennemgaa et ordenligt treaarigt Kursus i Skrivning og Læsning.

Blandt 1000 Rekruter taltes af Analfabeter

1882...	13 ^{·2}
1883...	12 ^{·7}
1884...	12 ^{·1}
1885...	10 ^{·8}
1886...	7 ^{·2}
1887...	7 ^{·1}
1888...	6 ^{·0}
1889...	5 ^{·1}
1890...	5 ^{·4}
1891...	4 ^{·5}

Noget korrekt Billede af Dannelsesstilstanden blandt Mænd i militærpligtig Alder give disse Tal dog ikke; de omfatte kun det udskrevne Mandskab, ikke derimod de kasserede m. fl., blandt hvilke forholdsvis mange Analfabeter ville befinde sig, — ejheller paa den anden Side de Frivillige, blandt hvilke Analfabeter ikke kendes.

(Statist. Corresp.).

Oprettelsen af »Rentengüter«.

Den preussiske Landbrugsminister gav i Februar Maaned i det preussiske Deputeretkammer følgende Oversigt: Oprettelsen af 572 »Rentengüter« er fuldstændig færdig, ved disse er der fastsat en Købesum i faste Afgifter (»Renter«) af 169,535 M. og en Kapital af 974,615 M. Til »den første Indretning« er der af »Rentebankerne« udlaant 192,000 M. Der er oprettet flest »Rentengüter« i Vestpreussen (151), Østpreussen (141), Posen (100) og Pommern (88). 55 »Rentengüter« have mere end 25 ha., 125: 10—25, 108: $7\frac{1}{2}$ —10, 132: $5-7\frac{1}{2}$, 115: $2\frac{1}{2}$ —5 og 37 mindre end $2\frac{1}{2}$ ha. — Der er fremdeles oprettet 2,496 »Rentengüter«, for hvilke Udkastene og Overslagene ere færdige; af disse findes 586 i Østpreussen, 1,013 i Vestpreussen, 554 i Posen, 275 i Pommern, 10 i Brandenburg og 58 i Schlesien. Det drejer sig her om 23,069 ha. Land til en Værdi af 15 Mill. M. Fremdeles staar endnu 110,000 ha. til Generalkommissionernes Raadighed. Naar der ikke gaas hurtigere frem, skyldes det først og fremmest Mangelen paa Landmaalere. I de

fleste Egne er der ikke blot rigeligt Salgstilbud af Land til »Rentengüter«, men ogsaa stærk Efterspørgsel. Generalkommissionernes Virksomhed skal være vedvarende, thi navnlig i Østen mane Forholdene indtrængende til at faa dannet en Stand af bosiddende Landarbejdere og Smaabesiddere.

H. H.

Østrig-Ungarns Guldanskaffelser.

Af

Prof., Dr. jur. Will. Scharling.

Som det maaske vil erindres, har jeg i Fjor i Maj Maaned i en Artikel om Østrig-Ungarns Valuta-regulering (Nationaløkonomisk Tidsskr. 1892, S. 281 ff.) gjort gældende, at det utvivlsomt ikke vilde være vanskeligt for disse Lande at rejse et Guldlaan, der kunde forsyne dem med det fornødne Guld til Indløsning af deres Statspapirpenge, men at det var et mere tvivlsomt Spørgsmaal, om dette kunde ske uden Forstyrrelse af Forholdene i det øvrige Europa og Amerika, samt om Østrig-Ungarn vilde være i Stand til at holde paa det engang anskaffede Guld, eller om det ikke vilde gaa omtrent som i Italien, hvorfra det i 1884 anskaffede Guld atter hurtigt forsvandt, saa at Landets Cirkulation igen for største Delen kom til at bestaa af Papir under Parikurs. I en senere Artikel (i »Dagbladet for 14de—18de Novbr.) har jeg yderligere gjort gældende, at den da vedtagne og alt paabegyndte Valutaregulering vilde forhindre den Prisstigning og dermed den Bedring af Forholdene, hvorefter Forretningsverdenen saa længe og saa forgæves har sukket, idet jeg dog tog et Forbehold for det Tilfælde, at

Frankrigs Bank virkelig benyttede den netop da givne Bemyndigelse til at forøge sin Seddelmængde fra 3500 til 4000 Mill. frcs. Naar vi nu, omtrent et Aar efter Fremkomsten af den førstomtalte Afhandling og omtr. $\frac{3}{4}$ Aar efter Emanationen af de fire Love af 2. August f. A., hvorved Valutareguleringen besluttedes gennemført, undersøge, hvorledes Forholdene i den Tid have stillet sig, synes de fuldt ud at bekræfte den Opfattelse, jeg har gjort gældende. Under alle Omstændigheder ere disse Forhold af saa stor Betydning for den hele økonomiske Situation i Europa og Amerika, at der er al Opfordring til at betragte dem lidt nærmere.

Det maa da først erindres, at Østrig-Ungarns Cirkulation i 1891 bestod af ca. 900 Mill. fl. (hvilket ved den da herskende Kurs af ca. 84 pCt. svarede til noget over 1500 Mill. Rmk.), hvoraf 312 Mill. fl. i Statssedler*), og at det var disse, som ved Lov 2den August f. A. besluttedes indløste ved Hjælp af et Guldlaan paa 262 Mill. Guldgylden, hvilket ved en Kurs af 84 omtr. svarer til 312 Mill. fl. i Papir, hvorhos den hidtidige Gyldens Værdi fastsloges til 2 fr. 10 ctm. = ca. 170 Pfennige og bestemtes afløst af en ny Møntenhed, Kronen, der skulde være = $\frac{1}{2}$ fl. (= ca. 75 Øre). Samtidig bemyndigedes begge Landes Finansministre til i betydeligt Omfang at konvertere Stats- og Jernbaneobligationer, der forrentedes med mere end $4\frac{1}{2}$ pCt., til 4 pCt., hvorved der baade forventedes en Besparelse i den

*) Desforuden cirkulerede indtil 100 Mill. fl. i et Slags rentebærende Kreditbeviser, de saakaldte »Salinenscheine«; disse og Statssedlerne i Forening maatte ikke overstige 412 Mill. fl. Ved Udgangen af 1892 cirkulerede ca. 68 Mill. fl. i Salinenscheine, 344 Mill. fl. i Statssedler og 478 Mill. fl. i den østrig-ungarske Banks Sedler, tils. ca. 890 Mill. fl. foruden Skilleløb.

aarlige Rente og et Overskud i Guld, der kunde anvendes til Indløsning af Statssedler.

Disse Konverteringsoperationer synes at være lykkedes godt. I Januar d. A. sluttede den ungarske Finansminister Overenskomst med det Rothschild'ske Syndikat om et nyt 4 pCt.s Laan til Indfrielse og Konvertering af den ungarske Papirrente (358 Mill. fl.) og en Del Jernbaneaktier og -Obligationer (hvoraf 107¹/₂ Mill. fl. i Sølv og Papir). Konverteringen lykkedes over Forventning, idet mere end 95 pCt. af de gamle Effekter konverteredes imod nye Obligationer. Det nye Laan blev paa ca. 1020 Mill. Kroner i ø. M., og ved Udbyttet af dette Laan, der vilde spare Staten en aarlig Rente af 3,7 Mill. fl., mentes det derhos, at Ungarn vilde faa Guld nok til, at det dermed og med de allerede opsamlede 50 Mill. fl. i Guld eller Fordringer paa Guld kunde indløse sin Andel af Statssedlerne (30 pCt. af 312 Mill. fl. at indløse med henved 80 Mill. Guld fl.). Samtidig optog den østrigske Finansminister et nyt Laan paa ca. 648 Mill. Kroner ø. W. til Konvertering af den 5 pCt.s Papirrente til Beløb ca. 239 Mill. fl. samt af nogle Jernbaneobligationer, og da ogsaa denne Konvertering faldt heldig ud, erklærede Syndikatet sig i Februar beredt til yderligere at overtage ca. 376 Mill. Kr. af det nye Laan.

Den østrig-ungarske Bank, som ved Udgangen af 1891 besad henved 80 Mill. fl. i Guld og Guldrexler, forøgede fra August til November sin Beholdning med ca. 40 Mill. fl. i Guld, dels Barrer og dels fremmede Mønter (af de sidste ca. 18³/₄ Mill. fl. i amerikanske eagles). Samtidig meddeler imidlertid Economist's Korrespondent i Wien (22de Novbr. f. A.), at den

Stigning i Kursen paa østrigske Effekter, som i den sidste Tid havde fundet Sted, for en Del skyldtes Opkøb fra Bankens Side, idet den i dette Øjemed havde bragt 40 Mill. fl. i Sedler paa Markedet, som den jo foreløbig ikke behøvede at indløse med rede Penge. Nogen Inddragning af Sedler har saaledes endnu ikke fundet Sted, og naar det senere — den 31te Januar d. A. — af samme Korrespondent meddeles, at Bankens Beholdning af Guld og Guldvoxler nu var steget til 134 Mill. fl., altsaa 54 Mill. fl. mere end ved Udgangen af 1891, maa det paa den anden Side erindres, at ogsaa dens Seddelmængde i samme Tidsrum er steget noget, skønt ikke i samme Forhold. Efter Economist's Meddelelser om Bankens Status, var Seddelcirkulationen den 31te Januar d. A. ca. 14 Mill. fl. større end ved samme Tidspunkt f. A.

De direkte Foranstaltninger til at skaffe Staten Guld til Disposition bestaar dels i en i Januar d. A. afsluttet Overenskomst imellem Regeringen og det Rothschild'ske Syndikat, hvorefter dette skulde overtage et nominelt Beløb af 30 Mill. fl. af den østrigske Guldrente til en Kurs af $95\frac{1}{2}$ pCt. mod Betaling i Guldmonter eller Guldbarer, hvilket svarer til 57,3 Mill. Rmk., — dels i samme Syndikats Overtagelse af 60 Mill. fl. af det Guldlaan paa 183,4 Mill. fl., som den østrigske Regering ved Lov af 2den August f. A. bemyndiges til at optage til Gennemførelsen af Møntreformen. Dette sidste Laan blev ligeledes en fuldstændig Succes, idet det til en Kurs af $98\frac{1}{2}$ pCt. (i 1880 var Kursen paa østrigsk Guldrente kun $75\frac{3}{4}$ pCt.) blev overtegnet 10 Gange. I Marts d. A. har Syndikatet opkøbt det fornødne Guld til Indfrielse af sin

Forpligtelse, og det har derefter sluttet Kontrakt om yderligere Overtagelse af 40 Mill. fl.

Allerede den 31te Januar meddelte »Economist«s Korrespondent, at der nu i Østrig-Ungarn var opsamlet en Guldskat paa 257 Mill. fl., hvoraf Banken var i Besiddelse af 134 Mill. fl. Hvor meget heraf der var tilstede i virkelig Mønt og Barrer, hvor meget i Guldvexler, meddeltes dog ikke, og kun det første Beløb er det, som det kommer an paa, naar der spørges om, hvor meget Guld Østrig-Ungarn faktisk har draget bort fra den øvrige Verden. Det samme gjælder om den senere Meddelelse af 8de April om, at de to Regeringers Guldbeholdning nu er voxet til 218 Mill. fl. Det siges der udtrykkelig, at den ungarske Finansminister er ifærd med at inddrage de Deposita af Guld, han for en Maaned siden har gjort i Berlin. Tages imidlertid de Beløb af Guld og Guldvexler i Betragtning, som allerede, før Børsoperationerne begyndte, vare i Bankens og Regeringernes Besiddelse, kunne de Beløb af Guld, som Østrig-Ungarn i de sidste $\frac{3}{4}$ Aar har draget til sig, maaske anslaaes til ca. 150 Mill. fl. eller ca. 15 Mill. L. St. (Bankens virkelige Guldbeholdning var i Begyndelsen af April henved 50 Mill. fl. større end i April f. A.) Da dette er mere end det dobbelte af, hvad den aarlige Guldproduktion i de senere Aar har kunnet stille til Disposition for Møntformaal, bliver Spørgsmaalet, hvor da det øvrige er kommet fra. Om de foran omtalte 60 Mill. fl. i Guld, som Syndikatet har opkøbt, siges det udtrykkelig, at det ikke er taget fra de europæiske Hovedbanker, hvad ogsaa deres ugentlige Opgørelser udvise, men derimod fra det aabne Marked. Og sammenstiller

vi disse Hovedbankers Opgørelser af Metalbeholdningen for den første Uge af August 1892 med Opgørelsen for sidste Marts d. A., faar vi følgende Resultat (i Mill. L. St.)

	August 1892.	Marts 1893.
Banque de France (Guld)	65. ⁴¹ Mill. L.	66. ⁰⁷ Mill. L.
Bank of England	26. ⁷⁰ — —	26. ²⁸ — —
Deutsche Reichsbank	48. ⁹⁹ — —	46. ¹⁹ — —
Belgiske Bank	4. ⁴⁵ — —	4. ⁶⁸ — —
Nederlandske Bank (Guld)	3. ²¹ — —	3. ¹⁸ — —
Spanske Bank (do.)	7. ⁵⁹ — —	7. ⁷¹ — —
	156. ⁸⁵ Mill. L.	154. ⁴⁶ Mill. L.

Med Undtagelse af den tyske Rigsbank udvise de øvrige Banker saa godt som ingen Forandring i dette Tidsrum, og selv i denne Bank er Nedgangen kun 56 Mill. Rmk., hvorimod de fleste andre Banker udvise en lille Forøgelse, saa at der i alt kun bliver en Nedgang af knap 2 Mill. L. St. (ca. 20 Mill. ø. fl.) For Europas Vedkommende forholde saaledes de stadig gentagne Forklaringer om, at Guldet tages fra »det aabne Marked«, sig rigtigt, hvorved dog maa erindres, at dette Udtryk ingenlunde er enstydigt med Markedet for Aarets Guldproduktion, men ogsaa kan antyde, at det er inddraget fra den cirkulerende Guld-mængde, hvorom ogsaa Angivelserne om, at en ikke ringe Del af det opkøbte Guld er Mønter, vidner. Men Størstedelen af det Guld, der er indgaaet til Østrig-Ungarn, stammer dog utvivlsomt fra Amerika, som det strax skal blive nærmere eftervist.

Først skulle vi dog ganske kort betragte Resultaterne for Europas Vedkommende.

For Østrig-Ungarn er Alt indtil April Maanedes Begyndelse gaaet meget heldigt. Ikke blot ere Kon-

verteringerne lykkedes over Forventning og de nye Laan til Guldanskaffelse komne i Stand uden synderlig Vanskelighed og paa gode Vilkaar, men der har i hele denne Tid hersket en opadgaaende Tendens paa dets Effektmarked, og Kurserne paa de vigtigste Papirer ere gaaede ikke lidt op over, hvad der tidligere var den almindelige Kurs. Dette har atter i videre Kredse øvet Indflydelse, virket oplivende og ansporende paa Spekulationen, og der meldtes derfor i det hele om større Liv i Forretningerne og om forskellige Planer til nye Foretagender, ligesom at flere større Aktieselskaber ere blevne dannede. Dette er kun et naturligt Resultat af de foregaaede Møntoperationer. Det er saa langt fra, at disse have formindsket Cirkulationsmidlerne, at de tværtimod foreløbig have øget dem. Vel have nemlig Regeringerne i Overensstemmelse med Loven af 2. April maattet deponere det af dem anskaffede Guld dels i Mønten, dels i et særligt Fond, indtil Inddragning af Statssedlerne kan begynde, men Banken synes, efter det foran anførte, at have anvendt i alt Fald en Del af det erhvervede Guld til en Udvidelse af Seddelmængden, der den 22. April d. A. var ca. 34 Mill. fl. større end til samme Tid ifjor og ca. 43 Mill. fl. større end i Begyndelsen af August, og atter anvendt denne til midlertidige Opkøb af Effekter, hvorved, som »Economist« skriver, Størstedelen af disse Penge ere forblevne i Cirkulation og virke som en Spore til Spekulation, da det er mere, end der behøves til daglig Brug. I Virkeligheden har Landet saaledes ved selve Laaneoperationerne faaet mere Kapital til Disposition; men derhos meddeles det ogsaa yderligere, at et Antal fremmede Banquiers,

efter at den nye Møntenhed og dermed Værdiforholdet imellem den gamle Gylden og Guld er bleven fixeret, paa Grund af den højere Rentefod i Østrig have begyndt at deponere Penge i Wien til Diskontering og Udlaan, og det paagældende Beløb anslaaes til 40 Mill. fl. Det er derfor intet Under, at Wien i længere Tid har været Udgangspunktet for en opadgaaende Spekulationsbevægelse, som dog ikke har kunnet øve nogen stor Virkning paa de øvrige Børser, hvor de tilsvarende gunstige Forhold ikke have været tilstede.

Ogsaa for Wiens Vedkommende er der imidlertid i April indtraadt en Standsning i Bevægelsen, og dermed tillige i Møntoperationerne. Da det rigeligere Udbud af Kapital har bragt Effektkurserne til at stige og Renten til at gaa ned, er der ikke længere særlig Fordel forbunden med at diskontere i Wien, og de nysnævnte Kapitalister have derfor begyndt at trække deres Penge tilbage. Derhos have de forholdsvis høje Kurser paa østrig-ungarske Papirer bragt en Del af Opkøberne til at realisere deres Gevinst og atter udbyde dem til Salg. Da hertil er kommet en Nedgang i Exporten for det sidste Halvaar, dels paa Grund af de lave Kornpriser, dels paa Grund af de Indskrænkninger, som Foranstaltninger imod Kolerafaren har paalagt Samhandelen i forrige Efteraar, blev Følgen en Stigning af Vexelkursen særlig paa Tyskland, saa at Kursen for 100 Rmk. naaede 59 fl. 72 $\frac{1}{2}$ kr., hvilket vil sige det samme som, at østrigske Sedler stod 1,6 pCt. under den dem ved Møntloven tillagte Værdi. Dette har ført til, at man foreløbig maatte indstille Guldopkøbene for ikke at forværre Forholdene. Der synes at være saa meget mere Grund dertil, som og-

saa Statsregnskaberne og Statsbudgetterne stille sig mindre gunstigt end de tilsvarende tidligere. Saaledes var Ungarns Overskud, som for 1891 udgjorde over 24 Mill. fl., i 1892 gaaet ned til ca. $16\frac{1}{2}$ Mill. fl., og det østrigske Budget for 1893 udviser kun et forventet Overskud af ca. 2 Mill. fl., medens Budgetterne for 1889 og 1890 udviste et Overskud af henholdsvis 11.1 og 22.2 Mill. fl. (Regnskaberne endog 13.7 og 22.5 Mill. fl.). Fortsættelsen af Mønt- og Laaneoperationerne vil derfor maaske nok gaa lidt mindre let og glat, end Tilfældet har været med Begyndelsen, og den vistnok lidt vel sangvinske Formening, som »Economist»s Korrespondent endnu den 4. April udtalte, at de endnu manglende 160 Mill. fl. i Guld lettelig vilde kunne erholdes fra det internationale Pengemarked, turde vise sig mindre vel begrundet.

Det vil nemlig vise sig, at de to stedfundne Operationer have bidraget til at stille Forretningsforholdene i det øvrige Evropa lige saa meget ugunstigere, som de have virket gavnligt paa dem i selve Østrig-Ungarn. Til Trods for den stigende Guldproduktion ere Bankernes Guldbeholdninger snarest aftagne lidt (i April yderligere 70 Mill. Rmk.), samtidigt med, at den cirkulerende Møntmængde har maattet afgive et Kontingent til Guldopkøbene. Ses bort fra Frankrig, hvor Banken i det her omhandlede Tidsrum har forøget sin Seddelcirkulation med ca. 350 Mill. fr., og hvor den økonomiske Situation i det hele synes mindre ugunstig, er Seddelmængden ellers næppe bleven udvidet saa meget, at en Afgang i Cirkulationen derved er bleven erstattet; i hvert Fald har det herskende lave Prisniveau ikke kunnet hæve sig og det der-

med følgende Tryk paa Forretningslivet forsvinde. Selvfølgelig gives der Varer, som paa Grund af særlige Forhold i Henseende til Produktion eller Efterspørgsel ere stegne i Pris — saaledes særlig Bomuld* —, men i sin Helhed er Prisniveauet snarere blevet lavere. Saaledes udvise Priserne for Englands samlede Ud- og Indførsel en Nedgang for 1892 af 4.₄₆ pCt. imod det foregaaende Aar, og Opgørelsen for Januar Kvartal viser ikke nogen Bedring i Prisforholdene i deres Helhed. Det anførte Tal tør naturligvis paa Grund af Prisstatistikens Ufuldkommenhed ikke tages som fuldt ud nøjagtigt og paalideligt; men »Economist« bemærker med Føje, at det i alle Tilfælde viser Bevægelsens Retning, og at alle statistiske Data vidne om, at Fabrikkerne som Helhed i 1892 havde at kæmpe ikke blot imod en Nedgang i Efterspørgslen efter deres Produkter, men ogsaa imod en Nedgang i Priserne. Englands samlede Ud- og Indførsel gik da ogsaa ned med næsten 30 Mill. L. St. eller henved 7 pCt. imod 1891. Og i de første 3 Maaneder af 1893 er der yderligere en Nedgang i Exporten af 6.₂ pCt. imod de tilsvarende Maaneder af 1892. Og dog er Trykket paa Industrien kun ubetydeligt imod Trykket paa Landbruget. Sjældent, skriver »Economist«, have

*) I en Oversigt i Dagbladet for 16—17. Jan. d. A. om »Forretningsaaret 1892« nævnes som Varer, der i Aarets Løb ere stegne i Pris: Fedt (30 à 40 pCt.), Kaffe (Brasil-K. 15 à 20, Java-K. 5 pCt.), Bomuld (15 à 20 pCt.) og Silke (6 à 14 pCt.), hvorimod der noteres et Prisfald af 15—40 pCt. for Hvede, Rug, Mel, Kakao, Ris, Kul, Petroleum, fabrikeret Jern, Zink og Bly, af 5—10 pCt. for Byg, Havre og Majs, raff. Sukker og Raajern samt Sølv (12 pCt.), medens Noteringerne vare omtrent uforandrede for Raasukker, The, Uld, Kobber og Tin.

vore Landbrugere haft et værre Aar at kæmpe med, og da der efter en mangelfuld Høst er kommet et stærkt Fald i Prisen paa næsten alle deres Produkter, er deres Vilkaar, som i Forvejen var svækket ved den langvarige Landbrugs-Misère, i Sandhed bleven meget slette. Paa et stort Landmandsmøde i Dcbr. paaviste den fhv. Minister Chaplin, at Landbruget var gaaet tilbage siden 1877, og at Situationen nu var ligefrem kritisk paa Grund af den stadig fortsatte Prisnedgang. Landbruget betalte sig ikke længer, hvorfor flere og flere Arealer laa hen udyrkede*). Selvfølgelig ere de lave Priser paa Landbrugsprodukter en Fordel for de industrielle Arbejdere; men denne Fordel opvejes ganske ved den tiltagende Mangel paa Beskæftigelse for disse. Bortset fra strikende Arbejdere — og disses Antal er jo for Tiden meget betydeligt — udviser en Opgørelse fra 23 Trades-Unions, der regelmæssigt give Board of Trade Oplysning om, hvor mange af dens Medlemmer der savne Arbejde, at i 1892 vare 8.₃ pCt. arbejdsløse imod 4.₇ pCt. 1891 og 2.₄ i 1890. I Jan. og Febr. d. A. steg Antallet yderligere til 9.₉₆ og 9.₄₉ pCt. Og Antallet af dem, der nød Fattigunderstøttelse, steg for første Gang i en længere Aarrække ikke blot absolut, men procentvis. Derhos dreje de store og langvarige Striker sig ikke om Lønningsforbedringer, men ere en Kamp imod Lønningsnedgang. Saaledes fremkaldtes

*) Det er fra anden Side blevet paavist, at Værdien af Storbritanniens og Irlands Landbrugsprodukter i 1891 paa Grund af den stadige Prisnedgang var 77 Mill. L. St. — 1386 Mill. Kr.! — mindre end i 1871, saa at hver acre nu gav 1 L. 12 sh. 4½ d. (ca. 40 K. pr. Tønde Land) mindre i Indtægt end for 20 Aar siden. Og Aaret 1892 betegner en yderligere Nedgang i Priserne.

den store Strike i Lancashire, der brød ud i den sidste Del af Oktober og varede til Udgangen af Marts — altsaa omtrent i 5 Maaneder — og som har kostet Arbejderne i Tab af Arbejdsløn 1.4 Mill. L. St. 5: over 25 Mill. Kroner, ved en paatænkt Lønningsreduktion af 5 pCt. — og endtes med en Reduktion af 3 pCt. Og i disse Dage melder Telegrafene Udbrudet af en ny Strike blandt Yutearbejderne i Dundee som Følge af, at deres Løn er bleven nedsat med 5 pCt.

At altsaa Landbrug, Industri og Handel alle ere stærkt trykkede ved det vedblivende lave Prisniveau, og at dette, uagtet det byder Arbejderne billigere Forbrugsartikler, i Virkeligheden trykker ikke blot Arbejdsgiverne, men ogsaa Arbejderne, er en given Sag. Men at dette igennem Aaringer fortsatte Tryk kun kan hæves ved en almindelig Prisstigning og kun lettes ved i alt Fald en Standsning af Prisfaldet, samt at det eneste Middel til at fremkalde dette Resultat under en stadigt og stærkt voxende Produktion er en Forøgelse af den cirkulerende Pengemængde, — det kan og vil man ikke se, og særlig i England er man særdeles stædig i at lukke Øjnene for denne selvindlysende Theori og udfinde alle mulige — eller rettere umulige — Forklaringsgrunde for den ubegribelige Haardnakkethed, hvormed »the trade depression« vedbliver at gøre sig gældende paa alle Omraader Aar efter Aar.

Imidlertid maa det erkendes, at Østrig-Ungarns Guldopkøb for det øvrige Evropeas Vedkommende nærmest kun har øvet den rent negative Indflydelse at forhindre en Forøgelse af Pengemængden, som ellers kunde have fundet Sted, og fremkaldt en omend kun svagt opadgaende Bevægelse i Varepriserne, idet

det væsentligste Materiale til Guld Købene utvivlsomt er ydet af Amerika. Som bekendt — og som alt fremhævet i mine tidligere Artikler — har der i længere Tid fundet en Bortstrømmen af Guld fra Amerika til Evropa Sted, og det af et saadant Omfang, at Amerikas egen Stilling, som jeg har paapeget, alt i forrige Efteraar maatte betegnes som truet, thi — som det udtaltes — »den betydelige Forøgelse, som Cirkulationen (ifølge Loven af 1890) har faaet — indtil 1. Juli 1892 98 Mill. Dollars —, har gjort det muligt for Amerika at lade betydelige Beløb af Guld i de to sidste Aar gaa til Evropa . . . og det er dette, som forklarer, at Østrig-Ungarn hidtil har kunnet drage saa meget Guld til sig, som sket er, uden at trykke stærkere paa de europæiske Banker. Som Følge heraf er imidlertid de Forenede Staters Statskasses Stilling for Tiden meget svag i Forhold til dens Forpligtelser. Efter en Opgørelse i »The Statist« havde den nemlig den 1. Juli 1892 kun en Beholdning af 255½ Mill. Dollars i Guld, hvoraf de 240 Mill. vare lovmæssigt bundne som Basis dels for de 347 Mill. Greenbacks (Statssedler), dels for Guldcertifikater, saa at der ved Siden af Sølvbeholdningen kun var en disponibel Beholdning af 15 Mill. Dollars i Guld overfor Sedler til et Beløb af 550 Mill. Dollars, dels Treasury Notes, dels Sølv-Certifikater, dels Banksedler, som alle cirkulere lig med Guld, fordi det forudsættes, at de, skøndt funderede paa Sølv eller Statsobligationer, til enhver Tid kunne indløses med Sedler, uindløselige med Guld«. Efter den Tid har Guldudførselen fra Amerika tildraget sig almindelig Opmærksomhed, og den Forlegenhed, hvori den bragte Regeringen, er bleven atter og

atter drøftet i Aviserne. Og for faa Dage siden (den 22. April) meldte et Telegram fra Washington, at Guldbeholdningen paa 100 Mill. Dollars (den lov-befalede Dækning for de 347 Mill. Dollars Statssedler, »Greenbacks») var bleven angreben ved Udtagelse af 2,557,000 Dollars til Udførsel til Evropa. Dernæst har et Telegram af 27. April fra New-York meddelt, at Finansministeren har modtaget et Tilbud fra Bank-firmaer i Boston, hvorved der tilføres Finanskassen 5—6 Mill. Doll. i Guld. Denne Kilde kan imidlertid ikke antages ret længe at kunne flyde til Fordel for Finanskassen; thi ogsaa Bankernes Guldbeholdning er bleven stærkt medtaget i de sidste Aar. Saaledes er »New Yorks Associated Bank«s Metalbeholdning fra April f. A. til 8. April d. A. formindsket med omtrent 6 Mill. Dollars og udgjorde sidstnævnte Dag kun 14.3 Mill. Dollars.

Den amerikanske Møntdirektør har opstillet følgende Beregning over den anslaaede Guld- og Sølv-mængde i de Forenede Stater:

	Guld.		Sølv.		I Forhold til den hele Mængde var Sølvet:
30. Jun. 1888:	708. ₈ Mill. Doll.	386. ₈ Mill. Doll.	35.4 pCt.		
— 1890:	695. ₅ — —	463. ₂ — —	40. ₀ —		
— 1892:	646. ₅ — —	522. ₂ — —	44. ₇ —		
1. Jan. 1893:	649. ₇ — —	593. ₃ — —	47. ₇ —		

Da Guldet fremdeles er gaaet ud af Landet i ret betydelig Mængde — fra 1. Januar til 8. April skal Overskudsudførselen være 31 $\frac{1}{2}$ Mill. Dollars, medens Sølv-mængden tiltager, er Forholdet mellem Guld og Sølv, der for knap 5 Aar siden var som 65.35, nu

omtrent som 50:50 — en meget væsentlig Forandring! —, forudsat at Guld­mængden virkelig tør anslaas saa stor, som her er sket. I Statskassen og Bankerne fandtes nemlig 30. Juni 1892 kun 445 Mill. Doll., og det anses for meget tvivlsomt, om der virkelig skulde være godt 200 Mill. Dollars i fri Cirkulation. Hovedsagen er imidlertid, at Statskassens Guldbeholdning er mindsket saa stærkt. Medens der den 30. Juni 1890 var 321.6 Mill. Doll. imod 131.3 Doll. i Guld-Certificater, altsaa en Nettobeholdning af 190.3 Mill. Doll. i Guld, var den d. 28. Febr. d. A. gaaet ned til 217.6 Mill. Doll. imod 114.4 Mill. Doll. i Guld-Certificater, altsaa kun 103.2 Mill. Doll. Netto Guldbeholdning. Medens den saaledes den 30. Juni 1890 havde en Beholdning af 190.3 Mill. Doll. i Guld overfor en cirkulerende Seddelmængde af 334.8 Mill. Doll., altsaa en Gulddækning af 56.8 pCt., fandtes der den 28. Febr. d. A. en Seddelcirkulation af 459.9 Mill. Doll. imod de 103.2 Mill. Doll. i Guld — altsaa kun en Gulddækning af 22.4 pCt.

Overfor denne Status, som yderligere er forværret siden, kan det betragtes som givet, at Amerika ikke kan vedblive at forøge sine til Sølvopkøb bestemte Sølv-Certificater, som Regeringen anser sig forpligtet til at indløse med Guld, uden tillige at forøge sin Guldbeholdning. Der har da derfor ogsaa i den senere Tid været Tale om, at Regeringen tænkte paa at optage et Laan i Evropa for paa denne Maade at trække Guld til sig. Da den sidste Tids særlig stærke Guld­export for en ikke ringe Del skyldes Salg af amerikanske Værdipapirer, som hidtil have været paa evropæiske Hænder, vilde Optagelsen af et saadant Laan

være et ret naturligt Modtræk, om det end ganske vist kan være tvivlsomt, om Evropa vilde beholde disse nye Papirer snarere end de gamle.

Under alle Omstændigheder tør man i den nærmeste Fremtid imødesee en ny Kamp om Guldet, der vil gøre Fuldførelsen af den østrig-ungarske Valutaregulering en Del vanskeligere, end dens første Del har været. Man trøster sig rigtignok med, at det værste er overstaaet, idet Ungarn endnu kun skal mangle 15 Mill. fl. i Guld, og Østrig ligeledes alt er i Besiddelse af omtrent $\frac{3}{4}$ af det Guld, som det behøver; men et Spørgsmaal er det, om man ikke herved har regnet Beholdningen af Guldvoxler for at være lig Guld. Under normale Forhold vilde den ogsaa være dette; men noget anderledes stiller det sig, dersom der virkelig skulde begynde en Kamp om Guldet, som gør enhver Indehaver utilbøjelig til at skille sig ved noget som helst deraf. Og særlig viser, hvad der netop er passeret i Amerika, at det ogsaa for Østrig-Ungarn er en betænkelig Sag, at saa store Beløb af østrig-ungarske Værdipapirer befinde sig paa fremmede Hænder og kunne remitteres, saa snart dets Guldopkøb begynde at genere.

Saa meget synes klart, at enten ville Amerika og Østrig-Ungarn blive nødsagede til foreløbig at lade deres lidet tilfredsstillende monetære Forhold forblive, som de i Øjeblikket ere, eller ogsaa vil deres Bestræbelser for at tilvejebringe en virkelig effektiv Guld fod lægge et forøget Tryk paa Varepriserne og dermed paa Forretningslivet i det øvrige Evropa.

Den 2. Maj 1893.

Efterskrift den 17de Maj. Ifølge Oplysninger, som velvilligt ere mig meddelte, efter at det Foranstaaende var skrevet, og som tør anses for fuldt paalidelige, er det ganske rigtigt, naar det Kvantum Guld, som siden 2. April f. A. er indgaaet til Østrig-Ungarn, af mig er anslaaet til henved 150 Mill. fl. Den østrig-ungarske Bank har nemlig fra 31. Juli f. A. til 30. April d. A. forøget sin Guldbeholdning med 87,546,000 Guld kroner ø. W. = ca. $36\frac{3}{4}$ Mill. gamle Guldgylden, medens den østrigske Regering i Betaling for det nye Guldrentelaan har modtaget ca. 97 Mill. gamle Guldgylden i Guld. Derhos menes den ungarske Regerings virkelige Guldanskaffelser at kunne anslaaes til omtr. 12 a 15 Mill. nye Guldgylden = ca. 10 à 12 Mill. gamle fl. Ialt bliver det (rundt) 145 Mill. gl. fl. = 14,5 Mill. £.

I det Par Uger, der ere forløbne, siden denne Artikel blev skrevet, ere Situationens Vanskeligheder traadte endnu klarere frem. De Forenede Staters Finansminister har vel ved Bankernes Hjælp bragt den lovmæssige Gulddækning tilveje igen; men det tør betragtes som givet, at Amerika, som næppe har mere Guld at afse til Europa, med Omhu vil vaage over den Guldbeholdning, hvorefter det er i Besiddelse. De korte telegrafiske Meddelelser om Bankkrisen i Australien, hvor den ene Bank efter den anden standser sine Betalinger, gøre det ikke tilstrækkelig klart, om denne Misère staar i Sammenhæng med Guldknaphed; men der synes ogsaa derfra at ville blive en forøget Efterspørgsel efter Guld. Saa meget tør man sikkert gaa ud fra, at Reaktionen derfra

paa det engelske Pengemarked vil føre til, at man ogsaa der vil værne om og mulig endog søge at styrke sin Guldbeholdning. I Berlin har Rigsbanken forhøjet Diskontoen fra 3 til 4 pCt., hvad der ligeledes vidner om Tilbøjelighed til at holde paa Guldet. Og i selve Østrig-Ungarn er Vexelkursen paa Berlin nu steget saa meget, at de nye Kronesedler faktisk staa 3 pCt. under det normerede pari-Forhold. Under disse Omstændigheder maa man vistnok foreløbig standse Arbejdet paa Valutareguleringens Gennemførelse, til Situationen bliver mindre kritisk, og indskrænke sig til at stræbe at holde paa det Guld, man allerede har faaet, og som knap er Halvdelen af, hvad man behøver. Men det stedfundne Forløb af Valutareguleringen har godtgjort, at Sagen ingenlunde var saa let, som det fra forskellige Sider paa-stodes, at der langtfra var saa meget Guld til Disposition, som t. Ex. Ottomar Haupt gentagende har hævdet, og at i det Hele den Opfattelse af Situationen, som jeg har gjort gældende i min tidligere Artikel, har vist sig fuldstændig korrekt.

Brændevins-Samlagene og Kampen mod Alkoholismen i Norge.

Af

Bankdirektør H. E. Berner.

Drickeskikkene var for vel en Menneskealder siden lige saa udbredte i Norge som de nu er i noget andet Land. Brændevinet var en Folkedrik, som maatte findes paa Bordet ikke alene ved Gæstebud, men ogsaa som dagligt »varmende« og »styrkende« Nydelsesmiddel. Det ansaas i Norge, som endnu den Dag idag i mange Lande, som særlig den fattige Mands Trøst og Støtte, og som en af de Kilder, hvoraf Statskassen i Form af Afgifter lettest kunde øse til sine store Behov.

Norge var jo ogsaa Europas nordligste Land, med et raat Havklima, og den store Montesquieu havde jo i sin »*L'esprit des lois*« sagt, at Nydelsen af Alkohol var betinget af den nordlige Beliggenhed og det raa Klima. Norge var jo desuden Demokratiets Land *par excellence*, og »*le petit verre du pauvre diable*« maatte vel være ligesaa sakrosankt som Menigmands politiske Rettigheder.

Og dog har man i Løbet af kun lidt over en Menneskealder set disse demokratiske Nordboer rejse sig saa at sige *en masse* til den mest energiske Kamp

mod Alkoholen, mod Fædrenes Drikkeskikke, og gennem sine talrige og velorganiserede frivillige Afholdsforeninger og sin gode Lovgivning Skridt for Skridt tilkæmpe sig Hæderspladsen i Ædruelighed blandt Europas Folk.*)

Det norske Folk ser nu tilbage paa denne Kamp mod Drikkeondet som paa en sand Frihedskamp. Idet det rystede Drikkeskikkens raa Tyranni af sig, har det betrygget sin Fremtid, værnet om den enkelte Borgers hjemlige Arnes Fred, hævet hans moralske Selvagtelse,

*) For nedenanførte Opgave over Brændevinskonsumen er benyttet Dr. O. I. Broch: *Les exitants modernes*, Paris 1887, der angaar Aarene 1880—84; hvor andre Aar er angivet, er benyttet andre tildels officielle Opgaver. For Øl- og Vin-Konsumens Vedkommende er benyttet officielle Opgaver, forsaavidt disse har været til Raadighed, og forøvrigt nyere Skrifter.

Lande	Litr. Brændevin 100 pCt. Alkohol	Litr. Vin.	Litr. Øl.
Italien	0.9	86	0.8
Norge	1.5 (1886—90)	0.9	22.7 (1886—91)
Finland	2.2 (1887—88)	?	?
Storbritannien og Irland ...	4.5 (1892)	1.95 (?)	119.6
Østrig-Ungarn .	3.5	?	34.1
Frankrig	4.4 (1891)	75	22
Sverig	3.4 (1886—90)	?	19
Tyskland	4.64 (1889—90)	6.4 (1881—89)	99.2 (1886—90)
Schweiz	3.1 (1890—91)	55.6 (1885—90)	45 (1880)
Belgien	4.7	3.9	186
Holland	4.7	4.1	39
Danmark	8.0	3 (?)	94.7

styrket hans legemlige Kraft og Sundhed og grundlagt hans økonomiske Selvstændighed. Det norske Folk ser nu intet mere nedværdigende og ulykkeligt end Brændevinsondet — denne Kilde til saa mange andre frygtelige Onder: Forbrydelser, Pauperisme, Usædelighed, Sindssygdomme, Selvmord, tidlig Død og Nedarvelse af Sygdomsspirer paa Efterslægten. Og idet det nu sejrrikt kan pege paa Formindskelsen af hine Onder, er det bestemt paa endnu stadig at fortsætte den vel begyndte Kamp mod den Uvidenhed, der tolererer en saadan Samfundsfare som Brændevins-knejpens Udskejelser og mod de fordærvelige private eller offentlige Interesser, som knytter sig til Knejpelivets og Brændevinstrafikens Ubændighed.

Vildledet af en misforstaaet Iver for Jordbrugets Ophjælp og af en dengang almindelig udbredt Tro paa Brændevinet som et nødvendigt »Opvarmningsmiddel« havde det første norske Storthing efter den frie Forfatnings Indførelse i 1814 givet enhver Mand Ret til at brænde Brændevin af sin Gaards Avling af Korn og Poteter. Følgerne af denne Aabning af alle Døre for Brændevinet udeblev ikke. Inden en Menneskealder var hengaaet, kavde Drikkeønden naaet en Højde af 8 Litre ren Alkohol pr. Individ, en Højde, som i nyere Tid kun naas i Danmark.

Der krævedes kraftige Forholdsregler. Storthinget 1842 besluttede at al Brændevinsbrænden skulde være forbudt. Denne radikale Forholdsregel indsaa man dog strax vilde være upraktisk, og Loven kom ikke istand. Derimod beskattede man Brænderierne efter en Maalestok, som afskaffede Husbrænderiet og gjorde det umuligt for Massen af de rundt om paa Landsbygderne

bestaaende Smaabrænderier at bestaa. Fra 1840 til 1850 sank Brænderiernes Antal fra 1387 til 40. Efterhaanden er man kommen derhen, at Brænderiernes Antal nu er gaaet ned til 23, der for Størstedelen ejes af Jordbruger-Foreninger, og væsentlig kun benytter hjemmeavlede Poteter som Raamateriale; de ere derfor samlede i de bedre Jordbrugsdistrikter. Deres Produktion har i de senere Aar i Regelen ikke gaaet meget ud over de 3 Mill. Lit. ren Alkohol, der behøves til Tilfredsstillelsen af den indenlandske Konsum.

Produktionsafgiften til Statskassen (Kr. 1.80 pr. Liter) er for Tiden højere end i andre Lande, Storbritannien og Holland undtagne, men indbringer dog kun omtrent $\frac{1}{10}$ af Statsskatternes samlede Beløb. I Virkeligheden er i Norge den fiskale Betydning af Brændevinsskatten traadt stærkt i Skyggen for dens moralske. Man har ved hver af de sidste Forhøjelser af Afgiften ligefrem motiveret den ved at henvise til, at Skattens væsentlige Øjemed ikke var at forøge Statsindtægterne, men at fordyre Brændevinet og saaledes formindske dets Brug. Derfor har ogsaa de norske Statsmagter ved Reformerne i Lovgivningen og Beskatningen af Brændevinet kunnet hæve sig over det Hensyn til Budgettets Stilling, der endnu i saa mange Lande tjener som en Grund til ikke at gaa Brændevinsbrændernes og Knejspeværternes Interesser i Drukkenskabslastens Fremme for nær. Idet Statskassen selv er medinteresset i Brændevinsdrikken, praktiserer man Sætningen: »*Private vices, public benefits*«, d. v. s. jo mere Borgerne ødelægger sig ved Drik, desto bedre for Statskassen. En af Norges første Mænd, Professor Schweigaard, udtalte derimod allerede i 1845, at »Brænde-

vinets Udryddelse er det samme som en Udvidelse af Nationalvelstandens dybeste og uudtømmeligste Kilde: Befolkningens produktive Kraft. — — — Kun den Økonomi, der ikke tænker længer end til Morgendagen, prædiker den Lære, at en Stats Finanser beriges ved at der drikkes meget Brændevin eller spilles i Lotteri. En Lære, der søger Finansernes Kraft i Folkets Kraft, kommer til en modsat Slutning. Dette Professor Schweigaards Grundsyn paa Sagen er nu saa at sige bleven hele det norske Folks.

Men det gjaldt for 50 Aar siden i Norge ikke alene at frede den hjemlige Arne fra i saa stor Udstrækning at være selve Produktionsstedet — og dermed ogsaa Konsumstedet — for den ødelæggende Drik. I Forbindelse med Brænderilovgivningen kom derfor Loven af 6te Septbr. 1845 om Udsalget af Udsækningen af Brændevin. Denne Lov aabnede, fremkaldt som den var og støttet af en energisk, frivillig Afholdsbestræbelse, en alvorlig Kamp ogsaa mod Knejp-ernes legio. Der var nemlig, foruden de mange endnu eksisterende Smaabrænderier, dengang nemlig i Udsækningssted for hver 152 Indbyggere!

Loven af 1845 gjorde for Byerne Udsækningen til en særegen Undtagelses-Næringsvej. Den, som handlede med Brændevin, maatte ingen anden Handel drive. Udsæknings-Rettighederne maatte derhos særlig bevilges af de af Vælgerne udkaarede Komunalbestyr-elser, der ogsaa bestemte Rettighedernes Antal og granskede Rettighedshavernes Kvalifikationer. Kommunebestyrelsen kan forresten ogsaa med Loven i Haanden erklære, at ingen af Ansøgerne om Bevilling-erne anses kvalificerede til at faa dem, saa at Byen

ingen Brændevinsknejpe faar, og alt lovligt Salg af Brændevin er forbudt. Dette sidste kommunale Forbud er dog hidtil kun praktiseret i en enkelt By og for ganske kort Tid. For hver Rettighed erlægges til Kommune-Kassen en aarlig Afgift. Denne Afgifts Størrelse bestemmes efter et af Kommunalbestyrelsen afgivet Skøn for hvert Aar over det Kvantum Brændevin, som antages at ville blive solgt i Aarets Løb i mindre Dele end 40 Liter; og af dette Kvantum, som i Regelen snarere anslaaes for højt end for lavt, svares $13\frac{1}{8}$ Øre pr. Liter (uden Hensyn til Brændevinets Styrke, der i Almindelighed er 39 $\%$). Afgiften fordeles derefter med lige Beløb paa enhver af Rettighedshaverne. Følgelig maatte den som havde væsentlig mindre Omsætning end han skattede af, finde sig opfordret til at lukke sin Knejpe. Med andre Ord: de svageste bukkede under i Kampen for Tilværelsen, medens de Genværendes Afgift steg, saaledes at i sin Tur de Næstsvageste bukkede under. Herved og ved strenge Regler for Udsenkningen iøvrigt formindskedes hurtigt Knejpernes Antal i Byerne.

Det Maskineri, Loven satte i Værk til Bekæmpelse af Drukkenskaben i Landdistrikterne, var ikke mindre kraftigt. Praktisk talt blev Brændevinsudskænkning paa Landet forbudt Alle undtagen Gæstgivere og Landhandlere, og selv disse kunde der ikke meddeles Udsænkkningsrettighed uden Samtykke og Anbefaling af de valgte Kommunalbestyrelser. Det var forsaavidt *local-option*-Systemet, der anvendtes. Og Følgen af, at Kommunernes Vælgere saaledes fik sit Ord med i Laget, har været, at Landdistrikterne efterhaanden saa at sige er rensat for Brændevinsknejper. Der er i Norge, hvis

Udstrækning er som fra Hamburg til Messina, nu kun 25 Udsalgs og Udskænkingssteder i Landdistrikterne; de fleste findes i de store Fiskeridisrikter (Lofoten), og kan naarsomhelst tilbagekaldes uden Erstatning. Til Sammenligning kan anføres, at der i Sverige er 186 saadanne Udskænkingssteder paa Landsbygderne, foruden de 84, som kun er aabne en Del af Aaret (Badesteder m. v.)

Virkningerne af Loven af 1845 har saaledes været store og gavnlige. Under denne Lovs Ægide har den frivillige Afholdsbevægelse kunnet udvikle den offentlige Opinion til at naa i Højde med Lovgivernes moralske Øjemed. Neppe har nogen privat Lov haft en større reformatorisk Rækkevidde eller udrettet mere til Genfødelse af et sundt og kraftigt Folkeliv.

Imidlertid er det ikke denne Lov, men den lille Lov af 3die Maj 1871 om Samlags-Institutionens Indførelse, som særlig har henledet Udenverdenens Opmærksomhed paa den med saa haandgribelige Resultater kronede norske Brændevinslovgivning. Loven af 1871 er ligesom det i lang Afstand strax iøjnefaldende Taarn paa den Bygning, hvis Grundvold blev lagt ved Loven af 1845. Den er »*le couronnement de l'edifice.*»

Knejspeværternes Egeninteresse i, at der konsumeredes mest muligt Brændevin, var i den Grad i Strid mod den voxende Opinion mod Drikkeondet, at en Del Borgere i Kristianssand i 1871 fremsatte et Lovforslag om, at Udskænkingsrettighederne efter Kommunalbestyrelsens Beslutning skulde kunne overdrages filantropiske Selskaber eller Samlag, hvis »Vedtægter« eller Love er approberede af Regeringen, og som skulde anvende Overskudet i »almennyttige Øjemed« og der-

for skulde søge at regulere og indskrænke Brændevinsudskænkningen istedetfor at befordre den. Det var væsentlig samme Ordning, som dengang allerede var i Virksomhed i flere svenske Byer under Navn af »Gøteborgs-Systemet«, skønt det norske Lovforslags Forfattere synes ikke at have kendt dertil.

Denne Lov af 1871 har medført, at Knejevært-ernes Klasse i Norge nu snart tilhører en forsvunden Tid, idet næsten alle Udskænkningsrettigheder er kommen paa Samlagenes Hænder i alle Byer, hvor Salg og Udskænkning ifølge Lovene om deres Oprettelse kan finde Sted. Lovgivningen havde nemlig viseligen erklæret, at alle Udskænkningsrettigheder ifølge Loven af 1845 kunde fratages Rettighedshaverne uden Erstatning; og de forholdsvis faa Rettighedshavere fra Tiden før 1845, som den ældre Lovgivning — i misforstaaet Iver for at »gøre Ret og Skel« (!) endog mod Folkefordærv-ere — havde tilstaaet Erstatning for sit Privilegium, er indløste af Samlagene mod Erstatning. Desuden er der i Kristiania 27 og i Drammen 9 Købmænd fra Tiden før 1845, som har faaet en livsvarig Ret for sig og Enke til at sælge Brændevin, dog ikke i mindre Dele end $\frac{35}{100}$ Liter. Men disse Rettighedshavere er nu saa gamle, at de efter Naturens Orden snart vil forsvinde.

En væsentlig Formindskelse i Udskænkningssteder, en Fordyrelse af Brændevinet og en Formindskelse i Konsumen har været Følgen af dette Samlagssystem, som Norge sammen med sine Nabostater Sverige og Finland hidtil har været alene om at have optaget.

Ifølge de omtrent ligelydende »Vedtægter« for de 51 i de norske Byer bestaaende Samlag bestaar deres

Bestyrelse i Almindelighed af 3 eller 5 Medlemmer, valgte blandt Aktionæerne paa en aarlig Generalforsamling. Vedtægterne er approberede af Regeringen som gældende kun »indtil videre«, hvorefter følger, at Regeringen kan true det Samlag med Opløsning, der ikke besejler de Regler for sin Handel eller Udsækning eller Fordeling af Overskuddet, der er stemmende med det filantropiske Formaal, hvorefter hele Samlags-Institutionen hviler.

Lad os til bedre Forstaaelse af hele Samlagsordningen se os lidt om inden f. Ex. Kristiania Samlag, som vistnok er det største af dem alle, men dog godt kan tjene som en typisk Repræsentant for hele Systemet i dets vigtigste Punkter.

Dette Samlag, som er stiftet efter Indbydelse af Kristiania Kommunebestyrelse, traadte i Virksomhed 1ste Jan. 1886. Dets første Bestræbelse var naturligvis at faa alle de ældre Udsækkningsrettigheder paa sin Haand. Af saadanne Udsækkningsrettigheder — der forøvrigt for en større Del var forbundet med Udsalg (flaskevis) — fandtes der før Samlagets Oprettelse 72, hvorefter endel »livsvarige« der efter den ældre Lovgivning kun mod Erstatning kunde fratages Indehaverne. Alle »livsvarige« Rettigheder indløstes nu i Henhold til Lov af 1. Maj 1880, der bestemmer, at den aarlige Erstatning i Regelen skal være de tre sidste Aars Gennemsnits-Indtægt. Erstatningsbeløbene udgjorde i 1886 Kr. 22,000 aarlig, men er nu ved Dødsfald formindsket til Kr. 13,000 aarlig. Samlaget tildeltes derpaa et saa stort Antal Rettigheder, som det fandt fornødent til at besørge Udsækknningen. Antallet er for Tiden kun 27. gennemgaaende har nemlig Samlagsinstitutionens Ind-

førelse i vore Byer ledet til en betydelig Indskrænkning af Udskænkningssstedernes Antal, hvilket paa sine Steder — det beror dog paa Byens Udstrækning m. m. — strax leder til mindre Drik; ligesom »Lejlighed gør Tyve«, er Knejpernes Mangfoldighed selvfølgelig oftest en Mangfoldiggørelse af Fristelserne til at drikke. Den aarlige Afgift har for hvert Udskænkningsssted de sidste Aar udgjort omtrent Kr. 2,250. Det samlede Kvantum af Brændevin, der sælges i Kristiania i Partier under 40 Liter, anslaaes til 1,100,000 á 1,200 000 Liter aarlig. 12 af de Samlaget tildelte Rettigheder udøves fra Hoteller og Restaurationer, hvis Ejere er blevne godkendte som Forstandere i Samlagets Tjeneste. Kun 15 Rettigheder udøves saaledes fra Samlagets egne Udskænkningsssteder. Fra den Regel, at Samlaget skal være eneberettiget til Udskænkning af Brændevin, er der kun gjort ganske enkelte Undtagelser, idet Kristiania Theater, Victoria Hotel, Kristiania Handelsstands Forening, Studenter-samfundet samt Kristiania Haandværks- og Industriforening har faaet Rettigheder til Udskænkning uafhængigt af Samlaget, — Hotellet dog kun til derboende Rejsende og de øvrige Selskaber alene til Medlemmer.

Hver af de Samlaget meddelte Rettigheder medfører foruden Ret til Udskænkning (Salg glasvis) og saa Ret til Salg af Brændevin i større Dele. Med 8 af Udskænkningssstederne er forbundet Udsalg af Brændevin paa Flasker.

Vi vil nu se os om i et Udskænkningsslokale. Vi finder snart et Hus med Skilt »Kristiania Samlags Brændevinsudskænkning« og gaar ind. Her er ikke meget af Komfort. Ikke en Stol, som gæsteventlig indbyder Gæsten til at sætte sig ned og gøre sig det behage-

ligt. I det øde Rum henledes da Opmærksomheden saameget lettere paa de store Plakater med den strenge Overskrift »Ordensregler«. De indeholder ikke som Indskrifterne i de tyske Knejer Opfordringer i Vers og Prosa til at drikke og slaa sig lystig. Barskt og bestemt underretter de Gæsten om, at her kun sælges mod Betaling; og deres § 3 lyder kort og kategorisk: »Naar en Kunde har nydt, hvad han har forlangt, er han pligtig til at forlade Lokalet«. Det er En-Drams-Systemet eller, om man vil, Minimums-Drikke-systemet i al sin Strengthed. En anden Paragraf forbyder »højrøstet Tale« og Tobaksrøgning. Her er overhovedet intet blivende Sted for Dagdrivere eller Svirebrødre til at slaa sig ned i lystigt Kompagni og under Sang og Spil tømme Glas efter Glas. Næsten til Overflod indskærper Ordensreglernes § 5, at der aldrig maa skænkes Nogen saa meget, »at det kan antages at have Beruselse tilfølg«. Berusede, Børn eller Mindreaarige 2: under 21 Aar, skal simpelthen udvises af Lokalerne, om de stikker Næsen indenfor Døren for at begære Brændevin. Og at dette ikke er tomme Ord, viser Statistiken over de Udviste; i 1891 ses der saaledes fra Kristiania Samlags Udskænkningsteder at være udvist 54,898 Berusede og Mindreaarige, fra Bergens 13 Udskænkningsteder 13,200 (foruden 25,246 fra Samlagets 4 Øl- og Vinudskænkningsteder). Meget hyppigt noterer de norske Samlagsbestyrere sig særlig de drikfældige Personer eller Vanedrankere, og disse nægttes da Brændevin, selv om de i Øjeblikket er ædru.

Der skænkes i Samlagene kun de paa Stedet almindeligst brugelige Sorter Brændevin (i Kristiania

mest saakaldt »Akvavit«, en finere norsk Brændevinssort af omtr. 45 pCt. Alkoholstyrke) og i Glasser af forskellig Størrelse. Priserne, der er opslaaet i Lokalerne, er ofte forskellige i de forskellige Byer. Men man søger overalt at holde de højest mulige Priser, d. v. s. saa høje som det gaar an af Hensyn til de fra Tiden før 1845 genværende uindløste privilegerede Flaskesælgere og de almindelige Købmænd og Brænderiernes Adgang til at sælge Brændevin i Ankere paa 40 Liter eller derover. Medens i Liter Brændevin i 1870, før Samlagenes Indførelse, ved at udskænkes i Dramme paa Udskænkingsstederne, selv i de Byer, hvor Knejeværterne havde dannet Foreninger for at holde Priserne oppe, ikke udbragtes til mere end Kr. 1,17, udbringes Literen nu af Samlagene ved Drammesalg gennemsnitlig til Kr. 2.22 og for mange Samlags Vedkommende til meget mere, lige op til Kr. 5,00! Som det forstaas heraf og af det før Anførte om Stats- og Kommuneskatten af Brændevinet, har man ikke skænket de sentimentale og falske Deklamationer om den »stakkels fattige Mands lille Glas« noget Gehør. Man ved alt for vel, at netop for den fattige og hungrige Mand er Brændevinet den mest forræderiske Fjende. Tilsyneladende stiller vel Drammen Øjeblikkets Følelse af Hunger; men den erstatter ikke Maden; Hungeren melder sig derfor strax paany i de tomme Tarmer. Og naar da atter Drammen skal tjene som Middel til at stille den, har man den Vej slagen, som fører den Fattige til Vanedrikken — og Fordærvelsen. Som den berømte Kemiker Liebig saa træffende har sagt: »Drammen er for den Fattige, der mangler Ernæringsmidler, en Vexel udstedt paa Sundheden, som altid maa fornyes, fordi den af Mangel

paa Midler ikke kan indfries. Arbejderen fortærer Kapitalen istedetfor Renterne, og den uundgaaelige Følge er da — Fallit.« Dette er det lille Glas' Rolle som »Sparekasse« og »Varmer« for den fattige og hungrige Arbejder! Det er derfor netop i Overensstemmelse med det sande Demokratis Princip at betragte Brændevinet som Arbejderens Fjende, som en Luxus, dets Liebhaveere gerne maa betale dyrest muligt!

I flere af Kristiania Samlags Udskækningssteder finder man forøvrigt, foruden Udskækningslokalerne til Gaden, særskilte Udsalgsbutiker for Brændevin i Flasker, samt derhos — gernest i 2den Etage — lidt finere Udskækningslokaler, saakaldte »Caféer«, hvor Udstyret er rigeligere, Varerne noget finere, men samtidig rigtignok Priserne noget højere.

Udskækningslokalerne aabnes ikke før Kl. 8 eller tildels Kl. 9 om Morgen og stænges Kl. 8 om Aftenen; Politiet tillader dog Samlagenes »Caféer« i 2den Etage at holdes aabne til Kl. 9 Aften i Sommermaanederne og til Kl. 10 i Vintermaanederne. Dagen før Søn- og dag skal efter Loven af 1845 alle Udskækningssteder lukkes Kl. 5 Eftermiddag og ikke igen aabnes før Kl. 8 den paafølgende Hverdag. Da Arbejderne gernest faar sin Ugeløn udbetalt Lørdag efter Kl. 5, indses det af sig selv, hvilken overordentlig vidtrækkende økonomisk og social Betydning denne Helligdags-Bestemmelse har haft. I enkelte norske Samlag, som strengt følger Institutionens filantropiske Princip, stænges Udskækningsstederne ogsaa undertiden paa Valgdage og ellers, naar der overhovedet finder en større Ansamling af Mennesker Sted i Byen. Der klages kun over, at ikke alle Samlag gør dette til en staaende Regel.

Den nærmere Anordning af Samlagenes Udsænk-
ningssteder vil forøvrigt fremgaa af følgende Uddrag af
de »Kontrakter«, der oprettes med Udsæknings-
lokalernes Forstandere eller Bestyrere, der ansættes af
Samlagets Bestyrelse med Kommunebestyrelsens Appro-
bation. I disse Kontrakter, der alle er affattede efter
samme Schema, kun med uvæsentlige Afvigelser for de
Hotelejere, der er antagne som Samlagets Forstandere,
hedder det saaledes bl. a: Da Samlaget er dannet for
at søge Handelen med spirituøse Drikke ordnet paa
den mindst skadelige Maade, er det Forstanderens
Pligt ikke at opmuntre til Drik, men at gøre sit for at
hindre Beruselse. Til Børn maa under ingen Omstænd-
ighed udsænktes stærke Drikke; Berusede maa ikke
gives Adgang. Salg og Udsænkning af Brændevin og
dermed tilberedet Drik, Øl, Vin, Mjød, Cider m. m.
foregaar kun mod kontant Betaling og udelukkende for
Samlagets Regning, saaledes at Forstanderen deraf ikke
maa tilvende sig nogensomhelst Fordel, men nøjagtig
har at følge den af Samlaget satte Taxt paa Varerne,
hvilken skal findes opslaaet i Lokalet. Muligt Over-
maal tilhører Samlaget og ikke Forstanderen, og denne
har saaledes ikke, som ialfald tidligere har været Til-
fældet i svenske Samlag, hvor desuden Indtægten af
Ølsalget almindelig er overladt til Forstanderen, nogen
Interesse i, at der skænkes mest muligt. Forstanderen
skal derimod for egen Regning have til Udsalg færdig
Spise, Kaffe, The, Mælk og Chokolade; imidlertid er
der i Kristiania saa mange billige og gode Spise-
kvarterer for Arbejdere, at Samlagsforstandernes Udsalg
af Spise, Mælk m. v. ikke her spiller nogen Rolle, saa-
ledes som Tilfældet er i Nabolandet Sverige, hvor

Drammen til »Smørgaasbordet« synes at høre til de nationale Institutioner. Forstanderen har at holde Lokalerne renlige, ordentlige, tilstrækkelig belyste og opvarmede og føre Tilsyn med Betjeningspersonalet. Ved Siden af sin Forretning som Forstander maa han ikke drive nogen anden Virksomhed. Alle Sorter Brændevin opbevares i og udskænkes i Kar eller Glas tilhørende Samlaget og forsynede med dets Mærke. Med Forstanderen føres Bog, hvori han debiteres for de modtagne Varer efter Udsalgspris og krediteres for de indbetalte Beløb. Samlaget anskaffer Inventarium, hvorover holdes Fortegnelse, og efter denne tilsvarende Forstanderen ved Fratrædelsen det manglende og erstatter, hvad der er forkommet, efter den i Fortegnelsen opførte Værdi; Slitage tilsvarende han dog ikke. For Opfyldelsen af de ham paadragne Forpligtelser stiller han Kaution. Foruden de ovenfor bestemte Rettigheder nyder Forstanderen en fast aarlig Løn, hvis Størrelse vexler efter de lokale Forhold, men altid er meget moderat. Løn til Betjening samt Udgifter til Lokalernes Opvarmning, Belysning o s. v. uddrages af Samlaget.

Inden vi afslutter vort Besøg i Samlagets Udskænkingssteder, vil vi bemærke, at der paa Væggene — netop der, hvor de tyske Knejer plejer at prange af allehaande »Trinkspruch«, er ophængt en Rulle, der for hver Dag viser nye Steder af den hellige Skrift, hvor der bl. a. mindes om Drukkenskabens og Fraadseriets Syndighed og Fordærvelighed og indprentes en ren og tugtig Vandel. Det er Dronningen, som har foræret disse Væggetavler og bedet om at faa dem ophængte her. Mange vil kanske finde dette at være en vel

vidt dreven Anvendelse af Skriftens Paabud om, at Evangeliet skal prædikes ikke alene i Tide men ogsaa i Utide. Paa vore Forespørgsler svarer imidlertid Forstanderne, at disse bibelske Væggetavler i det Store og Hele ikke har været Genstand for raa eller spot-tende Bemærkninger.

Efter en Lov af 1884 kan Udsenkningen af Øl, Vin og Cider, hvortil kræves Bevilling, ligeledes overdrages til Samlag. Hvor der allerede bestaar Brændevinssamslag, er det selvfølgelig til disse ogsaa Bevillingerne til Udsenkning af Øl og Vin overdrages. Men da Udsalg — men ikke Udsenkning — i Flasker eller større Partier af Vin kan drives af enhver Købmand, og Udsalg af Øl ligeledes af hvemsomhelst, har Samlagene paa dette Felt en ganske anderledes haardnakket Konkurrence at bestaa, end hvor det alene gælder Brændevin. Faktum er da ogsaa, at flere Samlag har Tab paa sine Øl- og Vinbevillinger, og alene vedbliver at have dem for dog i nogen Grad ogsaa at bringe denne Handel med berusende Drikke ind under sine Ordensreglers Kontrol.

Efter nu at have kortelig gjort Rede for den norske Samlagsinstitutions ydre Former, vil man forlange at dømme den efter dens Frugter og saaledes spørge: Hvilke har nu disse Frugter været? Dette Spørgsmaal vilde været ulige lettere at besvare, dersom alle de berusende Drikke, eller i det mindste alt Brændevin, som konsumeres i Landet, gik gennem Samlagenes Udsenkninger, og var undergivet deres Kontrol og Indskrænkninger. Men saa er det ikke. Der er endnu foruden de 25 Udsænkknings- og Udsalgssteder paa Landet, fremdeles de 38 ældre uindløste Bevillingshavere

fra Tiden før 1845, som konkurrerer med Samlagene, ligesom udenlandske Handelsrejsende efter vor forældede Handelslov, hvis svage Skranker mod Uvæsenet end ikke tilbørlig opretholdes, drager om i Husene og ofte næsten paanøder Folk Ordre paa Brændevin lige ned til Partier paa 6 Flasker. Men fremfor alt maa det erindres, at Samlagenes Virksomhed er knyttet til Udsækningen og Udsalget i Smaat (under 40 Liter), medens Salget af Brændevin *en gros* (i Partier paa 40 Liter og derover) er frit for alle Brænderier og hver eneste Købmand i alle Byer. Dette Engros-Salg af Brændevin, som ogsaa er begunstiget ved Fritagelse for Konsumtionsskatten ($13\frac{1}{3}$ Øre pr. Liter), omfatter over 60 pCt. af det Brændevin, der aarlig opdrikkes i Landet, hvad der ikke kan forundre, naar man ved, at det sælges til særdeles billige Priser (ca. Kr. 0.90 pr. Liter) og i smaa Ankere forsendes rundt til Landdistrikterne, hvor der ingen Brændevinsudsalg findes, eller sælges til Skibsbrug o. s. v. Samlagenes Omsætning af Brændevin (beregnet efter gennemsnitlig 40 pCt. Alkoholstyrke) udgør derimod kun lidt over 31 pCt. af den hele Konsum.

Men naar Samlagenes Virksomhed saaledes er indskrænket til en Brøkdel af ikke engang $\frac{1}{3}$ af den hele Konsum, siger det sig ogsaa selv, at deres Indflydelse paa Konsumen maa maales derefter.

Imidlertid er dog, siden Loven af 1871 traadte i Kraft og Samlag i Henhold til den i Løbet af de sidste Aar efterhaanden er indført i alle Byer: for det første Udsækkningsstedernes Antal gaaet ned fra 501 til 227, eller fra 1 for hver 591 Indbyggere til 1 paa hver

1413 Indbyggere*). Dernæst er Brændevinskonsumen, som for Femaaret 1871 tiil 1875 udgjorde 2.8 Liter (à 100 pCt. Alkoholstyrke) pr. Indvaaner, stadig faldet for hvert Femaar, saaledes for 1876—80 til 2,4 Liter, for 1881—85 til 1,7 Liter, for 1886—90 til 1,5 Liter.

Ganske vist paavirkes Konsumens Aftagen og Forøgelse af meget gode eller daarlige økonomiske Tider, og 70-Aarene var gode Tider, ligesom de sidste to Aar 1890 og 1891, der har vist en stigende Arbejdsløn, ogsaa viser stigende Konsum, medens de mellemliggende Aar var mindre gode. Fremdeles maa det fremholdes, at den frivillige Afholdsbevægelse ved sine vidtforgrædede Foreninger har øvet en paaviselig Indflydelse til Nedgang i Konsumen, og visselig ogsaa vilde have virket til denne Nedgang, selv om Samlagsordningen ikke havde været. Men man bør dog med Sikkerhed paastaa, at en væsentlig Del af Nedgangen i Konsumen i de sidste 20 Aar er hidført ved Samlagsordningens Formindskelse af Udskænkingsstederne og strenge Kontrolregler, og at Samlagsordningen, som har passet saa godt til den norske kommunale Selvstyrelse, i det Hele har været en særdeles kraftig Støtte for Afholdsforeningernes Arbejde til Bekæmpelse af Drukkenskabslasten. Det siger sig jo ogsaa selv, at de praktiske Følger ikke kan udblive af et System, som fjerner Skænkeværternes økonomiske Interesse i at skaffe sig størst mulig Vinding af Brændevinet, og

*) Sammen med de ældre Rettighedshavere og Udskænkingsstederne paa Landsbygderne er der nu i Norge ialt 304 Udskænkings- og Udsalgssteder for Brændevin.

erstatte det ved et filantropisk Selskabs Bestræbelser for at bekæmpe Misbrugen af berusende Drikke.

At Samlagssystemet er en kraftig Dæmper paa Drikkeondet, er ogsaa noksom erkendt baade i Sverige og i Storhertugdømmet Finland. Begge Steder har Systemet arbejdet længe, og det har begge Steder, uagtet angrebet baade af dem, der vil have Drikke-
trafiken fri, og af dem, der vil have Forbudslove, ligesom hos os gaaet sejrrikt ud af Kampen, idet man erkendte dets utvivlsomme Fortjenester af kraftig at have bidraget til Drikkeondets Formindskelse. Sverige fik i 1885 en ny Brændevinslov, der stadfæster og styrker Samlagsinstitutionen, og Finlands Rigsdag vedtog i 1891 en ny Brændevinslov, der giver Samlagene et endnu videre Virkefelt end før.

Det maa her heller ikke glemmes, at Samlagene ifølge selve deres Anordning holder Vælgernes politiske Interesse i de kommunale og offentlige Valg ganske og aldeles udenfor Skænkestuens eller Rusdrikkefabrikanternes Paavirkninger. I Norge kender man derfor intet til, at Valgenes Udfald i stor Udstrækning har været dikteret af Knejsværdene saaledes som f. Ex. for en stor Del ved de sidste Valg i Belgien, ved de engelske Parlamentsvalg i 1874 og — ifølge Hr. Augustin Filons Artikel i »Revue des deux mondes« for 15de September sidstleden — ved »de engelske Valg« i 1892; de engelske Rusdrikkesælgere havde, fortæller Forfatteren, i Valgøjemed ifjor subskriberet den nette Sum af 100,000 £, der omsat i Rusdrikker giver 5 à 6 Glas for hver af de 6 Millioner Vælgere! I Frankrig er ligeledes Skænkeværdernes Interesse i, at Nationalforsamlingen ikke skal komme til at sætte

et Flertal af Mænd, der er stemte for energiske Forholdsregler mod »Brændevinspesten«, meget fremtrædende. Selv om derfor Samlagssystemet ikke havde andre Fordele end denne ene, at holde de offentlige Valg og Landenes Nationalforsamlinger rene for Rusdrikke-Interessenternes smudsige Indflydelse, synes dette allerede at være tilstrækkeligt for enhver Ven af folkelig Selvstyrelse og Frihed til at anbefale det til almindelig Gennemførelse.

Imidlertid er Samlagssystemet trods dets udmærkede Virkninger til at indskrænke Drikken, i Norge ligesom i Sverige og Finland selvfølgelig blevet angrebet af de Totalister, der ikke nøjer sig med at se Brændevinet Skridt for Skridt tilbagetrængt, men vil have det med en Gang afskaffet ved Forbudslove som den amerikanske Maine-Lov. Erfaringerne i Norge synes dog ikke at tale for, at Forbudslove under de nuværende Forhold skulde lade sig praktisere. Og selve Afholdsmændenes Masse har derfor her med stor Styrke samlet sig om et af en kongelig Kommission netop udarbejdet Lovforslag, som ikke vil have Samlagene afskaffede, men tvertom vil give dem et fuldstændigt Monopol paa alt Brændevinssalg baade i Stort og i Smaat — et Monopol, som saaledes i sine Former, om end ikke i sit Ædrueligheds-Formaal, væsentlig adskiller sig fra det Alkohol-Monopol, det schweiziske Folk indførte ved sin Folkeafstemning i 1885.

Det er ogsaa en almindelig erkendt Sag, at det nuværende norske Lovsystems Hovedfejl er den, at Grænsen for Detailsalget og Konsumtionsskatten er sat saa lavt som til 40 Liter, saa at enhver Købmand og hvert Brænderi for billigst mulig Pris kan sælge og

forsende Brændevin i Partier af denne Størrelse og derover. Det er saaledes neppe underkastet Tvivl, at en Lovforandring er forestaaende, hvorved Samlagsmonopolet gennemføres og Købmændene og Brænderierne berøves sin Ret til at drive Salg af Brændevin direkte til Konsumenterne. Ialfald vil ganske sikkert Grænsen for Partisalget foreløbig sættes op til f. Ex. 250 Liter (som i Sverige) og saaledes Samlagenes Indflydelse paa Konsumen idetmindste væsentlig udvides, idet antagelig da, istedetfor $\frac{1}{3}$ nu, maaske $\frac{3}{4}$ af Konsumen vil komme til at gaa gennem Samlagene. Det er ved en saadan Lovforbedring man i Norge haaber snart at skulle gøre det næste Skridt til en væsentligere Indskrænkning af Brændevinsdrikken, som navnlig for Byernes Vedkommende endnu lader meget tilbage at ønske.

Mere Tvivl raader derimod om, hvorvidt Bestemmelsen i Loven af 1871 om at Samlagenes Overskud skal anvendes til »almennyttige Øjemed« har været tilstrækkelig til at udelukke al Interesse i at skaffe Samlagene store Driftoverskud paa Nøgternhedsbestræbelsernes Bekostning. For mange af de norske Samlags Vedkommende synes det vistnok ubestrideligt, at de efter Systemets filantropiske Grundtanke har arbejdet for »at ordne Brændevinshandelen paa den mindst skadelige Maade« uden at lade sig friste ved Tanken om, hvor mange »almennyttige Øjemed« der kunde fremmes ved at lade Brændevinet strømme overflødigt gennem Kundernes tørstige Struber, og til Gengæld lade deres surt erhvervede Dagløn strømme fra deres Lomme i Samlagets Pengekasse. Men det er ikke alle norske Samlag, som man i lige Grad kan give denne Ros. Samlagenes Gevinst har nemlig vist sig efter-

haanden langt at overstige, hvad man tænkte sig i 1871, og Reglerne i Samlagsloven af nævnte Aar om Overskudets Anvendelse strækker saaledes ikke nu til. Efter de netop offentliggjorte Regnskaber for 1891 har deres Bruttoindtægt nemlig udgjort ialt Kr. 3,331,741,00. Deraf har de betalt til de respektive Byers Kommunekasser en Næringsskat af Kr. 114,242,00 og derhos i Konsumtionsskat af Brændevin ($13\frac{1}{2}$ Øre pr. Liter) Kr. 405,589,00 samt Øl- og Vinafgift Kr. 53,232,00. Efter at have afsat diverse Summer til sine Reservefond, til Indkøb af fast Ejendom (Udsalgssteder) samt til Driftsudgifter har de endnu haft et Nettooverskud til Fordeling til »almennyttige Øjemed« af Kr. 1,514,113,00 — en efter norske Forhold nok saa respektabel Sum for 51 Byer med tilsammen 473,000 Indbyggere. Samlaget i Kristiania med omtr. 160,000 Indbyggere har alene for sit Vedkommende i 1891 haft et Nettooverskud af 277,818.00. *) Da nu desuden Anvendelsen af disse store og stadig voxende Overskud ialfald faktisk har været bundet til Byernes egne Grænser, har de »almennyttige Øjemed« mere og mere smeltet sammen med de kommunale Øjemed, der bestrides af de kommunale Skatter. Og saaledes er Samlagene blevne gode Skattekilder for vedkommende Byer. Men herved er igen baade Kommunebestyrelsernes Bestræbelser for at øve Indflydelse paa Samlagenes Ordning og paa at holde Skattekindens Niveau oppe af Hensyn til Overskuddets Fordeling blevne stedse mere fremtrædende. Samlagene er saaledes tildels bragt under et Tryk til at praktisere:

*) I 1892 Kr. 281,093.43.

»virtus post numos«, eller til at glemme sit Maal for sine Midler.

Under enhver Omstændighed er den Forskel bortfaldet, som særlig for dette Punkts Vedkommende oprindelig bestod mellem det norske Samlagssystem og det svenske Gøteborgssystem, og man kan sige at de norske Samlags Driftoverskud nu faktisk hovedsagelig eller med mindst 60 à 70 Procent kommer de kommunale Øjemed tilgode. Til Skolevæsenet er i 1891 saaledes anvendt $18\frac{1}{2}$ pCt. eller, naar man medregner Bidraget til Børneasylers, $26\frac{1}{2}$ pCt. af det samlede Bidragsbeløb; til Gader og Vejanlæg $7\frac{1}{2}$ pCt.; til Vandværker $6\frac{1}{2}$ pCt. o. s. v. Kun mindre Summer anvendes derimod til egentlig humanitære Øjemed eller for at skaffe særlig Arbejderklassen en Erstatning for Knejerne, Bidrag til Arbejderakademier, Foredrag, Musik eller ædlere Adspredelser, som vor Tids sociale Forhold saa stærkt kræver. Paa faldende er ogsaa det ubetydelige og i senere Aar endog aftagende Bidrag Samlagene af sine store Overskud udreder til Afholdsforeninger eller til Afholdsagens Fremme, hvilket Bidrag for 1891 er gaaet helt ned til 1,7 pCt., hvad der selvfølgelig særlig har gjort Samlagene — og forsaavidt vistnok med Rette — til Genstand for skarp Kritik fra Maadeholdsvennernes Side, medens de ægte Totalistere (Forbudsvenner) hverken andrager om eller vil modtage „Brændevinsspenge.“

Men selv hvor Samlagenes Overskud anvendes strengt til »almennyttige Øjemed«, f. Ex. til en eller anden særlig Fagskole, en offentlig Park eller deslige, mangler der ikke ganske Exempler paa, at Samlagets Bestyrelse har anset et saadant Foretagendes Fremme

at være fortjenstligere end Bestræbelserne for at indskrænke Brændevinsdrikken og derfor har modsat sig Afholdsvennernes ganske beføjede Opfordring til at sløje visse Udskænkingssteder (f. Ex. i et Arbejderkvarter) eller lukke Lokalerne paa Dage, da Paa-mønstringer af Mandskab paa Nordhavsslaaden o. lign. kalder en Mængde unge Søfolk til Byen. Særlig har man i enkelte af de smaa Byer fundet Samlagenes Tilværelse at være for stærkt bundet ved finansielle Hensyn. Men dette har da ogsaa, som f. Ex. i Langesund i 1890, ledet til, at Samlaget — rigtignok kun midlertidig — blev ophævet af Kommunebestyrelsen, idet Afholdsfolkene ved Valgene kom i Flertal.

Kort og godt: Samlagenes store Overskud og dette Overskuds Anvendelse har kaldt til Live Interesser og Interesse-Konflikter, som undertiden har bidraget til at kaste en vis Skygge over selve Samlagssystemets ubestridelige Fortjenester. Fejlene er dog her ikke Samlagssystemets, men deres, i hvis Hænder dets Gennemførelse er lagt, og den offentlige Opinion vilde vistnok, naar den først var alvorlig vakt, være tilstrækkelig til at faa denne Sag i en bedre Gænge. Man har imidlertid troet, at der her paakrævedes Lovforandring for at redde Samlagssystemets Grundidé: Bekæmpelse af Drikkeondet, fra utilbørlige Paavirkninger af pekuniære og fremfor alt kommunal-finansielle Interesser. Det radikaleste af disse Forslag gaar ud paa, at Kommunerne ganske skal berøves al direkte eller indirekte Fordel af deres Samlags Overskud, idet dette derimod skal indgaa i Statskassen. Men selv bortset fra det tvivlsomme i den Forholdsregel, at Staten skal paa en Gang opkræve baade Konsumtions-

Afgift og Produktions-Afgift af Brændevinet, saa udsætter man sig ved saaledes at forøge Statens Brændevinsintrader til omtrent det dobbelte, for at give Statskassen en fiskal Interesse i Brændevinsforbruget, der ikke vil være uden Betænkeligheder. Man vil da maaske kun være undgaaet det kommende Scylla for at strande paa det statsfiskale Charybdis. Inden Afholdsmændenes Kreds synes imidlertid Forslaget for Tiden at have vundet megen Tilslutning, vistnok væsentligst af den Grund, at de gaar ud fra, at mange Byer, navnlig af de mindre, strax vil opgive sine Samlag, naar de kun faar Byrderne og Ulejlighederne med Brændevins-Trafiken og ingen pekuniær Interesse i at have dem, og at Foranstaltningen saaledes i sine praktiske Virkninger vil være omtrent jevngod med en lokal Forbudslov, der er og bliver en ikke liden Del af Afholdsmændenes store Formaal. Hvad Udfaldet af et saadant Experiment med at lade Samlagenes Overskud tilflyde Statskassen vil blive i Norge, er ialfald ikke saa sikkert, selv om man i den finske Lov af 1891 har givet et Slags Forbillede ved at lade den væsentlige Del af Samlagenes Overskud tilflyde det Statsfond, der har at bestride Udgifterne til Kommunikationsvæsenet. Der er imidlertid ogsaa fremsat andre, og som det synes godt motiverede og omhyggelig udarbejdede Lovforslag til Forebyggelse af, at Kommunerne utilbørlig skal misbruge Samlagene som Skattekilder, og hvorved navnlig Kommunens Andel i Overskuddet væsentlig begrænses og den mulige Frygt fjernes for, at Samlagene skal glemme sine filantropiske Opgaver og komme til at dyrke fremmede Guder. Alle disse Forslag, der altsaa alle er fremgaaet af Ønsket om at be-

fæste Samlagssystemet, vil antagelig med det første blive forelagt det norske Storting til Prøvelse.

I det Reformarbejde i vor Lovgivning angaaende berusende Drikke, som nu forestaar, og hvori Monopolisering af al Brændevinshandel hos Samlagene saaledes danner Hovedhjørnestenen, indgaar ogsaa Forslag om at bekæmpe den tiltagende Nydelse af saakaldt »bajersk Øl« (hvis Alkoholgehalt er 5 à 6 Volum-pCt.) ved at skattelægge det mere berusende Øl efter Alkoholgehalten, men derimod lade de lettere Ølsorter, som paa Grund af sin Velsmag og Sundhed egner sig til Folkedrik, være skattefrit.

Men stort som det Reformarbejde er, der her kan og skal gennemføres ved Lovens Tvang og Regel, maa det ikke glemmes, at de gode Resultater, man i Norge har opnaaet og fremdeles haaber at opnaa ved Lovens Hjælp, er og vil være knyttede til den Afholdenhedens Opinion, den frivillige Afholdsbevægelse har skabt og vil skabe. Den Sætning, at »Loveene er afmægtige ligeoverfor Sæderne«, gælder intetsteds mere ubetinget, end hvor der spørges om et Folks Drikkeskikke.

Kristiania, Januar 1893.

Dødsdomme i Danmark i 1866—92.

Ved

Stener Grundtvig.

(København 1893. 283. 8vo.)

Det nys udkomne Skrift af Hr. Grundtvig er en Samling af alle her i Landet fra den nu gældende Straffelovs Ikrafttræden den 1. Juli 1866 indtil Udgangen af Aaret 1892 faldne Dødsdomme, saaledes som de, ifølge Højesteretstidende, ere afsagte af Højesteret og den nærmest foregaaende Instans. Bogen er saaledes en Gengivelse af tidligere trykte Domme; af nyt findes Oplysninger om Højesteretsvoteringerne vedrørende de Dømtes Benaadning og om de Dømtes Henrettelse eller Ophold i Tugthuset m. m. Bogen er desuden forsynet med en Indledning, der giver en Extrakt af adskillige af de i Dommene meddelte positive Data.

Gennem Hr. Grundtvigs Skrift faar man altsaa Kendskab til det hele Omfang af de her i Landet i Løbet af de sidste 27 Aar begaaede Forbrydelser af groveste Art (efter Straffelovens Maalestok) med Tilføjelse af Straffene og disses Udførelse eller Modifikationer: Henrettelse, Benaadning, senere Eftergivelse m. v. Dernæst faar man Oplysninger om Forbrydernes Køn, Alder, tidligere Levned, Motiver til Forbrydelsen, Fremgangs-

maaden ved denne etc. — Alt, forsaavidt Domsmeddelserne tilstrække. Her er saaledes adskilligt at lære for Kriminalister og Psykologer, baade med Hensyn til det enkelte Menneske og med Hensyn til Individets og Samfundets Forhold til hinanden.

Paa den anden Side maa man ikke forlange mere af Skriftet, end det vil give: Dødsdommene og de Dødsdømtes videre Skæbne. Men socialstatistisk set maa man da ogsaa have denne Begrænsning vel in mente, naar man vil benytte det. Begrænsningen er jo nemlig tildels af formalistisk Art. Udgiveren anfører, i Forbigaaende, at der i 1866—90 blev begaaet 179 forsætlige Drab (deri ikke medregnet Drab af uægte Børn), som af forskellige Grunde ikke medførte Livsstraf. Naar vi altsaa ovenfor sagde, at de 51 Dødsdomme, Bogen gengiver, omhandler Tidsrummets groveste Forbrydelser, var det en berettiget Restriktion at tilføje »efter Straffelovens Maalestok«, thi 14 af de 51 omfatte Mødres Ombringelse af uægte Børn, og der er ingen Tvivl om, at en stor Del af de 179 kun »forsætlige« (ikke »overlagte«) Drab frembyde adskilligt grummere Biomstændigheder end de 14 Børnemord. I det hele er Grænsen mellem de to Grupper af Drab jo tidt saare vanskelig at drage, hvad der f. Ex. bedst ses af Dommen i den bekendte Sag angaaende Mordet paa Budet Meyer: kun 7 af Højesterets Medlemmer stemte for Dødsstraf, de 4 øvrige Voterende for Tugthusarbejde paa Livstid, formentlig fordi de ikke betragtede Mordet som begaaet med Overlæg (der blev Flertal imod Forbryderens Henrettelse, derigennem at 2 af de 7 stemte for Benaadning, hvilke 2 sammen med de 4 altsaa gav en Majoritet af 6 imod de 5, der voterede for Døds-

straf uden Benaadning — en interessant Afstemningskombination). Det socialstatistiske Materiale lider saaledes unægtelig et væsentligt Skaar ved den skarpt juridiske Begrænsning. Derfor knytter der sig i Grunden en større Interesse til Materialet som Grundlag for kriminal-psykologiske Overvejelser; dér kan 50 Fremstillinger af det Liv, saadanne Forbrydere have ført før Forbrydelsen, og de Forhold, der have ledet til Forbrydelsen, give righoldigt Stof til Overvejelse. Skade kun, at man nutildags bliver knappere aflagt med Hensyn til de sidste Rets- og Administrationsinstansers Mening om den paagældende Sag end tidligere. Kollegialtidendens Gengivelser af Justitssagerne i dette Aarhundredes første Halvdel indeholde som oftest tillige de Motiver, der have gjort sig gældende ved Kancelliets Indstillinger til Kongen angaaende Straffens Fuldbyrdelse eller Formildelse, Indstillinger, hvis Interesse forøges ved Ens Viden om, at det i Reglen er A. S. Ørsted, hvis Mening man igennem Indstillingen lærer at kende, ligesom Ørsted iøvrigt jævnlig knytter yderligere Betragtninger til Sagen ved dennes Offentliggørelse i Kollegialtidenden.

— Medens Hr. Grundtvig imidlertid ikke kommer ind paa ræsonnerende Betragtninger over Materialet, giver han, som sagt, i en Indledning nogle statistiske Resumés deraf. Det fremgaar af disse, at der i 1866—92 er fældet 51 Dødsdomme, men at 3 af disse vedkomme samme Mand (den nu henrettede Tugthusfange Jens Nielsen). Ialt er der saaledes Tale om 49 Personer: 25 Mænd og 24 Kvinder.

Af de 25 Mænd henrettedes 4, benaadedes 21 (regnes Jens Nielsens to tidligere Domme med, faar man 23 Benaadninger af 27 Domme). Af disse 21 have

3 faaet Straffen eftergivet, efter at de have siddet 14—18 Aar i Tugthuset, 8 ere døde i Tugthuset, hvoraf Halvdelen først efter 12—15 Aars Forløb, 10 afsone endnu deres Straf.

De 24 Kvinder benaadedes alle paa Livet mod Tugthusarbejde paa Livstid. 1 af de 24 frifandtes ved senere Dom (Fejøsagen), 12 have faaet en Del af Straffetiden eftergivet, i Reglen efter 10—14 Aars Forløb, 3 ere døde i Straffeanstalten, 8 hensidde der endnu.

Med Hensyn til Forbrydernes Fødested ses det, at alle vare Danske, med Undtagelse af 7 svenske Kvinder, som alle dømtes for Ombringelse af deres uægte Børn (altsaa Halvdelen af samtlige 14, der domfældtes for denne Forbrydelse). Hvad Alderen angaar, vare 2 Mænd og 2 Kvinder under 20 Aar, da Forbrydelsen blev begaaet, henholdsvis 13 og 14 i Aldersklassen 20—30 og Resten over 30 Aar.

— Blandt de »celebreste« Sager i Rækken maa nævnes Fejøsagen, hvor en sindssyg Dommer afsagde Dødsdom i Anledning af et Barnemord, udøvet af en »Moder« — der aldrig havde født! Dommen stadfæstedes gennem alle Instanser, og først efterat Vedkommende havde siddet nogle Aar i Tugthuset kuld-kastedes den ved ny Højesteretsdom. Dernæst mindes den ovenomtalte Philipsenske Mordsag og endelig Tugthusfangen Jens Nielsens Sag. Denne sidste »Samfundsfjende« dømtes efter Plakat af 1813, indeholdende Straffebestemmelserne for Straffefangerne i Københavns Tugthus (Plakaten udstedtes iøvrigt som Undtagelsesforordning paa Grund af de særlige Forhold paa hin Tid i Københavns Tugthus, og det fremgaar bl. a. af Pl. $\frac{1}{2}$ 1826, at den ingenlunde betragtedes som

uden videre overførlig paa Rigets lign. Straffeanstalter i Almindelighed), Forbryderen dødsdømtes og henrettedes, i Henhold til Plakaten, for Mordattentater paa Straffeanstaltens Embedsmænd, men havde ikke begaaet Mord; han var 30 Aar, da han henrettedes ($\frac{8}{11}$ 1892). Af de tre andre henrettede i den her omhandlede Periode var Modernorderen Hans Hansen 20 Aar, da han henrettedes ($\frac{6}{8}$ 1869), Dobbeltmorderen Rasmus Mørke 39 Aar ($\frac{5}{1}$ 1881) og Stimorderen Anders Sællænder 29 Aar ($\frac{3}{11}$ 1882). I de 4 Tilfælde stemte henholdsvis 2, 0, 1 og 1 af de Voterende i Højesteret for Benaadning. Ved 4 andre af de i 1866—92 fældede Dødsdomme har kun et Mindretal af de Voterende stemt for Benaadning, men den er desuagtet meddelt ved den kgl. Resolution. I samtlige andre Sager eftergaves Livsstraffen Vedkommende i Overensstemmelse med Højesterets Fler-tals Votum.

— Med disse spredte Bemærkninger og Uddrag skulle vi anbefale Hr. Stener Grundtvigs indholdsrige Samling til Nationaløkonomisk Tidsskrifts Læsekrede.

M. R—n.

Fra Udlandet.

Stockholms Folkemængde. — Statistik over Arbejdsløse i tyske Byer. — Hamborgske Verein für Handlungscommis. — Arveskat og Nationalformue i Østrig. — Land- og Skovbrugsarbejderes Fortjeneste i Tyskland. — Vildt i Østrig.

Stockholms Folkemængde m. m.

Ved Begyndelsen af indeværende Aar havde Stockholm en kvart Million Indbyggere, hvad der vil sige en Fordobling af Folketallet fra for 30 Aar siden. I de allersidste Aar er imidlertid Tilvæksten — ligesom i København — ringere end i den foregaaende Periode. Fødselshyppigheden var i 1892 endog kun 28,5 p. m., det laveste, den har været siden 1809, Dødeligheden 21,8 p. m., hvad der omtrent svarer til de senere Aars Gennemsnit. Fødselsoverskudet var i 1892 altsaa 6,7 p. m.; det absolute Tal er 1,665. Da den hele Folkeforøgelse imidlertid kun har udgjort henved 1,200 i det sidste Aar, er der saaledes udvandret mere end indvandret henved 500 Personer.

Til Udlandet er der udvandret ca. 3,000 Personer, fra Udlandet indvandret ca. 500. Imod dette Tab af 2,500 Personer til Udlandet staar en Overskuds-

indvandring fra Provinserne af ca. 2,000; men Resultatet bliver altsaa ialt, som nævnt, et Deficit af ca. 500. I 60erne udgjorde Overskudsindvandringen fra Provinserne ca. 2,500 aarlig, i 70erne ca. 3,500 aarlig, i 80erne ca. 7,000 aarlig, 1891 ca. 4,000, 1892 ca. 2,000.

Til Formindskelsen af Tilvæksten i Byens Befolkning svarer en formindsket Tilgang af nye Bygninger og Lejligheder. I 1892 eftersaaes (før Brugen) 1320 nye Værelser og 397 nye Køkkener, tilsammen altsaa 1,717 nye Rum; hertil svarer i 1891: 4,182, i 1890: 7,622, i Midten af 80erne (1885): 10,784. — For Øjeblikket betragter man Situationen i Stockholm som økonomisk stagnerende.

(Efter Stockh. Intecknings-Garanti-Aktiebolags Månadscirkulär).

Statistik over Arbejdsløse i tyske Byer.

I en hel Del tyske Byer har man i sidste Vinter forsøgt at optage en Statistik over arbejdsløse Arbejdere. En i Socialpolit. Centralblatt, 1893, Nr. 32, indført Tabel nævner 31 saadanne Byer, i hvilke der taltes 41,615 arbejdsløse Arbejdere (efter en Kalkule ca. 7 pCt. af de paagældende Byers samtlige Arbejdere). Byerne havde tilsammen ca. $2\frac{1}{2}$ Million Indbyggere, og den gennemsnitlige Varighed af Arbejdsløsheden androg i de fleste Byer 9 à 11 Uger, i enkelte 13, 15 à 17 Uger, i andre til Gengæld 8, 7, 6, 5 Uger, i en endog kun $1\frac{3}{7}$ Uge. De største blandt disse Byer var de følgende:

	Indb. $\frac{1}{12}$ 90	Antal Arbejdsløse	Deraf gifte	Forsørgede	Arbejdslø- hedens gen- nems. Varig- hed i Uger
Hamburg	569,000	4893	2658	10917	?
Leipzig	295,000	8608	5227	9536	$14\frac{5}{7}$
Köln	197,000	8851	?	?	?
Nürnberg	143,000	1058	?	?	?
Stuttgart	140,000	2612	1148	2357	$6\frac{1}{3}$
Elberfeld	126,000	1889	1102	2730	?
Barmen	116,000	1320	755	1678	?
Halle	101,000	1002	632	1710	$11\frac{4}{7}$
Braunschweig .	101,000	1403	883	2038	$1\frac{3}{7}$
Dortmund	90,000	427	179	724	?
Mannheim	79,000	1072	512	2357	7
Kassel	72,000	965	543	1393	?
Lübeck	64,000	430	?	1088	13

De fleste øvrige Byer havde hver kun nogle faa Hundrede Arbejdsløse; dog taltes der i Wandsbeck (21,000 Indb.) 511 Arbejdsløse gennemsnitlig i 8 Uger og i Rixdorf (36,000 Indb.) endog 2,500.

For at fremskaffe denne Statistik, der jo — hvis den er nogenlunde korrekt — er af stor Betydning, have Arbejderne sat et temmeligt stort Apparat i Bevægelse (kun i nogle faa Tilfælde var det kommunale Myndigheder, som optog Statistiken); men Spørgsmaalet er nu, om Statistiken er korrekt. Privatdocent, Dr. Karl Oldenberg har i en Artikel i Socialpol. Centralbl. — et udpræget arbejdsvenligt Blad — søgt at belyse dette Spørgsmaal, og det vil have sin Interesse at se lidt herpaa.

Dr. Oldenberg kommer ikke til noget gunstigt Resultat. Den hele Statistik — siger han — maa forstaas med saamange „grana salis“, at den bliver

„forsaltet“. Har man f. Ex. talt de syge Arbejdere med, saa maa man spørge, hvad Mening der er i at tælle de mange Syge, der oppebære deres lovbestemte Sygepenge, som Arbejdsløse. Da Statistiken blev sat i Scene, blev det ogsaa fra forskellige Sider anbefalet at indføre paa Spørgeskemaet Spørgsmaalet: „Er Arbejdsløsheden foraarsaget ved Sygdom?“ Oldenberg mener dog, at Spørgsmaalet snarere skulde formuleres saaledes: „Hvorlænge var De, efter at have mistet Deres sidste Plads, fuldstændig arbejdsdygtig?“ I ethvert Fald har man, hvor man helt har set bort herfra, med Urette lagt Arbejdsmanglen talrige Sygeugter til Last. Ligeledes har man sandsynligvis regnet en stor Mængde Invalider og Halvinvalider med blandt de Arbejdsløse. Man har for Exempel noteret som arbejdsløse: i Mannheim Folk, der i 100 Uger ikke havde haft noget Arbejde, i Halle Folk, der i 156 Uger havde været uden Arbejde, i Brandenburg en 77aarig Olding, der i 313 Uger ikke havde arbejdet, i Lübeck en 73aarig Olding, som i 2 Aar havde været ude af Arbejde, og i Leipzig 266 Personer, der i et Aar havde været uden Arbejde. Regner man saadanne Personer med blandt de Arbejdsløse, saa maa man dog spørge: hvormange af dem var arbejdsdygtige og arbejdsvillige, og hvormange af dem var henvist til udelukkende at leve af lønnet Arbejde? Endvidere maa der tages Hensyn til det saakaldte „Saisonarbejde“. Bygningshaandværkerne pleje at motivere den høje Arbejdsløn, de oppebære i Sommermaanederne, med at henvise til, at Sommerlønnen maa være saa høj, at den ogsaa kan dække den Tid i Vintermaanederne,

da Byggeriet plejer at hvile; men det er illoyalt først om Sommeren at forlange et Extratillæg, der skal lægges tilside til Vinteren, og saa bagefter uden videre at anmelde den døde Saison som „arbejdsløs“. Men det er givet, at blandt de talte „Arbejdsløse“ findes der et forholdsvis meget stort Antal af Bygningshaandværkere.

Dr. Oldenberg kender ikke nogen tysk eller preussisk officiel Statistik, der er gennemført blot tilnærmelsesvis saa sjusket („loddrig“) som denne Arbejdsløsheds-Statistik. Men dette nævner han ikke som nogen Bebrejdelse mod de Arbejdere, der have givet deres Bidrag til Statistiken: man kunde ikke vente mere af dem; de kunde ikke gøre det bedre; man man skulde da ikke have forlangt det Umulige af dem. Selv de bedst kvalificerede Arbejdere, som Handelskommis'erne for Exempel, kunde trods en intelligent og dygtig Organisation ikke levere nogen dadelfri Arbejdsløsheds-Statistik; for Arbejdernes lavere, uorganiserede Lag maatte dette da være saa meget vanskeligere.

„41,615« Arbejdsløse er for lidt. Arbejderne lod i Reglen „Tillidsmænd“ gaa fra Hus til Hus for at finde de Arbejdsløse. Men mange vægrede sig ved at udfylde Spørgeskemaet. Frygt, falsk Undseelse, Ligegyldighed holdt mange tilbage. Den Omstændighed, at det var Socialdemokraterne, der havde sat Undersøgelse i Gang, kan ogsaa have skræmmet endel. „Den herværende (leipzigske) borgelige Presse har gjort sit bedste for at bevæge de Arbejdsløse til ikke at udfylde Tællingskortene“, skrev „Vorwärts“ i Marts.

Men „41,615“ Arbejdsløse er ogsaa for meget. Exempler er ovenfor anført. Ogsaa kan det nævnes, at det for Undersøgelsen valgte Moment, en usædvanlig stærk Frostperiode, naturnødvendigt maatte give exceptionelt store Tal. En Masse Vagabonder og Personer, der ikke ville arbejde, ere sikkert blevne talte med blandt de Arbejdsløse. De socialdemokratiske Tillidsmænd, der have foretaget Tællingen, har maaske ikke i nogen udpræget Grad bestræbt sig for at faa Klinten udsondret fra Hveden; man havde jo fortalt dem, at Arbejdsløsheds-Statistiken kunde blive „et udmærket Agitationsmiddel!“ Hvad vilde man sige om en Statistik, som Arbejdsherrerne havde sat i Gang til Belysning af et eller andet Interesse-Spørgsmaal med det udtrykkelige Formaal at benytte Resultatet agitatorisk!

Et Par Exempler: I Mannheim taltes den 7de Decbr. 1072 Arbejdsløse; men den 7de og 8de Decbr. meldte kun 321, og senere, i de allerkoldeste, mest arbejdsfattige Uger kun 1 à 200 sig paa det kommunale Arbejdsanvisningskontor. — I Strassburg søgte Magistraten, trods foregiven stor Arbejdsløshed, forgæves 500 Mand til Snearbejde. — I Karlsruhe fortalte en Deputation af Arbejdsløse Overborgmesteren om 1300 Arbejdsløse. Paa Listen over dem blev der dog kun opført 216. En af de socialistiske Førere indrømmede, at der paa denne Liste fandtes Personer, med hvem han ingen Medfølelse kunde have, og at han havde overvurderet Arbejdsløsheden. 42 af de 216 kunde overhovedet ikke findes (sandsynligvis Gennemrejsende), 42 modtog Fattighjælp, 64 var ugifte, unge Personer, 16 var straffede som

Løsgængere, 9 var ikke fuldt arbejdsdygtige. — I Stuttgart — med et Par Tusind Arbejdsløse — fik 235 „Nothstandsarbeit“ hos Kommunen; flere Pladser tilbødes, — men ingen meldte sig.

Nogle af de Fejl, der klæbe ved den tyske Arbejdsløsheds-Statistik, kunne vel ved fremtidige Undersøgelser undgaas. Men Dr. Oldenberg tror, at de værste ikke kunne undgaas. En almindelig Statistik foretaget af Arbejderne, vil aldrig blive brugbar; kun for enkelte, snævert begrænsede Omraader ville Arbejderne kunne skaffe brugbare Tal. Langt mere kan Kommunen udrette enten ved en ligefrem Tælling eller ved omfattende Tilbud af „Nothstandsarbeit“. Den sidst nævnte Maade er den eneste sikre Vej til at faa dem, der ikke ville arbejde, udsøndrede; ganske vist vil man blandt de Arbejdsvillige i Hovedsagen kun komme til at tælle dem, der lide Nød. En anden Vej viser de tyske „Berufsgenossenschaften“ ved deres Statistik. I den opføres de Dagværk, der præsteres af Medlemmerne i disse „Berufsgenossenschaften“. Statistiken bliver saaledes en Arbejds-Statistik, — et negativt Billede af Arbejdsløsheden.

Den hamborgske »Verein für Handlungscommis«.

Neppe paa noget Omraade — skrives der i „Socialpolitisches Centralblatt“, 1893, Nr. 33 — skrider Stordriften saa stærkt frem som paa Foreningsvæsenets. Forudsætningen er da, at de store Foreninger ogsaa kunne yde noget Praktisk. Blandt de talløse Foreninger af Kontorister og Handelsbetjente er den hamborgske „Verein für Handlungscommis von 1858“ den største, ikke blot i Tyskland, men vist nok paa hele Jorden. Den er større end den leipzigiske „Verband Deutscher Handlungsgehülfen“, og blandt de andre tyske Handelsforeninger er der ingen, der blot kommer den nær. Efter sin sidste Aarsberetning talte den d. 1. Jan. 1892 34,706 Medlemmer og den 1. Jan. 1893 — trods den hamborgske Kolera — 38,792 Medlemmer. I April d. A. var Medlemstallet naaet op over 40,000, deriblandt ca. 5,000 etablerede Købmænd og henved 2,500 Lærlinge. Medlemmerne findes ikke blot i Hamborg, men over hele Tyskland, ja tildels endnu længere borte; den 1. Jan. 1892 havde den Sæde i 177, d. 1. Jan. 1893 i 223 Byer, deraf 169 i selve Tyskland, 34 i oversøiske Lande og 20 i andre fremmede Lande. Aarskontingentet er 6 M., efter 10 Aars Medlemsskab 3 M., for hele Læretiden 6 M. — Foreningen søger først og fremmest at give sine Medlemmer Anvisning paa ledige Pladser; den gør det uden særlig Betaling, og det er vel navnlig denne dens Hovedvirksomhed, der har skaffet den saamange Medlemmer udenfor Domicilstedet. Tallet paa Pladser, som

Foreningen anviste, var i 1892 større end i nogetsomhelst tidligere Aar: d. 12. Febr. 1892 blev den 39,000de Plads besat, d. 9. Maj den 40,000de, d. 22. Aug. den 41,000de, d. 22. Novbr. den 42,000de, og d. 28. Febr. 1893 den 43,000de. I 1892 var en Syvendedel af de anviste Pladser Lærlingepladser, over Halvdelen befandt sig udenfor Hamborg. Tallet af Personer, der forgæves søgte Plads gennem Foreningen, var i 1892 ganske vist i stærk Stigning (13 pCt), men Aarsberetningen modsiger dog med Bestemthed den Antagelse, at der skulde herske stor Arbejdsløshed blandt Handelskommis'erne; naar der ved Maanedens Slutning i Gennemsnit noteres 3,371 Personer, der søgte Plads, saa var der blandt dem kun 855 virkelig arbejdsløse — deri medregnet de fra de foregaaende Maaneder overførte Personer og saadanne Ansøgere, der havde faaet en foreløbig Plads, en „Aushülfestellung“. Aarsberetningen tror, at mindst en Fjerdedel af alle tyske, arbejdsløse, virkelige Handelsmedhjælpere ere Medlemmer af Foreningen. Mange af de Arbejdsløse fik efter ganske kort Tid, ofte kun nogle faa Dage, Plads; hos andre stod Arbejdsløsheden i Forbindelse med Militærtjenesten, og blandt de stadigt Arbejdsløse vare de fleste enten noget til Aars eller havde en utilstrækkelig Fordannelse eller havde tidligere været etablerede. Hvad særligt angaar dygtige Sælgere og intelligente Rejsende, var Efterspørgslen endog større end Tilbudet. — Foreningens Syge- og Begravelseskasse led i 1892 noget ved den hamborgske Kolera: dens Udgift steg fra 91,000 M. i 1891 til 104,000 i 1892, og den maatte optage 9,000 M. af Reservefondet. — Endvidere har Foreningen en

Understøttelseskasse, en Pensionskasse (Formue i 1891 1,7 Mill. M.). Den har en Handelsskole (med 94 Kommis'er og 408 Lærlinge som Elever ult. 1892), har indrettet en Foredragscyklus, har Bibliothek og Læseværelse og udgiver et Blad (som betaler sig), og virker paa endnu andre Maader for Handelsmedhjælpernes Interesser.

Arveskat og Nationalformue i Østrig.

Arv mellem Ascendenter, Descendenter og Ægtefæller behandles i Østrig som arveskatfri, naar Arvemassen ikke overskrider 50 Gylden. Af al anden Arv svares en Afgift, „Bereicherungsgebühr“, der i Reglen udgør ved Arv til Forældre, Børn og Ægtefæller 1 pCt., ved Arv til Slægtninge i Sidelinjen, indtil Søskendebørn, 4 pCt., ellers 8 pCt., altid med et Tillæg af $\frac{1}{4}$. Af den Arveskat, der betales i de tre Aar 1889—91, faldt paa 1-pCt.s-Afgiften 75,87 pCt., paa 4-pCt.s-Afgiften 17,31 pCt., og paa 8-pCt.s-Afgiften 6,82 pCt.

Udgiveren af det østrigske „Statistische Monatschrift“, Dr. K. Th. von Inama-Sternegg, har nu i dette Tidsskrift offentliggjort en Afhandling om „die Ergebnisse der Erbschaftssteuer in Oesterreich in den Jahren 1889—91 und ihre Bedeutung für die Schätzung des Nationalvermögens“. Det erfares af denne Afhandling, at af Bruttoværdien af den afgift-

pligtige Arv faldt 53 pCt. paa bevægelig, 47 pCt. paa ubevægelig Formue; men i Bukowina og i Galizien udgjorde den faste Formue kun henholdsvis knap 18 og 26 pCt., i Nedreøstrig og i Salzburg derimod henholdsvis 66 og 67 pCt. Betegnende for Nationalformuens Fordeling i de enkelte Landsdele er følgende Tal: Den Arv, der i aarligt Gennemsnit faldt paa hvert Hoved af Befolkningen var i Dalmatien kun 3,5 Gylden, i Karpatherlandene Galizien og Bukowina 3,2 og 4,6, i Krain 7,9, i Sudeterlandene Mähren, Schlesien og Böhmen resp. 10,1, 10,5 og 11,1, i Alpelandene Kärnten 14,1, i Kystlandet 16,8, i Steiermark 19,6, i Øvreøstrig 23,1, i Tyrol og Vorarlberg 24,7, — men i Nedreøstrig 42,2 Gylden. I de tyske Lande ere saaledes Arvemasserne gennemsnitligt mange Gange større end i de polsk-rutheniske og de sydslaviske Lande, hvis Befolkning dog ogsaa hovedsagelig leve af Agerbrug og Kvægavl, — og ogsaa betydeligt større end i Sudeterlandene med en blandet Befolkning, der tildels i anseeligt Omfang lever af Industri.

Forfatteren søger yderligere ved Benyttelse af de ved Arveskatforhandlingerne fundne Værdier at taxere Nationalformuen, der tilnærmelsesvis maa forholde sig til Værdierne som Generationsvarigheden til Iagttagelsestidsrummet. Ved at benytte denne Methode udfindes en ren Realformue paa lidt over 5,000 Mill. Gylden og en ren Mobiliarformue paa lidt over 5,400 Mill. Gylden. I Virkeligheden er dog den østrigske Nationalformue langt større. Store Formuemasser bortgives i levende Live, store Masser blive ikke angivne, og Skattepolitikeren kan være

fuldt overbevist om, at de officielle Vurderinger af Formue og Indkomst staa langt tilbage for Virkeligheden. Forfatteren mener at kunne anslaa Østrigs urørlige Nationalformue til 11 Milliarder Gylden (c. 15₁₅ Milliarder brutto ÷ 4₁₅ Milliarder derpaa hvilende Gæld), og den rene rørlige Nationalformue ligeledes til cirka 11 Milliarder Gylden.

Land- og Skovbrugsarbejderes Fortjeneste i Tyskland.

Af Hensyn til Beregningerne vedrørende den offentlige Ulykkesforsikrings Præmier er det Offenlige i Tyskland nødt til at anslaa Land- og Skovbrugsarbejderes gennemsnitlige aarlige Arbejdsfortjeneste i de forskellige Egne. Det er klart, at dette er forbundet med store Vanskeligheder, da netop disse Arbejdere have en betydelig Biindtægt i Naturalier; det subjektive Skøn maa der her indrømmes et stort Spillerum. Imidlertid nævne vi her nogle af de udfundne Tal (efter „Statistische Korrespondenz“).

I det østlige Tyskland (tilhøjre for Elben, men uden Slesvig og Holsten) findes der ikke mindre end 67 preussiske Landkredse, hvor den af Avtoriteterne udfundne aarlige Arbejdsfortjeneste er saa ringe, at den ikke overskrider 300 Mark, og i det Hele bevæger sig imellem Grænserne 200 og 300 Mark. Af disse Kredse fandtes 44 i Schlesien, 13 i Østpreussen

og 10 i Vestpreussen. I det vestlige Tyskland er det kun ganske faa Kredse, der komme saa lavt ned som til 300 M. (Hertugdømmet Koburg og et Par andre Steder). I Østtyskland er — bortset fra Berlins Omegn — den højeste Fortjeneste 550 M. i Kredsen Neustadt i Vestpreussen, 540 Mark i Mecklenburg, 500 M. i Vesthavelland og 465 M. i Danzigs Nærhed; i de fleste østpreussiske Kredse anslaaes Fortjenesten til mellem 300 og 360 M. — I Eiderstedt-Kredsen er den 630 M., i Husum-Kredsen 625 M., i de fleste holstenske Kredse 550 til 650 M. I Slesvig og Holsten, der i det Hele er gunstigt stillet, staar Kredsen Plön lavest med 440 M. — I Vesttyskland har Landarbejderen de fleste Steder en aarlig Fortjeneste paa mellem 370 og 450 M. Visse Dele af Bayern, Rhöngebirge, Thüringerwald og endnu nogle Steder staa under de 370 M. Omvendt hæver Lønnen sig betydeligt, indtil 660 M., i Nærheden af store Industri- og Handelsdistrikter. I Kongeriget Sachsen udgør den i Almindelighed mellem 400 og 500 M. Forholdsvis gunstige Forhold for Landarbejderne findes i Elsass-Lothringen, Kredsene Trier og Wiesbaden, Provinsen Sachsen, Braunschweig, den nordlige Del af Hertugdømmet Oldenburg.

Vildt i Østrig.

Af den nylig af det østrigske Agerbrugsministerium udgivne Jagtstatistik, som slutter med Aaret 1891, og som omfatter hele Østrig med Undtagelse af Dalmatien — som paa Grund af den der herskende almindelige Jagtfrihed ikke giver sikkert Materiale for en Jagtstatistik —, ses, at de cisleithanske Kronlande fremdeles høre til Evropas vildtrigeste Egne. I de fem Aar 1887—91 nedlagdes der i Østrig 6,3 Millioner Harer, $\frac{1}{3}$ Million Raadyr, 35,000 Gemser, en Mængde Daavildt og andet Vildt, $\frac{1}{3}$ Million Kaniner, 2600 Murmeldyr, 4,7 Millioner Agerhøns, $\frac{3}{4}$ Million Fasaner og mange andre Fugle. Endvidere af Rovdyr:

161 Bjørne,

556 Ulve,

134 Losser,

133.000 Ræve.

Og endnu adskilligt mere.

Af alle de cisleithanske Lande staar Böhmen som det vildtrigeste: her nedlagdes i de fem Aar blandt andet $2\frac{1}{2}$ Million Harer, $2\frac{1}{2}$ Million Agerhøns, $\frac{1}{4}$ Millioner Fasaner osv.

Ogsaa Steiermark udmærker sig ved sin Vildtrigdom. Blandt andet nedlagdes her mellem en Tredje- og en Fjerdedel af de cirka 35.000 skudte Gemser, nemlig ca. 10,400. Næst Steiermark har Tyrol og Vorarlberg samt Salzburg de bedste Gemse-revirer: hist nedlagdes ca. 10,300, her ca. 7,300

Gemser. — Den største Harejagt har næst Böhmen Nedreøstrig ($1\frac{1}{2}$ Million).

Rovdyrene træffes især i det nordøstlige Østrigs store Skove. Der fældedes

i Galizien 91 Bjørne, 431 Ulve, 103 Losser,

i Bukowina 29 — 119 — 27 —

Ligeledes fældedes de fleste Ræve i Galizien.

Rettelser.

I 2det Hefte S. 150, L. 4 fraoven staar » $\frac{1}{3}$ mere« i Stedet for » $\frac{1}{3}$ af Forøgelsen mere«. I den følgende Linje staar »3985« i Stedet for »3885«.

Arbejderdomstole og Forligs- og Voldgiftsnævn i flere evropæiske Lande og om Ønskeligheden af deres Overførelse til Danmark.

Af
Cordt Trap.

Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere vedrørende Arbejdsbetingelserne have en dobbelt Karakter; de vedrøre dels Udførelsen af de allerede bestaaende Arbejdskontrakter, dels Fastsættelsen af de fremtidige Arbejdsvilkaar. Til Udjævning og Afgørelse af begge Arter af Stridigheder har man følt Trang til Oprettelsen af særlige Institutioner; men disses Funktion er af meget forskellig Natur. I første Tilfælde er de retshaandhævdende Organer, der skulle afgøre, hvad der er Ret mellem aldeles bestemte Personer, altsaa individuelle Stridigheder; i sidste Fald fastsætte de, hvad der skal være Ret eller, som det ogsaa kaldes, de kollektive Arbejdsbetingelser, fordi de for et vist kortere Tidsrum regulere samtlige Arbejdsforhold indenfor bestemte Virksomheder eller et helt Fag, uden Hensyn til om den enkelte Arbejder først senere er traadt i Virksomhed og derfor ikke har kunnet medvirke til Arbejdsvilkaarenes Fastsættelse.

Vender man sig først til Afgørelsen af de individuelle Retsstridigheder, vil man paa en Tid, da Arbejdsbetingelserne fastsattes ved ensidig Viljestilkendegivelse fra Arbejdsgivernes Side, finde Exempler paa, at ogsaa den retshaandhævdende Myndighed var lagt i disses Haand, idet de havde Ret til selv at udnævne Dommere. Der var saaledes her i Landet tilstaaet Ejerne af visse Godser denne Ret, den saakaldte Birkeret, hvis Levninger først forsvandt med Grundloven, og i Tyskland finder man endog Ejerne af enkelte industrielle Etablissementer af halvt offentlig Karakter, som Geværfabrikkerne i Potsdam og Spandau, bemyndigede til at udnævne Dommere til Paakendelse af Arbejdsstridigheder indenfor deres Fabrikker. Denne Arbejdsgivernes Domsmyndighed var naturligvis betinget af Arbejdets Betragtning som et egenligt Underordningsforhold og maatte forsvinde, da den Opfattelse trængte igennem, at det skulde reguleres efter de almindelige Kontraktsregler. Der frembød sig imidlertid overalt den Vanskelighed, at de almindelige Domstole kun lidet egnede sig til Paadømmelse af Arbejdsstridigheder. Det ligger i disses Natur, at de kræve en let, hurtig og billig Afgørelse, hvis de skulle føre til et for Parterne tilfredsstillende Resultat. Thi dels er Sagens Genstand ofte af ringe materiel Betydning, for hvilken der ikke kan gøres stor Indsats af Tid og Penge, dels bevirker Arbejdernes hyppige Flytten fra Sted til Sted, at kun en hurtig Afgørelse har Værdi for den sagsøgende Part. Men disse Krav fyldestgøres ikke af de almindelige Domstole med deres relativt kostbare og for Lægmænd vanskelige Procedure, hvortil Sagførerhjælp er uomgængelig nødvendig, og Dommen først

kan ventes afsagt længe efter Sagens Inkamination. Ere Arbejdsgiverne og Arbejderne udelukkende henviste til disse Domstole, ville de i de fleste Tilfælde foretrække ikke at bringe deres Tvister for Retten fremfor at udsætte sig for stort Spild af Tid og Kræfter. Denne Stridens Uafgjorthed maa imidlertid ikke betragtes som en Fordel; den fremkalder Bitterhed hos den Part, der føler sig forurettet, uden at kunne komme til sin Ret, og bærer i sig ofte Spirerne til en almindelig Krigstilstand. Til en Begyndelse har man hjulpet sig med at henlægge disse Stridigheders Afgørelse til kommunale eller Stats-myndigheder ved Hjælp af en summarisk Retspleje. Det almindeligste har været, at man hertil har valgt Politimyndighederne; dette har saaledes fundet Sted baade i Frankrig, Tyskland, England og Danmark. Ved den preussiske Næringslov af 1869 bleve de kommunale Myndigheder obligatorisk første Instans i Arbejdssager, for saa vidt der ikke bestod særlige Arbejderdomstole.

Om nu end de nævnte Myndigheder under let overskuelige Arbejderforhold ganske godt kunne fyldestgøre de Fordringer i Henseende til en hurtig og billig Behandling, som Arbejdssagernes Natur maatte stille, førte hele den moderne Udvikling af Arbejderforholdene nødvendigvis nye Krav med sig. Imod de kommunale Autoriteters Domsmyndighed lader der sig allerede indvende, at deres Valg meget ofte er bestemt ved almindelige politiske Hensyn, og at de derfor paa Forhaand ere mere tilbøjelige til at give deres Partifæller, snart Arbejdsgiverne, snart Arbejderne, Ret, end ønskeligt er for upartiske Dommere. Dernæst kræve de moderne økonomiske Forhold, særlig i de

store Byer med deres udviklede industrielle Virksomhed, til en rigtig Bedømmelse en teknisk og navnlig økonomisk Indsigt, der kun tør ventes at findes hos Personer, der praktisk ere indlevede med de paagældende Forhold, derimod ikke hos Myndigheder, der have talrige andre Forretninger at varetage. Ogsaa den Betragtning har en vis Berettigelse, at Dommeren i Arbejdsstridigheder bør lægge Hovedvægten paa at mægle mellem Parterne fremfor at udtale en Dom efter strengt juridiske Synspunkter. Grunden hertil maa formentlig søges deri, at Retsmellemværendet mellem Parterne ikke er udtømt med den foreliggende Sag; men at Retsafgørelsen netop bør bane Vejen for en fredelig Samværen mellem Arbejdsgiver og Arbejder. For at fyldestgøre disse Krav er man i en Række Lande havnet i Domstole, bestaaende af Arbejdsgivere og Arbejdere og fremgaaede ved Valg af disse Samfundsklasser selv.

Gaa vi dernæst over til den anden Opgave: Bestemmelsen af de fremtidige Arbejdsbetingelser, give de Former, hvorunder denne i Tidernes Løb er sket, et Spejlbillede af de faktiske Magtforhold. Snart var Arbejdsgivernes Vilje, retlig eller faktisk, det eneste afgørende, snart fastsattes Betingelserne af Kollegier af Svende og Mestre som under Lavenes Blomstringsperiode, da de i lige Grad varetog Arbejdsgivernes og Arbejdernes Interesser. Til andre Tider traadte en kraftig Statsmagt regulerende til. Hovedexemplet herpaa er den Elisabethske Lærlingelov i England, hvor et Dekret af Øvrigheden fastsatte Lønnens Størrelse, paa samme Tid som Loven regulerede Arbejdstidens Længde.

Den liberale Samfundsøkonomi saa Idealet i Arbejdsbetingelsernes Fastsættelse i en til alle Sider fri Forhandling mellem den enkelte Arbejdsgiver og den enkelte Arbejder, og den mægtige Frihedsbevægelse, der tog sin Begyndelse i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede og fandt sit første stærke Gennembrud ved den franske Revolution, realiserede i Virkeligheden dette Krav. Ifølge denne Theori blev enhver Forbindelse mellem Arbejderne, der havde det Formaal at forbedre Arbejdsvilkaarerne, paa det kraftigste modarbejdet, fordi den hindrede Arbejdernes Handlefrihed. Derfor indskrænkede man sig under den franske Revolution ikke til at hæve Lavene og Gilderne; men Koalitionsforbuddet af 14—17. Juni 1791 afskaffede enhver Forbindelse mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, der tilstræbte en Forbedring af Arbejdsvilkaarene, ja gik endogsaa saa vidt, at det forbød offentlige Forsamlinger af de paagældende Samfundsklasser at fatte Beslutninger om deres fælles Interesser. Ogsaa i andre Lande, saaledes England og Tyskland, krævede den fremtrængende økonomiske Frihed til en Begyndelse strængt Forbud mod Arbejdernes Koalitionsret. Men det praktiske Livs Erfaringer viste hurtigt, at den isolerede Arbejder ingenlunde var den fri Mand, som Theorien vilde gøre ham til, men næsten altid paa Grund af Arbejdsgivernes stærkere økonomiske Magtstilling trak det kortere Straa i Lønningskampen med denne. Trods alt sluttede Arbejderne, hvor det industrielle Liv var nogenlunde stærkt koncentreret, sig sammen og bragte, ofte efter haarde Kampe, deres Koalitionsret til Anerkendelse. Følgen heraf blev, at Lønningsbetingelserne, i Stedet for at fastsættes frit

mellem de enkelte Arbejdsgivere og de enkelte Arbejdere, ofte blev Resultatet af en Kamp mellem de isolerede eller sammensluttede Arbejdsgivere paa den ene, Arbejdernes Organisationer paa den anden Side.

Om det nu end maa anerkendes, at denne Arbejdernes Organisation mægtigt bidrog til at hæve Standen og i de store Industrilande give Lønningskampen mindre raa og brutale Former, end den hidtil havde haft, er det dog umuligt at lukke Øjet for, at netop denne Arbejdernes stærke Magtudfoldelse, hvor deres Organisationer stode overfor Arbejdsgiverne uden forsonende Mellemed, særlig i de store Industricentrer ledede til en Række af Kampe, der ikke alene betegnede en stor Ulykke for Arbejdsgiverne og Arbejderne, men spredte sine Virkninger i langt videre Kredse, ja overhovedet medførte alvorlig Fare for en rolig økonomisk Udvikling. Det er derfor intet Under, at man har søgt Midler til at erstatte disse idelig tilbagevendende økonomiske Krige med fredelige Forligsmethoder, og at man navnlig har bestræbt sig for at faa dannet Nævn af Arbejdsgivere og Arbejdere til Afgørelse af deres indbyrdes Stridigheder.

Viser saaledes Udviklingen visse fælles Træk, idet man i de moderne Industrilande har sat sig som Maal Institutioner, fremgaaede ved Valg af Arbejdsgivere og Arbejdere til Afgørelse, ikke alene af Stridigheder om de bestaaende Arbejdskontrakter, men ogsaa om Fastsættelsen af de fremtidige Arbejdsbetingelser, frembyde saa vel de opnaaede Resultater, som Udviklingsprocessen meget store Forskelligheder. Hovedlinien maa her drages mellem England paa den ene, de kontinentale Stater paa den anden Side. Medens de her omhandlede

Nævn i det første Land ere voxede organisk ud af det økonomiske Livs Trang og skabte af de paagældende Samfundskredse selv, skyldes de paa Kontinentet væsenligst Statsmagtens Initiativ.

Dette maa ikke forstaas saaledes, at Staten i England har været en ligegyldig Tilskuer ved Arbejdet for Oprettelsen af de her omhandlede Institutioner. Man kan tværtimod citere en Række af engelske Love, som have det Maal at virke for disse, saaledes »St. Leonhards arbitration act« af 1867, der efter Bevilling fra Regeringen giver Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor et vist Fag Ret til at oprette Domstole til Paakendelse af faglige Stridigheder, og »the arbitration act« af 1872, der gør Voldgiftskendelser, afsagte i Henhold til den der angivne Fremgangsmaade, exigible. Men Udviklingen er gaaet uden om disse Love og har brudt sig sine egne Baner, som om de ikke existerede. Som bekendt betegner sidste Halvdel af forrige og første Halvdel af dette Aarhundrede i England en for Arbejderstanden i det hele ulykkelig Tid. De faste Former, som den Elisabethske Lærlingelov havde givet Samfundet, brøde efterhaanden sammen, og fuldstændig uorganiserede, som Arbejderne stode, søgtes Lønnen, under den fremtrængende Storindustri, trykket ned til et Minimum. At Arbejderne efter bedste Evne øvede et Modtryk, er en Selvfølge, og der opstod en lang Stridsperiode, der i Voldsomhed langt overgik den industrielle Krise, i hvilken de fleste store kontinentale Stater i Øjeblikket befinde sig. Exempelvis skal anføres, at Textilindustrien i Lancashire i Løbet af 40 Aar kender 4 blodige Opstande i 1792, 1812, 1819 og 1832. I Fyrrerne vare Forholdene endnu værre: »Jack

Strike«, som Arbejderne plejede at udtrykke sig, »var Konge«. I Ashton, Stalybridge truede Arbejderne med at brænde Fabrikkerne og skyde Arbejdsgiverne; i Preston gik disse Trusler endog over i Handling, indtil Arbejderne selv bleve skudte ned af et Regiment Skotter. Af denne lange Strid gik Arbejdernes Organisationsret tilsidst sejrende frem. Men under den lange Kamptid gik der fra Arbejdernes Side et Suk om at naa til andre Fremgangsmaader for Lønnens Fastsættelse end gennem den uregulerede, fri Konkurrence, hvori Arbejderne, ved Tidernes Ugunst, stadig laa under. Til en Begyndelse ønskede Arbejderne at vende tilbage til Lønnens Fastsættelse ved Øvrigheden; senere vendte Stemningen sig til Gunst for blandede Kommissioner af Arbejdsgivere og Arbejdere, et Ønske, som undertiden ogsaa blev støttet af veltænkende Arbejdsgivere. Paa et enkelt Tilfælde nær førte disse Bestræbelser imidlertid indtil over Midten af dette Aarhundrede ikke til noget Resultat eller, hvor der undtagelsesvis oprettedes en blandet Kommission, maatte denne efter faa Aar atter indstille sin Virksomhed. Da var det, at Mundella i Aaret 1860, under truende Konflikter i Strømpefabrikationen i Nottingham, hvis økonomiske Historie gennem hele Aarhundredet ikke havde været andet end en uafbrudt Kæde af de haardeste Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, i Stedet for en lock-out foreslog sine Kolleger af Arbejdsgiverstanden at forsøge Nedsættelsen af en blandet Kommission af Arbejdsgivere og Arbejdere og fik oprettet »the board of conciliation and arbitration of the glove and hosiery trade of Nottingham.« Faa Aar efter oprettede den bekendte Donner Kettle —

mærkelig nok uden at kende noget til Mundellas Forsøg — en Voldgiftsret for Bygningsindustrien i Wolverhampton, og lignende Kommissioner have efterhaanden fundet Vej til en stor Del af Englands industrielle Erhverv og mægtigt bidraget til ved Fastsættelsen af Arbejdsbetingelserne at sætte en fredelig Forhandling i den økonomiske Krigs Sted. Som en enkelt blandt de mange Udtalelser til Gunst for de omtalte boards skal jeg anføre, hvad Weeks, der af den amerikanske Regering var udsendt for at studere de engelske Institutioner af denne Art, udtaler om den nævnte Kommission i Nottingham: »Fjendtligheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere have givet Plads for Velvilje; Tillid og gensidigt Hensyn har fortrængt Mistillid og Had. Denne Forandring er naturligvis ikke en Dags Arbejde og ikke fuldbragt, uden at den tidligere Tilstand undertiden har lagt Hindringer i Vejen — et Aarhundredes Strid glemmes ikke saa let. Men Uenighederne indenfor Raadet have været saa sjældne og ubetydelige, at jeg ikke betænker mig paa at erklære, at Institutionen er lykkedes fuldstændigt. Strejker og lock-outs ere nu ukendte; den personlige Berøring mellem Arbejdsgivere og Arbejdere har udviklet gensidig Agtelse. Kapitalens og Arbejdets indbyrdes Forhold har forandret sig. Arbejdsgiver og Arbejder mødes som Ligemænd ved samme Bord.« Den bekendte tyske Forfatter Dr. Schulze Gävernitz udtaler de dristige Ord, at England nu befinder sig i en social Fredstilstand, Ord, som han nærmere forklarer derhen, at der i England ikke — i Modsætning til de andre europæiske Nationer, maaske med Undtagelse af Rusland — findes en bred Erhvervsklasse af Befolkningen,

Tusinder af arbejdende Familiefædre, der, fortvivlende over den nuværende sociale Tilstand, alene vente Redning ved en Omstyrtning af Samfundet, og tilskriver i høj Grad de der brugelige Forligsmethoder Æren herfor*). Der maa dog sikkert gøres en Restriktion til de organiserede Arbejdermasser, der nyde godt af de regelmæssige Forligsmethoder. Udenfor disse findes der imidlertid store Arbejderkredse — Erfaringerne fra de sidste Aar, ja de sidste Dage, føre i saa Henseende et tilstrækkelig tydeligt Sprog — som ingenlunde ere stemte for den sociale Fred, og om det end ligger mindre i Englændernes Karakter at konstruere sig og kæmpe for en ideal Samfundsordning, ere en stor Del af disse Arbejdere dog rede til at kræve Statsmagtens Indblanding paa ethvert Punkt, hvor de mene, det kan være dem til Nytte**).

At Forligs- og Voldgiftsnævnenes Organisation og Virkemaade variere efter de individuelle Forhold, er en Selvfølge; men overalt spille Bestræbelserne for ved gensidig Forhandling at udjævne Striden en fremtrædende Rolle. Exempelvis skal anføres, at af ca. 800 Konflikter, som i Løbet af 17 Aar reguleredes i Jernindustrien, bleve kun 17, af 2074 Stridigheder i Kulindustrien i Durhamdistriktet kun 30 førte til Voldgiftsdom, Resten var bilagt venskabeligt paa et tidligere Stadium af Sagen. De moderne Forligs- og Voldgiftsnævn have ifølge Brentano***) gennemløbet tre Ud-

*) Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft 1889 p. 1075.

**) Chamberlain: Labor Question. Nineteenth Century 1892, p. 682—87.

***) Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeitsvertrages. Leipzig 1890. Indledn. p. XXXIII—XL.

viklingsfaser siden deres Grundlæggelse ved Mundella og Kettle. Paa det første Stadium træde Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor et Fag sammen for i fri Forhandling at fastsætte Arbejdsbetingelserne for et nærmere bestemt Tidsrum; paa Grund af Arbejdsgivernes Misstemning mod Arbejderorganisationerne, blev Arbejderrepræsentanterne imidlertid endnu ikke valgte af Fagforeningerne, men af samtlige Arbejdere. Repræsentanterne valgte et Udvalg, der skulde afgøre individuelle Stridigheder efter de Principer, om hvilke man var naaet til Enighed. Der var den Forskel mellem Kettle og Mundella, at medens den første sørgede for en udenfor Domstolen staaende Upartisk, der, i Tilfælde af at Parterne ikke naaede til Enighed, skulde afgøre Sagen, gjorde hos Mundella den af Domstolen valgte Formands Stemme Udslaget, og medens Mundella ganske overlod Afgørelsen til Parternes frie Underkastelse, sørgede Kettle for at give Voldgiftsdommen en juridisk Form, der gjorde det muligt at sætte den igennem ved Rettens Magt, en Udvej, hvoraf der, saa vidt vides, dog aldrig er gjort Brug. Det næste Stadium betegnes ved, at Tyngdepunktet for Retsafgørelsen er gledet over til den Upartiske, der i Regelen er en fremragende Jurist eller Statsmand, hvorved Repræsentanterne fra selv at være Dommere mere ere gaaede over til at føre Sagen for deres Mandanter og undertiden endog benævnes Advokater. Samtidig er der sket den Forandring, at det er Organisationerne, der vælge Repræsentanterne, hvorved man er kommet ud over det vanskelige Spørgsmaal om Voldgiftsdommens retlige Gennemførelse, idet Organisationerne blive de naturlige Garanter for denne. Det staaende Udvalg vælges nu

ikke af Voldgiftsdomstolen, men direkte af Arbejdsgiverne og Arbejderne. Det tredje Stadium er endelig dette, at Forhandlingerne føres direkte mellem Førerne for de to Organisationer og Arbejdsbetingelserne fastsættes under Hensyn til samtlige økonomiske Forhold i det paagældende Erhverv. Brentano vil med Opstillingen af disse tre Stadier betegne en Udvikling til bestandig fuldkomnere Former for Forhandlinger mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, men naturligvis ikke dermed tilkendegive, at alle Industrier have gennemløbet alle disse Faser — nogle ville maaske aldrig naa udover det første eller andet Trin, andre befinde sig i Øjeblikket paa et Overgangsstadium. Medens Kulindustrien i Northumberland og Durhambistriktet frembyder et udmærket Exempel paa den tilendebragte Udvikling, bærer den nordengelske Jern- og Staalindustri Spor af begge de første Stadier. Men paa alle tre Udviklingstrin ere Forligs- og Voldgiftsretterne baserede paa de bestaaende Organisationer af Arbejdsgivere og Arbejdere.

Hvor meget end de engelske boards have udrettet for en Tilnærmelse mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, er man dog ogsaa i ledende engelske Kredse kommet til den Anskuelse, at der kan være Anledning for Statsmagten til at gribe ekstraordinært ind. Under Indtryk af Arbejderurolighederne i Hull er der nu i April 1893 endelig vedtaget en Lov betitlet: »Bill to make provision for conciliation and arbitration in Labour Disputes«. Paragraf 1 bestemmer, at hvor en Konflikt mellem Arbejdsgivere og Arbejdere om Arbejdsbetingelserne er truende eller udbrudt, kan the »board of trade«, efter Ansøgning fra en af Siderne,

ansætte en eller flere Personer som Forligsmæglere, der da skulle undersøge Grundene til Strid ved at sætte sig i Forbindelse med Parterne eller paa anden Maade og skulle forsøge at bringe et Forlig i Stand. Ligeledes kan the board of trade ifølge § 2, naar der indenfor et Distrikt eller Fag hersker hyppige industrielle Stridigheder, uden at der findes noget lokalt Forligsnævn, til hvilket Sagen kan henskydes, udnævne Personer til at undersøge Forholdene og sætte sig i Forbindelse med Arbejdsgivere og Arbejdere for at formaa dem til at oprette et lokalt Forligs- og Voldgiftsnævn, bestaaende af Repræsentanter for begge Parter.

I Modsætning til England ere de her omhandlede Institutioner paa Kontinentet væsenligst skabte af Lovgivningsmagten og have for de egenlige Arbejderdomstoles Vedkommende deres Forbillede i de franske »conseils de prudhommes«, medens Forligs- og Voldgiftsnævnene ere Nydannelser, endog fra de allerseneste Aar.

Da Napoleon I i Aaret 1806 kom gennem Lyon, der havde været stærkt hjemsøgt af Arbejderuroligheder, henvendte Handelskammeret sig til Kejseren med Bøn om at indstifte en Domstol af Arbejdsgivere og Arbejdere til Afgørelse af deres indbyrdes Tvistigheder i Lighed med den tidligere bestaaende »tribunal commun«, der var blevet ophævet under Revolutionen. Kejseren bifaldt Planen, og der oprettedes det første conseil til Paadømmelse af Arbejdssager indtil 60 Frcs. bestaaende af 5 Arbejdsgiver- og 4 Arbejderrepræsentanter. I Valget af disse sidste deltog kun visse Klasser af højere Arbejdere, saaledes Arbejderformænd og lignende. Disse Domstole have senere udbredt sig

til alle Frankrigs større Byer; de udgjorde i 1889 136, og deres Forhold ere ordnede gennem en lang Række Love (bl. a. Lovene af 11. Juni 1809, 27. Maj 1848, 7. Februar 1880 og 11. Dec. 1884). Den historiske Udvikling af disse conseils frembyder adskilligt af Interesse; som Pladsen forhindrer mig i at fremdrage, men som i Hovedtrækkene kan karakteriseres ved, at le conseil, der til en Begyndelse kun var oprettet for et enkelt Erhverv, mere og mere er kommet til at omfatte samtlige industrielle Virksomheder, ikke alene Fabrikdriften, men ogsaa Haandværket, indenfor det paagældende stedlige Omraade. Institutionen hviler desuden nu paa en fuldstændig retlig Ligestilling mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Raadet, der oprettes ved et Dekret af Handelsministeren efter Ansøgning fra Handelskammeret eller Industriraadet, paa-dømmer alle Sager mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, der have Hensyn til Arbejdsforholdet og bestaar af et ved Dekretet fastsat, altid lige Antal Arbejdsgivere og Arbejdere, valgte hver for sig af deres Standsfæller ved direkte og hemmeligt Valg; Medlemsantallet skal dog mindst være 6 foruden Formand og Viceformand. Betingelse for Valgret, og det gælder saavel Arbejdsgivere som Arbejdere, er 25 Aars Alderen samt 3 Aars Ophold i det Distrikt, for hvilket le conseil er oprettet; for de første kræves desuden 5 Aars Erlæggelse af en Næringsskat, for Arbejderne en lige saa lang Beskæftigelse i det paagældende Erhverv. Valgbarehedsbetingelserne ere noget strengere; der kræves 30 Aars Alderen samt Kendskab til Læsning og Skrivning. Ligestillingen mellem Arbejdsgivere og Arbejdere er ført igennem paa alle Punkter, saaledes er den tidligere

gældende Regel, hvorefter kun Arbejderrepræsentanterne kunde modtage Godtgørelse for deres Virksomhed, nu ophævet, saa at man efter Omstændighederne *kan* yde Repræsentanterne en Godtgørelse for deres Arbejde; men der maa altid træffes den samme Afgørelse for Arbejdsgivere og Arbejdere. Proceduren er simpel, Gebyrerne smaa, og det er paalagt Parterne at møde personligt i Retten. Hovedvægten er lagt paa at udligne Striden ved en fredelig Overenskomst, idet Klagen først skal bringes for Forligsinstansen, det saakaldte »bureau particulier«, der samles mindst en Gang om Ugen. Bureauet sammensættes af en Arbejdsgiver- og en Arbejderrepræsentant samt en Formand, der vexelvis skal høre til en af de nævnte sociale Klasser. Kun hvis intet Resultat opnaas her, bringes Sagen for den egenlige Domstol, »bureau général«, der bestaar af et lige Antal Arbejdsgivere og Arbejdere, mindst to af hver, samt en Formand, der vælges af Raadet ved Stemmeflertal. Under Napoleon III havde Loven af 1853, som et Led i de kejserlige Bestræbelser for at forøge Administrationens Magt, bestemt, at saa vel Præsident som Vicepræsident skulde udnævnes af Kejseren, men i 1880 vendte man atter tilbage til disse Institutioners fuldstændige Autonomi. Sager indtil 200 Frs. inclusive ere inappellable; for større Summer kan Appel finde Sted til Handelsretten. Kommunen afholder Udgifterne ved Raadenes Organisation, yder frit Lokale, Brændsel, Belysning m. m. Ved Loven af 11. Dec. 1884 har man ment det nødvendigt at gribe til kraftige Midler mod Forsøg paa at umuliggøre Domstolens Virksomhed ved en systematisk Strejke. Den ydre Anledning til Loven var denne, at

Arbejdsgiverne i Byen Lille i berettiget Misstemning over, at Arbejderrepræsentanterne ved Valget havde samtykket i, uden Hensyn til Sagens Indhold, altid at stemme for deres Standsfæller, udebleve fra Valgene og derved umuliggjorde Domstolens Sammentræden. Man bestemte derfor, at naar Arbejdsgivere eller Arbejdere enten paa den angivne eller paa anden Maade, t. Ex. ved at Repræsentanterne nægte at tage Sæde i Retten, umuliggjorde dennes Fungeren, skulde det modsatte Parti gyldigt kunne konstituere Domstolen. Midlet er kraftigt, men probat; thi svigte Arbejdsgivere eller Arbejdere deres Pligter, ville de helt og holdent udlevere sig til deres Modstandere. De franske conseils prudhommes have ved Siden af deres civilretlige Domsmyndighed politi- og kriminalretlige Beføjelser. Saaledes paadømme de Sager om Krænkelsen af Disciplinen i Fabrikker og Værksteder og kunne idømme indtil 3 Dages Fængselsstraf. Endelig udøve disse Institutioner en omfattende administrativ Virksomhed, inspicere Fabrikkerne og indgive Beretning om de forefundne Lovstridigheder, modtage Afsluttelsen af Lærlingekontrakter m. m.

Siden 1886 have de franske Kamre drøftet forskellige Forslag til en Omændring af les conseils prudhommes, uden at disse dog indtil Dato have ført til noget endeligt Resultat. Stemningen indenfor Deputeretkammeret er for lade Valgretten til Domstolen falde sammen med den politiske Valgret og sætte Grænsen for Appel op til 500 Frcs. samt lade Appel finde Sted til det fuldt besatte conseil prudhommes med Udelukkelse af de Dommere, der i første Instans have deltaget i Paadømmelsen. Men ved

Siden af Planer om en Ændring i de bestaaende conseils prudhommes har det franske Deputeretkammer siden 1886 været optaget af at finde Midler mod de om sig gribende industrielle Konflikter. Først i 1864 fik de franske Arbejdere Koalitionsret, og i 1884 kommer Loven om Arbejdsgiver- og Arbejdersyndikaterne. Den første Virkning af denne Lov har været, »at Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationerne altfor ofte have betragtet hinanden som to Arméer i aaben Kamp, og Modsætningen mellem de to Klasser er i Stedet for at mildnes blevet mere og mere voldsom«. Der herskede i Kamret den almindelige Opfattelse, at der trængtes til et Initiativ udefra for at føre Arbejdsgivere og Arbejdere sammen, og der var en ikke ringe Stemning for ikke at blive staaende ved Forligs- og Voldgiftsnævn til Afgørelse af enkelte opstaaede Konflikter, men danne vedvarende Institutioner, om end Meningerne vare delte om, hvorledes disse burde indrettes. Da indtraf den berygtede Carmauxstrejke, og under Indtrykket af, at der maatte handles hurtigt, udskilte man den Del af Forslagene, hvorom alle vare enige, og Loven af 27. December 1892 saa Lyset.

Naar der er udbrudt Konflikt mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, kan hver af Parterne eller begge i Forening efter denne Lov henvende sig til Fredsdommeren med en Deklaration, der skal indeholde en Fremstilling af Sagen, Forslag til dens Ordning, Navnene paa Ansøgerne og deres Repræsentanter, de sidste i et Antal af højst 5, samt de Personer, til hvem Forslaget rettes. Inden 24 Timer skal Fredsdommeren gøre Modparten bekendt med Deklarationens Indhold. Indløber der ikke Svar i Løbet af 3 Dage, maa Forsøget paa at

tilvejebringe Forlig betragtes som strandet. I modsat Fald udvælger Modparten et ligesaa stort Antal Repræsentanter som Forslagsstilleren. Fredsdommeren sammenkalder da Parterne til Møde i et Lokale, som Kommunen sætter til Disposition, og leder Forhandlingerne, men kun med raadgivende Stemme. Hvis der opnaas Forlig, optages det strax til Protokols; i modsat Fald opfordrer Fredsdommeren Parterne til enten hver at udnævne en eller flere Voldgiftsdommere eller strax enes om en fælles Opmand. Hvis Voldgiftsdommerne ikke kunne komme til et Resultat, kunne de vælge en Upartisk; opnaas der ikke Overenskomst om Valget af denne, bliver han at udnævne af Præsidenten for den civile Domstol. I Tilfælde af Strejke kunne de nævnte Bestræbelser, naar Parterne ikke sætte sig i Bevægelse, udøves af Fredsdommeren. Forhandlingerne blive at optage til Protokols, og alle de trufne Afgørelser meddeles af Fredsdommeren til Mairen og opslaas paa de til offentlige Bekendtgørelser bestemte Steder. Loven kender altsaa ingen anden Tvang end den offentlige Menings Tryk.

I Tyskland holdt les conseil prudhommes deres Indtog i Rhinprovinsen under det franske Herredømme, fandt almindeligt Bifald og udbredte sig, selv efter Løsrivelsen fra Frankrig, til andre af Provinsens Byer. Ved de preussiske Næringslove af 1845 og 1869 søgte man at skaffe disse faglige Arbejderdomstole (Gewerbe-gerichte) Indgang i andre Dele af Monarkiet, og i 1871 blev den sidstnævnte Lovs Bestemmelser overførte paa det tyske Rige. Vistnok væsenlig paa Grund af, at Lovgivningen kun havde skabt Rammen for en Udvikling og savnede enhver nærmere Udførelse

af sin Tanke, vare de opnaaede Resultater ikke fuldt tilfredsstillende; dette gjaldt dels Tallet af de oprettede Arbejderdomstole (der fandtes dog i Tyskland i 1889 i det hele 77); men navnlig var Retternes Organisation og Virkemaade indbyrdes meget forskellig. Allerede kort efter Loven af 1869 paabegyndtes der en Agitation for mere indgaaende Lovgivningsbestemmelser, der tilsidst satte Frugt i Loven af 29. Juli 1890.

Grundtrækkene i de franske Arbejderdomstole: Institutioner, bestaaende af Arbejdsgivere og Arbejdere og valgte af disse Samfundsklasser selv, genfindes i de tyske »Gewerbegerichte«, der i øvrigt paa væsentlige Punkter adskille sig fra les conseils prudhommes. I Modsætning til den franske Lovgivning, som, hvor ikke det praktiske Livs Erfaringer have krævet nærmere Bestemmelser, kun har fastslaaet de ledende Grundsætninger for disse Institutioners Organisation og Virkemaade, giver Loven af 1890 i høj Grad detaljerede Bestemmelser og lader kun ringe Spillerum for Forholdenes individuelle Forskelligheder. Det er som Hovedregel Kommunen eller Kommunalforbundet, der med den højere Forvaltningsmyndigheds Sanktion tager Bestemmelse om Oprettelse af en Arbejderdomstol samt vedtager dennes Statutter, der indenfor det temmelig snævre Spillerum, som Loven giver, fastslaa Rettens Sammensætning og dens stedlige og faglige Kompetence. Dog kan et Lands Centraladministration ogsaa selvstændigt skride til at indstifte saadanne Domstole, naar Arbejdsgivere eller Arbejdere andrage derom og forgæves have rettet en Opfordring til Kommunen. Før Oprettelsen beslutes, skulle saa vel Arbejdsgivere

som Arbejdere i Distriktets vigtigste industrielle Erhverv have Lejlighed til at ytre sig. De tyske Arbejderdomstole ere i Almindelighed, ligesom de franske, oprettede for samtlige industrielle Virksomheder (Fabrikker saa vel som Haandværk) indenfor et vist stedligt Omraade, men kunne dog ogsaa kun omfatte enkelte Erhvervsgrene. De ere i Henhold til § 3 uden Hensyn til Stridsgenstandens Værdi kompetente i Stridigheder, om: 1) Arbejdsforholdets Tiltrædelse, Fortsættelse eller Opløsning samt om Udleveringen eller Indholdet af Arbejdsbogen eller Skudsmaal, 2) Ydelser og Erstatningskrav i Henhold til Arbejdsforholdet samt en paa Grundlag af samme betinget Konventionalstraf, 3) Beregning af Sygekassebidrag samt 4) Fordringer, der opstaa ved at Arbejdere i Fællesskab overtage et vist Arbejde.

Retten bestaar af et lige Antal Arbejdsgivere og Arbejdere samt en Formand. Berettigede til at vælge Bisidderne ere Arbejdsgivere og Arbejdere, der have fyldt 25 Aar og i mindst et Aar have haft Bopæl eller Beskæftigelse i Distriktet. Denne sidste Bestemmelse er, som Stieda har gjort opmærksom paa, indkommen i Loven ved en Inkurie; thi det har ikke kunnet være Meningen, at en Person, der bor og har Beskæftigelse i to forskellige Kommuner, skal kunne udøve Valgret i begge. Bisidderne vælges ved direkte og hemmeligt Valg; det nærmere vedrørende Valget bliver at fastsætte i Statutterne; dog har Loven fundet det rigtigt at understrege, at der kan vælges efter faglige Grupperinger. Til Valgbarhed kræves: 30 Aars Alderen, at Vedkommende i det sidste Aar ikke har modtaget Fattigunderstøttelse samt i to Aar har haft

Bopæl eller Beskæftigelse i det paagældende Distrikt. En betydningsfuld Afvigelse fra fransk Ret indeholder Bestemmelsen om, at Formanden i Retten udnævnes af Magistraten eller Kommunalbestyrelsen, og at Valget skal bekræftes af den højere administrative Myndighed. Formanden maa hverken være Arbejdsgiver eller Arbejder, men behøver ikke at være i Besiddelse af nogen juridisk Fagdannelse, om man end er gaaet ud fra, at der i de fleste Tilfælde vilde blive valgt en Jurist.

Lovens Regler om Procesordningen ere dikterede af Hensynet til hurtigt og billigt at fremkalde en Afgørelse af Retsstriden, helst ved mindelig Overenskomst. Et vigtigt Punkt er det, at Sagførere ere udelukkede fra at møde som Befuldmægtigede for Parterne. Tildels som Følge af denne Bestemmelse har man maattet opgive Forhandlingsmaximen og erstattet denne med den instruktorske Grundsætning. Det er Formanden i Retten, som leder hele Sagens Gang, sørger for Udtagelsen af Stævninger, for Meddelelsers Tilstillelse, for Ansættelsen af Retsmøderne m. m. I det første Møde, hvortil Parterne kunne indfinde sig uden foregaaende Stævning, behøves der ikke at tilkaldes Bisiddere, og Formanden har da først og fremmest at anstille en Forligsmægling. Denne danner imidlertid ikke, som efter fransk Ret, et særligt Stadium af Sagen, men kan fornys paa et hvilket som helst senere Tidspunkt og, hvis Enighed ikke opnaas, umiddelbart efterfølges af den egenlige Procesførelse. Formanden kan da endnu i samme Møde træffe en Afgørelse, for saa vidt denne ikke kræver videre Oplysninger, og begge Parter samtykke deri. I modsat

Fald ansættes et nyt Møde, hvortil Bisidderne skulle tilkaldes. Proceduren er mundtlig, og Ledelsen af Forhandlingerne tilkommer Formanden. Denne skal saaledes virke hen til, at Parterne erklære sig fuldstændigt om alle vigtigere Kendsgerninger, fremlægge Beviser for deres Paastande o. s. v. Domstolen dømmer dernæst frit efter den gennem den hele Forhandling vundne Overbevisning, uden at være bunden til bestemte Bevisregler.

Afgørelsen ved die Gewerbegerichte er endelig for alle Sager indtil 100 M. inklusive; for større Summer finder Appel Sted til Landsretten, og Arbejderdomstolene gaa altsaa ind i Retssystemet sideordnede med Kredsretterne. Gebyrerne ere smaa og stige trinvis, idet de for en Sag indtil 20 M. inkl. udgøre 1 M., fra 20 til 50 M. 1 M. 50 Pf., fra 50 M. til 100 M. 3 M. o. s. v. til højst 30 M. I Tilfælde af Forlig kræves ingen Gebyrer, og i Statutterne kan det fastsættes, at de ogsaa ellers skulle bortfalde, helt eller delvis.

Medens Loven har søgt paa alle Maader at fremme Udviklingen af de egenlige Arbejderdomstole, er derimod Kommunalbestyrelsens Kompetence i Arbejds-sager trængt stærkt i Baggrunden og kun at betragte som et rent foreløbigt Retsmiddel. Hvor der ikke eksisterer nogen Gewerbegericht, er det nemlig hver af Parterne tilladt at bringe en Stridighed, der falder ind under § 3, Punkt 1 og 3, frem for Kommunalbestyrelsen; men dennes Afgørelse kan inden 10 Dage indankes for de almindelige Domstole. En virkelig Indskrænkning i die Gewerbegerichtes Kompetence medfører Lovens § 79, hvorefter disse altid maa vige

overfor Lavsretter indenfor disse sidstes begrænsede faglige Virksomhedsomraade.

Den tyske Lovgivning har imidlertid, maaske endnu mere end ved sine indgaaende Bestemmelser om die Gewerbegerichte som Arbejderdomstole, Interesse ved det Forsøg, den gør paa at lade disse Institutioner løse videre sociale Opgaver, navnlig medvirke til Fastsættelsen af de fremtidige Arbejdsvilkaar. Medens Loven, saa længe det drejer sig om Afgørelsen af de bestaaende Arbejdskontrakter, har kunnet bygge paa en mangeaarig Erfaring og derfor er meget udtømmende, maa dens Bestemmelser paa det sidstnævnte Omraade nærmest betegnes som en udvidelig Ramme, som Tiden og Erfaringerne ville give fastere Form. Arbejderdomstolen træder ifølge Loven i Virksomhed for som Forligs- og Voldgiftsret at paadømme Stridigheder om Arbejdets Fortsættelse eller Genoptagelse, naar de interesserede Arbejdsgivere og Arbejdere anmode den derom og tillige udvælge Repræsentanter til at føre deres Sag for Retten. For saa vidt Arbejdsgivernes Tal kun er 3, føre de selv Forhandlingerne. Kun Personer, der ere Deltagere i Lønningskampen, have fyldt 25 Aar, ere i Besiddelse af deres borgerlige Æresrettigheder og ikke ere ude af Raadighed over deres Bo, kunne være Repræsentanter. Disses Tal skal i Regelen ikke være over 3; men Retten kan dog tilkalde et større Antal. Det vanskelige Spørgsmaal om Repræsentanternes behørig Legitimation er overladt til Rettens egen Afgørelse. Hvor der bestaar organiserede Foreninger for Arbejdsgivere og Arbejdere, ville de i Regelen anses for tilstrække-

lig legitimerede*); i modsat Fald maa der kræves, at Valget har fundet Sted paa en gennem Bladene indkaldt offentlig Forsamling. Naar das Gewerbegericht fungerer som Voldgiftsret, skal den foruden af Formanden beklædes af mindst 4 af denne dertil tilkaldte Bisiddere, blandt hvilke der naturligvis maa findes lige mange Arbejdsgivere og Arbejdere. For at forøge Udsigterne til et godt Resultat, skal Retten kunne aabne sine Rammer og tilkalde særlige Tillidsmænd for Parterne, og dette skal ske, naar baade Arbejdsgivere og Arbejdere andrage derom og angive, hvilke Personer de ønske valgte. For at sikre Rettens Egenkab af en uafhængig og over Partierne staaende Avtoritet, maa hverken Bisidderne eller Tillidsmændene være indviklede i den omhandlede Lønningsstrid. Findes der ikke imellem Bisidderne tilstrækkelig mange Arbejdsgivere eller Arbejdere, der opfyldte denne Betingelse, tilkalde Repræsentanterne for den paagældende Klasse det manglende Antal.

Retten har nu først og fremmest den Opgave at søge Sagen opklaret ved at forhøre Repræsentanterne eller om fornødent fremmede Vidner. Hver Bisidder og Tillidsmand har ogsaa Ret til gennem Formanden at stille Spørgsmaal til disse Personer. Derpaa følger Forhandlingen mellem Parterne, under hvilken Retten bør lægge al Magt ind paa at fremkalde et Forlig. Kommer et saadant i Stand, skal det underskrives af samtlige Medlemmer af Domstolen og Repræsentanterne for begge Partier samt offentliggøres. Opnaas ingen Enighed, bør Retten dog ikke opgive at virke for at

*) Jvfr. Lovens Motiver p. 36 og 37,

faa Striden bilagt i Mindelighed og kan i denne Hensigt afsige en Dom med simpel Stemme flerhed. Da Udsigten til at samle Parterne i Frivillighed om denne Afgørelse imidlertid i høj Grad vil afhænge af den Tilslutning, den har fundet fra begge Sider, kan Formanden, hvor en »itio in partes« finder Sted, afholde sig fra at afgive sin Stemme. Hvad enten der falder en Voldgiftskendelse eller ikke, bør Formanden sørge for Forhandlingernes og Resultatets Offenliggørelse. I første Tilfælde forkyndes Dommen for Parterne med Opfordring til inden en bestemt Frist at erklære sig, om de ville akceptere den; afgives ingen Erklæring inden den fastsatte Tids Udløb, betragtes det som et Afslag. Denne Publicitet er det eneste Middel, der sikrer den trufne Beslutnings Gennemførelse.

Loven har desuden tildelt das Gewerbegericht yderligere sociale Opgaver. Retten kan saaledes, efter Opfordring fra kommunale eller Stats-Myndigheder, kaldes til at afgive Betænkning i Sager, der vedrøre Industriens Interesser. Til Udarbejdelse af saadanne Betænkninger kan der nedsættes Udvalg, der skulle bestaa af lige mange Arbejdsgivere og Arbejdere, for saa vidt Sagen vedrører begges Interesser. Denne Funktion har naturligvis særlig Betydning for den større Del af Tyskland, hvor der ikke har existeret særlige Organer for Industriens Interesser; men selv for Lande som Bayern, Sachsen og andre, som ere i Besiddelse af Industri-kamre, bestaaende af Arbejdsgivere, har det sin store Betydning at faa en Udtalelse, der fremtræder som Fællesudtryk for Arbejdsgivernes og Arbejdernes Anskuelser, frembragt ved gensidige Meningsudvexlinger mellem begge, ikke udgaaende fra Arbejdsgiverne alene.

Men Retten har ogsaa Myndighed til selv at gribe ind i Spørgsmaal vedrørende Industriens Interesser, idet Loven udtrykkelig giver den Ret til at indgaa med Forslag til offentlige Myndigheder.

Pege saaledes de tyske Gewerbegerichte udover den snævrere Ramme at tilvejebringe Enighed om Arbejdsvilkaarene — de bestaaende saa vel som de fremtidige — henimod den videre Opgave at være en Repræsentation for Arbejdsgiver- og Arbejderstandens fælles økonomiske Interesser, gælder dette i endnu højere Grad om de belgiske Institutioner. Men medens Tyskland har samlet de forskellige sociale Opgaver hos die Gewerbegerichte, har Belgien baade sine »conseils des prud hommes« og les »conseils de l'industrie et du travail«. De første ere ligesom de franske conseils egenlige Domstole til Paakendelse af Tvistigheder om bestaaende Arbejdskontrakter. De oprettes ifølge Lov og omfatte enten samtlige Industrier og Haandværk paa et givet stedligt Omraade eller enkelte Erhverv eller Erhvervsgrupper, der ere tilstrækkelig betydelige til at retfærdiggøre Oprettelsen af særlige Institutioner. Raadet bestaar af et lige Antal Arbejdsgiver- og Arbejderrepræsentanter samt en Formand. Valgretten er navnlig betinget af Indfødsret, 25 Aars Alderen, 1 Aars Ophold i Retsdistriktet samt 4 Aars Udøvelse af det paagældende Erhverv. For Valgbarhed rykkes Aldersgrænsen op til 30 Aar, hvorhos den belgiske Lovgivning indeholder den særlige Bestemmelse, at indtil $\frac{1}{4}$ af Raadets Medlemmer kunne være tidligere Arbejdsgivere og Arbejdere, altid i lige Antal. Formanden vælges af Kongen enten ud af Raadet selv

eller paa Grundlag af en af dettes Medlemmer valgt Liste.

Hvad der imidlertid giver den belgiske Lovgivning sin særlige Betydning er, at den betegner et Forsøg paa fra oven at skabe en Repræsentation for Industriens Interesser gennem Forsamlinger af Arbejdsgivere og Arbejdere, de saakaldte »conseils de l'industrie et du travail«. De første Skridt i denne Retning skyldes privat Initiativ, idet en Ingeniør Weiler for Kulgruberne i Mariemont havde faaet indført en blandet Kommission af Arbejdsgivere og Arbejdere til Udjævning af Stridigheder mellem disse. Forsøget faldt heldigt ud, men havde ikke fundet Efterligning, før den voldsomme Arbejderbevægelse i 1886 vakte alvorlig Bekymring hos alle Venner af en fredelig Udvikling. Man greb da til en allerede tidligere fremsat Plan om Oprettelsen af Institutioner af Arbejdsgivere og Arbejdere som til en Redningsplanke, og Kammeret kastede sig strax over Behandlingen af forskellige Forslag, hvoraf flere karakteriseredes ved, at de gik ud paa at skabe en virkelig Interesserepræsentation for Industrien af Arbejdsgivere og Arbejdere, medens de i Udformningen af denne Tanke gik forskellige Veje. Hector Denis ser Grunden til de haarde Kampe, der ledsage Arbejdslønnens Dannelse, i den stærke Gnidningsmodstand for Udbuddet af Arbejde og i den manglende Kendskab fra begge Sider til alle de Faktorer, der beherske Arbejdsmarkedet. Striden vilde — efter Denis — forsvinde, naar der, ligesom paa Varemarkedet, herskede fuld Klarhed over alle de værdidannende Momenter, og dette kunde ske ved, at de nye Institutioner af Arbejdsgivere og Arbejdere toge Form af Arbejds-

børser: »Disse Arbejdsbørser skulle have til Formaal at sætte Udbud og Efterspørgsel efter Arbejde i Forhold til hinanden, at lette Arbejdets Anbringelse og Forflyttelse og tilvejebringe en saa fuldstændig Arbejdersstatistik som muligt; de skulde hvert Aar aflægge Beretning til Staten og de interesserede Kommuner om de arbejdende Klassers Stilling samt formulere deres Ønsker om de Reformer, der kunde indføres.« Det lykkedes imidlertid ikke Denis at sætte sine Anskuelser igennem, og Loven gennemførtes den 16. August 1887 væsenlig paa Grundlag af et Forslag af Frère-Orban.

Før jeg imidlertid gaar over til at omtale den Udformning, som Repræsentationstanken har faaet i Loven af 1887, skal jeg meddele de gældende Regler for de bestaaende Raads Oprettelse og Organisation. Efter Lovens § 1 indstiftes der et conseil de l'industrie et du travail for hvert Distrikt, hvor det kan godtgøres, at det gør Nytte, og det deles i saa mange Sektioner, som der paa det paagældende Sted findes adskilte Industrier, der forene de nødvendige Elementer for med Nytte at repræsenteres. Oprettelsen er altsaa ikke begrænset ved bestemte administrative Inddelinger som Kommunerne, men kunne føje sig efter de naturlige økonomiske Grupperinger. Raadet oprettes ved et Dekret af Kongen efter eget Initiativ eller efter Opfordring fra de interesserede Parter, Arbejdsgiverne eller Arbejderne. Dekretet fastsætter Raadets stedlige Virksomhedsomraade og afgrænser de enkelte Sektioner; hver saadan sammensættes af et lige Antal Arbejdsgivere og Arbejdere, i det hele ikke under 6 og ikke over 12. Valgbarheds- og Valgretsbestemmelser falde nær sammen med Reglerne for les conseils prudhommes;

dog kræves der til Valgret efter Udførelsesdekretet af 31. Juli 1888 4 Aars Ophold og en lige saa lang Beskæftigelse i det paagældende Distrikt, en Regel, hvorved talrige Arbejdere ville udelukkes, saaledes for de store Byer Arbejderne i det tilstødende Landdistrikt. Det er de kommunale Myndigheder, der sørge for Optagelse af Valglisterne og sammenkalde Vælgerne sektionsvis ved skriftlig Indkaldelse. Derimod ere Arbejdsgiverne valgberettigede og valgbare til Raadet uden Betingelser. Hvis de netop ere saa mange som Tallet paa Arbejdsgiverrepræsentanter, indtræde de uden videre i Raadet; i modsat Faldt maa, hvis Tallet er større, Valg finde Sted, eller, hvis det ikke er stort nok, maa der tilkaldes det fornødne Antal Arbejdsgivere fra de tilstødende Distrikter. Sektionen vælger en Præsident og en Sekretær, hvorhos Regeringen kan udnævne en Kommissarius, der har Ret til at være tilstede ved Generalforsamlingen og der kan deltage i Debatten. Den Kommune, hvor Raadet har sit Sæde, er forpligtet til at yde det nødvendige Lokale til Afholdelse af Møderne. Dagpenge gives Repræsentanterne, naar Raadet eller Sektionen sammenkaldes af Kongen, ellers ikke.

Raadets Virksomhed er nu ingenlunde indskrænket til at fungere som Forligs- og Voldgiftsnævn; dets Opgave er langt videre: at være en Repræsentation for Industrien, »et lille raadgivende Parlament, som efter et af Regeringen angivet Program beskæftiger sig med de Interesser, som ere fælles for Arbejdsgivere og Arbejdere«^{*)}). For bedre at kunne give de forskellige

^{*)} Morisseaux. Conseils de l'industrie et du travail p. 35.

Interessegrupperinger et Udtryk, er Virksomhedens Tyngdepunkt lagt i den enkelte Sektion, i de faglig sammenhørende Arbejdsgivere og Arbejdere. Indadtil er en social Forsoning mellem de to Samfundsklasser Raadets Opgave, der ingenlunde først tager sin Betyndelse, naar en Konflikt er udbrudt, men endog fortrinsvis bør sætte ind paa at forhindre, at en saadan indtræder. Midlet hertil er regelmæssige Møder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere af samme Fag for at drøfte de fælles Interesser, og Sektionen skal derfor samles mindst en Gang om Aaret. Naar der udbræder en Strejke, maa der naturligvis gribes til extraordinære Midler, og Sektionen kan da sammenkaldes saa vel af sin Formand som af Gouvernøren i den Provins eller Borgmesteren i den By, hvor den har sit Sæde. Betingelse herfor er det dog, at enten Arbejdsgivere eller Arbejdere stille Opfordring derom. Efter at have konstateret Sagens faktiske Sammenhæng søger Sektionen at bilægge Striden ved gensidigt Forlig; mislykkes dette, kan den afgive en Kendelse, hvortil der dog kræves Flertal, da Formandens Stemme ikke vejer dobbelt. Lige saa lidt som i Frankrig og Tyskland kan den trufne Afgørelse her sættes igennem med Magt. Forhandlingerne blive at optage til Protokols samt offentliggøre.

Udadtil skal Raadet repræsentere Industriens Interesser. Det er i saa Henseende af Betydning, at det medvirker til at bringe Klarhed over de faktiske Forhold, der influere paa Industrien i det hele eller paa den enkelte Industriegren, navnlig gennem Tilvejebringelsen af en Arbejderstatistik, samt tillige holder Offenligheden a jour med, hvilke Ønsker der gøre sig

gældende indenfor Arbejdsgivernes og Arbejdernes Kreds m. H. t. Lovgivningens Stilling til Industrien og Haandværket. Som et Udslag af denne Virksomhed omtaler Lovens § 11, at Kongen kan samle hele Raadet for at erfare dets Mening om Spørgsmaal af almindelig Interesse for Industrien og Arbejdet, ligesom han ogsaa kan spørge den enkelte Sektion til Raads i Sager, der kun berøre et enkelt Fag.

Der foreligger allerede ret indgaaende officielle Oplysninger om Resultaterne af Loven af 1887. Oprettelsen af Raadene gik rask for sig — der eksisterede i 1891 allerede 51 — og Indenrigsministeren kunde i sin Beretning til »conseil supérieur du travail« af 18. Maj 1892 udtale, at snart alle industrielle Distrikter af nogen Betydning vilde have deres Repræsentation. Snart havde Regeringen selv grebet Initiativet til Oprettelsen, snart var dette sket efter Opfordring fra Arbejdsgivere eller Arbejdere. Enkelte Raad, som i Bryssel, Gent og Brügge, omfattede talrige Sektioner for de forskellige Industrigrupper, andre kun en Sektion, enten for et bestemt dominerende Erhverv, saaledes Fiskeriet i Ostende, eller for samtlige Virksomheder paa det paagældende Sted.

Ogsaa de opnaaede Resultater af Raadenes Virksomhed maa kaldes tilfredsstillende. Ved Bedømmelsen af, hvad de have udvirket for en social Forsoning mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, maa det vel erindres, at Udsigten til her at sætte noget igennem i høj Grad vil afhænge af en Række Faktorer, der umuligt lade sig vilkaarligt frembringe, men blandt hvilke det indbyrdes Forhold mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, disse sidstes moralske og intellektuelle

Udvikling, Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationernes Styrke ville spille en fremtrædende Rolle, og at Belgien vel endog maa siges at frembyde særlig ugunstige Betingelser, hvorhos det i 1887 lige var udgaaet af en social Rystelse af den alvorligste Natur. Under disse Forhold kan det næsten mindre undre, at de af Raadene anstillede Mæglingsforsøg langt fra altid ere lykkedes, end at de — hvis den officielle Beretning deler Sol og Skygge ligeligt*) — allerede nu i et stort Antal Tilfælde have ført til en tilfredsstillende Løsning af Striden, og det ikke alene, hvor denne beroede paa Misforstaaelser, men ogsaa hvor der var faktiske Meningsuoverensstemmelser til Stede mellem Parterne.

Jeg skal her tillade mig at omtale nogle af de i Beretningen indeholdte Tilfælde for at kaste et Lys over Raadenes Virksomhed.

Hvorledes disse Institutioner kunne bidrage til at udjævne de desværre ikke helt sjældne Konflikter, der ere de ærgerligste af alle, fordi de kunde undgaas, naar Parterne kun i Ro udtalte sig for hinanden, oplyses ved det under IX anførte Tilfælde. Nogle Transportarbejdere ved Kulgruben i Marihaye havde forladt Arbejdet ved den sædvanlige Tid $4\frac{1}{2}$ og vare blevne idømte en ubetydelig Bøde, uden at Grunden hertil var dem bekendt. En inkompetent Person havde forklaret dem, at man for Fremtiden — om fornødent — vilde lade dem arbejde til 6 à 7. Da der som Følge heraf truede med at udbryde en Strejke,

*) Salaires et Budgets Ouvriers en Belgique. Bryssel 1892. p. 523—59.

sammenkaldtes Sektionen for Kulgruben af Formanden. Arbejderne bleve nu underrettede om den virkelige Grund til Bøden, at de ikke havde fuldendt deres normale Arbejde og opgave herefter at strejke. I andre Tilfælde var der en virkelig Interessesmod-sætning til Stede mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, som det lykkedes den paagældende Sektion at ud-jævne i Fredelighed, snart i Arbejdsgivernes, snart i Arbejdernes Favør. I Begyndelsen af 1891 erklærede Arbejderne i en Jernfabrik i Seraing Strejke, fordi Lønnen var bleven reduceret med 5 pCt. Efter Op-fordring fra Arbejderne sammenkaldte Formanden for det derværende conseil dettes første Sektion. Arbejderne anførte nu, at de vare uheldigt stillede paa Grund af den strenge Vinter, og at Aktieselskabet, der drev Jernfabrikken, i det foregaaende Aar havde givet 6 pCt. i Dividende. Formanden i Sektionen, der var Arbejdsgiver, forklarede, at Nedgangen i den økonomiske Situation havde nødvendiggjort en Reduktion i Lønnen, der i andre Fabriker udgjorde 8 à 10 pCt. Et Udbytte paa 6 pCt. var ikke for meget paa et ekstraordinært godt Aar, i hvilket Arbejderne ej heller vare blevne glemte, idet deres Løn var forhøjet med 6 pCt, altsaa mer end den nu foreslaaede Reduktion. Der opnaaedes en Forstaaelse paa følgende Vilkaar: Arbejderne samtykkede i et Lønningsafslag af 5 pCt.; paa den anden Side lovede Arbejdsgiverne ikke at forulempe nogen Arbejder, fordi han havde deltaget i Strejken, hvorhos Lønnen igen skulde forhøjes, saasnart den økonomiske Situation blev bedre. Arbejderrepræsentanterne paatog sig at paavirke deres Kammerater til Gunst for Strejkens Ophør, og 2 Dage senere

var Arbejdet genoptaget. I andre Tilfælde gave Raadene Arbejderne Ret, saaledes i en Konflikt indenfor et stort Spinderi i Gent, hvor disse — efter hvad der var temmelig almindelig Skik — havde forlangt at kontrollere Vejningen af Traaden, da Fremgangsmaaden herved havde stor Indflydelse paa Lønnens Beregning.

Af stor Interesse er det, at Raadene ikke have indskrænket sig til at afgøre Stridigheder mellem bestemte Arbejdsgivere og Arbejdere, men overhovedet virket hen til en ensartet Regulering af Fagenes Forhold. Paa Grænsen staar allerede følgende Tilfælde: I Slutningen af 1890 udbrød der Strejke i 4 Trykkerier i Bryssel, hvis Indehavere som »uafhængige» søgte at skrue Lønnen ned under en Tarif, der var vedtaget af den større Majoritet af deres Kolleger paa Foranledning af »l'Association libre des typographes». Efter et af Arbejderne udtalt Ønske sammenkaldtes den 2den Sektion af det derværende conseil, og med samtlige Stemmer, saa vel Arbejdsgivernes som Arbejdernes, vedtoges det, at Sektionen skriftlig skulde opfordre de dissenterende Arbejdsgivere til at akceptere Tarifen for »at bortrydde en hyppig Grund til Konflikter mellem Mestre og Svende og af Hensyn til Konkurrencen sætte alle Virksomheder paa lige Fod«. Over for det saaledes øvede Tryk faldt i det mindste en af de fire Mestre til Føje. Ganske vist var der her Tale om en Strid, der formelt verserede mellem bestemte Arbejdsgivere og Arbejdere, men Interesselinien maatte drages mellem Arbejderne og Majoriteten af Arbejdsgivere paa den ene, en Minoritet af Arbejdsgivere paa den anden Side, og de Allierede havde

sat en ensartet Regulering af Arbejdsbetingelserne paa deres Fane. Et rent og klart Exempel forekommer i Malerfaget i Bryssel, hvor Mestre og Svende i den 18. Sektion af det derværende conseil udarbejdede et fælles Arbejdsreglement, der antoges saavel af Arbejdsgiver- som Arbejderorganisationerne, og som fastsatte ensartede Regler for Lønnens Beregning, Arbejdstidens Længde, Arbejdernes Antagelse og Afskedigelse, Erstatning, Bøder m. m.

Som allerede omtalt hørte det imidlertid med ind under disse Institutioners Program at repræsentere Industrien og Haandværket udadtil, at oplyse Offenheden om deres Forhold samt give de af Arbejdsgivere og Arbejdere i Fællesskab vedtagne Ønsker et officielt anerkendt Udtryk, og ogsaa paa dette Omraade kunne de belgiske conseils opvise ret betydningsfulde Resultater. Det er saaledes ved Støtte af disse faste Rammer, at man i April 1891 saa sig i Stand til at udarbejde en værdifuld Arbejderstatistik, der ikke alene indeholdt Oplysninger om Lønnens Størrelse, men ogsaa om Priserne paa Nødvendigheds-genstande og om Arbejdernes Indtægter og Udgifter. Det blev videre til disse Institutioner, at Regeringen tyede, ikke alene om Oplysninger, men ogsaa om positive Raad, da den skulde udarbejde Forslag til de senere Love af 16. August 1887 og 13. December 1889 om Arbejdslønnens Udbetaling samt om Kvinder, unge Mennesker og Børns Arbejde, saa at Ordføreren for det sidstnævnte Lovforslag med en vis Ret kunde udtale, at det for Fremtiden er selve Industrien og Arbejdsgivere og Arbejdere, som under Lovgivningsmagtens Sanktion regulerer sine egne Forhold.

I Schweiz have Bestræbelserne paa gennem Lovgivning og det private Initiativ at faa skabt Arbejderdomstole og Voldgiftsretter allerede gennem en lang Aarrække gaaet Haand i Haand. Saaledes have forskellige Fag, t. Ex. Bogtrykkerne og Broderihaandværkerne, privat dannet Voldgiftsretter, andre, som Urindustrien, tillige Voldgiftsnævn til Fastsættelse af de fremtidige Arbejdsbetingelser. Men ved Siden heraf ere offentlig indstiftede Institutioner af denne Art et almindeligt, ofte udtalt Ønske, der i flere Kantoner har givet sig Udtryk i Fremlæggelsen af Lovforslag, men hidtil endelig kun har ført til Oprettelsen af to Arbejderdomstole, nemlig i Neuenburg og Genf. I den sidstnævnte By havde man allerede i 1872 vedtaget en Lov, der henlagde Arbejdsstridigheders Afgørelse til et Kollegium, bestaaende af Fredsdommeren samt 1 af hver af de stridende Parter valgt Bisidder, der ikke behøvede at være henholdsvis Arbejdsgiver eller Arbejder. Dette førte imidlertid til, at Repræsentanterne, i Stedet for at forhandle med hinanden, som to Advokater søgte at vinde Fredsdommeren for deres Klienter, og Resultaterne af Rettens Virksomhed vare yderst utilfredsstillende. En Lov af 1882 skabte et sundere Grundlag for denne Institution, idet der for hvert Erhverv eller Erhvervsgruppe skulde dannes et »conseil des prudhommes«, hvis Medlemmer i lige Antal valgtes af Arbejdsgivere og Arbejdere blandt deres egne Standsfæller. Ikke blot Industrien og Haandværket, men ogsaa Handelen og Transportvæsenet er draget ind under disse Arbejderdomstole. Kammerets Afgørelse er endelig for alle Stridigheder paa indtil 500 Frs.; for større Sager dannes der en Appellinstans

af Repræsentanter, udgaaede ved Valg af de enkelte Raad. Lovgivningen har desuden udstyret de genfiske Arbejderdomstole med andre sociale Funktioner; de skulle saaledes gennem et Udvalg kontrollere Læringlekontrakternes Udførelse og Læringes Oplæring og Undervisning samt føre Tilsyn med Sundhedstilstanden i Arbejdslokalerne. Ligeledes er Raadets Plenum — i Lighed med, hvad der er Tilfældet i Belgien og Tyskland — forpligtet til efter Opfordring fra offentlige Myndigheder at afgive Betænkning i Sager, der interessere Industrien eller Handelen.

I Østrig kan der ifølge Lov af 14. Maj 1869 oprettes Arbejderdomstole efter fransk Mønster; de omfatte dog udelukkende et enkelt fabrikmæssigt drevet Erhverv og have kun fundet ringe Udbredelse; i 1891 fandtes der i det hele 5 saadanne Retter. Ved Siden heraf blev der i 1883 givet Lavene Bemyndigelse til at oprette Voldgiftsdomstole bestaaende af et lige Antal Mestre og Svende til at paadømme de mellem disse udbrudte Stridigheder, naar begge Parter vare enige om at henskyde Sagen til Retten.

Ogsaa i Danmark har Oprettelsen af Arbejderdomstole og Forligs- og Voldgiftsnævn tidligere været paa Tale, saaledes i Arbejderkommissionen af 1875, i hvilken der endog blev fremlagt et Udkast til Lov om Arbejdsretter; men dette Spørgsmaal, som i de store kontinentale Stater har indtaget en fremtrædende Plads paa de sociale Programmer, ikke mindst hos dem, der

ønske at bevare Samfundet for alle pludselige Omvæltninger, har senere her i Landet ført en meget beskedent Tilværelse i den almindelige Bevidsthed. Den Undskyldning, der har kunnet ligge i, at det er den moderne økonomiske Udvikling, der har nødvendiggjort disse Institutioner, og at den industrielle Virksomhed her hjemme var forholdsvis ringe og hvilede paa patriarkalske Former, gælder i alt Fald ikke nu, da Danmark er godt paa Veje til at blive et delvis industrielt Land. Desto glædeligere er det, at dette Spørgsmaal i den sidste Tid atter er blevet draget frem for Dagens Lys, idet det paa Industrimødet i afvigte Sommer blev Genstand for et indledende Foredrag af Direktør L. Bramsen, i Overensstemmelse med hvis Udtalelser der vedtoges en Resolution gaaende ud paa, at der maatte gives Kommuner og Kommunalforbund Adgang til i Henhold til særlig Lov at oprette Industri- og Haandværkerdomstole til Afgørelse af Stridigheder om bestaaende Arbejdskontrakter og tillige til at give disse faglige Domstole Egenskab af Forligs- eller Enighedskamre til Udjævning af opstaaet eller truende Konflikt mellem Arbejdsgiver og Arbejder.

I det Øjeblik, Oprettelsen af Arbejderdomstole og Forligs- og Voldgiftsnævn atter tiltrækker sig den offentlige Opmærksomhed, stiller der sig i første Række det Spørgsmaal: Er der i Danmark Trang til disse Institutioner. Jeg tror, Svaret maa lyde bekræftende. Afgørelsen af Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere om de bestaaende Arbejdskontrakter finder endnu Sted ved den utilfredsstillende og paa de allerfleste Steder forladte Behandling som privat Politiretssag, og Vidnesbyrdene fra de Lande, som ere

gaaede i Spidsen med Oprettelsen af Arbejderdomstole, tale i det hele til Gunst for samme. Det bedste Bevis for den Nytte, disse Institutioner have gjort, og for den offentlige Menings Vurdering af dem, turde søges i deres gradvise Udbredelse i de Lande, hvor de først en Gang have fundet Indpas, medens man kun har et ganske enkeltstaaende Exempel paa, at en Arbejderdomstol er gaaet ind. Derimod synes der ikke at finde en ensartet Bevægelse Sted i Retning af en Formindskelse i de inkaminerede Sagers Tal i Forhold til Befolkningens Størrelse eller Tiltagen i Procentantallet af de indgaaede Forlig. Det gennemsnitlige aarlige Antal Sager for et fransk »conseil prudhommes« faldt, endog absolut set, stærkt fra 1860—86 (fra 444—308); men den modsatte Erfaring gjordes i det hele ved den tyske »Gewerbegerichte«, og medens Procentantallet paa de forligede Sager ved de franske Arbejdsretter i samme Tidsrum gik ned fra 77,6 til 49,9, viste Udviklingen i Tyskland og Schweiz en relativ Stigen, saaledes i Genf fra 55,6 pCt. i 1884 til 60,9 i 1886. Men det maa i hvert Fald erindres, at en Forøgelse i Sagernes eller en Formindskelse i Forligenes Tal ingenlunde behøver at udlægges imod de her omhandlede Institutioner. Disse Fænomener ere ofte et Udslag af Arbejdernes voxende Selvbevidsthed og Retsfølelse, der i Tilfælde af, at der ikke ydedes dem Fyldestgørelse ad Rettens Vej, vilde skaffe sig andre og mindre farefri Udveje, og de ere derfor ofte netop Beviser for, at der trænges til saadanne Institutioner. At Arbejderdomstole, i Lighed med de i forskellige kontinentale Stater oprettede, i de større danske Byer vilde gøre deres Nytte, anser

jeg, efter de i Udlandet indhentede Erfaringer, for overvejende sandsynligt.

Mere delte turde vel Meningerne være i hjemlige Kredse om Forligs- og Voldgiftsnævnene. Der synes, i det mindste hos enkelte Arbejdsgivere, at herske den Opfattelse, at man ved Indførelsen af disse Institutioner vilde udlevere en Del af sin Indflydelse paa Arbejdsbetingelsernes Fastsættelse til Arbejderne. Dette beror vistnok paa en Misforstaaelse. Hvorledes Arbejdsbetingelserne blive, afhænger af en Række Faktorer, paa hvilke Forligs- og Voldgiftsnævnene ikke have nogen Indflydelse, navnlig den hele økonomiske Situation samt Arbejdsgivernes og Arbejdernes Organisationer. Disse sidste spille omtrent den samme Rolle i Forholdet mellem de to Parter som Krigsmagten mellem to Stater, medens Forligs- og Voldgiftsnævnene overtage Diplomatiets Opgaver. Ligesom det mellem Staterne er den politiske, saaledes er det mellem Arbejdsgivere og Arbejdere den økonomiske Magtstilling, der i Hovedsagen afgør alle Interessekonflikter. Det er denne Tanke, som den engelske Arbejdsgiver Dale der fremfor de fleste andre havde haft Lejlighed til at lære Forligs- og Voldgiftsnævnene at kende, giver et prægnant Udtryk, idet han udtaler, at disse Institutioner altid burde træffe den Afgørelse, der vilde blive Slutningsresultatet paa en Strejke. Fraset at en saadan vil kunne forrykke den naturlige Ligevægt mellem Kræfterne, træffer denne Grundsætning i Hovedsagen det rigtige, om det end ikke vil være heldigt, at Magtspørgsmaalet under Forhandlingerne træder frem med for skarpe Kanter og naturligvis ogsaa vil kunne mildnes af den gensidige Hensyntagen, som en fredelig

Forhandling altid skaber. Arbejdsgivere og Arbejdere synes nu at være lige interesserede i at opnaa de Resultater, som en Krig vilde give, men uden dennes Ulykker, der altid ville brede sig til begge Sider.

Hermed er det naturligvis endnu ikke afgjort, om Forligs- eller Voldgiftsnævnene bør oprettes af de paagældende Samfundskredse selv, som Forholdet er i England, eller om der er Grund for det Offenlige til at træde til. Med fuld Beundring for de engelske boards, ja selv om man anerkender, at de danne de fuldkomneste Former for Lønnens Fastsættelse, tror jeg imidlertid, at det er mere end tvivlsomt, om de økonomiske Forhold paa Kontinentet ere modne til en almindelig Overførelse af disse Institutioner. Man maa vel erindre, at da de omtalte boards begyndte at finde Udbredelse i England, stod Landet nærmest ved Afslutningen af en stor social Konfliktsperiode, og the trade-unions vare paa gode Veje til at blive anerkendte af Arbejdsgiverne som Repræsentanter for Arbejdernes Interesser. Paa Kontinentet er Forholdet et andet; vi staa ikke alene midt i Kampens Hede; men det har sin store Betydning, at denne Kamp fra Arbejdernes Side for en stor Del føres, ikke alene for at opnaa bedre Betingelser af Arbejdsgiverne, men med en Bemægtigelse af Samfundsmagten som sit Maal for derigennem at indstifte en hel ny Samfundsorden. Denne Arbejderbevægelsens Karakter gør Arbejderne lidet tilbøjelige til at gøre Skridt for at opnaa fredelige Forligsmetoder, ligesom den paa den anden Side lægger Hindringer i Vejen for Arbejdsgivernes Anerkendelse af de delvis politiske Fagforeninger som Institutioner, med hvilke de kunne træde i direkte For-

handling. Under disse Omstændigheder er den midtpunktsøgende Kraft i Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejder, der ligger i den fælles Interesse i at opnaa en Forstaaelse uden den økonomiske Krigs Ulykker, i det hele næppe stærk nok til, ved Parternes eget Initiativ, at overvinde den tilstedeværende Gnidningsmodstand for en Tilnærmelse. Overalt i de kontinentale Stater ser man derfor, at regelmæssige Forligsmetoder til Undgaaelse af den økonomiske Krig høre til Undtagelserne, medens Strejker og Lock-outer endnu ere det hyppigste Afgørelsesmiddel paa de alvorligere Konflikter, og det er i denne Erkendelse, at Lovgivningsmagten i Belgien, Tyskland og Frankrig har ment det nødvendigt at gribe ind for at fremme Dannelsen af Voldgiftsretter, ja selv England har jo nu, som vi have set, fulgt de kontinentale Staters Exempel. Forholdene her i Landet ere i det hele ikke gunstige; fraset Forholdene indenfor en enkelt Industri*), hvor Arbejdsgivere og Arbejdere have knyttet regelmæssige Forhandlinger, er det som Hovedregel Sværdet, der afgør Trætten. Erfaringen viser, at naar en Konflikt trækker op, vil ingen af Parterne gøre det første Skridt, fordi et saadant let vil blive udlagt som et Tegn paa Svaghed, der kan ødelægge Partens taktiske Stilling og derfor for enhver Pris bør undgaas. Men er først Striden brudt ud; ere Sindene satte i Oprør, ofte ved fordrejede Fremstillinger af det passerede, da ville saavel Arbejdsgivere som Arbejdere

*) Se Kontorchef Schovelins Udtalelser paa sidste Industrimøde. Beretningen Pag. 292—93.

vende det døve Øre til enhver Tale om Forlig, selv et rimeligt og retfærdigt, og Kampen vil blive fortsat, indtil den ene Part ligger under, og det sejrende Parti dikterer Fredens Vilkaar. Jeg tror, at det her kunde have Betydning, at det Offenlige indstiftede Nævn, til hvilke Arbejdsgivere og Arbejdere, naar de vare enige, kunde henskyde deres Stridigheder om de fremtidige Arbejdsvilkaar samt udstyre disse Institutioner med Magt til Sagens Oplysning og til gennem fuld Offenliggørelse, saa vel af Forhandlinger som af de trufne Afgørelser, at retlede den offentlige Mening og give den Lejlighed til at tage Parti. Saadanne Nævn vilde, naar de beroede paa en fuld Ligestilling mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, hæve sig over al Mistanke om Partiskhed, og den Part, der lagde sin Sag i Rettens Haand, vilde derved netop aflægge det bedste Bevis paa Tro til sin gode Sag og bringe den offentlige Mening paa sin Side, hvis Modparten nægtede at akceptere Forslaget. Ved Parternes Henvendelse til Nævnet er Striden naturligvis endnu ikke fredelig afgjort, men der vil være vundet betydeligt. Jeg lægger allerede stor Vægt paa dette, at Sagens faktiske Sammenhæng vil blive slaaet fast af en upartisk Myndighed; men dernæst vil der, naar Arbejdsgivere og Arbejdere mødes paa neutralt Sted, skabes Former for Forhandling, der give langt mere Udsigt til fredeligt Forlig, end naar Sagen diskuteres i en ophidset Presse eller paa offentlige Møder. Hver af Parterne vil ikke alene faa Lejlighed til at fjerne mulige Misforstaaelser, men ogsaa til, uhindret af alle Udenforstaaendes Indblanding, at forklare sit Standpunkt og

give Grunde i Stedet for Magtsprog. Naturligvis bør det staa Parterne frit for ved privat Initiativ at skabe Forligs- og Voldgiftsnævn, og det Offenliges Oprettelse af Institutioner, til hvilke begge Parter kunne henskyde deres Stridigheder, vil ikke være til Hinder for, at Forhandlinger mellem Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor et Erhverv antage fuldkomnere Former, naar Forholdene blive modne dertil.

Der har været rejst det Spørgsmaal, om man ikke burde gøre det til en Pligt for Arbejdsgivere og Arbejdere ved opstaaede Stridigheder at henvende sig til disse Institutioner, eller om man i alt Fald ikke burde gøre de trufne Afgørelser exigible. Begge disse Krav vilde imidlertid ikke alene stride mod Formaalet med disse Institutioner, der er »en social Forsoning, ikke en Fred ved Magtmidler«; men man vilde ogsaa i de fleste Tilfælde savne passende Midler til at sætte dem igennem. Rent fraset at den executive Magt, naar den skulde gennemføre et Forlig eller en Voldgiftskendelse, vilde staa overfor en ganske uoverkommelig Opgave ved de store Massestrejker, vilde det overhovedet, paa Grund af Arbejdernes Formueløshed, vise sig meget vanskeligt at fremtvinge et Arbejde, og et saadant vilde ogsaa kun have ringe Værdi for Arbejdsgiveren. I den tyske Rigsdag blev det foreslaaet, at Forligs- og Voldgiftsretter i alt Fald ikke burde træde i Virksomhed, medmindre Repræsentanterne for begge Parter i Forvejen erklærede sig bundne ved den trufne Afgørelse. Med fuld Ret blev der fra Forbundsraadets Bænk svaret, at denne Bestemmelse dog næppe vilde give yderligere Garantier for de bag Repræsentanterne

staaende Arbejdermasser, medens den derimod let kunde skade Forligs- og Voldgiftsinstitutionerne; vil man nemlig have Arbejdsgivere og Arbejdere til frivilligt at henskyde deres Konflikter om de fremtidige Arbejdsbetingelser til de af Staten oprettede Nævn, bør man stille Parterne saa frit som muligt.

Udsigten for Forligs- og Voldgiftsnævnene til at trænge igennem vil imidlertid i høj Grad bero paa, at de ikke først skulle dannes, naar Konflikten er tilstede. Allerede af den Grund vil den franske Lov af 27. December 1892 næppe føre til store Resultater. Opgavens Natur kræver faste Institutioner, indenfor hvilke Arbejdsgivere og Arbejdere regelmæssigt mødes til Forhandling om fælles Interesser. Der frembyder sig her det Spørgsmaal, om Funktionerne som Arbejderdomstol og Voldgiftsnævn kunne forenes eller bør henlægges til to forskellige Institutioner. Jeg ser ikke, at der kan være noget til Hinder for, at de samme Arbejdsgivere og Arbejdere kunne beklæde disse forskellige Stillinger, idet tværtimod det regelmæssige Samarbejde i Domstolen vil jævne Vejen for en fredelig Tilnærmelse og saa i de langt betydningsfuldere kollektive Stridigheder, om end Opgavernes Forskellighed paa anden Maade kan faa Indflydelse paa Nævnenes Organisation og Virkemaade, hvorom senere. Til stor Fremme for en frugtbar Samvirken mellem Arbejdsgivere og Arbejdere vil det være, at der, hvor det er muligt, dannes en Institution for hvert Fag eller Faggruppe, og dette bliver af endnu større Betydning, naar man som i Belgien vil gøre disse Nævn til en Repræsentation for Industrien.

Den økonomiske og sociale Udvikling, der kræver

et Mellemed mellem den organiserede Samfundsmagt og de enkeltstaaende Individer, bidrager i høj Grad til at stille Spørgsmaalet om Nødvendigheden af en saadan Repræsentation. Den uindskrænkede Liberalisme synes for en overskuelig Fremtid at have udspillet sin Rolle, men fra dette Yderpunkt har Tidsaanden — og det ikke udelukkende i socialdemokratiske Kredse — slaaet sig paa en sand Kulsviertro til Statsmagtens Evne til at udrette alt. Denne Koncentrering af alle sociale Bestræbelser i et eneste Centrum indeholder imidlertid store Farer, i økonomisk Henseende for et stærkt Tab paa Energi hos de enkelte Individer og sociale Grupper, i politisk Henseende for en alt opslugende Magtkamp, der vilde naa sit Højdepunkt i en socialistisk Stat, og Ulemperne herved begynde allerede at føles. Der stiller sig under disse Omstændigheder det nærliggende Spørgsmaal, om der ikke er Grund til at decentralisere Samfundsmagten, og Tanken er her naturligt faldet paa at lede en Del af denne Magt ud til Korporationer, ikke af Arbejdsgivere eller Arbejdere, men af begge i Forening, fordi saadanne Institutioner vilde være et fuldt Udtryk for de økonomiske Interessegrupper. Paa denne Tanke arbejdes der rundt i Europas Lande*), om end ad forskellige Veje. Jeg skal her kun nævne den karakteristiske, kun nogle faa Aar gamle Bevægelse, som i Schweiz gaar ud paa at gøre de faglig sammensluttede Arbejdsgivere og Arbejdere til en politisk Institution ved at give Majoriteten af disse Ret til at regulere Fagets

*) Som Repræsentanter for den kan nævnes Friherre Stumm i Tyskland og Grev Mun i Frankrig.

Forhold, ikke alene for dem, der frivilligt slutte sig til dem, men for samtlige Fagets Medlemmer. Bevægelsens Formaal er at tilintetgøre den usunde Konkurrence, der enten tvinger alle Fagets Medlemmer til stadig at underbyde hverandre og derved forhindrer varige Forbedringer i Arbejdernes Kaar eller lever højt paa Kollegers Fremskridt. Dette opnaas ved at give Faget Magt til udadtil at bestemme Priserne paa sine Produkter og indadtil fastsætte Arbejdsbetingelserne, navnlig Arbejdsløn og Arbejdstid, uden Hensyn til disse det økonomiske Livs Parasitter. Bevægelsen er af for ung Dato, til at man tør udtale nogen afgørende Dom derom; men saa meget lader sig dog fastslaa, at saadanne politiske Korporationer næppe i Længden kunde holde sig til det angivne Program, men vilde komme til at staa som en stadig Trudsel mod den personlige Frihed og vilde rumme store Farer for at Erhvervslivet, som Tilfældet var under Lavsvæsenet, lededes ud fra snævre Partiinteresser og ikke med hele Samfundets Vel for Øje. Indstiftelsen af faglige Korporationer af Arbejdsgivere og Arbejdere med deres offentlig anerkendte Organer, men uden Tvangsmyndighed, saaledes som de existere i Belgien, vilde nu med lempeligere Midler virke henimod det berettigede i det Maal, som de politiske Fagkorporationer have sat sig, men undgaa disses stærke Skyggesider. Den Indflydelse, som den fremherskende Opinion i et Fag om Ordningen af dettes Forhold altid vil have som Bestemmelsesmiddel for Fagets Medlemmer, vil blive mangefold fordoblet og vil have langt mere Udsigt til at knække Modstanden fra den enkeltes Side, naar den gøres gældende af et

af Statsmagten anerkendt Organ, end naar den udelukkende skal fremmes ved den offentlige Menings langsomt virkende Tryk. Hvorledes disse Institutioner opnaa dette Resultat vil illustreres ved de fra de belgiske conseils hentede Exempler. Men ogsaa udadtil vil det bidrage til at give de økonomiske Interessegrupperinger langt mere Indflydelse, naar de ere i Besiddelse af Organer, der kunne tale med den Myndighed, som offentlig Anerkendelse altid giver.

Den givne Udvikling lader sig resumere derhen, at jeg til Afgørelse af Stridigheder om de bestaaende Arbejdskontrakter ønsker Oprettelsen af Domstole af Arbejdsgivere og Arbejdere, men som tillige kunne komme til at danne Kærnen for Bestræbelser, rettede paa at erstatte de omfattende økonomiske Konflikter med fredelige Forligsmethoder og overhovedet for Dannelsen af en Repræsentation for Industriens Interesser.

Jeg skal da i det følgende søge at drage de yderste Hovedlinier for, hvorledes disse Institutioner efter mit Skøn burde indrettes.

Det vilde sikkert være lidet heldigt ved Lov at fastsætte deres Oprettelse overalt; de have til deres Forudsætning en vis Udvikling af det industrielle Liv, om hvis Tilstedeværelse de lokale Myndigheder som Hovedregel synes at maatte være de bedste Dommere. Jeg sympathiserer derfor med den tyske Lovs Bestemmelse om, at Arbejderdomstole oprettes af Kommunalbestyrelsen — paa Betingelse af den højere administrative Myndigheds Sanktion — ligesom jeg finder det rigtigt, at Centraladministrationen selv kan dekretere Oprettelsen, naar interesserede Arbejdsgivere eller Arbejdere andrage

derom og ere i Overensstemmelse med et almindeligt Ønske i de paagældende Samfundskredse.

Vi staa ved de egenlige Arbejderdomstole overfor en Institution, som i Udlandet hviler paa en rig og mangeaarig Erfaring, som det gælder om at drage sig til Nytte. Der frembyder sig da i første Række det vigtige Spørgsmaal om disse Institutioners Sammensætning. Derom ville vel alle være enige, at Arbejdsgivere og Arbejdere bør være lige repræsenterede i Retten, hvorimod Meningerne turde være mere delte om, hvorledes disse bør vælges. De tidligere tyske Gewerbegerichte frembyde saaledes et meget broget Mønster. Snart — og det var det hyppigste — valgtes Arbejdsgiverne og Arbejderne af deres Kolleger, men paa andre Steder var det Magistraten, Kommunalbestyrelsen eller begge i Forening, paa atter andre Industriammeret, der var valgberettiget. Den nye tyske Lov derimod har fastslaaet som almindelig Regel, at Arbejdsgiverne og Arbejderne vælges af deres egne Standsfæller. Hermed har Udviklingen overalt slaaet fast som ledende Grundsætning for disse Retters Sammensætning, at de vælges af Arbejdsgivere og Arbejdere og derved bliver en virkelig Repræsentation for de paagældende Interessekredse. Kun herigennem vil der skabes den Solidaritetsfølelse mellem Arbejderdomstolene og de interesserede Samfundskredse, der er en nødvendig Betingelse for, at disse Institutioner kunne erhverve sig Tillid fra begge Sider. Betydningen heraf bliver yderligere skærpet, naar man vil tildele disse Domstole andre sociale Opgaver og navnlig lade dem fungere som Forligs- og Voldgiftsnævn. Fred mellem Arbejdsgivere og Arbejdere er her Maalet; men

denne Fred maa nødvendigvis slttes af Repræsentanter for Parterne selv; thi det maa jo erindres, at Forligs- og Voldgiftsnævnenes Afgørelser, hvis man ikke vil gøre dem exigible, udelukkende maa støtte sig til den Autoritet, som Arbejdsgivere og Arbejdere i Nævnet have over deres udenfor staaende Kolleger. Ved Gennemførelsen af denne Repræsentationstanke have Lovgivningerne fastsat nogle Hovedpunkter af Betydning, medens de iøvrigt have overladt dens nærmere Udformning til Statutterne. Der kræves saaledes overalt som Betingelse for Valgret, at Vedkommende er Mand, har fyldt en vis Alder, der hyppigst er sat til 25 Aar, samt har Bopæl eller Beskæftigelse i det paagældende Retsdistrikt i en nærmere, forskellig fastsat Tid. I den tyske Rigsdag stod der stærke Kampe om disse Punkter; idet man fra Fremskridtspartiet og Socialisterne havde foreslaaet at nedsætte Alderen til 21 Aar og stede Kvinder til Valg. Til Fordel for disse Udvidelser af Valgretten blev gjort gældende, at Lovforslaget paa disse Punkter beroede paa en Miskendelse af det til Grund for samme liggende Princip, der kræver, at de, som kunne dømmes ved Retten, ogsaa blive valgberettigede til samme, for saa vidt de ere myndige. Hertil er der at svare, at denne Grundsætning maa taale en Indskrænkning, naar den støder sammen med Hensynet til at skabe Garantier for Rettens Sammensætning, og at de unge Arbejdere ere Hedsporerne, der let ville kunne sætte Udsigten til et rent fagligt Samarbejde overstyr. Mod Kvindernes Valgret anførtes det, at det vilde være første Gang, man tildelte dem politiske Rettigheder, og at dette vilde give Signalet til en Rejsning over hele Linien af Spørgsmaalet om

Kvindens Deltagelse i det offentlige Liv. Det maa dog i hvert Fald indrømmes, at det her drejer sig om en politisk Rettighed af en særegen Karakter, der gør de kvindelige Arbejdere mere direkte interesserede i, hvem der blive deres Repræsentanter, end Tilfældet er ved Valg til de lovgivende Forsamlinger. De nærmere Regler om Valgenes Udførelse fastsættes bedst i de for Arbejderdomstolen givne Statutter, idet de lokale Forhold, navnlig eftersom det er smaa eller store Kommuner, kræve forskellig Fremgangsmaade, om det end kan være rigtigt ved Loven at fastslaa visse ledende Grundsætninger, som at Valgene skulle være direkte og hemmelige. Foretages Valget efter forud affattede Lister, lader der sig ikke indvende noget imod den ved de rhinske Domstole gældende Bestemmelse, hvorefter Arbejderne selv maa sørge for at blive indførte paa Listerne ved at godtgøre deres Valgret. Da et af de vigtigste Maal med disse Institutioner er dette, at Arbejdsgivere og Arbejdere kunne komme til at forhandle om deres fælles Anliggender efter rent saglige Hensyn, vilde det næppe være heldigt, naar Arbejderdomstolene ved hyppige Valg droges bort fra dette Spor ud i det agitatorisk politiske Liv. Paa den anden Side maa der vedligeholdes en vis Forbindelse mellem Arbejderne i og udenfor Nævnet, og det bedste er vistnok, at der finder en delvis, og da ikke for sjælden Fornyelse af Nævnet Sted. Til Valgbarhed kræve de fremmede Lovgivninger med Rette noget strengere Betingelser, saaledes navnlig en højere Alder. Af største Betydning for Rettens Virksomhed er Valget af Formanden. Da vi her staa overfor Institutioner med en, ofte inappellabel Domsmyndighed, er det ikke mere end

billigt, at Statsmagten kræver Garantier for Rettens Sammensætning, og en virkelig Ligestilling mellem Arbejdsgivere og Arbejdere fører ogsaa til, at Formanden sættes ind i Retten af en over Partierne staaende Myndighed.

Om Sagens Behandling for Retten maa jeg paa Grund af Pladsen fatte mig i yderste Korthed, idet jeg henviser til det værdifulde Materiale, som findes i den tyske og belgiske Lovgivning. Der vil her gøre sig en dobbelt Række af Hensyn gældende; paa den ene Side til at sikre den fornødne faglige Indsigt og om muligt hidføre den endelige Afgørelse ved en mindelig Overenskomst mellem Parterne, paa den anden til hurtigt og billigt at komme til et Resultat. Undertiden ville disse Hensyn virke i samme Retning, saaledes til Sagføreres Udelukkelse fra Retten som Befuldmægtigede for Parterne. Man opnaar derved ikke alene at drage Proceduren bort fra juridiske Deduktioner hen imod en saglig økonomisk Forhandling, men tillige at spare Tid og Penge. Af størst Betydning er det dog maaske, at det kun herigennem vil være muligt at skabe en faktisk Ligestilling mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Havde Sagførere Adgang til Retten, vilde Forholdet meget hyppigt blive dette, at Arbejdsgiverne havde Raad til at skaffe sig lønnet Bistand, Arbejderne ikke. Hvad enten Arbejderen nu blev henvist til selv at føre sin Sag, eller det Offenlige beskikkede ham en Sagfører, vilde Institutionens Formaal, at føre Arbejdsgiverne og Arbejderne sammen, blive helt forfejlet. Paa den anden Side vil naturligvis Sagføreres Udelukkelse paa mangfoldige Punkter faa Indflydelse paa Procesmaaden — hvorom jeg henviser til det om de

tyske Arbejderdomstole anførte — og Forhandlingsmaximen maa navnlig give Plads for en stærkere Indgriben fra Dommerens Side.

Paa andre Punkter ville disse to Grupper af Hensyn komme i Strid med hinanden. Dette gælder saaledes ved Spørgsmaalet, om man skal udskille Forligsmægling som et særligt Stadium af Sagen, ja endog henlægge den til en fra den egenlige Domstol forskellig organiseret Kommission, eller om man skal lade Forligsmægling og Procedure glide umærkeligt over i hinanden. Ganske vist kan en skarp Adskillelse bidrage til at give Forligsforsøget større Vægt; men paa den anden Side spiller det en meget vigtig Rolle i disse Sager at spare Tid, og det kan ogsaa være af Betydning uden Formaliteter atter at kunne knytte Forligsforhandlinger paa et hvilket som helst senere Tidspunkt. En lignende Tvivl frembyder sig om, hvor stor Plads man bør give det faglige Element. Det vilde naturligvis være bedst for Sagens Behandling, om Arbejdsgiver- og Arbejderrepræsentanter altid kunde være tilstede; men da man ikke tør overbebyrde dem, vil det i høj Grad tjene til en hurtig Retspleje, at det første Møde kan finde Sted, uden at Bisidderne tilkaldes. I Tyskland har man — og jeg finder denne Løsning akseptabel, indtil en bedre findes — søgt at dele mellem de modstaaende Hensyn ved at bestemme, at Rettens Formand ikke behøver at tilkalde Repræsentanterne til det første Møde og allerede kan afsige Dommen i dette, men paa Betingelse af at begge Parter samtykke. Paa denne Maade mener man at kunne faa afgjort mange mindre vigtige og tvivlsomme Sager saa hurtigt som muligt, uden at sætte et større

Apparat i Scene, medens saa vel Arbejdsgivere som Arbejdere dog altid ville have det i deres Magt at faa tilkaldt de faglige Repræsentanter.

Ved særlige Vanskeligheder staar man overfor Spørgsmaalet om de trufne Afgørelsers Appellabilitet. Det synes betænkeligt at lade disse Institutioner have Hals- og Haandsret selv over de største Sager, naar de almindelige Domsafgørelser maa finde sig i en fornyet Drøftelse. Paa den anden Side vil man ved at henvise Sagen til en højere, egentlig juridisk Domstol netop komme bort fra Formaalet for Arbejderdomstolene, der er en hurtig Retspleje paa et økonomisk Forhandlingsgrundlag. Det konsekventeste er vistnok, naar Domstolene ere faglig adskilte, at danne en Appelinstans bestaaende af Repræsentanter for disse, saaledes som man har gjort i Genf. I modsat Fald maa man hjælpe sig med at gøre Sager under en vis Værdi inappellable, idet det bemærkes, at Tendensen er til at sætte denne Grænse op.

Af stor Betydning for den Tillid, disse Institutioner kunne vinde i Arbejderkredse, anser jeg det for at være, at Ligestillingen mellem Arbejdsgivere og Arbejdere bevares fuldt ud. Betegnende er det i saa Henseende, at Arbejderkredsene i Frankrig bestemt forlangte og opnaaede Afskaffelsen af den Ulighed i Lovgivningen, der rent pekuniært set var i deres Favør, at Arbejdernes Repræsentanter kunde modtage Godtgørelse for Tidstab, Arbejdsgivernes derimod ikke. Enten maa ingen af Parterne modtage Diæter eller begge, hvilket sidste er det rigtigste.

Gaa vi fra Arbejderdomstolene til Forligs- og Voldgiftsnævnene, maa deres Virksomhed og Organisation

afpasses efter deres Formaal. Dette er, som allerede oftere fremhævet, ikke at bestemme, hvad der er, men hvad der skal være Ret mellem Parterne. Da Forligs- og Voldgiftsnævnenes Afgørelser ikke lade sig fremtvinge, maa de søge deres Styrke i den frivillige Tilslutning, som de kunne finde i de paagældende Samfundskredse, og det ledende Synspunkt for Nævnets Organisation maa være paa bedst mulige Maade at sikre denne. Dette Hensyn vil føre til en anden Konstruktion af Nævnet, end hvor dette fungerer som Domstol. I den sidste bør den afgørende Stemme tilkomme en af det Offenlige ansat Formand, fordi Retten her staar som Haandhæveder af den af Staten givne Retsorden og derfor bør frembyde de fornødne Garantier for, at den trufne Afgørelse bliver i Overensstemmelse med denne, hvorhos Domstolen besidder de fornødne Magtmidler til at sætte Dommen igennem. Opgaven for Forligs- og Voldgiftsnævnet er en hel anden; det sidder ikke for at udtale, hvad der er Ret, men for at finde den Løsning paa Spørgsmaalet om de fremtidige Arbejdsbetingelser, der bedst stemmer med de økonomiske Forhold, og denne Løsning har ikke andet at støtte sig paa end sin egen moralske Vægt. Deraf Krav i dobbelt Retning: Til Grund for Afgørelsen bør der lægges økonomiske og ikke juridiske Synspunkter, og alt bør sættes ind paa at skabe et Tillidsforhold mellem Nævnet og de interesserede Samfundskredse. Ingen af disse Hensyn fyldestgøres af den tyske Lov, der lægger Tyngdepunktet i Rettens Virksomhed hos den, som oftest juridisk uddannede Formand, hvis Stemme *kan* gøre Udslaget, selv om Arbejdsgivere og Arbejdere i Nævnet hver gaa til sin

Side. Med Rette siger Brentano: »I Stedet for at være Tillidsmand for Parterne, er Formanden det for Magistraten, Kommunalbestyrelsen eller den højere administrative Myndighed. Man kan næppe antage, at Arbejdsgivere og Arbejdere, der lidenskabeligt have styrtet sig ind i Kampe, paa hvis Udfald deres Ve og Vel beror, godvilligt ville efterkomme en Voldgiftskendelse, naar den afsiges af en Mand, der ikke er *deres* Tillidsmand.« Selv om Formanden i Tilfælde af Stemmelighed holder sig neutral, vil det i alt Fald efter tysk Ret komme til en Kendelse, naar Arbejdsgivere eller Arbejdere i Nævnet og blot en af det modsatte Parti blive enige. En saadan Afgørelse vilde imidlertid næppe kunne paaregne Tilslutning hos det Parti, som den gaar imod, og bør derfor helst undlades; thi dels ville mislykkede Kendelser let kunne bringe den hele Institution i Miskredit, dels vil det faa den største Betydning for Arbejdsgivernes og Arbejdernes Tilslutning til Voldgiftsnævnet, at de paa Forhaand stilles saa frit som muligt.

Man kan efter mit Skøn følge nær op til den tyske Lov, saa længe det drejer sig om Sagens Undersøgelse og Forligsmæglingen, hvilke ere temmelig ensartede med de tilsvarende Virksomheder indenfor Arbejderdomstolen. Jeg ser intet til Hinder for, at dennes Formand kan lede Forhandlingerne i Forligs- og Voldgiftsnævnet, om jeg end anser det for heldigt, at der hersker de friest mulige Former for disse Forhandlinger, og at det navnlig tillades Bisiddere og Tillidsmænd direkte at udspørge Repræsentanter og Vidner. Har Forligsforsøget ikke ført til noget Resultat, er vel alt endnu ikke tabt, men Udsigten til at faa Parterne til

frivilligt at efterkomme en Voldgiftskendelse vil vistnok komme til at afhænge af, at en saadan enten finder en nogenlunde stærk Tilslutning baade fra Arbejdsgivere og Arbejdere i Retten *eller* der som Upartisk netop findes den Mand, til hvem begge Parter have Tillid. Jeg kunde med delvis Benyttelse af den franske Lovs Bestemmelser tænke mig følgende Udvej, der vilde lade Parterne den størst mulige Frihed. Er Forligsmæglingen strandet, kan Voldgiftsnævnet afsige en Kendelse, i hvilken Formanden imidlertid ikke deltager, og til hvilken der kræves en vis qualificeret Majoritet. Opnaas en saadan ikke, burde Formanden opfordre Parterne til enten strax at enes om en Upartisk eller udvælge to Voldgiftsdommere, der, hvis de ikke indbyrdes kom til Overenskomst om Striden, atter kunde vælge en fælles Opmand. Føre disse Bestræbelser ikke til et Resultat, maa Forsøgene paa at faa Striden mindelig bilagt anses for strandede.

Gaa vi dernæst over til disse Institutioner som Interesserepræsentanter for Industrien, tror jeg, at den Rolle, de komme til at spille, for en meget væsentlig Del vil komme til at bero paa deres Organisation. Ganske vist vil det være nødvendigt, at Lovgivningen udpeger bestemte Opgaver, som Arbejdsgivere og Arbejdere i Fællesskab skulle løse — foruden til Forligs- og Domsmyndighed i Arbejdssager skal jeg henvise til det Tilsyn, disse Institutioner paa forskellige Steder føre med Lærlingevæsenet, Sundhedstilstanden i Fabrikker og Værksteder m. m. Men Forudsætningen for, at de kunne komme til at føre et frodigt socialt Liv og have Udviklingsmuligheder udover de ved Loven afstukne Grænser, vil efter mit Skøn være, at de ved

at organiseres fagligt komme til at slutte sig til de naturlige økonomiske Grupper. Til Støtte herfor tillader jeg mig at henvise til de fra de belgiske conseils de l'industrie et du travail hentede Erfaringer. Loven talte intet om, at disse Raad skulde have Myndighed til at regulere Fagets Forhold, ej heller om en Virksomhed for Tilvejebringelsen af en Arbejderstatistik, og dog have de udøvet Virksomhed i begge Retninger. Forklaringen er, at Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor samme Fag have naturlige Opgaver og Interesser tilsammen, som vanskeligt kunde tænkes varetagne af Organisationer omfattende samtlige Arbejdsgivere og Arbejdere.

Literatur.

I Anledning af Anmeldelsen af Lujo Brentanos Skrift om Arbejdslønnens og Arbejdstidens Forhold til Arbejdsydelsen.

I.

I »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 3. Række 2. Hefte findes en Anmeldelse af ovennævnte Skrift af Marcus Rubin, til hvilken jeg anmoder om at maatte knytte et Par korte Bemærkninger.

Efter Anmeldelsens Indledning faar man det bestemte Indtryk, at Prof. Brentanos Skrift er omtrent det samme som det, han udgav i Halvfjerdserne under samme Titel.

Det forekommer mig imidlertid, at dette er saa langt fra at være Tilfældet, at de to Arbejder, uagtet de fremkomme som 1. og 2. Udgave, netop kun have Æmnet fælles, og denne Mening deles ogsaa f. Ex. af Anmelderen i »The Economic Review«, der i Mod-sætning til Hr. Rubin indleder sin Anmeldelse saaledes: »This second edition of the author's pamphlet under the same name, published in 1875, is substantially a new work on its very important subject.« —

Endvidere er Anmelderens Fordring til Forfatteren om at belyse sin Theori gennem en Fremstilling af

Udviklingen i Tyskland med Hensyn til Forholdet mellem Arbejdsløn og -tid og Arbejdsydelse uberetiget, fordi det vilde være Forfatteren umuligt at imødekomme den. — Der eksisterer nemlig ikke for en eneste tysk Industris Vedkommende en Statistik, paa hvilken en saadan Fremstilling vilde kunne bygges.

Endelig er der et Moment af allerstørste Betydning for Bedømmelsen af det hele vigtige Spørgsmaal, som Anmelderen synes at overse eller i alle Fald ganske at undervurdere, idet han angiver den tekniske Udvikling som næsten udelukkende Grund til, at den enkelte Arbejders Produktion i England o. a. L. er steget »trods« kortere Arbejdstid og højere Løn.

Dette Moment beror paa, at Forudsætningen for den tekniske Udvikling er en højere Levefod hos Arbejderne, hvilket netop vil sige varigt stigende Løn og forkortet Arbejdstid.

Teknisk Udvikling betyder jo nemlig større, mere sammensatte, finere arbejdende Maskiner, og disse kræve større Intensitet, større Følsomhed og større Virtuositet i Arbejdsydelsen, hvilket kun den bedre ernærede, bedre oplyste og i kortere Tid arbejdende Arbejder er istand til at yde.

Saalidt som man vilde kunne drive intensivt Agerbrug med Livegne eller f. Ex. med russiske Bønder paa deres nuværende Standpunkt, saalidt vilde man have kunnet betro en moderne Spindemaskine med sine 2000 Spindler til forsultne og raa engelske Arbejdere fra Aarhundredets Begyndelse. Den Dag idag vil enhver Fabrikant, der har Opmærksomheden henvendt paa dette Forhold, gøre den samme Erfaring, og

Indsenderen har i sin femtenaarige Fabrikvirksomhed gentagende haft Løjlighed til at gøre den.

Men for hele det vigtige Spørgsmaal om Vexelforholdet mellem Arbejdsløn og -tid, Teknik og Arbejdsydelse er dette Moment af største Betydning, ikke mindst, fordi det forlægger Tyngdepunktet for Begrundelsen af Arbejdernes Krav paa en højere Levefod fra Ethiken, — hvor ogsaa den ærede Anmelder fortrinsvis synes at finde det — til Økonomien, hvis Krav nu engang har lettere ved at finde Gehør hos den store Mængde.

A. Fraenkel.

II.

Dr. Fraenkels Bemærkninger ere sikkert alle rigtige, men de synes mig at falde udenfor, hvad der væsentligt var Tale om i min lille Anmeldelse af Brentanos Skrift. Jeg gjorde opmærksom paa, at Brentanos Tal ikke kunde anvendes paa den af ham forudsatte Maade, og herimod har Dr. F. ingen Indvending gjort og kan næppe gøre nogen. Men sætter jeg Tal hen som Bevismateriale, og Tallene ikke egne sig dertil, er dette en væsentlig Anke mod et Skrift. Som allerede bemærket i Anmeldelsen, er der ingen Tvivl om, at en vis Forkortelse i Arbejdstiden kommer Arbejdet til Nytte, fordi Overanstrengelse lammer Mandens Arbejdskraft, og Fritid, vel anvendt, beriger hans Udvikling —, men er Spørgsmaalet om at godtgøre, at man med formindsket Arbejdstid har produceret mere end med uformindsket, maa helst de øvrige Betingelser være lige, og navnlig maa det ikke overses, at den tekniske Udvikling i saa høj en Grad forøger Mængden af, hvad den enkelte Arbejder kan faa færdig, at det, der kan

være indvundet ved kortere Arbejdstid, i Forhold hertil maa blive af utvivlsomt underordnet Betydning. At selve de tekniske Fremskridt for at udnyttes i Industriens Tjeneste kræve flinke Arbejdere, er tildels sandt — men ogsaa kun tildels; thi Hovedrevolutionen i Arbejdsmaaden, Dampens og Maskinernes Indførelse, er sket i første og ikke i anden Halvdel af dette Aarhundrede, og samtidig udnyttedes Arbejderen til sidste Blodsdraabe, ja Tekniken har, ved Siden af at kræve større Dygtighed hos Arbejderne, ogsaa muliggjort Anvendelsen af helt uuddannede Arbejdere og endog af Kvinder og Børn i en tidligere uanet Grad.

Spørgsmaalet i min Anmeldelse var ikke, om man havde Sympathi eller ikke for den forkortede Arbejdsdag, ikke heller, om Fordringen lod sig sikrest begrundede økonomisk eller ethisk, men om Brentano havde begrundet den statistisk. Dette mener jeg, han ikke har gjort, og jeg tror tilmed, hvad jeg ogsaa anførte i Anm., at hans Anvendelse af Bevismaterialet har bragt ham til at tage en unødvendig Afstand fra Socialdemokraterne paa dette Punkt. Disses Betragtning kan, rundt sagt, vistnok udtrykkes saaledes: Formindsker man Arbejdsdagen fra 10 til 8 Timer, skulde man tro, der mistedes $\frac{1}{5}$ i Arbejde, men dette er ikke Tilfældet, thi der arbejdes saa daarligt i de to sidste Timer, og der arbejdes saameget bedre i de 8 Timer, naar man ved, man har fri efter at de ere forløbne, og der opnaaes en saameget dygtigere Arbejderstand, naar Fritiden er forøget, at Tabet ikke er $\frac{1}{5}$, men f. Ex. kun $\frac{1}{10}$. Hvad denne Tiendedel angaar, behøver man egentlig ingen Motivering til, at den falder bort, thi naar en Mand har arbejdet saa kraftigt, som vi forud-

sætte, han gør det i de 8 Timer, har han et ethisk Krav paa at være fri, eftersom han er et Menneske og intet Trækdyr, og selv disse hæger den fremskredne Menneskeslægt om. Men nu er Forholdet ovenikøbet det, at der staar en stor ledig Reservearbejderarmé, der hellere end gerne tager sig denne $\frac{1}{10}$ paa; derved bliver for det første Arbejdet gjort, endvidere komme de arbejdsløse i Virksomhed — saa langt Tiendedelen strækker til —, og endelig slipper Hovedarbejderstyrken for at underholde Reserven, der for en væsentlig Grad falder den til Byrde, enkeltvis og som Helhed, og der i hvert Fald paa en eller anden Maade maa have de fornødne Subsistensmidler.

Se herved er man i den behagelige Situation, at man kan begrunde sit Krav, ikke enten ethisk eller økonomisk, men baade ethisk og økonomisk — økonomisk ogsaa set fra Arbejdsgivernes og det bestaaende kapitalistiske Systems Side —, og saa har man tilmed ikke sagt mere, end man kan staa ved.

Jeg gaar nemlig ud fra, at man benytter Fremstillingen af, hvad de ovenomtalte to Tiendedele (hvoraf en Reduktion i Tid fra 10 til 8 Timer bestaar) skal bruges til, som Exempler, som retningspegende. Vil man derimod i Stedet for have nøjagtige Størrelser at regne med, gaar man saa at sige over fra matematiske Fællestegn til konkrete Tal, der skal have den Valuta, de lyde paa, — ja, saa maa man naturligvis have det fornødne Materiale dertil, ellers kunne Tallene ikke bevise, hvad man tilsigter, og det hvad enten Demonstranten staar paa en Tribune eller paa et Katheder.

Marcus Rubin.

Vielser, Fødsler og Dødsfald i Danmark 1880—89.

Statistisk Tabelværk. 4. R., Lit. A., Nr. 7. Vielser, Fødsler og
Dødsfald i Aarene 1885—89. Udgivet af det Statistiske Bureau.
København, 1893 (XXXI + 296 S.)

Af Vielser blev der i Danmark gennemsnitlig i
hvert af Aarene 1880—89 indgaaet c. 15,300 (flest i
1884: 15,970, færrest i 1887: 14,700).

For hver 10,000 Mennesker viedes der aarligt

i 1860—69 150,

i 1870—79 156,

i 1880—89 148.

Der kom altsaa i de tre Tiaar 1 Vielse (2 Viede)
paa henholdsvis 133, 128 og 135 Mennesker i hvert af
Tiaarene ordnede efter Tidsfølge.

Viede efter Alder:

Alder		af 1000 Mænd		af 1000 Kvinder	
		1880-84	1885-89	1880-84	1885-89
Under	20 Aar	—	—	68	74
Mellem	20—25 —	242	252	386	391
—	25—30 —	385	390	303	308
—	30—35 —	185	185	130	126
—	35—40 —	83	76	56	50
—	40—45 —	43	39	30	26
—	45—50 —	25	24	16	14
—	50—55 —	17	15	7	7
—	55—60 —	11	9	3	3
—	60—65 —	5	6	1	1
—	65—70 —	3	3	0	0
Over	70 —	1	1	0	0

Gennemsnitsalderen var for:

Aar	Viede Mænd	Viede Kvinder
1855—59	31. ₆	28. ₆
1860—64	31. ₅	28. ₄
1865—69	31. ₃	28. ₂
1870—74	30. ₉	27. ₈
1875—79	30. ₅	27. ₄
1880—84	30. ₁	27. ₁
1885—89	30. ₀	27. ₀

Altsaa gennem hele denne Menneskealder en stadig Nedgang i den gennemsnitlige Vielsesalder saavel for Mænd som for Kvinder.

For hver 1,000 Vielser i 1885—89

Ungkarle med	Piger	854
	Enker	31
	Fraskilte Koner	5
Enkemænd med	Piger	81
	Enker	20
	Fraskilte Koner	2
Fraskilte Mænd med	Piger	6
	Enker	1
	Fraskilte Koner	0. ₄

Naar man ser bort fra en mindre Afbrydelse (i 1864) udvise alle Femaarene mellem 1855 og 1889 en jævn Tiltagen af de ungdommelige Forbindelser i Forhold til de gentagne Ægteskaber: Forbindelserne mellem Ungkarle og Piger stige nemlig fra 792 til 854 af 1,000, medens omvendt de Ægteskaber, hvor begge eller en af Parterne havde været gift før, fra at udgøre 208 af 1,000 Vielser gaa ned til 146 af 1,000.

I 1885—89 viedes:

Antal	Mænd	Kvinder
1ste Gang	67,215	71,054
2den —	7,857	4,316
3die —	426	152
4de — eller derover.	31	7

	1. Gang	2. Gang	3. Gang	4. Gang
Af 10,000 viede Mænd viedes:				
i 1855—59	8,665	1,234	92	9
i 1885—89	8,900	1,040	56	4
Af 10,000 viede Kvinder viedes:				
i 1855—59	9,048	903	46	3
i 1885—89	9,407	572	20	1

I 1880—89 blev der indgaaet c. 44,000 flere ny Ægteskaber end der opløstes bestaaende Ægteskaber ved Døden. Imidlertid udviser Folketællingen i 1890 kun henimod 34,000 flere bestaaende Ægteskaber end ved Folketællingen i 1880. Deficitet — cirka 10,000 — skyldes Udvandringen, endvidere Ægteskabsopløsning ved Skilsmisse, samt andre Indflydelser.

Af 100 Viesler faldt i 1885—89 paa en Dag i

Januar	4,140
Februar	5,57
Marts	6,178
April	9,06
Maj	13,58
Juni	7,18
Juli	5,91

Avgust 4₄₈

September 5₁₉

Oktober 10₈₉

November 17₃₄

December 9₅₀

Aarets første Maaneder og Høstmaanederne have nu som tidligere de færreste Vielser, Foraars- og Vintermaanederne — og da især Skiftemaanederne Maj og November — de største.

Af Børn fødtes der i Danmark i 1880—89 gennemsnitlig aarlig c. 66,000 levende (flest i 1884: 68,340, færrest i 1880: 62,612), medens det aarlige Gennemsnitstal af Dødfødte var c. 1,900 (flest i 1885: 2,053, færrest i 1888: 1,793).

For hver 1,000 Kvinder i Alderen 16—50 Aar var Tallet af fødte Børn (levende fødte plus dødfødte):

Sted	1870—79	1880—89
i København.....	132 ₁	115 ₃
i Provinskøbstæderne ...	141 ₆	130 ₃
i Landdistrikterne	141 ₃	138 ₁
i hele Landet	140 ₀	135 ₅

Omtrent 10 pCt. af Børnene fødtes udenfor Ægteskab; men i København udgør de Uægtefødte c. 20 pCt., udenfor København kun 7 à 8 pCt. af de Levende-fødtes Tal. Blandt Øerne har Fyn 10₇ pCt. Uægtefødte; i Jylland har den nordlige Del 9₈, den sydøstlige 6₈ og den sydvestlige kun 5₅ pCt. Uægtefødte.

Fødsler (med Dødfødsler) aarligt for hver 1,000 Kvinder i Alderen 16—50 Aar i 1880—89:

Sted	Indenfor Ægteskab	Udenfor Ægteskab
i København.....	234 ₁	48 ₆
i Provinsløbstæderne ...	259 ₈	23 ₁
i Landdistrikterne	245 ₉	24 ₃
i hele Landet	246 ₃	28 ₆

Af 10,000 fødende Mødre i 1885—89 var:

Alder	Gifte	Ugifte	Tilsammen
Under 20 Aar	103	111	214
Mellem 20—25 —	1345	400	1745
— 25—30 —	2590	265	2855
— 30—35 —	2433	118	2551
— 35—40 —	1735	57	1792
— 40—45 —	750	18	768
— 45—50 —	74	1	75
— 50—55 —	0	0	0
Tilsammen	9030	970	10000

Over Halvdelen af de fødende Mødre befinde sig altsaa i Alderen 25—35 Aar, næsten ni Tiendedele i Alderen 20—40. Men af de ugifte fødende Mødre var over Halvdelen under 25 Aar, medens knap en Sjettedel af de gifte Mødre ere saa unge; 80 pCt. af de ugifte fødende Mødre ere under 30 Aar, af de gifte kun 44 à 45 pCt. Af Børn, hvis Mødre ved Nedkomsten vare under 20 Aar, var over Halvdelen uægtefødte.

Ligesom, som ovenfor bemærket, Gennemsnitsalderen for Kvinder ved Vielsen i en lang Aarrække har været i nogen Nedgang, saaledes er der ogsaa nogen Nedgang i Gennemsnitsalderen af fødende Mødre.

For hver 1,000 gifte og for hver 1,000 ugifte Kvinder særskilt i hver Aldersklasse var aarligt fød-ende Mødre i 1880—89:

Alder		Gifte	Ugifte
Under	20 Aar	715	9 ⁵
Mellem	20—25 —	494	39 ⁸
—	25—30 —	405	50 ⁹
—	30—35 —	312	40 ⁷
—	35—40 —	230	27 ⁰
—	40—45 —	114	10 ⁶
—	45—50 —	13	0 ⁹
—	50—55 —	0	0

For 1,000 Piger fødtes der i Danmark i 1885—89 1,055 Drengene.

Af 100 Fødte døde i første Maaned (eller var dødfødt) i 1885—89:

	Dødfødte	Død inden 24 Timer	Død efter 24 Timer men inden en Maaned	Tilsammen
Ægtefødte:				
Drengene	3 ⁰	1 ⁰	3 ²	7 ²
Piger	2 ³	0 ⁷	2 ⁵	5 ⁵
Uægtefødte:				
Drengene	4 ³	1 ³	5 ⁶	11 ²
Piger	3 ⁹	1 ³	4 ⁹	10 ¹

I 1880—89 forefaldt der 2 Firlingsfødsler, 95 Trillingsfødsler (altsaa fødtes der 285 Trillinger) og 8,982 Tvillingsfødsler (altsaa: 17964 Tvillinger).

Af Dødsfald (excl. Dødfødte) forefaldt der i Ti-aaret 1880—89 i hvert Aar gennemsnitligt noget over 38,000 (flest i 1888: 41,868, færrest i 1881: 36471; det nærmest forudgaaende Aar, 1880, havde det høje Tal af lidt over 40,000 Dødsfald).

Dødsfaldenes Antal er fra Firsernes første Fem-aar til det andet steget med 2,70 pCt., medens Levendefødslernes samtidigt steg med 4,04 pCt.

Paa 100 Mennesker faldt der aarlig Dødsfald

i København:

Aar	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen
1860—69	2,70	2,26	2,47
1870—79	2,74	2,28	2,40
1880—89	2,87	2,07	2,80

i Provinsløbstæderne:

Aar	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen
1860—69	2,18	1,92	2,04
1870—79	2,14	1,87	2,01
1880—89	2,11	1,86	1,98

i Landdistrikterne:

Aar	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen
1860—69	1,05	1,01	1,03
1870—79	1,85	1,80	1,82
1880—89	1,79	1,73	1,76

i Danmark:

Aar	Mandkøn	Kvindekøn	Tilsammen
i 1860—69	2.05	1.95	2.00
- 1870—79	1.98	1.87	1.92
- 1880—89	1.99	1.80	1.86

Disse Tal udvise en Aftagen af Dødeligheden hos Befolkningen under Et. Hvis Befolkningens Fordeling i Aldersklasser var ens i alle tre Tiaar og Dødelighedens Fordeling paa samme Maade konstant efter Alderen, vilde man altsaa i ovenstaaende Tal finde et Maal for de forbedrede Forhold. Da nu imidlertid disse Forudsætninger aldrig fuldt ud ere tilstede, maa man som altid sammenligne Dødsfaldene efter Alder med de Levende efter Alder. Denne Sammenligning leder dog ikke til et saa simpelt og enkelt Udtryk, som det, der findes i de ovenfor anførte Tal, men er ganske nødvendig til Forstaaelse af Kendsgernerne.

For hver 10,000 i hver Aldersklasse Levende
døde aarligt i 1880—89:

Alder	Mandkøn				Kvindekøn				Danmark 1870—79	
	København	Købstæderne	Land- distrikterne.	Danmark	København	Købstæderne	Land- distrikterne	Danmark	Mandkøn	Kvindekøn
Under 5 Aar	970	605	442	531	847	524	380	460	532	461
5—10 —	71	79	70	72	77	81	77	77	80	82
10—15 —	31	43	46	44	36	56	59	56	46	58
15—20 —	50	59	47	49	44	54	61	58	52	62
20—25 —	80	83	65	70	51	61	63	61	73	67
25—30 —	80	78	58	65	65	79	75	74	64	77
30—35 —	100	83	56	68	77	81	79	79	71	89
35—40 —	125	90	65	78	88	87	83	84	88	100
40—45 —	151	127	81	98	99	97	90	93	108	101
45—50 —	192	167	106	126	118	114	96	102	141	109
50—55 —	271	213	143	168	147	137	114	122	198	146
55—60 —	354	298	197	226	204	168	164	170	253	189
60—65 —	504	407	300	333	294	271	253	261	346	267
65—70 —	629	588	434	469	423	394	387	392	503	418
70—75 —	891	785	671	700	589	581	582	583	822	711
75—80 —	1280	1178	1017	1049	991	883	929	929	1109	1006
80—85 —	2140	1690	1778	1787	1623	1571	1568	1574	1786	1624
85—90 —	2698	2544	2446	2467	2161	2195	2089	2109	2484	2227
over 90 —	4842	3283	3954	3923	2686	3776	3542	3501	3797	3446

Hvorledes vil, naar Dødeligheden altid var som i i det paagældende Tidsrum, et Antal af 10,000 Levende-fødte efterhaanden svinde ind i de forskellige tiltagende Aldere? Herpaa giver Dekrementtabellen Svar.

Dekrementtabel for Danmark.

Af 10,000 samtidig Levendefødte ville endnu være ilive efter

Forløbet af:	Mandkøn			Kvindekøn		
	1860-69	1870-79	1880-89	1860-69	1870-79	1880-89
0 levendefødt.	10000	10000	10000	10000	10000	10000
24 Timer	9890	9892	9894	9916	9921	9920
1 Maaned	9433	9472	9525	9549	9587	9627
2 Maaneder ..	9257	9290	9340	9391	9429	9468
3 — ..	9139	9161	9203	9283	9318	9354
6 — ..	8873	8875	8895	9057	9075	9094
9 — ..	8691	8671	8684	8899	8899	8905
1 Aar	8546	8525	8525	8763	8761	8751
2 —	8176	8219	8239	8412	8455	8467
3 —	7960	8063	8093	8191	8301	8322
4 —	7797	7945	7983	8015	8180	8207
5 —	7673	7851	7898	7877	8080	8117
10 —	7281	7543	7619	7458	7754	7809
15 —	7075	7372	7455	7217	7533	7593
20 —	6894	7182	7273	7005	7304	7378
25 —	6635	6925	7022	6766	7064	7157
30 —	6393	6706	6798	6505	6797	6899
35 —	6157	6471	6570	6225	6500	6632
40 —	5901	6194	6319	5932	6184	6358
45 —	5571	5867	6016	5627	5880	6070
50 —	5190	5468	5650	5323	5568	5769
55 —	4726	4952	5196	4968	5174	5426
60 —	4174	4364	4640	4527	4707	4985
65 —	3424	3670	3928	3890	4118	4375
70 —	2649	2854	3107	3142	3341	3597
75 —	1778	1892	2190	2188	2342	2687
80 —	1027	1086	1295	1320	1416	1688
85 —	407	443	529	568	628	767
90 —	93	127	153	162	205	266
95 —	15	18	22	30	40	50
100 —	»	2	2	»	3	4

Naar vil Halvdelen af dem, der staa jævnaaldrende
(i en hvilkenksomhelst Alder) være uddød? Dette be-

svares ved Tabellen for de sandsynlige Livs-
aldere. — Hvormange Aar har Individet tilbage at
leve i, gennemsnitlig, enten det nyfødte Individ eller
det i en hvilken som helst Alder levende? Dette be-
svares ved Tabellen for Middellevetiden.

Alderen (der gaas ud fra)	Mandkøn					
	Sandsynlig Livsalder			Middellevetid		
	1860-69	1870-79	1880-89	1860-69	1870-79	1880-89
0 levendefødt ..	52.0	54.5	56.7	43.6	45.6	46.8
24 Timer	—	55.0	57.2	—	46.1	47.4
1 Maaned	55.1	56.8	58.3	46.2	48.0	49.6
2 Maaned	55.9	57.5	59.7	47.0	48.0	50.1
3 —	56.4	58.1	60.2	47.5	49.5	50.7
6 —	57.8	59.3	61.3	48.6	50.8	52.2
9 —	58.4	60.3	62.0	49.5	51.8	53.2
1 Aar	59.0	60.7	62.5	50.1	52.4	54.0
2 —	60.5	61.7	63.6	51.2	53.3	54.8
3 —	61.2	62.3	64.1	51.6	53.4	54.8
4 —	61.7	62.7	64.5	51.6	53.1	54.6
5 —	62.1	63.1	64.8	51.5	52.8	54.1
10 —	63.4	64.2	65.7	49.1	49.8	51.0
15 —	64.2	64.9	66.1	45.5	45.9	47.1
20 —	65.0	65.4	66.7	41.6	42.1	43.2
25 —	65.6	66.2	67.4	38.2	38.5	39.7
30 —	66.3	66.8	68.1	34.5	34.7	35.9
35 —	67.1	67.5	68.8	30.7	30.9	32.1
40 —	67.9	68.4	69.7	27.0	27.2	28.2
45 —	69.0	69.5	70.5	23.4	23.5	24.5
50 —	70.3	70.5	71.4	19.9	20.1	21.0
55 —	71.4	71.7	72.6	16.7	16.9	17.6
60 —	73.0	73.3	74.2	13.5	13.8	14.4
65 —	75.4	75.3	76.1	11.0	11.0	11.5
70 —	77.7	77.6	78.3	8.5	8.5	9.0
75 —	80.8	80.8	80.9	6.5	6.6	6.7
80 —	83.9	83.9	83.9	4.8	4.8	4.8
85 —	87.4	87.8	87.8	3.2	3.6	3.6
90 —	91.2	91.8	91.8	2.7	2.5	2.5

Alderen (der gaas ud fra)	Kvindekøn					
	Sandsynlig Livsalder			Middellevetid		
	1860-69	1870-79	1880-89	1860-69	1870-79	1880-89
o levendefødt ..	54.5	56.8	59.8	45.5	47.4	48.9
24 Timer	—	57.2	60.2	—	47.8	49.3
1 Maaned	57.1	59.0	61.3	47.6	49.4	50.7
2 Maaneder....	58.0	59.9	62.0	48.3	50.1	51.5
3 —	58.7	60.4	62.4	48.8	50.7	52.1
6 —	60.0	61.4	63.5	49.7	51.8	53.3
9 —	60.6	62.1	64.3	50.3	52.5	54.2
1 Aar	61.1	62.7	65.0	50.9	53.1	54.9
2 —	62.4	64.0	65.8	52.0	54.0	55.7
3 —	63.3	64.7	66.3	52.4	54.0	55.7
4 —	64.0	65.3	66.6	52.5	53.8	55.4
5 —	64.6	65.5	66.9	52.4	53.4	55.0
10 —	66.0	66.4	67.9	50.3	50.6	52.1
15 —	66.8	67.1	68.6	46.8	47.0	48.5
20 —	67.5	67.0	69.4	43.3	43.4	44.9
25 —	68.3	68.7	70.1	39.6	39.8	41.3
30 —	69.2	69.6	70.7	36.1	36.3	37.6
35 —	70.1	70.4	71.4	32.6	32.8	34.0
40 —	70.8	71.1	72.1	29.1	29.4	30.4
45 —	71.5	71.8	72.9	25.5	25.7	26.7
50 —	72.3	72.6	73.8	21.9	22.0	23.0
55 —	73.2	73.6	74.8	18.2	18.5	19.3
60 —	74.5	74.9	75.8	14.8	15.1	15.8
65 —	76.2	76.3	77.2	11.8	11.9	12.6
70 —	78.2	78.4	79.3	9.0	9.2	9.8
75 —	81.1	81.2	81.5	6.9	7.1	7.3
80 —	84.1	84.3	84.4	5.0	5.2	5.3
85 —	87.8	88.1	88.3	3.7	4.0	4.1
90 —	92.0	92.1	92.5	3.0	2.9	2.8

Danmarks Høst i 1892.

Høsten i 1891 var paa Grund af den vedholdende Regn i Avgust Maaned trukket længe ud, og Vintersæden, der derefter skulde lægges, kom noget sent i Jorden. Vejret i Oktober og November 1891 var imidlertid mildt; Sæden kom derfor godt op og udviklede sig kraftigt, ligesom den i det hele overstod Vinteren godt, idet denne holdt sig mild i December og heller ikke i Januar, Februar, Marts bragte synderlig Kulde eller Nedslag. Begyndelsen af April 1892 var usædvanlig varm; men umiddelbart derpaa fulgte en kold Periode med Nattefrost, der varede fra henimod Midten af April til midt i Maj. Jorden var særdeles let at behandle efter Vinteren, og endel Foraarssæd blev allerede lagt i de første varme Dage i April; Vaarsæden kom dog som oftest først i Jorden senere hen i Maaneden. Den langvarige Foraarskulde, som nu fulgte, virkede ikke alene trykkende paa Vintersæden, men den hæmmede tillige Udviklingen af den tidligt saaede Vaarsæd, ligesom den ogsaa satte Græsset i Stampe. Slutningen af Maj bragte dog atter et ualmindeligt varmt Vejr, hvorved den kuede Sæd og

Græsset blev ophjulpet, og da Juni var meget regnfuld, udviklede alle Afgrøder sig nu særdeles frodigt. Den største Del af Sommeren gik imidlertid uden egentlig Varme, idet saavel Juni som Juli gennemgaaende var kølige, og Sæden vedblev derfor vel at voxе, men naaede ikke til fuld Modenhed før ind i Avgust, da Vejret paany blev noget varmere. Som en Følge deraf kom Høsten sent, men Juli havde heldigvis været tør, saa at kun en ringe Del af Sæden var gaaet i Leje. Alligevel blev Høsten vanskelig, idet Vejret strax ved dens Begyndelse antog en meget ustadig Karakter og holdt sig saaledes gennem Størstedelen af Avgust og September. Regnen faldt vel i Reglen kun i Byger, men den var dog rigelig nok til i høj Grad at sinke og besværliggøre Indhøstningen, saa at denne først blev helt afsluttet henimod Slutningen af September. — Det meste af Høhøsten er vistnok blevet bjerget under gunstige Vejrforhold i Juli.

Helt igennem tilfredsstillende var Vejrforholdene altsaa ikke i Landbrugsaaet 1891—92 — men det ere de jo aldrig; i det Hele var dog Betingelserne for Høstens Udvikling gunstige, og Resultatet blev, at Høsten 1892 i sin Helhed maa betegnes som ikke lidet over en Middelhøst, idet Udbyttet saavel af de 4 Hovedkornsorter som af Kartoflerne og af Høet, baade kvantitativt og kvalitativt, synes at have været særdeles tilfredsstillende, ligesom ogsaa Afgrøden af Bælgسæden maa betegnes som vellykket, hvorhos Rodfrugterne og Kaalplanterne kunne antages at have givet et Udbytte svarende til en Middelhøst. Kun Boghveden mislykkedes.

Ifølge det Statistiske Bureaus Beregning høstes der:

Af Hvede	1,28	Mill. Tdr. til en Værdi af	14,74	Mill. Kr.
- Rug	5,11	—	51,85	—
- Byg	6,49	—	59,93	—
- Havre	10,18	—	70,74	—
- Boghvede	0,14	—	1,23	—
- Ærter o. a. Bælg-sæd	0,23	—	2,81	—
- Blandsæd	3,86	—	26,26	—
- Kartofler	4,75	—	16,17	—
- andre Rodfrugter	22,59	—	22,86	—
- Raps	0,007	—	0,14	—
- Agerhø	1,86	Mill. Læs	35,56	—
- Enghø	1,20	—	23,22	—

Den samlede Værdi bliver derefter c. 325 Mill. Kr. Denne Værdi er vel noget mindre end det foregaaende Aars, — thi var end Mængde-Udbyttet i 1892 større end i 1891, saa var til Gengæld Priserne i 1892 betydeligt lavere for alle Afgrøder med Undtagelse af Rodfrugter og Raps end i 1891, — men Værdiudbyttet er dog paa Grund af den store Høst-Mængde adskilligt større end, hvad det plejer at være. Høst-Udbyttet beregnedes nemlig efter de gangbare Priser til følgende Værdier:

i 1888	253,9	Mill. Kr.
i 1889	274,4	—
i 1890	305,8	—
i 1891	355,2	—
i 1892	325,0	—

Altsaa i Gennemsnit af Femaaaret 1888—92 302,9 Mill. Kr.

Af de 4 Hoved-Kornsorter under Et var Gennemsnits-Udbyttet i Kroner pr. Td. Land:

	i 1892	i 1891	i Gennemsn. af 1888—92
i hele Kongeriget	103 Kr.	118 Kr.	98 Kr.
paa Øerne	124 —	143 —	119 —
i Jylland	88 —	100 —	83 —

og i de forskellige Landsdele:

	i 1892	i 1891	i Gennemsn. af 1888—92
paa Falster	(1) 136 Kr.	(2) 162 Kr.	(2) 130 Kr.
- Langeland	(2) 131 —	(1) 170 —	(1) 133 —
- Lolland	(3) 131 —	(3) 147 —	(3) 125 —
- Sjælland	(4) 127 —	(4) 143 —	(4) 120 —
- Møn	(5) 123 —	(5) 142 —	(5) 118 —
- Fyn	(6) 116 —	(6) 141 —	(6) 113 —
- Bornholm	(7) 111 —	(7) 135 —	(7) 108 —
i det sydøstl. Jylland	(8) 99 —	(9) 112 —	(9) 92 —
paa Ærø	(9) 98 —	(8) 126 —	(8) 101 —
- Samsø	(10) 88 —	(10) 98 —	(10) 84 —
i det sydvestl. Jylland	(11) 82 —	(12) 93 —	(11) 78 —
i det nordlige —	(12) 81 —	(11) 94 —	(12) 76 —

Gennemsnits-Udbytte i Fold pr. Td. Land var:

	i 1892	i 1891	i Gennemsn. af 1889—92
af Hvede	14 ₁₃ Tdr.	13 ₁₄ Tdr.	12 ₁₈ Tdr.
- Rug	10 ₁₀ —	9 ₈ —	9 ₁₀ —
- Byg	12 ₁₀ —	10 ₁₉ —	10 ₁₆ —
- Havre	13 ₁₂ —	11 ₁₂ —	11 ₁₅ —

Fra Udlandet.

Den svenske nationalekonomiske Forening.

Af »Nationalekonomiska Föreningens Förhandlingar 1892« (Stockholm, 1893, 108 S.) ses, at den svenske nationalekonomiske Forening i 1892 forhandlede om følgende Spørgsmaal: Toldkomiteens Betænkning (Indleder: Bureauchef, Grev H. Hamilton), om Indretning Frilagre og Frihavne i Sverig (Indleder: Redaktør, Dr. Kôersner), Høsten i de forskellige Kulturlande (Indleder: Öhman), om Forslaget til ny Sparebanklov (Indleder: Kancelliraad Benckert), Fattigdom og Fremskridt (Indleder: Dr. Leffler).

Foreningens Formand er nu: Generaldirektør R. Åkerman, Viceformand: J. H. Palme, Sekretær: Bureauchef, Grev H. Hamilton, Medlemmer af Redaktionskomiteen: Præsident C. F. Wärn, Præsident H. Forssell, »Bankofullmäktig«, Dr. J. W. Arnberg og Kancelliraad R. Benckert.

De københavnske Syerskers Lønningsforhold.

Af

Protokolsekretær Poul Sveistrup.

For nogle Aar siden besluttede »Dansk Kvinde-samfund«s Styrelse efter mit Forslag at foretage en Undersøgelse af Københavns arbejdende Kvinders Erhvervs- og Livsforhold.

En Begyndelse blev gjort, men det viste sig umuligt at gennemføre det meget omfattende Arbejde ved ulønnede Kræfter, saaledes som det oprindeligt var tilsigtet. Det lykkedes imidlertid at faa Midler til Arbejdets Udførelse, idet Carlsbergfondens Bestyrelse tilstod mig, der havde overtaget Ledelsen af Arbejdet, en betydelig Understøttelse dertil.

Undersøgelsen blev derefter foreløbig begrænset til alene at omfatte de københavnske Syersker. Dertil egnede Kvinder have opsøgt Syerskerne i deres Hjem, udspurgt dem paa Grundlag af et udførligt Skema og strax paa Stedet indført Svarene i dette. Der er paa den Maade indsamlet Oplysninger fra 837 Syersker.

Oplysningerne omfatte en Mængde Forhold: Alder,

ægteskabelig Stilling, Arbejdssted, Arbejdets Fordeling paa Aarstiderne (ledig og travl Tid), Løn, Arbejdstid, faglig Uddannelse, hvor lang Tid Syersken har arbejdet i Faget (Fagalder), hendes tidligere Beskæftigelse, hvor mange Arbejdsgivere hun har haft, hendes Helbred, Forsynlighed (Brandforsikring, Sygeforsikring) og Gæld, Subsistensmidler i den arbejdsløse Tid, — endvidere Familie- og Forsørgelsesforhold, Boligens og Huslejens Størrelse, den ugenlige Udgift til de forskellige Spise- og Drikkevarer samt til Brændsel og Belysning, Fritidens Anvendelse, hvad hun læser, om hun er tilfreds med sine Forhold m. m.

Det er lykkedes gennemgaaende at faa fuldstændige Besvarelser af Spørgsmaalene, og de indkomne Besvarelser blive bearbejdede af mig med Bistand af cand. polit. Vald. Helsing og Frøken S. Rubin. Udbyttet af Undersøgelsen vil blive meddelt i et særligt Skrift om københavnske Syerskers Erhvervs- og Livsforhold, og det er et Afsnit af dette, der med et Par Forkortelser her forelægges for Offenheden.

Aarsindtægtens Størrelse.

Hvor meget en Syerske tjener i Løbet af et Aar, ved hun selv som oftest kun mangelfuld Besked med. I enkelte Tilfælde er der ført specificeret Regnskab, og en Tvivl om Rigtigheden af en opgiven meget lav Aarsindtægt er bleven besvaret ved Henvisning til Regnskabet. Men i Reglen er Aarsindtægten udfunden paa Grundlag af Syerskens Opgivelser af Dagløn, ledig

Tid, travl Tid og Søndagsarbejde. Et Aar uden Ledighed og uden Søndagsarbejde er blevet regnet til 300 Arbejdsdage.

Paa Grundlag heraf udviser Undersøgelsen følgende Aarsindtægter:

Højest 200 Kr. (gennemsnitlig 150)	have	188	Syersker
201—299 — (— 248)	»	134	—
300 — (— 300)	»	125	—
301—400 — (— 373)	»	169	—
401—500 — (— 473)	»	111	—
501—700 — (— 599)	»	79	—
over 700 — (— 856)	»	29	—
uangiven Løn		2	—

Tilsammen... 837 Syersker.

Udregnes der herefter en gennemsnitlig Aarsindtægt for de 835 Syersker bliver den 343 Kroner.

Den gennemsnitlige ledige Tid udgør $1\frac{3}{4}$ Maaned. Regnes en Maaned til 25 Arbejdsdage, bliver det 44 Arbejdsdage, der gennemsnitlig gaa tabt for Syersken i Løbet af et Aar. Af Aarets 300 Arbejdsdage bliver der altsaa 256 tilbage.

En Aarsindtægt paa 343 Kr. svarer da til en gennemsnitlig Dagløn af 1 Kr. 34 Øre.

Der er betydelig Forskel paa Lønnen i de forskellige Fag. Udregnet som foranført bliver den gennemsnitlige Aarsindtægt og Dagløn for de forskellige Fag følgende: (Se Tavlen paa næste Side.)

Det vil heraf ses, at de tre største Fag — Dame-skræddersyning, Kaabesyning og Herreskræddersyning — der kræve den grundigste Fagdannelse, have den bedste Løn og staa væsenlig ens. Kaabesyerskerne

Fag	Antal Personer	Aarsindtægt i Kroner	Arbejds- dage	Dagløn Kr. Ø.
Dameskrædderinder ..	212	382	261	1,46
Kaabesyersker	163	374	233	1,61
Herreskrædderinder ..	154	372	258	1,44
Linnedsyersker	94	268	270	0,99
Handkesyysker	61	314	273	1,15
Korsetsyersker	30	355	282	1,26
Maskere	22	142	268	0,53
Mindre Grupper	99	297	250	1,19
Alle Syersker...	835	343	256	1,34

have den højeste Dagløn, men Dameskrædderinderne med mere jævnt Arbejde den største Aarsindtægt.

Det maa iøvrigt bemærkes, at medens Kaabesyerskerne med Hensyn til det Arbejde, de udføre, danne en temmelig ensartet Masse, som om Foraaret syr Overstykker, om Efteraaret Kaaber, falde baade Dameskrædderinder og Herreskrædderinder i Grupper med meget forskellige Lønningsforhold.

Dameskrædderinderne falde i tre Hovedgrupper, de selvstændig erhvervende, som sy i deres eget Hjem for private, de, der sy for Forretninger, og de, der gaa ud og sy hos Familjer.

Hvor forskelligt disse ere stillede i økonomisk Henseende, ses af omstaaende Tavle.

Det fremgaar heraf, at Dameskrædderinder hos Familjer ere langt bedre stillede end de øvrige. Ingen anden Klasse af Syersker er saa velstillet som de. Dette hidrører væsenlig fra, at de faa Kosten hos Familjerne og dertil en Dagløn, der ikke er synderlig lavere end den, de fleste andre Syersker faa uden Kost.

Aarsindtægt	Dameskrædderinder					Herreskrædderinder	Kaaesyersker
	Hos Familjer	For private i Hjemmet	For Forretning	Blandet	Ialt		
Under 300 Kr...	—	29	16	11	56	48	58
300—400 — ..	2	43	24	19	88	53	56
Over 400 — ..	25	30	6	7	68	53	49
Ialt...	27	102	46	37	212	154	163
Gennemsnitl. Aarsindtægt..	529 Kr.	383 Kr.	323 Kr.	333 Kr.	382 Kr.	372 Kr.	374 Kr.

Ved Opgørelsen af deres Aarsindtægt er Kosten beregnet til 67 Øre daglig eller 200 Kr. for 300 Arbejdsdage. Men selv om Kosten kun sættes til 50 Øre, og Aarsindtægten altsaa beregnes henved 50 Kr. lavere, ville de dog hævde deres begunstigede Stilling.

De Dameskrædderinder, der sy hjemme for private, have kun en Ubetydelighed mere end Kaaesyersker og Herreskrædderinder i Aarsindtægt. Det er interessant at bemærke, at der er saa ringe Forskel mellem Syersken som selvstændig erhvervende og Syersken som Lønarbejderske. Dog ere de selvstændig erhvervende Dameskrædderinder væsenlig bedre stillede end de, der i deres eget Fag arbejde som Lønarbejdersker for Forretninger. Disse ere, som det vil ses, betydelig ringere stillede end Kaaesyersker og Herreskrædderinder.

Der findes ogsaa blandt Herreskrædderinderne enkelte, der arbejde i Hjemmet for private, men deres Tal er saa ringe, at der ikke derpaa kan grundes nogen Klassifikation. Derimod forgrene Herreskrædder-

inderne sig i forskellige Specialiteter, som nedenstaaende Tavle viser.

Aarsindtægt	Syersker af					Ialt Herreskrædderinder
	Benklæder	Veste	Frakker	Børndragter	Herredragter i Alm.	
Under 300 Kr. ...	28	3	6	8	3	48
300—400 — ...	24	8	5	5	11	53
Over 400 — ...	16	15	12	3	7	53
Ialt...	68	26	23	16	21	154
Gennemsnitl. Aarsindtægt...	331 Kr.	470 Kr.	417 Kr.	291 Kr.	366 Kr.	372 Kr.

Det vil ses, at af de 154 Herreskrædderinder er der kun 21, der ikke ere henførte under en begrænset Specialitet, og dette kan maaske endda tildels hidrøre fra ufuldstændig Opgivelse.

Den største Gruppe af Herreskrædderinderne er Benklædesyerskerne. Deres Løn er langt under Fagets Gennemsnitsniveau, den staar mellem Korsetsyerskers og Handskesyerskers Indtægt.

Aarsindtægt	Korsetsyersker	Benklædesyersker	Handskesyersker
Under 300 Kr.	7	28	27
300—400 —	16	24	20
Over 400 —	7	16	14
Ialt...	30	68	61
Gennemsnitlig Aarsindtægt...	355 Kr.	331 Kr.	314 Kr.

Endnu slettere staa Syersker af Børnetøj, hvorved nærmest forstaaes Drengedragter, de staa med deres Gennemsnitsindtægt 291 Kr. midt imellem Handskesyersker (314 Kr.) og Linnedsyersker (268 Kr.).

Derimod danne Vestesyersker og Frakkesyersker, navnlig de første, vellønnede Specialiteter, idet i begge disse Grupper mere end Halvdelen have en Aarsindtægt af over 400 Kr. Den aarlige Gennemsnitsløn er for Vestesyersker omtrent 100 Kr., for Frakkesyersker omtrent 50 Kroner højere end for Faget som Helhed. Vestesyerskerne rangere næst efter Dameskrædderinder hos Familjer paa Syerskernes Lønstige.

Det vil saaledes ses, at den tilsyneladende Ensartethed i Lønningsforholdene mellem de tre største Grupper af Syersker ved nærmere Betragtning opløser sig i temmelig store Forskelligheder for de to Grupper Vedkommende. Hvad angaar de øvrige Fag med kortere Fagdannelse, ses Forskellen strax. Der er et Spring fra Korsetsyerskerne, der staa øverst (med 355 Kr. i Aarsindtægt), til Handskesyerskerne (med 314 Kr.) og fra disse atter til Linnedsyerskerne (med 268 Kr.). Og mellem disse og Maskerne er der en gabende Kløft. Det er muligt, at Syerskerne ikke ville vedkende sig disse stakkels Mennesker som deres Fagfæller, og jeg har været i Tvivl, om de burde medtages, men har ment at kunne forsvare det og at burde gøre det, fordi det har sin store, om end sørgelige Interesse at stifte Bekendtskab med et Fag, hvor den gennemsnitlige Aarsindtægt er 142 Kr. og den gennemsnitlige Dagløn 53 Øre. Forøvrigt vil det, naar vi gennemgaa

de mindre Grupper, vise sig, at der er Specialiteter, der sandsynligvis ere ligesaa slet stillede.

Tilbage staa nemlig endnu de »mindre Grupper«, der paa Lønstigen rangere mellem Handske-syersker og Linnedsyersker, altsaa i det hele ere daarlig stillede. Imidlertid er det ikke nogen sammenhørende Kreds af Syersker, det er en Pose, i hvilken alle de Fag ere samlede, der ere for svagt repræsenterede til, at der paa det foreliggende Materiale kan bygges sikre Slutninger om Forholdene i de paa-gældende Fag. Med dette Forbehold gives nu her en Oversigt over de enkelte Fag ordnede efter Lønnens Størrelse.

Øverst staar Straahattesyning. Hvis man kan tro de foreliggende Oplysninger, ere Straahattesyerskerne særdeles heldig stillede, saa at de endog kappes med Dameskrædderinder hos Familjer. Daglønnen er ikke sjældent 3 Kroner, og med en tildels meget lang ledig Tid — nemlig hele Sommeren — naas en aarlig Gennemsnitsindtægt af 541 Kr. Der er kun kort Læretid. »Straahattesyning« — meddeler en af de paagældende — »betaler sig godt i den Tid, Arbejde haves, men det er meget uheldigt med den lange ledige Tid — mange Syersker maa da slaa sig paa Sygepleje, søge Arbejde paa Restaurationer og lignende, hvilket ofte falder vanskeligt at erholde, eller leve af anden Slags Syning«. Meddelerinden syr om Sommeren Dameskræddersyning, andre ere om Sommeren beskæftigede ved Udsalget, og Indtægten heraf er da regnet med til deres Aarsindtægt.

I Klasse med Dameskræddersyning og de øvrige Hovedfag staar Naadling, et Fag med nogle Maan-

eders Læretid og for de 4 Personer en Gennemsnitsindtægt af 372 Kr. aarlig. Dagløn fra 1 Kr. 35 Øre til 2 Kr.

Helt enkeltvis forekommer i vor Undersøgelse Syning af Gardiner, af Tæpper, af Sengeudstyr og Sejlmagersyning, og de paagældende Personer ere velstillede. De fleste af dem have lært Dameskræddersyning. Ved Sejlmagerarbejde paa Orlogsværftet beskæftiges — meddeles der — over 50 Kvinder med fast Arbejde Aaret rundt og en Dagløn af 1 Kr. 30 Øre for kort Arbejdstid. Aarsindtægt 400 Kr.

Ret vel lønnet er maaske ogsaa Possementmagerarbejde. Bortset fra en enkelt daarlig stillet Person var Aarsindtægten trods megen ledig Tid 350 Kr.

Men hermed er det forbi med de gode Lønninger. Imellem Handskesyning og Linnedsyning staar en hel Række Fag, der med Undtagelse af Syning af Modepynt have ringe Læretid.

For Paraply og Parasolsyning er det aarlige Gennemsnit for 13 Personer 308 Kr. Der er meget stor Forskel paa Indtægten for de enkelte Personer og de forskellige Aarstider. En Dagløn af 2 Kr. er ikke usædvanlig i den travle Tid (om Sommeren), og Daglønnen kan for den samme Person bevæge sig mellem 75 Øre i den daarlige og 2 Kr. i den gode Tid. Prisen for Syning af en Paraply varierer efter Tøjets Godhed og Finhed fra 13 til 23 Øre, som det paastaas, for det samme Arbejde.

Af 4 Kasketsyersker har en selvstændig erhvervende en meget høj Aarsindtægt, ellers er Gennemsnitslønnen 307 Kr. Daglønnen er lidt over 1 Kr., forskellig efter Aarstiden.

Et Par, der sy Broderi, ere taalelig lønnede (300 Kr.) med megen ledig Tid. Ved Trikotagesyning og Jersey-syning tjene 9 Personer med en Dagløn af 1 Kr. eller lidt derover og temmelig stadigt Arbejde gennemsnitlig 297 Kr. aarlig. Nogle af dem har ingen Læretid. Slipssyning giver med liden Ledighed en Aarsindtægt for 9 Personer af henved 300 Kr. (289 Kr.).

Skosyning (Morgensko, Børnesko, Filtsko og Kludesko) drives uden Fordannelse dels for Forretning, dels som selvstændigt Erhverv. De 5, der arbejde for Forretning, have en jævnt god Gennemsnitsindtægt (355 Kr.) med en Dagløn af 1 Kr. til 1 Kr. 40 Øre og liden Ledighed. Derimod er det som selvstændigt Erhverv, mest for ældre Kvinder, Hustruer og Enker, daarligt. Daglønnen bevæger sig mellem 50 Øre og 1 Kr. og den gennemsnitlige Aarsindtægt er for de paagældende 6 Personer kun 223 Kr., saa at den samlede Gennemsnitsindtægt for Faget bliver 283 Kr.

Syning af Modepynt er, uagtet det kræver en længere Læretid, et daarlig lønnet Fag — 281 Kr. aarlig — væsenlig paa Grund af den lange ledige Tid. Af 9 Personer havde 2 Arbejde hele Aaret rundt og en høj Aarsindtægt (550—600 Kr.), de øvrige 7 en ledig Tid fra 4 til 8 Maaneder og lav Aarsindtægt. En Dagløn paa 1 Kr. 50 Øre er ikke usædvanlig.

Syning af forskelligt drives som selvstændigt Erhverv, dels af Kvinder uden særlig Fordannelse, dels af saadanne, som have lært Dameskrædersyning, Herreskrædersyning eller Kaabesyning. Lønforholdene ere, som det kunde ventes, højst forskellige, men for de

fleste daarlige. Gennemsnitsindtægten var 267 Kr., altsaa lige under Linnedsyerskerne.

Tilbage staa tre Grupper, der nærmest maa jævntilles med Maskerne. Blandt disse danne de hækkelende med en Aarsindtægt af 181 Kr. Aristokratiet, medens de Kvinder, der leve af Sækkesyning og af Reparationer, med en Aarsindtægt af henholdsvis 119 og 117 Kr. — altsaa under Maskerne — ere Marodørerne af den hele Arbejdshær. Det er — med enkelte Undtagelser for Reparationsarbejdet — gamle Folk, der have vanskeligt ved at faa Arbejde. En Sækkesyerske begyndte at arbejde i Faget i 67 Aars Alderen. For Sækkesyning er Daglønnen som oftest 50 Øre. At den kan være meget højere, synes at fremgaa af følgende Udtalelse: »Min Dagløn er ved at sy Sække 1 Kr. 40 Øre, ved at lave Papirsblomster, 1,20 à 1,40, ved at hækle 30—40 Øre og ved at haandsy Skjorter — jeg har ingen Maskine — 25 Øre om Dagen.« Alt, hvad den paagældende ved sin mangesidige Virksomhed bragte det til, var en Aarsindtægt af 100 Kr.

De Personer, der ganske eller overvejende leve af Reparationsarbejde, ere selvstændige Næringsdrivende, idet de sy hjemme for private. Der noteres en daglig Indtægt, som gaar ned til 10 à 20 Øre, for at lappe. Man forstaar, at lavere kan man ikke komme. Der kan dog ogsaa ved dette Arbejde tjenes en nogenlunde god Dagløn, idet en enkelt tjener 1 Kr. 10 Øre for en Dags Arbejde. — Enkeltvis forekomme som daarlig lønnede en, der syr Skindtrøjer, og en, der kanter Gummigalosker.

Om de Aarsager, der bestemmer Lønnens Størrelse.

Som allerede berørt, er der ogsaa indenfor de enkelte Fag stor Forskel paa Lønnen. Der forekommer i alle Fag Lønsatser paa 200 Kr. og derunder og i næsten alle Fag Satser paa over 500 Kroner. Hvad er Aarsagen til denne store Forskel?

I Almindelighed kan det siges, at Lønnens Størrelse retter sig efter Mængden og Beskaffenheden af det ydede Arbejde. Vi have tidligere set, at en Fjerdedel af Syerskerne have haft Vanskelighed ved at faa Arbejde, og vi have set, at, medens 34 pCt. af Syerskerne havde Arbejde hele Aaret, var der omtrent 31 pCt., som gik ledige i mindst 3 Maaneder. Det er en Selvfølge, at der til denne Forskel i Arbejdsdagens Tal svarer en Forskel i Aarsindtægtens Størrelse.

Mere tvivlsomt er det, hvilken Indflydelse Arbejdsdagens Længde har paa Lønnens Størrelse, men Opgørelsen heraf udsættes, indtil der er gjort Rede for vor Undersøgelses Resultater med Hensyn til Syerskernes Arbejdstid.

Men naturligvis bestemmes den ydede Arbejdsmængde ikke blot af den anvendte Tid men fuldt saa meget af Individernes Arbejdsdygtighed, og denne er endvidere bestemmende for Arbejdets Kvalitet. Idet nu vor Undersøgelse for hver enkelt Person har oplyst en hel Række individuelle Forhold, saasom ægteskabelig Stilling, Alder, Fagalter, Helbred, giver den, naar disse Oplysninger sammenholdes med den Vedkommendes Aarsindtægt, et Middel til at belyse, hvilken Indflydelse disse individuelle Forhold øve paa Arbejdslønnens Størrelse.

a. Løn og Helbred.

At der bestaar en Aarsagsforbindelse mellem Løn og Helbred, at den svagelige ikke kan tjene saa meget som den, der har et stærkt Legeme, kunde med Sikkerhed formodes og bekræftes ogsaa til en vis Grad ved denne Undersøgelse.

Underiøvrigt lige Forhold følger med daarligt Helbred ringere Løn end med godt og nogenlunde godt Helbred.

Aarsindtægten i Kroner	Syersker med	
	godt eller nogenlunde godt Helbred	daarligt Helbred
Højest 200.....	93	95
201—299	75	58
300	84	40
301—400	121	47
401—500	82	29
501—700	59	20
over 700.....	21	8
Ialt...	535	297
Gennemsnitlig Aarsindtægt...	364 Kr.	305 Kr.

Altsaa det begynder med, at der paa det laveste Trin af Lønstigen (højest 200 Kr.) er lige mange med godt og med daarligt Helbred, paa det andet Trin (201—299) er der henved $1\frac{1}{3}$ Gange saa mange med godt Helbred, paa det tredje (300 Kr.) dobbelt saa mange, paa det fjerde (301—400 Kr.) næsten tre Gange saa mange. For Indtægter indtil 400 Kr. følger med hver

Stigning i Løn Bedring af Helbredet. Men gaar man saa videre opefter, holder Helbredet sig uforandret. Som det var paa Lønningstrinet 301—400, vedbliver det paa hvert af de følgende Lønningstrin. Paa hvert af disse Lønningstrin have henvend $\frac{3}{4}$ godt eller nogenlunde godt Helbred, lidt over $\frac{1}{4}$ daarligt Helbred.

Spørgsmaalet om lav Løn eller middelstor Løn staar altsaa i væsenlig Forbindelse med Helbredet.

Ogsaa for de højere Lønningsklasser hævder Helbredet sin Betydning, naar de ses i Modsætning til lav og middelstor Løn. Men for Nuancerne indenfor de højere Lønklasser er det uden Betydning. Godt Helbred bidrager til at hjælpe en Syerske op til en god Middel-løn, for at komme højere behøver hun andre Egen-skaber, saa træder Helbredets Betydning noget tilbage.

Det er her forudsat, at det daarlige Helbred er Aarsag, den lave Løn Virkning, men dette oplyse de anførte Tal ikke. De oplyse kun, hvis man ellers vil fæste Lid til dem, at der er en Aarsagsforbindelse, men om det overvejende er daarligt Helbred, der medfører daarlig Løn, eller omvendt daarlig Løn, der medfører daarligt Helbred, derom fortælle de intet. Men netop dette vilde det være særdeles interessant at faa at vide. Nogen Vejledning kan maaske faas paa følgende Maade.

Man sonderer mellem de ikke gifte (ugifte og Enker) paa den ene Side og de gifte paa den anden Side. Aarsagsforbindelsen: »daarligt Helbred giver daarlig Løn« maa nemlig give samme Udslag for de gifte og de ikke gifte. Anderledes med Aarsagsforbindelsen: »daarlig Løn giver daarligt Helbred«. Forudsætningen er her, at den paagældende skal leve af sin Løn, at det er

Størrelsen af hendes Løn, der bestemmer hendes Ernæring og øvrige Sundhedsvilkaar. Men for den gifte Syerske er den Løn, hun selv tjener, ikke nogen Maalestok for de økonomiske og sanitære Forhold, under hvilke hun lever. Det er tværtimod ret sandsynligt, at hun arbejder mest og fortjener mest i de Tilfælde, hvor Mandens Løn er ringest, og højere Løn for Hustruen betegner saaledes ikke en højere Levofod for Familien.

Hvis det nu viser sig, at Forbindelsen mellem Løn og Helbred er lige stærk for gifte og ikke gifte, da kan man deraf slutte, at det er det daarlige Helbred, der er Aarsagen til den daarlige Løn. Findes der derimod ingen Forbindelse mellem Løn og Helbred hos de gifte, da er det kun Lønnens Størrelse, der paavirker Helbredet. Paa Forhaand maa det jo formodes, at vi staa overfor et »baade-og«. Baade paavirker Helbredet Lønnen og Lønnen Helbredet. Men hvilken Aarsagsforbindelse, der er den vigtigste og vejer mest, søge vi belyst gennem Tallene.

Aarsindtægt	Ikke gifte		Gifte	
	med godt eller nogenlunde godt Helbred	med daarligt Helbred	med godt eller nogenlunde godt Helbred	med daarligt Helbred
Under 300 Kr.....	100	106	68	47
300—400 —	170	65	35	22
over 400 —	143	48	19	9
Ialt...	413	219	122	78
Gennensnitlig Aarsindtægt...	385 Kr.	319 Kr.	294 Kr.	266 Kr.

Af 100 Syersker havde:

Aarsindtægt	Ikke gifte		Gifte		
	godt og nogenlunde Helbred	daarligt Helbred	godt og nogenlunde Helbred	daarligt Helbred	
Under 300 Kr.	49	51	59	41	100
300-400 —	72	28	62	38	100
Over 400 —	75	25	68	32	100

Det synes heraf at fremgaa, at Forbindelsen mellem Løn og Helbred er betydelig svagere for de gifte end for de ikke gifte. Stigningen fra lav Løn til Middel-løn ledsages for de ikke gifte af et betydeligt Fremskridt i Helbred, paa den lave Løn have over Halvdelen daarligt Helbred, paa Middelløn kun lidt over en Fjerdedel. For de gifte er Forskellen i Helbredstilstand mellem disse to Lønklasser kun ringe. Derimod er den Fremgang i Helbred, der ledsager Fremskridtet fra middelstor til høj Løn, nok saa stor for de gifte som for de ikke gifte. Men Antallet af de højtlønnede gifte er for ringe til deraf at drage sikre Slutninger.

Ser man hen til, hvilken Indflydelse daarligt Helbred har paa Gennemsnitsindtægten henholdsvis for gifte og ikke gifte, da synker Gennemsnitsindtægten for de ikke gifte ved daarligt Helbred med 66 Kroner, for de gifte med 28 Kroner. Omsat i Procent er Nedgangen for de ikke gifte 17 Procent, for de gifte $9\frac{1}{2}$ Procent.

Alt i alt pege Tallene i den Retning, at Forbindelsen mellem Løn og Helbred er omtrent dobbelt saa

stærk for de ikke gifte som for de gifte, eller med andre Ord, at Aarsagsforbindelsen »daarlig Løn giver daarligt Helbred« (som kun gælder de ikke-gifte) er omtrent lige saa virksom som Aarsagsforbindelsen: »daarligt Helbred giver daarlig Løn« (der gælder baade for ikke gifte og gifte). Men Materialet er ganske vist for ringe til derpaa at bygge mere end en Formodning, der trænger til at bekræftes ved større Tal.

b. Løn og Alder.

Forholdet mellem Syerskernes Alder og deres Indtægter viser følgende Oversigt:

Aarsindtægt	Levealder i Aar				
	15—19	20—29	30—39	40—49	50 og derover
Under 300 Kr.....	40	85	92	56	49
300—400 —	23	121	98	34	18
Over 400 —	4	95	92	22	4
Ialt...	67	301	282	112	71
Gennemsnitlig Aarsindtægt...	257 Kr.	368 Kr.	375 Kr.	311 Kr.	239 Kr.

Det vil heraf ses, at den højeste Gennemsnitsindtægt naas i Alderen 30—39 Aar, men at Aldersklassen 20—29 Aar staar omtrent lige med den, hvorimod Lønnen for dem, der ikke have naaet 20 Aar, er meget ringere, ligesom Lønnen synker stærkt fra Firtialderen og dobbelt stærkt fra Femtialderen. Erindres det fremdeles, at Gennemsnitsindtægten for Syersker med daarligt Helbred var 305 Kr., ses det, at daarligt Helbred ikke trykker Lønnen saa meget som enten Ungdom

eller Alderdom. Aldersklassen 40—49 Aar med Gennemsnitsindtægt 311 Kr. er kun lidt bedre stillet end Syersker med daarligt Helbred, og Aldersklasserne 15—19 Aar med 257 Kr. og 50 Aar og derover med 239 Kr. ere meget ringere stillede. Forøvrigt følger jo for de ældre Aldersklasser Nedgang i Helbredet med den tiltagende Alder, medens de yngste have godt Helbred, og eliminerede man Helbredets Indflydelse, vilde den yngste Aldersklasse staa langt under den ældste i Aarsindtægt.

Særlig Interesse har det at sammenligne de to bedst stillede Aldersklasser Tyverne (20—29 Aar) og Trediverne (30—39 Aar). Tyverne har et mindre Antal af lavt lønnede end Trediverne, et større Antal af middellønnede og et lidt mindre Antal højt lønnede. Ved at se paa de tre Lønklasser vilde man ikke komme til at give Trediverne Fortrinet. For at forstaa den Overvægt, Trediverne har, kræves en større Detaillering.

Aarsindtægt	Aldersklasser	
	20—29	30—39
Højest 200 Kr.	41	53
201—299 —	44	39
300 —	42	49
301—400 —	79	49
401—500 —	62	33
501—700 —	23	43
over 700 —	10	16
Ialt...	301	282
Gennemsnitlig Aarsindtægt...	368 Kr.	375 Kr.

Det vil ses, at Tyverne have et stort Forspring for Lønklasserne 301—500 Kr., hvorimod Tredivernes Overlegenhed udelukkende hviler paa, at de have Overvægten i de to højeste Lønklasser fra 501 Kr. opad. Der er fra Tyverne til Trediverne to Bevægelser, en Nedgang fra Middelløn til lav Løn og en Opgang fra Middelløn til høj Løn. For disse to Aldersklasser isoleret betragtet er jo Lønklasserne 301—500 Kr. Middelløn, idet Gjennemsnittet ligger nær ved 400 Kr. Nedgangen søger sin Forklaring i Nedgang i Helbred og Kræfter, Opgangen ved forøget faglig Dygtighed og for de selvstændig erhvervende forøget Kundekreds. Forøvrigt kommer ogsaa Tilgangen til og Afgangen fra Faget i Betragtning. De, der komme til Faget efter Tredivaarsalderen, forøge mest de lave Lønklasser, og paa den anden Side er der mindre Afgang blandt de dygtigste og bedst lønnede.

Der er to Omstændigheder, man maa tage Hensyn til, naar man vil vurdere Alderens Indflydelse, nemlig, at der i de lavtlønnede Fag er forholdsvis flere ældre end i de vellønnede, og at der i Aldersklasserne under 30 Aar er færre gifte. Den førstnævnte af disse Omstændigheder ses, naar man sammenholder de Fag, der staa over Gennemsnitsløn (Dameskrædderinder, Kaabesyersker, Herreskrædderinder og Korsetsyersker) med de øvrige ringere lønnede Fag. (Se Tavlen næste Side).

Altsaa af Aldersklassen 15—19 Aar hører kun en Fjerdedel og af Aldersklassen 20—29 Aar ikke en Gang en Fjerdedel til de lavtlønnede Fag, af Aldersklassen 30—39 Aar derimod en Tredjedel, af 40—49 Aar to Femtedele og af Aldersklassen over 50 Aar to Tredjedele. Heraf følger dels, at den virkelige Forskel mellem

Fag	Levealder i Aar				
	15—19	20—29	30—39	40—49	50 o. d.
Fag, der staa over Gennemsnitsløn	50	233	187	65	23
Fag, der staa under Gennemsnitsløn	17	68	95	47	48

vellønnede og lavtlønnede Fag ikke er saa stor som den tilsyneladende, da en Del af Forskellen maa skrives paa Alderens Regning. Men paa den anden Side følger ogsaa heraf, at den virkelige Nedgang, den stigende Alder medfører, er ringere end den tilsyneladende, da en Del af Nedgangen maa skrives paa Fagenes Regning*). Og med Hensyn til Lønnen for Tyverne og for Trediverne følger heraf, at den virkelige Stigning i Indtægt fra Tyverne til Trediverne er ikke lidt større end den tilsyneladende, da der blandt Tyverne er forholdsvis flere Personer af de vellønnede Fag, blandt Trediverne forholdsvis flere af de lavt lønnede. Ganske i samme Retning virker den ægteskabelige Stilling. I Tyverne er der langt flere ugifte og af den Grund vellønnede, i Trediverne og Fyrerne forholdsvis flere

*) Hvor meget der bør skrives paa Alderens Regning, kan i hvert Tilfælde udregnes. Her et Exempel. Af Linnedsyerskerne ere mange ældre. Der er 13 i Tyverne, 41 i Trediverne, 20 i Fyrerne, og 19 er 50 Aar og derover. Udregnes der herefter en Aarsindtægt paa Grundlag af, hvad der er Gennemsnitsindtægt for Syersker i Almindelighed paa de forskjellige Aldersttrin, bliver den 332 Kr. eller 11 Kr. mindre end den virkelige Gennemsnitsindtægt. Men da Linnedsyerskerne kun have 268 Kr. i gennemsnitlig Aarsindtægt, altsaa 75 Kr. under Gennemsnitsyersken, er det kun en Syvendedel — 11 af 75 Kr. — af Linnedsyerskernes ugunstige Stilling, der kan skrives paa Alderens Regning.

gifte. Naar Indflydelsen af Fagforskellen og ægteskabelig Stilling elimineredes, vilde Trediveerne komme til at staa med en meget større Overlegenhed over Tyverne end den ubetydelige, Tallene udvise. En tredje Faktor, der ogsaa kunde nævnes her, er, at Nedgangen i Helbred allerede begynder fra 25 Aars Alderen. Naar Aldersklassen 30—39 Aar desuagtet staar lidt højere end 20—29 Aar, da maa det erkendes, at de Aarsager, der holde Lønnen oppe for den ældre Aldersklasse, have en ikke ringe Vægt. En medvirkende Aarsag maa vel være større faglig Dygtighed, erhvervet gennem de mange Aars Arbejde i Faget. Hvilken Betydning Fagaldere har, vil senere blive belyst. Men nogen særdeles Vægt har dette Moment dog næppe, og det maa da formodes, at det er Humanitetshensyn, der her gøre sig gældende. Disse kunne t. Ex. bevirke, at en Arbejdsgiver giver sine ældre Syersker det bedst lønnede Arbejde og fortrinsvis giver dem Arbejde hele Aaret rundt.

Forfølges Undersøgelsen af Forholdet mellem Løn og Alder gennem de enkelte større Fag, faa vi følgende Resultat (se Tavlen næste Side).

Det vil ses, at Dameskrædderinderne er det Fag, hvor Lønnen senest kulminerer og holdes bedst oppe paa de ældre Alderstrin. Gennemsnitslønnen for Aldersklassen 30—39 Aar er næsten 60 Kr. højere end for Aldersklassen 20—29. Og Lønnen for de ældste, der have fyldt 50 Aar, er næppe 40 Kr. under Fagets Gennemsnitsløn.

Følgende Oversigt (se S. 391) over det Antal Kroner, hvormed Aarsindtægten synker fra den bedst lønnede Aldersklasse henholdsvis til de Firtiaarige og Femtiaarige, tydeliggør Alderens Indflydelse paa de enkelte Fag.

Fag		Aldersklasse 15—19 Aar	Aldersklasse 20—29 Aar	Aldersklasse 30—39 Aar	Aldersklasse 40—49 Aar	Aldersklasse 50 Aar o. d.	Ialt
Dameskred- derinder.....	Antal Gennemsnitlig Aarsindtægt	20 267 Kr.	79 372 Kr.	74 430 Kr.	29 375 Kr.	9 343 Kr.	382 Kr.
Kaabesyersker	Antal Gennemsnitlig Aarsindtægt	20 234 Kr.	83 400 Kr.	42 379 Kr.	11 351 Kr.	7 307 Kr.	374 Kr.
Herreskred- derinder.....	Antal Gennemsnitlig Aarsindtægt	7 220 Kr.	57 400 Kr.	64 388 Kr.	19 333 Kr.	7 215 Kr.	372 Kr.
Linmedyersker	Antal Gennemsnitlig Aarsindtægt	—	13 313 Kr.	41 291 Kr.	20 253 Kr.	19 194 Kr.	266 Kr.
Handskesy- ersker.....	Antal Gennemsnitlig Aarsindtægt	4 339 Kr.	16 327 Kr.	24 333 Kr.	11 288 Kr.	6 237 Kr.	314 Kr.
Alle Syersker.	Gennemsnitlig Aarsindtægt	257 Kr.	368 Kr.	375 Kr.	311 Kr.	239 Kr.	343 Kr.

Fag	Aldersklasse	Aldersklasse	
	40—49 Aar	50 Aar og derover	
Dameskrædderinder	55 Kr.	87 Kr.	} under den bedst lønnede Aldersklasse
Kaabesyersker	49 —	93 —	
Handskesyersker	51 —	102 —	
Linnedsyersker	60 —	119 —	
Herreskrædderinder	67 —	185 —	
Alle Syersker	64 —	136 —	

Det vil ses, at for Dameskrædderinder, Kaabesyersker og Handskesyersker er Nedgangen mindre betydelig, men størst er den for Herreskrædderinder. Dette hidrører sandsynligvis fra, at der til Herreskræddersyning kræves betydelige fysiske Kræfter.

Dameskrædderinderne opnaa den højeste Løn i Aldersklassen 30—39 Aar, Kaabesyerskerne, Herreskrædderinderne og Linnedsyerskerne i Alderen 20—29 Aar og Handskesyerskerne allerede før 20 Aars Alderen. Det sidste kan paa Grund af de faa Personer, der er Tale om, være en Tilfældighed, men det kan ikke anses for en Tilfældighed, at Aldersklasserne under 20 Aar for alle Fag med længere Læretid staar langt under den følgende, for Dameskrædderinder og Kaabesyerskerne endogsaa betydelig under de 50aarige.

c. Løn og Fagalder.

Ved Fagalderen forstaas det Antal Aar, den paa-gældende har arbejdet i Faget. Hvilken Indflydelse Fagalderen har paa Aarsindtægten, viser omstaaende Oversigt.

Paa samme Maade som der ved Alderen først var

Aarsindtægt	Fagalder i Aar					
	højest 5	ov. 5—10	ov. 10—15	ov. 15—20	ov. 20—25	over 25
Under 300 Kr. ...	157	71	39	21	12	20
300—400 — ...	132	81	35	28	5	13
over 400 — ...	69	63	36	25	14	8
Ialt...	358	215	110	74	31	41
Gennemsnitlig						
Aarsindtægt.	312 Kr.	357 Kr.	367 Kr.	397 Kr.	406 Kr.	323 Kr.

en Stigning i Indtægt indtil Trediverne og derefter Synken, begynder det her med Stigning og ender med Dalen. Men Stigningen vedvarer her forholdsvis længere, lige til en Fagalder af 20—25 Aar.

Lavest staa de første og de sidste Aar, Fagalderen indtil 5 og over 25 Aar, de følges omtrent ad. Derfra er der en ret betydelig Afstand til Fagalderen 5—10 Aar og 10—15, hvis Gennemsnitsindtægt er over 40 Kr. højere end den yngste Fagalder. Den højeste Gennemsnitsindtægt udviser imidlertid Fagalderen 15—25 Aar, med en lille Overvægt for de sidste 5 Aar. Medens Syerskerne Indtægt har naaet sit Toppunkt kort efter 30 Aarsalderen, indtræffer Toppunktet for Fagalderens Vedkommende forholdsvis senere, efter 20 Aars Arbejde i Faget.

Fagalderens Betydning belyses yderligere, naar man eliminerer Alderens Betydning og undersøger Fagalderens Indflydelse paa Lønnen hos Syersker paa samme Alderstrin. (Se næste Side).

Denne Liste giver Lejlighed til at sammenligne Gennemsnitsindtægten for Syersker med samme Alder

Fagalder

Alder	højest 5 Aar		over 5 til 15 Aar		over 15 til 25 Aar		over 25 Aar	
	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt i Kroner	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt i Kroner	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt i Kroner	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt i Kroner
Under 20 Aar.....	66	255	—	—	—	—	—	—
20—29 —	181	349	116	394	—	—	—	—
30—39 —	80	294	139	375	60	479	—	—
40—49 —	20	223	49	294	28	384	14	330
50 Aar og derover...	11	217	19	215	15	222	25	286
Tilsammen...	358	308	323	360	103	416	39	301

og forskellig Fagalder. Det vil da ses, at for Aldersklassen 20—29 Aar viser der sig en Fremgang i Aarsindtægt paa 45 Kroner fra den yngste Fagalder (højest 5 Aar) til den ældste (5—15 Aar). For Alderen 30—39 stiger Lønnen endnu stærkere med den stigende Fagalder, først 81 Kr. fra yngste til mellemste og dernæst 104 Kr. fra mellemste til ældste Fagalder. Det er altsaa Fagalderen fra 15—25, der er den bedst lønnede og det samme er Tilfældet for Aldersklassen 40—49 Aar. For Aldersklassen 50 Aar og derover opnaas den højeste Løn først i Fagalderen over 25 Aar. I det hele viser denne Tabel paa en slaaende Maade, at Lønnen stiger med Fagalderen.

At højere Fagalder giver højere Løn, hidrører for en Del fra, at de, der begynde at arbejde som Syersker i en senere Alder, (og som altsaa have lav Fagalder), kun opnaa en lav Løn. Derfor er iblandt de 50aarige de bedst lønnede de, der have arbejdet i 25 Aar i Faget, fordi det er dem, der ere begyndte i deres Ungdom. At Lønnen stiger med Fagalderen, berettiger ikke uden videre til den Slutning, at de mange Aars Øvelse giver større Dygtighed og følgelig højere Løn. Det er kun den ene Side af Sagen, men Aarsags-sammenhængen kan ogsaa være den, at det er de dygtige, der bliver ved at arbejde i Faget trods Ægteskab og andre Forhindringer, medens de mindre dygtige og mindre vellønnede falde fra paa et tidligere Tidspunkt. I Virkeligheden er det jo kun et Mindretal af Syersker, der opnaa den højere Fagalder. Af de 829 Syersker med opgiven Fagalder have 358 eller over de to Femtedele arbejdet højest 5 Aar i Faget, 573, altsaa over to Tredjedele, højest 10 Aar. Over 20 Aars Arbejde i Faget er kun naaet

af 72, altsaa ikke engang af 10 pCt. af samtlige Syersker. Men herved maa det dog erindres, at vi ikke faa Syerskerne i Tale paa det Tidspunkt, da de forlod Faget, men paa et tilfældigt Tidspunkt under deres Arbejde, og at Befolkningens Væxt og andre Forhold spille en Rolle, man ikke her kan kontrollere.

Det maa formodes, at de vanskeligste Fag med længere Læretid vise forholdsvis de gunstigste Resultater for de ældre Arbejdere i Faget, og dette er ogsaa Tilfældet, som nedenstaaende Tavle viser. Ved Fag med lang Læretid forstaaes Dameskrædderinder, Kaabesyersker og Herreskrædderinder, ved Fag med kort Læretid Linnedsyersker, Handskesyersker, Korsetsyersker og Maskere. De mindre Fag ere ikke medtagne, da Læretiden her er forskellig.

Fagalder	Fag med lang Læretid		Fag med kort Læretid	
	Antal	Gennemsnitlig Aarsindtægt	Antal	Gennemsnitlig Aarsindtægt
		Kr.		Kr.
højest 5 Aar ...	234	336	75	265
5—10 — ...	133	394	55	300
10—15 — ...	72	377	31	324
15—20 — ...	49	468	19	246
20—25 — ...	17	511	9	277
over 25 — ...	20	365	17	239
Ialt...	525	375	206	280

Man vil se, at for Fagene med kort Læretid kulminerer Indtægten allerede ved 10—15 Aars Fagalder, medens Fagene med lang Læretid først naa den højeste Løn i Fagalderen 20—25 Aar.

Tavlen tydeliggør tillige stærkt den Indflydelse, Læretidens Længde har paa Lønnen, og den viser, at der i Fag med lang Læretid allerede i den yngste Fagalder opnaas højere Indtægt, end der i Fag med kort Læretid nogensinde naas.

Den viser ogsaa, at i Fag med lang Læretid ligger Lønnen i de første fem Aar længere nede under Fagets Gennemsnitsløn end i Fag med kort Læretid. At der dog i Fag med lang Læretid allerede i disse Aar naas en ret god Løn, hænger vel nok sammen med, at de paagældende for det meste er i den kraftigste og mest arbejdsdygtige Alder.

Hvad de enkelte Fag angaar, er der betydelig Forskel paa Fagalderen.

Fag	Fagalder	
	højest 10 Aar	over 10 Aar
Dameskrædderinder	130	81
Kaabesyersker	120	43
Herreskrædderinder	118	35
Linnedsyersker	61	32
Handskesyersker	28	33
Korsetsyersker	23	7
Maskere	18	4
Mindre Grupper	76	22

Som det vil ses, er det Handskesyerskerne, der have den højeste Fagalder, og derefter følge Dameskrædderinderne. Den laveste Fagalder have Maskerne og derefter Korsetsyersker og Kaabesyersker.

Fagalderens Indflydelse paa Indtægten i de enkelte større Fag ses af følgende Tavle.

Fag	Fagalder			
	højest 15 Aar		over 15 Aar	
	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt	Antal	Gennemsnitl. Aarsindtægt
		Kr.		Kr.
Dameskrædderinder	165	346	45	508
Kaabesyersker	141	362	20	444
Herreskrædderinder	132	366	21	398
Linnedsyersker	71	284	21	198
Handskeyersker	42	317	19	309

Hvert af de tre Fag med lang Læretid har højest Indtægt for den ældre Fagalder, hvert af de to Fag med kort Læretid har højest Indtægt for den yngre Fagalder. Men der er alligevel stor Forskel paa de enkelte Fag. For Dameskrædderinderne stiger Lønnen mest med Fagalderen. Stigningen udgør her 162 Kr. (47 pCt.). For Kaabesyersker er Stigningen halvt saa stor (82 Kr. eller 23 pCt.), for Herreskrædderinderne langt ringere (32 Kr. eller 9 pCt.). For Handskeyerskerne synker Lønnen ganske lidt (8 Kr. eller 3 pCt.) ved den stigende Fagalder, for Linnedsyersker meget betydelig (86 Kr. eller 30 pCt. I det hele er Dameskrædderinderne det Fag, der bedst holder Lønnen oppe ved synkende Helbred, stigende Alder og stigende Fagalder.

d. Løn og ægteskabelig Stilling.

Den betydelige Indflydelse, ægteskabelig Stilling har paa Lønnens Størrelse, viser følgende Oversigt.

Som det ses, er den gennemsnitlige Aarsindtægt for Enkerne 27 Kr. mindre end for de ugifte, men for

Aarsindtægt	ugifte	gifte	Enker	Ialt
Under 300 Kr.....	155	115	52	322
300—400 —.....	188	58	48	294
over 400 —.....	161	28	30	219
Gennemsnitlig Aarsindtægt.....	370 Kr.	283 Kr.	333 Kr.	343 Kr.

de gifte atter 50 Kr. mindre end for Enkerne. Sammenholdes Enkernes Indtægt med Gennemsnitsindtægten for Faget, er den kun 10 Kr. ringere. Den ringere Indtægt for Enker behøver ingen anden Forklaring end Alderen. Enkerne tilhøre følgende Aldersklasser.

		Aldersklassens gennemsnitlige Aarsindtægt
7 i Alderen	20—29 Aar	368 Kr.
49 —	30—39 —	375 —
42 —	40—49 —	311 —
32 —	50 o. d.	239 —

Den gennemsnitlige Aarsindtægt beregnet paa Grundlag af disse Alderstrin uden Hensyn til ægteskabelig Stilling vilde udgøre 320 Kr., altsaa mindre end Enkernes Gennemsnitsindtægt. Hertil kommer saa, at der er forholdsvis mange Enker i et Par af de daarliglønnede Fag (Linnedsyersker og mindre Fag). Tages Hensyn hertil, er Enkernes Indtægt lige saa høj som de ugiftes under iøvrigt lige Forhold, d. i. i samme Alder og Fag.

Helt anderledes med de gifte. Der er ganske vist forholdsvis mange gifte iblandt de daarligst lønnede Fag Maskere og Linnedsyersker, men Flertallet af de

gifte tilhører dog de bedre stillede Fag. Og hvad Alderen angaar, findes de fleste gifte blandt de velstillede Aldersklasser. Beregnet efter Alderen skulde vore gifte Syerskers Aarsindtægt være 351 Kr., beregnet efter de Fag, de tilhøre, skulde den være 332 Kr. Naar begge Hensyn forenes, vilde de gifte Syerskers Aarsindtægt altsaa blive en Ubetydelighed lavere end de 343 Kr., der er Gennemsnitsindtægten for alle vore Syersker. Det maa da antages, at de gifte Syerskers betydelig ringere Indtægt virkelig skyldes deres ægteskabelige Stilling. Denne fører med sig, at de ikke anvende deres hele Arbejdskraft i Fagets Tjeneste. Forsaavidt Enkerne ogsaa ofte have egen Husstand med Børn, tvinges de af det haarde økonomiske Tryk til et mere energisk Arbejde end Hustruen, der ikke udelukkende er henvist til at sørge for sig selv.

e. Løn og Arbejdssted.

Hvor heldig de Syersker ere stillede, der arbejde som Dameskrædderinder hos Familjer, er allerede omtalt, her staar da kun tilbage at sammenligne Indtægten for dem, der arbejde paa en Systue, og dem, der arbejde i deres eget Hjem (se Tavlen næste Side).

Det vil ses, at Gennemsnitsindtægten paa Systuerne er noget lavere end for Hjemmearbejderne. De meget høje og meget lave Indtægter haves fortrinsvis i Hjemmet. Det sidste forklares dels ved, at de gifte næsten kun arbejde i Hjemmet, dels ved, at de mindre arbejdsdygtige, gamle og udslidte Personer, væsenlig ere henviste til Hjemmearbejde. Endelig er de daarligst stillede Fag, Maskning, Linnedsyning og Handskesyning ganske eller overvejende Hjemmearbejde. Paa den ene Side

Aarsindtægt	hjemme	paa Sy- stue	blandet
Højest 200 Kr.....	149	31	8
201—299 —	87	39	8
300 —	92	20	13
301—400 —	111	46	10
401—500 —	71	21	8
501—700 —	56	8	1
over 700 —	28	—	1
Tilsammen...	594	165	49
Gennemsnitlig Aarsindtægt...	343 Kr.	316 Kr.	328 Kr.

vrager Systuerne dem, der ikke kunne yde middelgodt Arbejde, paa den anden Side betale de kun Middelløn. Under Betegnelsen »blandet« findes opført de Syersker, der undertiden arbejde hjemme, undertiden paa Systuer eller hos Familjer. De staa lidt under den gennemsnitlige Aarsindtægt for Syersker, hvad der ikke kan undre, da de ikke have fast Arbejde nogetsteds.

Sammenlignes de enkelte Fag, i hvilke der findes et større Antal Systuearbejdersker, faas følgende Resultat (se Tavlen næste Side).

Det vil ses, at der er en Del Forskel. De Syersker, der arbejde paa Systuer, ere ringest stillede blandt Kaabesyerskerne — hvor de vel i Reglen ere Andenhaandsarbejdere, der hjælpe en Syerske, som syr for Forretning. Mindst er Forskellen mellem Hjemmearbejdere og Systuearbejdere blandt Herreskrædderne, men Hjemmearbejderne ere dog ogsaa her de bedst stillede.

Aarsindtægt	Dameskrædderinder		Kaabesyersker		Herreskrædderinder	
	hjemme	paa Sy-stuer	hjemme	paa Sy-stuer	hjemme	paa Sy-stuer
Under 300 Kr....	31	14	26	31	39	9
300—400 —	47	20	43	13	39	14
over 400 —	33	3	42	6	46	7
Tilsammen...	111	37	111	50	124	30
Gennemsnitl.						
Aarsindtægt..	388 Kr.	306 Kr.	415 Kr.	282 Kr.	380 Kr.	339 Kr.

Middelløn for Syersker.

Der er nu*) givet Læserne nogen Lejlighed til selvstændig at vurdere Berettigelsen af den beregnede Gennemsnitsløn for Syersker, der jo var 343 Kr. aarlig. Det vil ses, at der baade blandt de mindste Indtægter og blandt de største ere nogle, der burde udskydes. Blandt de sidste burde naturligvis udskydes de, der arbejde med Medhjælpere, hvorhos der ogsaa kunde være Grund til at tage noget Forbehold overfor de selvstændig erhvervende, der forholdsvis levere et større Bidrag til de øverste Lønklasser end Lønarbejderne. Men dersom man vilde lade alle de selvstændig erhvervende Dameskrædderinder ude af Betragtning, vilde derved det almindelige Lønniveau kun trykkes 5 à 6 Kr. ned. Og de selvstændig erhvervende i de øvrige Fag rekrutere fuldt saa meget den laveste som de øverste Lønningsklasser. Men der er formentlig ingen Grund til at foretage denne Ud-

*) I et Afsnit, der her forbigaas.

sondring. Paa den anden Side gaar det naturligvis ikke an, naar man vil have et Billede af Syerskernes Erhvervsforhold, ensidig at udskyde de lavest lønnede. Og vilde man ved Udfindelsen af Gennemsnitsindtægten udskyde paa den ene Side de 188, der have højest 200 Kr. i Aarsindtægt, og paa den anden Side de 108, der have over 500 Kr., da vilde Gennemsnitsindtægten for de tilbagestaaende 539 kun blive en Ubetydelighed højere, nemlig 346 Kr.

Men det forstaar sig, at den Gennemsnitsindtægt af omtrent halvfjerde hundrede Kroner, der fremgaar af nærværende Undersøgelse, ikke kan betragtes som det gennemsnitlige Vederlag for en fuldt arbejdsdygtig Syerskes hele Arbejdskraft. Særlig er der Grund til at fremdrage den Omstændighed, at de gifte Syersker ordenligvis ikke anvende hele deres Arbejdskraft paa Syningen, og at de da ogsaa, som vi have set, tjene betydelig mindre end de ugifte. Derfor maa man, naar man vil vide, hvad der gennemsnitlig kan tjenes ved Syning, se bort fra de gifte. Tilbage blive de 504 ugifte med en Gennemsnitsindtægt af 370 Kr. og de 130 Enker med en Gennemsnitsindtægt paa 333 Kr. Herefter udgør for ikke gifte Syersker den gennemsnitlige Aarsindtægt 362 Kr. og dette er da, hvad en Syerske ved Anvendelse af hele sin Arbejdskraft gennemsnitlig fortjener. Men under denne Gennemsnitsberegning er jo medtaget et stort Antal, der enten paa Grund af høj Alder eller daarligt Helbred have en langt ringere Fortjeneste end den sædvanlige, samt ogsaa nogle, der som Begyndere med ung Alder maa nøjes med en mindre Løn. Vil man vide, hvad der kan anses for Gennemsnitsindtægt for

en uddannet og fuldt arbejdsdygtig Syerske, bør man tage til Udgangspunkt Aldersklasserne 20 til 39 Aar og endda af disse udsondre foruden de gifte endvidere dem, der lide af et daarligt Helbred. Tilbage bliver der rigtignok kun 37 pCt. af de 835 Syersker, som man maaske med et enkelt Ord kan betegne som de »mangelfri«. Den gennemsnitlige Aarsindtægt for disse mangelfri Syersker ses af omstaaende Tavle.

Det er betegnende, at der blandt Maskerne ikke findes en eneste mangelfri Syerske. Forøvrigt er der forholdsvis færrest mangelfri blandt Linnedsyerskerne, forholdsvis flest blandt Kaabesyerskerne. Forskellen er saa stor, at over Halvdelen af Kaabesyerskerne ere mangelfri men ikke engang en Fjerdedel af Linnedsyerskerne. I de øvrige Fag bevæger Antallet af mangelfri sig mellem 30 og 40 pCt. Det Fag, der har det mindste Antal mangelfri, er ganske naturlig ogsaa det, hvor Aarsindtægten for hele Faget afviger mest fra Aarsindtægten for de mangelfri. Kaabesyning og Dameskræddersyning ere de Fag, i hvilke Alder og daarligt Helbred drage mindst nedad. Dette skyldes blandt Kaabesyerskerne de gamles og svageliges mindre Antal, men blandt Dameskrædderinderne overvejende de selvstændig erhvervende. Det vil ses, at Herreskrædderinderne, naar Hensyn alene tages til de mangelfri, er det bedst lønnede Fag. Dette kunde tænkes at hidrøre fra, at de bedst lønnede Specialiteter vare fyldigst repræsenterede blandt de mangelfri, men det er kun for en ringe Del Tilfældet^{*)}. Det har da sin

*) Der er blandt de 61 mangelfri Herreskrædderinder 24 Benklædesyerker, 13 Vestesyersker, 10 Frakkesyersker, 12 Herreskrædderinder i Almindelighed og kun 2 Syersker af Børnetøj.

Gennemsnitsindtægt for ikke gifte Syersker i Alderen 20—39 Aar
med godt og nogenlunde godt Helbred.

Fag	Hele Antallet	Antal af mangelfri	Samme i Procent af hele Antallet	Gennemsnits- indtægt for hele Faget	Gennemsnits- indtægt for de mangelfri	Merindtægt for de mangelfri	Samme i Procent
Dameskredderinder	212	76	pCk. 36	Kr. 382	Kr. 426	Kr. 44	pCk. 11 ₄
Kabesyersker	163	84	52	374	421	47	12 ₈
Herrskredderinder	154	61	40	372	449	77	20 ₇
Linnedsyersker	94	23	24	268	366	98	36 ₈
Handskesyersker	61	20	33	314	408	94	29 ₈
Korsetsyersker	30	12	40	355	407	52	14 ₈
Maskere	22	—	—	142	—	—	—
Mindre Fag	99	30	30	297	342	45	15 ₂
Alle Syersker...	835	306	37	343	415	72	21 ₀

Interesse, at det Fag, ved hvilket Kvinden trænger ind paa »Mandens Arbejdsmarked«, er det bedst lønnede af alle Syfagene for dem, der staa i den kraftige Alder med godt Helbred. Det kan ogsaa erindres, at Herreskrædderindernes Løn synker stærkt ved daarligt Helbred og høj Alder. Deraf følger, at Afstanden mellem Fagets Gennemsnitsløn og Lønnen for de mangelfri bliver større.

For Syerskerne som Helhed bliver Resultatet, at Gennemsnitsindtægten for de mangelfri er 72 Kr. højere, end den er for alle Syersker og 53 Kr. højere end for de ikke gifte, saa at den udgør 415 Kr.

Der er nogen Grund til at fremhæve dette, thi det er sandsynligvis de mangelfri Syersker, som der i de officielle Undersøgelser fortrinsvis tages Sigte paa, og det er vel dem, der regnes med i Arbejdsgivernes Opgivelser.

I den iaar udkomne officielle Statistik over Arbejdslønnen i København i Aaret 1892 angives i Tabellerne den gennemsnitlige Dagløn for Syersker (Systuer o. l.) til 2 Kr. og den gennemsnitlige Ugefortjeneste ved Akkordarbejde til 12 Kr. Oplysninger foreligge fra tre Forretninger (omfattende Konfektion, Modefag, Dameskrædderarbejde, Broderi m. m.). I Overensstemmelse med disse Oplysninger ere Tabellerne af-fattede. Men i Bemærkningerne tages der det For-

Den bedste Specialitet, Vestesyning, er da lidt fyldigere, den ringeste, Syning af Børnedragter, meget svagere repræsenteret iblandt de mangelfri end i Faget som Helhed. Fagets Gennemsnitsløn vilde med de mangelfris Faggruppering blive 380 Kr., o: kun 8 Kr. over hele Fagets Gennemsnitsløn. Disse 8 Kr. ere altsaa alt, hvad de mangelfri have vundet ved den ændrede Fordeling af Specialiteterne.

behold, at »Flertallet grupperer sig nærmere om 300 Kr. i Aarsindtægt end om 600 Kr.«, ligesom det særlig om Linnedsyerskerne siges, at deres »Fortjeneste gennemsnitlig knap kan sættes til 1 Kr. daglig og deres Aarsindtægt altsaa højst udgør ca. 300 Kr.«. Begge disse Forbehold ere jo i god Overensstemmelse med denne Undersøgelses Resultater, men de vise da rigtig nok ogsaa, at Tallene i Tabellen ikke gøre Krav paa at være virkelige Gennemsnitstal. De udtrykke Forholdene paa enkelte Magasiner, sandsynligvis nogle af de fineste og dyreste, der for at tilfredsstille deres Kunder maa udsøge de dygtigste Syersker og da ogsaa maa betale adskilligt mere end Fagets Gennemsnitsløn. Der er da ingen virkelig Modsætning mellem de officielle Tal og vor Undersøgelses Resultater.

Der kan da ogsaa bemærkes, at for 10 Aar siden opgav den officielle københavnske Statistik den gennemsnitlige Dagløn for Syersker til 1 Kr. 50 Øre, og de adspurgte Magasiner angav da 10 Kr. som gennemsnitlig Ugefortjeneste ved Akkordarbejde, og der tilføjes desuden, at dette Beløb »vistnok maa reduceres noget for almindelige Syersker (Dameskræddersyning)«.

Herreskrædderindernes gennemsnitlige Dagløn angives i den officielle Statistik af 1892 til 1 Kr. 75 Øre og den gennemsnitlige Akkordugefortjeneste til 8 Kr. Disse Tal stemme jo godt med vore Undersøgelser Resultater. Vi kom til en gennemsnitlig Dagløn for Herreskrædderinder af 1 Kr. 44 Øre, og heri ere jo alle de mindre arbejdsdygtige medtagne. Regnes der i Overensstemmelse med det foran fremstillede et Tillæg af en Femtedel for de mangelfri, faa vi en Dagløn for disse af 1 Kr. 73 Øre, hvad der ligger ganske

tæt ved den officielle Statistiks Dagløn (1 Kr. 75 Øre) og langt over dens Dagindtægt ved Akkordarbejde, der udgør uden Søndagsarbejde 1 Kr. 33 Øre.

Paa dette Omraade ere altsaa vore Tal højere end de officielle. Dette hidrører formodenlig fra, at den officielle Statistik her ikke blot har to Skræddermestre, men ogsaa to Fagforeninger til Kilde. Interessant er det, at de »kvindelige Herreskrædderes Fagforening« ansætter de kvindelige Skrædderes almindelige Aarsindtægt til 300 à 350 Kr. — altsaa betydelig lavere end denne Undersøgelse, ifølge hvilken den gennemsnitlige Aarsindtægt for alle Herreskrædderinderne var 372 Kr., og for de mangelfri 449 Kr.

Dette bør fremhæves, thi det laa jo ellers nær at formode, at vor Undersøgelse var behæftet med en vis Ensidedighed som kun bygget paa Arbejdernes egne Opgivelser. Men her peger vore Resultater hen imod den Midterlinje, som naas ved at sammenholde Fagforeningernes Opgivelser med Arbejdsgivernes og endda lidt over denne.

For Handskesyysker har den officielle Statistik ingen Opgivelse af Dagløn, men Opgivelse af 6 Kr. som ugenlig Minimumsindtægt ved Akkordarbejde, 10 Kr. som Gennemsnitsindtægt. Disse Tal ere væsenlig byggede paa Opgivelse fra to Handskefabrikanter. De afvige jo fra vore Tal ligesom Tabellens Tal for Dameskrædderinder. Men deri er der Overensstemmelse mellem de officielle Tal og vore, at Handskesyning er væsenlig ringere lønnet end Dameskræddersyning.

For Tricotagesyysker, der i den officielle Statistik sammenfattes med Maskinstrikkere, opgives for Størstedelen af Arbejderskerne en Aarsindtægt af

ca. 300 Kr. Dette stemmer fuldstændig med vore faa Oplysninger, der lød paa 297 Kr. Men her har da ogsaa den officielle Statistik ved Siden af Fabrikerne haft en Fagforening (Maskinstrikkernes) at bygge paa.

Hvad den officielle Statistik meddeler om Straahattesyning, stemmer ligeledes ganske vel med vore enkelte Oplysninger.

Hermed have vi da udtømt de Sammenligningspunkter, den nyeste officielle Statistik frembyder. I de af Indenrigsministeriet i 1872 udgivne Oplysninger angives for 133 kvindelige Skræddere (5: vistnok Herreskrædderinder) over 18 Aar i Staden København en Gennemsnitsdagløn af 55 Sk. = 1 Kr. 15 Øre og for 16 Dameskrædderinder opgives en Dagløn af 67 Øre à 1 Kr. Sammenlignes dette med vor Undersøgelses Resultater, peger det i Retning af et betydeligt Fremskridt. Vi fik 1 Kr. 44 Øre og 1 Kr. 46 Øre i gennemsnitlig Dagløn for Herre- og Dameskrædderinder — alt indbefattet — men for de mangelfri Herreskrædderinder næsten 30 Øre mere. Selv om man holder sig til det første Tal, bliver det dog for Herreskrædderinderne en Fremgang i de 20 Aar af 25 pCt., og for Dameskrædderinderne vilde Lønnen være forøget endnu langt mere. Jeg anfører dette nærmest for at vise, at denne Sammenligning ikke tyder paa, at vor Undersøgelses Resultater ere for lave.

Efter at vi have givet disse Oplysninger om, hvad der tjenes i de forskellige Fag i den kraftigste Alder med et godt Helbred, er det dog rigtigt sluttelig at minde om, at den Opgivelse, der svarer til de virkelige Forhold, er den, der ikke blot tager Sigte paa de sunde Syersker i deres kraftige Alder, men med-

tager alle Syersker, de syge med de sunde, de gamle med de unge. Naar vi opgive en Gennemsnitsaarsindtægt af omkring ved halvfjerde hundrede Kroner for en københavnsk Syerske, da komme vi Virkeligheden nærmest.

Naturligvis kan der opkastes en Tvivl om, hvorvidt vore Tal nu ogsaa ere fuldt ud repræsentative. Det er jo dog, naar Alt kommer til Alt, kun en lille Brøkdelen af de københavnske Syersker, vi have faaet i Tale, og det er kun Arbejdersken — kun den ene Part — vi have spurgt. Men taler dette for, at Tallene kunne være for lave, da er der en ligesaa væsenlig Omstændighed, der peger i modsat Retning. De Syersker, det har været lettest at faa i Tale, er de selvstændige og de, der arbejde umiddelbart for Forretning. Andenhaandsarbejderne, der hjælpe andre Syersker, ere da uden Tvivl svagest repræsenterede, og det er naturligvis de ringest lønnede. Der kan ogsaa være Føje til her at erindre om, at efter Folketællingens Resultater omfatter denne Undersøgelse forholdsvis faa af de ældste Syersker, der jo tillige ere de ringest stillede. Der er da næppe Grund til at nære nogen Formodning om, at vore Tal ere for lave. Og de stemmer jo ogsaa godt med, hvad den officielle Statistik faar frem der, hvor den bygger paa Oplysninger baade fra Arbejdsgivere og fra Arbejdere.

Jødernes Tal i Danmark.

Af

Emil Elberling.

De første Jøder kom til Danmark i Midten af det 17de Hundredaar, oprindelig kun saakaldte »portugisiske«, senere ogsaa »tyske«; men deres Tal var meget ringe. 1726 omfattede Menigheden i København 65 Familier*) og 30 Aar senere dobbelt saa mange eller vel omtrent 800 Mennesker. Menighedens Indberetninger til Regeringen fra Aarene 1790—98 opgive Tallet imellem 1462 og 1634 — Tilvæksten skyldtes nærmest Indvandring fra Tyskland — og ved Udgangen af det 18de Hundredaar mener Nathanson at kunne beregne Tallet til omtrent 2000. Dette stemmer ogsaa godt med den Erklæring, som Repræsentanterne for den jødiske Menighed udsendte i Aaret 1813 ved Udbruddet af den literære Jødefejde; thi der sættes**) Tallet til omtrent 2400, deraf 1170 af Mand- og 1230 af Kvindekønnet. For de andre Byers Vedkommende er vor Kundskab endnu ringere og langt mindre sikker. Til Ribe maa

*) Nathanson: Historisk Fremstilling af Jødernes Forhold og Stilling i Danmark. Kbhvn. 1860. S. 13, 21 og 98.

**) Repræsentanterne f. d. jød. M. til deres Medborgere af den kristne Tro. S. 7.

der allerede 1680 være kommet nogle Familier; i Fredericia fandtes der i Aaret 1700 4 Familier, medens der 1765 var 30; Nakskov har maaske endda haft den ældste jødiske Menighed, thi allerede 1714 nævnes her et Bedehus*). Omtrent 1780 var der mindre Samlinger af Jøder i Helsingør, Maribo og Nyborg, og i Aarene 1803—5 stadfæstedes Synagoger for Menigheder i Odense, Assens, Faaborg, Aalborg, Viborg, Randers, Aarhus og Horsens, medens der omtrent samtidig oprettedes saadanne i Helsingør, Hillerød og Slagelse**). Men for hele dette Tidsrum har man ingensomhelst Talopgivelser, og hvor fejlagtige Forestillingerne vare om Jødernes Talrighed, ses klart af en engelsk Rejse-skildding fra 1809, hvori det hedder, at Jøderne i Aalborg udgjorde en Tiendedel af Indbyggerne, altsaa omtrent 600, medens der i Virkeligheden kun var 113***).

Den første, fuldstændige og nøjagtige Opgivelse over Jødernes Tal her i Landet er fra Folketællingen 1834, da de viste sig at udgøre ialt 4064, nemlig 2465 i København, 1545 i Købstæderne og 54 paa Landet, altsaa i Forhold til Kongerigets hele Folkemængde 3,3 pro mille. Man vil strax blive opmærksom paa, at Tilvæksten i København i den sidste Snest Aar kun var meget ringe, ikke engang 100, og dette forklares jo simpelthen deraf, at der netop i dette Tidsrum var saa

*) A. D. Cohen. De mosaiske Trosbekenderes Stilling i Danmark. Odense 1837. S. 13, jvf. S. 179; S. 12, jvf. S. 184.

**) Cohen, nævnte Skrift. S. 14 og S. 180—85.

***) Macdonalds Travels through Denmark and part of Sweden. London 1809. I. S. 52. Skriftet er omtalt i Tidsskriftet Athene. 1816 S. 141. Jvf. Cohen. S. 98, hvor der med Urette staar en Sjettedel i Stedet for en Tiendedel.

mange, der lod sig døbe. Rationalismen, som dengang var saa udbredt ikke blot i den danske Kirke, men ogsaa iblandt Jøderne selv, gjorde det lettere for disse at bekvemme sig til, hvad der nærmest gjaldt for en Form-sag, men som samtidig gav et Adkomstbrev til fuld borgerlig Ligestilling og selskabeligt Samkvem. Andre nøjedes med at lade Børnene døbe for saaledes dog at lade disse opnaa de nævnte Goder*). Den samme Indflydelse gjorde sig i stor Maalestok gældende i Tyskland, hvor i samme Tidsrum en Mængde Jøder gik over til den kristne Kirke: alene i Berlin lod indtil 1823 1236 Jøder, d. v. s. Halvdelen af Menigheden, og netop den mest dannede og velhavende Del, sig døbe; de voldsomme Optøjer imod Jøderne 1819 medvirkede ogsaa til at fremskynde denne hovedkulds Overgang.

Sammenligner man Tællingen 1834 med de følgende, gør man hurtig den Iagttagelse, at Jøderne herhjemme i de sidste 56 Aar indtil 1890 saa godt som slet ingen Tilvæxt have faaet, nøjagtig kun med 16 Personer. Der har været nogle smaa Svingninger i Tallene: 1850 var det svundet til 3941, steg 1860 og 1870 til henholdsvis 4214 og 4290, sank paany 1880 til 3946 og er i de sidste ti Aar igen steget til 4080. Men i Sammenligning med den hele Folkemængdes stærke Forøgelse i det samme Tidsrum ere Jøderne i

*) Efter hvad der er meddelt mig fra god Kilde, skal M. L. Nathanson have næret den ret fantastiske Plan, at alle Jøderne paa en Gang skulde lade sig døbe, men alligevel danne en særskilt israelittisk Menighed. Da dette ikke lod sig gennemføre, lod han baade sine egne Børn døbe og overtalte flere unge Mænd, som han særlig havde taget sig af og øvede Indflydelse paa, til det samme, saaledes Digteren H. Hertz og Filologen Henrichsen.

Virkeligheden i stadig Tilbagegang. 1850 udgjorde de endnu lidt over 3 pro mille, 1860 2₁₆, 1870 2₁₄, 1880 ikkun 2 og 1890 knap 1₁₉ pro mille af Befolkningen. Saafremt Jøderne siden 1834 havde haft samme Tilvæxt som det øvrige Folk, vilde deres Tal nu være 7350 eller næsten 3300 større, end det i Virkeligheden er.

Den anden lagttagelse, man vil gøre, er, at Jøderne mere og mere samles i Hovedstaden; her voxer Tallet nemlig ved næsten hver Folketælling. 1850 var der 2500, 1860 2858, 1870 3145, 1880 3030 og 1890 3264; men hertil bør fornuftigvis føjes de, der bo paa Frederiksberg, nemlig 227 i Aaret 1890 imod 95 ti Aar tidligere, og i alt bliver der altsaa 3491 eller syv Ottendedele, medens der 1834 kun var fem Ottendedele af Landets Jøder samlede i Hovedstaden. Dog heller ikke for dennes Vedkommende staar Jødernes Tilvæxt paa lige Fod med den øvrige Befolknings: 1834 udgjorde de over 2 Proc., 1860 1₁₈, 1870 1₁₆, 1880 1₁₂, men 1890 knap 1 Proc. af Befolkningen.

Udenfor København boede 1834 lidt over 1600 Jøder, men 1890 kun 600; i hele Tidsrummet have de været meget ulige fordelte over hele Landet. Udenfor Købstæderne har der aldrig boet ret mange, men fuldt nøjagtig kunne Tallene ikke opgives, fordi Handelspladserne og Frederiksberg ved Folketællingerne ere blevne medtagne under Landet. Fraregnes Frederiksberg har der kun været imellem 30 og 100; 1890 var der 97, deraf 52 paa Øerne og 45 i Nørrejylland. I Købstæderne var der 1834 1545, nemlig 356 paa Sjælland og Møn, 118 paa Lolland og Falster, 376 paa Fyn og Langeland, 124 i de to nordjydske Amter (Aalborg og Hjørring), 492 i de fire østjyske

(Randers, Aarhus, Skanderborg og Vejle) og 79 i de fire vestjydske (Thisted, Viborg, Ringkøbing og Ribe). Siden er Tallet stadig aftaget, dog ingenlunde ligelig i de enkelte Landsdele. Allerede 1850 var det formindsket med næsten 200, indtil 1358; Nedgangen var væsentligst paa Øerne (fra 850 til 687). I det følgende Tiaar var Nedgangen 136, men saaledes, at Tallet paa Øerne sank med 180, næsten alene paa Sjælland og Fyn, medens det voxede i Nørrejylland og særlig i de østlige Amter. 1860—70 var Nedgangen 234, deraf den større Halvdel paa Sjælland og Fyn, men ellers over hele Landet. 1870—80 var Nedgangen 260, stærkest paa Fyn, som mistede mere end Halvdelen af sin jødiske Befolkning, og 1880—90 en yderligere Nedgang af 236, heraf Halvdelen i Østjylland. Sammenligner man 1834 med 1890, ser man, at der er en Nedgang i Sjælland og Fyn af 300 for hver Landsdel, paa Lolland af 90, Nordjylland af 80, i Vestjylland 50 og i Østjylland af 230. 1834 boede nøjagtig ligesaa mange i Østjyllands Byer, som der nu bor i alle Landets Købstæder.

I tabellarisk Form ser Nedgangen saaledes ud:

	Sjælland-Møn	Lolland-Falster	Fyn-Langeland	Nord-Jylland	Øst-Jylland	Vest-Jylland	Ialt
1834	356	118	376	124	492	79	1545
1850	290	73	324	150	460	61	1358
1860	200*	65	241	132	515	68	1222
1870	132	60	188	117	442	49	988
1880	98	47	93	75	381	34	728
1890	51*	28	77**	42	264	28	492

* I paa Bornholm. ** I paa Ærø.

Gennemgaar man Opgivelserne for de enkelte Byers jødiske Befolkning — der siden 1850 ikke findes i de trykte Beretninger om Folketællingerne, men som godhedsfuldt ere meddelte mig af »Statistisk Bureau« — vil man finde, at der er ikke faa Byer, som i hele dette Tidsrum slet ikke have haft nogen jødisk Indbygger eller i hvert Fald kun nogle enkelte, og at der i flere andre aldrig har boet mere end et Par Familier i kortere Tidsrum. Dette gælder ikke alene de smaa Byer som Sorø, Skelskør, Præstø, Skagen, Nibe, Mariager og Skanderborg, men ogsaa om Roskilde, Holbæk, Frederikshavn, Holstebro og Varde. Endnu mærkeligere er det dog, at flere Byer som tidligere have huset en ret anselig Mængde Jøder, nu næsten slet ikke tæller nogen i deres Midte, saaledes Helsingør, Slagelse, Næstved, Middelfart og Assens; ja selv saadanne Byer, hvor Jøderne fra gammel Tid have haft deres Tilhold her i Landet, ere nu tildels blevne forladte, idet Jøderne ere flyttede til Hovedstaden eller helt gaaede op i den øvrige Befolkning. I Ribe er de næsten forsvundne; i Nakskov, Faaborg og Hillerød er kun en lille Brøk tilbage, og paa samme Maade i Fredericia, Aalborg, Aarhus og Odense. Randers er den eneste By, som endnu har en større Menighed (omtrent 150), og selv denne er en Fjerdedel mindre end ved den første Folketælling 1834. I nogle Byer har Nedgangen været temmelig jævn, men i andre mærkværdig brat.

Omstaaende Tabel viser Nedgangen i de vigtigste Byer.

	1834	1850	1860	1880	1890
Helsingør	74	45	28	7	2
Næstved	45	38	28	7	2
Slagelse	90	77	50	12	9
Hillerød	34	21	7	13	7
Køge	19	26	18	17	3
Kallundborg....	37	28	23	13	11
Nakskov	45	36	34	38	18
Nykøbing p. F...	21	4	2	3	4
Assens	69	49	33	4	3
Middelfart	50	32	14	5	4
Svendborg	35	41	13	5	4
Faaborg	77	76	68	31	22
Odense	82	63	56	28	30
Rudkøbing	21	20	25	12	8
Viborg	32	17	19	10	3
Ribe	19	17	13	1	2
Aalborg	113	132	121	68	41
Aarhus	53	48	40	45	12
Horsens	68	60	88	68	35
Fredericia	125	98	96	39	41
Vejle	17	24	35	17	6
Kolding	17	18	27	22	8
Randers	194	185	200	172	146

Spørger man nu om Grunden til den ringe Tilvæxt af Jøder i vort Land, da maa Svaret blive, at den for det første skyldes Overgang til Kristendommen. Vistnok er Tallet paa de Jøder, som i voxen Alder ere blevne døbt i de to sidste Menneskealdere, ikke stort — nøjagtige Opgivelser findes ikke — men det har sikkert været langt tiere Tilfældet, at jødiske Forældre have ladet deres Børn døbe som smaa, uden selv at ville skifte Trosbekendelse, og da der saaledes ingen naturlig Tilgang kom, maatte Tallet formindskes, alt som de højere Aldersklasser døde bort.

Endnu større Afgang er imidlertid fremkaldt ved de blandede Ægteskaber. Indtil 1850 var det en staa-

ende Regel for Regeringen ikke at tillade noget Ægteskab mellem en Kristen og en Jøde, undtagen med det Vilkaar, at alle Børnene skulde døbes. Og om Børnernes Daab end efter 1850 ikke har været nødvendig, har den dog utvivlsomt alligevel fundet Sted i de fleste saadanne Ægteskaber. Vel fattes der ogsaa nøjagtige Opgivelser om dette Forhold, men man kan ved Beregning slutte sig til, hvor mange saadanne Forbindelser der indgaas, og hvilken Indflydelse de øve. Saafremt der i den jødiske Menighed i København forholdsvis forefaldt lige saa mange Vielser som i Hovedstadens øvrige Befolkning, vilde der aarlig være 32; men Gennemsnittallet er kun 16 (1873—91: 308) eller lige Halvdelen. Samtidig er der i København indgaaet 121 borgerlige Ægteskaber mellem Kristne og Jøder (1873—80: 22, 1881—91: 99), og desuden ere vistnok adskillige blandede Ægteskaber blevne kirkelig viede*). Man kan da ikke undres over, at det samlede Tal paa Jøder ikke voxer i Tidernes Løb. Ind- og Udvandringen maa nemlig regnes at opveje hinanden, og Overgang af Kristne til Jødedommen forekommer hertillands overmaade sjælden. En Følge af disse Forhold er, at der i Aarene 1873—91 fødtes i København 1088, men begravedes 1152 Jøder, altsaa et Underskud af 64. Hvis Forholdene havde været som i Københavns Befolkning som Helhed, vilde der have været et Overskud af 730. Da der sluttes saa mange blandede Ægteskaber i København, hvor den største Samling af Jøder findes, er der al Grund til at tro, at de blandede Ægteskaber ogsaa

*) I Aarene 1829—34, da den jødiske Menighed kun talte omtrent 2500, altsaa $\frac{1}{7}$ af den nuværende Størrelse, fandt der aarlig 18 jødiske Vielser Sted.

have haft en væsentlig Indflydelse paa Jødernes Aftagen i vore Købstæder, hvor Jøderne ere langt mere spredte mellem den øvrige Befolkning*).

Det turde have sin Interesse at undersøge, hvorvidt der i andre Lande er lignende Fremtoninger som herhjemme med Hensyn til Jødernes Befolkningsforhold. Der viser sig da først, at Jøderne i Vest- og Mellemeuropa, hvor deres retslige og borgerlige Stilling nogenlunde er den samme som her hjemme, have en lignende Tilbøjelighed til at samles i de store Byer. I England, hvor Jødernes Tal er voxet stærkt i den sidste halve Snes Aar ved Indvandring fra Rusland, indtil henimod 100,000, bor mindst Halvdelen i London. Af de hollandske Jøder (1889: 97,000) bor ligeledes Halvdelen i Amsterdam (1881: 40,000), og i Frankrig, hvor Tallet ved Indvandring er voxet til henimod 80,000, bo 50,000 i Paris. Samme Iagttagelse kan gøres i Tyskland, og saavel Wien som Budapest tæller nu en anselig jødisk Befolkning (henholdsvis 120,000 af 1,400,000 og 100,000 af 500,000).

I Tyskland vise Folketællingerne følgende Resultat. I Preussen var Jødernes Tal 1871 omtrent 326,000; det steg i ni Aar til 364,000, men i de næste ti Aar kun til 372,000, d. v. s. med ialt 14,8 Proc.; men samtidig voxede hele Rigets Befolkning med 21,4 Proc., altsaa en halv Gang mere. Ogsaa mærkes her en stadig Forskydning fra Øst til Vest, saaledes at Jøderne ere aftagne stærkt i Posen (med en Tredjedel 1871—90) og Vestpreussen (med en Femtedel),

*) Ved at gennemgaa en Bog som »Den danske Lægestand« vil man undres ved at se, hvor mange Mænd af utvivlsom jødisk Byrd der have ægtet kristne Kvinder.

medens de tiltage i de vestlige Landskaber og altsaa udbredes mere ligelig. I Berlin er deres Tal voxet fra 36,000 til 80,000 eller mere end fordoblet; men under den umaadelige Stigning af Hovedstadens Folkemængde er Procenttallet dog kun steget fra 4₄ til 5₂. I det øvrige Tyskland har Jødernes Tilvæxt i de 19 Aar kun været meget ringe, nemlig fra 186,600 til 196,100, altsaa 9,500, og i de sidste 10 Aar var der endog en Nedgang af 1700. Alene i Elsass-Lothringen er der siden 1871 en Nedgang af 6,300 (fra 40,900 til 34,600) eller 15 Proc. paa Grund af Udvandring til Frankrig, og naar Tallet i Hamborg i disse Aar er steget med en Tredjedel, fra 13,400 til 17,900, har det kun lidt at sige i Forhold til Tilvæksten i Byens hele Folkemængde (80 Proc.). I det tyske Rige som Helhed var Jødernes Tilvæxt i de 19 Aar kun 11 Proc., og medens de 1871 udgjorde 12₅ pro mille af Folkemængden, udgøre de nu kun 11₅ *). Ligesom i København er altsaa i Tyskland som Helhed kun godt 1 Proc. af Befolkningen Jøder. Jødernes ringe Tilvæxt i Tyskland skyldes fortrinsvis Udvandring. Overgang til Kristendommen finder vel nok tiere Sted end her hjemme, men kan dog ikke øve stor Indflydelse; thi i de 14 Aar 1875—88 siges kun 2100 Jøder at have ladet sig døbe i Preussens 6—7 gamle østlige Landskaber (af ialt 242,000)**). I hvilket Omfang Jøder lade

*) I Slesvig og Holsten var der 1860 3954 Jøder, 1871 3743 og 1890 kun 3571, altsaa en Nedgang i 30 Aar med næsten 10 Proc. Der lever vist nok nu knap 500 i Slesvig og næsten alle i den sydlige Del.

**) 1875—1879 kun 50—80 om Aaret, men 1880 steg Tallet til 120 og voxede siden regelret indtil 348 i det sidste Aar 1888. I samme Tidsrum gik 235 Protestanter over til Jødedommen.

deres Børn døbe uden selv at skifte Trosbekendelse, derom haves ingen Oplysning; men der er saa mange Mænd, som siges at være af jødisk Byrd, at det vistnok tidligere har fundet jævnlig Sted. De blandede Ægteskaber virke ogsaa, omend ikke i saa stor Udstrækning som hertillands; thi kun $\frac{1}{19}$ af Jøderne indgaa saadanne Forbindelser imod en Tredjedel i København. 1881 stiftedes i Preussen 2276 rene jødiske Ægteskaber og 250 blandede, idet 115 Jøder ægtede kristne Kvinder og 135 kristne Mænd jødiske Kvinder.

For at bøde paa, at kun 1 af hvert Hundrede Mennesker i Tyskland er Jøde, medens saa mange tyske Familier ere af tildels jødisk Byrd, have, som bekendt, de tyske Antisemiter fundet paa, at man ogsaa bør henregne til »Semiterne« alle døbte Jøder eller Ætlinger af saadanne og af de blandede Ægteskaber, kort sagt alle med mere eller mindre jødisk Blod i Aarerne, skjønt Ingen tænker paa at regne Ætlingerne af de i sin Tid indvandrede Hugenotter for Franskmand. Dette minder mig om følgende Anekdote, jeg har hørt fortælle om Digteren Poul Møller. Han var en Modstander af den liberale Bevægelse her hjemme i 30'rne og gjorde bl. a. gældende, at alle Liberale vare Jøder. Dette beviste han paa sin lunefulde Maade saaledes: »Se David og Wessely ere begge Jøder*), Orla Lehmann ser ud som en Jøde, og Gjørdwad er Jyde — saa det kommer altsammen ud paa Et!«

Omtrent Halvdelen af de Jøder, der bleve døbt, levede i Berlin. Fra Wien meddeles, at der i Aaret 1886 gik 129 Jøder over til Katholicismen og 27 over til Protestantismen, medens 35 Katholiker (1880—83 ialt 63) bleve Jøder.

*) Vel at mærke, døbte Jøder.

Økonomisk Revue.

Af

cand. polit. G. V. Reumert.

Det er overmaade vigtige Tildragelser, der nu fuldbyrdes paa Verdensmarkedet. Sølvets Demonetisering har gjort et nyt, uhyre Skridt fremad, og hvilken Betydning dette har, forstaas let alene af den Omstændighed, at Størstedelen af Jordens Befolkning bruger dette Metal som Værdimaaler. Det er jo imidlertid ikke Sølvfodslandene og Sølvproduktionslandene alene, der rammes af Sølvprisens Fald, nej, ogsaa Guldfodslandene faa deres Del af Skaden, omend mere indirekte, saavist som det økonomiske Liv i Tidernes Løb og ved Forholdenes Udvikling har formet sig til en samlet, endda fintmærkende, Organisme, der øjeblikkelig reagerer, naar dens Celler paa en eller anden Maade læderes.

Det, som er sket, og det, som endnu er i sin Vorden, er imidlertid hverken noget Nyt eller Uventet; det er tvertimod kun den logiske Konsekvens af mange Aars økonomiske Udvikling. Begyndelsen ligger godt 20 Aar tilbage i Tiden, dengang da det klart gik op for flere og flere Stater, at Guldet var en paalideligere Basis for deres Møntvæsen end Sølvet, og at de som

Følge deraf bestemte sig til at antage Guld møntfoden og anviste Sølv et den beskednere Rolle som Skille-møntmetal. Dette gav Stødet til en successiv For-ringelse af Sølvets Værdi, som i mange Lande følte meget generende, og som efterhaanden førte til, at den frie Sølvudmøntning standsedes i Europas Lande. De sølvproducerende Forenede-Stater følte sig imidlertid mægtige nok til at stemme imod Strømmen og besluttede sig til i den Tro, at de alene formaaede at holde Sølvprisen oppe, at vedtage Bland-Billen i 1878, der forpligtede Regeringen til efter et Værdiforhold mellem Guld og Sølv af 1 til 16 at gøre maanedlige Sølvopkøb for fra 2 til 4 Mill. Doll. Denne Lov afløstes af den Shermanske Bill af 1890, der bestemte, at Finansministeriet maanedlig skulde opkøbe $4\frac{1}{2}$ Mill. Unser Sølv, altsaa omtrent det Dobbelte. Denne Lov, der forpligtede den amerikanske Statskasse til at opkøbe over en Tredjedel af hele Verdens aarlige Sølvproduktion, er endnu i Kraft, og den skyldes det navnlig, at Forholdene paa Sølvmarkedet have tilspidset sig i den Grad, som nu er Tilfældet. Under dens Ægide er de Forenede-Staters Guldbeholdning i de sidste 3 Aar formindsket med godt 150 Mill. Doll., medens Landets Sølvbeholdning er svulmet op efter en ganske overordentlig Maalestok; den amerikanske Statskasse alene laa den 1ste Juli med 156.66 Mill. Unser fint Sølv til en Indkøbspris af 147.14 Mill. Doll., hvorpaa der, som Sølvprisen stod den nævnte Dag, var et Tab af henved 50 Mill. Doll. Denne Bevægelse har fuldbyrdet sig i Henhold til Greshams bekendte Lov, at det ringere Møntmetal fortrænger det bedre. Langt værre end det direkte Tab, som denne Lov

har paaført de Forenede Stater, ere Lovens indirekte Følger: den opstaaede Tvivl om Muligheden af i Længden at kunne opretholde Dollar'ens Guldvardi og den stimulerede Sølvproduktion. Den første avlede Mistillid i og til Handelsverdenen i de Forenede Stater, og den anden gjorde Stillingen paa Sølvmarkedet endnu mere prekær. Et Par Tal om de ædle Metaller's Produktionsforhold vil oplyse dette. I 1861 beløb Verdens Guldproduktion sig til 185.000 Kilo, og den holdt sig nogenlunde konstant i de følgende 30 Aar; først i de sidste Aar er der en kendelig Stigning; ifjor var den saaledes nær oppe ved 200.000 Kilo. Sølvproduktionen er derimod samtidig stegen til det Firedobbelte, idet den i rask stigende Progression er gaaet op fra 1.10 Mill. Kilo i 1861 til 4.70 Mill. Kilo i 1892.

Det, der imidlertid bragte Bægeret til at flyde over, var Indiens pludselige Standsning af den private Sølvudmøntning og Fixering af Rupiens Værdi til 1 sh. 4 d., hvorved dette Land har brudt med det bimetallistiske Princip uden dog at gaa over til Guld-møntfoden. Den indiske Regering har nemlig kun erklæret, at den fremtidig er villig til at give 1 Rupie for 1 sh. 4 d., men ikke omvendt. Derved er altsaa Rupiens Værdi fixeret opadtil; thi den vil ikke i længere Tid kunne overstige 1 sh. 4 d. (med Tillæg af de forsvindende Forsendelsesomkostninger for Gullet), da man selvfølgelig ellers vil foretrække at betale i Guld fremfor i Rupier eller betjene sig af Omvexlingsretten hos de offentlige Kasser i Indien, som Loven giver Anvisning paa. Indien har næst efter de Forenede Stater været det Land, der konsumerede det

største Kvantum Sølv; omtrent $\frac{1}{5}$ af Verdens aarlige Sølvproduktion fandt Anvendelse hos Inderne dels som Mønter og dels i Industriens Tjeneste. Det vakte derfor en overordentlig Bestyrtelse paa Sølvmarkedet, da det blev bekendt, at Indien resolut havde taget Standpunkt i Møntsagen og handlet i Overensstemmelse dermed. Da der just samtidig indløb Meddelelser fra Amerika, som gik ud paa, at Kongressen vilde blive indkaldt først i August, og at Stemningen mod Sherman-Billen nu var saa kraftig, at man med nogenlunde Sikkerhed kunde spaa Sølvopkøbslovens snart forestaaende Ophævelse, opstod der en saadan Panik paa Sølvmarkedet, at Verden vist aldrig har kendt Mage dertil. I Løbet af 8 Dage (fra 22de til 29de Juni) gik Sølvprisen i New-York ned fra 82 til 62 Cents, og i London faldt den fra 38 til 29 d., altsaa omtrent 25 %.

Længe varede det imidlertid ikke, før Tilbage-slaget kom og omtrent den halve Nedgang indhentes. Meddelelse paa Meddelelse indløb om, at Sølvminer i Hundredvis standsede deres Drift, da Produktionen ikke var lønnende til de nuværende Priser, og Sølvvennerne i Amerika, der i politisk Henseende er et meget indflydelsesrigt Parti, samlede sig til kraftig Modstand mod Regeringens og den offentlige Menings Fordring om at faa Sherman-Billen afskaffet. Samtidig rejste der sig ogsaa i Indien nogen Opposition mod den foretagne Valutaregulering, der vil besværliggøre Indiens Udførsel til Guldodslandene og Samhandelen med de østligere liggende Sølvodslande, hvis Beholdning af indiske Rupier vil strømme tilbage til Hjemlandet, hvor de ere tillagte en større Værdi, end deres Sølvindhold angiver. Under Indtrykket heraf gik Sølvprisen rask op for igen at dale langsomt til

c. 15 % under det Niveau, den havde, inden Baissen rigtig tog fat og aldeles derangede Sølvmarkedet.

At Sølvproduktionslandene lide et direkte Tab ved Sølvets Værdiforringelse, er jo en selvfølgelig Sag; men indirekte lide de ogsaa derved, forsaavidt de have kontraheret Laan i Udlandet, hvis Renter skulle betales i Guld. Der er nu f. Ex. Mexiko. Dette Land har i 1891—92 haft en Sølvudførsel paa 36 Mill. Doll. og en Udførsel af Sølvter og sølvholdige Blyter til en Værdi af 12 Mill. Doll.; en lignende Udførsel vil nu give en betydelig mindre Nettoindtægt end dengang. Men dertil kommer, at de i Guld kontraherede udenlandske Laan til deres aarlige Forrentning og Amortisation kræver et Beløb af 5.96 Mill. Doll., til hvis Tilvejebringelse der fordres det dobbelte Antal Sølvdollars, naar Sølvet staar i 30 d. og en mexikansk Dollar altsaa kun er 2 sh. værd. Indadtil vil Sølvets Værdiforringelse ikke føles saa haardt, fordi Arbejdslønnen og andre Driftsomkostninger, der ere ansatte i Sølvdollars, ikke stige saa hurtig eller i samme Omfang, som Sølvdollar'en forringes i Forhold til Guldollar'en, og dertil kommer, at Tilbagegangen i Sølvdollar'ens Købekraft overfor Udlandet vil vanskeliggøre Vareindførselen udefra og altsaa virke som en forøget Beskyttelse af den indenlandske Industri.

Virkningen af Sølvets Værdiforringelse paa Guld- og Sølvlandene er mere indirekte. Selvfølgelig lide alle Ejere af Sølv og paa Sølv lydende Værdipapirer et direkte Tab, naar Sølvprisen gaar ned. Ogsaa Ejere af de paa Guld lydende Obligationer ville lide et Kurstab, hvis vedkommende obligationsudstedende Lands Betalingsevne væsentlig svækkes ved den sted-

fundne Nedgang i Sølvprisen. Desuden ville saadanne Guldfoðslande, som eje flere Sølvmonter, end der er nødvendigt for at besørge Omsætningen, rammes af Værdiforringelsen paa de overskydende Sølvmonter, men de kurserende Sølv-Skillemonter, hvis Værdi fastsættes af vedkommende Stat og bestemmes af dennes Evne til at indløse dem, ville selvfølgelig blive uberrørte af Nedgangen i Sølvets uden Hensyn til, hvor stor denne er. Endelig kunde det tænkes, at Stater, der bleve betænkelige ved at se Sølvets fortsatte Demonetisering, bestemte sig til i højere Grad end hidtil at gaa over til den rene Guldmøntfoð. Betænkkeligheden maatte være saa stærk og vedkommende Land saa velfunderet, at det kunde sætte sig ud over det forøgede Tab, som Salget af dets overflødigblevne Sølv vilde forvolde det, samtidig med at det saa sig istand til at forøge sin Guldbeholdning. I saa Fald maatte altsaa den nu givne Guldbeholdning fordeles over et større Fladerum end det nuværende, hvad der vilde give sig Udtryk i et gennemgaaende lavere Prisniveau for Varerne. Netop den sidstnævnte indirekte Virkning af Faldet i Sølvprisen vilde være overmaade følelig, og den er tilmed ret sandsynlig, eftersom Betingelserne for den latinske Møntunions fortsatte Bestaaen nu ere alvorlig truede.

Det latinske Møntforbund dannedes 1865; de møntforbundne Stater paatog sig temmelig let og ubekymret de nødvendige Lænker, der imidlertid meget hurtigt begyndte at tynges og nu efter 25 Aars Jubilæet true med at knuse Forbundet. Allerede efter 20 Aars Forløb, altsaa i 1885, var man kommen til den Erkendelse, at Forbundet hverken kunde leve eller dø, og i

denne Erkendelse gik Kontrahenterne ind paa at forny Forbundet indtil 1ste Januar 1891 og at lade det bestaa ogsaa efter dette Tidspunkt, forsaavidt det ikke inden Udgangen af Kalenderaaret opsagdes af nogen af Kontrahenterne med et Aars Varsel; men tillige vedtoges en Likvidationsklausul, der skulde finde Anvendelse ved en eventuel Opløsning af Forbundet. Istedetfor at gengive de vidtløftige Regler i Likvidationsklausulen ville vi hellere illustrere Forholdet ved et praktisk Exempel. Lad os tænke os, at Forbundet opsagdes ved dette Aars Udgang til Ophør fra 1ste Januar 1895, og lad os saa se nærmere paa, hvorledes f. Ex. Italien havde at forholde sig. I Løbet af 1895 maatte Italien udvexle sin Beholdning af Femfrancsstykker med de møntforbundne Staters Præg mod disse Landes Beholdning af italienske Femfrancsstykker. Forsaavidt denne Udvexling gav til Resultat, at Italien havde flere af disse Mønter at modtage end at give, maatte dette Land i Tidsrummet fra 1896 til Udgangen af 1899 betale de overskydende Femfrancsstykker enten i Guld eller med 3 Mdrs. Tratter, dog at der af det skyldige Beløb i de 3 første Aar svares en Rentegodtgørelse af 1% og i det sidste af $1\frac{1}{2}\%$.

Angaaende Femfrancsstykkernes og Skillemønternes Fordeling mellem de møntforbundne Lande har Ottomar Haupt nylig opstillet en Kalkulation, der er meget interessant og meget compromitterende for den latinske Møntunions fortsatte Bestaaen. Han fremhæver, at Belgiens Omsætning er fuldt mættet med Femfrancsstykker, og dog ligger der i Frankrigs Bank for 204 Mill. Frs. af disse Mønter med belgisk Præg. I Italien blev der fra 1869—79 udmøntet for c. 350 Mill.

Lire i Femfrancsstykker, hvoraf der nu efter de seneste Optællinger knapt er 50 Mill. tilbage i Italien. Af de 300 Mill. ere de 50 Mill. vandrede til Schweiz, medens Resten er gaaet til Frankrig, hvor der endvidere cirkulere for 75 à 90 Mill. Frs. i italienske Skillemønter. Grækenland har forlængst udført sine 15.40 Mill. Drakmer i Femfrancsstykker og sine 10.80 Mill. Drakmer i Skillemønter, og disse Mønter ere hovedsagelig gaaede til Frankrig. I Schweiz kurserer der formentlig for $90\frac{1}{2}$ Mill. Frs. i Sølv- og Skillemønter, men deraf bære kun $30\frac{1}{2}$ Mill. det indenlandske Præg. Efter en nylig foretagen Optælling fandtes der i Frankrigs Banks c. 1280 Mill. Frs. store Sølvbeholdning 204 Mill. Frs. i belgiske, 132 Mill. i italienske, 4 Mill. i schweiziske og 2 Mill. i græske Femfrancsstykker foruden 10 Mill. Frs. i fremmede Skillemønter, altsaa tilsammen for 352 Mill. Frs. Haupt opgiver den nominelle Værdi af de i Frankrig cirkulerende belgiske, italienske, schweiziske og græske Sølv- og Skillemønter til 620 Mill. Frs., hvoraf godt 500 Mill. falder paa Sølvmønterne og Resten paa Skillemønterne; Andre anslaa Værdien til c. 800 Mill. Frs., overfor hvilke der kun skal cirkulere for 100 Mill. Frs. lignende Mønter med fransk Præg i de andre møntforbundne Lande. De exakte Tal ere jo egentlig temmelig ligegyldige, da det af det Anførte fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed, at næsten hele Byrden ved Forbundet hviler paa Frankrigs Skuldre, og at de øvrige Kontrahenter ved en eventuel Opløsning af Unionen ville være i en saa betydelig Gæld til Frankrig, at det er overmaade tvivlsomt, om de ere pekuniært stærke nok til at opfylde deres Indløsningspligt og bære det

med Realisationen af det overflødige Sølv følgende Tab, der efter Sølvrprisens nuværende Standpunkt omtrent naar op til Halvdelen af dets oprindelige Værdi.

Shermanloven og det latinske Møntforbunds Skæbne ere de to mægtige Faktorer, der for en nærmere Fremtid ville være bestemmende for Udviklingen af det økonomiske Liv over hele Verden.

Pengemarkederne.

De ovenfor berørte Forhold paa Sølvmarkedet have ogsaa sat deres dybe Spor paa Pengemarkederne, ja vel egentlig været den dybere Grund til de hidsige Svingninger, disse Markeder have gennemgaaet, skønt naturligvis mange andre, ogsaa mere lokale Momenter have spillet ind med.

Hele Aaret ifjor kendetegnedes ved overordentlig lave Rentesaetser og stor Ophobning af ledige Kapitaler især i de ledende Banker, og saaledes glæde vi ind i 1893. Denne Situation gav Østrig-Ungarn Mod til at tage fat paa de længe forberedte, men bestandig udsatte Finansoperationer, som nødvendiggjordes af Kejserrigets Valutaregulering. Disse omfattende Operationer, hvoraf Størstedelen dog var Konverteringer, gennemførtes tilsyneladende med Held, men dog ikke uden at fremkalde en farlig Forskydning af Kapitalen til Skade for det konverterende Land. Tyskland vilde ligeledes benytte sig af den gunstige Situation paa Pengemarkedet og udbød et Laan paa 300 Mill. Mark, som fandt en villig, omend ikke begejstret Modtagelse. Og Tysklands Exempel fulgtes efterhaanden af en Mængde mindre Stater, Kommuner, Hypothekbanker o. s. v., saa Alt i Alt stilledes der hverken faa eller

smaa Krav til Pengemarkedet, og dette gav sig Udtryk i, at Rentesatsernes Niveau højnedes lidt efter lidt. Midt i April kom de første foruroligende Meddelelser fra Avstralien, og i Løbet af nogle Uger brød den avstralske Bankkrise rigtig løs og rev den ene store Bank om efter den anden. Denne Krise gjorde det europæiske Pengemarked noget nervøst, og man blev i denne Tid Vidne til, at Privatdiskontoen paa de ledende Markeder pludselig kunde springe $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, ja en hel Procent i Vejret. Omtrent samtidig havde den fortsatte Guldexport fra New-York til Europa bragt den amerikanske Statskasses frie Guldbeholdning ned under 100 Mill. Doll.; Finansministeren blev bestyrtet og gjorde store Forberedelser til ad administrativ Vej at sætte en Stopper for Bortstrømningen af Statskassens Guld og remplacere det allerede bortstrømmede. Det blev imidlertid ved Forberedelserne, der kun yderligere tjente til at henledè Verdens Opmærksomhed paa Faren ved, at Guldet ustandselig strømmede bort fra de Forenede-Stater, samtidig med at Sølvcertifikaterne indtog dets Plads i Omsætningen. I Begyndelsen af Maj ramlede de første store Handelshuse sammen i New-York og dannede Indledningen til den Krise, som endnu daglig kræver sine Ofre, og som har bragt den største Forstyrrelse ind i det amerikanske Omsætningsliv. Denne Situation virkede tilbage paa Pengemarkedet i Europa, og de ledende Banker med Undtagelse af Frankrigs Bank, der hele Tiden har holdt sig mærkelig udenfor Bevægelsen, forhøjede deres officielle Diskontoer til 4%, medens Privatdiskontoen til Tider viste langt højere Satser og bevægede sig nervøst og uroligt i lange Spring.

Efterat den vanskelige Ultimoregulering i Maj Maaned var nogenlunde godt overstaaet, faldt der noget større Ro over Pengemarkederne, og Pengeudbudet begyndte allerede at vise sig saa rigeligt i Forhold til Efterspørgselen, at ikke blot Privatkontoen gik væsentlig tilbage, men det toges ogsaa under Overvejelse, om den officielle Diskonto i London og Berlin ikke burde nedsættes. Grunden til denne Bedring af Situationen maatte dels søges i, at den australske Bankkrisens Indvirkning paa det engelske Pengemarked nu bedømtes med større Ro, og at der i den stærkt bevægede Maj Maaned havde fundet en grundig Udrensning af de pekuniært svagere stillede Elementer Sted, dels i, at Bank of Englands Kontantforraad i de sidste Uger havde haft en kraftig Væxt, navnlig ved Guldimport fra de Forenede Stater, medens Guldefterspørgselen fra Østrig-Ungarn paa det aabne Marked i London samtidig var tagen betydelig af. I de to sidste Uger af Maj og de to første Uger af Juni modtog Bank of England en Overskudsindførsel af Guld fra Udlandet paa over 4 Mill. £, hvorved Bankens Metalforraad voxede til $27\frac{1}{2}$ Mill. £, og Totalreserven, der i Midten af Maj havde udgjort 13.32 Mill. £ eller 36.09% af Forpligtelserne, svulmede i Midten af Juni op til 19.60 Mill. £, der udgjorde 49.79% af Forpligtelserne. Bankens kraftige Status i Forening med det villigere Pengemarked medførte en successiv Diskonto nedsættelse i Løbet af første Halvdel af Juni fra 4% til $2\frac{1}{2}\%$. Den tyske Rigsbank fulgte ikke Exemplet, fordi det tyske Pengemarked paa denne Aarstid erfaringsmæssig stiller temmelig store Fordringer til de disponible Beholdninger, og fordi Bankens Status op-

fordrede til at operere med Forsigtighed, idet dens Metalbeholdning i Løbet af det sidste Aar er gaaet c. 100 Mill. Mark tilbage, medens Udlaanet er voxet med c. 125 Mill. Mark. Ved Juni Maanedes Slutning strammedes Pengeraterne igen noget, saaledes som det gerne er Tilfældet, specielt naar Maaneden tillige afslutter et Kvartal og et Halvaar. Spændingen viste sig da ogsaa i Bankopgørelserne i Form af et forøget Udlaan og en Formindskelse af Regeringernes Tilgodehavender hos Bankerne, men mindre i Form af en forøget Udtagning af de private Deposita, da de store Beløb, der indsattes i Bankerne for indkasserede Kuponer og Dividender, forfaldne pr. 1ste Juli, neutraliserede den sidstnævnte Bevægelse,

Efter de sidste Bankopgørelser af 13de Juli havde Spændingen igen udlignet sig, og Pengemarkedet var rigeligt, omend med lidt fastere Tendens, nærmest fremkaldt ved, at der paa det aabne Marked i London opkøbtes 350.000 £ i Guld til Afskibning til de Forenede Stater. Denne i og for sig vigtige Begivenhed tillagdes der dog ikke synderlig Betydning, fordi man ikke ret troede, at den vilde være af Varighed, og tilmed er Bank of Englands Guldbeholdning nu af saa solide Dimensioner, at den vil kunne taale et godt Stød i Retning af Guldexport. I London diskonteredes bedste 3 Mdrs. Handelsvexler til $1\frac{5}{16}$ à $1\frac{3}{8}\frac{0}{0}$, og for ganske korte Laan var Diskontoen $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}\frac{0}{0}$. Bank of Englands Kontantforraad forringedes i Ugens Løb med 160.000 £ til 29.59 Mill. £, men selv dette Beløb er næsten 3 Mill. £ større end ved samme Tid forrige Aar. Udlaanet gik 3.81 Mill. £ tilbage, og det private Indlaan formindskedes med 2.52 Mill. £, medens Re-

geringen forøgede sit Tilgodehavende hos Banken med 287.000 £. Da Seddelomløbet samtidig aftog med 561.000 £, kunde Totalreserven ialt voxe med 401.000 £ til 19.11 Mill. £ (mod 16.60 Mill. £ i 1892), der dækker 47.62 % af Forpligtelserne mod 43.46 % for 8 Dage siden og 44.96 % for et Aar siden.

Frankrigs Bank formindskede i Ugens Løb sin Guldbeholdning med 2.66 Mill. til 1716.05 Mill. Frs. og sin Sølvbeholdning med 5.72 Mill. til 1271.66 Mill. Frs. Vexelporfeuilleen voxede med 24.06 Mill. Frs., medens Lombardkontoen gik 3.23 Mill. Frs. tilbage. Det private Indlaan formindskedes med 10.31 Mill., medens Regeringen forøgede sit Tilgodehavende med 6.88 Mill. Frs. Da Seddelomløbet samtidig voxede med 23.65 Mill. Frs., gik Seddeldækningen ned fra 86.13 % til 85.31 % mod 90.68 % for et Aar siden.

Her hjemme havde Bankerne rustet sig godt til at tage imod det forøgede Pengebegær, som Terminen endnu bestandig fører med sig, og Terminen afvikledes derfor ogsaa glat uden nogensomhelst Forstyrrelse af Betydning. Af nedenstaaende Tabeller fremgaar det, at det Karakteristiske for Bankmidlernes Forskydning i Juni Maaned har været det, at Forpligtelserne ere voxede med 1 Mill. og de disponible Beholdninger aftaget med $5\frac{1}{2}$ Mill., medens Seddelgælden er forøget med 4 Mill. Kr., tilsammen altsaa $10\frac{1}{2}$ Mill. Kr., der ere anvendte til en Forøgelse af Udlaanene. Ved en Sammenligning med den tilsvarende Opgørelse forrige Aar viser det sig, at Udlaanet dengang kun steg c. 5 Mill., medens det iaar er voxet over det Dobbelte; men det gik ifjor i Løbet af Juli Maaned c. 8 Mill. tilbage, og noget Lignende vil ogsaa nok ske

iaar, da de i Terminen udlaante Penge pleje at vende forholdsvis hurtigt tilbage til Bankerne igen. Den disponible Beholdning (\div Seddelgælden) var ifjor c. 54 Mill. Kr., men er iaar voxet til c. 66 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvad der giver Bankerne en ønskelig og betydelig forøget Aktionskraft. Obligationsbeholdningen er i Aarets Løb forøget med henved 3 Mill. Kr., hvad der staar i naturlig Forbindelse med, at Indlaanene ere voxede over 10 Mill. Kr.

Ifølge en Sammendragning af de 4 ledende Bankers Opgørelser vare:

Hovedbankernes Midler i Mill. Kr.

30te Juni 1893	Nationalbanken	Landmands- banken	Handelsbanken	Privatbanken	Ialt	forrige Opgør	30te Juni 1892
Aktiekapital . .	27.00	24.00	12.00	12.00	75.00	75.00	75.00
Seddelret. . . .	30.00	"	"	"	30.00	30.00	30.00
Forpligtelser. .	12.45	68.95	27.62	25.48	134.50	133.69	124.17
Reserver	5.12	3.04	0.72	1.12	10.00	9.82	9.91
Ialt	74.57	95.99	40.34	38.60	249.50	248.51	239.08

Anbringelsesmaaden.

Obligationer . .	15.79	22.65	3.01	4.00	45.45	45.42	42.61
Udlaan	30.06	55.57	28.99	23.02	137.64	127.07	142.38
Disp. Beholdn.	115.72	17.77	8.34	11.58	153.41	159.02	140.09
	161.57	95.99	40.34	38.60	336.50	331.51	325.08
\div Seddelgælden	$\div 87.00$	"	"	"	$\div 87.00$	$\div 83.00$	$\div 86.00$
Ialt	74.57	95.99	40.34	38.60	249.50	248.51	239.08

Midlernes Fordeling
indenfor de enkelte Hovedgrupper.

	Juni 1893	Maj 1893	Juni 1892
Aktiekapital	75.00	75.00	75.00
Seddelret	30.00	30.00	30.00
Forpligtelser:			
Sparekassekonto	49.40	49.58	43.99
Kontokurr. Konto	50.68	52.20	45.46
Foliotkonto	11.64	11.20	10.32
Solavexler	0.05	0.16	0.02
Akcepter	0.19	0.20	0.35
Obligationsgæld	1.42	1.42	1.42
Indlaanskonto	15.42	14.14	14.82
Forsk. Kreditorer	5.71	4.79	7.78
Reserver:			
Reserver	7.02	7.02	6.90
Overskudskonto	2.12	2.12	2.09
Delkrederekonto	0.12	0.12	0.12
Provision og Interesse . .	0.74	0.56	0.80
Obligationer:			
Obligationer	44.85	44.94	42.04
Udtr. do., Kuponer osv. . .	0.60	0.48	0.57
Dispon. Beholdn.:			
Udenl. Vexler	23.93	18.61	11.65
Do. Korrespond.	26.77	35.08	24.43
Kassebeholdn.	72.70	75.33	74.01
Seddelprivilegiet	30.00	30.00	30.00
÷ Seddelgæld	87.00	83.00	86.00
Udlaan:			
Indenl. Vexler	37.47	36.25	38.08
Udlaan	61.93	57.47	64.64
Kassekredit	10.54	9.93	10.65
Hypothekafd.	5.92	6.80	5.47
Forsk. Debitorer	17.90	12.79	19.87
Bygningskonto	3.59	3.58	3.38
Omkostningskonto	0.29	0.24	0.29

De enkelte Lande.

En for Størstedelen af Europa fælles Fare ligger ikke blot i de daarlige Høstudsigter, som den lange Tørke har fremkaldt, men ogsaa i den stærkt trykkede Tilstand, hvori Landbruget befinder sig. Hvad Høstudsigterne angaar, have de vel bedret sig endel, navnlig for Brødkornets Vedkommende, i den sidste Maanedstid; men der er allerede sket stor og uoprettelig Skade ved Fejlslagningen af Kreaturfoderhøsten. I England, Frankrig, Tyskland og Østrig klages der i de højeste Toner over Mangel paa Kreaturfoder, og der gribes rundtomkring til ekstraordinære Foranstaltninger for at komme de betrængte Landmænd til Hjælp. I Frankrig har Regeringen suspenderet Indførselstolden paa Foderstoffer og nedsat Jærnbanefragterne med 25 % for Befordring af de nævnte Varer i hele Vognladninger; i Tyskland har man grebet til et saa drastisk Middel som Udførselsforbud, og i Østrig omgaas man med den samme Tanke. Den det europæiske Landbrug af Tørken tilføjede direkte og indirekte (f. Ex. Nedgang i Kreaturpriserne) Skade maa allerede regnes i Milliarder.

Landbrugets trykkede Stilling i det Hele taget skyldes selvfølgelig andre, mere konstant virkende Aarsager som oversøisk Konkurrence, stigende Driftsomkostninger, voxende Gældbyrder o. s. v., som vi her ikke ville gaa nærmere ind paa. Trykket føles imidlertid nu saa kraftigt, at Landmændene begynde at organisere sig politisk med udelukkende agrariske Formaal for Øje. Det er i det Hele taget karakteristisk for den trykkede økonomiske Situation, hvori hele Verdens Handel og Vandel befinde sig, at de enkelte

Samfundsklasser i langt højere Grad end hidtil betone deres Særinteresser og kræve dem tilfredsstillede uden at tage tilbørligt Hensyn til det Heles Vel og Trivsel.

Her hjemme have vi jo ogsaa i den sidste Tid gjort Bekendtskab med disse partikularistiske Interesser i Form af Agrarpolitiken og *Storebevægelsen*. Den sidste hvirvlede en saadan Sky af Vrede, Insinuationer og andet Lignende op om sig, at man uvilkaarlig maatte mindes, at disse Storeanere og Antistoreanere vare Ætlinge af de gamle Bersærker, som vare flinkere til at bruge Næverne end Aandens finere Vaaben. Agrarerne gaa sindigt og roligt tilværks, foreløbig famlende sig frem mellem de politiske Partier; deres »Program«, hvis man kan kalde det saaledes, siger Meget, maaske meget Mere end de, der have opstillet det, ane. De berettigede Hensyn, som Agrarerne selv sige, de ønske at tage til andre Samfundsklasser, træde ialfald ikke særlig stærkt frem i Programmet.

I Sverig-Norge har der fundet nogle mindre Emissioner Sted. Ved en Storthingsbeslutning af Maj Maaned forhøjedes »Norges Hypothekbanks« Grundfond fra $10\frac{1}{2}$ til $11\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Efter Bankens Statuter maa Obligationsomløbet ikke overstige det Otte-dobbelte af Grundfonden, og da Obligationsomløbet omtrent havde naaet sin statutmæssige Højde, uden at Publikums Laanetrang derfor var tilfredsstillet, fremkom Forslaget, hvis Vedtagelse tillod Banken at forøge sit Obligationsomløb med 8.70 Mill. Kr. eller næsten 10 Mill. Mark. De nye 4 pCts. Obligationer overtoges af et dansk-tysk Konsortium og udbødes baade i København og i Hamborg til en Kurs af $100\frac{1}{2}\%$. Den almindelige Hypothekskasse for Sverigs Stæder afslut-

tede i April Maaned Kontrakt med nogle berlinske Firmaer om Konvertering af Kassens $4\frac{1}{2}$ pCts. Laan af 1883, hvis oprindelige Beløb var 10 Mill. Kr. eller lidt over 11 Millioner Mark. Der cirkulerede endnu Obligationer til et Beløb af godt $10\frac{1}{2}$ Mill. Mark, og det viste sig ved Konverteringsfristens Udløb, at Ihændehavere af Obligationer til et Beløb af 8 Mill. Mark tiltraadte Konverteringen til $4\frac{0}{10}$ fra 1ste Novbr. Ejerne af de øvrige Obligationer ville da faa disse udbetalte til Pari til 1ste Januar næste Aar. Endelig har den svenske Regering givet Theater-Byggekon-sortiet Bemyndigelse til at udstede et nyt Theater-præmielaan paa 3 Mill. Kr., fordelt i 300.000 Lodder à 10 Kr. Stockholm Kommune har ligesom ved det tidligere Laan af samme Art overtaget Garantien for Laanet, efterat Konsortiet har deponeret den fornødne Sikkerhed derfor. Der finder 4 Trækninger Sted om Aaret, første Gang den 1ste Aug. iaar.

I det forløbne første Halvaar har Sverig haft en Indtægt af Tolden paa 16.43 Mill., af Brændevins-skatten paa 6.13 Mill., af Sukkerroeskatten paa 0.46 Mill. og af Statens Jernbaner paa 3.30 Mill., ialt 26.31 Mill. Kr. mod 27.99 Mill. Kr. for samme Tidsrum forrige Aar. Tilbagegangen falder med c. $2\frac{1}{4}$ Mill. Kr. paa Tolden, medens Brændevinsskatten viser en Fremgang paa c. $\frac{3}{4}$ Mill. Kr.

I England har der i de senere Aar været ualmindelig stærke Rørelser oppe i det økonomiske Liv, særlig paa Arbejderforholdenes Omraade. Sidst mindes man den heftige og langvarige Arbejdsstrid i Lancashires Spinderidistrikter, der bilagdes for nogle Maaned neder siden, og nu staar allerede en ny, langt større

og betydningsfuldere Arbejdsstrid for Døren, nemlig i Kularbejdsfaget. Og denne Strid vinder i Interesse derved, at baade Arbejdsgiverne og Arbejderne høre til de bedst organiserede i hele Storbritannien. Arbejdsgivernes Organisation hedder *Coalowners Association of Great Britain* og Arbejdernes *Miners Federation of Great Britain*, der omfatter næsten alle Englands organiserede Kulgrubearbejdere og mere end Halvdelen af Skotlands samt en Tredjedel af Wales' herhenhørende Fagforeninger. Kulgrubeejerne forlange en Lønreduktion paa 25 % paa Grund af Kulmarkedernes trykkede Tilstand; men denne Fordring modsætte Kulgrubearbejderne sig paa det Kraftigste, idet de gøre gældende, at Misèren paa Kulmarkederne væsentlig skriver sig fra Arbejdsgivernes overdrevne indbyrdes Konkurrence. Arbejdsgiverne have holdt et Møde, hvorpaa det besluttedes at fastholde Fordringen om en 25 pCts. Lønafkortning; hvis Arbejderne ikke gik ind derpaa, skulde Gruberne lukkes senest den 28de Juli. Exekutivkomiteen fik iøvrigt fuldstændig frie Hænder til at forhandle med Arbejdernes Repræsentanter. *Miners Federation* har paa sin Side sammenkaldt Fagforeningernes Repræsentanter til et Møde i Birmingham den 19de Juli, hvor det definitivt skal afgøres, hvilken Holdning Arbejderne skulle indtage i Lønsspørgsmaalet. Fagforeningerne i Northumberland og Durhamdistriktet have hidtil staaet udenfor Fællesorganisationen og have derfor ogsaa gentagne Gange maattet akceptere Lønnedsættelser, der ikke bleve gennemførte i de øvrige Kuldistrikter; men i den sidste Tid have de delvis sluttet sig til *Miners Federation*. For Øjeblikket underhandle Fagforeningerne i Syd-Wales,

der ogsaa hidtil have staaet udenfor Fællesorganisationen, om at følge Northumberlands og Durhams Exempel. Lykkes det at samle alle Fagforeningerne i *Miners Federation*, er det meget muligt, at Arbejderne ikke alene modsætte sig enhver Lønreduktion, men ogsaa kræve Arbejdslønnen forhøjet til det samme Niveau over hele Landet. I saa Fald bliver Verden formodentlig Vidne til, at alle Kulgruber i England og Wales lukkes, og en Arbejdsstrid mange Gange større i Omfang og frygteligere i sine direkte og indirekte Virkninger end nogen tidligere vil da bryde løs.

I Frankrig, hvor man har været forholdsvis forskaanet for de bratte Svingninger paa Pengemarkedet, har man til Gengæld haft andre Sorger. Man har først og fremmest brudt Hovedet med, hvorledes man skulde faa Budgettet for 1894, der regner med en Udgift paa c. 3439 Mill. Frs., til at balancere. Hvorledes man end har vendt og drejet det, har man dog ikke kunnet skjule for sig selv, at der var og blev et Deficit, som meget vanskelig vilde kunne dækkes. Det løbende Budget giver sandsynligvis ogsaa et stort Underskud, nærmest foranlediget ved, at Tolden indbringer betydeligt mindre end budgetteret. Den foreslaaede Forhøjelse af Alkoholskatten og af Skatten paa Døre og Vinduer har man atter maattet opgive. Men endnu er Haabet om Konverteringen af de 6.79 Milliarde $4\frac{1}{2}$ pCts. Rentes tilbage; det er kun Skade, at Forholdene paa Pengemarkedet for Tiden opfordre saa lidt til at forsøge en saa uhyre Finansoperation gennemført.

Den 1ste Juni traadte den nye Børsskat i Kraft, og den har sin korte Levetid forstaaet at gøre sig

sjældent forhad. Den opkræves med 5 Centimer af enhver Omsætning paa 1000 Frs. hos den Mellemmand, der har foretaget Omsætningen, og som i den Anledning er forpligtet til at føre en meget vidtløftig Fortegnelse over alle de Forretninger, han afslutter, En Extrakt af denne Liste, hvori dog Kundernes Navne ikke skulle anføres, skal med visse Mellemrum indsendes til Skattekontrollen, som ogsaa, hvis den forlanger det, har Adgang til at gøre sig bekendt med den udførlige Fortegnelse. Forretningshemmeligheden udsættes derved for Fare, og navnlig dette Punkt har givet stærk Anledning til Klage. Desuden ere Lovens Bestemmelser saa vanskelige at anvende paa dette indviklede og vidtforgrene Felt, at Forretningsmanden ofte ikke ved, naar Skatten skal erlægges og naar ikke. Den værste Anke mod Skatten er dog den, at Arbitrageforretningen i de gode solide Papirer, der som oftest nøjedes med en Fortjeneste, som paa ingen Maade var større end den nuværende Skat, er vanskeliggjort, for ikke at sige umuliggjort. Det var navnlig den legitime og fintmærkende Arbitrageforretning, der gav Pariserbørsen sit Verdenspræg, og hvori de store parisiske Bankierhuse vare sande Mestre.

I Tyskland trykkedes man først af Valgkampen og, da den var overstaet, af Tanken om, hvor Pengene skulle komme fra til de forøgede Udgifter, som Gennemførelsen af Militærlovforslaget vil medføre. Det tyske Riges Gæld voxer med rivende Fart. I 1873 beløb den sig til knapt 2 Mill. Mark; 10 Aar efter var den voxet op til 350 Mill.; i 1888 beløb den sig til 720 Mill., og nu er den paa det Nærmeste 1640 Mill. Mark. Selve Gældens Størrelse er maaske endda

ikke det Værste; men den Omstændighed er ubetinget betænkeligere, at en stadig større Del af det aarlige Udgiftsbudget dækkes ved Laan; i Tiaaret 1876—86 var det saaledes 7.7⁰/₀, og i Femaaret 1887—92 steg Procenten til over 18, ja i 1887—88 og i 1891—92 endog til nær opad 25⁰/₀. Det er aabenbart en Finanspolitik, der ikke uden Fare kan fortsættes i Fremtiden. Skatterne føles derhos nu allerede saa haardt, at de vanskelig ville kunne forhøjes med Udsigt til noget synderlig forøget Udbytte deraf. En af de Skattekilder, man først bliver enig om at gaa til, bliver vistnok Børsen, som de fleste Politikere have et skævt Øje til nutildags, og dog er det meget tvivlsomt, om man gør klogt i at besværliggøre den store Omsætning. Erfaringerne fra Frankrig tale absolut ikke til Gunst for en yderligere Børsbeskatning.

Et andet overordentlig vigtigt Punkt for Tyskland er dets handelspolitiske Forhold til den store østlige Nabo, Rusland. Der har som bekendt mange Maaneder igennem været ført Forhandlinger imellem de to Lande om Afslutningen af en Handelstraktat, uden at denne dog endnu har set Dagens Lys. Derimod har Rusland nylig indført en Maximaltarif, der er 15 til 30⁰/₀ højere end den almindelige Toldtarif, og som det forbeholder sig at anvende overfor enhver Magt, der ikke tilstaar Rusland Rettigheden som mestbegünstiget Nation. Denne Kamptold kan ganske vist ikke siges at være rettet specielt imod Tyskland; men den kan dog eventuelt, hvis Traktatforhandlingerne definitivt strande, anvendes paa Tyskland, og da dette Land i Toldloven af 1879 § 6 ligeledes har en Kamptold i Beredskab, bryder Krigen ud med det

samme til stor Skade for begge de kæmpende Magter, saaledes som Erfaringerne fra Toldkrigen mellem Frankrig og Italien og mellem Østrig og Rumænien tilstrækkelig have vist. Rusland udfører iøvrigt for en dobbelt saa stor Værdi til Tyskland som omvendt.

I Østrig-Ungarn har man sin Nød med Valuta-reguleringen, der vanskeliggøres af den opdukkede Guldagio, som tilmed viser en stigende Tendens. Værdiforringelsen af den østrigske Valuta har sin naturlige Grund i den formindskede Vare- og Effektførsel og i den forøgede Guld- og Effektførsel, hvorved Østrigs udenlandske Tilgodehavende er formindsket, samtidig med at Udlandets Krav paa Østrig ere voxede. Guldagioen modarbejder Fortsættelsen af Østrig-Ungarns Guldanskaffelser og udskyder derved det Tidspunkt, da Guldmonnfoden faktisk indføres i Kejserriget. Det er ikke Nok, at Lovgivningsmagten dekretterer Overgang til Guldmonnfoden, ja, det er end ikke tilstrækkeligt, at det til Reformernes Gennemførelse nødvendige Kvantum Guld er skaffet tilveje, naar ikke til lige Landets Handelsbalance er en saadan, at Guldets Forbliven i Landet derved er sikret. Den Fejl, Regeringen begik, da den ved Valutaens Fixering forfordelte de udenlandske Kreditorer, hævner sig nu mangefold.

I Italien er Guldagioen ogsaa stegen, og den er nu oppe paa $5\frac{1}{2}\%$, hvad der naturligvis hænger sammen med Sølvets Prisfald og den deraf opstaaede Frygt for den latinske Møntunions Sprængning. Af vigtigere Begivenheder paa det økonomiske Omraade kan nævnes Gennemførelsen af Pensionsloven og Bankloven. Pensionsloven gaar i Hovedsagen ud paa, at *Cassa di Depositi e Prestiti* skal overtage Statens Pensionsbyrde,

der den 30te Juni ifjor udgjorde 72 Mill. Lire og kapitaliseredes til 966 Mill. Lire, mod en fast aarlig Ydelse af Statskassen paa 38.78 Mill. Lire i et Tidsrum af 30 Aar. Derved lettes altsaa Statskassen i de første 15 Aar for Byrder, som ville komme igen i den næste 15aarige Periode, og det gør hele Transaktionens Nytte temmelig tvivlsom, da der vel neppe er Udsigt til, at Statskassen kommer bedre ud af det om 15 Aar end nu. Banklovens Hovedbestemmelser ere følgende: Der oprettes ved Sammensmeltning af Nationalbanken og de to toskanske Seddelbanker en ny Bank, kaldet Italiens Bank, som der i Forening med Neapels Bank og Siciliens Bank tildeles et Seddelprivilegium for et Tidsrum af 20 Aar. Bankens Aktiekapital er 300 Mill. Lire, hvoraf 210 Mill. skulle være indbetalte. Seddeludstedelsens Maximalgrænse fixeres i de første 4 Aar for Italiens Bank til 800 Mill., for Neapels Bank til 242 Mill. og for Siciliens Bank til 55 Mill. Lire med den Forpligtelse for Bankerne, at de efterhaanden reducere deres Seddelomløb saaledes, at det efter 14 Aars Forløb i det Højeste udgør det Tredobbelte af hver Banks Aktiekapital. Sedlerne skulle paa Anfordring være indløselige med Metal. Seddeldækningen skal udgøre 40% af Seddelomløbet; 33% skal være Metal og deraf mindst $\frac{3}{4}$ i Guld; de 7% kunne bestaa af Fordringer paa Udlandet, lydende i Guld. Seddelskatten til Staten nedsættes fra 1.44% til 1%. De 3 nævnte Seddelbanker maa kun diskontere Vexler med en Omløbstid af i det Højeste 3 Mdr. og med mindst 3 Underskrifter, og Indlaansrenten maa ikke overstige det Halve af den officielle Diskonto. Der er af Hensyn til Midlernes Likviditet sat Maximalgrænser

for de Indlaansbeløb, Bankerne maa modtage. Endelig er der truffet Bestemmelser om, at Seddelbankerne udelukkende skulle holde sig til den egentlige Bankforretning og altsaa ikke indlade sig paa Hypothekudlaan eller Lignende, og at Bankbestyrelserne strengt unddrages ethvert politisk Tryk i Fremtiden.

Grækenland, der længe har kæmpet en fortvivlet Kamp med sit daarlige Finansvæsen, har nu endelig maattet give fortabt, da det projekterede nye 5 pCts. Laan ikke kom istand. Laanet udstedes aligevel i den Form og under de Betingelser, som det var paatænkt, og gives i Betaling for forfaldne Kuponer i Tidsrummet fra 15de Juni iaar til 1ste Juli 1895. Grækenland har altsaa paa den anførte Maade fordret et Moratorium, hvorfra dog er undtaget Monopollaanet, hvis Kuponer blive betalte paa sædvanlig Maade gennem Monopolselskabets Nettoindtægter. Med Afbrydelsen af Forhandlingerne om det nye Laan fulgte naturligvis en voldsom Deroute i de græske Statspapirers Kurser, der gik ned i Spring paa indtil 5%, og en endnu voldsommere Stigen af Guldagioen, der i Løbet af nogle Uger sprang op fra 45 til over 80%. Efter den græske Regerings Moratoriedekret er Guldagioen i Athen igen gaaet 15 à 20% tilbage, fordi det græske Guld i Moratorietiden i højere Grad end før faar Lov at være i Fred for de forfaldne udenlandske Kuponer, men Kurserne paa de græske Papirer vedblive at holde sig meget lave, da Arrangementet baade i Udlandet og i selve Grækenland almindelig anses for uhensigtsmæssigt og utilstrækkeligt til at skabe en virkelig Bedring i de forviklede græske Finansforhold.

Portugal vakte ifjor, som det maaske vil mindes,

en rasende Storm imod sig ved pludselig at afbryde Forhandlingerne med de udenlandske Kreditorer, nægte at ratificere den allerede opnaaede Overenskomst og ganske ensidig dekretere, at fremtidig fik de udenlandske Kreditorer kun en Tredjedel af deres forfaldne Kuponer udbetalt i Guld, medens de indenlandske vedblivende beholdt fuld Dækning for Renterne med Fradrag af den 30 pCts. Kuponskat. Da Forhandlingerne mellem den portugisiske Regering og de udenlandske Kreditorer genoptoges i Maj Maaned iaar, nærrede man de bedste Forhaabninger om at faa et passende Arrangement istand; men istedetfor et Arrangement fik man en ny portugisisk Lov, der i alt Væsentlig fastslog de gældende Regler for Statsgældens Forrentning. Der gjordes ganske vist de udenlandske Kreditorer nogle Indrømmelser, som imidlertid ere ganske irrelevante for Øjeblikket, og som gaa ud paa, at, hvis Portugal fra 1ste Juli 1893 faar Mere ind i Told om Aaret end 11.4 Mill. Milreis, skal Halvdelen af Overskuddet godskrives de udenlandske Kreditorer; Indtægten af Tobakstolden og Korntolden skal dog først fradrages de samlede Toldindtægter, før end Bestemmelsen finder Anvendelse. Forsaavidt Guldagioen synker under 22⁰/₀, skal ligeledes Halvdelen af, hvad Staten derved sparer om Aaret, komme de udenlandske Kreditorer tilgode. Disse Indrømmelser ophøre dog at være særlige for de udenlandske Kreditorer, naar disse derved opnaa at faa 70⁰/₀ af deres Kuponers Paalydende; efterat denne Eventualitet er indtruffen, skulle de nævnte Indrømmelser ogsaa komme de indenlandske Kreditorer tilgode med Halvdelen hver. Endvidere indeholder Loven Bestemmelser

om Oprettelsen af en *Junta do Credito publico*, der skal bestaa af 5 Medlemmer, hvoraf Deputeretkammeret og Regeringen vælger hver et og Obligationsejerne 3, som alle skulle være Portugisere. Af disse 5 Medlemmer udnævner Regeringen Juntaens Formand. Der aabnes endelig de udenlandske Kreditorer Adgang til at faa deres Obligationer konverterede til indenlandske indtil 1ste September iaar, men hvorved de rigtignok ogsaa med Hensyn til deres Fordringer i Et og Alt blive underkastede den portugisiske Lovgivnings nu-gældende og fremtidige Bestemmelser.

Argentina har i Modsætning til de to sidst-nævnte Lande opnaaet sit Arrangement, der iøvrigt endnu ikke har faaet den argentinske Lovgivningsmagts Sanktion, ved Forhandling med de udenlandske Kreditorer. Arrangementet gaar i det Væsentlige ud paa Følgende: Fra 12te Juli 1893 til 12te Juli 1898 oversender den argentinske Regering aarlig et Beløb af 1.565.000 £ til Bank of England, der fordeler Pengene i Henhold til de mellem de argentinske Komiteer i Europa trufne Aftaler. Fra 12te Juli 1898 til 12te Januar 1901 genoptager Argentina den fulde Forrentning af de udenlandske Laan og fra det sidstnævnte Tidspunkt tillige Amortisationen. I Tidsrummet fra 12te Juli 1893 til 12te Juli 1898 skulle det 5 pCts. Laan af 1886 og det 5 pCt. Vandværkslaan nøjes med en Forrentning af 4% og det 6 pCts. Fun-deringslaan af 1891 med 5%, medens alle de øvrige 11 Laan kun skulle have 60% af deres fulde Forrentning. Fra 12te Juli 1898 til 12te Juli 1899, efterat altsaa Argentina har genoptaget den fulde Forrentning, skal der af de oversendte Renter forlods gives

det 5 pCts. Laan af 1886 Erstatning for Renteafkortningen i de forløbne 5 Aar, og det overskydende Beløb tilfalder dernæst Funderingslaanet af 1891. Der er vel ingen Tvivl om, at den argentinske Kongres giver Arrangementet sin Sanktion; derimod kan det nok være tvivlsomt, om Argentina, finansielt set, bliver istand til at opfylde de Løfter, det her frivillig har givet.

København den 15de Juli 1893.

Haandværkerundervisningen i Danmark gennem 50 Aar.

Af

Adolf Bauer.

Det er iaar 50 Aar siden, at det tekniske Selskabs Skole i København blev oprettet. Den kom til Verden den 18de September 1843 væsentlig gennem en enkelt Mands ihærdige Interesse for at løfte og højne den Stand, fra hvilken han var udgaaet, og at hans Tanke har været sund og rigtig, fremgaaer baade deraf, at der i det væsentlige har kunnet bygges videre paa den i de forløbne 50 Aar, saavel som af de Impulser, den Landet over har givet til Oprettelsen af beslægtede Undervisningsanstalter. Ofte fremhæves den Udvikling, Haandværkerundervisningen i Danmark efterhaanden har faaet, som et betydningsfuldt Vidnesbyrd om Haandværkernes Fremgang, og selv om man maaske undertiden overdriver Rosen noget eller ikke fordeler den ligelig mellem alle de Parter, som den med Rette tilkommer, saa kan det ikke nægtes, at den stedse stigende Interesse for denne Undervisning og dens Fremme, er et Lod, som Haandværkerstanden med Eftertryk kan lægge i Vægtskaalen for at vise, at den har været sig Tidens Fordringer bevidst og har søgt at imødekomme dem. Det vil da maaske

ogsaa have sin Interesse med Jubilæet som Udgangspunkt at se lidt nærmere paa, hvorledes Bevægelsen for Haandværkerundervisningen er opstaaet her i Landet, hvilke Veje den har gennemløbet for at naa til sin nuværende Udvikling, og mulig ogsaa at anstille nogle Betragtninger med Hensyn til dens Fremtid.

Der er ovenfor sagt, at Oprettelsen af Skolen i København eller rettere dens Forgænger, »det tekniske Institut«, væsentlig skyldes en enkelt Mand. Denne var Snedkermesteren, senere Krigsraad Johannes Lasenius Kramp, tillige Stifter af Snedkeres Tegneforening (1837) og Haandværkerforeningen i København (1840). Men det vilde være underligt, om han ikke skulde have haft Forgængere, og om der ikke var gjort forskellige Tilløb, før den nye Skole kunde træde frem, rede til at tage Opgaven op og kraftig nok til under fortsat Udvikling at føre den frem gennem Tiderne. Der findes da ogsaa flere saadanne Begyndelser, og et Par enkelte af dem har endog formaaet at fortsætte deres Tilværelse i nu snart 100 Aar.

Blandt Tilløbene kan nævnes et Forsøg, som den juridiske Professor Martin Hübner med Understøttelse af den ældre Grev Bernstorff gjorde paa at importere en Efterligning af det londonske Society of Arts og dets Virksomhed for Industrien her i Landet. Frederik den Femte underskrev den 15de Marts 1765 paa Fredensborg en kgl. Ordre til Sagens Fremme, men da Kongen døde kort efter, gik Planen istykker. Ogsaa det følgende Forsøg skyldtes Impulser fra England. Normanden Ulrik Green, der baade var juridisk og theologisk Kandidat, og som

havde været Klokker og Skolelærer ved Næs Jernværk, kom i 1760 til London og færdedes der meget i Haandværkerkredse. Efter sin Hjemkomst til København holdt han i Tidsrummet fra Januar 1765 til Sommeren 1766 i en Sal i det nuværende »Brødrene Petersens Jomfrukloster« paa Amagertorv en Række »fysiske Diskurser« for en talrig Forsamling, væsentlig bestaaende af Haandværksmestre. Det er betegnende for Tiden, at engang nogle Studenter brød ind og forstyrrede Forelæsningen; »thi Ulærde burde ikke høre saadanne Ting, som alene skulde være for Studerende«. Fire unge Lavsmestre blev derfor satte til at holde Vagt ved Døren, saa at Ingen kom ind uden Billet. Senere »kom en mere beskyttet Mand«, Dr. Erichsen fra Bergen, der ogsaa havde faaet sin Paavirkning i denne Sag fra England, Green i Vejen og fik det Dobbelte af den Understøttelse, Green havde faaet, for at fortsætte Foredragene. Da Erichsen døde 1767, forsøgte Green at fortsætte Foretagendet endog uden Understøttelse, og der meldte sig adskillige Tilhørere, mest Købmænd, til hans Forelæsninger, men da disse begyndte, »bleve de uenige om Rang og Sæde«, og i den derved opstaaede Strid gik Foretagendet under.

Et vigtigt Skridt gjordes fra Statens Side, da Reglementet for Kunstakademiet i København af 21de Juni 1771 paabød, at: »Paa det at den gode Smag og de rigtige Grundsætninger i Tegning ikke alene iblandt Kunstnerne, men endog iblandt Haandværkerne som udkræve Kundskab i Tegning, kunde vorde udbredet, ville vi, at alle i vor kongelige Residentsstad værende Professionister og Haandværkere, som ikke kunne undvære Tegn-

ing, skulle tilholde deres Lærlinge flittigen at besøge Akademiet. Det er dette Paabud, der i en væsentlig Henseende har paatrykt vor Haandværkerundervisning dens Præg; thi det slog Tegneundervisningen fast som det væsentlige Grundlag for denne og gav den den dominerende, til Tider næsten eneraadende Plads, som den fik ogsaa i de tekniske Skoler. Men disse have forøvrigt ærligt og redeligt givet tilbage, hvad de saaledes i sin Tid modtog; thi det er atter deres Fortjeneste, at Tegning i Tiden ved 1850 blev indført som Undervisningsfag i Københavns offentlige Skoler.

Den Haandværkerundervisning, der saaledes under Struensee var bleven henlagt til Kunstakademiet, bestod ved dette lige til Begyndelsen af Halvtredserne. I 1851 blev den delvis og faa Aar senere fuldstændig overdraget til det i 1843 oprettede tekniske Institut, som dermed begyndte den absorberende Indflydelse paa næsten al anden Haandværkerundervisning i Hovedstaden, det senere har udøvet.

Imidlertid blev man ikke staaende ved, hvad Kunstakademiet bød Haandværkerne af Undervisning. Dertil var Tiden alt for optaget af Planer til det hele Samfunds Gavn og Udvikling. Da de fra Frankrig udgaaede fysiokratiske Ideer vakte Sansen for Foranstaltninger til Agerbrugets Fremme, udvidedes hurtigt de økonomiske Interesser til ogsaa at omfatte de andre Samfundsklasser. En økonomisk Literatur begyndte at opstaa i Danmark, og der stiftedes Selskab paa Selskab med store og patriotiske Formaal. Men disse blandede Opgaverne paa den mest forvirrende Maade mellem hinanden, idet man gik ud fra, »at den enkelte Borger var et Led i Samfundet, og at man

ved at gøre sig selv til en god og nyttig Borger gavnede hele Staten«. Industriens Fremme og i Forbindelse dermed Haandværkernes Undervisning og Uddannelse var derfor som oftest et Led i disse Selskabers heterogene Program. Der er sagt, at det var, som om »en patriotisk Rus« havde grebet Befolkningen, og først efterhaanden som Rusen fortog sig, og man blev klar over, hvad man vilde, lykkedes det nogle af disse Selskaber at redde et enkelt af deres Formaal ud af Virvaret og at realisere det.

Efter hvad der her er sagt, vil det ikke forundre, at det kgl. Landhusholdningsselskab først efterhaanden udviklede sig af det i 1768 foreslaaede »danske patriotiske Præmieselskab«. Skikkelse af Landhusholdningsselskab antog det først Aaret efter paa Christian den Syvendes Fødselsdag, den 29de Januar 1769. Men selv da havde det endnu Haandværk og Industri paa sit Program, og det udsatte i 1770 en Præmie for den bedste Afhandling om Tegnekunstens Udbredelse til Købstæderne. Først lidt efter lidt blev Agerbrugets Fremme den udelukkende Opgave for Selskabet, og Enhver ved, hvad det har udrettet for denne.

Men der er mange flere Exempler. Der er »Selskabet for Borgerdyd«, stiftet den 15de April 1785 med det Formaal at virke imod »Yppighed og Overdaads farlige Tilvæxt i Staten«. Men derfor vilde det ligefuldt virke for Haandværkernes Undervisning ved at lade holde Forelæsninger i Lighed med Greens og ved at oprette en Tegneskole for Medlemmernes Børn. Selskabets Hovedformaal blev imidlertid den endnu bestaaende Borgerdydskole, som blev oprettet den 1ste Maj 1787. Men allerede forinden havde der

af dette Selskab udviklet sig et »Selskab for Efter-slægten«, med den ogsaa i Nutiden saa populære Op-gave at arbejde for »Middelstanden«. Ogsaa dette Sel-skab vilde virke ved Forelæsninger i Greens Manér, og ogsaa det endte med en Skole, væsentlig beregnet paa vordende Handlende og Haandværkere, den endnu bestaaende Efterslægtselskabets Skole, oprettet den 3die Januar 1787.

Og endelig bør ikke forglemmes det i 1793 op-rettede »Selskab for den gode Flid og Opførsel«, der gav Præmier til Eleverne i det bekendte Schouboeske Institut. Det blev i 1795 til »Selskabet for Ungdom-mens Forædling« og i 1798 til »Selskabet til unge Haandværkeres Dannelse«. Man skulde tro, at Sel-skabet nu endelig maatte have fundet en Special-opgave, som det kunde realisere, men Tiden maa dog ikke have været rigtig moden. Af alle dets mange Planer kom der ikke noget rigtig ud, og først senere paatog en enkelt praktisk Mand sig ved egne Midler og paa et begrænset Omraade at realisere Tankerne.

Thi Tanken om en Undervisning for Haandværk-ere laa, som man vil have set, i Luften. Den, der først fik Noget ud af den, var Præsten ved Frederiks tyske Kirke paa Kristianshavn N. H. Massmann. Det er ham, som N. C. L. Abrahams, der kom i hans Hus, omtaler i sine Erindringer som »nu allerede en gammel og temmelig vrøvlagtig Mand, om hvem man mente, at han søgte mere end tilbørlig Aandsoplivelse i Flasken«. Hans Hustru, »en højst elskværdig Kone«, var en Datter af Gehejmerraad von Essen, og Weyse sagde derfor engang, da Massmann var død:

»Die Frau Massmann ist eine geborne von Essen og ihr seliger Mann ist ein gestorbener von Trinken«.

Men Massmann har indlagt sig virkelig Fortjeneste ved sin Oprettelse af de Massmannske Søndagsskoler. Paavirkningen var hidtil kommen dels fra England, dels fra Frankrig. Nu kom den fra Tyskland. Han oprettede sine Søndagsskoler efter Forbilleder væsentlig fra Nordtyskland, og Omstændighederne kom ham tilhjælp. Hans Indbydelse udgik den 21de Marts 1800 netop samme Dag som en vigtig Forordning til Lavvæsenets Reform og Haandværkerstandens Forædling saa Lyset. Den 4de Maj 1800 blev den første Skole aabnet. Dens Undervisningsfag vare kun Skrivning og Regning, ikke Tegning, og den blev benyttet, ikke blot af Lærlinge, men ogsaa af Mestre og Svende. I Aaret 1801—02 undervistes der 11 Mestre, 53 Svende og 311 Lærlinge samt 11 Ikke-Haandværkere. Og det varede ikke længe, saa udvidedes Undervisningen; i 1801 optoges Sang, i 1802 Tegning, nogle Aar senere Geografi og Danmarkshistorie, men den egentlige Søndags-Tegneskole kom først i 1811, væsentlig ved det Reiersenske Fonds Indflydelse og ikke uden Modstand.

De Massmannske Søndagsskoler betegne det første Skridt i Retning af en organiseret Haandværkerundervisning. Begyndelsen maatte gøres med Søndagsundervisning; først senere kunde man naa til det næste Stadium: en daglig Aftenundervisning, og fra denne igjen til Dagskoler. De Massmannske Søndagsskoler have derfor gjort deres store Nytte. Et andet Spørgsmaal er, om de vedblivende gøre dette. De Tal,

hvormed de møde ved deres Aarsfester, bevise ikke noget i saa Hensende.

Der gik derefter det meste af et halvt Aarhundrede, før det lykkedes at tage et nyt og afgørende Skridt fremad paa Haandværkerundervisningens Omraade. Selvfølgelig manglede det heller ikke i dette Tidsrum paa Tilløb. Lad os i al Korthed minde om nogle af disse.

Først kan da noteres, at de Massmannske Søndagsskoler, ogsaa fik Betydning for Provinserne. I Aalborg oprettede Pastor A. P. Meden en Søndagsskole i 1804; i Randers skabte Præsten P. I. Kruse en saadan i 1805, i Næstved tog Organist F. H. Stribolt Initiativet til en lignende Skole i 1810. Disse Aflæggere fornægte allesammen ikke den gejstlige Oprindelse, og betegnende er det, at ligesom de københavnske Skolers aarlige Præmieuddeling havde et kirkeligt Præg og holdtes, først i Massmanns egen Kirke paa Kristianshavn, nu i Frue Kirke, saaledes holdt Biskoppen over Aalborg Stift Tale ved Præmieuddelingerne i Aalborg Søndagsskole.

Den saaledes paabegyndte Bevægelse blev imidlertid pludselig standset. Englændernes Overfald 1807 til 1814 fremkaldte en Harme, der bl. A. giver sig Luft i Oprettelsen af patriotiske Selskaber, som særlig kaare sig den indenlandske Industri til Kælebarn. »Selskabet for indenlandsk Kunstflid«, oprettet 1808, er et fuldblods Udtryk herfor. Det er naturligt, at man ogsaa herunder tænker paa Haandværkerundervisningen, men Tiden er for fattig til for Alvor at kunne gøre noget for denne. Først da det forarmede Samfund igen begynder at komme til Kræfter, og

man opgiver den patriotiske Industri, tages der i Provinserne fat, hvor man slap. Det er atter Søndagsskolen, der oprettes, men der er en Forskel paa før og nu. Det er nu ikke blot Gejstligheden, men ogsaa Mænd af Borgerstanden, ja, endog Haandværkere, der tage sig af denne Sag. Major og Landinspektør Henning Pedersen oprettede i 1825 en Skole med Undervisning i geometrisk Tegning og Frihaandstegning i Rønne og i 1830 Søndags-Tegneskoler i Slagelse og Roskilde. I 1828 oprettede Pastor U. F. Rosing Søndagsskolen i Horsens, men den samme Aar oprettede »Prins Frederik Ferdinands Søndags-Tegneskole i Aarhus« skyldes Byens Borgmester, Justitsraad Fleischer, der søgte Bistand hos to af Byens Snedkermestre F. Bech og C. Jensen. Det er kendeligt, at man nærmer sig det Tidspunkt, da en Mand, der selv er udgaaet fra Haandværkerstanden, skal oprette den egentlige Undervisningsanstalt for denne Stand. Og da det sker i København, tager han ogsaa Provinserne med. Næsten alle de omtalte Søndagsskoler i Købstæderne gik efterhanden over til eller afløstes af »tekniske Skoler«.

Men forinden man kom saa langt, havde allerede en anden Haandværker oprettet en Undervisningsanstalt for et begrænset Fagomraade. Manden var Kobbersmed Jørgen Conradt, hans Skole det den 11te Marts 1807 oprettede, endnu bestaaende »Institut for Metalarbejdere« — Danmarks første Fagskole, endnu længe forinden man kendte selve Ordet. Conradt havde faaet sin Uddannelse i England, og det var vel dels Paavirkningen derfra, dels hans Forbindelse med det ovennævnte Selskab til unge Haand-

værkeres Dannelsen, der gav ham Ideen til Instituttets Oprettelse. Det Reiersenske Fond traadte ogsaa her til med Pengehjælp, og Conradt blev selv Institutets første Bestyrer. Senere, i 1833 blev Institutet sat i Forbindelse med den polytekniske Læreanstalts Værksteder, men ogsaa det er nu — fra 1859 — gaaet over til det tekniske Institut, ingenlunde uden Modstand i Begyndelsen fra dettes Side. Conradt var vistnok en dygtig Fagmand, hvis det er rigtigt, at den store, ornamenterede Kobberkedel, Institutet ejer, er udført af ham. Maaske kan her tilføjes ogsaa en lille Anekdote om ham. Han var ligesom sin Samtidige, den for sine højsttemte Sange om Konge, Fædreland og Borgervæbning saa bekendte Garbrecht, en ivrig Officer i det sidstnævnte Korps's Tjeneste. En Dag kommanderer han paa Fælleden og ser da, at første Geled ikke staaer i en lige Linie. Hr. Kaptejn — raaber Conradt — ret Bulen ind!

Tidspunktet rykker efterhaanden nærmere, da en virkelig Haandværkerundervisning kunde tage sin Begyndelse. Et Forsøg paa at tilvejebringe en saadan blev gjort af Professor Ursin, en Mand, som har Krav paa, at hans Navn ikke glemmes i denne Sags Historie. Men hans Bestræbelser fik et andet Udfald, end de tilsigtede; de førte til Oprettelsen af den polytekniske Læreanstalt den 27de Januar 1829. Det ligesom laa i Sagens Natur, at det blev en Haandværker, der skulde løse Opgaven, men den, der gjorde dette, var unægtelig en Haandværker, der var adskilligt forud for de fleste af sine Fagfæller. Det var den ovennævnte Snedkermester Johannes Lasenius Kramp. Han begyndte dog ikke strax paa Løsningen af selve

den store Opgave at tilvejebringe en fuldstændig Haandværkerskole. Han nøjedes til en Begyndelse med at virke for sine egne Fagfæller, og den 18de September 1837 oprettede han med Bistand af sine Kolleger »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori«. Hvad der var Meningen med denne lange Titel, vil ses af den følgende Indbydelse, som han udsendte. Den er det første Program for hans fremtidige Virken*).

„Det er oftere faldet mig ind, at der ved en Forening af en Del af Lavets Mestre, som føle Interesse for deres Stilling, vilde kunne virkes meget til Gavn saavel for den enkelte Mester i Særdeleshed som for hele Lavet i Almindelighed. Under dette Begreb af Gavn mener jeg fornemmelig at virke til vore Svendes og Lærlinges bedre Dannelse i Professionens Theori, ligesom ogsaa at forskaffe os selv Efterretning om de nyere Opfindelser, Modeller og forandrede Arbejder fra alle Steder i Udlandet, der særegent er hver Snedker til Nytte.

Det er ethvert Menneskes Pligt, i hvilket Fag han end er sat, at søge at opnaa den mest mulige Fuldkommenhed i samme. Denne Pligt hviler altsaa ogsaa paa os, og vor Individualitet, som Snedkere betragtet, har sit Særkende deri, at vi følge vor Tid. Dette

*) I mit Skrift »Snedkeres Tegneforening af 1837«, som Foreningen udgav i Anledning af sit 50aarige Jubilæum, har jeg udførlig skildret denne Skoles Forgængere, saavelsom dens egen, i den danske Haandværkerundervisning saa betydningsfulde Rolle. Skriftet »Haandværkerforeningen i København 1840—1890« giver derhos Oplysninger om denne, ogsaa af Lasenius Kramp stiftede Forening og dens Forhold til »det tekniske Institut«.

Formaal opnaaes bedst ved en Forening af kundskabselskende Mænd. Danmark og især København ejer dygtige og duelige Snedkere, og, endskønt vi engang stode Udlandets Snedkere ved Side, kan jeg dog ikke dele Mening med dem, der endnu, endogsaa fra Smagens Side, dristigt vil sætte os i Rang med hine, men troer meget mere at turde bemærke, at vi slide paa en gammel Hæder, der stærkt trænger til at restaureres.

Skulde dette altsaa være vort Værk, giver jeg mig den Ære at indbyde de af mine Herrer Medmestre, der skænke mit Forslag Bifald, at indtræde i en Forening, hvis Øjemed skulde være ovenstaaende.

Til Samlingssted for vore Forhandlinger mener jeg Intet vilde være til Hinder for at benytte Amtssalen paa Lavshuset.

De første Genstande for vor Virksomhed mener jeg kunde være: a) Anskaffelse af tekniske Skrifter, vort Fag vedkommende; b) ligeledes af Møbel-Ornament- og Dekorationstegninger, hvoraf Udlandet især frembyder en Mængde, alt til Udlaan og Afbenyttelse for ethvert af Selskabets Medlemmer efter Tur. Til at bestride Udgifterne ved disse Værkers Anskaffelse maatte ethvert Medlem erlægge et Kontingent, der dog efter min Formening ikke burde overstige 2 Mk. maanedlig.

At vi senere maaske ved Udgivelsen af nyttige Tegninger eller Værker ville søge at bringe vor Kasse Indtægt og dermed atter virke, er en Opgave, vort Selskabs arbejdsdygtige Virksomhed maa søge at løse i den kommende Tid og derved at opnaa et foresat Maal af vor Bestemmelse.

Det videre herom Betræffende mener jeg det bedst at foredrage i vort første Møde, der senere vil vorde tilkendegivet.

De Flere, jeg har talt med, denne Sag betræffende, har fundet Ideen god og værdig til Udførelse, og til disse Herrer tillader jeg mig ogsaa først at sende nærværende Liste, venskabeligst anmodende dem om snarest at tegne sig som Deltagere.«

Intet af de i dette Program nævnte Formaal blev dog Foreningens Hovedopgave. Det blev den Tegneskole, hvis Oprettelse paa Kramps Forslag bestemtes den 20de November 1838, og som aabnedes den 12te December s. A. med 17 Elever. Den og Udgivelsen af Forbilleder for Snedkere vare Foreningens vigtigste Midler til »Kundskabers Fremme i Professionens Theori«, en besværlig Titel, som i 1870 forandredes til »Snedkeres Tegneforening af 1837«. Ved Jubilæet i 1887 blev selve Skolen overdraget til det tekniske Selskab, og dermed var Foreningen egentlig dødsdømt. I Januar 1891 blev den ophævet.

Hurtigt gik nu Udviklingen for sig. I 1838 oprettedes »Industriforeningen i København«, og en af de første Opgaver, den satte sig, var Tilvejebringelsen af en stor Haandværkerskole. I 1840 aabnedes ved dens Medvirkning en saadan, hvis Opgave skulde være at forberede Eleverne til Haandværkslæren. I 1847 afbrød Foreningen imidlertid sin Forbindelse med denne Skole. Industriforeningen slap derfor ikke Skolesagen; den har gentagne Gange haft en fremtrædende Plads paa dens Program, og da Handling vejer mere end Ord, kan det strax tilføjes, at Industriforeningen siden

1876 har ydet et klækkeligt Tilskud til den nu bestaaende Skole.

Imidlertid var der ogsaa taget fat fra anden Side. Den 20de November 1840 oprettedes, væsentlig ved Lasenius Kramps' Initiativ, »Haandværkerforeningen i København«, navnlig som en Modvægt til Industriforeningen. Kampen om Lavsvæsenet, der førte til Næringsloven af 27de December 1859, var i fuld Gang. Industriforeningens Virksomhed gik fornemmelig i Retning af Næringsfrihed. Haandværkerforeningen paatog sig at forsvare de konservative Interesser. Den tabte Slaget, ikke uden egen Skyld, men ved Siden af sin ivrige Deltagelse i Kampen fik den ogsaa Lejlighed til at udfolde en praktisk Virksomhed til Gavn for Haandværkerstanden.

Til denne maa regnes det af Kramp foreslaaede tekniske Institut. Det var for ham en Fortsættelse af den med »Snedkeres Tegneforening« paabegyndte Virksomhed, men det var tillige for ham et Supplement til Haandværkerforeningen og dens Opgaver. Han henvendte sig derfor ogsaa først med sit Forslag om Institutets Oprettelse til denne Forening. Egentlig var Forslaget dobbelt. Han ønskede nemlig, at Foreningen skulde oprette en Realskole for Sønner af Haandværksmestre i København og endvidere et teknisk Institut, hvormed mentes en Haandværkerskole. Den første Tanke fandt Sympathi, men dens Realisation blev udsat — til evige Tider. Den anden Tanke vandt ogsaa Tilslutning, men Haandværkerforeningen følte sig dog ikke rigtig tiltalt af Bestemmelsen om, at »det tekniske Institut« vel skulde være dens Barn, men tillige skulde have sin egen Formynder i en selv-

stændig Bestyrelse. Den 11te August 1843 fremsatte Kramp Hovedtrækkene i sin Plan for Foreningens Bestyrelse. Forelæsninger i Mathematik, Teknologi og Fysik skulde afholdes ved Siden af Tegneundervisningen, og et Bibliothek skulde anskaffes til Brug for Eleverne. »En saadan Anstalt — siger Kramp — vel bestyret, vilde hverken savne Yndest eller Frekvens«. Bestyrelsen i Haandværkerforeningen ytrede sig vel »fordelagtig« om Forslaget, lovede ogsaa at støtte Skolen, men saa helst, at denne oprettedes uafhængig af Foreningen. Kramp lod sig ikke dette sige to Gange. Den 24de August, altsaa kun 13 Dage senere, stiftede han paa Basis af foreløbige Love, og med en foreløbig Bestyrelse — ganske som han i sin Tid havde gjort ved Haandværkerforeningen — »det tekniske Selskab«, der fik sine endelige Love den 18de September. Denne Dag har derfor altid været regnet for Stiftelsesdagen. Den 6te November s. A. blev Skolen aabnet i tre Værelser paa anden Sal i Bagernes Lavshus i Læderstræde, hvor ogsaa Haandværkerforeningen i mange Aar havde Lokaler. Bygningen erhvervedes senere af Skolen, som blev der, til den i 1881 fik sin nuværende Bygning.

Hvad Instituttet tilsigtede, har Kramp selv nærmere udviklet i de Ord, hvormed han ledsagede dets første Aarsberetning. »Et Folks materielle Velvære — siger han — staaer i vor Tidsalder i en uadskillelig Forbindelse med de industrielle Kræfters Fremvæxt og Blomstring, men skal dette opnaaes, da er det ogsaa uomgængeligt nødvendigt, at man kommer til en ret levende Erkendelse om Midlerne dertil og disses rigtige Anvendelse. — Et Lands Industrifrembringelser

kunne kun skride fremad, naar de Videnskaber, der fremme Haandværksdrifts højere Tarv, stedse udbredes mere og mere, og meddeles de Industrielle med fornøden Grundighed efter Enhvers Tarv. — Man finder derfor ogsaa overalt, hvor Kultur og Industri gaa Haand i Haand, hensigtssvarende Indretninger grundlagte, der bidrage til Kunstflidens og Næringsbrugenes Forædling ved at lade Kunsten og Videnskaben udøve deres store og omfattende Indflydelse paa den industrielle unge Mand selv. Disse Anstalter ere naturligvis paa de forskellige Steder indrettede efter de forskellige og nødvendige Forhold, men dog for største Delen ordnede efter eet Hovedprincip, nemlig med speciel Undervisning for forskellige Haandværk.

Saadanne rigtigt ordnede Specialskoler danne grundigt underviste Elever og forebygge al overfladisk Dannelse derved, at Undervisningen i hvert enkelt Fag fortrinligen bliver ledet saaledes, at den bringer den vedkommende Haandtering mest Nytte.

Ved Hjælp af de her opnaaede Kundskaber bliver Ynglingen i Tiden dobbelt nyttig for sin Kreds. Den videnskabelige Indsigt fremskaffer Forbedringer og Opfindelser, lærer at anvende hidtil ubenyttede Kræfter osv.; ja, selv den mindre begavede Arbejder erhverder ved denne specielt paa hans Fag beregnede Lærdom uendelig større Lethed i Udøvelsen af sit Næringsbrug, og omvendt maa derfor Mangel paa at kunne erhverve disse Kundskaber paa en let tilgængelig Maade virke til største Skade for et Lands Fremgang i Kunstflid og Velstand.

Ingen af de da bestaaende Undervisningsanstalter tilfredsstillede Kramps Fordringer, hverken Kunst-

akademiet, den polytekniske Lærestalt, Institutet for Metalarbejdere eller Søndagsskolerne. Det, han tilsigtede, var »en saadan praktisk-theoretisk Undervisning, der ligesaa meget beskæftigede sig med det konstruktive som med at bibringe Sans og Smag for skønne Former, og navnlig lod sig det være magtpaaliggende at drage Omsorg for baade mere og mindre komplicerede Fag«. Dette Program, yderligere udviklet gennem Virksomheden, blev for en lang Tid bestemmende for Institutet. Arbejdsmarken var stor nok, thi Kramp oplyste, at alene i Hovedstaden fandtes der »omtrent 8000 Individuer af de industrielle Klasser«, som havde Tegning og matematiske Discipliner behov.

Til at realisere Planen behøvedes der imidlertid Penge, og atter møde vi her i første Række det Reiersenske Fond, der øjeblikkelig gav 300 Rdl. en Gang for alle og desuden et aarligt Bidrag, ligesom det ogsaa senere, naar extraordinær Hjælp behøvedes, altid var redebont. Kongen gav 300 Rdl. fra Industrifondet, den første Begyndelse til det senere Statstilskud. Classenske Fideikommis, Haandværkerforeningen, Blikkenslager- og Drejerlavet samt »Medborgere af forskellige Stænder«, alle hjalp de til efter Evne. Men endnu en væsentlig Støtte fik Kramp. Han fik i G. F. Hetsch den Mand, der saa at sige blev Institutets aandelige Formynder, og som paatrykte dets Tegneundervisning sit Præg for lange Tider. Hetsch blev strax valgt til »Undervisningsdirektør!« Anerkendelsen af Hetsch's Indflydelse udtales jævnlig i Aarsberetningerne, og de Mindeord, som fra Institutets Side lyde ved hans Død i 1864, slaa fast, hvad han var for det som for den danske Industri i det Hele,

idet der siges, at de ere nedskrevne i »Taknemmelighed mod den Afdøde, der var en Lærer for os Alle«.

Der meldte sig strax det første Aar ca. 400 Elever, hvoraf et overvejende Antal (131) fra Kramps eget Fag, Snedkeriet. Selskabets Formand blev Theatermaler, Professor Troels Lund, Kramp selv blev Inspektør, og til Lærere fik det Mænd som den senere Tømmermester H. H. Kayser, da cand. polyt., og «Artist», senere Professor og Bygningsinspektør L. A. Winstrup. Undervisningen omfattede de forberedende Arter Tegning samt, hvad vi nu kalde Fagtegning for en stor Mængde Haandværk; der blev holdt Forelæsninger over Mathematik og Urmagerfaget, og endvidere gaves der »Tegning for Ukonfirmerede, som ere bestemte for et Haandværk«, og for Svende og Lærlinge af alle Haandværk. Denne Undervisning fandt hovedsagelig Sted om Aftenen og om Søndagen og væsentlig kun i Vinterhalvaaret. I begge disse Punkter blev den et Forbillede for Landets øvrige tekniske Undervisning, og saavel Skolen i København som Provinsskolerne have stadig stort Besvær med at komme bort fra Ferien i Sommerhalvaaret. Endelig kan bemærkes, at man strax indførte en aarlig Udstilling af Elevarbejder, og dertil føjedes kort efter en Bedømmelse af disse med Præmieuddeling. Ogsaa begge disse Foranstaltninger ere blevne Exempler for Landets andre tekniske Skoler.

Tilsyneladende gik det let at faa Skolen startet, men den havde i Virkeligheden adskillige Fødselsveer. Ligesom ved Kramps andre Foretagender begyndte Vanskelighederne ogsaa her, da man fra de provisoriske Tilstande skulde gaa over til en fast Ordning.

Der blev i September 1844 nedsat en Lovkomite — i hvilken Mænd som D. G. Monrad og Tage Algreen-Ussing havde Sæde — for at udjævne de ved Diskussionen om Lovene opstaaede Dissenser, og da dette ikke opnaaedes, nødtes man til at lade de provisoriske Love gælde til Udgangen af August 1845. Ifølge disse var det Selskabets Formaal: »ved de Midler, som staa til dets Raadighed, at virke til theoretiske tekniske Kundskabers Udbredelse«.

Der var en god Væxt i det nye Foretagende. Stadigt gik det fremad, læggende Undervisningsfag til Undervisningsfag — i 1851 overtoges Kunstakademiets Haandværkerundervisning —, forøgende Lærernes Antal og med et Elevantal, der i de første 16 Aar holdt sig mellem 4—500. Et Samarbejde med Provinserne blev paabegyndt og ligeledes stadig udvidet. Skolen fik »Filialer« i Køge og Aalborg, støttede Provinskolerne med Fortegninger og Apparater, ligesom Kramp senere med Understøttelse af det Reiersenske Fond foretog aarlige Rejser til Provinsskolerne. I 1850 købtes Gaarden i Læderstræde for 21000 Rdl., dels ved Tegning af Aktier à 25 Rdl. — hvilket dog kun indbragte 2,650 Rdl. — dels »ved Medborgeres Hjælp«. Regeringsbidraget voxede efterhaanden til 500 Rdl. aarlig. En væsentlig Forandring indtraadte først ved den før omtalte Henlæggelse af »Institutet for Metalarbejdere« under Skolen, thi den blev Anledning til, at Statsmyndighederne fik Indflydelse paa Ledelsen af de forenede Anstalter. Der blev i den Anledning nedsat en Komité i 1856, men først i 1858 blev man enig om de Forandringer, der skulde foretages. Statstilskudet voxede da til 2000 Rdl. aarlig, og de nye

Love, der blev vedtagne den 10de og 14de Marts 1859, fastslog — samtidig med, at de gav Undervisningen en fyldigere Form — Selskabets fremtidige Bestyrelsesmaade. Der blev et af Medlemmerne valgt Repræsentantskab, og Skolen fik en Bestyrelse, bestaaende af 3 Medlemmer valgte af dette Repræsentantskab og 2 valgte af Regeringen. Inspektøren kom til at sortere under denne Bestyrelse, idet han blev dens Medhjælper, Sekretær og Bogholder.

Paa det nye Grundlag fortsattes derpaa Virksomheden under stadig Fremgang. Undervisningen modificeredes og udvidedes, navnlig det sidste. Der oprettedes stadig nye Klasser, der indførtes Dagklasser for Bygningshaandværkere og vordende Arkitekter, og Undervisningstimernes Antal forøgedes idelig. Hele Undervisningen vandt efterhaanden i Fylde. Udvidelserne skyldtes i væsentlig Grad den hurtige Stigen af Elevantallet. I Midten af Treserne var dette 600, i Begyndelsen af Halvfjerdserne naaede det 800. Forbindelsen med Provinsskolerne udvidedes; der afgaves nu ogsaa Bedømmelser af disses Arbejder. Men paa to Omraader blev man stoppet. Tilskudet fra Staten forøgedes ikke, og en yderligere Udvidelse af Lokalerne blev tilsidst ugørlig. Institutet klagede over sin økonomiske Stilling; hver Elev betalte i Gennemsnit kun lidt over en Tredjedel af, hvad hans Undervisning kostede. Der blev derfor, da Skolen, som hidtil havde sorteret under Kultusministeriet, gik over til Indenrigsministeriet, gjort et Forsøg paa at skaffe den et større Statstilskud. Paa Finanslovsforslaget 1870—71 var Tilskudet sat op til 3000 Rdl., men Rigsdagen nægtede dette. Hvad Lokalerne angik, klagedes der allerede i

den første Aarsberetning over »det indskrænkede Lokale«. Og med det forøgede Elevantal og de stadige Udvidelser blev det værre og værre med Pladsen. Man ombyggede, tog Kælderen med til Hjælp — til »Institutet for Metalarbejdere« — og opsagde Haandværkerforeningen, som havde lejet anden Sal. Men Intet forslog. Allerede i Treserne indsaa man, at der maatte skaffes en ny Bygning. Den kom imidlertid først langt senere, og forud for den gik der en betydningsfuld Reform af Skolens Virksomhed.

Der var nemlig efterhaanden opstaaet en Opposition mod det tekniske Instituts Undervisning. Denne havde Tegning til sit Grundlag og henviste paa dette Omraade til Hetsch, hvis Virksomhed gik ud paa »gennem en forstandig Tegneundervisning at forædle den danske Haandværkers Smag og udvikle hans Sans for hensigtssvarende og skønne Former«. Ved Siden heraf havde Skolen dog ogsaa den Opgave at lære Eleverne »at beregne og konstruere«. Interessant er det, at da Hetsch var død, fik Skolen i C. G. Hummel, den praktisk uddannede Mekaniker og senere Direktør for den polytekniske Lærestalt, den Mand, hvem Varetagelsen af den sidstnævnte Side af dens Virksomhed særlig laa paa Hjerte. Med Rette ere der for ogsaa Hetsch's og Hummels Buster opstillede som Panderter i Skolen.

Og endelig havde Skolen til Opgave »saavidt Midler og Plads tillade det« at aabne Adgang til Erhvervelse af andre Kundskaber, som kunne have praktisk Anvendelse for Eleverne i nuværende eller fremtidig Virksomhed, saasom Landmaaling og Nivellering, Bogføring og (fra 1871) ogsaa Dansk og Retskrivning.

Selskabet hævdede selv, at Alt dette laa i dets oprindelige Plan. »Undervisningen i det tekniske Institut har egentlig altid været givet efter samme Plan, men denne er i Aarenes Løb udfyldt i Enkelthederne og afrundet i det Hele ved Elevantallets Stigen, ved Klassernes Forøgelse og ved den derved muliggjorte fuldstændigere Ordning af Eleverne af disse«. Ganske rigtig er denne Paastand dog ikke; Dansk og Retskrivning vare f. Ex. Fag, der vare paanødte Institutet udefra. Noget Nyt var nemlig ifærd med at trænge sig frem.

Tiden før Næringslovens Ikrafttræden i 1862 havde bragt Institutet stadig Tilvæxt af Elever og en fyldigere Udvikling i det Hele taget. Der kom Liv i den tekniske Undervisning, og det mærkedes ogsaa paa flere Maader. Først og fremmest ved Udviklingen i Provinserne. I Slutningen af Fyrreerne begyndte Landets Haandværkerstand at blive greben af Bevægelsen i Anledning af Næringsreformen. Der dannedes efter den københavnske Haandværkerforenings Exempel lignende Foreninger rundt om i Provinserne, og de lokale Frugter af disse vare dels Friboliger for gamle Haandværkere, dels tekniske Skoler. Man gik ved disse sidste efter Exemplet fra København. I 1847 var der oprettet 9 Provinsskoler; saa fulgte der en død Periode indtil 1853, men derpaa kom der ogsaa Fart i Tingene, og som Regel saa et Par Skoler Lyset hvert Aar indtil efter 1859, da Skolernes Antal voxer med tre, fire Stykker aarlig, maaske med Undtagelse af et enkelt magert Aar. Det er øjensynligt, at den Bevægelse, som gik gennem Haandværkerstanden dengang, satte Frugt. Enkelte Skoler blev oprettede af en lille Kreds af Haandværkere, som f. Ex.

Skolen i Odense, der stiftedes 1849 af fem Haandværkere, eller den i Assens, som 1859 blev oprettet af nogle af Byens Haandværkere, eller ogsaa var det en enkelt energisk Haandværker, der fik en Skole i Gang, som Tilfældet var i Køge 1847. Ellers var det som Regel Haandværkerforeningerne, hvilke Skolerne skyldte deres Tilblivelse eller Udvikling. Men alligevel er Haandværkernes Fortjeneste af disse Skolers Tilblivelse ikke fuldt saa stor, som den er af Friboligernes. Disse sidste laa det Haandværkerne selv langt nærmere at tænke paa: de ere jo et Udslag af den gensidige Hjælpsomhedens Aand, der herskede i Lavene. For Skolernes Vedkommende vil man hyppigt finde, at det var Mænd udenfor Haandværkerstanden, men med Interesse for denne, der først havde Blikket aabent for Undervisningens Betydning og fik Skoler i Gang og ledede eller støttede disse. Hermed kan ogsaa jævnføres de stadige Klager, som navnlig i de første Aar lød fra det københavnske Institut over Haandværkernes Mangel paa Interesse for Sagen. Endnu i 1859 hedder det: »Hidtil synes der ikke at have været nogen stor Interesse for Institutet hos selve Haandværkerne og den industrielle Befolkning i Hovedstaden«. Dette Forhold har imidlertid i høj Grad forbedret sig, og til Haandværkerstandens Ære skal det siges, at der nu hos den er en stedse voxende Erkendelse af de tekniske Skolers Betydning.

De tekniske Skoler i Provinserne udviklede sig saa godtsom alle efter den københavnske Skoles Forbillede. Der var jo heller intet andet. De blev Aftenskoler med eller uden Søndagsskole; de begyndte med de samme Fag, som Institutet i København var

begyndt med, og efterhaanden som de voxede, gik denne deres Udvikling ogsaa for sig væsentlig paa samme Maade, som den københavnske Skoles var foregaaet. Men denne Udvikling var selvfølgelig meget langsommere. Det var under de allervanskeligste Forhold, at Skolerne i Provinserne i Begyndelsen maatte arbejde sig frem. Usle Lokaler, Besvær med at faa Lærerkrafter, økonomisk daarlige Forhold og endelig en Elevbestand, som mødte med endnu færre Forudsætninger end Hovedstadens. Undertiden maatte nogle af Skolerne standse, og først efter Aars Forløb blev Arbejdet genoptaget. Man maa beundre den Udholdenhed, hvormed man trods Alt dette kæmpede sig frem, og man kan kun glæde sig over de nu saa vidt forskellige Forhold, hvorunder de fleste af vore Provinsskoler ere komne til at arbejde.

Denne stærke Udvikling, ikke blot i København, men hele Landet over, forklarer maaske den Bevægelse, der nu opstod i Hovedstaden, som fik en afgørende Indflydelse paa Skolen der, og som i en lang Periode har haft Magten ikke blot der, men i hele Landet, indtil nu ogsaa dens Tid synes at være omme. Jo flere Elever man fik, desto stærkere mærkedes deres Mangel paa Forkundskaber. Der klagedes stadig herover, og over, at Institutet i København ikke søgte at raade Bod herpaa. Man sagde, at det kunde være godt nok med den omfattende Tegneundervisning, som det tekniske Institut havde gjort til sin raison d'être, men den havde faaet en altfor dominerende Plads, og der trængtes saavel til en Undervisning i de almindelige Skolefag saasom Dansk, Skrivning og Regning som til en udvidet og højeregaende

Undervisning. Arkitekt, nuværende Professor V. Klein gjorde sig 1867 til Talsmand for disse Klager og fremsatte et Program for en virkelig Haandværkerhøjskole. Kunstdrejer J. G. Schwartz sluttede sig til ham og fik andre Mænd med. De førte først Forhandlinger med det tekniske Institut om at faa dettes Undervisning reformeret, men da dette ikke lykkedes, oprettede de »den nye Haandværkerskole«, der aabnedes den 1ste November 1868, altsaa 25 Aar efter det tekniske Institut. København havde nu to Haandværkerskoler.

»Den nye Haandværkerskole« fik Tilgang og naaede efterhaanden henved 400 Elever. Men det tekniske Institut gik derfor ikke tilbage; dets Elevantal vedblev tværtimod at voxte paa samme hurtige Maade som hidtil, og samtidig med — i Aaret 1874—75 — at den nye Skole naaede hen til de 400 Elever, havde Institutet over 1000 Elever. Altsaa ogsaa i dette Tilfælde viste det sig, at Konkurrence kan vække forøget Interesse for en Sag. Men ogsaa paa en anden Maade øvede den nye Skole Indflydelse paa den gamle. Denne erklærede, at den ikke vilde fravige det oprindelige Grundlag for dens Undervisning — men den gjorde det alligevel. Derfor blev Dansk og Regning m. m. efterhaanden optagne ogsaa i den som Undervisningsfag. I Praxis var det ialtfald blevet godkendt, at den tekniske Skole ogsaa maatte være en Fortsættelsesskole. I Provinserne fulgte man lejlighedsvis efter i dette Spor.

Forskellen mellem de to københavnske Skoler blev paa denne Maade mindre og mindre. Der maatte finde en Sammensmeltning Sted imellem dem, og den indtraadte ganske naturligt paa det Tidspunkt, da

Skolernes, særlig Institutets Undervisning antog et saadant Omfang, at nu maatte der gøres Alvor af at skaffe den baade andre Lokaler og rigeligere Penge-midler. Det blev den smukke nordiske Udstilling i København 1872, som fik den afgørende Indflydelse herpaa og derved har sat sig et varigere Minde end de fleste andre Udstillinger. Den gav Anledning til Sammensmeltningen og til den i Forbindelse dermed staaende Reform, hvorafter hele den moderne Udvikling ikke blot i København, men ogsaa i Provinserne er fremgaaet. For Haandværkerundervisningen begynder dermed et nyt Tidsafsnit.

Staten havde fra Begyndelsen støttet det tekniske Institut, men dens Tilskud holdt ikke Skridt med dettes Udvikling. Nu begyndte ovenikøbet ogsaa Provinsskolerne at banke paa dens Dør. I Begyndelsen blev denne imidlertid holdt fast lukket for dem. Først lidt efter lidt lykkedes det at faa den aabnet. Næringslovens Ikrafttræden i 1862 gav et alvorligt Stød til den. Man erkendte da, at man burde støtte Haandværkerne, og paa Finansloven for 1862—63 foranledigede Venstre en Bevilling af 8000 Kr. med det blandede Formaal at tjene »som Tilskud til Udstillinger eller til tekniske Skoler i de enkelte Købstæder paa den Betingelse, at Statskassens Tilskud til en Købstad ikke overskred det Bidrag, som den selv ydede til dette Formaal«. Dermed stod det fast, at den tekniske Undervisning hele Landet over var en Sag, der havde Krav paa Statens Støtte, og ud heraf have de stedse voxende Beløb, som denne Undervisning nu faar dels direkte og dels som Bidrag til Opførelsen af Skolebygninger, udviklet sig.

Men med Besvær. Fordelingen af de 8000 Kr. voldte Vanskeligheder. I det følgende Aar forlangte Regeringen ikke engang nogen Bevilling; den fik den alligevel, men hele Beløbet blev ikke uddelt. I flere Aar nøjedes man derefter med 4000 Kr. til »Udstillinger og tekniske Skoler i Provinserne«. Først efterhaanden som det gik Provinsskolerne ligesom de københavnske Skoler: at de ikke mere kunde klare sig, antog Statens Hjælp større og betydningsfuldere Former.

Lige til Finansaaret 1873—74 stod det tekniske Institut med sit aarlige Statsbidrag af 4000 Kr. Det nævnte Aar fik det 4,700 Kr., og samtidig fik den nye Haandværkerskole 400 Kr. Men Tilstanden i Institutets Lokaler var da utaalelig. Dermed var Tidspunktet for Fusionen kommet. Industriforeningen, der ikke blot havde haft Glæde og Ære, men ogsaa et godt pekuniært Udbytte af sin Udstilling, besluttede, at nu skulde det være Alvor med den Interesse, den altid havde haft for Haandværkernes Undervisning. Den vedtog at anvende endel af Overskudet fra Udstillingen til at faa den længe ønskede ideale, store Haandværkerskole oprettet. Hensigten var, at Udstillingsbygningen, Foreningens nuværende Hjem, skulde huse denne Skole. Med denne Plan for Øje havde man givet Bygningen dens permanente Karakter, som i sin Tid vakte saa megen Strid. Men man havde endnu videregaaende Planer. Tanken om en særlig Anstalt til Kunstindustriens Fremme, et Industrimuseum, kom da samtidig første Gang for Alvor frem, og ogsaa et saadant tænkte man sig i nær Sammenhæng med Skolen og Foreningen, omsluttet af Bygningens Mure. Man forstaaer altsaa, at Industriforeningen nu satte

Kraft ind paa at faa Haandværkerhøjskolen gjort til Alvor.

Allerede i September 1872 tilvejebragte den en Kommission, sammensat af Repræsentanter for alle de bestaaende Undervisningsanstalter. I Kommissionens Betænkning udtalte Kayser som Repræsentant for det tekniske Institut, at den tekniske Undervisning med al Anerkendelse af den skete Udvikling »ingenlunde er den, der behøves, og som vilde blive benyttet, naar den var tilstede«. Der var altsaa Stemning for Planen, og næppe havde Kommissionen i 1874 afgivet sin Betænkning, før Industriforeningen paa et Par Generalforsamlinger samme Aar erklærede sig villig til at give den paatænkte Industri- og Haandværker-skole »saa stor en Understøttelse, som dens Midler maatte tillade«. En forberedende Komité traadte derpaa sammen den 3die April 1875, og som et Hovedpunkt i det Hele maa nævnes, at man fik C. C. Hall til at overtage Forsædet i denne. Han fik Sagen klaret gennem alle Intriger og personlige Hensyn. Thi det blev hverken Industriforeningen eller den Mand, som havde ventet det, der gik af med Skolen. Under Halls Auspicer og med ham som Formand blev i Henhold til en Grundplan af 4de December 1875 et nyt teknisk Selskab oprettet det følgende Aar.

Dermed var Grunden lagt til et virkeligt omfattende Foretagende, en Nydannelse, saaledes som Tiden krævede den, og dog organisk forbunden med det gamle Grundlag. Paa ethvert væsentligt Punkt kan det Nye paavises. Det ytrer sig allerede i, at den hidtilværende Perodes Mænd forsvinde fra Skolen. Lasenius Kramp dør den 30te Oktober 1876,

Klein stifter i 1875—76 »Tegneskolen for Kvinder«, og med det første Skoleaar efter den nye Undervisningsplan den 1ste Oktober 1876 overtager den nuværende Forstander, Kaptejn V. A. Thalbitzer sit Hverv. Dette er tildels tilfældigt. Vel overvejet og som et Resultat af de hidtil gjorte Erfaringer fremtræde derimod Forandringerne i den nye Skoleplan, der deler Undervisningen i to Hoveddele: En Aftenundervisning, der atter har to Grene, nemlig en almindelig og en teknisk Undervisning, og en Dagskole med »en ret fyldig Undervisning i de tekniske Fag«. Aftenundervisningen var saaledes bleven udvidet til ogsaa at optage de almindelige Skolefag, og i Dagskolen gav man ikke blot Sprogundervisning o. Lgn., men den fik samtidig Karakteren af en Højskole. I begge de to Retninger, hvor Kravene stærkest vare komne frem, havde Reformen opfyldt disse.

Dernæst kom det Nye ogsaa frem i den langt mere omfattende Understøttelse og Hjælp, som den nye Skole nu fik fra alle Sider. Staten satte strax sit Bidrag op til 15000 Kr., — hvad der blev Signalet til en Forhøjelse af dens Tilskud ogsaa til Provinsskolerne —, Københavns Kommune erkendte sin Forpligtelse overfor Skolen ved at give den 10,000 Kr. — ogsaa dette blev et Exempel for provinsielle Byraad —, Industriforeningen gav — ikke altid lige beredvilligt — 6000 Kr., det Reiersenske Fond 2,600 Kr., Haandværkerforeningen en Tredjedel af dens Lotterioverskud osv. Naturligt blev alle disse store Bidragydere repræsenterede i Selskabets Bestyrelse.

Og endelig træder det Nye ogsaa frem i de alvorlige Bestræbelser, som nu udfoldedes for at skaffe

Skolen et hensigtsmæssigt og værdigt Lokale. Man hjalp sig foreløbig med at supplere Bygningen i Læderstræde med en Række store Lokaler i Industriforeningens Bygning — et Genskær af den Drøm, der engang var nær et om at faa Skolen ud i Bygningen — men samtidig arbejdedes der kraftigt paa den nye Bygnings Opførelse. Staten gav 100,000 Kr. til Hjælp, Københavns Kommune 94,000 Kr. Professor Fenger leverede Tegningen til den desværre ikke skønne Bygning, der fik en udmærket Beliggenhed ved Ørstedsparken, og som blev indviet med al mulig Højtidelighed den 29 Septbr. 1881. Dermed var det Maal naaet, man saa længe havde tilstræbt. Haandværkerundervisningen havde nu faaet »en Normalskole«.

Og virkelig syntes det ogsaa, som om Fremtiden ikke blot for Skolen i København selv og for dens talrige, stedse voxende Aflæggere rundt om i Landet saa ligesaa tiltalende ud som den Udsigt, man fra Skolens Hovedtrappe har over Ørstedsparken med dens velafstukne Gange, sirlige Bede, prægtige Træer og talrige Kunstværker. Der kommer en Fart og et Liv i Arbejdet, som ingensinde før, og det ikke blot i København, men ogsaa i Provinserne. Elevantallet hele Landet over er i Fremgang, der oprettes stadig nye Skoler, og, hvad der er af væsentlig Betydning: Staten træder hjælpende til i stedse større Omfang over for hele Landets Haandværkerundervisning. Det er i denne Periode, at Opførelsen af de mange nye smukke tekniske Skolebygninger, i Provinserne begynde. Staten giver sit Bidrag hertil — første Gang i Finansaaret 1882—83 —, Kommunerne deres, og en lang Række af anselige, fortræffeligt udstyrede

Skolehuse fuldføres rundt om; endda er denne Udvikling endnu ikke afsluttet. Samtidig voxer ogsaa Statsbidraget til Driften, tildels ved Bistand af den i 1879 stiftede »Fællesrepræsentation«, som lige fra Begyndelsen med Varme antager sig de tekniske Skolers Sag. Og som en naturlig Følge heraf udvikles og udvides ogsaa disse Skolers Undervisning: ved flere Undervisningstimer, Optagelse af flere Fag og bedre Lærerkrafter. Et Par Tal ville bedst vise denne Fremgang. I 1879, da Fællesrepræsentationen blev stiftet, fandtes der 62 Provinsskoler med 4,513 Elever og 28,531 Undervisningstimer. Skolen i København fik da 20,000 Kr. og Provinsskolerne 35,000 Kr. i aarligt Tilskud af Staten. I 1892 fandtes der 84 Skoler i Provinserne med henved 8,700 Elever og ca. 80,000 Undervisningstimer. Skolen i København faaer nu 40,000 Kr. og Provinsskolerne 70,000 Kr. aarligt af Staten. Heri er altsaa ikke medregnet hverken extraordinære Bidrag til Hovedstadens Skole eller de Summer, som Staten har ydet til Provinsernes Skolebygninger.

Og endnu et Omraade er tilbage, hvor Fremgangen ogsaa viser sig og er betydningsfuld for den hele Udvikling. Skolen i København vilde efter sin Omdannelse ikke blot være »en Normalskole«, men ogsaa »en Centralanstalt«. Det Baand, der allerede fra gammel Tid bestod mellem den og Provinsskolerne, skulde nu knyttes langt fastere, idet det sloges fast som et i Lovene bestemt Formaal for det nye tekniske Selskab, at »træde i Forbindelse med og at bringe en Samvirken tilveje med Landets forskellige Haandværkerskoler«. Ogsaa paa dette Omraade traadte Staten hjælpende til.

Dette Samarbejde udviklede sig under flere Former. Skolen i København afgav et sagkyndigt, af Ministeriet godkendt Tilsyn med Provinsskolerne og blev Indenrigsministeriets Konsulent ved Fordelingen af Tilskudet til disse saavel som ved Bevillingerne til de nye Skolebygninger. Selvfølgelig sluttede Provinsskolerne sig da saa nær som muligt til Skolen i København, adopterede dens Metoder og Planer og indsendte deres Elevtegninger i saa stort Omfang, at man tilsidst ikke kunde udstille dem alle paa en Gang, men maatte dele dem i Serier. Den københavnske Skole paatog sig endvidere at forsyne Provinsskolerne med Læremidler, og endelig og ikke mindst overtog den Uddannelsen af deres Lærere. Efter Forslag af N. J. Fjord begyndte den københavnske Skole i Sommeren 1878 med kultusministeriel Understøttelse det første Kursus for Uddannelsen af Tegnslærere til Provinsskolerne. Det fandt hurtigt Tilslutning, og dertil knyttedes endvidere fra Vinteren 1884—85 ved Hjælp af en forøget Bevilling et Lærerkursus for Haandværkere, der agte at blive Lærere ved Provinsskoler, og som ikke have Lejlighed til at søge Vejledning om Sommeren. Maalet syntes saaledes naaet. Den københavnske Skole var bleven baade Normalskole og Centralinstitut. Begge Dele med tilfredsstillende Udbytte for hele Landet.

Og hertil kan for Institutet i København føjes en hel Række Tegn paa yderligere Fremgang: Elevantallets Væxt, stadige Udvidelser af Virksomheden, Anlægget af en kunstindustriel Samling, Modtagelsen af en Række Legater, Indførelsen af elektrisk Belysning i 1892. Hvad Udvidelserne af Virksomheden angik, er der flere meget betydningsfulde, idet de betegne Op-

tagelsen af helt nye Undervisningsgrene. Til Skolens hidtilværende tre Afdelinger: Aftenskolen, Dagskolen og Institutet for Metalarbejdere, kom i 1876 en fjerde: Malerskolen, som overtoges efter den af en Forening af københavnske Malermestre i 1857 oprettede Skole. Den næste Afdeling kom til i 1879; da udsattes første Gang »kunstindustrielle Prisopgaver«, idet man haabede derved »i stærk Grad at henlede Opmærksomheden paa den Betydning, Formens Skønhed maa have paa enhver Industrifrembringelse«. Det var den stedse voxende kunstindustrielle Bevægelse, Skolen nu vedkendte sig, og den gjorde endnu et Skridt henimod denne ved i 1881—82 at oprette en sjette Afdeling, »en Kunstindustriskole«.

Saa tiltalende var altsaa Udsigten for Skolen. Men det var et Sommerbillede, forskønnet af Sollyset. En strængere, umildere Tid er fulgt efter, og Belysningen er ikke mere saa flatterende som tidligere. Med andre Ord: den lykkelige, heldige Udvikling har lidt Afbræk, vanskeligere Tider ere komne med andre Strømninger og andre Fordringer. De berøre nærmest Skolen i København, men der er ingen Tvivl om, at dens og Provinsskolernes Skæbne nu som hidtil vil være nøje knyttet sammen. Hvad Fremtiden bringer det københavnske Institut, det bliver ogsaa i væsentlige Henseender afgørende for Provinsskolerne og dermed for hele Landets Haandværkerundervisning.

Man kan da begynde med at nævne, at den københavnske Skoles økonomiske Stilling stadig har været prekær. Der har været betydelige Underbalancer, som krævede Dækning, og man lider selvfølgelig paa mange Maader derved, at Skolens Existens ikke er

alvorlig betrygget. Dernæst har det allerede i flere Aar vist sig, at de nye Lokaler ere utilstrækkelige. Allerede et Par Aar efter, at Bygningen var tagen i Brug, maatte man — i 1883 — tage Solennitetssalen ind til Undervisningslokale, og for et Aar eller to siden var man nødt til at etablere en Filial. Men disse Vanskeligheder ere ikke de værste.

Hovedsagen er, at Baandet mellem København og Provinserne er sprængt. I 1883 overtog Skolens Lærer, Genremaler C. F. Andersen, Inspektionen af Provinskolerne. Han var tillige Tegneinspektør ved Københavns offentlige Skoler, og der tilvejebragtes saaledes en Forbindelse mellem disse, Skolen i København og Provinsskolerne. Men dette Forhold varede ikke længe. Med Finansaarets Begyndelse i 1890 udvikledes Tilsynet med Provinsskolerne til en selvstændig Stilling, idet saavel dette som Fordelingen af Statstilskudet til disse ophørte at sortere under Skolen i København. Brudet blev endnu fuldstændigere derved, at Kultusministeriet samtidig bestemte, at ogsaa de ovenfor omtalte Undervisningskursus for Lærere ved Provinsskolerne fremtidig skulde henlægges direkte under det nævnte Tilsyn med Provinsskolerne. Og som et Udslag af den saaledes indtraadte Adskillelse mellem København og Provinserne kan det endvidere anføres, at der paa et Møde i Kolding den 13 September 1891 stiftedes en »Teknisk Provinsskoleforening«, som omfatter Bestyrelsesmedlemmer, Forstandere og Lærere ved tekniske Skoler i Provinserne, men som ikke tager København med. Hvad der saaledes langsomt var oparbejdet og samlet, er — ialtfald foreløbig — nu igen spredt ad.

Af Grunde hertil kunde der anføres flere, men det er maaske endnu for tidligt at ville se objektivt paa denne Sag; der kan jo blive Lejlighed dertil, naar igen om 50 Aar Skolernes Historie skal skrives. Men ét Forhold, som staar i Forbindelse hermed, kan ikke forbigaaes, da det har haft sin store Betydning ikke mindst for Skolen i København og har foranlediget en ny Reform i dennes Tegneundervisning.

Trods Reformen i 1876 var den forberedende Tegneundervisning i alt Væsentligt bleven staaende ved Hetsch. Men nye Tider have bragt nye Anskuelser frem, og her kan maaske fremhæves, at den stærke Paavirkning fra Udlandet, som Nutidens Kommunikationsmidler paa saa mange Omraader har foranlediget, heller ikke har manglet for den tekniske Undervisnings Vedkommende. Adskillige Skoleforstandere have haft Lejlighed til at besøge Udlandets og da navnlig Tysklands tekniske Skoler og at sætte sig ind i Undervisningsmethoderne der. Dette, vel ogsaa andre Omstændigheder, bevirkede, at der efterhaanden, særlig i Provinserne, opstod en Misfornøjelse med de Principer for Tegneundervisningen, som det københavnske Institut fulgte, og som det ifølge hele sin Stilling ogsaa fik Provinsskolerne til at benytte. Med Løsningen af Forholdet til den københavnske Skole antog mange af dem ogsaa andre Principer for den almindelige Tegneundervisning, og endelig blev ogsaa Skolen i København nødt til selv at følge efter. Forandringen skete med Aaret 1890—91, da den gennemførtes for den forberedende Tegneundervisnings Vedkommende, og den har derpaa suksessive medført en Omformning af Tegneundervisningen ogsaa i Fag-

klasserne. Paa Forskellighederne i Metoden er der ikke Grund til her at gaa nærmere ind. Derimod er det nok værd at fremhæve en anden Forandring, som ved samme Lejlighed foregik; den er et godt Exempel paa Principernes Skiften med de skiftende Tider. En af de Forandringer, som »den nye Haandværkerskole« ved sin Oprettelse tilsigtede i den gamle Skoles Undervisning, var, at den forberedende Tegneundervisning ikke blev i den Grad obligatorisk, som den hidtil havde været. En anden Reform, som den ogsaa tilsigtede, var at faa en elementær Fortsættelsesundervisning indført. Begge Dele opnaaedes. I den nye, i 1876 oprettede Skole slog man af paa Forlangendet om, at alle Elever skulde gennemgaa et forberedende Tegnekursus, og man indførte Undervisning i almindelige Skolefag baade i Aften- og Dagskolen. I begge Henseender fulgte Provinsskolerne efter. Nu er en Reaktion mod disse Undervisningsprinciper allerede i Gang. Da Skolen i København i 1890—91 foretog den seneste Reform i sin Tegneundervisning, vendte den tilbage til det Gamle, idet den udtrykkelig slog fast, at den forberedende Tegneundervisning skulde gennemgaaes af alle Elever. Og hvad Undervisningen i de almindelige Skolefag angaaer, da er det vel værd at lægge Mærke til, at der ogsaa er en Reaktion ifærd med at udvikle sig mod dens Plads i den tekniske Skole. Paa Fællesrepræsentationens Provins-Delegeretmøde iaar kom det stærkt til Orde, at man dog maatte se at faa Undervisningen i Borger- og Almueskolerne gjort saa fyldig og frugtbringende, at man kunde fjerne de almindelige Skolefag fra de tekniske Skoler, saa at disse derved kunde faa Tid til de mere faglige

Opgaver. Et nyt Exempel paa, hvorledes Tiderne skifte og Anskuelserne med dem.

Thi — og herved komme vi til endnu et Hovedpunkt, som gør den københavnske Skoles Stilling særlig kritisk i Øjeblikket — Fordringerne ere i stadig Stigen. Der stilles ganske naturligt stedse forøgede Krav til de unge Haandværkeres Uddannelse. Ligesom der stadig kræves af de almindelige Skoler, at de skulle skaffe Plads til nye Fag, saaledes rettes den samme Fordring til de tekniske Skoler og naturligvis først og fremmest til Højskolen i København. Paa den ene Side er det den stedse fremadtrængende kunstindustrielle Bevægelse, som Skolen kun ufuldstændig har adopteret, og paa den anden Side de faglige Krav, som den heller ikke har kunnet fyldestgøre, og som have medført Oprettelsen af særlige Fagskoler. Og endelig kommer i den seneste Tid ogsaa Kravet om Haandværksmestrenes kommercielle Uddannelse, der ogsaa maa tillægges stor Vigtighed. Provinskoler have hist og her med anerkendelsesværdig Stræben søgt at imødekomme saa det ene og saa det andet af disse Krav, alt eftersom det passede dem. Skolen i København har ikke haft Held til at tage disse nye Opgaver op i det Omfang, som der kunde ventes af den. Den er derfor ikke blot ophørt at være et Centralinstitut; den truer stærkt med heller ikke længere at være en Normalskole.

Saa hurtigt er en ublid Aarstid fulgt paa den smilende Sommer, hvori Skolen stod, da den flyttede ind i sin nye Bygning. En utryg Fremtid paa Grund af utilstrækkelige Pengemidler, først og fremmest for Skolen i København, men ogsaa for Provinskolerne,

hvorfor ogsaa tolv af de største af disse ifjor have indgivet et iaar fra næsten samtlige Skoler fornyet Andragende til Regeringen om at faa deres Aars-tilskud forhøjet med en saa stor Sum, at det der-vedkommer op i Højde med den Sum, de lokale Bidrag nu udgøre: 104,000 Kr. Dernæst en Sprængning af Baandet mellem København og Provinserne og i Følge dermed ogsaa en Misstemning mellem de to Parter. Og endelig voxende Krav af alle Arter, som Højskolen i København for nærværende Tid ikke kan fyldestgøre. Jubilæet den 18. September kommer derfor i rette Tid, ikke blot for at give Anledning til de Festligheder, som ere Jubilæernes uadskillelige Led-sagere, men ogsaa for at aabne Øjnene paa alle dem, for hvem Haandværkerundervisningen er en alvorlig Sag, en Gerning, som ikke maa have kulmineret med de forløbne 50 Aar, men som tværtimod bør gaa frem og voxe med de stedse stigende Fordringer til Haandværkernes Dygtighed. De ville da se, at Skolen i København — og det er det samme som hele Landets Haandværkerundervisning — nu befinder sig ved et kritisk Vendepunkt.

Ad Frivillighedens Vej er hele denne Undervisning voxet op; det er dens Særkende og dens Stolt-hed. Og der er stadig Grøde i den Bevægelse, som har baaret den frem til dens nuværende Standpunkt; der er endog overalt forøget Interesse for at gøre Undervisningen saa god og saa fyldig som mulig. Elevantallet voxer med næsten rivende Fart, og Forstaaelsen af de tekniske Skolars Betydning er gaaet frem med det. Der er en stedse voxende Tilbøjelighed hos Stat, Kommuner og Institutioner til at tage

sig af denne Sag. Skulde det da med saa gunstige Betingelser ikke være muligt at faa Sagen i det rette Spor? Den københavnske Skoles Bestyrelse er jo fuld af Mænd med Indflydelse, og som man maa antage have levende Interesse for Skolen og et Overblik, der ser vidt nok til at bedømme, hvor meget der afhænger af, at de for Alvor tage sig af denne Sag. De bør mindes, hvad Kayser sagde til dem ved Bygningens Indvielse om den Betydning, »de smaa Kaar«, hvorunder man var begyndt, havde haft for denne Sags Fremgang. Han mindede da om, hvorledes »den stadige Udvikling under Anspændelse af alle Kræfter« havde sin store Betydning, og at den tekniske Skole var et Vidnesbyrd herom. Det er en af de Ting, der skal mindes ved Jubilæet iaar, og det gælder ikke blot om Skolen i København, men om alle Landets Haandværkerskoler. Men deri ligger tillige en kraftig Opfordring for Skolernes nuværende Ledere, og Jubilæet bør minde dem derom og om deres Fremtidsopgaver.

Det nye svenske Udkast til en Invalide- og Ulykkesforsikring for Arbejderstanden og dermed Ligestillede.

Af Cordt Trap.

Lovgivningsmagten kan ved Behandlingen af de store sociale Spørgsmaal vælge mellem to forskellige Veje. Den kan finde en Løsning, der tiltaler i Kraft af en rent umiddelbar Sympathi, eller den kan naa et Resultat gennem et ihærdigt fagligt Studium. Den svenske Regering har ved det vigtige Spørgsmaal om Ubemidlede Forsørgelse, naar Arbejdsevnen svigter, ikke tiltroet sig Aladdinsevnen til at gribe den rette Afgørelse i første Omgang, men har søgt frem ad Arbejdets stenede, men sikre Veje.

Allerede i 1884 blev der nedsat en Arbejderforsikringskomité, af hvis Forslag kun to førte til et endeligt Resultat, nemlig til Lovene af 1889 om Beskyttelse mod Ulykkestilfælde under Arbejdet og 1891 om Sygekasser; alle de andre Planer bleve vejede og fundne for lette, saaledes Ulykkesforsikringsforslaget og det i nærværende Tidsskrift i sin Tid omtalte Udkast til en ved det 6ode Aar indtrædende Alderdomsforsikring for hele det svenske Folk. Ifølge en af Minister Groll til Statsraadsprotokollen afgiven Erklæring ankede den

svenske Regering navnlig over, at dette sidste Forslag omfattede hele Nationen, i Stedet for Arbejderbefolkningen, at det tog Sigte paa en bestemt Alder, i Stedet for paa Invaliditet, og at det ikke inddrog Ulykkesforsikringen under sig. I 1891 blev der derfor nedsat en ny Arbejderforsikringskomité, der i indeværende Aar har udsendt en Række statistiske Undersøgelser, Redegørelser for Lovgivningens Stilling til Arbejderforsikringen i forskellige Lande, hvilke i Forbindelse med det tidligere fremkomne, allerede isoleret betragtet, udgøre et meget interessant Materiale, der kaster Lys over en Række økonomiske Forhold af Betydning og paa det socialøkonomiske Omraade anviser Sverig en smuk Plads mellem de europæiske Nationer; men de danne tillige et forsvarligt Underlag for det Invalide- og Ulykkesforsikringsforslag, der er fremlagt som Slutningsresultatet paa Komiteens Arbejder. Dette Udkast er vel i sine Hovedtræk bygget over den tyske Invalide- og Alderdomsforsikringslovgivning som Mønster; ligesom denne tilstræber det ogsaa en paa livsvarige tvungne Arbejdsgiver- og Arbejderbidrag samt Statstilskud grundlagt Invalideunderstøttelse for Arbejderstanden og dermed Ligestillede. Men det svenske Forslag er paa ingen Maade en blind Efterligning af den tyske Lov; det har tværtimod underkastet hver Side af Forsikringsspørgsmaalet en selvstændig Drøftelse og har paa en Række af Punkter indført Forandringer af stor Interesse, og paa hvilke det fortrinsvis skal være denne Artikels Opgave at henlede Opmærksomheden.

Fra den tyske Lovgivning har det svenske Forslag da først og fremmest hentet Forsikringstvungen, væsen-

lig i Erkendelse af, at man uden Tvang ikke vil opnaa tilstrækkelig omfattende Resultater, skønt de statistiske Undersøgelser, som Komiteen har ladet foretage om de for industrielle Arbejdere bestaaende Pensionskasser, vise ret betydningsfulde Fremskridt ad Frivillighedens Vej. Der findes saaledes i det hele i Sverig 51 saadanne Pensionskasser med 17,000 Medlemmer, og Antallet af ulykkesforsikrede Arbejdere er fra 1890 til 1892 steget fra 52,000 til 68,000.

Det nye svenske Forslag har dernæst, som omtalt, — efter rigtige nationaløkonomiske Grundsætninger — lagt Forsikringens Tyngdepunkt i Invaliditeten, hvormed ligestilles en Alder af 70 Aar. Til Oplysning om den praktiske Forskel mellem en Invalide- og Alderdomsforsikring tjener, at et kombineret System som det i Sverig foreslaaede vilde koste det samme som en Alderdomsforsikring fra det fyldte 61de Aar; men mere end en Fjerdedel af de forsikrede vilde da i Forvejen være Invalidere, medens paa den anden Side to Tredjedele af dem, der opnaaede den nævnte Aldersgrænse, endnu vilde være arbejdsdygtige. Derimod har det svenske Forslag brudt ud af den tyske Ramme og været Banebryder for en Forening mellem Invalideforsikringen i snævrere Forstand og Ulykkesforsikringen, efter at denne Sammenslutning var knæsat af Ulykkesforsikringskongressen i Bern i September 1891, medens man tidligere har ønsket disse Forsikringsgrene skarpt sondrede, og t. Eks. den tyske Lovgivning har ladet Bidragene til Ulykkesforsikringen udredes af Arbejdsgiverne alene og gjort Pensionerne her større end Invalidenterne, hvis Omkostninger fordeles paa Arbejderne, Arbejdsgiverne og Riget. Medens Arbejderne

derfor søge ved alle Midler at bringe en indtruffen Invaliditet ind under Ulykkesforsikringen, have Arbejdsgiverne den modsatte Interesse, og Følgen bliver en stadig Strid om dette Punkt. Med Rette fremhæves til Fordel for en saadan Sammenslutning, at den i høj Grad vil tjene til at simplificere Forsikringen, til at fjerne Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, og at det navnlig, principielt set, vilde falde vanskeligt at paapege Grunde til en forskellig Behandling af et akut Ulykkestilfælde og en paa Grund af Arbejdets Usundhed indtruffen Invaliditet, der ret illustrerende kan betragtes som foraarsaget ved en Række umærkelig smaa Ulykkestilfælde. Paa et andet Punkt vil derimod Sammenslutningen fremkalde Vanskeligheder, hvorom senere.

Forsikringen omfatter i væsenlig Overensstemmelse med den tyske Lovgivning kun Arbejderklassen og dermed Ligestillede. Efter Forslaget skulle forsikres: 1) Arbejdere, Tjenestetyende og Personer, hørende til svenske Skibes Besætninger, samt 2) betingelsesvis Medhjælpere ved Handel, Haandværk og Industri, Arbejderformænd samt Befalingsmænd paa svenske Fartøjer, nemlig for saavidt Lønnen ikke udgør 1800 Kroner. Personer, der endnu ikke have fyldt 18 Aar, i Forvejen ere udygtige til Arbejde eller ere ansatte hos Staten eller Kommunen, ere udelukkede fra Forsikringen. Naar kun Arbejderstanden og dens Jævnlige komme i Betragtning, er det i første Række begrundet i Hensynet til Omkostningerne, der for en hele Nationen omfattende Forsikring vilde stige til det tredobbelte og lader sig saa meget bedre forsvare, som det fortrinsvis er det legemlige Arbejdes Mænd, der trænge til Under-

støttelse. Det fremgaar saaledes af en i 1884 foretagen Undersøgelse af Fattiglemmers tidligere Livsstilling, at Arbejder- og Tyendestanden leverer et 8 til 10 Gange saa stort relativt Kontingent til Fattigvæsenet som de selvstændige Næringsdrivende*). Derimod er det en Afvigelse fra tysk Ret, naar det svenske Forslag ikke medtager Personer, der ikke have arbejdet mindst en Uge hos samme Arbejdsgiver, og derved udelukker alle Arbejdere, hvis Virksomheds Natur medfører en ganske kortvarig Beskæftigelse hos den samme Arbejdsgiver, saaledes visse Klasser af Landarbejdere, Syersker, Vaskekoner m. fl.

Til Gengæld har man i Sverig givet sig i Lag med det vanskelige Spørgsmaal om Understøttelse af de Forsikredes Familier. Jeg finder her Anledning til at gøre en mere almindelig Bemærkning. En Understøttelse, der skulde strække til i alle Tilfælde, hvor der er Trang, vilde, selv om Arbejderne yde Bidrag, kræve saa uhyre Midler, at man fra anden Side ikke vilde være villig til at yde dem. Det kan derfor ikke være nogen Bebrejdelse mod Lovgivningsmagten, at den ikke hjælper i alle Tilfælde, hvor det kunde være ønskeligt; den maa nødvendigvis resignere og træffe et Valg. Om det derimod er et Fremskridt fra tysk Ret, naar det svenske Forslag udelukker en Del af Arbejderklassen, men til Gengæld udstrækker Understøttelsen til de Forsikredes Familier, turde dog være tvivlsomt. Ganske vist maa der gives Motiverne Ret i, at en saadan Familieunderstøttelse er i høj Grad ønskelig — Oplysninger som disse, at der mellem

*) Se Motiverne Side 45.

voxne fattigunderstøttede Personer findes dobbelt saa mange Kvinder som Mænd, og at ikke mindre end 40 pCt. af samtlige understøttede Personer ere Børn under 15 Aar, tale i saa Henseende tydeligt nok — men det bliver ligefuldt et Spørgsmaal, om det i den sociale Lovgivning ikke først og fremmest maa komme an paa at behandle ligeartede Tilfælde paa samme Maade, og man kan ikke lukke Øjet for, at en udelukkende Pensionering af Personer i fast Arbejde vil fremkalde en berettiget Misstemning blandt de løse Arbejdere, navnlig hos dem, hvis Virksomheds Natur medfører en kortvarig Beskæftigelse, og som derfor slet ikke have det i deres Magt at binde sig for længere Tid. Med denne Reservation maa den Maade, hvorpaa den svenske Komité foreslaar Familieforsørgelsen ordnet — og for hvilken Æren tilkommer den — erkendes for rationel, idet den i det væsenlige naar det tilsigtede Maal med de færrest mulige Midler.

Til Grund for den foreslaaede Ordning ligger følgende Ræsonnement: Ligesom en Alderdomsforsikring ikke føjer sig om de virkelige Livsforhold, saaledes gælder det samme om en Enkeunderstøttelse, der indtræder umiddelbart efter Mandens Død; efter Fattigprotokollerne varede det gennemsnitlig 7 Aar, inden Enker efter Arbejdere erholdt Fattighjælp. Der er væsenlig to Forhold, der fremkalde Enkers Trang til Støtte ude fra, dels Arbejdsinvaliditet, dels Tilstedeværelsen af Børn, der endnu ikke kunne forsørge sig selv. Arbejdsføre Enker uden uforsørgede Børn er der ingen Grund til at hjælpe. Børnenes store Indflydelse paa Enkers økonomiske Modstandskraft fremgaar tydeligt nok af følgende statistiske Data: Af Enker, hvis

Ægteskab opløstes i Alderen fra 25 til 45 Aar, erholdt ikke færre end 21 pCt. fuld Forsørgelse umiddelbart efter Mandens Død og 33 pCt. inden 2 Aar derefter; for Enker mellem 45 og 65 Aar synke Tallene til 10 pCt. og 18 pCt. Da Invaliditetstilfældene utvivlsomt tiltage betydeligt med Alderen, kan Forklaringen til den stærke Nedgang formentlig kun søges i de yngre Aldersklassers langt større Kontingenter af uforsørgede Børn. Paa den anden Side ere Hustruerne ofte trængende, naar de ere Arbejdsinvalider. Af Enker under Fattigvæsenet havde saaledes et anseligt og med Alderen stigende Procenttal nydt Understøttelse før Mandens Død.

For at bringe Forsikringen i Overensstemmelse med de her konstaterede Forhold gaar nu det svenske Forslag ud paa, i Stedet for en Enkepensionering i almindelig Forstand, at indsætte en jævnsides med Mændenes Pensionsret løbende Understøttelse af arbejdsinvalid Kvinder, baade dem, der selv indtage en forsikringspligtig Stilling, og Hustruer og Enker til forsikrede Mænd. En saadan Invalideforsikring anbefaler sig tillige af økonomiske Grunde; thi medens en almindelig Enkepensionering med en aarlig Understøttelse af kun 55 Kroner vilde koste ca. 4 Millioner Kroner, vilde et System som det foreslaaede med gennemgaaende højere Renter kun medføre den halve Udgift. Til Invalideforsikringen skulde der saa slutte sig en Understøttelse til afdøde mandlige Forsikredes ægte Børn under 15 Aar.

For at nogen kan nyde Understøttelse, maa han være Arbejdsinvalid, o: ude af Stand til at ernære sig selv ved et til sine Kræfter og Evner svarende Ar-

bejde, eller have fyldt 70 Aar samt have ydet Bidrag i mindst 260 Uger. Personer over 55 Aar kunne ikke indtræde i Forsikringen. Den, for hvem der ikke er erlagt Bidrag i 260 Uger, naar han fylder 60 Aar, udgaar af Forsikringen og faar de selvbetalte Bidrag tilbage. En Forudsætning er det desuden, at Invaliditeten ikke er tilføjet forsætligt eller ved en grov Forbrydelse. Fra Fordringen om en bestemt Ventetid ses der bort, naar Invaliditeten skyldes et Ulykkestilfælde, og Pensionen beregnes da, som om den Forsikrede havde ydet Bidrag i 260 Uger. Ganske vist betyder dette et Brud med den proklamerede Ligestilling mellem Invalide- og Ulykkesforsikringen; men praktisk set tror jeg dog ikke, det vil give Anledning til større Ulemper; thi det vil her overvejende dreje sig om Invaliditet, indtruffen i den yngre Alder, hvor det forholdsvis let vil lade sig konstatere, om den skyldes et akut Ulykkestilfælde. Naar Sygdom har varet udover et Aar, indtræder der en midlertidig Invalideunderstøttelse.

Udgifterne ved Forsikringen fordele sig paa Arbejderne, Arbejdsgiverne og Staten. Men medens Statens Andel i Tyskland bestaar i et regelmæssigt aarligt Tilskud til hver bevilget Rente, har den i Sverige mere Karakteren af en ekstraordinær Hjælp, der skal dække Udgifterne ved de Begunstigelser, der tilstaas visse Klasser af Forsikrede, uden at dette skal komme Resten til Skade.

Til Udmaaling af Pensioner, saa vel som Understøttelser, har man inddelt de Forsikrede i 3 Lønningsklasser. Første Klasse omfatter mandlige Arbejdere, hvis kontante ugentlige Løn er 10 Kroner eller derover, anden Klasse alle andre mandlige Arbejdere; tredje

Klasse alle Arbejdersker og Hustruer eller Enker til forsikrede Mænd.

For hver Uge, forsikringspligtigt Arbejde finder Sted, erlægges i 1ste, 2den og 3dje Klasse henholdsvis 50, 30 og 20 Øre. Arbejdsgiverne udrede disse Summer, men Halvdelen af de udlagte Beløb ere de beretigede til at indeholde i Lønnen. De Forsikredes egne Bidrag udgøre i Regelen ikke 2 pCt. af deres Indtægt og stige kun undtagelsesvis til $2\frac{1}{2}$ pCt. af denne. De af en mandlig Forsikret erlagte Bidrag gælde tillige for hans Hustru og Børn. Naar der er betalt Præmier i 260 Uger, regnes den under Sygdom faldende Tid under visse Betingelser den Forsikrede til gode, som om han havde erlagt Bidrag, skønt Pligten til at erlægge disse bortfalder saa længe.

Ved at udstrække Forsikringspligten over hele den Paagældendes Arbejdsperiode, er der gjort en betydningsfuld Afvigelse fra det oprindelige Udkast, der kun kendte tvungne Bidrag fra det 19de til det 28de Aar. Motiverne gaa let hen over dette Punkt, der dog er af gennemgribende Betydning, da en tvungen Forsikring, indskrænket til en kortere Periode af den yngre Alder, hvor Arbejderen som Regel endnu ikke har Familie at forsørge, langt bedre stemmer med de økonomiske Forhold i de ubemidlede Klasser end en livsvarig Tvangsforsikring, og væsenlig afvæbner den vægtigste Anke mod Tvangsprincippet, at dets Gennemførelse ikke vil være mulig uden en skæbnsvanger Reduktion i den arbejdende Befolknings Livsvilkkaar.

Det tyske System for Bidragenes Erlæggelse under Form af Pensionsmærker, der sælges gennem Postvæsenet, er optaget af det svenske Udkast, der imid-

lertid har erstattet Kvitteringskortet med en Pensionsbog (beregnet paa at optage 260 Ugemærker). Af Interesse ere de foreslaaede Forholdsregler til Sikring imod, at Bidragene udredes for langt tilbageliggende Perioder, hvilket naturligvis i høj Grad vil formindske Præmiernes Forsikringsværdi. Det bestemmer, at der ikke maa sælges andre Mærker end de, der udgives i det paagældende Aar og bære dette paatrykt, og det er forbudt at indklæbe Mærker for Tiden før Begyndelsen af det foregaaende Kalenderaar. Et Brud paa dette Forbud vil kunne læses ud af Pensionsbogen og paadrager Arbejdsgiveren Erstatningsansvar.

En for de Forsikrede i høj Grad gunstig Afvigelse fra den tyske Lovgivning er det, at den engang ved erlagte Præmier erhvervede Ret ikke formindskes eller ophører ved, at den Forsikrede for begrænset Tid eller bestandig kommer ud af forsikringspligtig Stilling. Denne Bestemmelse vil ikke alene simplificere Systemet, idet de i Tyskland gældende særlige Regler om Forsikringens Fortsættelse ved frivillige Bidrag bedre kunne undværes, men den vil navnlig bidrage til at gøre Forsikringen langt mere effektiv. Det oplyses, at af dem, der indgik i forsikringspligtig Stilling fra 18 til 20 Aar, vilde ved 55 Aars Alderen henved Halvdelen være traadt ud, og paa dette Misforhold vilde der næppe i væsentlig Grad blive bødet ved Retten til at forsætte Forholdet ved frivillige Bidrag, da der kræves af den Forsikrede, at han foruden sin egen ogsaa skal tage Arbejdsgivernes og Statens Del paa sin Kappe. Den i Sverige foreslaaede Ordning vil navnlig have det Fortrin at bevare Forsikringens Goder for en stor Del af de Arbejdere, der senere tjene sig op i selvstændige

Stillinger. Derved begunstiges den mindre Arbejdsgiverstand, der ikke hæver sig højt over Arbejdernes økonomiske Niveau, og som under en Tvangsordning som den tyske let bliver i høj Grad stedmoderlig behandlet, idet den skal udrede Bidrag til sine Arbejdere uden ofte at se sig i Stand til at bevare Forsikringen for sig selv. Tillige vil en Del af den kvindelige Slægt, særlig af Tyendeklassen, der indgaar Ægteskab med ikke forsikringspligtige Mænd, allerede i Forvejen have erhvervet sig Forsikringsret.

De foreslaaede Arbejdsgiver- og Arbejderbidrag ere beregnede paa, uden at senere Forhøjelse maa finde Sted, at dække Udgifterne ved Forsikringen under den Forudsætning, at denne griber Arbejderen i det Øjeblik, han efter Lovforslagets almindelige Regler indtræder i forsikringspligtig Stilling (i Gennemsnit 18 til 20 Aars Alderen), og at han forbliver i denne, indtil Invaliditeten melder sig. Det har min fulde Sympathi, at det nye svenske Forslag har haft Mod til at forlange fulde Bidrag strax; ethvert andet System, enten det baseres paa en aarlig Ligning af de løbende Udgifter (Ligningssystemet) eller paa et modificeret Princip som det tyske (Kapitaldeckung), betyder dog en Beskatning af den fremtidige Slægt til Gunst for den nuværende, og jeg tror ikke, det er den Maade, man skal lave Socialpolitik paa. Medens det er højst problematisk, om den nulevende Generation vil vide Lovgiverne Tak herfor, er det derimod fuldstændig sikkert, at en kommende Slægt, der ser Byrderne regelmæssig tiltage uden en tilsvarende Væxt i Pensionernes Størrelse, vil faa rig Lejlighed til at fordømme deres Forfædres Egoisme. Flere af de for Lignings-

systemet anførte Grunde ere af yderst tvivlsom Værdi. Man fører saaledes for ramme Alvor følgende Argument i Ilden: Den aarlige Ligning af Udgifterne maa foretrækkes for et System med faste Præmier, fordi den ikke paavirkes af Rentefoden, hvis Synken derimod for Præmiesystemets Vedkommende vil medføre en Forhøjelse af de forud beregnede Bidrag. Det maa dog erindres, at den faktiske Forhøjelse er rent ubetydelig i Sammenligning med den, der bliver nødvendig, naar man ikke i Forvejen har sørget for Opsparing af et uhyre Forsikringsfond. Ræsonnementet er lige saa berettiget, som om en Mand vilde sige: »Jeg vil ikke spare, for saa risikerer jeg ikke at faa mindre Udbytte af mine Penge, end jeg havde gjort Regning paa».

Som tredje bidragydende Faktor indtræder Staten, der afholder Administrationsudgifterne og desuden, naar en Invaliderende træder i Kraft, aarlig indskyder 2 Øre for hver til samme erlagt eller godskreven Præmie. Denne Sum maa imidlertid ikke betragtes som et regelmæssigt Tilskud, men er beregnet paa at dække de Udgifter, som foraarsages ved Udtrædelser af forsikringspligtig Stilling, før Invaliditeten melder sig, samt ved de i Overgangstiden bestaaende særlige Forhold. Skønt det svenske Forslag ikke, som den tyske Lov, kender særlige Overgangsbestemmelser, fremkommer der nemlig desuagtet et Deficit derved, at Forsikringen ikke, naar Systemet sættes i Virksomhed, kan gøre Regning paa at faa sine Medlemmer i den regelmæssige Tiltrædelsesalder 18 til 20 Aar, men tværtimod vil faa Tilgang fra alle Aldersklasser indtil 55 Aar. Forslaget har vist sig mindre principfast ved Reglerne for Udredelsen af Statstilskudet, end lige overfor de

private Præmier. Det offentlige Tilskud stiger derfor fra en ren Ubetydelighed til ca. 7.8 Millioner Kroner efter 80 Aars Forløb. Ved dette Tidspunkt vil hele Forsikringen foraarsage en aarlig Udgift paa 33.3 Millioner Kroner, hvoraf 11.7 Millioner bestrides af de aarlige Præmier, 7.8 Millioner af Statsbidrag og de 13.8 Millioner hidrøre fra Renter ($3\frac{1}{2}$ pCt.) af en opsamlet Fond paa 393 Millioner Kroner.

Pensionernes Størrelse er sat til et fast, for alle Klasser fælles, Grundbeløb, der er foreslaaet til 50 Kroner, plus et Tillæg for hver erlagt Præmie, i 1ste Lønningsklasse 10, i 2den 5, i 3dje 2 Øre. Efterligningen af den tyske Lovs Bestemmelser er paa dette Punkt lidet heldig, da Tyskland foruden den Rente, som skyldes Arbejdsgivernes og Arbejdernes Bidrag, har et fast offentligt Tilskud paa 50 Mark, som det svenske Udkast ganske savner, og som for Begyndelsesrenternes Vedkommende lader Vægtsskaalen synke dybt i Tysklands Favør. Exempelvis skal anføres, at medens den højeste og laveste Invalideunderstøttelse i Tyskland efter 260 Ugers Forløb beløber sig til 102.53 og 127.98 Kroner (115.20 og 143.80 M.), vilde de efter det svenske Udkast kun komme til at udgøre 55.20 og 76 Kroner. Saadanne Beløb, der tilmed fortrinsvis vilde blive tilstaaede unge Folk, til hvem Familiens Underhold ofte stiller langt større Krav end senere hen, vilde være aldeles utilstrækkelige til Livets Ophold.

Denne Anke voxer i høj Grad i Betydning ved den foreslaaede Forbindelse mellem Ulykkes- og Invalidforsikringen i snævrere Forstand. Ved denne sidste ville praktiske Grunde, Hensynet til at anspore Arbejderen til ikke for tidligt at opgive sit Arbejde og

virksomt at modarbejde Simulation, føre til, som i Tyskland, at lade Pensionerne stige med Antallet af betalte Præmier, hvorved ogsaa vindes, at Renten mere fremtræder som Resultatet af successive Opsparinger. Man faar saa trøste sig over de lave Begyndelsesbeløb med, at Antallet af Invaliditetstilfælde i de unge Aar er relativt lavt. Men denne Trøst gælder ikke længere, naar man staar overfor Ulykkesforsikringen. De yngre Aldersklasser yde her et fuldt saa stort Kontingent som de ældre, og de psykologiske Grunde til en successiv Forøgelse i Renternes Størrelse ville her kun i ringe Grad gøre sig gældende.

Jeg ser nu ikke rettere, end at vil man Sammenkoblingen, maa man tage Konsekvenserne og forhøje Begyndelsesbeløbet. Der kunde enten være Anledning for Staten til ekstraordinært at skyde til i Tilfælde af tidlig Invaliditet, eller Maalet kunde muligvis, uden nogen Forhøjelse i de samlede Udgifter, naas ved et System, hvorefter Grundbeløbet sattes højere (maaske noget forskelligt i de 3 Klasser), steg i Ventetiden (260 Uger) som foreslaaet, men herefter blev staaende i en Aarrække for først efter dennes Udløb atter at stige. Incitamenterne til ikke for tidlig at opgive Arbejdet bliver der ikke saa megen Trang til i Mellem-aarene som i et mere fremrykket Stadium af Livet. Naturligvis er jeg mig vel bevidst, at for den Mangel ved Forslaget, som her besejres, ville nye Vanskeligheder dukke op paa andre Punkter; det vil saaledes kunne vække Betænkelighed at tilstede det svenske Udkasts liberale Regler for Erhvervelsen af en Rente, naar Begyndelsesbeløbet sættes op, men jeg ser dog ikke rettere, end at de meget lave Begyndelsesbeløb

navnlig for Ulykkesforsikringens Vedkommende, ville medføre saa utilfredsstillende Resultater, at der er al Anledning til at søge Midler til at forhøje dem, selv med Ofre paa andre Kanter. Til Invalidforsikringen slutter der sig, som omtalt, en Understøttelse af mandlig Forsikredes ægte Børn under 15 Aar, der er sat til 30 Kroner aarlig. Er en Pensionsnydende ikke længere ude af Stand til at ernære sig selv, inddrages Understøttelsen.

Forsikringens øverste Ledelse skal betros en central Institution, Pensionsstyrelsen; men ved Siden heraf har man foreslaaet Oprettelsen af lokale Myndigheder, de saakaldte Pensionsnævn. Pensionsstyrelsen, hvis nærmere Organisation bestemmes af Kongen, staar for Forsikringens tekniske Ledelse, forvalter Anstaltens Formue, sørger for at tilvejebringe de nødvendige statistiske og forsikringstekniske Arbejder og Beregninger m. m. Pensionsnævnet, hvis Virksomhedsomraade i Regelen falder sammen med Kommunen, bestaar af Repræsentanter for de 3 bidragydende Faktorer, 1 for Staten, 2 for Arbejdsgiverne og 2 for Arbejderne, de to sidste Kategorier valgte af de kommunale Vælgerkorporationer. Pensionsnævnene have Indflydelse paa de Sider af Forsikringen, med hvilke Befolkningen træder i direkte Berøring; disse Myndigheder skulle saaledes afgøre, hvor vidt en Arbejder kommer ind under Lovens Bestemmelser, om der tilkommer en Forsikret den ved Sygdom hjemlede Ret; de have at undersøge den indgivne Pensionsbog, samt overhovedet føre Tilsyn med, at Lovens Bestemmelser overholdes indenfor Pensionsdistriktet.

Bestemmelsen om, naar en tilstaaet Understøttelse

skal unddrages en Forsikret, samt hvor vidt der foreligger Invaliditet, hvilken sidste Afgørelse er at betragte som Tyngdepunktet i den hele Forsikringsvirksomhed og udkræver Erklæring fra en Læge eller 2 troværdige Mænd, tilkommer ligeledes Pensionsnævnet. Men dettes Bestemmelsesret er i disse Tilfælde kun foreløbig og kan omstødes af Pensionsstyrelsen.

Det svenske Udkast betegner paa dette Punkt formentlig et Fremskridt fra den tyske Lov. Ogsaa denne kender lokale Tillidsmænd for Arbejdsgiverne og Arbejderne, der skulle medvirke ved Invaliditetens Fastsættelse, men den endelige Indstilling til Forsikringsanstalten foretages af en Statsemedsmand, der i sit Skøn ikke er bunden ved Tillidsmændenes Erklæringer. I Sverig derimod vil det blive Arbejdsgiverne og Arbejderne i Nævnet, der faa den afgørende Indflydelse paa denne Indstilling. Ganske vist vil den endelige Fastsættelse af Invaliditeten efter det svenske Forslag næppe komme i Stand uden en stærk Gnidningsmodstand mellem de deltagende Faktorer. Det lokale Nævn vil nemlig have en ureguleret Interesse i at skaffe sine egne Forsikrede det mest mulige — Forsikringens økonomiske Resultater falde jo ikke tilbage paa den lokale Egn, men fordeles paa hele Riget — og Pensionsstyrelsen, der har Ansvaret for Forsikringens økonomiske Ledelse, vil se sig nødsaget til at bremse stærkt for Udgifterne. Pensionsnævnet vil derfor næppe faa den bestemmende Indflydelse paa Invaliditetens Erklæring; dertil vilde kræves, at den Kreds, der repræsenteres, ogsaa blev økonomisk ansvarlig. Afgørelsens Tyngdepunkt vil tværtimod efterhaanden glide over til Pensionsstyrelsen; men

den foreslaaede Ordning vil i alt Fald have den For-
del, at den centrale Styrelse vil kunne bygge sin Af-
gørelse paa Oplysninger, indhentede direkte fra de lo-
kale Kredse, og i Tidernes Løb vil der sandsynligvis
kunne udvikle sig et frugtbart Samarbejde mellem de
centrale og lokale Myndigheder.

Det nye svenske Udkast betegner et Stadium i
Udviklingen af den sociale Forsikringsvidenskab og
maa studeres af enhver, der i de grundlæggende Prin-
ciper er i Overensstemmelse med samme.

Den danske Næringslovgivnings Revision.

Betænkning afgiven af den af Indenrigsministeriet i Henhold til kgl. Resolution af 21. Maj 1890 nedsatte Kommission til Forberedelse af en Revision af Næringslovgivningen. Udgiven ved Indenrigsministeriets Foranstaltning. Kbhvn. I Komm. hos Universitetsbogb. G. E. C. Gad. 1893 (289 S.).

I.

Næringslovkommissionen forudskikker i sin ovennævnte Betænkning, inden den gaar over til Under søgelsen af de specielle Ændringer i den bestaaende Næringslovgivning, hvorom der kan være Tale, nogle mere almindelige Betragtninger, som indeholde en Redegørelse for det Standpunkt, Kommissionen i dens Helhed, om end for enkelte Medlemmers Vedkommende med nogle Forskelligheder i Opfattelsen, har maattet indtage overfor de fra saa mange Sider fremkomne Klager over de nuværende Tilstande paa Næringsomraadet.

Disse Klager — skriver Kommissionen — ere omtrent enslydende i alle civiliserede Lande, hvor i Løbet af det sidste halve Aarhundrede den fri Konkurrences Princip har afløst den tidligere, ved forskellige Skranker bundne eller dog indsnævrede Virksom-

hed paa Næringsomraadet. Medens den tidligere Tilstand med Lavsvæsen nærmest tog Sigte paa Producenternes Interesser, gik den ny Ordning af Næringsvæsenet i mange Tilfælde med Et over til det modsatte Princip, og, uden i Øjeblikket at paaagte Følgerne paa det sociale Omraade, lod man den fri Konkurrence uhindret Løb og stillede den hurtigst mulige og billigste Tilfredsstillelse af Forbrugernes forskelligartede Trang som Næringsvirksomhedens nærmeste Opgave. Ihvorvel den ny Ordning utvivlsomt i det hele har bragt et hidtil ukendt Opsving i Handel og Industri, kan det dog nu ikke længere nægtes, at Erhvervslivets Udvikling samtidig har medført meget alvorlige Ulæmper i social Henseende. Den undertiden hensynsløse Udnyttelse af Arbejdskraften skabte Arbejderproletariatet og stillede Arbejdsgiverne og Arbejderne ofte i forskellige, hinanden fjendtlige Lejre; den forhen saa talrige Stab af solide, dygtige Smaaahaandværkere, der havde afgivet Garanti for en rolig og sund Udvikling af Samfundet, svandt mere og mere ind og bukkede under i Konkurrencen med Storindustrien, og mangen Handelsvirksomhed, som med en lille Kapital skaffede Underhold for en tarvelig Familie, maatte opgive Kampen med den store Kapital, der ved Masseindkøb kunde drage Kunderne til sig ved billigere Priser. Det er i disse Tilstande, at de hos os, som andetsteds, fra de Næringsdrivendes Side rejste Klager bunde. Den dybere, man kunde sige fundamentale, Grund til Klagerne kan imidlertid ingen Lovgivning fjerne. Kampen mellem den store og den lille Kapital har bestaaet til alle Tider og under alle Forhold, og den vil vedblive, saa

længe det menneskelige Samfund arbejder. Paa Grund af den pludselige Overgang fra en beskyttet Stilling for Næringsbruget til den aldeles fri Konkurrence har denne Kamp kun i den sidste Menneskealder antaget en skarpere Karakter end tidligere. Kampen føres derhos nu om Stunder ikke mellem de Næringsdrivende inden for Landets Grænser, men ogsaa mellem disse paa den ene og Udlandets Kapitalister og Storindustri paa den anden Side.

Paa det socialpolitiske Omraade er der gennem vor Lovgivning allerede gjort ikke lidet for at fremskaffe Garantier imod en hensynsløs Udnyttelse af Arbejderens Sundhed og Kræfter for at sikre ham en taalelig Existens. Paa samme Maade tror Kommissionen det muligt og anser det for en Pligt for Lovgivningsmagten ogsaa paa det næringsretlige Omraade at træde regulerende og om fornødent beskyttende til og at træffe Foranstaltninger, som ere egnede til at bøde paa og om muligt afhjælpe nogle af de Ulæmper, som den stedfundne Udvikling har ført med sig. Det maa her efter Kommissionens Formening i Almindelighed blive Opgaven, saa vidt muligt, at lede Modsætningerne ind i roligere Strømme og, næst imod Udlandet i passende Omfang at beskytte den indenlandske Arbejdsvirksomhed, at dygtiggøre og gennem Sammenslutning i fælles, til Lettelse for Erhvervsvirksomheden sigtende Øjemed, at styrke Udøverne af den lille Bedrift i Kampen, og medens man giver denne sidste Bedrift, og da særlig Haandværket, en større Frihed i Retning af Udvikling, samtidig at fjerne de Særrettigheder, som den nu gældende Lovgivning har indrømmet Storindustrien, og

i det hele at stille Vilkaarene for Konkurrencen saavel paa Industriens som paa Handelens Omraade lige for alle.

I øvrigt er der næppe noget Land, hvor Overgangen fra det gamle til det ny System har været mere brat og mere radikal end hos os efter Lov af 29. December 1857. Medens man andetsteds dog lod staa adskillige Skranker og Hindringer for en alt for voldsom Udvikling af Frihedsprincippet, gjorde Loven af 1857 kun et svagt og lidet betydende Forsøg herpaa ved at udsætte Lovens fulde Ikrafttræden til 1. Januar 1862. Men fra sidstnævnte Tidspunkt hjemler Loven for de tidligere Tilstande, der dog havde det bestaaendes Ret, og til hvilke mange Existerenser vare knyttede, intet nævneværdigt Middel til at modstaa det overvældende Tryk, som den ny Udvikling førte med sig. Vel troede man at beskytte Haandværket ved i Lovens § 24 at forbyde dettes Forening med Handel og ved i Lovens § 28 kun at tillade visse Haandværkere at nedsætte sig inden for en Afstand af 1 Mil fra Købstæderne, og man gav Købstæderne, til hvilke Handelen hidtil havde været knyttet, i §§ 54 og 55 det saakaldte Læbælte; men den Haandværkerne tiltænkte Beskyttelse tabte snart sin reelle Betydning og blev endog i mange Tilfælde en Hindring og Ubillighed for dem, den vilde beskytte, paa Grund af, at hverken § 24 eller § 28 vare anvendelige paa Fabriksdrift, og, efter at Handelsvirksomheden havde fundet en ny Organisation gennem Forbrugsforeninger, tabte ogsaa Købstædernes Læbælte paa mange Steder sin Virkning som Beskyttelse for Handelen i disse. Bortset fra disse Indskrænkninger giver Loven af 1857

som bekendt en saa godt som ubegrænset Adgang til at udøve Næringsdrift.

Det allerhøjeste Kommissorium begrænsede den Kommissionen stillede Opgave derhen, at de Grundprinciper, hvorpaa den nugældende Næringslov hviler, ikke bør forlades. Men Kommissionen undlader ikke at fremhæve, at adskillige Spørgsmaal, der netop synes at berøre disse Grundprinciper, udtrykkeligt bleve anbefalede til dens Prøvelse. Blandt disse Spørgsmaal findes i første Række det vigtige Spørgsmaal om

obligatoriske Fagprøver.

Kommissionens Flertals Forslag gaar ud paa som Bevis paa Fagdygtighed, at kræve aflagt en Prøve, der godtgør, at vedkommende besidder Duelighed til selvstændig Udførelse af de sædvanlige Arbejder i det paagældende Fag, men hvis nærmere Indhold i øvrigt fastsættes af Indenrigsministeriet. Denne Prøve kræves aflagt for visse nærmere angivne Haandværk, idet dog Indenrigsministeriet samtidig bemyndiges til at gøre Forandring i disse Bestemmelser. Paa den anden Side fordres Prøven aflagt, hvad enten den paagældende Virksomhed agtes udøvet paa haandværksmæssig eller fabriksmæssig Maade. og der gives derhos nærmere Regler for, hvorledes der skal forholdes, naar den enkelte forandrer Næringsbrug eller samtidig vil drive flere Næringsbrug, eller naar Næringsbruget drives af Selskaber. Ligesom den, der har aflagt Prøve i Henhold

til Loven af 1857 § 27, fritages for Aflæggelse af yderligere Prøve i det paagældende Fag, saaledes foreslaar Flertallet ogsaa i Almindelighed tillagt Indenrigsministeriet Bemyndigelse til at fritage for Prøven, naar Paagældende paa anden Maade har godtgjort at være i Besiddelse af de fornødne tekniske Færdigheder.

Om der, siden den tvungne faglige Uddannelse faldt bort ved Lavsvæsenets Ophævelse, har fundet en Tilbagegang Sted i den danske Haandværkerstands Dygtighed, er et Spørgsmaal, som Flertallet ikke drister sig til at besvare i dets Almindelighed, men man er mest tilbøjelig til at tro, at en saadan Tilbagegang ikke kan siges at være sket. Sagen er snarest den, at der er foregaaet en Forandring i Publikums Krav til Industriprodukterne, nemlig at de skulle være billige og frembyde et tiltalende Ydre, hvorimod der lægges mindre Vægt paa Soliditet; dette Krav har Industrien maattet rette sig efter, og til Opfyldelse heraf har der delvis maattet kræves andre Egenskaber ved Arbejdet end tidligere. Man kan imidlertid ikke tillægge dette Spørgsmaal afgørende Betydning over for Kravet paa tvungne Fagprøver. Hvad enten en Tilbagegang — som fra mange Sider paastaaet — eller en Fremgang i Dygtigheden har fundet Sted, er det givet, at mange Faktorer fra forskellig Side have medvirket til den Tilstand, som nu foreligger. Industrien har gennem den stærke Konkurrence med udenlandske Varer modtaget Impulser til Udvikling, som den tidligere i mindre Grad har faaet. Gennem de store Ofre, der gøres for den frivillige Uddannelse ved tekniske Skoler og Fagskoler, gennem de nationale og internationale Industriudstillinger er der givet den Midler til Udvikling, som

Lavstiden ikke kendte. En Fremgang vilde derfor ikke være enstydig med, at alt var godt, og at en Reform var uforuden; det kunde paastaas, at Fremgangen under de givne Betingelser burde have været større, og at Misforholdet skyldtes Mangelen af den tvungne Uddannelse. Hvad det derimod efter Flertallets Mening kommer an paa, for at en Drøftelse af Indførelsen af Fagprøven overhovedet kan være berettiget, er dette: trænger det danske Haandværk til Fremgang, ikke alene den Fremgang, som enhver Virksomhed maa have for ikke at gaa tilbage, og ikke den Fremgang, som maales med et fjernt og ubestemt Fremtidsideal for Øje, men trænger det til Fremgang, set i Forhold til Haandværkets nuværende Tilstand Verden over? Dette Spørgsmaal mener Flertallet ubetinget at maatte besvare med ja. Mener man dernæst, at Udviklingen af vor Industri er et Spørgsmaal af den mest indgribende Betydning for Danmarks Fremtid i økonomisk Henseende, og tror man, at det mindre er det, man kalder de »naturlige« Betingelser for Industrien (saasom Raastoffer og Kul, et stort, let tilgængeligt Marked), end Energi og Dygtighed hos Udøverne, der frembringe en levedygtig Industri — da er det efter Flertallets Formening paa sin Plads at tage under alvorlig Overvejelse, om ikke den tvungne Faguddannelse er et Middel, der bør tages til Hjælp til Industriens Udvikling.

Ved at forlange saadanne Fagprøver vil man — hvad Kommissionens Flertal lægger særlig Vægt paa — imødekomme et almindeligt Ønske i Haandværkerstanden; ja, det turde være betænkeligt at »skuffe« Standen med Hensyn til dette Ønskes Opfyldelse. Ind-

førelsen af Prøverne vil ogsaa, tror Flertallet, have gode Følger for Udviklingen af Haandværksstandens Dygtighed, og de ville tillige kunne tjene som et »Beskyttelsesmiddel i Konkurrencen«, navnlig imod den Konkurrence, der kommer fra »Fuskere«, disse Fuskere, der i saa høj Grad skade det solide Haandværk ved at trykke Prisen ned. Fagprøven forlanges ganske vist »væsentligst for Producenternes Skyld«; men der er dog ogsaa »betydelige Omraader, hvor Fagprøven fyldestgør en Interesse hos Konsumenterne, som det fuldt vel kan være en Samfundsopgave at værne om« (Bygningshaandværk og Virksomheder, der beskæftige sig med Fremstilling af Fødemidler, saasom Bageri). — For Handelens Vedkommende indskrænkes Fordringen om Duelighedsprøven til, at der for at erhverve Adkomst til de betydeligere Handelsnæringer skal godtgøres Kendskab til Bogføring; dog forlanges det, at Materialister skulle have bestaaet farmaceutisk Examen.

Kommissionens Mindretal indvender nu vel intet imod den for Materialisthandelens Vedkommende stillede Fordring, idet det af Hensyn til Beskaffenheden af de Varer, hvormed Materialisterne have Ret til at handle, synes naturligt af Paagældende at forlange Bevis for Kendskab til disses Anvendelse og forsvarlige Behandling, og nogle af Mindretallet kunne ogsaa gaa med til Fordringen om Prøve for de Handlende, eftersom Forordningen af 1ste Juni 1832 forpligter disse til Handelsbøgers Førelse; men Mindretallet kan ikke slutte sig til Forslaget om Indførelse af obligatorisk Fagprøve paa Haandværkets og Industriens Omraade.

Det erkendes ogsaa fra Mindretallets Side, at der for Tiden i Haandværkerstanden saa temmelig er Enighed om Duelighedsprøvens Vigtighed, og denne Enighed maa antages ikke blot at være til Stede iblandt de nuværende næringsdrivende Mestre, men ogsaa blandt Svendene, i alt Fald i flere af de vigtigste Fag, særlig Bygningshaandværkerfagene. Det er nemlig en Kendsgerning, at Svendene i disse Fag ikke erkende andre for jævnbyrdige end dem, der have aflagt Svendeprove, hvorfor ogsaa Antallet af de i disse Fag for de officielle Kommissioner frivilligt aflagte Svendepróver udgøre langt over Halvdelen af samtlige for de nævnte Kommissioner aflagte Próver. Det kunde derfor synes — skriver Mindretallet — at der maatte gives Kommissionens Flertal Medhold i, at Samfundet intet burde kunne have at indvende imod, at Haandværkerstanden selv paalægger sig en Byrde ved at gøre Prøvens Aflæggelse til Betingelse for at erhverve Næringsadkomst. Da derhos de Fordringer, som Flertallet stiller til Prøvens Beskaffenhed, ikke gaa videre end til, hvad der nu kaldes Svendeprove, vil i Reglen enhver Svend af jævn Gennemsnitsdygtighed vistnok være i Stand til at aflægge denne. Den opstillede Fordring om obligatorisk Svendeprove tør derfor nok siges kun at blive en Byrde for det forholdsvis ringe Antal af ikke faglærte Personer, som fremtidig ønske at faa Næringsadkomst uden at være i Stand til at aflægge denne Prove. Ikke heller kan det efter Mindretallets Mening bestrides, at det i og for sig er unaturligt, at Lærlingeloven af 30te Marts 1889, der dog tilsigter at fremme unge Menneskers Oplærelse i Haandværksfagene, tillader Personer, som ikke selv have godtgjort deres Dygtig-

hed i de paagældende Fag, at befatte sig med saadan Oplærelse, og at altsaa ogsaa af denne Grund en Del taler for at indføre obligatorisk Fagprøve. Men trods dette, bliver dog Forlangendet om en saadan Prøve en Indskrænkning af den nu i over en Menneskealder anerkendte fri og lige Adgang til Erhverv, og efter Mindretallets Formening maatte der paavises afgørende Grunde for at indføre en saadan Indskrænkning. Mindretallet har imidlertid ikke kunnet overbevises om saadanne Grundes Tilstedeværelse. Vel er det saa, at Indførelsen af obligatorisk Fagprøve vilde gøre det umuligt for den, der ikke ved at gennemgaa en passende Læretid eller paa anden ligesaa fyldestgørende Maade havde erhvervet saa megen Dygtighed, at han kunde aflægge Prøven, at erhverve Næringsadkomst, og for saa vidt vilde altsaa Fagdygtigheden blandt dem, der ifølge Borgerskab eller Næringsbevis udøvede Haandværk, til en vis Grad forøges. Mindretallet finder det imidlertid saare tvivlsomt, om derved i større Omfang, end alt nu er Tilfældet, virkelig dygtige Kræfter vilde blive dragne til Haandværket, og dettes Anseelse i det almindelige Omdømme som Følge heraf blive hævet over det nuværende, al den Stund der her ikke er Tale om en virkelig Mesterprøve, til hvis Afleggelse foruden Svendep prøve maatte udfordres en yderligere Udvikling af Fagdygtigheden ved flere Aars Arbejde som Svend. Det er da ogsaa hævet over Tvivl, at selv under den nuværende Ordning mangfoldige Haandværkere nyde den mest berettigede Anseelse for Dygtighed i deres Fag, og det kan ingenlunde antages, at disses Antal vilde forøges, fordi Afleggelse af Svendep prøve blev gjort til Betingelse for

Erhvervelse af Næringsadkomst og ikke som hidtil forblev en frivillig Sag. I hvor meget det end i Samfundets Interesse maa ønskes at bevare og om muligt at forøge en dygtig og anset Haandværkerstand, kan Mindretallet derfor ikke anse Indførelsen af obligatoriske Fagprøver som de af Flertallet foreslaaede for at være et hensigtsmæssigt og virksomt Middel hertil. Den tvungne Aflæggelse af Svendeproe vilde ikke alene og, uden at Paagældende havde anvendt sine Svendear til fortsat Uddannelse, indeholde nogen Garanti for, at han blev en dygtig Mester, og der er derfor ikke Anledning til at vente, at den af Flertallet foreslaaede Foranstaltning i Virkeligheden vilde bidrage til at hæve Haandværkerstanden i Dygtighed og Anseelse. Der savnes overhovedet for Tiden paa det industrielle Omraade ikke Trang og Lyst til at erhverve Kundskab og Dygtighed; thi herom bærer det stadig voxende Antal af tekniske og Fagskoler trindt om i Landet tilstrækkeligt Vidnesbyrd. Det er derfor Mindretallets Overbevisning, at der af denne Grund ikke behøves nogen Art af Tvang; thi ogsaa ad Frivillighedens Vej vil den tilstedeværende Trang til at erhverve Kundskab og Fagdygtighed i Forbindelse med Interessen af i Konkurrencen at kunne præstere Bevis for en vel anvendt Læretid, føre til Aflæggelse af Prøve. Ved at blive staande ved den nuværende frivillige Svendeproe vil man efter Mindretallets Formening i Retning af almindelig Fagdygtighed i alt væsentligt opnaa det samme, som Flertallet tilsigter, og man undgaar da at ty til de lidt kunstige og lige overfor den, Indenrigsministeriet tiltænkte, udstrakte Dispensationsret i Realiteten lidet betydende Midler, som Flertallets Forslag

anvender for at komme over de Vanskeligheder, som Kravet om tvungen Fagprøve afføder i Tilfælde, hvor et Haandværk drives af et Selskab, eller hvor en tilsvarende Virksomhed udøves fabriksmæssig, i hvilket Tilfælde dog i Reglen Kapitalkraften og almindelig Forretningsdygtighed maa blive den væsentlige Faktor for Ledelsen, og den specielle Fagdygtighed ikke nødvendigt behøver at være repræsenteret ved en Deltager i denne Ledelse. Ogsaa maa Mindretallet overfor Forlangendet om tvungen Fagprøve henlede Opmærksomheden paa den Vanskelighed, der i mange Tilfælde vil opstaa ved at bestemme Grænserne for de forskellige Fag, hvori Prøven skal aflægges, og Henviſning til Indenrigsministeriets Afgørelse og Dispensationsret for at fjerne disse Vanskeligheder er sikkert en Udvej, som det ikke bliver let at benytte uden at vække Misnøje blandt de nærmest Interesserede.

Ikke heller antager Mindretallet, at Indførelsen af tvungne Fagprøver væsentligt vil kunne bidrage til i Almindelighed at stille Haandværkerstanden gunstigere i økonomisk Henseende ved at forhindre den stærke tilfældige Adgang til Fagene og saaledes indskrænke Konkurrencen ved fra denne at udelukke Fuskeriet. Det er meget mere Mindretallets Overbevisning, at dette Formaal ikke vil naas ved Indførelsen af tvungne Fagprøver, og at der derfor, naar man haaber saadant, vil blive beredet Haandværkerstanden en stor Skuffelse ved den af Flertallet foreslaaede Foranstaltning. Mindretallet antager nemlig, at de Tilfælde ikke ere hyppige, hvor Mænd, der i den Grad savne Uddannelse i Faget,

at de ikke ere i Stand til at aflægge Svendep prøve i dette, tage Borgerskab paa Udøvelsen af et saadant Fag som deres eneste Erhverv. Saadan, i Faget ukyndige Personer ville i saa Fald vistnok foretrække at drive det paagældende Haandværk i det begrænsede Omfang, som har Hjemmel i Udkastets § 3 (nu Lov af 1857 § 16), og hvis de gøre mere, er det næppe tvivlsomt, at de ikke længe ville kunne bestaa derved eller blive farlige Konkurrenter for de faglærte Haandværkere. Hyppigere vil det derimod vel forekomme, at en Mand, der ikke vilde kunne aflægge Duelighedsprøve i et bestemt Haandværk, dog ønsker at kunne forene Borgerskab paa dette med anden industriel eller Handelsvirksomhed og derfor tror at finde sin Regning ved at lade det førstnævnte Haandværk udføre ved Hjælp af Svende. Vil man nu ved Indførelse af tvungen Fagprøve forhindre dette, da vil man efter Mindretallets Formening i mange Tilfælde skade ogsaa den faglærte Haandværker. De indhentede, nærværende Betænkning ledsagende, Oplysninger om de i Femaaret 1885—89 i Købstæderne uden for København erhvervede Adkomster paa samtidig Udøvelse af forskellige Haandværk, Haandværks- og Fabriksvirksomhed eller Handels- og Fabriksvirksomhed samt om de i samme Tidsrum meddelte Dispensationer fra Lov af 1857 § 24, støtte denne Mindretallets Betragtning. Disse Oplysninger vise nemlig, at af 276 Dispensationer fra § 24 ere 137 givne til Haandværkere, og at det i øvrigt ikke er i noget særligt betydeligt Omfang, at der er gjort Brug af Retten til at forene forskellige Næringsbrug. I de nævnte 5 Aar er der nemlig i samtlige

Købstæder kun meddelt 195 Adkomster paa samtidig Udøvelse af forskellige Haandværk, 34 Adkomster paa samtidig Udøvelse af Haandværk og Fabriksdrift og 75 Adkomster til samtidig at drive Handel og udøve Fabriksdrift. Overhovedet er Konkurrencen af selve de faglærte Folk eller dog af Folk, der vilde kunne aflægge Svendeproeve, i og for sig saa stor, at det efter Mindretallets Formening næppe vil kunne mærkes, om Konkurrenternes Antal bliver forøget med nogle enkelte, i Reglen de ringeste, der ikke kunne aflægge Proven. Saaledes som Fordringen om Fagprøver af Flertallet er stillet, vil den ikke faa nogen Betydning mellem dem, der ere oplærte i Faget. Proven vil ikke vise andet end den Gennemsnitsdygtighed, der kan kræves af Lærlingen ved udstaaet Læretid; men den kan ikke begrænse Tilgangen til Faget i nævneværdigt Omfang, og altsaa fjerne den store Konkurrence; der vilde blive flere, der aflagde Proeve, men ikke færre Konkurrenter af faglærte. Men, selv om den foreslaaede Foranstaltning skulde være i Stand til at formindske Konkurrencen mellem Landets egne Haandværkere og Industridrivende, vil den jo være ganske virkningsløse lige over for Udlandets Producenter, der ved ganske andre og udenfor Industriens eget Omraade liggende Foranstaltninger maatte søges holdte borte fra vort Marked, saafremt de saa sig i Stand til at byde Konsumenterne billigere Varer end Indlandets Producenter.

Naar der iøvrigt fra Haandværkerstandens Side føres Klage over, at saa meget daarligt Arbejde kommer paa Markedet, og Flertallet formener, at det i denne Henseende vil blive bedre, og Fuseriet blive

formindsket ved Indførelsen af obligatoriske Fagprøver, da tror Mindretallet, at denne Antagelse beror paa et Fejlsyn og ingenlunde vil holde Stik. Det er allerede tidligere af Mindretallet fremhævet, at den af Flertallet fordrede Duelighedsprøve ikke i og for sig vil blive et afgørende Bevis for Vedkommendes Dygtighed, da den, der har aflagt Svendep prøve, men ikke derefter har søgt en videregaaende Udvikling ved derefter i længere Tid at arbejde som Svend i Faget eller i en tilsvarende Fabriksvirksomhed, meget godt kan blive en daarlig Mester, og det fra hans Værksted udgaaede Arbejde med Føje blive stillet i Klasse med det Fuseri, som præsteres af ikke faglærte Folk. Men bortset herfra tror Mindretallet, at der nu, uagtet der siden 1857 ikke har været tvungen Duelighedsprøve, udføres lige saa godt Arbejde i Haandværket som tidligere. Ogsaa tidligere havde man, ved Siden af dygtige Haandværkere, saadanne, der maatte sættes i Klasse med Fuskere, og Mindretallet kan overhovedet ikke erkende, at Fagdygtigheden er gaaet tilbage siden 1857. Der præsteres nu, ved Siden af udmærket og dyrt Arbejde, maaske mere billigt og derfor en større Mængde af mindre godt Arbejde end tidligere, men dette har formentlig ikke blot sin Grund i, at Antallet af Haandværkere i det hele er steget, men særligt deri, at samtidig Antallet af de Konsumenter, der forlange billigt Arbejde, er tiltaget i overordentlig Grad. Overhovedet maa saavel Haandværkere som andre Industridrivende indrette deres Produktion efter Publikums Fordringer, og det er hovedsagelig disse Fordringer fra Konsumenternes Side, som mere end Udygtighed fra Producenternes Side

fremkalde den store Mængde daarlige, men billige Arbejder, der findes paa Markedet. Der produceres nu maaske endog langt bedre Arbejde paa mange Omraader end tidligere, og dette bliver ogsaa, trods Kostbarheden, købt i større Omfang; men ved Siden heraf er Efterspørgslen efter og derfor Produktionen af tarveligt, men billigt Arbejde tiltagen i overordentlig Grad, og det er denne forøgede Efterspørgsel, som mere end Forringelse af Fagdygtigheden har fremkaldt den sidstnævnte Art af Produktion. I dette Forhold vil Indførelse af tvungne Fagprøver sikkert intet kunne forandre. Thi Efterspørgslen efter billigt og derfor mindre godt Arbejde er opstaaet og vil vedblive baade som Følge af en forandret Levevis hos Mellemstanden og paa Grund af, at der er fremstaaet en hel ny Klasse af Forbrugere, nemlig Arbejderstanden. Middelstanden ønsker mere og mere at udstyre sig med en Luxus, der skal efterligne de Riges, men som ikke tilnærmelsesvis maa koste det samme; og Arbejderstanden stiller paa Grund af dens ringere Indtægter og usikre Stilling større Krav til Tarvelighed og Prisbillighed. Disse Krav maa fyldestgøres, og sker dette ikke fra det indenlandske Haandværks og Industris Side, vil Udlandets Industri gøre det, saafremt man da ikke ved en uoverstigelig Toldskranke forhindrer den deri. Men for at bevare dette forholdsvis store Marked af billigt og derfor tarveligt Arbejde for Indlandets Næringsdrivende er en Fagprøve unyttig. Den vil være overflødig saavel lige over for den Haandværker, som udfører det gode og dyre Arbejde, som i Forhold til dem, der udføre det billige og slette Arbejde, og, da der saaledes efter Mindretallets Formening ved den

obligatoriske Fagprøve lægges et uberettiget Baand paa Adgangen til at erholde Næringsadkomst, maa den i det hele anses for uheldig. Ogsaa fortjener det her at fremhæves, at end ikke før Loven af 1857 blev der fordret Prøve for Duelighed enten af Haandværkerne paa Landet eller af dem, der dreve Industri paa fabriksmæssig Maade.

Naar Flertallet har henvist til, at man i Østrig, hvor en udstrakt Næringsfrihed havde bestaaet siden 1859, i 1883 har indført tvungne Fagprøver, da skal Mindretallet bemærke, at Haandværkerstanden i Østrig har knyttet store Forhaabninger for Haandværkets Udvikling til det saaledes indførte Duelighedsbevis, og det lader sig da heller ikke bestride, at, hvis der ved den omhandlede Foranstaltning overhovedet kunde opnaas noget væsentligt i Retning af at fremme Fagdygtigheden og Haandværkets Anseelse i Almindelighed, saa maatte det i Østrig indførte Duelighedsbevis for saa vidt anses for mere skikket hertil end den af Flertallet foreslaaede Fagprøve. Saa vidt man med Sikkerhed kan dømme om de i Østrig siden Prøvens Indførelse i 1883 gjorte Erfaringer, gaa Beretningerne imidlertid ud paa, at Resultatet nærmest er en Skuffelse for Haandværkerstanden. Fra flere Sider lyde Klager over de evindelige Stridigheder, som Afgrænsningen af de forskellige Fag indbyrdes afføde, over Administrationens Anvendelse af Dispensationsretten, og det siges ligefrem fra den Side, som i sin Tid var ivrig for Indførelsen af Duelighedsprøver, at denne intet har gavnet, og at Beskyttelse imod den usunde Konkurrence ingenlunde er bleven opnaaet ved denne. Udlandets Konkurrence, Udviklingen af Fabriker, der

som oftest levere billigere Varer end Haandværket, og Udviklingen af Handelen, der gennem de stadig lettere Kommunikationsmidler ødelægger det lokale Marked for Haandværket, alle disse Omstændigheder maatte, i alt Fald endnu for et Par Aar siden, antages vedblivende at være Anledningen til den stadige Tilbagegang for den lille Industri og Haandværket i Østrig, og dettes Repræsentanter se efter foreliggende Beretninger kun en Redning for dette i yderligere Toldskrænker imod Udlandet, i Duelighedsbevisets Udstrækning ogsaa til Fabriksdriften og i Undertrykkelse af Mellemhandelen.

Det er sikkert ogsaa under Paavirkning af disse i Østrig gjorte Erfaringer, at Regeringen i Tyskland gentagne Gange i de seneste Aar har udtalt sig imod Indførelse af tvungen Duelighedsprøve, uagtet ogsaa der fra Haandværkerstandens Side er bleven andraget herom, og uagtet de i denne Retning gaaende Andragender have fundet Tilslutning og Støtte saavel i den tyske Rigsdag som i det preussiske Deputeretkammer. De Betragtninger, som i Tyskland saavel som i Norge begrunde Regeringens Modstand imod Haandværkerstandens Ønske om tvungne Fagprøver, falde sammen med dem, som Mindretallet foran har fremført til Forsvar for sin Stilling til Sagen: Den tvungne Fagprøve vil ikke være i Stand til at sikre Haandværkets Existens under Konkurrencen med den store Kapital, og den vil derfor ikke blot ikke bringe Haandværkerstanden, hvad denne venter sig af denne, men endog i mange Retninger skade Standen i sin Udvikling. Det, som skal sikre Haandværkerstandens kraftige Udvikling i Kampen mod Storindustrien, maa

først og fremmest være Sammenslutning og en saadan Organisation, at nærmest ved Haandværkernes eget Initiativ, men saa vidt gørligt dog tillige ved Støtte fra Statens Side de spredte Kræfter samles i det Formaal, at hæve Dygtigheden og forøge Modstandskraften samt Evnen til at tage Konkurrencen op.

Ny Litteratur.

Altonaer Arbeiterstatistik. Veranstatlet durch das Kgl. Commerz-Collegium zu Altona: I. Altonaer Arbeitslöhne 1891. Hamburg 1893.

Det foreliggende lille Hefte er i Modsætning til de flere hidtil i Tyskland fremkomne statistiske Undersøgelser om Arbejdslønnen, der benytte beregnede Gennemsnit af de opgivne Lønningssatser, bygget paa Oplysninger om virkelig udbetalt Arbejdsløn, og frembyder dobbelt Interesse derved, at der, saa at sige, derhos tillige er gjort Prøve paa Brugbarheden af de forskellige af ansete Statistikere givne Anvisninger paa Tilvejebringelse af en paalidelig Statistik om Arbejdsløn, som samtidig undergives en Kritik, der viser, at de næsten alle skyde over Maalet ved at opstille Fordringer, som ikke kunne opfyldes. Overfor Dr. V. Böhmerts Fordring om at faa Aarsfortjenesten opgiven, paavises det saaledes, at dette i Praxis kun lader sig gennemføre for de Arbejdere, der arbejde Aaret rundt hos den samme Arbejdsgiver; men da disse naturligvis ere de dygtigste og bedste Arbejdere, vilde man ved at indskrænke Undersøgelsen til dem alene faa altfor høje Resultater. Ogsaa den mere be-

vægelige Del af Arbejdsstyrken maa derfor medtages; men man maa da nøjes med at faa oplyst deres Fortjeneste hos den samme Arbejdsgiver, selv om de kun have arbejdet hos ham en Del af Aaret. Overhovedet kan man ikke faa alle de enkelte Arbejders virkelige Aarsfortjeneste og dermed deres økonomiske Kaar og Stilling oplyst ved Meddelelser fra Arbejdsgiverne; saadanne Oplysninger maatte tilvejebringes fra Arbejderne selv, men disse føre i Almindelighed ikke Bog over deres Indtægter.

Dernæst paavises det, at man, saa længe man er henvist til at hente sine Oplysninger fra Arbejdsgiverne, ikke tør overbebyrde disse med Spørgsmaal, som en Fabrikant, der gennemsnitlig sysselsætter t. Ex. 1000 Arbejdere, aldeles ikke kan indlade sig paa at besvare, allerede af den Grund, at en gennemsnitlig Arbejdsstyrke af 1000 Mand maaske omfatter en vekslede Arbejdskare af ca. 2000 Mand i Aarets Løb. At anmode en saadan Fabrikant om at udfylde et særligt Kort med 17 Rubriker — som Böhmert har gjort Forslag til — for hver af disse 2000 Arbejdere, er at slaa hele Sagen ihjel.

De Principer, som ere fulgte ved Optagelsen af den foreliggende Lønningsstatistik, ere fornemmelig følgende:

Undersøgelsen omfatter kun de Virksomheder, som ere repræsenterede ved et større Antal Forretninger, fordi Medtagelsen af Virksomhedsgrene med kun en eller nogle faa Forretninger vilde være det samme som at meddele Offenligheden Besked om de enkelte Forretningers Forhold, hvad der vilde gøre Arbejdsgiverne utilbøjelige til at yde deres Medvirkning. Der-

hos medtoges kun saadanne Virksomheder, som høre til de saakaldte »Berufsgenossenschaften«, og kun saadanne Oplysninger forlangtes, som dog skulle afgives til disse, alene med Undtagelse af, at Arbejdernes Alder ogsaa ønskedes opgivet. Oplysningerne gaves paa Kort fra hver enkelt Arbejder; disse indeholdt følgende Rubriker til Udfyldning: 1. Arbejderens særlige Beskæftigelse indenfor den paagældende Bedrift; 2. Køn; 3. Alder; 4. Antal af Arbejdsdage; 5. Den for hele denne Tid udbetalte Løn; 6. »Altsaa gennemsnitlig Løn pr. Dag«; 7. Videre Bemærkninger efter Arbejdsgiverens Skøn.

Undersøgelsen omfatter derefter 120 Bedrifter, som tilhøre 8 Erhvervsgrupper og i Aarets Løb have beskæftiget i Alt 7693 Arbejdere. Ingen enkelt Bedrift beskæftigede mindre end 10 eller mere end 300 Arbejdere. De fordele sig saaledes paa de forskellige Industrigrupperne:

Jern- og Maskinindustri	16	Bedrifter
Træbearbejdnings Industri	24	—
Læder-Industri	12	—
Papir-Industri	6	—
Bryggeri og Maltgøreri .	7	—
Mølle-Industri	4	—
Bygningshaandværk . .	43	—
Speditionsforretninger .	8	—

Man har forsøgt at inddele Arbejderne i 3 Grupper: 1) de til en særlig Virksomhed uddannede (»gelernte«) Arbejdere; 2) de almindelige, ikke uddannede (»ungelernte«) Arbejdere, og 3) de af Arbejdsgiverne til en særlig Funktion oplærte (»angelernte«) Arbejdere, som altsaa iøvrigt tilhøre den anden Klasse. I de

enkelte Industrigrene er Forholdet imellem disse tre Klasser meget forskelligt; medens saaledes i Maskinindustrien ikke mindre end 81 pCt. af Arbejderne tilhørte den første Klasse, talte denne i Træbearbejdningens Industrigrene kun 40 pCt.; i disse Virksomheder udgøre derimod de »oplærte« Arbejdere (3die Klasse) ikke mindre end 45 pCt., hvorimod denne Klasse saa godt som ikke forekommer i Garverierne, hvor 67 pCt. ere uddannede, 31 pCt. almindelige Arbejdere; i Bygningsindustrierne er Forholdet omtrent det samme (henholdsvis 62,5 og 34 pCt.). I alle Virksomheder tilsammen udgøre de uddannede Arbejdere lidt over Halvdelen (52,4 pCt.), de almindelige 38,3 pCt., medens 8,8 pCt. ere »oplærte« Arbejdere, $\frac{1}{2}$ pCt. Vægttere, Bude etc.

Der viser sig nu først en ret betydelig Forskel imellem de forskellige Industrigrene, hvad Arbejdslønnens Højde angaar. I Jern- og Maskinindustrien erholdt saaledes knap 4 pCt. af Arbejderne mindre end 3 Rmk. om Dagen, medens henved 26 pCt. kom op over 5 Rmk. og 10 pCt. havde 3—5 Rmk. I Træbearbejdningens-Industrierne derimod havde henved 30 pCt. kun indtil 3 Rmk., og kun ca. 14 pCt. naaede op over 5 Rmk. Ugunstigst stille Forholdene sig i Papirindustrien, fordi der her beskæftiges mange kvindelige Arbejdere (381 overfor 117 mandlige; i alle de andre Erhverv findes ingen kvindelige Arbejdere opførte); her havde over 76 pCt. kun indtil 3 Rmk. og kun 1,4 pCt. kom op over 5 Rmk.

Men dernæst viser det sig naturligvis, at Lønnen er meget forskellig for de uddannede og de almindelige Arbejdere, og Uddannelsens økonomiske

Værdi udmaales ligefrem herved. Medens næsten alle de uddannede Arbejdere havde over 3 Rmk. om Dagen — kun 2 pCt. havde mindre —, og 30 pCt. af dem naaede over 5 Rmk., havde næsten Halvdelen (48,6 pCt.) af de almindelige Arbejdere kun indtil 3 Rmk., og kun $2\frac{1}{2}$ pCt. naaede op over 5 Rmk. For de »oplærte« Arbejdere stillede Forholdet sig noget gunstigere, idet over 10 pCt. af disse naaede op over 3 Rmk.

En interessant Tabel giver Oplysning om den Tid, de enkelte Arbejdere have haft Arbejde hos én og samme Arbejdsgiver. Tages alle Virksomheder under Et, var dette Tilfældet

for	1—10	Dage med	10,9	pCt.	} 40,3 pCt.
»	11—20	»	»	10	
»	21—30	»	»	8	
»	31—40	»	»	6,5	
»	41—50	»	»	4,9	
»	51—100	»	»	15,6	
»	101—200	»	»	14,5	
»	201—300	»	»	18,2	
over	300	»	»	11,2	

Tages imidlertid Fabrikindustrierne for sig, bliver Bevægeligheden lidt mindre, idet da kun lidt over 30 pCt. havde arbejdet indtil 50 Dage hos samme Arbejdsgiver, 33 pCt. derimod over 250 Dage. Alligevel viser der sig selv for disse en større Omskiften imellem forskellige Arbejdsgivere, end vistnok de fleste Udenforstaaende i Almindelighed tænke sig.

W. S.

Udsigterne for Østrig-Ungarns Møntreform, bedømte i Udlandet.

Medens den østrig-ungarske Valutaregulering i de første otte Maaneder, efter at Loven om samme var udkommet, syntes at ville gaa endog over Forventning godt, idet det lykkedes Regeringerne at rejse ret betydelige Laan til gunstig Kurs og samtidig at konvertere en Del ældre Laan til 4 pCt Rente, saa at der — som tidligere meddelt her i Tidsskriftet for d. A., S. 225 ff. —, i Alt var tilvejebragt ca. 14₁/₂ Mill. L. St. = 145 Mill. Guldgylden eller omtrent Halvdelen af, hvad der formentlig vilde behøves til Reformens Gennemførelse, er der efter den Tid ikke blot indtraadt en Stilstand i Operationerne, men det uhyggelige Phænomen: Disagio har endog begyndt at vise sig, d. v. s. det har ikke vist sig muligt at opretholde den fixerede Kurs for Sedlerne, som fastsloges ved Loven af 2 August f. A., uagtet den var sat 15 pCt. under en Guldgyldens virkelige Værdi (100 fl. = 200 nye østrigske Kroner blev sat = 170 Rmk., medens 100 Guldgylden vare = 200 Rmk.), men 100 fl. ere nu knap 161 Rmk. værd. Det kan ikke undre, at dette til Trods for Regeringerne og den officiøse Presses Forsikringer om, at det Intet har at betyde, og at

Forholdene nok af sig ville gaa i Orden igen, har fremkaldt Uro og Bestyrtelse i Østrig-Ungarn, og et ungarsk Blad, Budapesters Tagblatt, har derfor i det sidste Par Maaneder paataget sig at foranstalte et Slags Enquête ved at anmode en Del bekendte udenlandske Nationaløkonomer og Financiers om uforbeholdent at sige deres Mening om Valutareformens nærværende Standpunkt og fremtidige Udsigter. Da Spørgsmaalet om, hvorvidt det vil lykkes Østrig-Ungarn at forskaffe sig en Guldmøntfod eller ej, har ikke ringe Interesse for hele Evropa og vil komme til at øve Indflydelse paa Pengeforholdene og eventuelt Varepriserne i Evropa, anføres her de hidtil fremkomne Udtalelser, der i en væsentlig Grad bidrage til at kaste Lys over disse Forhold, idet vi anføre dem i den Rækkefølge, hvori de ere fremkomne.

Den første Udtalelse skyldes Prof., Dr. Anton Menger i Wien og lyder saaledes:

»De ønsker at erfare min Mening om, hvilken Indflydelse Valutareguleringen vil øve paa de besiddelsesløse Folkeklassers økonomiske Stilling, særlig med Hensyn paa det stærke Fald i Sølvrpriserne som Følge af de indiske og amerikanske Begivenheder. Jeg tror, at man maa anslaa Møntreformens fordelagtige og skadelige Virkninger for de arbejdende Klasser meget lavt. Efter at vi (i 1879) have opgivet den frie Sølvudmøntning og Sølvagioen er forsvunden, udgør Østrig-Ungarn en isoleret Mønt-Ø (Währungsinsel), paa hvilken Lønningsforholdene og den daglige Handel og Vandel (der Kleinverkehr). — altsaa de økonomiske Omraader, som nærmest interessere de arbejdende Klasser — kun berøres lidt af Guldprisens Svingninger. I denne

Tingenes Tilstand vil der, saa vidt man kan forudse, i en overskuelig Tid ingen Forandring indtræde, fordi Sølvets, fortsatte Værdinedgang idetmindste vil have det Resultat (»Erfolg«), at Guldprisen (»: udtrykt i østrigske Sedler) vedblivende vil staa over den ved Loven fastsatte Relation og dermed forhindre Genindførelsen af kontant Betaling (»die Aufnahme der Baarzählungen« : Valutareformens Genførelse). Sandsynligvis ville de østrigske og ungarske Statsborgere — maaske i Aartier — kun faa de af deres Møntværksteder prægede Guldmonter at se som en Kuriositet. Jeg er tilbøjelig til i Modsætning til »den haltende Guldfod« (»die hinkende Goldwährung« er en almindelig Betegnelse for det tyske Møntsystem, fordi de gamle Sølv-Thalere endnu have Kurs) at betegne den Møntfod, som vi med raske Skridt nærme os, som »den usynlige Guldfod.«

»Den klassiske Jordbund for en saadan usynlig Guldfod har nu i Aaringer Italien været, hvilket Land jeg for nylig har gennemrejst fra øverst til nederst uden at gøre personligt Bekendtskab med et eneste 20-frs.-Stykke. Jeg tror forresten, at Befolkningens brede Lag staa meget ligegyldigere overfor Valutareformen, end man efter den uhyre Larm i Aviserne skulde formode. De arbejdende Klasser vide meget vel, at den nuværende Valutaregulering ikke paa langt nær har den Betydning, som de tilsvarende Forsøg, som vi har gjort i 50'ne og 60'ne. Thi det Overmaal af Kapital, som i vor Tid søger Anbringelse, bevirker, at enhver Regering, der ikke holder altfor slet Hus, nyder en næsten ubegrænset Kredit og derfor i Freds-

tid uden særlige Foranstaltninger let kan opretholde sine Sedlers fulde Værdi, ligesom vore Stats- og Bank-sedlers Disagio var forsvunden længe før Valutareguleringen. Men kommer det engang til Krig, saa vil denne under de nuværende Forhold foraarsage saa uhyre Omkostninger, at selv Stater med gode Finanser og et fra gammel Tid ordnet Pengevæsen meget snart ville blive nødt til at gribe til Seddelpressen. Men en Møntreform, som svigter netop da, naar ordnede Pengeforhold vare af den aller største Betydning, har dog ikke saa særdeles stort Værd, og jeg er derfor tilbøjelig til at betvivle, at den nu stedfindende Valutaregulering vil lønne det store Forbrug af materielle og aandelige Kræfter, som den uden Tvivl har kostet«.

Dernæst skriver Prof. Dr. Adolf Wagner i Berlin under 9de Juli (paa hvilket Tidspunkt Disagioen endnu kun var lidt over 3 pCt):

»Til at fælde en bestemt Dom over hele den østrig-ungarske Valutareform føler jeg mig ikke kompetent, da jeg ikke har fulgt den nøje i alle Enkelt-heder. Ogsaa over Sagens øjeblikkelige Stilling ønsker jeg ikke kort og godt at fælde Dom.

»Efter mit Skøn frembyder Sedlernes nuværende Kurs endnu ingen Grund til at blive særlig ængstelig; kun viser den allerede nu, at man har undervurderet Vanskelighederne ved Gennemførelsen, — bortset fra dem, der senere ville vise sig, hvor det gælder om at fastholde Guldets. Jeg har fra Begyndelsen af haft betydelige principielle og praktiske Betænkeligheder overfor det Spørgsmaal, om Overgangen til den rene Guld fod var nødvendig og om den ikke

for Østrig-Ungarn vil vise sig meget vanskelig. Tyskland har jo dog endnu ikke faaet den; vi have jo kun »den haltende Guld fod«. De nyeste Begivenheder paa Sølvmarkedet synes mig at ville blive Indledningen til nye Vanskeligheder for alle Lande med haltende Guld fod, Tyskland, Frankrig osv.

»Disse sidste Begivenheder have ikke, som den rene Guld fods Fanatikere mene, godtgjort Bimetallismens Uholdbarhed, men derimod netop de store Vanskeligheder ved den rene og den haltende Guld fod. Jeg staar væsentlig paa samme Standpunkt som Prof. Dr. Eduard Suess i Wien, hvis fortræffelige Skrift om Sølv et paa ny gendriver alle Guld fodspartiets Grunde.

». . . I Italien har man jo nu allerede ikke mere nogen fast Valuta! Om det vil gaa Østrig-Ungarn bedre, naar Valutareformen er »gennemført«, — det vil jeg ønske, men — jeg betvivler det«.

Omtrent 3 Uger senere, da Disagioen var stegen til ca. 4 pCt., skriver Prof. Dr. Wilh. Lexis i Göttingen d. 1ste August Følgende, der ganske stemmer med de Anskuelser, jeg i tidligere Artikler om Valutareformen har gjort gældende her i Tidsskriftet:

»Jeg har stedse haft en levende Interesse for den østrig-ungarske Valutareform og f. Ex. i Artiklen »Papierwährung« i »Handwörterbuch d. Staatswissenschaften«, som udkom forinden Reformlovene, forsvaret Berettigelsen af den antagne Værdi-Relation imod de fremmede Kreditors uholdbare Fordringer. Men ved samme Lejlighed har jeg ogsaa sagt, at den effektive Tilvejebringelse af Guld sandsynligvis dog vilde berede større Vanskeligheder, end man i Wien og Budapest var tilbøjelig til at antage, og at det

senere vil afhænge af Monarkiets Betalings-Balance, om en effektiv Metalcirculation vil kunne hævdes uden en altfor ugunstig Diskonto-Stand.

Nu ere jo Guldanskaffelserne hidtil forløbet paa en uventet heldig Maade; men det lader sig ikke miskende, at Østrig-Ungarn kun har ganske usædvanlige Omstændigheder at takke for dette heldige Resultat, nemlig de abnorme Pengeforhold i de Forenede Stater i Amerika. Disse have i 1892 udført 52 Mill. Dollars i Guld mere, end de have indført, og i den første Halvdel af 1893 er denne Bortstrømmen af Metal fortsat med lignende Styrke. Man kan altsaa sige, at hele det af Østrig-Ungarn absorberede Beløb af Guld i sidste Instans er leveret det af de Forenede Stater. Men dette Amerikas passive Forhold overfor Evropa kan ikke længe vedblive; Omslaget synes allerede at være indtraadt, og det vil fuldt ud gøre sig gældende, naar den uforholdsmæssige Forøgelse af amerikanske Omløbsmidler ved Udstedelsen af Skatkammersedler til Opkøb af Sølv ophører, saaledes som det med temmelig Sikkerhed er at vente som Eftervirkning af den indiske Lov.

Men denne sidste Lov har ogsaa umiddelbart en Tendens til at fremkalde en følelig Guldknaphed i Europa. Indiens Varehandels-Balance har i 1890—91 ved en Udførsel af 1002 Mill. Rupiers Værdi og en Indførsel af 720 Millioner givet et Overskud af 282 Mill. Rupier = 356 Mill. Rmk. Derhos udgjorde Indførselen af ædelt Metal 219 Mill. R. overfor en Udførsel af 21 Mill., altsaa en Saldo af 198 Mill. R., hvoraf 142 Mill. i Sølv, 56 Mill. i Guld. Saaledes omtrent har Indiens Betalings-Balance overfor Europa i lang Tid

stillet sig, uagtet ogsaa 150—200 Mill. R. i Council Bills aarlig tjene til Dækning af Indiens Betalinger. Man har slet ingen Grund til at antage, at der ikke ogsaa i Fremtiden ved Siden af det hidtidige Beløb af Council Bills vil blive anvendt mindst 140—150 Mill. R. i ædelt Metal til Dækning af Indiens Saldofordring. Hidtil er $\frac{3}{4}$ heraf betalt med Sølv; men efter den nye Lov er det at vente, at det næsten udelukkende maa betales med Guld og at der derved vil blive øvet et føleligt Tryk paa Europas Pengeforhold.

Jeg tror nu rigtignok, at England i sin egen Interesse snart vil se sig nødsaget til at træffe Foranstaltninger, som gøre det muligt ogsaa for Fremtiden at kunne erlægge den største Del af Betalingen til Indien i Sølv, men alligevel turde dog den indiske Guldregning, selv om den ikke fører til en effektiv Guldmøntfod, bidrage til at vanskeliggøre en videre Forøgelse af det evropæiske Guldforraad og dermed ogsaa den videre Tilførsel af Guld til Østrig-Ungarn. . .

Men at Vanskelighederne ikke ville være overvundne, selv om det lykkes at faa et tilstrækkeligt Guldforraad samlet i Østrig-Ungarn, det beviser den nuværende uventet lave Vexelkurs. Allerede siden dette Aars Begyndelse er den nye »faste« Kurs af 170 Mark for 100 fl. gaaet tabt, og i Øjeblikket noteres 100 fl. i Berlin kun til 163 $\frac{1}{2}$ à 164 Mark. Der- som Statssedlerne allerede havde været inddragne, og Guldet virkelig bragt i Omløb, saa vilde allerede nu en betydelig Del af det nyerhvervede Guld igen være gaaet ud af Landet, hvorved da rigtignok Kursen kun vilde have fjernet sig lidt fra Guldpunktet. Om

det havde været bedre, at den østrig-ungarske Bank havde givet Guld ud for at opretholde Kursen, savner jeg Kendskab til de nærmere Omstændigheder for at kunne afgøre. Naar Kursens Synken rokker det udenlandske Publikums Tro paa, at Valutareformen vil lykkes, saa vilde en betydelig Udførsel af det nylig vundne Guld næppe have gjort et bedre Indtryk og derhos have bragt den materielle Mulighed for en Genoptagelse af kontant Betaling i Fare.«

Et Par Dage senere bringer Bladet følgende, ligeledes d. 1 August daterede, Brev fra den fhv. italienske Finansminister Luigi Luzzatti:

«. . . Jeg anerkender det kolossale Forberedelsesarbejde, som man har foretaget i Østrig-Ungarn for at gaa over fra Sølv- til Guldmøntfod. Da jeg var Finansminister, sendte jeg Prof. Lorini til Østrig og Ungarn for i Nærheden at studere disse Arbejder, over hvilke han ogsaa har skrevet en indholdsrig Bog. Men jeg spørger mig selv, hvorledes et Folk, som har placeret en stor Del af sin Statsgæld i Udlandet, nogensinde uden at tage Sølv til Hjælp kan være sikker paa at beholde sine Guldmønter? Selv naar det har den økonomiske Balance (d. v. s. Saldo af de internationale Betalinger) til Gunst for sig, hvem beskytter det mod Faren for en altfor hurtig Tilbagestrømning af dets Obligationer fra Udlandet? Og hvem kan forhindre det, selv om man holder sin Kredit højt ved en god Finanshusholdning? Ved en saadan Tilbagestrømmen af Obligationerne samvirke de forskellige Bevæggrunde — lige fra en øjeblikkelig Nødvendighed til et eller andet politisk ondt Lune —, paa

hvilke en Finansministers selv nok saa ivrige Virken ikke kan øve nogen Indflydelse.

Efter en saa vanskelig Møntreform, som den, Østrig-Ungarn gennemgaar, forekommer det mig, for at den ikke skal blive en Skuffelse, nødvendigt, at man forbedrer Nationens økonomiske Balance og Statens finansielle Balance, idet man fremfor Alt med stræng Sparsommelighed afholder sig fra at gøre Gæld. Gæld — det er de moderne Staters Fjende. Den altfor store Lethed i at faa Kredit — det er den i Fristelse førende onde Dæmon.

Efterhaanden som Tiden gaar og Disagioen ikke blot vedbliver, men endog er i Stigen, voxer Tvivlen om, at det vil kunne lykkes Østrig-Ungarn at gennemføre sin Møntreform. Mest uforbeholdent udtales denne Tvivl af Direktør for Bank of England, Mr. Henry Hucks Gibbs, i et Brev af 12 August, offentliggjort i Bladet d. 27de s. M. Det lyder saaledes.

». . . Det er nødvendigt at overveje: 1. om Østrig-Ungarn vil være i Stand til at opnaa en Guld-Standard, 2. om det, naar det har faaet den, kan opretholde den.

Det forekommer mig, at det første Spørgsmaal under de nuværende Forhold maa besvares benægtende. Selvfølgelig vilde Regeringen være i Stand til at optage Laan for at forskaffe sig Guld. Men selv om disse Laan alle vare blevne tegnede af Udlændinge, og ikke, som det faktisk var Tilfældet, for største Delen blev tegnet i Østrig-Ungarn selv, saa vilde der dog kun være gjort et ringe Skridt henimod det ønskede Maal. At ophobe et Forraad af hvilket som helst Metal, ja tilmed at proklamere, at dette

Metal er Landets lovlige Mønt, fører ikke meget vidt. Det kan til Trods for alt dette være blot en Skin-Møntfod (a sham standard), medmindre Folk kunne faa fat i det og det har fri Cirkulation i Befolkningen og danner Basis for dets kommercielle Transaktioner.

Vexelkurserne ere imod Østrig-Ungarn, og den Omstændighed, at Guldet for en stor Del er tilvejebragt fra østrig-ungarske Kilder, har haft til Følge, at de Rimesser, som Østrigere have at sende til Udlandet, ere blevne yderligere formerede, hvorved de ugunstige Vexelkurser blive endnu højere, og at de nye Krone-mønter staa mere end 4 pCt. under den dem nu ved Lov tillagte fixerede Værdi. Østrig-Ungarn har følgelig lige saa lidt nu Guldmøntfod som det før havde den. Det har blot ombyttet et Slags Papirspenge mod et andet Slags.

Selv om vi vilde antage, at Regeringen virkelig havde samlet en tilstrækkelig Mængde Guld og tilladt det at cirkulere og være et virkeligt, effektivt Circulationsmiddel, saa vilde det være umuligt at opretholde det som saadant overfor en vedblivende ugunstig Vexelkurs. Men naar Guldet holdes indespærret, saa er den saa kaldte Guldmøntfod kun en Illusion, og den eneste Virkning vil være at forøge de Vanskeligheder, som hele Verdens almindelige monetære Tilstand frembyder, og efter al Sandsynlighed at virke fordærveligt tilbage paa sig selv, idet den bevirker en yderligere Stigning af Vexelkurserne.

Enhver saadan Stigning vil gøre Møntreformens Gennemførelse mindre sandsynlig, og da saaledes Chancerne for dens Gennemførelse ere saa overordentlig ringe, synes det unyttigt at

spekulere over Muligheden af at opretholde den efter Gennemførelsen.

Henry Hucks Gibbs.

Endelig har den belgiske Møntdirektør, Alphonse Alland, den bekendte Forkæmper for Bimetallismen, sendt Bladet følgende Skrivelse (optaget d. 8. Sptb.) dateret Brüssel, St. Gilles, August 1893:

„ . . . Jeg blev forbavset, da jeg saa, at Østrig-Ungarn dekreterede Guld-Møntfoden. Den østrigske Papirgylden gjaldt ikke mere end 2 fr. 10 ctm. hvad der vil sige, at Guldet havde en Agio overfor Sedlerne (pari = 2 fr. 50 ct.). Evropa havde denonetiseret Sølv. Guldet var overalt blevet sjældnere og havde en Agio. Dets Værdi var steget. Alle i Guld vurderede Ting vare sunkne i Pris, Kriser udbrød overalt, i Uruguay, i La Plata, i Portugal, i Brasilien, i Spanien, i Italien, i Grækenland — overalt skortede det paa Guld. Den engelske Finansminister Goschen offentliggjorde en Bog for at advare sit eget Land om Farerne ved Guld mangelen, og netop dette Øjeblik valgte Østrig-Ungarn til at styrte sig ind i det skæbnesvangre Problem: en Valutaregulering og foretage det farlige Experiment at genoptage Kontantbetaling, og det paa Basis af Guld som eneste Værdimaaler, idet man holdt sig til det Metal, som i Evropa var bleven det sjældneste!

Efter min beskedne Mening saa jeg i dette Forsøg et farligt Experiment, og jeg frygter for, at Kendsgerningerne ville bekræfte min Bekymring i saa Henseende. Og dog havde Østrig-Ungarn taget et Udgangspunkt, som skulde lette Experimentet, idet det

istedetfor at optage Betalingerne med en fuldvægtig Guld-Gylden, der vilde været lig med 2 fr. 50 ct., nedsatte den fremtidige Guldgyldens Værdi til Lighed med en Papirgylden, der endda regnedes for at gælde 2 fr. 10 ct., hvorved det har gjort sin nye Gylden 4—5 pCt. lettere*). Man har ved den Lejlighed udtalt Ordet »Fallit« — det var maaske at overdrive en Smule. Østrig-Ungarn drog ved sine Laan Guld ind i sin Kasse, og i Virkeligheden gjorde det Guldet i Europa i samme Grad sjældnere, jo mere det blev indelukket i det østrig-ungarske Skatkammer; man saa Guldpræmien stige saaledes, at Guldet i Øjeblikket i Wien søges til Export mod en Opgæld af 5 pCt.

Deres Land har thesauriseret Guldet; det er det umuligt, at betjene sig deraf, da det paa Grund af den bestaaende Guldpræmie meget hurtigt vilde gaa over Grænsen igen; Østrig-Ungarn synes at have helliget sig til Danaidernes Arbejde: det har ved sine Laans opsugende Kraft pumpet Guld op i et Skatkammer, som er ude af Stand til at bevare det. Efter min Mening bestod dets Vildfarelse deri, at tænke paa Genoptagelse af Kontantbetaling, førend Landets almindelige økonomiske Forhold, dets Produktion, dets Export, havde skabt Sikkerhed for, at Udlandet ikke mere havde et Overskud af Værdier og Varer at sende ind, og at Nationalformuen saaledes var beskyttet imod udenlandske Fordringer.

*) 5: i Forhold til den Kurs, som formentlig burde være lagt til Grund; da den er nedsat fra 250 til 210, er den i Virkeligheden gjort 16 pCt. lettere. Det maa dog herved erindres, at Østrig-Ungarn tidligere ikke regnede i Guld, men i Sølv, og at det var under Forudsætning af et Værdiforhold af 1:15 $\frac{1}{2}$, at den østrigske fl. regnedes = 2 fr. 50 ct.

Jeg frygter meget for, at den i Østrig-Ungarn begyndte Operation vil faa samme Skæbne som det 1846 ved Grev Kaukin i Rusland og det senere i Italien gjorde Forsøg. Italien havde ligesom Østrig-Ungarn troet, at en Lov og et Laan vare tilstrækkelige til at afskaffe Tvangskursen. Italien havde optaget et Laan paa 600 Mill., hvoraf $\frac{2}{3}$ i Guld, — og hvilket Resultat har det naaet? Guldet har i Rom 10 pCt. Agio, Tvangskursen er mere truende end nogensinde; jeg er meget bange for, at en nær Fremtid forbeholder Østrig-Ungarn samme Skæbne.

Store Aander, i hvis Spidse man i Frankrig nævner Leroy-Beaulieu og Raffalovich, i England Gladstone, Farrer og John Lubbock, nægte Guldets Sjældenhed og Prisstigning; de forsikre, at der i Verden er Guld nok tilstede for de Forretninger, som man gør deri; de sige, at Omsætningen aldrig vil savne Guld. Jeg indrømmer dem gerne dette — skønt ikke i den Forstand, hvori de paastaa det. Sandheden, den hele Sandhed, den eneste, som bekræftes ved de Kendsgerninger, vi daglig se for vore Øjne, er denne: Handels Behov retter sig stedse efter den Mængde Guld, som den kan disponere over; en Flod vil, hvor lille den ogsaa er, altid være tilstrækkelig for de Transporter, som man vil benytte den til, — fordi man netop ikke vil indskibe mere paa den, end den er i Stand til at bære. Lad os ikke glemme Adam Smiths udødelige Sammenligning, da han sagde, at Guldcirculationen ligner en Landevej, som, uden i sig selv at frembringe noget, tjener til at bringe Varerne paa Markedet; reducér Floden, reducér Landevejen, reducér

Pengene — og det vil skade Handelen, Industrien og Agerbruget. Er dette ikke de karakteristiske Tegn paa den nærværende Krise, er dette ikke de Begivenheder, som hver Dag falde Forretningsmændene i Øjne?

Med de Herrer Monometallisters Tilladelse er Guldets siden Sølvudmøntningens Ophør i 1873 bleven sjældent, og Østrig-Ungarn vil have megen Vanskelighed ved at finde noget og beholde nok deraf til at optage Kontantbetaling. Det engelske Indien leverer os netop et megetsigende Bevis; her er det:

Hidtil have de gode Husmødre, som vilde have en Hareragout, begyndt med at skaffe sig en Hare. Nu vil Indien etablere en Guldcirculation; men dette Metal er bleven saa sjældent, at Indien har besluttet at etablere en Guldmøntfod uden Guld — lad os strax tilføje, at det hidtil ikke ser ud, som om det vilde lykkes det. Indien, som deler Englands Forkærlighed for Guldfoden, har lukket sine Møntværksteder for Sølv; men da det ikke besidder Guld, har det dekretet, at 16 Sølvrupier fremtidig skulle have samme Værdi som et Pund Sterling. England er saaledes naaet til at lave Bimetallisme, medens Østrig-Ungarn søger at indføre den engelske Monometallisme. Er det ikke nok saa originalt? Tohuwabohu, Forvirringen i Ideerne, Mangelen paa Sammenhæng i de møntpolitiske Principer har naaet sit Højdepunkt, og det Altsammen, fordi man i 1873 vilde bryde med Bimetallismen, der har hersket i Europa i tohundrede Aar.

Men det er endnu ikke nok. Her have vi de For-

enede Stater, som ere grebne af det herskende Vanvid — ogsaa de ville demonetisere Sølv, og prætere ligesom Østrig-Ungarn at ville have Guld. Dette gør paa en ejendommelig Maade Østrig-Ungarns Situation mere kompliceret. Det havde foresat sig at bruge sine Sølvpenge efter stor Maalestok. Forraadet er stort, og paa den anden Side havde Gullet 4 pCt. Agio i Juli, 5 pCt i August og maaske 6 pCt i September; det lader sig ikke mere gøre (il n'est plus guère permis) at tænke paa at genoptage Kontantbetaling . . .

Men siger man, De er for hastigt. Østrig-Ungarn staar foran det Øjeblik, da Høsten er færdig til Udførsel. Kornet er Guld, som man kan sende Udlandet, og Guldpræmien vil snart forsvinde.

Der er god Grund til at frygte for, at dette kun er en Chimære og tomme Forhaabninger. De Forenede Stater, som ville reducere (beseitigen) Sølv og i hvilke rede Penge: Guld, Sølv og Papir har Agio, ville ligeledes være nødsagede til at skaffe sig Guld, og ogsaa de regne paa den fremtidige Export for at skaffe sig det, — ligeledes La Plata, Uruguay, Indien, Spanien, Italien, alle disse Lande, som søge efter Guld, alle ville de tragte efter at sælge deres Produkter til Udlandet, og alle ville de finde sig udestængte ved protektionistiske Toldtarifer eller ved, at Markederne befinde sig i Baisse og vægre sig ved at købe. Agerbrug, Handel, Industri ville overalt blive endnu sygere, end de ere. Dette vil være det eneste Resultat, hvor til efter min Mening de moderne Møntreformer ville naa. De ville have skærpet Krisen uden at kunne indføre Guld overalt.

Monseigneur Walsh, det katholske Irlands Primas, har i et nylig i London offentliggjort Skrift erklæret, at den engelske Regering, idet den staar paa at ville opretholde den rene Guldfoed baade hos sig selv og paa de internationale Konferencer, foraarsager det engelske Landbrugs og dermed ogsaa Irlands Ulykker.

Dersom det er sandt, at Monometallismen er Englands Ulykke, en Ulykke for dets Landbrug, dets Industri og dets Handel, saa betvivler jeg, at det har den Egenskab at bevirke Østrig-Ungarns Prosperitet. Men mere end det — jeg tvivler om, at det vil lykkes Østrig-Ungarn at fuldføre Monometallismen i Guld hos sig. Grunden er ganske simpel. De finder den angivet i det gamle franske Ordsprog, som jeg nylig mindede om: »Pour faire un civet, il faut un lièvre (til at lave Hareragout behøves en Hare).

Alphonse Allard.

Da Redaktionen af Budapester Tagblatt ogsaa har gjort mig den Ære at bede mig udtale min Mening om den østrig-ungarske Valutareforms Udsigter, har jeg d. 20de Sptb. sendt den følgende Skrivelse (optaget d. 24de Sptbr.):

»Højstærede Redaktør! De har gjort mig den Ære at opfordre mig til at udtale min Mening om den østrig-ungarske Valutareforms nærværende Stilling og om Udsigterne til dens Gennemførelse. Kun med nogen Betænkelighed efterkommer jeg denne Opfordring; thi for det Første er det temmelig vanskeligt paa et saa fjernt Sted at lære Bevægelsens Gang og Østrig-Ungarns økonomiske Forhold saa nøje at kende, at man tør udtale en Dom derover, og for det andet er det en mislig Sag i Møtspørgsmaal at opstille Frem-

tidsprospekter, da uforudseelige Begivenheder hvert Øjeblik kunne gøre de bedst begrundede Forudsigelser til Skamme. Hvem kunde for et halvt Aar siden regne med Lukningen af de indiske Møntsteder, — og hvem véd i Øjeblikket, om Shermann-Loven vil blive helt ophævet eller kun afløst af en ny, modificerende Lov? Og for det Tredje kan jeg næppe fatte mig tilstrækkelig kort for Deres Blad. Jeg skal dog ikke tilbageholde min Mening, — saa meget mindre, som jeg egentlig allerede har udtalt den for et Aar siden og ikke har Noget at ændre deri.

I Juni 1892 — altsaa to Maaneder før Loven om Valutareguleringen udkom — har jeg i »Preussische Jahrbücher« skrevet en lille Afhandling om Følgerne af Valutareguleringen for det øvrige Europa*), og endskønt jeg ikke deri optraadte som ukaldet Raadgiver for Østrig-Ungarn, men har betragtet det som en given Sag, at de østrig-ungarske Regeringer grundigt havde overvejet Spørgsmaalet, og naar de først havde bragt en Valutareform i Forslag, ogsaa vare bestemte paa at gennemføre den, har jeg dog maattet gaa ud fra visse Forudsætninger derfor som formentlig selvfølgelig og tilstrækkelig angivet disse. Jeg beder derfor om Tilladelse til at anføre et Par Citater af den nævnte Afhandling, som vise min Opfattelse af den da foreliggende Opgave.

Efter at jeg havde paavist, at »det mindste Kvantum Guld, som Østrig-Ungarn behøver til sin Valutaregulering, er ca. 580 Mill. Rmk.,« tilføjede jeg: »Gaar man altsaa ud herfra, maa man tillige gaa ud fra, at det, saafremt den skal ske i en nær Fremtid, kun kan

*) Gengivet i dette Tidsskrifts Aargang 1892, S. 281—337.

gennemføres ved Optagelsen af et Guldlaan af omtrent dette Beløb,« og fremdeles: »Selve Optagelsen af et Laan af den fornødne Størrelse vil næppe medføre uovervindelige Vanskeligheder, — forudsat blot, at man i Østrig-Ungarn er villig til at betale, hvad det vil koste. Det nærværende Øjeblik maa vel endog anses for saa exceptionelt gunstigt, at det er lidet sandsynligt, at Regeringen, som det er blevet antydnet i Pressen, vil gaa langsomt og forsigtigt til værks og fordele Laaneoperationerne paa flere Aar. Jeg antager tværtimod, at man, naar man først skrider til den egentlige Realisation af Reformen, vil stræbe at gennemføre den saa hurtigt, som det overhovedet er muligt, og særlig, at man vil benytte det nuværende gunstige Øjeblik dertil.« Man har imidlertid ikke gjort dette, men benyttet de exceptionelt gunstige Forhold paa Kapitalmarkedet til samtidig at convertere endel ældre Laan. Selvfølgelig var det ikke nødvendigt, paa én Gang at hidskaffe alt det nødvendige Guld; men Retten til efterhaanden, som det behøvedes, at lade dette Guld komme, skulde man paa én Gang have erhvervet sig ved et Laan. Havde man ladet Converteringerne vente, vilde Betingelserne for et saadant Laan næppe være blevet væsentlig ugunstigere end for det nuværende, mindre Guldlaan. I hvert Fald vilde man da have været sikker paa at faa det nødvendige Guld, medens det nu manglende Beløb sikkert vil blive meget dyrere — om det overhovedet vil være til at faa i en nær Fremtid.

Overfor Østrig-Ungarns eventuelle Valutareform rejste jeg i den nævnte Afhandling det Spørgsmaal: »Hvorledes er det gaaet med Italiens Valutaregulering?»

Jeg gav en Fremstilling heraf og fremhævede som Slutningsresultat, at Indløsningen af Statssedler gik saa langsomt for sig, at den endnu d. 31. Decbr. 1890 ikke var helt tilendebragt, og at Bankerne samtidig forøgede deres Seddelmængde med 200 Mill. Lire, saa at der efter to Aars Forløb, i Stedet for efter Programmet at være 1,028 Mill. Lire i Sedler overfor 1,163 Mill. Lire i Metal, i 1886 stod ca. 1,468 Mill. Lire i Sedler overfor ca. 1,000 Mill. Lire i Metal. »Aarsagen til dette uheldige Udfald af den italienske Valutareform«, sluttede jeg, maa nærmest søges deri, at de to væsentlige Forudsætninger for Reformens heldige Gennemførelse: en Statshusholdning med et tilstrækkeligt Overskud til at dække Renterne af det nye Laan og en gunstig Handelsbalance, begge ere bristede.« Og jeg tilføjede da: »Man tør vel gaa ud fra, at de to østrig-ungarske Finantsministre, der selvfølgelig have erhvervet sig et langt mere indgaaende Kendskab til den italienske Valutareforms Enkeltheder end vi og en dybere gaaende Indsigt i de Forhold, hvorunder den er gennemført, næppe ville gentage den Fejl at udstrække Indløsningen af Statssedlerne over en Aarrække, og at de overhovedet, forinden de have bestemt sig til at sætte Valutareguleringen paa Dagsordenen, ere komne til den Overbevisning, at de Vanskeligheder, som Italien har havt at kæmpe med, ikke ville være tilstede fra Østrig-Ungarn eller dog med fuld Sikkerhed kunne ventes overvundne . . . Vi tilstaa, at Sagen ikke forekommer os saa klar. Det forekommer os tværtimod, at de to Faktorer, som have vist sig ret betydningsfulde for den italienske Valutareform, nemlig dels Statsregnskabet's aarlige Balance,

dels hele Landets udenrigske Betalings-Balance, frembyde nogen Lighed med de tilsvarende Faktorer i Østrig-Ungarn« — og jeg paaviste derefter dette i det Enkelte.

Naar jeg nu 15 Maaneder efter betragter Valuta-reguleringens hidtidige Gang, kan jeg ikke andet end finde, at man dog i Østrig-Ungarn har gentaget de i Italien begaaede Fejl. Jeg indrømmer gerne, at jeg kan tage fejl, fordi jeg her i det Fjerne ikke tilstrækkeligt nøje kan følge og overskue Forholdene. Men af de mig foreliggende Data og Tal kan jeg kun drage den Slutning, at man, ganske som i Italien, i Stedet for at benytte det indstrømmende Guld til saa hurtigt som muligt at indskrænke Seddelcirkulationen, har benyttet det som Basis for en Udvidelse af denne. Ja, i Følge »The Economist's« Bankoversigter er Bankens Seddelmængde endog voxet i et stærkere Forhold end dens Metalbeholdning; medens denne sidste fra 6. Aug. 1892 til 7. Aug. 1893 er voxet med ca. 42 Mill. fl., er Seddelcirkulationen bleven forøget med ca. 52 Mill. fl. — og til d. 7. Sptb. d. A. endog med 76 Mill. fl. Og Statssedlerne holdes vedblivende paa det lovlige Maximum (d. 12. Sptb. d. A. 327 Mill. fl. + 85 Mill. fl. i »Salinenscheine«). Er det da til at undres over, at Sedlernes Kurs i Øjeblikket er ca. 6 pCt. ringere end for et Aar siden?

Efter min Formening gives der kun ét Middel til at faa Guld til at strømme ind i et Land i større Omfang, end de naturlige Handels- og Finansforhold tilstede — og til derefter at fastholde det —, og dette Middel er ganske simpelthen: at tillægge Guldets en højere Værdi i dette Land end andetsteds,

d. v. s. at holde Rentefoden højere og — ved en Indskrænkning af Circulationsmidlerne — at trykke Varepriserne dybere ned end andetsteds. I Østrig-Ungarn har man, saa vidt jeg kan se, i det forløbne Aar gjort akkurat det modsatte — og saa har man Disagio'en (Seddelkursen); d. v. s. i Stedet for at nærme sig Guldregning, staar man den i dette Øjeblik ca. 6 pCt. fjernere end i det Moment, da man tog Beslutning om Valutareformen. Man har for Øjeblikket ikke blot ikke en Guldmøntfod, men ikke engang en Guldfoedsregning; man har endnu stedse kun en Papirregning, — men af slettere Kvalitet, end før man begyndte paa Reformen. Thi dette betyder en Disagio af ca. 6 pCt. i Forhold til den da besluttede »faste Kurs«.

Er da Reformen bragt i Fare ved Disagio'en? Det kommer ganske an paa, hvorledes man fremtidig vil bære sig ad. Efter mit Skøn kan Østrig-Ungarn kun da gennemføre Reformen, naar det vil betale, hvad den vil koste. Hidtil har det ikke villet dette. Man har villet have denne Reform billigt. I det Øjeblik, da det netop gjaldt om, ved en høj Rentefod at lokke Guldet ind og gøre Udlandet opsat paa at faa og at beholde østrigske Papirer som en god Anbringelse for Kapital, har man bestræbt sig for at skaffe sig en lavere Rente ved Convertering af en Del af Statsgælden. Og man har — om jeg tør sige det — noget naivt glædet sig over, at Kurserne paa østrigske Papirer gik i Vejret paa Wienerbørsen, uagtet netop dette maatte føre til, at de strømmede tilbage til Wien og derved forøgede Landets Forpligtelse til at betale Udlandet dem med Guld — en Forpligtelse, hvis Opfyldelse kræver en større Export, end man synes at

gøre Regning paa — og saa har man Disagio'en. Man har glædet sig over, at Handel og Industri i det forløbne Aar have taget et ret betydeligt Opsving og faaet nyt Liv. Ja, man kan altid bringe Liv i Handel og Industri, naar man ved en Formering af Cirkulationsmidlerne driver Varepriserne i Vejret og trykker Rentefoden ned. Men de høje Varepriser gøre Exporten vanskeligere og indbyde til Import, — og saaledes bliver Handelsbalancen og Vexelkurserne ugunstige.

Det er en bekostelig Sag at forvandle en Papircirkulation til en Guldcirkulation hurtigere, end de naturlige Forhold tilstede det ved den langsomme, aarlige Merudførsel af Varer og Merindførsel af Metal. Det gælder ikke blot om at betale nogle hundrede Millioner for et Cirkulationsmiddel, som man hidtil har havt saa godt som gratis, men det gælder ogsaa om Aar igennem at værne om Besiddelsen af det hurtigt erhvervede Guld derved, at man holder Guldet højere i Værdi end andetsteds. Men den høje Rentefod og de lave Varepriser, hvori Guldets høje Værdi flinder sit Udtryk, betyder det samme som at lægge et stadigt, langvarigt Tryk paa Handel og Industri, d. v. s. at gøre det Tryk, hvorunder hele Europa allerede i en Aarrække har lidt og sukket, og som det vil komme til at føle endnu stærkere, naar det skal til at føre en Kamp om Guldets med Amerika og Østrig, endnu yderligere trykkende i særlig Grad for dette Land. Kan og vil man betale denne Pris for at gennemføre Valuta-reformen? Det er Spørgsmaalet — Andre kunne stille det — kun Østrig-Ungarn selv kan besvare det.

Kjøbenhavn den 20de September 1893.

Will. Scharling.

Bevægelsen for tvungne Fagkorporationer i Schweiz.

Af

Cordt Trap.

Faa videnskabelige Theorier have haft en saa vexlende Skæbne som den økonomiske Liberalisme. Til Tider løftet op til den Ledestjerne, der skulde føre Menneskene til almindeligt økonomisk Velvære, og nu ofte Syndebuk for al Tidens Nød og Elendighed — som om Verden tidligere havde været et Eden — medens man kun er for tilbøjelig til at glemme de uhyre Tjenester, som den har gjort Menneskeslægten.

Paa et Punkt ere Bebrejdelserne mod Liberalismen dog i alt Fald ikke overdrevne; denne Lære har ganske savnet Forstaaelse af Organisationens Betydning. Den betragtede — i det mindste i Praxis — Samfundet som en Sum af forskelsløse Individer og saa ikke, at der er berettigede Interesser, der bunde i Livsfællesskab, og at disse naturligt ville føre Borgerne sammen i økonomiske Grupper, der ikke forholde sig som Dele til et ensartet Hele, men som Led i en samlet Organisme. Denne Fejltagelse har haft skæbnesvangre Følger; den førte

til i de gamle Korporationer kun at se Indehaverne af de forhadte Privilegier, ikke noget Udtryk for naturligt sammenhørende Interesser, og Staten indskrænkede sig derfor oftest ikke til at fratage disse Institutioner deres Særrettigheder, men forsøgte at slaa en forsvarlig Pæl gennem hele deres Existens.

Denne Sønderrivelse af alle bestaaende Baand har sin Del af Skylden for den uheldige Retning, den sociale Udvikling har taget. Det Modsætningsforhold mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, til hvilket der laa Momenter nok i Storindustriens Fremtrængen, havde saa meget lettere ved at slaa igenem, som Individerne stode fuldstændig frigjorte til alle Sider og rede til at give efter for den første, den bedste Tiltrækning. Intet Under derfor, at Arbejderne hurtigt fandt hinanden og sluttede sig sammen for at forsvare deres Særinteresser overfor Arbejdsgiverne. Senere fulgte disse sidste, om end tøvende efter.

Disse Fagforeninger repræsentere imidlertid kun Modsætningsforholdet mellem de to Parter, ikke det, der var Lavenes — for stærke — Side, Fagenes Interesser udadtil. En gryende Forstaaelse af, at Arbejdsgivere og Arbejdere, ved Siden af det meget, der skiller dem ad, have et fælles Interessesfelt i rolige og gunstige Forhold udadtil for den Produktion, hvoraf begge skulle hente deres Udbytte, og at disse Interesser kræve deres egen Organisation, giver sig til Kende i Oprettelsen af Forligs- og Voldgiftsnævn og de til disse ofte knyttede Metoder for Lønnens Fastsættelse, hvorefter denne stiger eller falder med den paagældende Virksomheds

økonomiske Resultater (t. Ex. the sliding scale). Endnu skarpere kommer dog Tanken om en Fællesrepræsentation for Arbejdsgivere og Arbejdere frem i Institutioner som de belgiske „conseils de l'industrie et du travail“, hvor Løsningen af bestemte praktiske Opgaver skal danne Rammen for et omfattende Samarbejde i Frihed mellem de to sociale Klasser.

Der er imidlertid Strømninger oppe i Tiden, der, utaalmodige over Frihedens langsomme Organisationsevne, ville kaste den helt over Bord og rejse den faglige Bygning paa Tvangsgrundlag. Et af de mest karakteristiske Exempler herpaa er Agitationen for „les syndicats obligatoires“ i Schweiz.

Indeklemmt som dette Land ligger mellem mægtige Stater og nødsaget til at specialisere sin Industri har det været haardt trængt af en yderliggaaende international Konkurrence, og flere af dets Hovederhverv have lidt under en egenlig Nødstand, som hvilede tungt paa Arbejdsgivere saa vel som paa Arbejdere. Man søgte i Midten af Firsene at raade Bod herpaa ved frivillig Fagorganisation. Indenfor Urindustrien sluttede saaledes Arbejdsgiverne og Arbejderne sig sammen i adskilte Grupper; Arbejdsgivernes Fagforening foretog en Regulering af Priserne, hvorved dens Medlemmer saa sig i Stand til at byde Arbejderne en passende Løn, hvorpaa disse gik ind. I Læ af det højere Prisniveau lykkedes det imidlertid de Arbejdsgivere, der havde holdt sig udenfor Organisationen, at udnytte Situationen og tilrive sig en stærkt forøget Omsætning gennem lavere Priser, som de saa meget

bedre saa sig i Stand til at tilbyde, som det stod dem, i Modsætning til Arbejdsgiverne inden for Ringen, frit for at give deres Arbejdere den tidligere lave Løn. Denne Fremgangsmaade lettedes ved, at det her drejede sig om internationale Industrier, der maatte udkæmpe deres Konkurrence i Udlandet og derfor kun i ringe Grad stod under Indflydelse af den offentlige Mening i Produktionslandet selv.

Under Indtrykket af dette og lignende mislykkede Forsøg slog Stemningen overfor de frie Fagorganisationer om. Man spurgte sig selv, om enkelte illoyale Mænd skulde have Ret til at ødelægge Fagets rolige og trygge Fremtid, naar Midlet herimod laa imellem Ens Hænder. Man behøvede jo blot at give Arbejdsgiverne og Arbejderne indenfor et Fag Ret til at regulere dets Forhold, udadtil som indadtil, ved tvingende Forskrifter, som alle dets Medlemmer skulde forpligtes til at følge. Kun naar ingen Arbejdsgiver maatte tage lavere Priser for sine Varer eller byde sine Arbejdere ringere Betingelser end de, som Organisationerne havde fastsat; kun naar Adgangen til Faget kunde reguleres efter fælles Tarv, vilde der kunne bydes saa vel Arbejdsgivere som Arbejdere den Sikkerhed for en uforstyrret økonomisk Existens, hvortil de begge i saa høj Grad trængte, og de udenforstaaende Arbejdsgivere, der jo i Virkeligheden levede som Snyltedyrt af andres Bestræbelser, havde ikke Krav paa noget Hensyn.

I Løbet af nogle ganske faa Aar har denne Bevægelse kæmpet sig frem fra en ganske ringe Begyndelse og fundet Tilslutning hos en Række Arbejdsgiver- og Arbejderkorporationer, saaledes hos

Typografernes Mester- og Svendeforeninger, Lerhaandværkerne, Haandværkerdagen i Schaffhausen med mange flere, og indtager nu en Plads i første Række mellem Dagens brændende Spørgsmaal. Bevægelsen for tvungne Fagkorporationer er imidlertid ikke forblevet et rent fagligt Anliggende; den har allerede forplantet sig til den politiske Arena. Alle Forsøg paa at faa de lovgivende Forsamlinger i Tale maatte imidlertid hidtil strande paa Konstitutionens Artikel 31, der tilsikrer en ubetinget industriel Frihed og saaledes afskærer Lovgivningsmagten fra al Indflydelse paa Ordningen af Industriens Forhold. For at rydde denne Hindring af Vejen har Forbundsraadet forelagt Forbundsforsamlingen et Forslag, der bemyndiger denne sidste til at give ensartede Lovregler om Haandværkets Forhold. Men Enigheden vil høre op, og Kampen vil brænde løs, saa snart man gaar over til at fastsætte Indholdet af disse Bestemmelser. Betegnende er det, at det er det ultramontane Højre og det yderste Venstre, der mødes i Enighed om den nye Tvangsordning, om end det tilsigtede Maal er meget forskelligt. De Ultramontane var det navnlig om at gøre, at skabe industrielle Rammer, der kunde bringes ind under Statsmagtens Kontrol; Venstre saa i den nye Bevægelse Midlet til at skaffe Arbejderne en forøget Andel i Produktionen. Derimod har denne Ordning en Modstander i Mellempartierne, der raade over Majoritet indenfor Forbundsforamlingen. Bevægelsens Program, som til en Begyndelse var famlende og usikkert, har efterhaanden antaget fastere Former. Det fyldigste Udtryk har det nye System

dog vistnok fundet i den Resolution, som enstemmig blev vedtaget af Arbejderforbundets Kongres i Bienne, hvor over 100,000 schweiziske Arbejdere vare repræsenterede.

Kongressen udtaler som sin Overbevisning, at enhver Lov om Industriens Ordning, som ikke bygger paa tvungne Fagkorporationer, vil vise sig ude af Stand til at naa sit Maal, og den udfører nærmere sine Anskuelser i følgende Bestemmelser.

I hver Kommune eller Distrikt skal der oprettes en tvungen Korporation (Syndikat) for hvert Fag, som forener de nødvendige Elementer til at repræsenteres. Alle til det saaledes organiserede Fag hørende Arbejdsgivere og Arbejdere have Ret til at være Medlemmer af Korporationen. De tvungne Korporationer bør omfatte to adskilte Grupper; Arbejdsgiverne og Arbejderne. Disse Grupper skulle indbyrdes sætte sig i Forbindelse for at regulere alt vedrørende Fagets Interesser, bl. a. a) Lærlingeforholdene, b) Normalarbejdsdagen c) Lønningsbetingelserne. De Beslutninger, der tages af Syndikatet, have, indenfor dettes Virkeomraade, Lovskraft for alle de til Faget hørende Arbejdsgivere og Arbejdere.

I hvert Kanton skal der dernæst fungere et Forbund for de enkelte Fagkorporationer, bestaaende af lige mange af disse valgte Arbejdsgiver- og Arbejderdelegerede, og bestemt til at afgøre Sager, indankede fra de enkelte Fagkorporationer, samt Stridigheder, verserende mellem Arbejdsgiver- og Arbejdersyndikaterne indbyrdes. Endelig foreslaas der som en Slags faglig Højesteret oprettet en Fæl-

lesrepræsentation, sammensat af lige mange Arbejdsgiver- og Arbejderdelegerede for de enkelte kantonale Forbund. For denne Repræsentation indankes Beslutninger, tagne af de kantonale Forbund, og Konflikter mellem disse indbyrdes. Forbunds- og Kantonsregeringerne skulle have Ret til at lade sig repræsentere, men kun med raadgivende Stemme.

Systemet er kun tegnet i grove Hovedlinier; alle de vanskelige Spørgsmaal, som vilde fremkomme ved den praktiske Organisation, ere skudte til Side; men Principet er tydeligt nok: den politiske Organisations Overførelse paa den økonomiske Verden. De samme Grunde, som have ført Beboerne af en Kommune eller Stat til at organisere sig politisk med Ret til at give tvingende Forskrifter for Borgerne, skulde ogsaa gælde for de enkelte Fag, kun i forstærket Grad, fordi dettes Medlemmer sammenknyttes ved Baand, der ere langt stærkere og af langt større social Betydning end de, der forbinde alle Beboere paa det samme Territorium. Det vil være nødvendigt at give Faget denne politiske Magt, fordi den frie Konkurrences Vilkaar er et stadig fortsat Underbud, der aldrig lader Produktionen falde i Ro og — som Erfaringen tilstrækkelig skulde godtgøre — vil drive den ud i Anarkisme. Denne den frie Konkurrences Evne til at desorganisere al Produktion viser sig mest slaaende deri, at en eneste Arbejdsgiver, der ikke vil ind under den fælles Hat, er tilstrækkelig til at blæse alle frivillige Aftaler, de være nok saa sindrigt konstruede, om som Korthuse. Overfor dette Faktum hjælper kun Tvang.

Det vilde nu være det nye Systems Formaal at

regulere Produktionen. Fordelen herved vil navnlig være den, at man, ved Hjælp af en samlet Ledelse, vil kunne fordele de Stød udefra, der nu engang ere den moderne Produktions uadskillelige Følgesvende, over større Flader, hvorved de fremkomne Forstyrrelser lettere udlignes. Denne Regulering af Produktionen vil ikke ske paa ensartet Maade som gennem den centraliserede Socialisme, men tagende Hensyn til de konkrete Forhold indenfor hver enkelt Produktion. Bebrejdelseerne mod Socialisterne for at ville nivellere og uniformere træffe i alt Fald ikke her.

Bestræbelserne maatte i første Række rette sig mod Varepriserne, der blive at fastsætte af Arbejdsgivernes og Arbejdernes Fællesrepræsentation. Den store Usikkerhed, der under den frie Konkurrence holder Prisbarometret i stadig Bevægelse, vilde blive væsenlig formindsket. Ganske vist kunde Fluktuationer i Produktionen ikke udelukkes; men medens saa vel Pris- som Arbejdsmarkedet nu ved vigende Efterspørgsel, paa Grund af Mangel paa samlet Ledelse, bliver fuldstændig demoraliseret — Varerne stillede til absolut Bortsalg og talrige Arbejdere afskedigede, der ved deres Udbud til enhver Pris trykke Lønnen ned til et Minimum — vilde Arbejdsgivere og Arbejdere under den nye Ordning kunne møde Faren i sluttet Trup. Producenterne vilde blive i Stand til at opretholde det tidligere Prisniveau ved at indskrænke Arbejdstid og Produktion, hvorved Tabet kunde fordeles ligeligt over hele Linien, for suksessivt atter at forøge Produktionen, naar Tiderne bleve bedre.

Løsningen af det vanskelige Spørgsmaal om Fastsættelsen af en Maximalarbejdsdag skulde endvidere finde den bedste Løsning gennem disse Institutioner; thi medens Statsmaskineriet vilde mangle den Bevægelighed, der er en *conditio sine qua non* for, at der kan gribes ind fra oven uden at forarsage alvorlige økonomiske Forskydninger, kunde de enkelte Fag, ved Fastsættelsen af Arbejdstiden, ikke alene tage Hensyn til de meget forskellige Arbejdsvilkaar indenfor de enkelte Industrier, men ogsaa bedst foretage Forandringer efter de vexlende ydre Forhold.

Endelig skulde det være Organisationens Opgave at regulere Tilgangen af nye Kræfter. Man vil — saa paastaas der — ingenlunde formindske Lærlingenes Antal, men kun sørge for deres Uddannelse og foretage en passende Fordeling mellem Erhvervene indbyrdes for at undgaa, at et Fag oversvømmes af unge Arbejdere paa samme Tid som et andet har Mangel paa Tilgang.

Jeg vil i det følgende gaa ud fra, at de tvungne Fagkorporationer — hvad deres Modstandere ganske vist benægte — vilde kunne fungere uden en saa voldsom Gnidningsmodstand, at Systemet ofte løb i Staa af sig selv, med andre Ord, at det altid vilde blive muligt at tilvejebringe et Fællesudslag af Arbejdsgivernes og Arbejdernes Beslutninger, der da i alle Retninger blev Rettesnor for Produktion og Omsætning. Under denne for de tvungne Fagkorporationer gunstigste Forudsætning vil jeg forsøge at kaste et Strejflys over de Hovedbetragtninger, hvorpaa det her kommer an.

Som bekendt gik Liberalismen ud fra, at man, ved at lade de økonomiske Naturkræfter virke frit, vilde vinde, ikke alene den betydeligste Produktion, men tillige den størst opnaaelige Harmoni mellem de forskellige økonomiske Interesser. Paa det første Punkt ere alle berettigede Forventninger gaaede i Opfyldelse eller rettere sagt blevne overtrufne. Det er kun den halve Sandhed, naar den uhyre Forøgelse af Produktionen godskrives Tidens naturvidenskabelige eller tekniske Fremskridt. Mange af disse vilde vel overhovedet ikke være komne til Existens, i hvert Fald ikke have opnaaet de indvundne Resultater, hvis ikke det herskende økonomiske System havde givet dem Raaderum ved at tillade den frieste Udfoldelse af alle økonomiske Kræfter. Der-til kommer, at de enkelte Producenter under Liberalismens Herredømme altid maatte være parate til at optage Kampen med alle de fremad stræbende Mænd, der udefra stode rede til at kaste sig over det mest lønnende Erhverv. Der arbejdedes derfor, maalt med de lavsbundne Tider, under et Højtryk, og Resultatet af disse Faktorer blev en Forøgelse af Produktionens Størrelse, der er uden Sidestykke i den menneskelige Historie.

Paa det andet Punkt har Liberalismen været mindre god Spaamand. Udviklingen har vel været fuldt ud i Forbrugernes Favør. Fra alle Sider har der været Kapløb for at tilfredsstille deres stigende Fordringer og forfinede Smag. Anderledes for Producenternes Vedkommende. Ganske vist have vi været Vidne til en uhyre Forøgelse i Produktionen, Grundbetingelsen for alt økonomisk Fremskridt,

men en stor Produktion er dog kun et Middel, ikke et Maal, og man kan bebrejde Liberalismen noget, at den samlede Produktions og dens enkelte Udøveres Interesser for dens Øjne løb i et. Det kunde jo ikke andet end være noget til Skaar i Glæden over den tiltagende Rigdom, at den skulde skride frem gennem en idelig Usikkerhed i de økonomiske Forhold, over saa mange Enkeltes Ruin. En stor social Omdannelsesakt maatte naturligvis kræve Ofre og det ikke faa; men Liberalismen har til en Begyndelse intet gjort for at mildne denne Proces.

Vi befinde os i Øjeblikket under en stærk Reaktion. Medens Løsenet tidligere var: „Alt for Forbrugerne“, stilles nu de enkelte Producenters Interesser i Forgrunden. Fra alle Sider anerkendes det, at den økonomiske Frihed maa suppleres med en Organisation af de økonomiske Kræfter, men paa mange Steder gaa Fordringerne videre: Øxen ligger allerede ved Frihedens Træ og ivrige Hænder ere beredte til at sætte den i Virksomhed; nogle ville kun kappe dens vilde Skud, andre hugge selve Træet om; til denne sidste Klasse høre Tilhængerne af de tvungne Fagkorporationer.

Det er Tvangsprincipet, som helt igennem vilde stemple disse Institutioner, og bringe dem paa samme Side af den afgørende sociale Skillelinie som den socialistiske Enhedsstat. Thi hvor forskellig end denne, med sin stærkt centraliserede Virksomhed, maatte tænkes fra saadanne smaa faglig organiserede Samfund, vilde dog begge have det tilfælles, at det økonomiske Liv, i alle dets Ytringsformer,

vilde beherskes af den organiserede Samfundsmagt. Tilhængerne af det nye System synes ikke at have gjort sig dette klart eller maaske ikke villet det. Hvorledes skulde man imidlertid sikre sig, at der ikke blev afsluttet Handeler til andre Priser, at Ingen betalte sine Arbejdere ringere Løn end de af Fagorganisationerne fastsatte, uden ved en indgaaende offentlig Kontrol med hele det økonomiske Liv, hvilken i sine yderste Konsekvenser maatte kræve en Rettens Haandlanger i Hælene paa hvert producerende og handlende Menneske. Det maatte dernæst blive Staten, der udøvede denne Kontrol, der maatte sikres ved de skarpeste Midler, da man dog ikke i det moderne politiske Samfund kunde tænke sig en Række uafhængige Korporationer med deres egen Doms- og Straffemyndighed, saaledes som man ganske vist kendte Exempler paa i Middelalderen, da Lavene kæmpede sig frem af en almindelig social Opløsningstilstand, og selv vare et vigtigt samfundsbyggende Element.

Disse tvungne Fagkorporationer vilde, kun i forstærket Maalestok, faa de gamle Lavs begunstigede Stilling udadtil, Magten og, det tør man trøstigt gaa ud fra, ogsaa Viljen til at regulere Produktionen ud fra deres egne snævre Interessesynspunkter uden noget Hensyn til det udenforstaaende Samfund. Naar Tilhængerne af de nye Korporationer indigneret afvise enhver Sammenligning med de gamle Lav og henvise til den fuldstændige Ligestilling, der er tiltænkt Arbejdsgivere og Arbejdere maatte man give dem Ret i, at dette Forhold sandsynligvis vilde føre til en retfærdigere Deling af

Goderne indenfor Rammen end under den gamle Lavsordning; men for de udenforstaaende Medborgere vilde Ulemperne blive de samme, og der vilde komme nye til. Det ligger nemlig i Forholdenes Natur, at saadanne begunstigede Korporationer kun kunde trives i et isoleret økonomisk Samfund. Medens denne ydre Afsluttethed under de ældre Lavsinstitutioner blev tilvejebragt ved selve Tidsforholdene, navnlig den ringe Udvikling af Samfærdselsmidlerne, maatte den nu skabes ad kunstig Vej gennem høje Toldmure: En isoleret Stat og indenfor denne udadtil afsluttede selvstyrende Fagkorporationer, saaledes vilde det Samfund komme til at se ud, i hvilket en stor Del af den schweiziske Befolkning ser sit Ideal. Indenfor denne dobbelte Beskyttelsesring vilde nu ganske vist Udøverne af de enkelte Erhverv kunne føre deres Existens, uberørte af de talrige Omskiftelser, for hvilke de producerede Klasser nu ere udsatte, men denne Sikkerhed maatte købes med Ofre, der langt vilde opveje de vundne Resultater.

De tvungne Fagkorporationer vilde først og fremmest støde an mod Grundsætningen for enhver fornuftig social Ordning: Kravet om gunstige Udviklingsmuligheder for Produktionen. Samfundet er ikke saa rigt, det, der gennemsnitlig kunde tilfalde hvert af dets Medlemmer, ikke saa meget, at man kan slappe Produktionen, hvis man vil Fremskridt over hele Linien. Nu paastaa ganske vist Tilhængerne af de tvungne Fagkorporationer, at det ikke er en Indskrænkning, men kun en Regulering af Industrien, der tilstræbes; man vil lempelig udligne Markedets vekselsvise Udvidelse og Sammentrækning.

Det langt sandsynligere er imidlertid, at Produktionens Energi vil blive tilintetgjort. Man spejder forgæves efter den Drivkraft, der under den nye Ordning skulde spore Producenterne fremad. Den stadige Nødvendighed af at anspænde Evnerne vilde være udelukket sammen med den frie Konkurrence; den energifornyende Kraft kunde ej heller tænkes udgaa fra Faget selv; thi for at ægge til en stadig fremadskridende Produktion kræve der en vis Bevægelighed i det herskende økonomiske System. Ingen vil indlade sig paa nye Produktionsmetoder, der oftest til en Begyndelse kræver store personlige og materielle Ofre, medmindre han har Udsigt til at stryge en tilsvarende Gevinst gennem en stærk Forøgelse af Produktion og Afsætning, om fornødent ved Tilbud om billigere Priser. Men under de tvungne Fagkorporationers Herredømme vilde han strax støde paa Bestemmelsen om, at Priserne ikke kunde reduceres uden Samtykke fra den herskende Majoritet, der overalt vilde søge at træde hindrende i Vejen for den, der stræbte udover den almindelige Grænse, og vilde lægge sin tunge Haand paa ethvert Fremskridt.

Naar Liberalismen opstillede det som et Axiom, at Producenterne under en fri Ordning kun kunde fremme deres egne Interesser ved at tjene Forbrugernes, var dette ganske vist ukorrekt, bl. a. fordi et fornuftigt Køb ofte forudsætter en Indsigt, som Publikum ikke er i Besiddelse af; men i det store Antal Tilfælde staar Sætningen dog fast. Vejen for de Næringsdrivende til selv at skabe sig gode Indtægter er som Regel at byde deres Kunder den fordelagtigste Kombination af Varernes Godhed og

Prisernes Billighed. Det stærke Motiv til at tjene Forbrugerne paa bedste Maade, der ligger i den frie Konkurrences aabne Tilbud om bedre Betingelser, vilde næsten aldeles savnes under de tvungne Fagkorporationer. Disses Majoritet vilde saaledes fastsætte Priserne paa det Punkt, hvor de antoges at give det største Nettoudbytte, der ofte vilde holdes med et højt Prisniveau med forringet Afsætning og Produktion. For at gavne Producenterne maatte Forbrugerne betale deres Varer dyrt.

Den foreslaaede Tvangsordning vilde endelig i høj Grad skade den udenfor Ringen staaende Befolkning i Egenskab af Producenter. Ganske vist paa staas der jo, at Hensigten med at give Fagkorporationen Magt over Lærlinges Rekruttering kun vilde være en passende Fordeling mellem de enkelte Fag indbyrdes; men langt sandsynligere vilde Mestre og Svende mødes i Bestræbelser for at reducere Tilgangen til begge Klasser, fordi de lettest paa denne Maade kunne opnaa en Forstaaelse i fælles Interesse. Udenfor de sluttede Fag kom der til at staa en særlig Klasse Mennesker, de Udelukkede, som vilde komme til at danne et egenligt Proletariat, en Pariakaste, der ikke havde sat sig selv udenfor Spillet ved Mangel paa Dygtighed, men brutalt var kastet paa Døren af Statsmagten.

Resultatet af disse Undersøgelser er saaledes, at det nye System vilde lægge det økonomiske Liv i en Spændetrøje, formindske Produktionen, skade Forbrugerne og skabe et Arbejderproletariat. Tilhængerne af de tvungne Fagkorporationer vilde derfor sikkert føre os fra Scylla i Charybdis, selv om de havde Ret i deres haarde Beskyldninger mod

den frivillige Fagorganisation; men selve denne Dom, der er bygget over et kort Afsnit af den schweiziske Industrihistorie, maa betegnes som forhastet.

Det ligger nu ganske rigtigt i den frie Konkurrences System, at det forudsætter Muligheden af et stadigt Underbud og derved nægter Industrien den Stabilitet, som afsluttede Fagkorporationer vilde byde. Det maa imidlertid ikke lades ude af Betragtning, at det netop er denne Uro, der er den mægtige Drivkraft i den moderne Produktion, og for saa vidt den skyldes, at en fremadskridende Teknik muliggør stadig formindskede Produktionsomkostninger, maa Usikkerheden tages med i det almindelige Fremskridt som et uundgaeligt og derfor nødvendigt Onde. Der er imidlertid en anden Art af Konkurrence, som med Rette vækker Harme og bør bekæmpes, naar Midlerne blot ikke koste mere, end Maalet er værd, og det er det illoyale Underbud, som søger at komme Konkurrenterne til Livs ved at sulteføde Arbejderne eller reducere Fortjenesten under et Lavmaal, for senere at sætte Priserne saa meget højere op. Overfor denne Fremgangsmaade tør man imidlertid ingensinde paa Forhaand stemple de frivillige Fagorganisationer som magtesløse, naar man blot ikke vil stille dem den umulige Opgave at tilvejebringe en fuldstændig Ligevægtstilstand i det økonomiske Liv, som ingensinde vil blive til Virkelighed. Ligeoverfor faste Arbejdsgiver- og Arbejderforeninger vil der kun være liden Plads for en vilkaarlig Reducering af Lønnen, fordi denne i ringere Grad bestemmes individuelt end ved

Markedets hele Tilstand og Fagorganisationernes indbyrdes Magtstilling. Disse Institutioner staa ej heller magtesløse overfor Spørgsmaalet om en fornuftig Regulering af Produktionen. Den engelske Industrihistorie frembyder saaledes mange Exempler paa, at selv Arbejderfagforeningerne i daarlige Tider have lagt Hovedvægten paa, med personlige Ofre, at indskrænke Produktionen, og det samme gælder naturligvis i endnu højere Grad om Arbejdsgiverforeningerne. Skulde det endelig lykkes at danne en Organisation for Arbejdsgivernes og Arbejdernes fælles Interesser for — paa Frihedens Grund — at udligne Modsætningerne indenfor Faget samt repræsentere dette udadtil, og Statsmagten traadte anerkendende til, da vilde en saadan Institution efter al Sandsynlighed faa et vigtigt Virkefelt i en fornuftig Regulering af Produktionen*), og i Tidernes Løb skulde den nok vise sig at være en Magt, som de enkelte Arbejdsgivere oftest ikke kunde staa sig ved at ligge i Kamp med for øjeblikkelige Fordeles Skyld. Disse frivillige Fagorganisationer vilde imidlertid skille sig fra de tvungne deri, at de væsenligt maatte bygge paa den herskende offentlige Mening — de trufne Afgørelser kunde derfor ikke ske paa tværs af Forbrugernes Interesser — og deres Vaaben vilde ikke være Straffeparagrafer og Fogedeksekutioner men derimod alle de Midler, som en fremherskende Opinion indenfor et Samfund har til sin Disposition, og som ganske vist naa Maalet langsommere, men ofte ikke mindre sikkert end den væbnede Statsmagt.

*) Se saaledes vedrørende de belgiske conseils de l'industrie etc. 5. Hefte 1893 p. 322 og 23.

Skolebørns Haar- og Øjenfarve

af

Søren Hansen og Harald Westergaard.

Ved Kirke- og Undervisningsministeriets Velvilje er Universitetets statistiske Laboratorium kommet i Besiddelse af et omfattende Materiale til Oplysning om danske Skolebørns Haar- og Øjenfarve. Tilsvarende Undersøgelser have været anstillede i Udlandet*), men ingen af de tildels meget omfattende Materialsamlinger, der hidtil ere blevne bragte tilveje, ville i Fuldstændighed kunne maale sig med den her foreliggende, og det vil derfor ikke være uden Interesse at meddele nogle foreløbige Resultater af Laboratoriets Bearbejdelse af dette Materiale, som omfatter Iagttagelser af Haarets og Øjnenes Farve hos alle Landets Børn i skolepligtig Alder (6 til 14 Aar), med Angivelse af Alder, Køn og Fødested for hvert enkelt Barn.

Spørgsmaalet om Skolebørns Haar og Øjenfarve kan stilles med et dobbelt Hensyn for Øje. Dels kan

*) En Oversigt over de vigtigste herhenhørende Arbejder er givet af Topinard i *Revue d'Anthropologie*; 3 Ser. I. Paris 1886 p. 577.

man gaa ud paa at faa et Overblik over de Ejendommeligheder, der findes i de forskellige Dele af Landet, dels kan man undersøge Forskellen mellem de to Køn og Alderens Indflydelse. Det er navnlig med Hensyn til dette sidste Punkt, at det foreliggende Materiale har Betydning, idet man hidtil kun har haft meget ufuldstændige Oplysninger om Alderens Indflydelse.

Ved Valget af Farvebetegnelserne har Laboratoriet paa de udsendte Skemaer i Hovedsagen fulgt det af Beddoe angivne Princip, som hviler paa det Faktum, at saavel Haarets som Øjnenes forskellige Farve skyldes det samme Farvestof, der er tilstede i forskellig Mængde. Ved denne Methode ere Laboratoriets Undersøgelser bragte i Overensstemmelse saavel med de talrige af Beddoe rundt om i Evropa foretagne, som med Topinards Undersøgelser i Frankrig, Arbos i Norge o. fl. a., hvorimod de afvige fra de tyske Undersøgelser, ved hvilke man for Haarets Vedkommende har skelnet mellem rødt, blondt, brunt og sort, for Øjnenes Vedkommende mellem blaa, graa og brune*).

De Betæneligheder, som man af Hensyn til Farvens Forandring med Alderen har haft ved at lægge Undersøgelser af Børn til Grund for Studiet af Raceforskellighederne, have vi ment at kunne se bort fra, fordi det maa antages, at disse Forskelligheder afspejle sig med al fornøden Klarhed i hver enkelt Aldersklasse, ligesom man ogsaa ved en gennemført Deling af Materialet efter Alder og Køn faar Midler i Hænde til en

*) Gesamtbericht über die Erhebung . . . über die Farbe etc. Arch. f. Anthrop. 1886.

Kontrol med Hensyn til hele dette vanskelige Spørgsmaal, hvis Betydning man hidtil har overset.

Man kunde indvende mod et Materiale som dette, der er udfyldt af Lærerne ved de enkelte Skoler i Landdistrikterne og Købstæderne, at Bestemmelsen af Farvenuancerne i høj Grad beror paa et Skøn, og at Materialet derfor ikke bliver homogent, undtagen naar det er den samme Person, der udfylder alle Skemaer. Det er ganske vist, at dette er en Mangel, som vilde have været mindre, hvis der som ved de franske Undersøgelser med de udsendte Skemaer havde fulgt Farveaftryk til Vejledning ved Inddelingen, noget Laboratoriet af Hensyn til Bekostningen ikke har turdet indlade sig paa. Der vil uden Tvivl være adskillige Børn, hvis Haarfarve af en vil blive regnet for »mørk,« af en anden for »middel« o. s. v., og det Billede, man faar af Tilstanden, bliver derved let noget udvisket. Men hvor det gælder Køn og Alder, kommer dette aabenbart ikke til at spille nogen fremtrædende Rolle, idet en og samme Person som oftest har Børn af begge Køn og alle Aldre at bedømme. Er en Lærer derfor tilbøjelig til at sætte forholdsvis mange Børn i en Gruppe, saa er dette en Fejl, som vil gøre sig gældende omtrent med samme Styrke i alle Aldersklasser og begge Køn, og Sammenligninger ere derfor ikke udelukkede. Noget større Betydning faar denne Fejlkilde, hvor det gælder om at undersøge de enkelte Dele af Landet, navnlig naar man gaar stærkt i det enkelte. Er der tilfældigvis i en Egn af Landet Lærere, der bedømme Farven paa en vis Maade, saa paavirke deres Lister hele Egnens Gennemsnit, saa at man fristes til at søge ethniske Ejendommeligheder, hvor saadanne ikke findes.

Noget vil der vel kunne bødes derpaa ved selve Anvisningen til Udfyldning af Skemaet*), men Fejlkilden vil dog ikke derved bringes til at forsvinde. Om dens Omfang vil man dog kunne faa en Forestilling ved at anstille en Række Forsøg med, hvorledes Folk ville rubricere forskellige Farvenuancer, og inden Laboratoriet forelægger det endelige Resultater, vil dette forhaabentlig ogsaa være sket, men ogsaa ad en anden Vej kan Fejlkilden belyses, idet man nemlig særskilt undersøger de Børns Haar- og Øjenfarve, der gaa i Skole i et andet Amt end det, hvori de ere fødte. Ved saadanne Kontrolundersøgelser kan man bringe Iagttagernes forskellige Farveopfattelse ind i Rækken af de Tilfældigheder, som man altid maa tage Hensyn til, og bestemme Spillerummet for den, men iøvrigt tør det vistnok antages, at Usikkerheden heller ikke for denne Fejlkildes Vedkommende er af væsenlig Betydning, naar større Dele af Landet sammenfattes.

Ved Bearbejdelsen udskreves Listerne fra de enkelte Skoler paa smaa Sedler, som derefter ordnedes herreds-

*) Den af Laboratoriet givne Vejledning er saalydende:

»Det anbefales at stille den, der undersøges, med Ansigtet vendt imod Dagslyset og at betragte Øjnene forfra i saa lang Afstand, at de enkelte Farveelementer netop smelte sammen. Haaret bør betragtes fra Siden og Farven angives efter Partiet; bagved og over Øret. Med Hensyn til Øjnene skælnes der mellem mørke, middel og lyse; som »mørke« betegnes alle mørkebrune, som »lyse« alle rent blaa, lysegraa eller lystgrønne, medens alle lysebrune, graabrune eller grønligt-brune Øjne opføres som »middel«. For Haarets Vedkommende skal der skælnes mellem fuldkommen »sort«, »mørkt« eller mørkebrunt, »middel«, hvortil regnes mørkeblondt og lysbrunt, »lyst«, der foruden lysblondt omfatter rødlig blondt, medens »rødt« omfatter alle utvivlsomt røde Nuancer. I Anmærkningsrubriken anføres saadanne andre nærmere Bestemmelser af Farven, som Undersøgeren maatte finde Anledning til«.

vis. Ved at indrette Arbejdet paa denne Maade opnaar man ved et saa stort Materiale større Sikkerhed, end ved strax at overføre de enkelte Data paa et Tællingsskema, og Sammendragningen af Materialet sker med større Lethed. Hidtil ere kun Landsogne bearbejdede, og Børn fødte i Byer eller i andre Amter ere udeladte, for at den Samling af Børn, der undersøgte, kunde være saa ensartet som muligt. Selvfølgelig kan dette ikke helt opnaas. Et Barn kan være født i Sognet og dog have fremmed Oprindelse, idet Forældrene eller en af dem er kommen andetstedsfra, men en væsentlig Del af de fremmede Elementer bliver dog elimineret paa denne Maade.

Efterat Listerne fra de 5 hidtil bearbejdede Amter (Thisted, Viborg, Ringkøbing, Ribe og Vejle) ere blevne behandlede paa denne Maade, bliver der tilbage 51606 Børn mellem 6 og 14 Aar. Hovedresultaterne fremgaa af følgende Sammenstillinger:

Haarfarven hos 1000 Børn af hver Aldersklasse og Køn.

Alder	sort		mørkt		middel		lyst		rødt	
	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.
6—8	10	14	101	129	376	377	485	445	28	35
9—11	13	14	129	156	405	388	421	409	32	32
12—14	20	22	155	203	445	409	354	337	26	29
Tilsammen	14	16	130	162	409	392	418	398	29	32

Af denne Oversigt viser det sig, at Haaret bliver mørkere med Alderen. I 6—8 Aars Alderen er næsten Halvdelen af Drengene lyshaarede, i 12—14 Aars Alderen kun lidt over en Tredjedel. I 6—8 Aars Alderen

have kun 11 Procent af Drengene mørkt eller sort Haar, i 12—14 Aars Alderen derimod 17—18 Procent. Ganske tilsvarende Forhold vise sig blandt Pigerne, men forøvrigt er det mærkeligt, at Pigerne gennemgaaende ere mørkere end Drengene, hvad der maaske hænger noget sammen med Pigernes tidligere Udvikling, men dog næppe helt kan forklares heraf. Alt i Alt have 14—15 Procent af Drengene i alle Aldre mørkt eller sort Haar, af Pigerne derimod henved 18 Procent. Denne Kønsforskel viser sig, som det fremgaar af nedenstaaende Tavle, ogsaa med Hensyn til Øjnenes Farve.

Øjenfarven hos 1000 Børn af hver Aldersklasse og Køn.

Alder	mørk		middel		lys	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
6—8	82	86	275	274	643	640
9—11	81	93	283	283	636	624
12—14	81	100	308	289	611	611
Tilsammen	81	92	288	284	631	624

Øjenfarven er altsaa langt mere konstant end Haarfarven, hvortil dog skal bemærkes, at der ikke foreligger Oplysninger om Forholdet hos mindre Børn. Antallet af lysøjede synker aarligt med omtrent $\frac{1}{2}$ Procent af det samlede Antal i hver Aldersklasse, og hermed forøges altsaa Antallet i de andre Grupper. Blandt Drengene holder Antallet af de mørkøjede sig meget mer konstant, medens det voxer noget blandt Pigerne. og blandt de yngste af disse er det større end det overhovedet er blandt Drengene, hvilket dog iøvrigt

paa Grund af Tallenes Begrænsning kan bero paa Tilfældighed, medens der ikke kan være nogen Tvivl om, at der er en Forskel mellem de to Køn i denne Henseende. Det er imidlertid ret mærkeligt, at der findes omtrent ligemange lysøjede Piger og Dreng; det er i den mellemste Gruppe at Forskellen viser sig, idet de ældre Dreng hyppigere have middelfarvede Øjne, end de jævnaldrende Piger. Modsætningen er altsaa paa en Maade skarpere blandt Pigerne, end blandt Drengene, hvad der ogsaa synes at fremgaa af Oplysningerne om Haarfarven.

Til nærmere Oplysning om Haarfarvens Udvikling med Alderen hidsættes følgende Tabel, der viser hvor mange Procent af hver Alder og hvert Køn, der havde henholdsvis sort og mørkt eller lyst Haar.

Alder	sort og mørkt Haar		lyst Haar	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger
6 Aar	8	12	49	46
7 »	11	14	49	45
8 »	12	15	48	43
9 »	12	16	44	42
10 »	15	16	43	42
11 »	16	19	39	39
12 »	16	20	38	36
13 »	18	24	33	32
14 »	19	27	33	31
Tilsammen	14	16	42	40

Forskydningerne synes altsaa at fortsætte sig gennem hele den skolepligtige Alder, og det turde være rimeligt, at de fortsætte sig endnu en Stund efter, ligesom ogsaa at de begynde før denne, sandsynligvis umiddel-

bart efter Fødselen. Det vilde derfor være meget interessant at faa et tilsvarende Materiale fra et noget senere Tidsafsnit f. Ex. gennem Højskolerne.

Sædvanligvis følger Haarets og Øjnenes Farve nogenlunde ad, saaledes at det mørke Haar hyppigt kombineres med mørke Øjne o. s. v. For ikke at lægge for stærkt Beslag paa Pladsen, skal her blot gengives et Sammendrag, der for alle Aldre under et viser, hvorledes 1000 Børn af hvert Køn fordele sig.

Ø j n e.

Haar	mørke		middel		lyse		Tilsammen	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger
sort	8	8	3	5	3	3	14	16
mørkt	38	48	49	59	43	55	130	162
middel.....	27	27	166	155	216	210	409	392
lyst.....	6	7	62	57	350	334	418	398
rødt.....	2	2	8	8	19	22	29	32
Tilsammen ..	81	92	288	284	631	624	1000	1000

Af denne Tabel fremgaar det f. Ex., at Børn med rødt Haar, hvoraf der ialt er ca. 3 %, hyppigst have lyse Øjne. Det samme er i endnu højere Grad Tilfældet med de lyshaarede, af hvilke kun $\frac{1}{6}$ have middelfarvet eller mørkt Haar, mindre klar er Fordelingen af Børn med middelfarvet Haar, idet Pluraliteten af disse have lyse og omtrent $\frac{2}{5}$ have middelfarvede Øjne; af disse sidste er der saaledes forholdsvis langt flere end blandt de lyshaarede. De mørkhaarede dele sig nogen-

lunde ligeligt efter Øjenfarven, medens atter de sort-haarede hyppigst have mørke Øjne. Tydeligst viser Forskydningen sig dog, naar man deler Børnene i 5 Grupper efter Haarfarven og derefter udregner hvormange Procent af hver Gruppe, der have lyse Øjne.

	Dreng	Piger
sort	19 pCt.	19 pCt.
mørkt	33 —	34 —
middel.....	53 —	54 —
lyst.....	84 —	84 —
rødt.....	67 —	69 —
Tilsammen ..	63 —	62 —

Fordelingen blandt Pigerne svarer saaledes temmelig nøje til Fordelingen blandt Drengene, og tilsvarende Forhold finder man, naar man undersøger de enkelte Dele af Landet.

Med Hensyn til de lokale Forskelligheder er Bearbejdelsen af det foreliggende Materiale endnu ikke saa vidt fremskreden, at det er muligt at udtale noget herom, og vi skulle derfor indskrænke os til at bemærke, at disse Forskelligheder synes at være tilstrækkelig tydeligt udtalte, til at et indgaaende Studium af dem vil kunne lønne sig. Det kan ganske vist ikke ventes, at de hos os skulle tegne sig saa skarpt som f. Ex. i Norge*), men alene den Omstændighed, at Le-

*) Se herom: Arbo, Bidrag til Nordmændenes fysiske antropologie, Biologiske Meddelelser. Kristiania 1884; Fortsatte Bidrag til o. s. v. Norsk Mag. f. Lægevid. 1891; Rev. d'Anthrop. IV. 1889 p. 297.

gemshøjden i de forskellige Egne af Landet frembyder endogsaa forholdsvis store Forskelligheder, berettiger til den Formodning, at der ogsaa med Hensyn til Haarets og Øjnenes Farve vil kunne paavises bestemte lokale Typer. I denne Henseende vil det imidlertid være nødvendigt at gaa frem med stor Varsomhed, da Landets ringe Udstrækning og den livlige Kommunikation mellem dets forskellige Dele og med Nabolandene i høj Grad vanskeliggøre en rigtig Bedømmelse af Forholdene.

Arbejdslønnen i København i Aaret 1892 ved Marcus Rubin.
Kbhvn. 1893.

Literatur.

Arbejdslønnen i København i Aaret 1892 ved Marcus Rubin.
Kbhvn. 1893.

Anmeldt af Harald Westergaard.

I i de senere Aar har man rundt om i Verden bekæmpet de Vanskeligheder, som stille sig i Vejen for Tilvejebringelsen af en paalidelig Statistik over Arbejdsløn, og den store Taage af ubestemte og upaalidelige Kendsgerninger, af spredte, løsrevne Oplysninger og ubrugelige Gennemsnit af heterogene Størrelser, som har hjemsøgt denne Gren af Statistiken, begynder efterhaanden at lette, saa at enkelte Omrids træde nogenlunde klart frem.

Ovennævnte Beretning fra Københavns statistiske Kontor er et vægtigt Bidrag til denne Opgaves Løsning. Grundlaget er givet af c. 150 Arbejdsgivere og c. 100 Svendeforeninger, og denne Tilførsel fra to Kilder bidrager meget til at gøre Arbejdet paalideligt og kontrollere de enkelte Tal. I det Hele gives der Oplysninger om Lønningsforholdene i 72 forskellige Fag, tilhørende saavel Storindustrien som Haandværket. Saa vidt muligt ere disse Oplysninger ordnede skematisk,

men der er tilføjet en Række udførlige Noter, som sætter Læseren ind i de særlige Forhold, der raade i hvert enkelt Fag.

Skemaet fortæller, hvormeget Daglønnen beløber sig til for Dreng, Svende, Mestersvende, Arbejdsmænd og Kvinder som Maximum, som Minimum og i Gennemsnit, og det sidste er defineret som den almindelige Dagløn, Størstedelen erholder, altsaa det faste Punkt, hvorom Lønningssatserne gruppere sig, og som derfor angiver vedkommende Gruppens almindelige Lønningsniveau. Selv om man nu har dette Tal nogenlunde nøjagtig fastslaaet, er man dog meget langt fra at kende Arbejdernes virkelige pekuniære Stilling, naar man ikke véd Besked om Betaling for Akkordarbejde, Overarbejde, Søndagsarbejde, og Hyppigheden heraf, og først og fremmest om Omfanget af Arbejdsløsheden i den pågældende Profession. Her møde vi Hovedvanskelighederne i Arbejderstatistiken, og det er ikke mindst paa disse Punkter, at Beretningen indeholder fortjenstfulde Oplysninger. Endelig er Arbejdsdagens Længde oplyst, samt hvormeget der deraf anvendes til Spisetider, saa at man kan sammenligne Arbejdslønnen i de enkelte Fag ved at beregne den for en Arbejdsdag af samme Længde for alle Fag.

Undersøger man Lønningssatserne i de enkelte Fag, vil man finde, at Svendelønnen gennemgaaende holder sig i Nærheden af $3\frac{1}{3}$ Kr., Arbejdsmandslønnen af $2\frac{1}{2}$. Naar en Svend kan tjene 20 Kr. om Ugen, kan en Arbejdsmand altsaa erhverve 15, men iøvrigt vil man i begge Grupper finde betydelige Afvigelser til begge Sider; Kurvmagerne have f. Ex. gennemsnitlig kun en Svendeløn af $2\frac{1}{2}$ Kr., medens Malerne

nåa op til 4 Kr. og Ovn sætterne til 5 Kr. Iøvrigt staa disse Forskelligheder for en Del i Forbindelse med Arbejdsløsheden; medens Kurvemagerne ere temmelig fri for Arbejdsløshed, maa Malerne og Ovn sætterne »spadsere« en betydelig Del af Aaret. I det hele taget er der en Stigning af 10 pCt. af Lønnen siden 1882; samtidig er Arbejdsdagens Længde blevet formindsket, og Priserne paa Arbejdernes Livsfornødenheder gaaet nogle Procent ned, saa at man vist kan give Beretningen Ret i, at Arbejderen i 1892 fik lige saa meget for 5 Dage af given Længde som i 1882 for 6.

Men lige overfor dette Resultat staaer det Spørgsmaal, om Arbejderklassens Stilling som Helhed er blevet forbedret. Trods de mange interessante Oplysninger i Beretningen om Arbejdsløshedens Omfang i de enkelte Fag, vil det være vanskeligt deraf at danne sig et samlet Billede af Arbejdsløsheden i hele Befolkningen, og man er ude af Stand til at sige, om den er kommen til at spille en større eller mindre Rolle end i 1882. I det Hele taget staa vi her ved et overordentlig vanskeligt Punkt i Arbejdsstatistiken. Statistiken faaer lettest Rede paa Forholdene i Eliten af Arbejderhæren. Under denne findes store Skarer af Mennesker, som kæmpe for Livets Ophold under veksellende Kaar. Hvorledes disse ere stillede, og i hvilken Grad de paavirke Arbejdsmarkedet, det er Spørgsmaal, som det vilde have den største Betydning at faa besvarede.

Beretningen vil sikkert ved mangfoldige Lejligheder faa Betydning ved de specielle Oplysninger, den meddeler om de enkelte Fag. I Regelen nøjes man ved Bønyttelsen af et statistisk Tabelværk med Indledningen, og Tabellerne betragtes som nødvendige Bilag; her

vil man med nok saa stor Interesse gennemgaa Tabel-
 lerne som Indledningen. Jeg skal eksempelvis anføre
 de lærerige Resultater med Hensyn til Cigararbejdernes
 »blaa Mandag«. Af 18 Arbejdere, hvis Præstationer
 fulgtes gennem 10 Uger, producerede kun de to flere
 Cigarer om Mandagen end gennemsnitlig paa en af de
 øvrige 5 Ugedage, alle de andre producerede mindre;
 gennemsnitlig forarbejdedes der $\frac{1}{3}$ færre Cigarer om
 Mandagen end de andre Dage. Af Interesse er ogsaa
 Meddelelserne om de store Uligheder indenfor samme
 Fag, saaledes blandt Murerne, af hvilke c. 7 pCt. viste
 sig kun at have 6—800 Kr. om Aaret, medens et lige
 saa stort Antal havde over 1300 Kr.; en omtrent lige-
 saa stor Forskel viser sig mellem Bogtrykkerne, idet
 der for Bogsætterne viser sig et Spillerum i Uge-
 fortjenesten af 14 Kr. (18 Kr. Minimum, 32 Kr. Maximum).
 Overhovedet spiller Uddannelsen og Dygtigheden en
 betydelig Rolle med Hensyn til Aarsindtægten indenfor
 hvert enkelt Fag; om dette ogsaa gælder ved Sammen-
 ligning mellem de forskellige Fag vil være vanskeligere
 at afgøre, selv om der er adskillige Tegn dertil. Det
 er ogsaa meget interressant at læse om de frem- og
 tilbagegaaende Bevægelser indenfor de enkelte Fag;
 det fremhæves saaledes, at der er Tilbagegang for
 Filehuggernes, Rebslagernes og Hattemagernes Ved-
 kommende, medens Straahattefabrikationen er i Frem-
 gang osv. Det vilde imidlertid føre for vidt at komme
 ind paa alle disse Enkeltheder; jeg maa nøjes med at
 henvise til Beretningen selv.

Statistiske Miscellanea.

Ved

Marcus Rubin.

I.

Til Statistiken over Varepriser.

Vel kendt med de Indvendinger, der kunne gøres mod at danne et Vareprisgennemsnit af en Række heterogene Varer — heterogene navnlig med Hensyn til den højt forskellige Styrke, hvormed de forskellige Varer gaa ind i Konsumen —, har jeg dog ikke kunnet modstaa Fristelsen til af det i disse Dage udkomne Hæfte „Hamburgs Handel und Schifffahrt 1892“ at lade foretage en Beregning paa Grundlag af Hæftets udførlige Prisliste for Perioden 1850 til Dato.

Listen angiver Gennemsnitspriser paa nogle Handelsartikler, beregnede for søværts tilførte Varer til Hamborg i hvert af Aarene 1850 til 92 incl., og den er opgjort i Rmk. pr. 100 Kilogram. Af denne Liste har jeg udtaget Aarene 1852, 1872 og 1892, derefter udeladt de Varer, for hvilke der ikke er opgivet Priser for alle tre Aar og da faaet tilbage 160 Vareartikler, for hvilke Gennemsnitsprisen pr. 100 Pund i Krone og Øre var følgende:

1852	1872	1892
Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
65 56	99 56	67 18

Herefter skulde Engros-Vareprisen have været 100 i 1852, 150₂ i 1872, 102₄ i 1892, Prisen alt-saa i de tyve første Aar, 1852—72, være steget med en halv Gang sit oprindelige Beløb, for i de tyve næste, 1872—92, at synke ned til dette paany.

At Detaljprisbevægelsen ikke behøver at have været den samme, ligger allerede deri, at de Momenter, der skabe Forskellen mellem Engros- og Detaljpriser, kunne virke og have virket meget forskelligt i det forløbne Tidsrum — baade i Retning af Forøgelse og Formindskelse af Detaljhandlertilslaget —, og om Detaljprisen end i Længden og i store Træk maa følge Engros-Prisens Svingninger, vil enhver umiddelbar Slutning fra den ene Række til den anden dog, som bekendt, kunne føre til væsentlige Fejltagelser. At endnu mindre „Livets“ Dyrhed eller Billighed følger en saadan Priserække, behøver for nærværende Læsekreds sikkert kun at nævnes.

Af de 160 Artikler har jeg atter udvalgt $\frac{1}{4}$, nemlig de 40, der formentlig havde den største Betydning for det almindelige Forbrug. Hvad hver af disse Artikler ifølge den Hamborgske Liste har kostet i hvert af de nævnte Aar, vil ses af nedenstaaende Oversigt. Manglen af enkelte vigtige Varer som Sukker, Petroleum etc. ligger i, at der ikke her fandtes Priser for alle tre Aar.

Pr. 100 Pd. i Kr. og Øre.

	1852	1872	1892
Hvede.....	6 93	10 71	7 15
Rug.....	6 02	6 69	7 51
Byg.....	5 81	6 86	4 44
Havre.....	6 64	6 61	5 09

Pr. 100 Pd. i Kr. og Øre.

	1852	1872	1892
Ærter	7 03	12 30	6 82
Ris	10 30	9 09	7 86
Majs	8 66	7 17	4 77
Sago	17 60	15 88	11 24
Kaffe	35 75	65 09	67 56
The	120 26	134 43	72 35
Kakao	30 04	49 80	58 34
Rosiner	15 34	23 39	16 63
Citroner	13 22	14 83	10 07
Peber	31 30	58 24	29 88
Tobak	42 74	78 81	51 17
Vin	19 58	28 26	36 36
Kød (saltet og røget)	29 30	33 80	31 45
Fisk (tørret)	10 34	20 97	21 50
Sild	9 71	10 50	8 90
Talg	33 91	38 51	25 59
Fedt	47 66	34 04	33 24
Ost	35 36	61 27	53 59
Vox	118 57	149 71	67 23
Tran	27 79	30 39	15 04
Bomuld	44 27	74 18	35 15
Uld (Faare- og Lamme-)	102 30	186 72	69 02
Bomulds garn	75 78	154 22	131 66
Traad	117 96	161 18	163 14
Uldgarn og Halvuld	184 35	309 81	172 14
Hamp	50 53	47 31	24 96
Piasava	5 61	20 21	30 96
Huder	33 23	66 94	37 43
Læder	133 54	130 58	109 32
Jærn (Stang-)	7 14	12 34	6 99
— (Raa- og Smelte-)	2 42	5 58	2 42
Staal	24 30	36 84	12 77
Tin	70 78	138 73	76 60
Svovl (raa)	5 86	5 69	5 01
Guano	8 25	10 45	8 83
Stenkul	0 56	0 96	0 65

Lægger man nu disse Priser sammen og tager
Gennemsnittet, faas pr. 100 Pund

1852	1872	1892
Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
39 07	56 73	38 52

Af denne Række Varer — hvis Gennemsnitspris er saameget lavere end Gennemsnittet for samtlige 160, fordi de resterende 120 bl. a. omfatte adskillige kostbare oversøiske Træsorter og Krydderier m. v., — faar man Vareprisgennemsnittet for 1852 = 100, 1872 = 145,₂, 1892 = 98,₆. Forskellen imellem Prisskalaen for de 40 og de 160 Artikler er saaledes ubetydelig, man faar paany som Resultat: en Stigning fra 1852 til 1872 med omtrent Halvdelen og et Fald fra 1872 til 1892 til Niveauet fra 1852. I det enkelte vil man finde denne Bevægelse bekræftet blandt de evropæiske Hovedernæringsmidler f. Ex. ved Hvede og Ærter, blandt Kolonialvarer ved Rosiner og Peber, blandt Industriens Raa- og Hjelpevarer ved Uldgarn og Stangjærn; men unægtelig findes langt hyppigere en Prisbevægelse, der ikke svarer til Gennemsnittets, og Listen over de 40 Artikler indeholder forsaavidt Lejlighed til Overvejelser over Brugbarheden af selve den Art af Gennemsnit, som her er foretaget, og hvor altsaa det Uddrag af Listen, der, uden Hensyn til Priserne, men med et helt andet Synspunkt for Øje, er gjort med de 40 Artikler, giver omtrent samme Resultat som den hele fire Gange saa store Liste. — Den foretagne lille Undersøgelse turde i hvert Fald for kyndige Læsere have tilstrækkelig Interesse i den ene eller den anden Henseende til at præsenteres Tidsskriftet.

II.

Bortfæstninger og Tyendelønninger i København.

(Udarbejdet til »Staden Københavns Regnskab og Beretning om Kommunens Anliggender for Aaret 1892«).

Ved Lov af 1 April 1892 omdannedes Fæstevæsenet i København, og Antallet af Fæstkontorer for Tyende udgør nu for Tiden 10, nemlig 6 for mandlige og 4 for kvindelige Tyende (indtil 1 April 1893 havde 2 af Kontorerne Bortfæstning baade af mandlige og kvindelige Tyende, og der fandtes da 5 Kontorer for mandlige, 3 for kvindelige, 2 for baade mandlige og kvindelige Tyende). Baade af administrative Hensyn og fordi det i det Hele taget var ønskeligt at faa saa paalidelige Oplysninger som muligt om Tyendeforholdene her i Staden, for saavidt de kunde belyses gennem Fæstekontorerens Virksomhed, opgaves der for disse de Data, som ønskedes konstaterede, og efter hvilke Fæsteprotokollerne vare at indrette. Paa Grundlag af Protokollernes Oplysninger vilde der ved Aarets Slutning være at udfylde et Skema, som resumerede de i Aarets Løb optegnede Data og som, ved Sammendragning af alle Skemaer for Byen som Helhed, derefter formentlig vilde kunne give en samlet Oversigt over Tyendeforholdenes Udvikling i København.

Medens nogle af de Oplysninger, der kunde og burde gives, vare lette at opgive, har der været andre, for hvilke det var tvivlsomt, om de kunde erholdes med fuldkommen Paalidelighed, og de paa-gældende Skemaer have derfor været nogen Forandring underkastede; endnu for Aaret 1892 har der

været forskellige Spørgsmaal, der ikke have kunnet besvares, men som der forhaabentlig ad Aare vil foreligge Materiale til.

Af Oplysningerne for 1892 ere nedenstaaende Data uddragne. Før Tallenes Benyttelse maa det imidlertid erindres, at da en og samme Person forskellige Gange kan have søgt og faaet Tjeneste i samme Aar og derved komme til at figurere flere Gange i Listerne, er det snarere Antallet af Tjenester end Antallet af Personer, Tallene angive. Endvidere maa det huskes, at da det ikke er obligatorisk at søge Tyende eller Tjeneste gennem Fæstekontorerne, omfatte Tallene ikke det store Antal Tyende, der faa Plads paa anden Vis end gennem Fæstekontorerne — et Moment, der er af Vigtighed at have i Erindring overfor samtlige opgivne Data.

Mandlige Tyende 1892.

Ialt henvendte sig paa Fæstekontorerne for at faa Tjeneste:	7,828	
Af disse bortfæstedes.....	6,859	
Af de Bortfæstede var fødte i:		o: pCt.
København og Frberg.....	994	14 ₁₅
Købstæder.....	265	3 ₁₀
Landet.....	3,591	52 ₁₈
Sverig.....	1,954	28 ₁₆
Det øvrige Udland.....	55	0 ₁₈
	6,859	100 ₁₀

Overraskende er her navnlig det overordentlig betydelige Forholdstal for svenskfødte: 28₁₆ pCt. Forskellige Kriterier, deriblandt Fordelingen af Tyende efter Fødested ifølge Folketællingen i Kbhvn. af 1ste Febr. 1890, tyde imidlertid paa, at det fornemmelig er til Landet, at de svenske mandlige Tyende have faaet Tjeneste, medens Forholdstallet

vilde blive adskilligt mindre, hvis der kun var Spørgsmaal om Bortfæstning til København. —

Af de 6,859 bortfæstedes:

Til København og Frberg.	600
- Købstæder	104
- Landet	6,125
- Sverig	3
- Det øvrige Udland	30
	<u>6,859</u>

Fæstekontorerne Virksomhed her i Staden for det mandlige Tyendes Vedkommende omfatter saaledes for den væsentligste Del (ca. $\frac{9}{10}$) Bortfæstning til Landet, kun for en Tolvtedels Vedkommende Bortfæstning til Hovedstaden.

Med Hensyn til de Lønninger, der udbetales, vil man i den følgende Oversigt finde angivet Maximums-, Minimums- og Gennemsnitslønninger. Ved Gennemsnittet er forstaaet den almindelige Løn, som de Fleste erholde; det er angivet skønsviis fra de forskellige Fæstekontorer, og af disse Gennemsnit har man atter ved Bearbejdelsen udarbejdet et Fællesgennemsnit:

	Antal	Maanedlig Løn.		Kr.
		Maxim.	Minim.	Gennems.
Forkarle, Røgere m. v.	1,053	27	16	20,70
Kuske og Staldkarle	96	30	15	20,10
Tjenestekarle og Arb.: Karle:				
Til København, maanedsviis } ...		30	12	21,80
- Landet, mndsv. Sommer } ...		65	20	44,66
- — halvaarsv. do. } ...	4,857	28	20	25,00
- — mndsv. Vinter } ...		15	6	9,50
- — halvaarsv. do. } ...		13	5	9,29
- — aarevis } ...		21	13	16,56
Drenge	577	12	5	9,33
Opvartere, Kokke, Tjenere.	90	50	15	23,50
Forvaltere, Ladefogder, Mejerister, Gartnere, Landvæsenselever, Maskinister etc. } ...	80	50	16	27,00
Iøvrigt	106	-	-	-
	<u>6,859</u>	-	-	-

Til de anførte Lønninger maa selvfølgelig overalt tilføjes „fri Station“, der er en væsentlig Del af Lønningen. Bortfæstning til Landet maanedvis om Sommeren vil jævnlig være til Høstarbejde o. l., og Lønningen naar derfor et saa højt Gennemsnitsbeløb som 44 à 45 Kr. eller godt det dobbelte af, hvad den maanedlige Løn er for en Karl i København, henved det femdobbelte af, hvad der maanedligt gives mandligt Tyende paa Landet, som er fæstet for Vinterhalvaaret. Opgivelserne for Opvartere m. v. ere lidet at bygge paa, fordi Drikkepengebetalingen her spiller en væsentlig Rolle og ikke lader sig kalkulere.

Med Hensyn til de særlig københavnske Lønningsforhold fremgaar det jo af Tabellen, at en Tjenestekarl i Hovedstaden har fra ca. 150 til ca. 350 Kr. aarlig i Løn, i Reglen midt imellem, nemlig godt 250 Kr. Hertil kommer fri Station, men sikkert ogsaa jævnlig nogle Drikkepenge og andre Ducører, hvis Omfang selvfølgelig er højst forskelligt.

Kvindelige Tyende 1892.

Ialt henvendte sig paa Fæstekontorerne		
for at faa Tjeneste.....		9,348
Af disse bortfæstedes.....		7,332
Af de Bortfæstede vare fødte i		
København og Frberg.....	1,047	0: pCt. 14 ₁₈
Købstæder.....	1,307	— 17 ₁₈
Landet.....	3,198	— 43 ₁₈
Sverig.....	1,498	— 20 ₁₈
Det øvrige Udland.....	282	— 3 ₁₈
	7,332	100 ₀

Ogsaa her er det meget store Antal bortfæstede svenske Tyende paafaldende, men det gælder som

ovenfor, at det tør antages, at Forholdstallet — $\frac{1}{5}$ — vilde blive mindre, naar Spørgsmaalet kun var om Bortfæstning til København (af samtlige kvindelige Tyende i København ved Folketællingen $\frac{1}{3}$ 1890 udgjorde de svenskfødte $\frac{1}{10}$).

Af de 7,322 bortfæstedes:

Til København og Frberg	4,290
- Købstæder	496
- Landet	2,533
- Sverig	10
- Det øvrige Udland	3
	<hr/> 7, 332

Fæstekontorerens Virksomhed for det kvindelige Tyendes Vedkommende vedrører altsaa for over Halvdelen Vedkommende Bortfæstning til Hovedstaden, kun for $\frac{1}{3}$ Bortfæstning til Landet — i Modsætning til den Virksomhed, det ovenfor saas, var ejendommelig for de mandlige Tyendes Vedkommende.

Som Lønninger for de forskellige Arter af Tyende er angivet:

	Antal	Maanedlig Løn, Kr.		Gennemsn.
		Maxim.	Minim.	
Kokkepiger	585	30	10,00	15,00
Stuepiger	610	20	10,00	13,00
Enepiger	3,372	20	7,00	12,00
Goldammer og Barnepiger	236	20	6,00	13,00
Køkkenpiger	579	25	10,00	13,75
Vaage- og Gangkoner til Hospitaller, Vaskepiger, Piger til Daghjælp etc. }	290	25	8,00	14,00
Høst. Mejeri- og Malkepiger	1,039	35	8,33	9,30
Køge- Buffet- Kaffe- og Smørrebrødsjomfruer etc. }	442	80	10,00	30,20
Iøvrigt	179	—	—	—
	<hr/> 7,332	—	—	—

De ved Lønningsopgørelserne for mandlige Tyende gjorte Bemærkninger, at Gennemsnittet udtrykker Fæstekontorenes Skøn om, hvad de fleste erholde, at der foruden Lønnen i Penge haves fri Station etc., gælde ogsaa for de kvindelige Tyende. En Enepiges almindelige Løn i Penge er efter ovenstaaende Opgivelse 144 Kr. aarlig, en Kokkepiges $\frac{1}{4}$ højere. En nøjere Specificering af Lønnen for Enepiger, bortfæstede til København, vil findes i følgende Oversigt:

Enepiger bortfæstede til København:

Under 8 Kr.	8 til under 10 Kr.	10 til under 12 Kr.	} Ialt 2,078.
34	221	615	
12 til under 14 Kr.	14 til under 16 Kr.	16 Kr. og derover	
778	327	103	

Det fremgaar heraf, at af de i alt bortfæstede 3,372 Enepiger vare 2,078 bortfæstede til København, og at Størstedelen af disse havde en Løn paa mindst 12 Kr. maanedlig. Lønningsfordelingen er procentvis følgende:

Under 8 Kr	1 ₁₈ pCt.
8 til under 10 Kr.	10 ₁₇ -
10 - — 12 —	29 ₁₆ -
12 - — 14 —	37 ₁₄ -
14 - — 16 —	15 ₁₇ -
16 Kr. og derover.....	5 ₁₀ -
	<hr/> 100 ₁₀ -

Saaledes havde godt $\frac{2}{5}$ under 12 Kr., henimod $\frac{3}{5}$ 12 Kr. eller derover i maanedlig Løn. Beregner man den gennemsnitlige Løn ved at sammenholde Antallet af Tyende i hver Løngruppe med Gruppens Lønopgivelse, faas som Resultat, at en køben-

havnsk Ene pige i Gennemsnit har en Maanedsløn af $12\frac{1}{2}$ Kr. eller 150 Kr. aarlig. Denne Løn er henved 10 Kr. mindre maanedlig end Gennemsnitslønnen for en københavnsk Karl (jfr. ovenfor), men beregnet til Aarsindtægt og med Tillæg af „fri Station“ — der for fuldstændig Kost, Logis og Renlighed næppe evalueres for højt ved at sættes til 1 Kr. daglig — overstiger den kendelig den Aarsindtægt, en københavnsk Arbejderske uden Arbejdsløshedsperiode gennemsnitlig kan antages at have (ca. 440 Kr., jfr. „Arbejdslønnen i København i Aaret 1892“).

III.

Hamborgs Handelsflaade.

	Sejlskibe	Drægtighed R.-T.	Dampskibe	Drægtighed R.-T.
1836	146	25,722	—	—
1892	291	198,815	314	392,365

Paa de 605 Handelsskibe (i 1892) fandtes en Skibsbesætning af ca. 14,000 Mand.

Desuden havdes 1892:

Beskæftiget i Havfiskeri: 104 Sejlskibe paa ialt 3,174 Reg.-T. og
9 Dampskibe paa ialt 567 Reg.-T.
Flodskibe : ca. 4,800 paa ialt ca. 280,000 Reg.-T.
Endelig: Everter, Baade osv. paa under 10 Reg.-T. pr. Stk.

Den samlede, Hamborg tilhørende Registrertonnage, henved 900,000 Reg.-T., kan herefter omtrentlig regnes = 3 Gange Danmarks og 8 Gange Københavns og effektivt adskilligt mere, hvis man vil omregne Flaadernes Tonnage i Sejlskibsregistrertons.

Nationaløkonomisk Forening.

Møde d. 30. Oktober 1893.

I.

Arbejdslønnen i Danmark 1892.

Af

cand. polit. Adolph Jensen.

Jeg skal efter Opfordring meddele en kort Oversigt over, hvad man véd om Arbejdslønnens Højde i Danmark i 1892. Men jeg maa forudskikke den Bemærkning, at det, jeg har at meddele, ikke er hentet fra en fuldstændig og ensartet statistisk Undersøgelse. En saadan foreligger ikke og vil næppe komme til at foreligge i den nærmeste Fremtid; thi vi befinde os her paa et Omraade, hvor Tilvejebringelsen af ensartede Masseoplysninger frembyder overordentlig store Vanskeligheder, dels fordi man ikke kan fremtvinge en Besvarelse af de Spørgsmaal, man stiller, og dels fordi disse Spørgsmaal — hvad enten de rettes til Arbejdere eller til Arbejdsgivere — overhovedet kunne være ret vanskelige at besvare, selv om de paagældende i saa Henseende have den bedste Vilje. Sagen er den, at Spørgsmaalet om Lønnens Højde, som ved første Øjekast synes saa simpelt og let overskueligt, ved nærmere Undersøgelse viser sig at være overordentlig sammensat.

For det første maa man naturligvis søge oplyst, hvor høj Pengelønnen i et givet Øjeblik er dels i de forskellige Arbejdsmagter og dels paa de forskellige Steder i Landet. Allerede Besvarelsen af dette Spørgsmaal frembyder store Vanskeligheder paa Grund af de forskellige Lønningsmaader, der finde Anvendelse (Dagløn og Akkord eller Løn for Stykarbejde, delvis Lønning med Naturaltydelser o. s. v.). Hvis det nu lykkes at overvinde denne Vanskelighed, saa at man f. Ex til Punkt og Prikke ved, hvad der i de enkelte Magter kan tjenes i en Uge, saa er man dog ude af Stand til at gøre Sammenligninger, hvis man ikke tillige har Oplysninger om Udstrækningen af den gennemsnitlige Arbejdsledighed i hvert enkelt Magt. Og overfor dette Punkt staar Statistiken i Øjeblikket næsten hjælpeløs; i alt Fald er man ikke kommet ud over Forsøgets usikre Stadium. Vil man endelig sætte Slutstenen paa Undersøgelsen ved at sammenligne Lønnen paa forskellige Steder og til forskellige Tider, maa man kende Forskellen i Priserne paa de Varer, Arbejderne bruge; en fuldstændig Lønstatistik forudsætter et detailleret Kendskab til de lokale Priser, som Konsumenterne betale i hver en Afdeling af Landet.

Imidlertid — kan man ikke faa alt, saa nøjes man med noget. Kan man ikke faa Masseoplysninger, saa ville ogsaa Enkeltiagttagelser eller Stikprøver kunne gøre Nytte. Kan man ikke overalt faa exakte Tal, maa man erstatte det manglende med et sagkyndigt Skøn, o. s. v. Kun gælder det da om, at man altid skarpt skelner imellem de Resultater, som ere vundne paa Grundlag af sikre Data, og dem,

der kun hvile paa en mere eller mindre usikker Beregning.

Det Materiale, som foreligger til Belysning af Lønnen i 1892, er følgende. For Københavns Vedkommende: Kontorchef Rubins af Københavns Magistrat udgivne Bog „Arbejdslønnen i København i Aaret 1892“, og for Købstædernes og Landdistrikternes Vedkommende: en Del Oplysninger, som ved Indenrigsministeriets Foranstaltning ere indsamlede ved de lokale Øvrigheders Henvendelse til Arbejdsgivere, hvilke Oplysninger ere blevne bearbejdede af Universitetets statistiske Laboratorium. Om begge disse Grupper af Oplysninger gælder det, at de i det væsentlige kun angaa den Pengeløn, der tjenes i en vis Arbejdsperiode, medens der kun oplyses meget lidt om Arbejdsledigheden og saa godt som intet om den reelle Løn, Pengelønnens Købeevne. De fyldigste og sikreste Oplysninger haves for Københavns Vedkommende. Mindst sikre ere de Resultater, der angaa Købstæderne.

Uden at komme ind paa et detailleret Referat af Rubins Bog, som jo er tilgængelig for enhver, skal jeg blot gøre opmærksom paa, at den ved at give Oplysninger om Lønnen i 72 forskellige Fag maa siges at fyldestgøre selv de strængeste Fordringer til Fuldstændighed i denne Henseende. De let overskuelige Tabeller angive blandt andet dels Daglønnens Maximums-, Minimums- og Gennemsnits-satser og dels Ugefortjenesten ved Akkordarbejde. Som Hovedresultat af Undersøgelsen anføres i Indledningen, at den gennemsnitlige Aarsfortjeneste i 1892 var: for Svende: c. 1000 Kr., for Arbejdsmænd:

c. 780 Kr. og for Kvinder: c. 440 Kr. Det anføres endvidere, at en Sammenligning med den i 1882 foretagne lignende Undersøgelse *) viser, at Arbejdslønnen for Mænd (udtrykt i Penge) i den 10aarige Periode 1882—92 er stegen med omtrent 10 pCt., samtidig med at den daglige Arbejdstid er aftaget og Livsforødhederne blevne billigere, saaledes at den reelle Forhøjelse af Vederlaget for det samme Kvantum Arbejde sandsynligvis er omtrent 20 pCt. Dette er Hovedresultatet; nogle af Enkelthederne skal jeg senere komme tilbage til.

Den foreliggende Statistik over Lønnen i Købstæderne er langt fra saa omfattende som den københavnske. Den indskrænker sig til 9 Haandværks- og Fabrikfag (Bogtrykkere, Malere, Murere, Snedkere, Smede, Tømrere, Skomagere, Skrædere og Tobaksarbejdere) samt almindelige Arbejdsmænd uden faglig Uddannelse og endelig Syersker. Oplysningerne ere derhos for mange Byers Vedkommende meget ufuldstændige, saa at Gennemsnitsberegningerne blive usikre, uden at de dog derfor blive uden Værdi, hvor Talen er om en Sammenligning i store Træk. Det viser sig gennemgaaende, at saavel Daglønnen som Akkordlønnen er betydelig lavere i Købstæderne end i København. Sammenligner man Gennemsnitsdaglønnen for Svende i de 9 Haandværks- og Fabrikfag, hvorom Statistiken for Købstæderne giver Oplysning, med de tilsvarende Tal for København, viser det sig, at Forholdet mellem Svendelønnen i Købstæderne og i København er omtrent som 3 til 4.

*) Tabelværk til Københavns Statistik Nr. 7. København 1883.

(For almindelige Arbejdsmænd uden faglig Uddannelse er Forskellen noget mindre). Hvad der letter Sammenligningen og gør denne mere sikker, er den Omstændighed, at de 9 Fag, hvorom Talen er, synes at være heldigt valgte, idet Gennemsnitslønnen for disse for Københavns Vedkommende omtrent falder sammen med Gennemsnitslønnen for samtlige Fag. Den gennemsnitlige Dagløn for Svende i alle Fag er i København 332 Øre, for de 9 her omhandlede Fag 334 Øre; for Købstæderne er Gennemsnittet omtrent 252 Øre. Der er iøvrigt paa dette Punkt en Forskel i Terminologien; naar der i Rubins Bog tales om et Fags Gennemsnitsløn, menes den Løn, som de fleste Arbejdere oppebære; i Statistikken for Købstæderne betegner Udtrykket derimod Middeltallet mellem Maximums- og Minimumslønnen. Denne Forskel har dog ikke stor reel Betydning, saa meget mindre som de extreme Lønningssatser i Købstæderne synes at afvige mindre fra de almindelige, end Tilfældet er i København. — Gaar man til de enkelte Fag, viser det sig, at Lønningsskalaen er omtrent ens i Hovedstaden og i de øvrige Byer. Højest staa Bygningshaandværkerne, som en Mellemklasse Smedene og Tobaksarbejderne, medens Skomagerne overalt synes at være de slettest lønnede Haandværkere. Forskellen mellem de højest og de lavest lønnede Fag er ikke ubetydelig. Medens i København den almindelige Døgløn for Malere er 4 Kr., maa Skomagerne nøjes med 2 Kr. 75 Øre, og medens i Provinsbyerne Murerne staa højest*) med en gennemsnitlig Dagløn af

*) Bogtrykkerne ere maaske de bedst lønnede, men for disses Vedkommende er Akkord den almindelige Lønningsmaade, saa at Sammenligningen her er vanskelig.

2 Kr. 78 Øre, naa Skomagerne kun 2 Kr. 8 Øre. Som en særlig Klasse af Haandværkere, der af flere Grunde bør holdes udenfor de almindelige Gennemsnitsberegninger, staa Syerskerne. Om de københavnske Syerskers Løn foreligger der i »National-økonomisk Tidsskrift« (6. Hefte 1893) en interessant og meget indgaaende Undersøgelse af Protokolsekretær Sveistrup. Ifølge denne Afhandling er den gennemsnitlige Dagløn 134 Øre; men udsondrer man de gifte Syersker og dem, der lide af et daarligt Helbred, faar man for fuldt arbejdsdygtige Syersker, som anvende hele deres Arbejdskraft paa Syning, en Middeldagløn af 162 Øre. Opgivelserne fra Provinsbyerne ere meget heterogene, og de lade sig derfor vanskelig sammenligne med disse Tal, især da det ikke altid er let at se, om de paagældende Lønningsangivelser referere sig til Systuearbejdersker eller til saadanne, som „gaa ud og sy“ i Familier og faa Kosten i det Hus, hvor de arbejde. Man faar dog det Indtryk, at Syerskernes Løn snarere er lavere end højere i Købstæderne i Sammenligning med København. Om de ikke fagligt uddannede Arbejdere (almindelige Arbejds mænd) skal jeg kun anføre, at Gennemsnitsdaglønnen i København er 259 Øre, medens den i Købstæderne synes at være omtrent 205 Øre, altsaa kun en Ubetydelighed lavere end Skomagersvendenes Gennemsnitsløn. Sammenligninger mellem Lønnen i de enkelte Fag have dog kun ringe Værdi, naar man ikke kender Omfanget af Arbejdsledigheden, og de spredte Oplysninger om denne ere ikke af en saadan Natur, at de lade sig udtrykke i Tal. Kun saa meget kan man med Sik-

kerhed udtale, at den tilsyneladende højere Løn i Bygningsfagene for en stor Del neutraliseres ved den naturnødvendige Arbejdsstandsning i Vintertiden.

Med Hensyn til Lønnen i de enkelte Byer lader der sig paavise betydelige Forskelligheder, men det vilde føre for vidt her at komme nærmere ind paa disse. Jeg skal kun anføre, at den gennemsnitlige Dagløn for Svende er omtrent 10 Øre højere i Jyllands Købstæder end i Øernes, en Forskel, som ikke helt kan tilskrives den extreme Stilling, som Lønnen i de bornholmske Byer indtager.

Om Fortjenesten ved Akkordarbejde vides der for Købstædernes Vedkommende ikke meget, da de foreliggende Oplysninger ere forholdsvis faa og uensartede. Hvis imidlertid de opgivne Data blot nogenlunde give et Billede af de virkelige Forhold, bliver Fortjenesten ved Akkordarbejde 10—15 pCt. højere end ved Dagløn. (Rubin finder for København kun en Forskel af 8—9 pCt.).

Jeg skal med Hensyn til Lønnen i Byerne indskrænke mig til disse Bemærkninger, som endda meddeles med alt Forbehold. Mere sikre Oplysninger foreligger dér om Landarbejdernes Lønningsforhold, og da Spørgsmaalet for disses Vedkommende i Øjeblikket har den største økonomiske og sociale Interesse, skal jeg her medtage nogle flere Enkeltheder.

Med Hensyn til Landarbejdernes Løn var man for saa vidt bunden til en bestemt Fremgangsmaade ved Raamaterialets Bearbejdelse, som man havde det bestemte Maal at søge en Sammenligning med Lønnen i tidligere Tid, navnlig i 1887, for hvilket Aar der i Professor Falbe Hansens Skrift „Stavns-

baandsløsningen og Landboreformerne“ foreligger en Opgørelse paa Grundlag af et Materiale, der er fuldstændig homogent med det for Aaret 1892. Den Fremgangsmaade, der saaledes er anvendt, er ogsaa — naar undtages et enkelt Punkt, som jeg strax skal omtale — fuldt ud rationel. Undersøgelsen omfatter dels Daglejere paa egen Kost, dels Daglejere paa Husbondens Kost og dels faste Tjenestefolk. Af de opgivne Lønningssatser for Sommer, Vinter og Høst beregnede man Aarslønnen, idet man regnede Aaret til 300 Arbejdsdage, Halvdelen Sommer og Halvdelen Vinter, og idet man gik ud fra, at den større Høstløn i Almindelighed var oppebaaret i 40 Dage. Den saaledes udkomne Aarsfortjeneste ved Dagløn forøgede man med 10 pCt., som skulde repræsentere den større Fortjeneste ved Akkordarbejde. Paa denne Maade beregnedes Gennemsnitslønnen for hvert Amt. Af disse Tal fandt man atter Lønnen i de enkelte Landsdele og i hele Kongeriget ved en summarisk Gennemsnitsberegning. Af Hensyn til Sammenligningen med de tidligere Undersøgelser var man tvungen til at begaa den Fejl at lade de store og smaa Amter veje lige meget, og naar Tabellerne om kort Tid foreligge trykte, vil man derfor finde, at deres Hovedresultater afvige en Ubetydelighed fra de Tal, jeg her skal meddele, idet jeg har beregnet de endelige Gennemsnitstal for 1892 under Hensyntagen til Størrelsen af de enkelte Amters Landbefolkning i 1890.

Hovedinteressen knytter sig til de Daglejere, der arbejde paa egen Kost. Gennemsnitslønnen er her for hele Landet 485 Kr., men den varierer betydeligt

i de forskellige Egne af Landet, idet Spillerummet mellem det højeste og det laveste Amts-Gennemsnit er næsten 200 Kr. Den højeste Løn naas i Ringkøbing Amt (608 Kr.), den laveste findes i Hjørring Amt (410 Kr.). Betragter man Gennemsnitslønnen i de enkelte naturlige Landsdele, staar Bornholm højest med 565 Kr.; derpaa følger Lolland-Falster med 514 Kr., Jylland med 498 Kr., Sjælland med 464 Kr. og endelig Fyn med 454 Kr. I Jylland er Lønnen højere i de vestlige Amter end i de østlige, paa Sjælland bliver den højere, jo nærmere man kommer København. Om disse Forskelligheder i væsentlig Grad udlignes derved, at Livsforholdene ere ulige dyre i de forskellige Egne af Landet, vil det være meget vanskeligt at komme til Klarhed over; men det forekommer mig ikke sandsynligt, at Detailpriserne ere saa forskellige, at Forholdstallene for den reelle Løn kunne komme til at afvige væsentlig fra de her nævnte. Der synes altsaa virkelig at være en betydelig Forskel i Landarbejdernes Løn, og denne Antagelse bestyrkes, naar man betragter Stigningen i den 5aarige Periode 1887—92, hvad jeg senere skal komme tilbage til.

De Daglejere, hvorom her er talt, ere væsentlig saadanne, som have Arbejde paa større Gaarde (Herregaarde og Proprietærgaarde). En delvis anden Lønningsmaade anvendes paa Bondegårdene, idet Daglejerne her i Reglen faa Kosten paa Gaarden. Gennemsnitslønnen for saadanne Arbejdere er for hele Landet 313 Kr. aarlig, altsaa 172 Kr. mindre end Lønnen for Daglejere paa egen Kost. Disse 172 Kr. skulde altsaa repræsentere Værdien af en Ar-

bejdsmands Kost i 300 Dage, hvilket bliver 57 Øre pr. Dag. Imidlertid fremgaar det af en stor Del af Besvarelserne, at man, naar begge de nævnte Lønningsmaader anvendes, vurderer Kosten adskilligt højere end 57 Øre pr. Dag (75 Øre er ret almindeligt). Sætter man Kostens Værdi til 70 Øre pr Dag, kommer man til det Resultat, at Daglejerne paa Bondegaardene gennemsnitlig tjene c. 40 Kr. mere om Aaret end de større Gaardes Arbejdere. Denne Forskel af omtrent 8 pCt. opvejes dog sandsynligvis for en Del derved, at Arbejdet paa de større Gaarde er mere stadigt end paa Bondegaardene, hvilket navnlig gælder i Vintertiden (Skovarbejde o. l.). Iøvrigt skal jeg ikke lægge stor Vægt paa Sammenligninger paa dette Punkt, da der — foruden den nævnte — vist nok er adskillige andre Forskelligheder saavel med Hensyn til Arbejdsydelsen som med Hensyn til Vederlaget, Forskelligheder af en saadan Natur, at de neppe lade sig udtrykke i Tal. Jeg skal blot eksempelvis pege paa saadanne Naturalydelser som Hestekraft til Bearbejdelse af en Husmandslod, Kørsel af Brændsel o. lign. Saadanne Emolumenter oppebæres af begge Klasser af Arbejdere, og der er ved Bearbejdelsen saavidt muligt taget Hensyn dertil; men Oplysningerne ere uensartede og Vurderingen vanskelig, saa at det ikke er umuligt, at her kan foreligge en mindre Fejlkilde. — Den højeste Gennemsnitsløn for disse Arbejdere naas paa Lolland-Falster, nemlig 369 Kr. Derefter følger Bornholm med en Gennemsnitsløn af 333 Kr., derpaa Sjælland med 330 Kr. og endelig Jylland og Fyn med 301 Kr. Det Tillæg til Daglønnen, som gives i

Høsttiden, er meget varierende; i Almindelighed er det mellem 50 Øre og 1 Kr. plus Ekstraforplejning i Form af Brændevin, Øl, Kaffe o. l.; men der haves Exempler paa, at den almindelige Dagløn i Høsten kan gaa op til 4 à $4\frac{1}{2}$ Kr. paa egen Kost og $2\frac{1}{2}$ à 3 Kr. paa Husbondens Kost, hvilket f. Ex. hyppigt er Tilfældet i det vestlige Jylland. Daglejere, som have stadigt Arbejde paa samme Gaard hele Aaret, faa dog i Reglen et meget ringe eller undertiden slet intet Extravederlag for Høstarbejde.

Betragter man Stigningen i Landarbejdernes Løn i den 5aarige Periode 1887—92, faas følgende Hovedresultater. For Daglejere paa egen Kost udgør Stigningen i hele Kongeriget 10,6 pCt.; størst er den paa Bornholm (18 pCt.), nær ved Gennemsnittet i Jylland (11,8 pCt.) og Lolland-Falster (10,3 pCt.), mindst paa Sjælland og Fyn (henholdsvis 7,6 og 6,8 pCt.). For Daglejere paa Husbondens Kost er Stigningen langt betydeligere, nemlig for hele Landet 19,2 pCt.; for Jyllands Amter er den gennemsnitlige Stigning endog 21,2 pCt., for Lolland-Falster 19 pCt., for Sjælland 16,3 pCt. og for Fyn 14,4 pCt.

Den Forskel i Lønnens Stigning, som de enkelte Landsdele frembyde, viser en ganske interessant Overensstemmelse med Forskellen i Landdistrikternes faktiske Befolkningstilvæxt i Perioden 1880—90. Det viser sig nemlig, at Lønnens Tilvæxtprocent aftager med Landsdelenes Evne til at beholde deres Fødselsoverskud. Jeg skal oplyse dette ved et enkelt Exempel, som ikke gør Krav paa minutiøs Nøjagtighed. Naar man fra Landdistrikterne udskiller de mere eller mindre købstadlignende Lokalteter, som

i den officielle Opgørelse af Folketællingerne i 1880 og 1890 i ikke ringe Grad tilsløre det virkelige Forhold, finder man følgende Parallelbevægelse mellem Befolkningstilvæksten og Lønnens Stigning:

	Faktisk Befolkningstilvækst 1880—90 pCt.	Lønnens Stigning 1887—92 pCt.	
		Daglejere paa egen Kost	Daglejere paa Husbondens Kost
Jyllands Landdistrikter	4	12	21
Lolland-Falsters „	$\frac{1}{2}$	10	19
Sjællands „	$\div 1$	8	16
Fyns „	$\div 2$	7	14

Altsaa: jo nærmere Folkemængden kommer Mættelsespunktet, med desto større Træghed stiger Lønnen; — eller, da det her er vanskeligt at udskille Aarsag og Virkning, kan man maaske vende Forholdet om og sige, at bedre Løn paaviseligt modvirker Tendensen til Fraflytning fra Landdistrikterne. Dette er i og for sig ikke noget nyt og mærkeligt; jeg har kun fremdraget dette Exempel, fordi jeg deri ser en Advarsel mod alt for stærkt at urgere den ret almindelige Paastand, at Landarbejdernes Løn paa Grund af den stærke Indflydelse af Sædvane og Humanitet har Vanskelighed ved at følge den almindelige Værdilov.

Hvad jeg hidtil har sagt om Lønnens Stigning gælder Lønnen, udtrykt i Penge. Et Spørgsmaal er det nu, om og i hvilken Grad denne Stigning betyder en virkelig Forbedring af Landarbejdernes materielle Kaar. Et almindeligt Udtryk for Forandringen i Priserne paa Arbejdernes Fornødenheder i

det paagældende Tidsrum har man ikke, og det er kun for de vigtigste Fødemidlers Vedkommende at Kapitelstaxterne kunne yde nogen Vejledning. Nu maa det imidlertid erindres, at Kapitelstaxterne svinge stærkt fra Aar til Aar efter Konjunkturerne paa Verdensmarkedet, medens Bevægelsen i Lønnen maa antages at være mere jævn. Naar man vil danne sig et rigtigt Billede af den Forandring, der er sket med Hensyn til Arbejdernes Kaar, gaar det derfor ikke an at lægge Kapitelstaxterne for to enkelte isolerede Aar til Grund for Beregningen. Rigtigere vil det være at regne med Gennemsnits-taxterne for de forud for de paagældende Aar gaaende jaarige Perioder; (det maa her erindres, at Priserne i et vist Aar nærmest ere i Overensstemmelse med Kapitelstaxterne for det foregaaende Aars Afgrøde). Anvender man denne Methode, viser det sig, at naar en Landarbejderfamilie af Gennemsnitsstørrelse havde afholdt Udgiften til de vigtigste Fødemidler (Brød, Gryn, Smør og Flæsk), var der tilovers til andre Fornødenheder i 1888: c. 228 Kr. og i 1892: c. 263 Kr. Prisforskellen for disse andre Fornødenheder kan — som sagt — ikke oplyses, og den virkelige Forbedring i Landarbejdernes Kaar kan derfor ikke angives numerisk, men det ligger dog udenfor al Tvivl, at denne Forbedring har været ret betydelig.

Med Hensyn til Lønningsmaaden har jeg allerede omtalt, at det paa Bondegaardene vedblivende er Skik at give Daglejerne Kosten som en Del af deres Løn. Af andre Naturalydelser spiller Boligen en større og større Rolle, idet man (navnlig paa de

større Gaarde) under de senere Aars vanskelige Tyendeforhold er kommen ind paa at erstatte de ugifte Tjenestekarle med faste, gifte Daglejere, for hvilke man da indretter Boliger, hvortil der i Reglen hører et lille Stykke Jord. Omfanget af denne Bevægelse ser jeg mig ikke i Stand til at angive med Tal, men jeg har ved Gennemlæsningen af de ofte ret udførlige Breve, der ere indkomne som Besvarelse af de stillede Spørgsmaal, faaet det Indtryk, at det er et almindeligt Princip at knytte gifte Daglejere til Gaarden ved at overlade dem Husrum med lidt Jord. Ogsaa med Hensyn til saadanne Naturalydelser som Mælk, Brødkorn, Brændsel o. l. haves der ret fyldige Oplysninger. Om saadanne Ydelser bemærker Professor Falbe Hansen i det foran anførte Skrift, at de svinde mere og mere bort, efterhaanden som Forholdet mellem Arbejdsgiver og Arbejdere antager Karakteren af en Konkurrencekamp. Naturallønnens Ophør siges at være en nødvendig Konsekvens af den fri Personligheds og den fri Omsætnings Princip. En direkte Bekræftelse heraf synes det foreliggende nye Materiale ikke at give. Naturalpræstationer anvendes sikkert i samme Omfang nu som i 1887. Derimod forholder det sig vist nok saaledes, at disse Ydelser mere og mere skifte Karakter. Oprindeligt vare de at betragte som Gaver og „Villigheder“, der ydedes af Husbondens fri Vilje og gode Hjerte, medens de nu mere og mere indgaa som Bestanddel i det kontraktmæssigt betingede Arbejdsvederlag. Maaske er dette netop Vejen til disse Ydelsers Bortfalden, men usandsynligt er det dog ikke, at man her staar ovenfor en lignende Standsning i Udvik-

lingen, som kan iagttages paa saa mange andre Omraader af det sociale Liv, og at det næste Skridt vil blive en delvis Tilbageførelse af de gamle Skikke i nye Former. Sagen er jo nemlig den, at denne Art af Tuskhandel aabenbart er fordelagtig baade for Husbonden og for Arbejderen, idet de saa at sige kunne dele den Fortjeneste, som ellers vilde gaa i Mellemlandernes Lomme. — Om Anvendelsen af Akkordbetaling foreligger der heller ikke talmæssige Oplysninger; men man faar af Besvarelserne det bestemte Indtryk, at denne Lønningsmaade trænger mere og mere igennem, og at saavel Arbejdere som Arbejdsgivere staa sig godt derved. Det er naturligvis ikke ved alle Arter af Arbejde, at Akkordbetaling kan anvendes; Skovarbejde, Tørveskæring og Høstarbejde ere de vigtigste. Ved Høstarbejdet anvendes Akkordbetaling i to forskellige Former. Enten gives der en bestemt Sum for at arbejde i sluttet Trop hver Dag, indtil Høsten er endt, eller der akkorderes om Betalingen for Mejning og Hjemkørsel af Afgrøden paa et vist Areal. (Enhver, som med aabent Øje for disse Forhold i de sidste Aar har færdedes paa Landet i Høsttiden, vil have bemærket, hvorledes den sidstnævnte Lønningsmaade mange Steder har forandret Høstmarkernes Fysiognomi; medens man tidligere fik et stærkt Indtryk af Stordrift og Travlhed ved at se de lange Rækker af Mejere og Bindere, ser man nu ofte Arbejderkolonnerne opløste i smaa Grupper, hver beskæftiget i sin Del af Marken).

Den tredje Klasse af Landarbejdere er de faste Tjenestefolk. For disses Vedkommende bevæger

Lønnen sig indenfor meget vide Spillerum efter Tyendets Alder og Duelighed. Ved Beregningen af Gennemsnitslønnen har man derfor ikke kunnet blive staaende ved det simple Middeltal mellem de opgivne Maxima og Minima; man har tværtimod tilstræbt en Udskillelse af de ekstreme Lønningssatser, saaledes paa den ene Side Lønninger for Ladefogder, Fodermestre og Mejersker og paa den anden Side Lønninger for halvvoxne Drenge. De Gennemsnits-tal, man saaledes er kommet til, referere sig derfor til voxne, fuldt arbejdsdygtige Tjenestekarle og Tjenestepiger uden særlige Kvalifikationer. Jeg skal anføre de vigtigste Hovedresultater. Den gennemsnitlige Aarsløn for Karle er for hele Landet 200 Kr. Afvigelserne fra Gennemsnittet ere i Almindelighed ikke store; naar man undtager Ribe Amt med en Gennemsnitsløn af 229 Kr., er Lønnen ikke i noget Amt mere end 16 Kr. over eller under Gennemsnittet for hele Landet. Af de enkelte Landsdele staar Fyn højest med 205 Kr., derefter følger Jylland med 202 Kr., Lolland-Falster med 199 Kr. og Sjælland og Bornholm med 195 Kr. *) Man ser, at Regelmæssigheden her er langt større end for Daglejernes Vedkommende, hvilket jo let lader sig forklare ved den større Bevægelighed hos de ugifte Tjenestefolk. Tjenestepigernes Gennemsnitsløn er for hele Kongeriget 126 Kr.; for Fyn er den 141 Kr., for

*) Efter de københavnske Fæstekontorers skønsmæssige Angivelse var Lønnen for Tjenestekarle til Landet, naar de fæstedes aarevis: 199 Kr., naar de fæstedes halvaarsvis: 150 Kr. for Sommeren og 56 Kr. for Vinteren (»Nationaløk. Tidsskr.« 1893 8de Hefte, S. 588).

Lolland-Falster 139 Kr., for Sjælland 134 Kr., for Bornholm 118 Kr. og for Jylland 117 Kr. Hvad angaar Stigningen i de faste Tjenestefolks Løn fra 1887 til 1892, da er denne ret betydelig: for Karlene 25,2 pCt. og for Pigerne 13,5 pCt. Trods denne stærke Stigning i Lønnen er det de fleste Steder vanskeligt at faa den fornødne Arbejdskraft. Det fortjener saaledes at anføres, at der i flere jydsk Amter, hvor Karlelønnen siden 1887 er stegen med 40—50 pCt., og hvor den nu er over 200 Kr., klages over Mangel paa Tjenestekarle om Sommeren. Der har altid været en ret betydelig Forskel paa Tyendelønnen i Sommer- og Vinterhalvaaret, men medens det i 1887 var almindeligt at give de to Tredjedele af Aarslønnen for Sommeren, er det nu mange Steder blevet Skik, at i alt Fald Karlene fæstes den 1ste November for et Aar, saaledes at kun $\frac{1}{5}$ af den betingede Aarsløn udbetales ved Vinterhalvaarets Slutning den 1ste Maj.

Jeg har i det foregaaende i store Træk meddelt, hvad man véd om Lønningsforholdene i 1892, dels i Byerne og dels paa Landet. Det ligger nu nær at spørge, om de Resultater, man her er naaet til, kunne begrunde den stærke Vandring fra Land til By, som man i de senere Aar har været Vidne til. Jeg har foran berørt, at det sande Omfang af denne Vandring ikke træder klart frem i den officielle Statistik, fordi denne ikke kan tage Hensyn til de mange opblomstrende Flækker, som, uagtet de henhøre under Landkommuner, dog i det hele mere have Karakteren af at være smaa Købstæder. Men selv om man udskiller disse Lokalteter fra de egentlige Landdistrikter,

ere Vandringerne til Byerne (i Forbindelse med Udvandringen) dog saa betydelige, at det Fødselsoverskud af gennemsnitlig omtrent 13⁷/₁₀₀ pCt., som Landdistrikterne fremvise i Tiaaret 1880—90, paa Øerne mere end neutraliseres ved Fraflytningen og i Jylland reduceres til nogle faa Procent. En stor Del af de fra Landdistrikterne bortflyttede gaa ganske vist til Udlandet, men Overskudstilflytningen til København og Købstæderne i det nævnte Tiaar er dog saa stor, at den samlede Tilvæxt bliver i København med Nabokommuner 37³/₁₀₀ pCt. (Fødselsoverskudet alene 16⁴/₁₀₀ pCt.) og i Købstæderne alt efter deres Størrelse fra nogle og tyve til nogle og tredive Procent (Fødselsoverskud alene 16 pCt.). Kan nu denne Bevægelse begrundes økonomisk? Det er klart, at en Daglejer eller Tjenestekarl paa Landet ikke ved at tage Ophold i København eller i en Provinsby kan blive delagtig i den højere Arbejdsløn, som her bydes de professionelt uddannede Arbejdere. Hvad der maa sammenlignes, er altsaa Lønnen for almindeligt ikke-fagligt Arbejde i Byerne og paa Landet. Rubin kommer i sin Bog om Lønnen i København til det Resultat, at en Arbejdsmand her faar 777 Kr. for 300 Dages Arbejde. Den tilsvarende Løn er efter de foreliggende Oplysninger 615 Kr. i Købstæderne og 485 Kr. paa Landet. Disse Tal kan man nu ikke umiddelbart sammenligne, da dels Arbejdsledigheden og dels Prisniveauet frembyde store Forskeligheder i Hovedstaden, Købstæderne og Landdistrikterne. Da der imidlertid ikke foreligger brugelige statistiske Oplysninger til Belysning af disse vigtige Punkter, er det med al Reservation, at jeg anfører

de følgende Betragtninger; jeg giver dem ikke ud for andet, end hvad de ere: skønsmæssige Beregninger, støttede til enkelte positive Data. Med Hensyn til Arbejdsledigheden tror jeg at turde gaa ud fra, at den er uden stor Betydning i Landdistrikterne. Den beregnede Gennemsnitsløn er nemlig fremgaaet af Lønningssatser, der væsentlig referere sig til „faste Daglejere“, som have Arbejde hele Aaret rundt, og det fremgaar af Besvarelserne, at Lønningssatserne ere betydelig højere, naar Arbejdet paa den enkelte Gaard har en kortere Varighed. Naar man derfor anslaaer den ved Sygdom og andre Aarsager fremkomne Arbejdsledighed blandt Landarbejderne til gennemsnitlig 3 Uger om Aaret, tror jeg ikke, at man regner for lavt. I København og Købstæderne derimod er der aabenbart en betydelig større Arbejdsledighed. Gennemgaar man de spredte Oplysninger i Rubins Bog, vil man finde, at en Arbejdsledighed af 6 Uger næppe er for højt regnet for Københavns Vedkommende, og noget lignende vil sikkert være Tilfældet i Købstæderne. Paa denne Maade reduceres Aarsindtægten til 684 Kr., 541 Kr. og 456 Kr. henholdsvis for København, Købstæderne og Landdistrikterne. Udgiften til Husleje for en Landarbejderfamilie kan ikke sættes højere end 20 Kr. aarlig, for en Arbejderfamilie i København ikke lavere end 100 Kr., for Købstæderne er den antagelig c. 50 Kr. Naar Huslejen er betalt, bliver der altsaa tilbage til de øvrige Livsforødenheder: i København 584 Kr., i Købstæderne 491 Kr. og paa Landet 436 Kr. At nu de fleste Fødemidler, som Arbejderne bruge, ere langt dyrere i Byerne end paa

Landet, er sikkert nok; og Prisforskellen er netop størst for de Varers Vedkommende, der spille den største Rolle i Arbejdernes Husholdning: Brød, Flæsk, Mælk, Brændsel, Kartofler o. s. v. Gennemsnitlig kan man regne, at samtlige Livsfornödenheder (Bolligen undtagen) i Købstæderne og i København maa betales henholdsvis 10 pCt. og 20 pCt. dyrere end paa Landet. Paa denne Maade reduceres den reelle aarlige Merfortjeneste til omtrent 60 Kr. i København og 10 Kr. i Købstæderne. Man kunde føre disse Betragtninger videre og spørge, om Arbejdsydelsen er den samme paa Landet og i Byerne; og det kan da ikke nægtes, at der arbejdes mere intensivt i Byerne, saa at Arbejderen hurtigere bliver opslidt. Det maa ogsaa erindres, at Arbejdet i Byerne ofte er mere farefuldt end Markarbejdet, og at Fabrikarbejdet i Reglen er mere sundhedsnedbrydende end Arbejde i fri Luft; der er med andre Ord for Byarbejderne en Risiko for Invaliditet, som maa betales. Ja, for at tage alt med, maa der endelig tages Hensyn til, at Arbejdets Usikkerhed, den større Chance for Arbejdsledighed ikke blot medfører det omtalte Tab i Lønnen, men at en længere arbejdsløs Periode ofte ruinerer hele Arbejderens økonomiske Existens, hvorved Gennemsnitsniveauet for Byarbejdernes Kaar trykkes betydeligt. Kommer en Landarbejder i Nød, da er der i Reglen hjælpsomme Naboer ved Haanden; men Byarbejderens Naboer ere lige saa fattige som han selv; Laanekontoret er i Reglen den eneste Hjælp, og varer Arbejdsledigheden eller Sygdommen nogle Maaneder, da er alt tabt.

Kan Vandringen fra Landet til Byerne saaledes

vanskelig begrundes fra et økonomisk-statistisk Synspunkt, saa er denne Bevægelse dog let forklarlig, naar man stiller sig paa Landarbejdernes Standpunkt og ser praktisk paa Sagen. Den betydelig højere Pengeløn er et Faktum, som strax falder i Øjnene, medens der skal nogen Tids Erfaring til at lære, hvor lidt Forslag der er i de mange Penge. Dernæst drages mange Landarbejdere af Bylivets Rigdom paa Adspredelser og Forlystelser; dette gælder vel navnlig de unge, som ikke i nogen høj Grad føle sig bundne til Hjemstedet. Endelig turde Ønsket om at arbejde sig frem til en bedre social Stilling være et Motiv af største Betydning her. Det er oftere fremdraget, at vore Dages Arbejdere ikke kunne slaa sig til Ro med Bevidstheden om, at deres Stilling nu er bedre end Arbejdernes Stilling for 20, 30 eller 100 Aar siden; nej, dertil er Tidsaanden for demokratisk, og Sammenligningen gælder nu Arbejdernes Vilkaar paa den ene Side og de øvrige Klasers paa den anden Side. Hvorledes man nu end fra et ethisk Synspunkt vil dømme om dette, er det et Faktum, man ikke kan se bort fra. Landarbejderen sér godt, at han som saadan i Virkeligheden ikke har nogen Chance for at komme fremad. Han tør i Almindelighed vente, at Fremtiden vil bringe ham det nødvendige til Livets Ophold, og han kan for saa vidt se fremad med Tryghed, som han ikke har synderligt at tabe; men han øjner ingen Mulighed for at naa blot ét Trin højere op paa Samfundstigen. For Daglejeren i Byerne derimod staar dog altid Avancementet til Arbejdsformand som en ikke alt for fjærnt liggende Mulighed, og naar ved Flid

og Sparsommelighed en lille Sum er samlet, kan der begyndes en beskeden Spækhøkerhandel. Maaske naaer kun én af Hundrede at blive Arbejdsformand, og maaske mislykkes Forsøget med Spækhøkerhandelen, men her er dog altid en Chance, en Mulighed for at overstige den første sociale Kløft, og man kan ikke nægte Landarbejderen sin Sympathi, naar han sætter alt ind paa at blive delagtig i denne Mulighed. — Arbejderspørgsmaalet er i Danmark først og fremmest et Landarbejder-Spørgsmaal. Som saadant er det ikke blot af social Betydning, men det har tillige en økonomisk Side, som i den senere Tid er traadt stærkt frem i Forgrunden. Der klages jo fra alle Egne af Landet over, at Mangelen paa Arbejdskraft i Landbruget bliver større Aar for Aar. Hvor beklageligt dette Faktum end kan være, synes det mig dog, at det lover godt for Landarbejdernes Fremtid; thi der gives ikke nogen bedre Drivfjeder for en Sag end den Omstændighed, at der staar en stor og almindelig økonomisk Interesse bagved. Det vil gaa op for Landejendomsbesidderne, at Midlet til at holde paa Arbejderne — særlig de dygtige og energiske blandt disse — er at give dem som Landarbejdere den Chance for at komme fremad, som de ellers søge i Byerne eller i Amerika. At allerede en betydelig Stigning i Lønnen ikke er uden Indflydelse i saa Henseende, har jeg søgt at vise ved et Exempel, men det er aabenbart ikke nok; thi den højere Løn kan dog ikke føre Arbejderen over den første sociale Skellinie. Aabnes der derimod Landarbejderen Udsigt til at blive Grundejer eller blot til som Bruger af Jord at blive delagtig i de vexl-

ende Konjunkturers Chancer, da vil sandsynligvis et af de væsentligste Motiver til de for Landbruget saa uheldige Vandringer fra Land til By være neutraliseret.

Til Foredraget knyttede der sig en kort Diskussion, i hvilken deltog d'Hrr. Grosserer Neiiendam, Kontorechef Rubin, Professor Falbe Hansen og Journalist Mundberg.

II.

Om Lukningen af de indiske Møntsteder.

Om ovennævnte Emne meddelte Prof. Dr. *Will. Scharling* i det væsenlige følgende:

Dagspressens Meddelelser om Lukningen af de indiske Møntsteder havde lige fra først af været uklare. Taleren skulde derfor meddele nogle Oplysninger om, hvad der egentlig var sket, og om Udsigterne til Opnaaelsen af det tilsigtede Resultat.

Da det den 26. Juli d. A. meddeltes i det engelske Parlament, at den indiske Regering havde besluttet at standse den private Udmøntning af Sølv, kom denne Meddelelse saa overraskende, at Sølvprisen i London i Løbet af 5 Dage sank ca. 20 pCt.*)

*) Sølvprisen, der i Sommeren 1890 ved Gennemførelsen af Shermans Bill for en kort Tid var bragt til at stige til $54\frac{1}{2}$ d. pr. Unze, men allerede i Oktbr. s. A. var dalet igen til 50 d. og i 1891 gennemsnitlig kun var $44\frac{3}{4}$ d., i 1892 endog kun $39\frac{1}{2}$ d. gennemsnitlig, stod i Jan.—Juni 1893 temmelig fast paa 38 d. og noteredes hertil endnu Fredagen den 23. Juni. Mandagen

Det viser sig imidlertid nu, at denne Foranstaltning allerede var paataænkt forrige Aar, men at den blev udsat, fordi man vilde oppebie Udfaldet af Møntkonferencen i Brüssel. Den engelske Regering nedsatte da i Oktbr. f. A. en Kommission under Lord Herschells Forsæde til at drøfte de af den indiske Regering fremsatte Forslag og overhovedet undersøge Indiens Finans- og Mønt-Forhold; denne Kommission afgav den 31. Maj d. A. sin Betænkning, som dog først er bleven offentliggjort samtidig med Standsningen af den private Sølvudmøntning. Selve Foranstaltningen er ikke — saaledes som det fra først af blev sagt — en Overgang til Guld, ja ikke en Gang til Guldregning. Det er kun en delvis Standsning af Sølvudmøntningen, en Ophævelse af den private Udmøntningsret, hvorimod Regeringen har forbeholdt sig selv Ret til fremdeles at udmønte Sølv, om den end foreløbig ikke agter at gøre dette, da Formaalet netop er ved en Indskrænkning

den 26. Juni, da ovennævnte Meddelelse gjordes, sank den strax til 36 d., de to følgende Dage til 35 og 34 d., og den 29. Juni faldt den til $31\frac{1}{4}$ d., den 30. til $30\frac{1}{2}$ d. — var altsaa ca. 20 pCt. lavere end Mandag Morgen. Den 4. Juli var den dog atter gaaet op til $34\frac{1}{4}$ d. og har derefter indtil Slutningen af Oktbr. svinget omkring 34 d. Det definitive Fald i Sølvprisen blev saaledes godt 10 pCt. Mærkeligt nok havde derimod det amerikanske Repræsentantkammers Vedtagelse af Shermanlovens Ophævelse (den 28. Aug. d. A.) saa godt som ingen Indflydelse paa Sølvprisen. Selv efter at et Telegram den 23. Oktbr. havde meldt, at Præsident Cleveland fastholdt den betingelsesfrie Ophævelse af Loven, noteredes Sølvprisen den 26. Oktbr. til $33\frac{3}{4}$ pCt. Først da det den 27. Oktbr. meldtes, at Senatet havde vedtaget Lovens Ophævelse, daledes Sølvprisen den 28. Oktbr. til $33\frac{1}{8}$ d. og noteredes derefter den 30. Oktbr. til $32\frac{3}{8}$ d., den 31. til $31\frac{1}{2}$ d. Den 2. Novbr. noteredes den atter 32 d.

af Cirkulationen at faa Rupien til et stige i Værdi. Det viser sig endvidere, at det heller ikke forholder sig rigtigt, naar det er blevet sagt, at den indiske Regering har fixeret Sølv-Rupiens Værdi i Forhold til Guld. Regeringen har kun anerkendt, at Sølv-Rupiens Værdi var sunket fra 2 sh. til 1 sh. 4 d.; den har derfor forpligtet sig til at betale sovereigns, som tilbydes den, med 15 Rupier og modtage dem i de offentlige Kasser til den samme Værdi; den har altsaa erklæret, at 1 sh. 4 d. er Rupiens Maximumsværdi, men den har ikke lovet, at Værdien ikke skulde synke herunder. Den har heller ikke lovet at ville indløse Rupier med Guld efter dette Forhold, hvilket den vilde være ganske ude af Stand til.

Hvad der skulde naas ved Standsningen af den private Sølvudmøntning, var da dette: at opretholde en Værdi af 16 d. for Rupien. Motivet til den hele Foranstaltning maa søges i de Vanskeligheder, som den indiske Regering i de senere Aar i stedse stigende Omfang har haft at kæmpe med paa det finansielle Omraade. Sagen er den, at den indiske Regering aarlig skal betale betydelige Beløb i Guld til London. Disse Beløb vexle fra 14 til 19 Mill. £ aarlig. Forholdet er nu dette, at Sølv-Rupiens Kursfald havde medført, at det Beløb af 16—17 Mill. £, som i 1892—93 skulde betales i London kom til at udgøre 87 Mill. Rupier mere, end hvis Værdiforholdet fra 1873—74 var opretholdt, — et ingenlunde ringe Beløb i et Budget paa 900 Mill. Rupier. Det Deficit af $16\frac{1}{2}$ Mill. Rupier, som her ved fremkom, paa det indeværende Aars Budget, mente man at kunne undgaa, naar Rupiens Kurs

hævedes til 16 d. Maaden, hvorpaa denne Bedring i Rupiens Kurs skulde ske, var følgende: Den indiske Handelsbalance overfor Europa er altid meget gunstig; i 1881—91 var saaledes Differencen mellem Indførsels- og Udførselsværdien ca. 300 Mill. Rupier aarlig til Gunst for Indien. Dette betydelige Beløb bliver betalt dels med de af „India council“ i London paa Regeringen i Indien trukne Vexler („India council bills“), der udgør omtr. 200 Mill. Rupier, og dels med Guld og Sølv (ca. 100 Mill. Rupier), hvoraf $\frac{3}{4}$ Sølv. Nu mente Regeringen, at der, naar den private Sølvudmøntning standsede, vilde komme Guld i Stedet for Sølv, saaledes at der kunde forberedes en Overgang til Guldfod; i alt Fald paaregnede man en Bedring i Kursen paa Vexler. Resultatet af Kommissionens Overvejelser blev en delvis Samstemning med Regeringens Planer. Men hvorledes er det nu gaaet efter Beslutningens Tagelse? Resultatet synes at staa i Strid med det ventede. Handelsstanden klager saaledes over, at der ikke er skabt et stabilt Kursforhold til Europa, og at samtidig Kursen i Forholdet til de asiatiske Lande nu er blevet lige saa svingende, saaledes at man altsaa er kommet i en dobbelt Ild. Dernæst viser det sig, at den indiske Regering ikke har faaet de Lettelser, den havde haabet at faa. Man opfattede Forholdet saaledes, at Regeringen havde forpligtet sig moralsk til ikke at sælge Vexlerne til en lavere Kurs end 16 d. Uagtet denne Opfattelse var urigtig, afslog Regeringen dog i Begyndelsen Tilbud om Køb af Vexler til en Kurs af 1 sh. $3\frac{3}{4}$ d.; men senere har den maatte gaa ind paa at sælge endog til en lavere

Kurs (1 sh. $3\frac{1}{4}$ d.). Desuagtet har den kun kunnet sælge et forholdsvis lille Beløb af Statsvexler; medens der normalt skal sælges for over 300,000 £ om Ugen, er der hidtil i 7 Uger (indtil 15. Septb.) solgt i Alt 200.000 £. Men saaledes at holde Vexlerne tilbage, gaar jo ikke i Længden. Foreløbig har Regeringen optaget Laan; men det Tidspunkt maa snart komme, da Vexlerne maa sælges i større Mængde, og der vil næppe kunne undgaas et yderligere Kursfald. Men nu viser det sig yderligere, at selv om det kunde lykkes at opnaa den paaregnede Kurs, vilde det omtalte Deficit ikke forsvinde; thi dels maa der nu paaregnes en mindre Indtægt af Opiumshandelen med Kina end før, og dels har Regeringen maattet tilstaa Embedsmændene ret betydelige Erstatningssummer til Udjævning af de Kurstab, de lide. Forventningen om, at Indførslen af Sølv skulde formindskes, er heller ikke gaaet i Opfyldelse; thi da Rupien nu er løst fra sin Forbindelse med Sølv, har dette faaet en selvstændig Prisbevægelse. Hvad her er sket, er noget lignende som det, der skete i Østrig-Ungarn i 1879: man har faaet en Mønt, der „svæver i Luften“, hvis Værdi ikke bestemmes af Metallets Værdi, men udelukkende af Cirkulationen. Medens derfor Sølvprisen, udtrykt i Rupier, tidligere var fast, er den nu dalet betydeligt. Medens en „Tola“ Sølv tidligere altid kostede ca. 109 Rupier, er den nu bleven solgt i Basarerne for omkring 90 Rupier. Som Følge heraf er der indført en næsten lige saa betydelig Mængde Sølv som tidligere (i $2\frac{1}{2}$ Maaned for ca. 1,220,000 £ imod ca. 1,325,000 £ i samme Tidsrum ifjor). Hovedgrunden hertil

menes at være den, at den lavere Sølvpris har bevirket, at de indfødte Fyrster, som have Prægningsret, i stort Omfang opkøbe dette Metal og lade det præge.

Man ser, at den indiske Regering har beredt sig store Vanskeligheder, hvilket den nu ogsaa indser. Der er blevet foreslaaet en Indførselstold paa Sølv, men dette Forslag har fra anden Side mødt stærk Modstand. Hvis Metalindførslen til Indien vedblivende beholder samme Omfang som hidtil, men Sølvet i det væsentlige bliver erstattet af Guld, vil det blive meget føleligt for Europa. Det er endog blevet sagt, at det ikke er umuligt, at Lukningen af de indiske Sølvmøntsteder kan føre til Aabningen af engelske Møntsteder for dette Metal.

Gehejmeetatsraad Tietgen oplyste, at Indførslen af Guld til Indien i Aarene 1835—90 beløb sig til 150 Mill. £, og at det derfor maatte formode, at der i Indien fandtes tilstrækkeligt Guld til en fuldstændig Guldcirculation.

Paa Nationaløkonomisk Forenings Møde den 30. Oktober afholdtes den aarlige Generalforsamling. Bestyrelsens Formand fremlagde Regnskabet, der godkendtes. Den afgaaende Bestyrelse (Overpostmester Petersen, Professor Falbe Hansen, Grosserer Muus, Kontorchef Rubin og Professor, Dr. W. Scharling) genvalgtes.

De danske Fagforeninger.

Ved

Marcus Rubin.

Fagforeningerne i Danmark ere opstaaede sammen med den socialistiske Bevægelse i Begyndelsen af 70erne; de vare ved deres Oprettelse i 1872 Sektioner under „Internationale“, og da denne Forening blev forbudt her i Landet, oprettedes 1873 „de frie Fagforeninger“. I Begyndelsen sluttede mange Arbejdere sig til dem, men i Løbet af 70erne hensygnede de, dels paa Grund af økonomiske Vanskeligheder, dels fordi den hele socialdemokratiske Bevægelse i hin Tid havde vexlende Førere, var uden fast Organisation og dermed uden Styrke og Indflydelse.

I Begyndelsen af 80erne forandrede disse Forhold efterhaanden, Socialdemokratiet fik en fast, mere bevidst, tildels mere maadeholden Ledelse og vandt derved betydeligt Terræn; samtidig ere ogsaa Fagforeningerne tiltagne i Omfang og have forøget deres Indflydelse ikke blot overfor Arbejderbefolkningen, men ogsaa overfor Arbejdsgiverne og de be-

*) Nærværende Redegørelse er fremkommet ifølge Opfordring fra den kgl. engelske Arbejderkommission, gennem dens Sekretær, Mr. *Geoffrey Drage*, og er tilsendt denne i engelsk Oversættelse,

midlede Samfundsklasser. De staa, som det i det følgende vil ses, endnu i intimt Forhold til Socialdemokratiet, men have dog en tildels uafhængig Ledelse af dette. Foruden ved Bestyrelsesformen ligger Adskillelsen navnlig deri, at man for at være Medlem af „Socialdemokratisk Forbund“ maa være Socialdemokrat af Anskuelse, men ikke behøver at være knyttet til noget bestemt Fag eller nogen bestemt begrænset Virksomhed, medens man for at være Medlem af en Fagforening maa høre til Faget eller Virksomheden og ikke behøver at være Socialdemokrat. Medens dernæst det socialdemokratiske Forbunds Formaal er den mere almindelige Agitation for Partiets vidtgaaende Theorier, ere Fagforeningernes Formaal i Reglen rettede paa øjeblikkelige Reformer i det enkelte Fags nuværende Arbejdsbetingelser, men med nødvendigt Hensyn til det bestaaende Grundlag for den hele Arbejdsordning.

Realisationen af saadanne mere praktiske Formaal er bleven Fagforeningerne lettet i de senere Aar, dels ved at selve deres Omfang og Styrken af deres Organisation har nødvendiggjort, at der tages Hensyn til dem og forhandles med dem fra Arbejdsgivernes Side, medens man tidligere søgte at gennemføre en ubetinget Afvisning af dem, dels fordi den moderne arbejdervenlige Bevægelse i de styrende Kredse har indrømmet Rimeligheden af Arbejdernes Organisation, ja endog forudsætter den, for at Arbejdernes Organisationer og Arbejdsgivernes Organisationer, hvilke sidste efterhaanden udvikle sig som Modstykker, skal kunne danne Grundlaget for Fællesforhandlinger til Udjævning af de modstaaende Inter-

esser. At desuagtet Forbindelsen med Socialdemokratiet skærper Misstemningen og forøger Vanskelighederne, hver Gang en akut Interessekamp er oppe, behøver næppe at siges; men alt i alt har dog Anerkendelsen af Fagforeningerne — om ikke som andet, saa dog som „krigsførende Magt“ — mulig gjort Overenskomster i højere Grad end tidligere, hvad der, som man nedenfor vil se, ogsaa er lettet ved de i den seneste Tid foretagne Forandringer i Fagforeningernes Bestyrelsesmaade og Vedtægter.

Der findes for Tiden i Danmark ca. 400 Fagforeninger med ialt ca. 35,000 Medlemmer, deraf 89 i København med ca. 22,000 Medlemmer; de øvrige Foreninger og Medlemmer ere fordelte i 59 Provinsbyer. (I Danmarks to største Provinsbyer, Aarhus og Odense, med noget over 30,000 Indbyggere hver, findes resp. 17 og 16 Fagforeninger med resp. 1500 og 1200 Medl.). Af det hele Antal Foreninger er et halvt Dusin kvindelige, med ca. 400 udelukkende kvindelige Medlemmer.

For at blive Medlem af en Fagforening kræves, som Regel, at Vedkommende, der ikke maa have gjort sig skyldig i nogen uhæderlig Handling, godtgør at have lært Faget og at kunne udføre de deri forefaldende Arbejder. Tillige fordre nogle af de største Foreninger, saasom Murernes, Tømrernes o. fl. — foruden at Vedkommende skal have aflagt „frivillig Svendeprøve“ (der nu aflægges under en offentlig Kommissions Tilsyn, efter Lavenes og dermed de tvungne Fagprøvers Ophør) — at Paagældende skal godtgøre at være Medlem af Fagets Sygekasse. Derimod kræves, som nævnt, ingen bestemt

politisk Trosbekendelse, men Størstedelen af Medlemmerne er dog faktisk Socialdemokrater.

Fagforeningernes Formaal er at skaffe Arbejderne de bedst mulige Arbejdsvilkaar (søge Lønnen hævet eller i hvert Fald fastholdt, regulere Arbejdstiden, optræde overfor formentlig Vilkaarlighed hos den enkelte Arbejdsgiver), dernæst at understøtte Arbejdsløse, anvise Arbejde eller yde Rejsehjælp til Arbejdsledige, søge Tvistigheder bilagte ved Voldgift og yde Medlemmerne juridisk Støtte i Sager vedrørende Arbejdsforhold, endelig at indsamle saa udførlige statistiske Redegørelser som muligt angaaende Arbejdsforholdene i hvert Fag. Derimod have Foreningerne intet med Sygehjælp at skaffe, idet de allerfleste Fag have selvstændige Sygekasser, og disses Bestyrelser ere uafhængige af Fagforeningernes. Medlemskontingentet i Fagforeningerne er fra 10 til 35 Øre pr. Uge efter den Udstrækning, i hvilken de forskellige Foreninger have optaget de ovennævnte Formaal og opfyldt dem.

En stor Del af Fagforeningerne ere sammen-sluttede i „Forbund“, omfattende hele Landet, og nogle af disse Forbund gælde ikke blot det enkelte Fag, men adskillige indbyrdes beslægtede, saasom Snedkerforbundet: Bygningssnedkere, Møbelsnedkere, Modelsnedkere og Skibssnedkere; Smede- og Maskinarbejderforbundet: Grovsmede, Kedelsmede, Maskinarbejdere og Klejnsmede o. s. fr. Flere af Forbundene staa i Gensidighedsforhold til lignende Forbund i Udlandet.

Ved Siden af denne Forening over større Territorier af enkelte og beslægtede Fag, er i enhver af

de større Byer alle de enkelte Fagforeninger i Byen sammensluttede i „samvirkende Fagforeninger“. Disse Fælleskorporationer optræde til gensidig Støtte under Arbejdsnedlæggelser, til Understøttelse for Arbejdsløse i ekstraordinære Tilfælde m. v. og i det Hele paa samtlige Fagforeningers Vegne. I flere Byer er der gennem de samvirkende Fagforeninger, ved Forhandling med de centraliserede Arbejdsgiverorganisationer, oprettet staaende Voldgiftsretter til Afgørelse af faglige Stridigheder; ligeledes er der i København nu dannet Voldgiftsdomstole i flere Fag — sammensatte af et lige stort Antal Arbejdere paa vedkommende Fagforenings Vegne og Arbejdsgivere paa Mesterorganisationens Vegne med en af begge Parter valgt Opmand — og saadanne have ogsaa allerede flere Gange været i Virksomhed. Deres Resolutioner have dog kun moralsk bindende Kraft.

Organisationen for de københavnske samvirkende Fagforeninger er den, at Bestyrelserne for samtlige enkelte Fagforeninger tilsammen danne Repræsentantskabet, der samles en Gang maanedlig eller saa ofte der iøvrigt er Sager at behandle. Dette Repræsentantskab vælger 5 Medlemmer til det ledende Udvalg, som ialt bestaar af 7 Medlemmer, idet 2 vælges af det socialdemokratiske Forbund — en Levning fra den Tid, da den faglige og politiske Bevægelse vare samlede under en Ledelse. Dette Udvalg vælger atter en Formand, der saaledes staar i Spidsen for de samlede københavnske Fagforeninger *).

*) Formanden er f. T. fhv. Dekorationsmaler J. Jensen, Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. Hovedparten af de i denne Fremstilling givne faktiske Oplysninger skyldes godhedsfuld Meddelelse fra Hr. Jensen.

Uden at gaa i det Enkelte med Hensyn til de Sager, der ligge under Repræsentantskabet, og dem, der ere overladte Syvmandsudvalget til Afgørelse — hvorom trykte Vedtægter foreligge — skal her kun fremhæves den Maade, hvorpaa det i høj Grad vigtige Spørgsmaal om Arbejdsnedlæggelse skal afgøres.

Arbejdsnedlæggelser, der ere en Følge af Brud paa positive Overenskomster hos en enkelt Mester el. lign., kunne vedtages af den enkelte Fagforening (men netop saadanne tør maaske antages i Fremtiden at blive sjældnere ved det Pres, der nu ogsaa øves fra Mesterorganisationernes Side overfor den enkelte Mester). Er der derimod Spørgsmaal om en gennemgaaende Lønforhøjelse, en Indskrænkning af Arbejdstiden eller lignende almindelig Forholdsregel for hele Faget, og Beslutninger i saa Henseende ere tagne paa vedkommende Forenings Generalforsamling — i nogle Foreninger kræves der simpel, i andre kvalificeret Majoritet til Vedtagelse af en Arbejdsnedlæggelse — skal Foreningens Bestyrelse skriftlig henvende sig til Syvmandsudvalget, endog før den henvender sig til Fagets Arbejdsgivere. Udvalget er ikke pligtigt at svare paa Henvendelsen før efter 14 Dages Forløb, for at det, om det finder det fornødent, kan indhente Oplysninger i Ind- og Udland om Forholdene i Faget m. v., før det afgiver sit Svar. Er Udvalget ikke enig med Fagforeningens Bestyrelse, eller bliver Udvalget og Fagforeningsbestyrelsen enige om en Arbejdsnedlæggelse af almindelig Karakter, skal i begge Tilfælde Sagen forelægges det samlede Repræsentantskab. I Sager af

denne Art gælde Repræsentanternes Stemme, ifølge en i den seneste Tid tagen Bestemmelse, der nærmest kan antages at virke modererende, i Forhold til Medlemsantallet i de resp. Foreninger, de repræsentere. Repræsentantskabets Beslutning er endelig og bindende.

Forinden et Resultat herved er naaet, maa en Arbejdsnedlæggelse ikke paabegyndes eller offentliggøres, og til en Arbejdsnedlæggelse, der begyndes af en Fagforening med Tilsidesættelse af disse Forskrifter, ydes der ingen Støtte fra Fællesorganisationens Side. Vedtages derimod Arbejdsnedlæggelsen paa den her nævnte Maade, ydes der til den strikende Forening et Bidrag, som hver af de andre Foreninger opkræver hos sine Medlemmer, og som udgør mindst 10 Øre pr. Uge for hvert arbejdende Medlem (i kvindelige Foreninger mindst 5 Øre). Den strikende Forening yder dels af egne Midler, dels af de udskrevne Bidrag (i Forbindelse med frivillige) 10 Kr. pr. Uge til hvert Medlem (6 Kr. i kvindelige Foreninger), forsaavidt den er i Stand dertil; eventuelt Overskud hensættes paa de samvirkende Fagforeningers Fælleskonto. Understøttelser til den enkelte Forenings Arbejdsnedlæggelser skal saaledes hver Gang udskrives hos de andre Foreningers Medlemmer, hvad derselvfølgelig faar en vis Betydning med Hensyn til Afgørelsen om, hvorvidt Arbejdsnedlæggelse skal paabegyndes eller ikke. Offentlige Redegørelser og eventuelle Forhandlinger med Arbejdsgiverne under Arbejdsnedlæggelser maa af den strikende Forening kun ske under Samraad med Syvmandsudvalget. — I forskellige af de enkelte Foreningers Love inde-

holdes Bestemmelser angaaende Personer, der bryde Striker („Skruebrækkere“), deres Udelukkelse af Foreningen, hvis de vare Medlemmer, Nægtelse af kammeratlig Omgang med dem etc.

Fagforeningerne udgive i København Dagbladet „Socialdemokraten“ med ca. 25,000 Abonnenter og et satirisk Ugeblad. Desuden udgives af Provinsernes Fagforeninger forskellige mindre Blade; endelig udgives ogsaa nogle faglige Tidender.

De største af de københavnske Fagforeninger er Murernes med ca. 1500 Medlemmer, Tømrernes med ca. 1200, Tobaksarbejdernes med ca. 1050, Skomagernes, Smedenens og Maskinarbejdernes, Murarbejdsmændenes, Jordarbejdernes hver med ca. 1000 Medlemmer; de øvrige Foreningers Medlemstal er derunder. De Foreninger, der omfatte egentlige Fagarbejdere (Svende), have utvivlsomt den aldeles overvejende Del af samtlige Fagets Arbejdere som Medlemmer (saaledes findes af ca. 1600 Murersvende i København de ca. 1500 i Fagforeningen). I langt ringere Grad er dette naturligvis Tilfældet med Haandlangere, Arbejdsmænd, Personer, der leve af tilfældigt Sjøv etc. Det hele Antal mandlige Arbejdere over 18 Aar, der have Beskæftigelse som faglige Medhjælpere ved Haandværk og Industri eller som Arbejdsmænd ved disse Erhverv eller som almindelige Daglejere eller Arbejdsmænd uden bestemt Fag og med ubestemt Virksomhed, kan for Københavns Vedkommende, ifølge Folketællingen af 1890, ansættes til ca. 35,000; deraf findes altsaa ca. 20,000 i Fagforeningerne. Af de 15,000 Overskydende vil sikkert kun en lille Brøkdel staa over Fagforenings-

medlemmerne intellektuelt og økonomisk, Massen af dem under dem, dannende Kærnen i „femte Stand“.

Det angives, at de københavnske Fagforeninger i Tiaaret 1880—90 have enkeltvis og samlet i alt forbrugt 700,000 Kr. i Anledning af Arbejdsnedlæggelser og Lock-outer. I de seneste Aar har ingen større Arbejdsnedlæggelse fundet Sted.

Arveskatten.

M. West: The Inheritance Tax. (Vol. IV, Nr. 2 af „Studies in History, Economics and Public Law. Edited by The University Faculty of Political Science of Columbia College). New York, 1893. (140 S.).

Arveskat-Spørgsmaalet er i de senere Tider kommet stedse mere frem i forskellige Stater, og Dr. phil. Max West, „University Fellow in Finance“ ved Columbia College i New York, har anset det for nyttigt at give en Oversigt over det i det ovennævnte Værk, hvis største Del optages af en Fremstilling af de forskellige Staters Lovgivning angaaende Arveskatten, medens de theoretiske Betragtninger optage en mindre Plads. Vi give i det Følgende et Uddrag af forskellige Afsnit af dette fortjenstlige Arbejde.

Den ældste theoretiske Undersøgelse af Arveskat-Spørgsmaalet, som er os bekendt, findes i Plinius den Yngres Lovtale over Kejser Trajan.

Kejser Augustus havde i Rom indført Arveskatten i Aaret 6 f. Kr. Langt tidligere bestod Arveskatten i Ægypten, og det er rimeligt, at Romerne, der var vel bekendte med Ægypternes Finansvæsen, hos dem have laant Ideen til en Arveskat. Kejser Augustus fik Skatten fastsat til $\frac{1}{30}$ af Arven, og den gik almindeligt under Navn af „vicesima hereditatum“. Man har temmeligt udførlige Efterretninger om dens Omskiftelser i Tidernes Løb — den antages at have bestaaet i Rom i mindst 300 Aar, maaske endog i 500 Aar. Den snart skærpedes, snart mildnedes, og Kejser Trajan var netop blandt de Kejsere, der mildnede den, bl. a. ved at fritage de nærmeste Slægtninge for den; Kejsereens Ædelmodighed forevigedes ved et symbolsk Basrelief, der for en Snest Aar siden opdagedes i Rom.

Plinius roser nu Trajan, fordi han fritog de nærmeste Slægtninge, Fædre og Sønner, for Arveafgiften. Uden en saadan Fritagelse vilde han betragte „vicesima hereditatum“ for trykkende. Skatten kunde være let nok for de Fjerntstaaende, men den burde, siger han, ikke svares af dem, der stod i saa nært Slægtskab, at de betragtede den Ejendom, der faldt i Arv, som deres egen, eller som havde betragtet det som selvforstaaeligt, at Arven skulde gaa fra dem til deres Afkom. Af en Fader, der lige havde mistet sin Søn, skulde man ikke forlange, at han skulde give sig til at tælle efter, hvad Sønnen havde efterladt ham; at beskatte ham i et saadant Øjeblik vilde være at forøge hans Sorg ved en ny Smerte; det vilde være at gøre Fader og Søn til fremmede Personer for hinanden. Det vilde være en til-

strækkelig stor Sorg for en Fader at blive sin Søns eneste Arving; man skulde ikke gøre Staten til en uvelkommen Medarving.

Mange Hundrede Aar senere træffe vi Adam Smith, der, med mindre Sentimentalitet end Plinius, anbefaler i nogle Tilfælde at fritage direkte Arvinger for Skatten. En Faders Død er, udvikles der i „Wealth of Nations“, sjældent ledsaget af nogen Indtægts-Forøgelse, men ofte af et Indtægts-Tab for dem blandt hans Børn, der boede hos ham; en Skat, der forøgede deres Tab ved at tage nogen Del af Arven fra dem, vilde være haard og grusom. For saadanne Børn, der allerede har forladt den hjemlige Arne og stiftet Familie, og som underholde sig selv, uafhængigt af deres Fader, kan Forholdet være et andet, og her kan det maaske være rigtigt, naar Arven virkeligt forøger deres Formue, at paalægge en Skat, der ikke vilde have andre Mangler end alle Afgifter af lignende Art. Men Adam Smith fremhæver her, at Skatter paa Ejendomsoverdragelse støde imod den første Beskatningsgrundsætning, og han var ogsaa imod dem, fordi „de have Tendens til at formindske det Fond, hvorfra det produktive Arbejde skal underholdes“, — thi Statens Indtægt „støtter sjældent andre end uproduktive Arbejdere.“

Ricardo udviklede denne Indvending nærmere, men undgik den farlige Distinktion mellem produktivt og uproduktivt Arbejde. Det skulde — forklarede han — være Regeringens Opgave at undgaa Skatter, der uundgaelig maa falde paa Kapitalen; Skatter paa Kapitalen maa formindske det Fond, hvorfra Arbejdet skal leve og saaledes formindske Landets

fremtidige Produktion, — og Arveskatten er afgjort en Skat paa Kapitalen.

Ogsaa J. B. Say mente, at Nationalkapitalen vilde formindskes med Arveskattens Beløb, men paa den anden Side erkendte han, at Skatten var en af de letteste at betale og kom til det Resultat, at den kun vilde skade, naar den førtes for vidt.

Mc Culloch følte sig ikke overbevist ved Skat-paa-Kapital-Argumentet. Ricardo havde skrevet: „Hvis der af en Arvelod paa 1000 £ maa svares 100 £ i Skat, betragter Arvemodtageren sin Arv som 900 £ og føler ingen særlig Opfordring til at spare de 100 £ fra sine Udgifter, og saaledes formindskes Landets Kapital; — men havde han i Virkeligheden modtaget 1000 £ og havde man forlangt af ham, at han skulde have betalt 100 £ som Skat af Indkomst eller som Skat paa Vin, Heste eller Tjenestetyende, vilde han rimeligvis have formindsket eller rettere ikke forøget sine Udgifter med denne Sum, og Landets Kapital vilde være forblevet urørt.“ Dertil svarede MacCulloch: „Skattens ubetydelige Indflydelse paa Arvemodtageren er, maaske, rigtigt paa-peget af Ricardo, — men saa maa man huske paa, at den Person, der efterlader Ejendommen, er opmærksom paa, at den vil blive underkastet Skatten, og følgelig har han saa meget stærkere Opfordring til at spare og samle, for at hans Arvinger ikke skulle komme tilkort, naar de maa betale Skatten. Og denne Omstændighed saa vel som det Faktum, at Skatten paalægges, naar de Skattepligtige modtage Penge, altsaa naar det er dem mest bekvemt at be-

tale, synes at være et tilstrækkeligt Svar paa Indvendingerne imod den."

J. S. Mill drog ogsaa stærkt tilfelts mod den Ide, at Arveskatten skulde være en Skat paa Kapitalen eller paa Kapitalopsamlingen. Han anbefalede ikke blot progressive Arveskatter men overhovedet Afskaffelsen af Arv i Sidelinjen og en Begrænsning af det Beløb, en enkelt Person skulde have Lov til at modtage, være sig som født Arving eller ifølge Testament, og han gik for saa vidt endnu videre end Bentham.

Bentham havde allerede i det forrige Aarhundrede draget Spørgsmaalet frem. „Hvad er det for en Maade, paa hvilken Penge rejses, saaledes at medens en Tyvendedel er en Skat, og en tung Skat, vil det Hele ikke være nogen Skat, og vil ikke føles af Nogen?" Løsningen af denne af Bentham formulerede Gaade lød saaledes: Afskaffelse af Intestatarv i Sidelinjen og Indskrænkning af Testationsretten for Folk uden direkte Arvinger. Ricardo indvændte mod Arveskatten, at den ikke stod tilstrækkeligt tydeligt for Folks Opfattelse som en Skat, og derfor ikke vilde opfordre Folk til at spare. Bentham gjorde en stik modsat Anskuelse gældende: netop det, at Staten tog en lille Smule af Arven fra Arvingerne, vilde irritere dem, saaledes som en Skat irriterer; afskaf Skatten og indfør en Arvelov, efter hvilken Staten tager det Hele, saa føles der ikke mere nogen Byrde.

Forfattere af de mest forskellige Anskuelser have billiget Forslaget om at afskaffe fjerne Slægtninges Arveret. De ældre Saint-Simonisters

Forlangende, at al Arv skulde afskaffes, mildnedes af Infantin, der var villig til at anerkende nære Slægtninges Arveret, omend betydelige Arveskatter skulde begrænse den. Ogsaa Bluntschli har anbefalet en Arveskat paa fra 5 til 30 pCt. for Slægtninge, der nedstamme fra fælles Oldeforældre, medens Arveretten skulde afskaffes for fjernere Slægtninge. Saa vel han som mange nyere tyske Forfattere have villet statuere en Stats-Arveret, „staatliches Erbrecht“, og enten fra dette Synspunkt eller paa Grund af mere rent fiskale Betragtninger have de fleste tyske, franske, engelske finansvidenskabelige Forfattere anbefalet Arveskatten. I Amerika, hvor Stemningen for Arveskatten i det Hele er stigende, har den fundet en videnskabelig Forkæmper i Professor Ely, men forøvrigt er den her bleven diskuteret mere paa en folkelig end paa en videnskabelig Maade. Progressive Arveskatter anbefales ikke blot af „Arbejdets Riddere“ og af „Nationalisterne“ men af en af Amerikas berømteste Millionærer. Mr. Andrew Carnegie har gentagne Gange udtalt sig for en Arveskat, der stiger saa højt som til 50 pCt., naar det er store Formuer, det drejer sig om. I en af sine „Lectures to Young Men“, „The Gospel of Wealth“, erklærede han i 1892, at enhver Dollar, som Staten behøver, kunde faas gennem Arveskatten, uden at de Kræfter, der ere af Betydning for Landets økonomiske Udvikling, i mindste Maade vilde berøres deraf. „Der er Undtagelser fra enhver Regel, men ikke flere fra denne end fra Regler i Almindelighed: at den „almægtige Dollar“, der testamenteres Børn, er en „almægtig Forbandelse“.

Ingen har Ret til at belaste („to handicap“) sin Søn med en saadan Byrde som en stor Formue“.

Hvis man betragter de vigtigste Grunde for Arveskatten, kan man skelne mellem ikke mindre end otte, og disse otte kan man atter indordne under tre ganske forskellige Opfattelser af Skattens Natur. Skatten opfattes som (I) et Middel til at begrænse Arvelodderne, eller (II) som en Godtgørelse for særligt modtagne Tjenester, eller (III) som værende i Overensstemmelse med Skattebetalernes Evne. Den økonomiske Theori stemmer saaledes med den legale Theori, idet den skelner mellem Arveloddernes Beskatning og deres Regulering; men den gaar videre og skelner ogsaa mellem Gebyr og Skat eller mellem den finansvidenskabelige Nytte-Theori og den finansvidenskabelige Evne-Theori.

I. 1. („The extension of escheat argument“). Bentham m. Fl. ville afskaffe eller begrænse Arveretten i Sidelinjen. De gøre gældende, at der ikke eksisterer nogen god Grund for Intestatarv mellem fjerne Slægtninge, thi i vor Tid rækker Familiefølelsen ikke ud over de nærmeste Slægtskabsgrader; derfor bør Arv efter dem, der dø uden at efterlade sig nære Slægtninge, hjemfalde til Staten (Argumentet: Udvidelse af Statens Hjemfaldsret). Til dels kan dette opnaas ved en Arveskat, og selv om man hævder Principet i dets Helhed, kan det være rigtigst, at Staten fra nogle Slægtninge tager blot en Del, ikke det Hele, da det er vanskeligt at sige med Nøjagtighed, hvor Arveretten burde ophøre. — Det her berørte Argument gælder først og fremmest Intestatarv, men det er rimeligt, at en saadan Arve-

retsbegrænsning ledsages af en tilsvarende Begrænsning af Testationsretten.

2. („The diffusion of wealth argument“). Arverets-Begrænsningen kan gælde ikke blot de arveberettigede Personer, men ogsaa Størrelsen af de Summer, en Person skal have Lov til at arve. Denne Form for Begrænsningen foresloges af Mill, og har i nyere Tid ofte været anbefalet som et Middel imod de for store Formuers Stedseveren. En saadan Begrænsning af Arve- og Testationsretten vilde have en dobbelt Virkning paa Rigdommens Fordeling: den vilde direkte indvirke paa Størrelsen af de store Arvelodder, og den vilde indeholde en Opfordring til ved Testamente at dele de store Ejendomme. Ligesaa vilde en progressiv Arveskat formindske de store Formuer mere end de smaa, og hvis Progressionen retter sig efter de enkelte Arvelodders Størrelse, ikke efter den samlede Ejendom, vil den befordre Delinger. Ogsaa paa en anden Maade kunde Arveskatten berøre Rigdommens Fordeling, nemlig naar den begunstigede Testamenter til Bedste for Tjenestetyende og velgørende Øjemed.

Dette Rigdoms-Fordelings-Argument er blandt alle Argumenterne for Arveskatten det, der nærmer sig de socialistiske Bestræbelser mest. Det er det Argument, som baade Mr. Andrew Carnegie og de amerikanske Nationalister holde paa. „The New Nation“ skrev i 1893, at „en drastisk Anvendelse af Arveskatten kan blive et af de mest virksomme Midler til at bane Vejen for økonomisk Lighed.“

II. 3. Kompagniskabs-Argumentet („the

partnership argument) er den almindelige finansvidenskabelige Nytte-Theori anvendt paa Arveskatten. Eschenbach skildrer Staten som en tavs Deltager („a silent partner“) i enhver Borgers Forretning, uden hvis Hjælp og Beskyttelse det vilde være umuligt at gøre Forretninger og samle Formue; — naar Kompagniskabet opløses ved Død, er den tavse Deltager berettiget til en Del af Kapitalen. Saaledes fremstillet synes Argumentet maaske lidt snurrigt, men i Grunden gaar det blot ud paa at hævde den nøje Forbindelse, der bestaar mellem Individet og Staten, en Forbindelse, der giver Staten et bedre Krav paa den døde Mands Ejendom, end der kan tilkomme en hvilkenksomhelst Enkeltperson, der aldeles ikke hjalp Ejeren med at erhverve den.

4. Arve- og Testationsret er, har man ofte argumenteret, ikke naturlige Rettigheder, men Goder, som den positive Lov yder, og de, der komme til at nyde godt heraf, skylder Staten noget til Gengæld for de legale Forholdsregler, der gav dem Adkomst til en Afdøds Efterladenskaber, og som sikrede Ejendom mod ulovligen at blive sat overstyr, medens Skiftet stod paa („The value of service argument“). Undertiden har man, f. Ex. Leroy-Beaulieu, men mindre rigtigt, i denne Forbindelse sammenlignet Arveskatten med en Assurance-Præmie.

5. Man kan sige, at det vil være vanskeligt at udmaale Værdien af den Nytte, Arvetageren drager af Statens Arveretslove etc., men det synes da ikke mere end rimeligt, at hvad Arvevæsenet koster Staten, bør erstattes den af dem, der have den mest direkte Nytte heraf. Theoretikerne

have i det Hele ikke videre befattet sig med dette Argument („the cost of service argument“), men det har øvet en betydelig Indflydelse paa adskillige amerikanske Staters Lovgivning. Skatten kan herefter ikke blive høj (aldrig over 1 pCt.); den bliver ikke progressiv eller proportional, men snarest regressiv (Wisconsins Arveskat).

III. 6. Det er uundgaaeligt, at megen Formue unddrager sig Beskatning i Ejerens levende Live. Man har nu anbefalet Arveskatten som et Middel til efter Ejerens Død at opkræve de Skatter, der burde have været betalte i hans levende Live („the back taxes argument“), og det var denne Betragtning, som fik New Yorks Legislatur til at indføre en Arveskat. Men Argumentet er ikke det bedste, thi Skatten vil ikke komme til at staa i noget sikkert Forhold til Beløbet af de undgaaede Skatter. Desuden opkræver man alt i forskellige Lande Erstatningsskatter, naar det ved Arveskiftet er kommet frem, at den Afdøde har unddraget sig Skatter i levende Live, som han burde have betalt, — men det er noget helt Andet end, hvad man forstaar ved „Arveskat“.

7. Arveskatten kan snarere opfattes som en Skat, der betales i Stedet for Skatter, som overhovedet ikke ere blevne paalignede; man kan opfatte den som en Formue- eller kapitaliseret Indkomstskat, der betales ikke en Gang om Aaret, men en Gang i Livet (jfr. Bastable, Public Finance). Den betales efter Skatteyderens Død, altsaa paa den for ham mest behagelige Tid; eller, om man vil, den

udredes forskudsvis af Arvingen. Forf. kalder dette Argument „the lump sum argument“.

8. Medens Arveskatten for den sidst nævnte Betragtningssmaaade snarest stod som en Formueskat, er det næste Argument: „the accidental income argument“. Fra Arvingens Standpunkt er Arven en pludselig, en tilfældig, maaske uventet, Velstands-Forøgelse, der ikke skyldes noget Arbejde fra hans Side, og som forøger hans Skatteevne. Ganske vist forøges Skatteevnen ingenlunde i ethvert Tilfælde, naar Arv modtages. For Enken og de yngre Børn uden eget Erhverv betyder Arveladerens Død ofte et positivt økonomisk Tab, naar han nemlig til dels ved sit Arbejde underholdt dem. Men hvis Familiehovedets Indkomst ikke skyldtes Arbejde, men bestod i Kapitalrente, forringes hans Families økonomiske Stilling ikke ved hans Død, forbedres maaske tværtimod, og hvor Arven tilfalder fjernere Slægtninge eller Børn, der have forladt det fædrene Hjem og ernære sig selv, forøges Arvemodtagerens Skatteevne. —

Adam Smith og Ricardo og en Hærskare af mindre Forfattere have indvendt mod Arveskatten, at den er en „Skat paa Kapitalen“; — men selv om den formindsker enkelte Individuers Kapital, følger ikke deraf, at Nationalkapitalen formindskes. Tværtimod gaar jo netop et af Argumenterne for Arveskatten ud paa, at den ved at formindske enkelte store Formuer virker henimod en bedre Fordeling af Formuerne, saa hvis man overhovedet gaar ind paa, at en Skat tør paalægges i andre end rent fiskale Øjemed, nemlig i sociale Øjemed, bliver

„Skat-paa-Kapital-Indvendingen“ forvandlet til en anbefaling for den.

En anden Indvending gaar ud paa, at „Arveskatten rammer ulige“, eftersom de forskellige Formuer ikke lige hyppigt ved Død skifte Ejere: af den Formue, der i et givet Tidsrum flere Gange skifter Ejer ved Arvefald, vil der blive betalt mere i Arveskat, end af den, som i samme Tidsrum enten slet ikke eller kun et færre Antal Gange har skiftet Ejer. Indvendingen er intetsigende (for Personen falder Arven kun én Gang, og at de samme Genstande mere eller mindre hyppigt kunne skifte Ejere, er irrelevant), men enkelte Stater have dog søgt at indrette Arveskatten saaledes, at den nævnte Indvending overhovedet ikke skulde kunne rejses: Chiles Lov bestemmer saaledes, at naar Formuen indenfor en Periode paa ti Aar falder anden Gang i Arv, opkræves Skatten ikke.

Man har sagt, at det er „dobbelt Beskatning“ at kræve Formueskat og Arveskat af samme Formue i samme Aar. Paa den Maade kan man imidlertid faa „dobbelt Beskatning“ frem, hvor det skal være.

Skatten er „en Skat paa Enker og Forældreløse“, siger man. Imidlertid er det let at svække Vægten af denne Indvending ved passende Bestemmelser i Arveskatsloven, — og saadanne Bestemmelser findes faktisk ogsaa i mange Love.

Arveskatten vil „modvirke Lysten til at samle Formuer“, „slapper Flid og Sparsommelighed“, siger man. Om Indkomstskatten kunde man da snarere sige sligt; den nævnte Indvending vil neppe ramme nogen Skat i saa ringe Grad som

netop Arveskatten; en Skat, der først skal betales efter Ens Død, vil ikke kunne virke saa afskrækkende som en Skat, der skal betales i levende Live.

Det indvendes yderligere, at man vil søge at omgaa Skatten ved i levende Live at bortgive sin Formue eller Dele af den. Faren herfor er neppe stor. Faktisk bortgive Folk ikke store Formuebeløb for at slippe for en Skat (i alt Fald ikke, naar denne Skat kun udgør nogle Procent); de fleste Folk ville hellere lade Staten tage nogle Procent efter deres Død, end bortgive det Hele i levende Live.

Ligeoverfor saadanne Indvendinger kan man henvise til de store administrative Fordele, Skatten byder: Skatten er let at opkræve, koster ikke meget at opkræve, falder paa en for Skatteyderen bekvem Tid, byder ikke særligt stort Spillerum for Defraudationer, kan ikke overvælttes, men bliver, hvor den lægges, og er en for Staten temmeligt regelmæssigt flydende Indtægtskilde.

Blandt de særlige Spørgsmaal, der knytte sig til Arveskatten, er der først Spørgsmaalet, om Skatteprocenten skal være ens for høje og for smaa Arvesummer, eller om der bør finde en Progression Sted. Er man i Almindelighed imod det progressive Beskatningsprincip, vil man dog muligvis kunne akceptere det for Arveskattens Vedkommende; i ethvert Fald maa man gaa ind paa det, hvis man vil benytte Arveskatten som et Middel til at opnaa en jævnere Formuefordeling (Argument Nr. 2). Er man i Almindelighed for Progression, vil man neppe finde nogen Skat, der bedre end

Arveskatten passer for Progression. — Progressions-Spørgsmaalet har tidligere været diskuteret her i Tidsskriftet, baade i dets Almindelighed og specielt for Arveskattens Vedkommende.

Hvad angaar Skatteprocentens Graduation efter Arvingernes Slægtskabsgrad, saa er det næsten overalt anerkendt i Praxis, at Skatteprocenten bør være lavest for Arveladerens nære Slægtinge, højere for de fjernerestaaende, og den theoretiske Basis herfor er ogsaa god. Graduationen kan forklares ved Hjemfalds-Argumentet (Argument Nr. 1), thi Grundene for Arverets-Institutionen stige i Styrke med Slægtskabets Nærhed; — fremdeles ved „the value of service argument“ (Argument Nr. 4), thi i den lige Linje kunde Formuen ofte overdrages videre, selv om der ikke bestod Arvelove; — endelig ved det „tilfældige Indkomst-Argument“ (Argument Nr. 8), eftersom det, om der bevirkes en Forøgelse eller ikke nogen Forøgelse af Arvingernes Skatteevne ved Arveladerens Død, i høj Grad beror paa Slægtskabsforholdet mellem Arvelader og Arving. Derimod kan denne Art af Graduation ikke udledes af Argument Nr. 2: „the diffusion of wealth argument“ fører kun til en Graduation efter Arvesummernes Størrelse.

Fra den praktiske Finansmands Standpunkt er Graduationen efter Slægtskabsgrad ogsaa heldig: det vil i Almindelighed være meget lettere at faa den høje Skat af Sidelinje-arvingerne end af Arvingerne i den lige Linje. Ja, skulle disse overhovedet beskattes, synes Graduationen i det Hele ikke blot billig, men næsten nødvendig. Derimod kan det

naturligvis være vanskeligt at sige nøjagtigt, hvorledes Graduationen netop bør være. Det er en Skønssag, og her kan der skønnes paa mange forskellige Maader. Faktisk er der altid et Punkt, hvor Skatten bliver 100 pCt. Skatten naar 100 pCt., hvis der baade mangler testamentariske Arvinger og Personer, der kunne dokumentere et Slægtskab til Arveladeren; men det kan ogsaa være, at Loven har nævnt en Slægtskabsgrad, hinsides hvilken Intestatarveret ikke anerkendes, — og her lod det sig nu vel forsvare, at Loven fastsatte, at kun et saa nært Slægtskab, at Slægtningene virkelig føle sig sammenknyttede ved Blodets Baand, gav Arveret. Mange Trin behøver Skatteskala'en ikke: den laveste Sats for Enke og Børn, den næstlaveste for Søkende, den højeste for fjernere Slægtninge og Fremmede. Fjerne Arvingers relative Krav kunne neppe udmaales med en saadan Nøjagtighed, at et Dusin forskellige Satser vilde vise sig som mere retfærdige end blot to eller tre.

Der kan være Tale, om helt at fritage Enker og Børn for Arveskatten, naar Arven blot er ringe; der kan overhovedet være Rimelighed for at fritage Smaabeløb.

Der kan opstaa Spørgsmaal om, hvad der skal forstaaes ved „Arv“, og forskellige Definitioner ere blevne givne, der imidlertid ikke ere uangribelige. I en amerikansk Stat rejstes der en Proces ved Spørgsmaalet, om en tidligere Slave, der i Følge sin tidligere Herres Testamente var bleven fri, nu havde at erlægge „Arveskat“. Undertiden har der ogsaa været Spørgsmaal om, om der af Livsforsikrings-

summer, der udbetaltes ved Død, skulde svares „Arveskat“; Forf. er tilbøjelig til at mene, at der ikke bør betales Skat af Forsikringssummer, undtagen naar de udbetales til Personer udenfor den nærmeste Familie, og naar de have en betydelig Størrelse.

Saaledes er der tilstrækkeligt af tvivlsomme Spørgsmaal, der knytte sig til Arveskatten, — men Forf.s Hovedresultat er det, at Arveskatten er en retfærdig og meget praktisk Skat, der særligt passer i demokratiske Samfund og som ganske sikkert har Fremtiden for sig.

Blandt de enkelte Stater, hvis Arveskattelovgivning Forf. udførligt skildrer, har Schweiz en særlig Interesse. Man finder her enkelte — men kun faa — Kantoner, der helt mangle Arveskatten, — og man finder paa den anden Side Kantoner, der baade have progressive Arveskatter og overhovedet Verdens højeste Arveskatter. I de fleste Kantoner suppleres Arveskatten desuden med en Skat paa Gaver *inter vivos*. I nogle af Kantonerne skal det, Arveskatten indbringer, helt eller for en Del, anvendes til Bedste for Undervisningsvæsenet og velgørende Formaale. Fra 1856 til 1886 steg Skattens Udbytte fra 521.000 til 3.055.000 Francs, en Stigning, der væsenlig skyldes Gennemførelsen af ny Arveskattelove.

I Kanton Bern ere offentlige og enkelte private Institutioner, direkte Descendenter, den efterladte

Ægtefælle, i Tilfælde af at der er Børn, samt den barnløse Ægtefælle, der ikke arver mere end 5000 Francs, fri for at svare Arveafgift. Derimod svarer den barnløse Ægtefælle, som arver over 5000 Francs, 1 pCt., og Forældre ligeledes 1 pCt. Fjernere Ascendenter samt Søsken­de svare 2 pCt., Onkler og Tanter, Nevøer og Niecer 4 pCt., Fætre og Kusiner 6 pCt., disses Børn 8 pCt., fjernere Slægtninge og Ikke-Slægtninge 10 pCt. Naar Arvelodden ikke 1000 Francs, svares der ingen Afgift. Er Arvelodden derimod over 50.000 Francs, forøges Skatteprocenten en halv Gang (kan altsaa voxe til 15 pCt.). Den efterladte Formues Værdi angives af den Afgifts­pligtige; synes Angivelsen at være for lav, taxeres Arvens Værdi ad retslig Vej. En Tiendedel af, hvad Skatten indbringer, tilfalder det kommunale Skole­væsen. Skatten svaredes tidligere af al Arv, der modtoges i Kantonet, efter de nyere Love derimod kun, naar fast Ejendom, der arves, ligger i Kantonet, og naar rørlig Genstand, der arves, ejedes af en Arvelader, som ved sin Død havde Bopæl i Kantonet. Ved den sidste Arveskattelov af 1879 gik Skattens Udbytte i den Grad i Vejret, at det steg til circa det Dobbelte.

Genf har i et Par Hundrede Aar haft Arveskat, — men hyppige Forandringer i den ere blevne gen­nemførte. For Tiden svarer direkte Descendenter og Ascendenter samt Ægtefæller 2,1 pCt., Søsken­de, Onkler og Nevøer 5 pCt., Søsken­debørn 10 pCt., Andre 15 pCt. Arves en Kapital saaledes, at en anden Person for Livstid skal nyde Renten, svarer Renten­yderen $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{8}$ af Skatten,

hvis han er henholdsvis 50 Aar eller yngre, mellem 50 og 60 Aar, mellem 60 og 70 Aar, over 70 Aar; Kapitalejeren betaler den resterende Brøk. — Den genfiske Arveskat [indbringer aarligt ikke mindre end circa 10 Francs pr. Indbygger.

Fribourg har en ret ejendommelig Arveskatte-lov (af 1882). Efterlevende Ægtefælle betaler 8 pCt., hvis Afdøde har efterladt sig ægte Børn, eller Søsken-ende, eller Børn (eller Børnebørn) af Søsken-ende; — ellers kun 2 pCt. Tanken er aabenbart den, at den efterlevende Ægtefælle tager, hvad der med Rette tilhører Børnene eller de nærmeste Sidearvinger. Uægte Børn svarer 2 pCt., hvis der ogsaa er ægte Børn, medens de ellers ere fri. Hvis en Sidearving ved Testamente arver mere end sin lige Del, svarer han en Tillægsprocent. Tjenestetyender svare 4 pCt., — samme Procent som Søskendebørn. Arv til Fatiglemmer er afgiftsfri. — Skatten indbringer c. $\frac{2}{3}$ Francs pr. Indbygger.

I Solothurn, hvor Arveskatten forøvrigt er moderat, betale Arvelodder paa 10.000 Francs $\frac{1}{4}$ mere end Arvelodder paa 5000 Francs, Arvelodder paa 15.000 Francs yderligere $\frac{1}{4}$ mere, og Arvelodder paa 20.000 Francs to Gange saa meget som Arvelodder paa 5.000 Francs. Dér standser Progressionen.

I Zürich, hvor Skatteskalaen er 2, 6, 8 og 10 pCt., forøges disse Procenter med $\frac{1}{10}$ for hver 10.000 Francs, saaledes at Stigningen standser, naar Skatteprocenterne ere naaede op til at blive $\frac{5}{10}$ større end de oprindelige.

I Schaffhausen findes en paa lignende Maade

formet Progression, der dog naar dobbelt saa højt op. Halvdelen af Udbyttet tilfalder særlige Formaal (Fattigvæsenet).

I Uri svare Intestat-Arvinger fra 1 pCt. (Søskende) indtil 25 pCt. (fjerne Slægtninge); men testamentariske Arvinger svare højst 5 pCt. Disse Satser forøges med $\frac{1}{10}$ for hver 10,000 Francs lige op til 200.000 Francs. Altsaa kan en Intestat-Arving komme til at svare ikke mindre end 75 pCt. i Arveskat. Dette er sandsynligvis den højeste Arveskat, der findes i noget Land. Da velhavende Folk uden nære Paarørende kun sjældent dø uden at efterlade sig Testamente, vil Uri dog neppe synderligt ofte komme til at opkræve de 75 pCt. Smaa Arvelodder ere helt fritagne for Skatten; Fritagelsen indrømmes, naar Arven er paa mellem 400 og 8000 Francs, alt efter Omstændighederne. Hvad der testamenteres til religiøse, filantropiske og offentlige Øjemed er ogsaa skattefrit. En Tredjedel af Udbyttet gaar til Skole- og Fattigvæsenet.

Er Uri noget haard, er Zug desto mildere: Søskende svare $\frac{1}{5}$ pCt., fjerne Slægtninge $\frac{1}{2}$ pCt. i Skat.

De anførte Kantoner kunne tjene som Exempler paa de forskellige Principer, hvorefter Schweizerne have gennemført Arveskatten.

A. P.-St.

Dr. Schäffle og Kollektivismen.

Som bekendt har man ment at kunne paavise stærke Svingninger i Dr. Schäffles Anskuelser om Kollektivismen. Efter i „Quintessenz des Sozialismus“ og 3die Del af „Bau und Leben“ at have stillet sig ret gunstigt overfor Kollektivismens Princip, brød han i „Aussichtslosigkeit der Sozialdemokratie“ pludselig Broen af mellem sig og den*). Det synes imidlertid, som om denne betydelige Forfatters videnskabelige Samvittighed aldrig vil lade ham falde til Ro i en bestemt Anskuelse om Grundprinciperne for Samfundets økonomiske Organisation, men stadig vil drive ham til nye Undersøgelser. Saaledes har Schäffle fornylig i „Revue sociale et politique“**) givet Resultatet af sit „fornyede og fordybede Tankearbejde“ i en tankevægtig Artikel, hvori Forfatteren efter egen Vurdering har formaaet at angive sit Standpunkt til Kollektivismen med større Bestemthed end han, trods alle Anstrengelser, hidtil har formaaet, men som atter synes at nærme ham noget til den ideale Kollekt-

*) Se herom Nationaløkonomisk Tidsskrift 1889 p. 317 f.

**) Denne Artikel findes senere indført i Schäffles eget Tidsskrift „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft“ 1893. 4. Hefte.

tivisme. Ganske vist er der endnu, som der altid har været, et gabende Svælg mellem Schäffle og den Kollektivism, som „behersker den demokratiske Socialisme i alle dens for Tiden fremtrædende Nuanceringer“, men hvor Forfatteren derimod staar overfor „den langsomt gennemtrængende, praktisk tænkelige Kollektivism“, synes hans Dom, skønt den hyller sig i Hypoteser og Abstraktioner, dog ikke at være absolut ugunstig.

Under den praktisk tænkelige Kollektivism skelner Schäffle mellem Kommunismen og Socialismen. Ved Kommunism forstaar Forfatteren Fællesskab i økonomiske Goder, hvilket kræver, at hele Produktionen gaar umiddelbart op i Samfundsformuen, saaledes at ingen enkelt Person i Kraft af sit Arbejde har Krav paa nogen bestemt Andel i denne Formue. Det er ingenlunde nødvendigt, at Alle ved denne Fordeling faa lige meget — hvilket saaledes ingenlunde kræves af den Marxistiske Grundsætning, som nu er adopteret af det tyske Socialdemokratis, „Enhver Arbejde efter Evne og Nydelse efter sine fornuftige Fornødenheder“. Den sande Lighed vilde bestaa deri, at Alle, ogsaa de Dygtigste, satte deres hele Arbejdskraft til Samfundets Disposition, og at Alle vare berettigede til efter deres fornuftige Fornødenheder at deltage i Nydelsen af de materielle og ideelle Livsgoder. Den antiatomistiske Kommunism skal derfor efter Forfatterens Mening ikke søge at „gennemføre en paa offentlig ordnet Parring og Opdragelse af alle Børn grundlagt mekanisk Lighed for Alle, der dog altid vil blive et Hjerneskind, men opdrage til Broderlighed og Beskedenhed, for at den Begavede

kan producere i fuld Hengivelse for Samfundet og den Svage ikke kræve mere, end der er nødvendigt til Tilfredsstillelsen af hans fornuftige Trang“. En vanskelig Opgave vilde Kommunismen herved faa i Reguleringen af, hvad der skulde tilfalde den Enkelte.

Socialismen vil, i Modsætning til Kommunismen, give hver Enkelt en Fordring paa Produktionens Udbytte, bestemt ved det af ham ydede Arbejde, hvilket naturligvis ikke forhindrer, at en Del af Produktionen holdes tilbage til offentlige Formaal, til Udjævning af Misforhold mellem Arbejdsdygtighedens og Fornødenhedernes Størrelse m. m. Socialismen er efter sit Princip ikke atomistisk, og den vil ikke en Lighed efter Hoveder, men efter Fortjeneste. For at gennemføre sit System maatte Socialismen besidde en proportional Enhed for Arbejde og Produktion, og Schöffle fastholder nu, i Lighed med sit tidligere udviklede Standpunkt og i Overensstemmelse med Rodbertus, at en saadan Værdimaaler maatte kunne findes i den gennemsnitlige sociale Arbejdsdag. I sin Dom om den saaledes konstruerede ideale Kommunisme og Socialisme er Schöffle meget reserveret.

Forfatteren erklærer sig i Principet enig med den kommunistiske Grundsætning „Arbejde efter Evne og Forbrug efter fornuftige Fornødenheder“, men han mener, at dette Maal lige saa vel lader sig realisere af den kapitalistiske Samfundsorden og Socialismen, om end ad andre Veje. Om det ene eller andet System bør foretrækkes, vil bero paa en Afvejning af deres socialpsykologiske Fortrin.

Kommunismen tror nu Forfatteren for bestandig

eller i alt Fald for en overskuelig Fremtid vil være ude af Stand til at danne Grundlaget for Samfundets Organisation, fordi denne ikke kan undvære den Enkeltes umiddelbare Interesse i Resultaterne af sit Arbejde, og Kommunismen fuldstændig maa savne dette Bestemmelsesmiddel, der ikke kan erstattes ved de ideale Motiver, som Kommunismen besidder.

Anderledes med Socialismen. Vel formaar denne ikke „at drive Produktionens Ledere fremad med de skarpe Sporer, som Kapitalismen besidder i Udsigt til Gevinst og Fare for Tab,“ men til Gengæld giver den selve Arbejdet en langt stærkere Interesse i Produktionen end Kapitalismen og formaar virksommere end denne at kalde de idealistiske Motiver til Live. Derimod mener Forfatteren, at det vel ikke overhovedet vil være umuligt at finde en praktisk Værdimaalestok indenfor Socialismen, men at denne dog i alt Fald vil støde paa saa store Vanskeligheder, at Valget mellem Kapitalismen og Socialismen maaske i sidste Instans vil komme til at bero paa, i hvilken Grad denne sidste vil formaa at overvinde disse Hindringer.

Med hvor stor Interesse man end gennemlæser Schöffles aandrige, men vanskelig læselige Artikel, af hvilken her er givet et Uddrag, kan man dog ikke væрге sig imod den Betragtning, at naar Verden engang for Alvor skal tage Parti for eller imod Socialismen, vil man næppe møde den under den Form, i hvilken den er konstrueret af den store tyske Forfatter, men som den er dannet under de reale Kræfters Tryk.

C. T.

En Socialaristokrat om Befolkningspolitik.

I Tyskland er der fornylig udkommet en Bog betitlet „Volksdienst von einem Socialaristokraten“ (Berlin, 1893, Wienersche Verlagsbuchhandlung, 397 Sider), der har vakt betydelig Opsigt som et saare vægtigt Indlæg mod Nymalthusianismen. Ved „Volksdienst“ forstaas Befolkningspolitiken, som bør beherske og bestemme alle andre Grene af Nationaløkonomien.

Efter den anonyme Forfatters Mening var det Malthus' Fortjeneste at henlede Opmærksomheden paa det Misforhold, der bestod mellem Menneskenes Formeringstræng og Muligheden for Levnetsmidlernes Forøgelse; men han og navnlig hans Efterfølgere gjorde Uret i deraf at drage den Følgeslutning, at Ligevægten skulde tilvejebringes ved at indskrænke Antallet af Børnefødsler. Udviklingen bør derimod søge sin Styrke i en i det uendelige fortsat Dygtiggørelse af den menneskelige Race. Malthus' Fejlsyn bunder, efter Forfatterens Mening, dybt i en ældgammel Fordom om Lykke for alle Mennesker, et Maal, som ligger udenfor de paa vor Klode eksisterende Livsbetingelser. Malthus' Fejlsyn bliver dobbelt

skæbnesvangert, fordi han i sine Ræsonnementer gik ud fra, at det Folk, til hvilket han hørte, var den eneste paa Jorden eller i hvert Fald havde formaaet at indgyde alle andre Nationer det samme Maal af Broderlighed og Forsagelse, som det selv var i Besiddelse af. Den haarde Virkelighed er denne, at ikke alene den Enkelte udstrider Kampen for Tilværelsen med Andre af samme Nation, men Folk med Folk. Alt bør sættes ind paa at skabe et Folk, der, kraftigt paa Legeme og Sjæl, er i Stand til ved sine overlegne Evner sejrrigt at bestaa Konkurrencekampen med alle andre Nationer. Midlet til at naa dette store Maal er, ved Siden af andre Forholdsregler som en bedre legemlig Opdragelse, dog fortrinsvis et gunstigt socialt Udvalg ved Slægtens Forplantning gennem de kraftigste og dygtigste Inddivider fra deres kønsmodne Alder. Det gælder om at skabe alle sunde unge Mennesker Mulighed for at indgaa Ægteskab i en ung Alder. De Hindringer, der her stille sig i Vejen, ere af forskellig Natur. Forfatteren fremhæver saaledes navnlig den lange Militærtjeneste i de store Stater, de ugunstige Lønningsforhold i de højere Klassers yngre Aar; for Frankrig tillige det dér gældende Tobørnsystem, der maa betragtes som Landets Kræftskade. De Folk, der, for at opnaa bedre ydre Livsvilkaar, taarne Hindringer op for et naturligt socialt Udvalg, vil det let gaa efter den franske Kansler Lacordaires Ord, som Drummont giver Anvendelse paa den franske Nation: „Ofte dø Folkene uden selv at vide det, og deres Liv udslukkes i en behagelig og af dem selv ønsket Ro; ofte dø de midt i Glædesfester syngende

Sejrshymner og berømmende sig af deres Udødelighed“.

Et Folk, der søger kunstigt at indskrænke Børnefødslerne, vil ikke alene derved forringe sit relativt numeriske Styrkeforhold — eksempelvis anføres, at Frankrig i 1806 paa sit nuværende Territorium besad ca. 28,6 Millioner Indvaanere, det nuværende Tyskland 10 Aar senere 24,8; nu har Tyskland 50 Millioner, Frankrig ikke 39 — det er tillige og navnlig Nationens Dygtighed, der vil lide derunder. Ethvert kunstigt Indgreb i Naturens Orden vil ikke blive uden Tab i Kraft og Friskhed om end disse Følger først ville vise sig i Tidernes Løb; men det kan ogsaa vises, hvorledes disse Hindringer mere direkte ville virke ugunstigt ind paa det sociale Udvalg. Hvor Tallet paa Børn kunstigt holdes nede, vil Udsigten til, at der mellem de fødte findes dygtige Individuer, aftage i tilsvarende Grad. Videre ville Betingelserne for gennem aandeligt Arbejde nedarvet Dygtighed forringes, fordi det kun er Nationernes højere Lag, der ville indskrænke Børnefødslerne, medens Proletariatet vil formere sig uden noget Hensyn til Følgerne — Tobørnsystemet trykker Frankrigs aandelige Niveau ned. Dertil kommer, at de Samvittighedsfulde, ved at paalægge sig Indskrænkninger i Børnefødslerne, kun ville give saa megen mere Plads for de Samvittighedsløse og derved forrykke det sociale Udvalg i forkert Retning. Mod disse Farer vejer den større Omhu og de bedre Livsvilkaar, der ville kunne bydes de færre Børn, ikke op. Ganske vist betyder Børnedødeligheden, navnlig i den noget højere Alder, et nationaløkonomisk Tab,

idet hele den paa Børnene ofrede Kapital gaar tabt for Samfundet; men paa den anden Side finder der ad denne Vej et radikalt socialt Udvalg Sted, idet de svage Børn ville dø bort og saaledes forhindres fra at forplante deres mangelfulde Konstitution paa Efterverdenen. Forfatteren viger end ikke tilbage for de yderste Konsekvenser af en uhindret Børneformerelse. Har Verden ikke Plads til alle de Børn, der fødes, nuvel, lad det da, som overalt i Naturen, komme an paa en Kamp, hvem der skal blive tilbage; man er da altid sikker paa, at det bliver de stærkeste Individuer. Gennem en ansændt og i mange Slægtled fortsat Kamp for Tilværelsen vil der opdrages et Folk, der i stedse stigende Grad erhverver Evnerne til at besejre andre Nationer i Konkurrencen. Det er i et tusindaarigt Arbejde under en stærk „Befolkningsspænding“, at Kineseren har vundet en Arbejdsdygtighed, Sejhed og Utrættelighed, der sætter ham i Stand til at underbyde alle Udlændinge i enhver, ikke specifik evropæisk Beskæftigelse. Hans Nerver oprives ikke selv ved et 16 Timers dagligt Arbejde, og Begrebet Hvile kender han kun af Navn.

Ud fra dette Synspunkt rykker Forfatteren i Marken paa den ene Side mod Socialdemokratiet, paa den anden mod det arvekapitalistiske Samfund.

Socialdemokratiet bebrejder Forfatteren navnlig, at det vil behandle alle Mennesker lige uden Hensyn til deres Betydning for Samfundet og den kommende Slægt, og at det gennem Tilintetgørelsen af den private Ejendomsret vil ødelægge den vigtigste Spore til Arbejde.

Lige saa stærkt angribes det bestaaende Samfund med dets Arveretsinstitution, der binder en saa stor Del af Nationalformuen til bestemte Slægter uden Hensyn til personlig Dygtighed. I Modsætning til begge Systemer vil Forfatteren skabe en Tilstand, hvor de højere organiserede og stærkere Mennesker, gennem deres Arbejde og uden Hensyn til, hvilken Klasse de tilhøre, blive de bedst stillede i Tilværelseskampen, for at de kunne forplante sig stærkest. Det er i denne Forstand, at Forfatteren gør Fordring paa at kaldes Socialaristokrat og tror sig i Overensstemmelse med Naturen, hvis naturlige Udvalg er fuldt ud aristokratisk i menneskelig Forstand. Hovedmidlet til at naa dette Maal er Afskaffelse af al Arveret og de efterladte Formuers Hjemfalden til Staten. Det er imidlertid ikke Meningen, at Staten selv skal overtage Produktionen, de erhvervede Andele skulle tværtimod strax udbydes til Salg. Nationalformuen vil da undrages den døde Haand og forholdsvis hurtigt rotere og tilfalde de dygtigste Arbejdere. Grunden vil ryddes for en frugtbar Virkeliggørelse af den produktive Associationstanke. Bevægelsen vil nemlig ligesom nu føre henimod de store Bedrifter; men da den vigtigste Grund til Opsamlingen af de store Formuer, nemlig Arveretten, ophører, vil Ejendomsretten fordeles paa langt flere Hænder og den, der er dygtigst, vil faa mest. Paa denne Maade vil Fordelingen af Nationens Indtægt i hvert Slægtled bestemmes ved dets eget Dygtighed og Kapital og Arbejde forenes paa samme Haand.

Dette er Hovedtrækkene i denne mærkelige Bog, der er skrevet af en Mand med en stor antro-

pologisk og nationaløkonomisk Kundskabsfylde i et, navnlig for en Tysker, ualmindelig let og tiltalende Sprog. Skønt den ved sine dristige Paastande helt igennem udæsker Kritiken, maa jeg dog indskrænke mig til nogle korte kritiske Randbemærkninger.

Man kan ikke bebrejde Forfatteren Mangel paa store Synspunkter. Skønt Bogen efter sit Indhold henvender sig til alle Nationer, er der dog ingen Tvivl om, at dens direkte Adresse er til det tyske Folk. Den er en Appel til den germanske Stamme om gennem en sund Befolkningspolitik at gøre sig alle andre Nationer overlegen i den tilstundende økonomiske Verdenskamp. For denne store Tanke ofrer Forfatteren uden Blinken ethvert Hensyn til det enkelte Menneskes Lykke og Velfærd; dette exister for ham kun som Middel til Slægtens Forplantning.

Men selv om man betragter Sagen fra Forfatterens Grundsynspunkt, maa hans Udvikling dog betegnes som ensidig. Hovedinteressen ved denne knytter sig til Befolkningslæren. Paa dette Punkt har Forfatteren samlet et værdifuldt Arsenal af Argumenter imod alle kunstige Indskrænkninger i Befolkningstilvæksten. Navnlig maa man her indrømme Forfatteren Betydningen af det gennem Slægtleds skærpede Konkurrencekamp gjorde sociale Udvalg; men han fremhæver meget mangelfuldt de Grunde, som tale imod en stor Befolkningsspænding eller anviser dem i hvert Fald ikke den rigtige Plads. Exempelvis skal det anføres, at en med en stor Befolkningstæthed følgende Udvandring vil betyde et stort nationaløkonomisk Tab, navnlig fordi det er

den unge og virkelystne Befolkning, der drager ud. Ej heller synes den anvendte Theori at give Forfatteren ubetinget Ret. Den kinesiske og hinduiske Nation er dog hidtil ikke naat ret vidt, og endelig Frankrig — er det i absolut Dekadence? Det har en livstræt Litteratur, men det har dog ellers paa Kunstens og flere Omraader af det praktiske Livsfelt i de sidste Decennier vist en Kraftudfoldelse, der har vakt Verdens Beundring.

Forfatterens Udvikling om Samfundets økonomiske Organisation er rent skitseret og frembyder ikke noget egentlig nyt, om han end ikke har Udgangspunkt tilfælles med andre Forfattere, der ville Arveretsinstitutionen til Livs.

Cordt Trap.

Om Forholdstalsvalgmaaden
særlig om dens Anvendelighed ved vore Rigsdagsvalg
af
H. Dorph-Petersen.

I den nedenfor aftrykte Afhandling af Hr. cand. polyt. H. Dorph-Petersen til Barfredshøj har Red., væsenligst af Hensyn til Tidsskriftets begrænsede Plads, foretaget nogle Forkortelser. Navnlig har man udeladt en længere Indledning, i hvilken Forf. paaviste, hvorledes det bestaaende Valgsystem fører til, at de forskellige politiske Partier i Rigsdagen blive repræsenterede paa en Maade, som ikke svarer til deres Styrke i Befolkningen, og at en stor Mængde Vælgere overhovedet ikke ville blive repræsenterede, saa at deres Stemmer i Virkeligheden spildes. Dette vil atter medføre, at mange Vælgere, der Gang efter Gang se, hvorledes deres Stemmer gaa til Spilde, omsider overhovedet afholder sig fra at deltage i Valgene. Men derved forøges yderligere Sandsynligheden for, at Rigsdagens Sammensætning ikke bliver noget sandt Udtryk for de i Vælgerkorpset herskende Anskuelser. — Forf. fremkommer da her med sit Forslag til Afhjælpning af disse Misligheder.

Red.

Under den Forudsætning, at Stemmetallet skal være det ene afgørende, maa den Valgordning være mest rationel og derfor ogsaa retfærdigst, der som sit Resultat kan fremskaffe Repræsentanter, der alle ere valgte med saa vidt muligt det samme Antal Stemmer og saaledes, at der tillige kun bliver ganske faa eller helst slet ingen virkningsløse Stemmer.

Vi kunne tænke os et vist Antal Partier i et Land, betegnede ved A, B, C o. s. v., hvor disse Bogstaver tillige betegne de for hvert Parti ved et Valg afgivne Stemmer. Er der ialt afgivet et Stemmeantal = M, saa er $A + B + C + \dots = M$. Skal Repræsentanternes Antal være N, saa vil Idealet være, at hver Repræsentant bliver valgt med et Stemmetal udtrykt ved $\frac{M}{N} = Q$, hvor Q er den fulde Kvotient. Dette kan dog kun opnaas i sin Renhed, hvis alle Størrelserne A, B, C hver for sig ere Multipla af Q; men da dette ikke kan forudsættes, saa ville disse Størrelser i Almindelighed kunne udtrykkes ved $A = Qa + A_r$, $B = Qb + B_r$, $C = Qc + C_r \dots$, hvor a, b, c betegne Antallene af de Kandidater, der for hvert Parti kunne vælges med fuld Kvotient, medens A_r , B_r , $C_r \dots$ ere de overskydende Stemmer, som ikke have været nødvendige til at skaffe de mulige Kandidater fuld Kvotient. Hver enkelt af Størrelserne A_r , B_r , $C_r \dots$ er mindre end Q, og deres Sum er delelig med Q.

Kalde vi nu $\frac{A_r + B_r + C_r \dots}{Q}$ for P

saa bliver P ogsaa udtrykt ved

$$P = N \div (a + b + c \dots)$$

o: Tallet P betegner Antallet af de Repræsentantpladser, som ikke har kunnet besættes ved Valg med fuld Kvotient. For nu ogsaa at kunne faa valgt dette resterende Antal Repræsentanter paa den Maade, at saa mange Stemmer som muligt komme til Nytte, maa man medtage P Kandidater af dem

paa hvem de fleste Reststemmer ere faldne. Da det ikke har saa stor Betydning, om der i en større repræsentativ Forsamling er et eller to Medlemmer flere eller færre, saa kunde det synes mere rationelt at medtage alle de Kandidater, paa hvem der af Reststemmer var faldet et Antal af $\frac{1}{2}$ Q eller derover, enten saa deres Tal blev lidt over eller lidt under P; men i Praxis vilde det føre til, at et eller flere Partier delte sig i fingerede Partier og sørgede for, at hvert af disse fik tilstrækkelig store Rester, hvorfor en saadan Ordning ikke kan lade sig etablere, men man maa blive staaende ved at medtage som anført det normerede Antal Kandidater af dem, der have flest Reststemmer.

Lad os derefter tænke os alle Vælgerne samlede paa ét Sted, efterat hvert Parti iforvejen har opstillet en tilstrækkelig stor Liste over sine Kandidater i en bestemt Orden. Naar saa Vælgerne af ethvert Parti afgive deres Stemmer paa den Maade, at de første stemme paa den Kandidat, som staar øverst paa Partiets Liste, indtil denne har faaet det tilstrækkelige Antal Stemmer Q, dernæst paa den næste, o. s. fr., saa vil der efter endt Valg for de forskellige Partier netop være afgivet Stemmer i et Antal af A, B, C o. s. v. og være valgt Repræsentanter med fuld Kvotient i et Antal af a, b, c — —; Resultatet vil overhovedet blive som foran anført og med Reststemmerne kan man ligeledes gaa frem som angivet.

Ved en saadan Valgordning vilde man opnaa, at det overvejende Antal af Repræsentanter valgtes med akkurat det samme Stemmeantal, og tillige at

kun et Minimum af Stemmer gik til Spilde; men det er en Selvfølge, at det i Praxis ikke vilde kunne lade sig gøre at samle alle Landets Vælgere paa ét Sted, og ligesaa lidt at samle dem blot efter større Landsdele, hvorved ellers Fremgangsmaaden vilde blive den samme som ovenfor fremstillet, og med tilnærmelsesvis lige saa rigtigt et Facit.

Men kunde der ikke tænkes en Ordning, hvorved dette samme Resultat kunde naas uden at samle Vælgerne for hele Landet eller for større Kredse paa ét Sted til Repræsentantvalget? Jo der er noget der hedder Fuldmagt, og ved Valgmandsvalg bliver der jo allerede baade her i Landet og andetsteds givet Fuldmagt til enkelte af Vælgerkorpset til at møde i dettes Sted for at afgøre forskellige Valg. Men som det nu er, veje disse Valgmænds Stemmer lige meget, hvad enten de ere valgte med mange eller faa Enkeltstemmer, ligesom alle de Enkeltstemmer, der ere faldne paa deres Modkandidater, blive betydningsløse. Naar Bestræbelsen derfor er at opnaa et Valg, hvis Resultat kan blive som foran anført, saa maa Valgfuldmagten gives paa en anden Maade. Og dette kan da ske ved at hvert betydende Parti opstiller Kandidater i Enkeltkredse, der kunne gøres af en passende Størrelse ligesom ved de nuværende Enkeltvalg, og at derefter alle de Kandidater, paa hvem Stemmer ere faldne, møde til det endelige Valg og afgøre dette, hver i Forhold til eller med det Antal Enkeltstemmer, som han har opnaaet i Enkeltkredsen. Ved en saadan Ordning vil man kunne føre alle Enkeltstemmerne i et Land sammen paa et eller nogle faa

Steder, og derved opnaa akkurat det samme, som man kunde have opnaaet, hvis alle Vælgerne personlig vare mødte og havde afgivet deres Stemmer.

Da det imidlertid har vist sig baade her i Landet og andetsteds, at der ingen praktiske Vanskeligheder er for at have Enkeltkredsene saa store, at der kun er en for hver valgt Repræsentant, saa er der selvfølgelig heller intet til Hinder for at have dem af en lignende Størrelse ved Valgmandsudvælgelsen; men da det derfor kan forudsættés, at hvor der ikke er et Utal af Partier, der ville de fleste Valgmænd erholde et anseligt Antal Enkeltstemmer, saa ligger det nær at ordne hele Valget som en Kombination af direkte og indirekte Valg saaledes, at Repræsentanterne kun vælges blandt Valgmændene, hvorved de der blive endelig valgte, ville som Basis have, først alle de Stemmer, der oprindelig ere faldne paa dem fra Valgene, og dernæst de, der ere overførte paa dem af deres Meningsfæller blandt Valgmændene, indtil de have naaet den fulde Kvotient. Valget vil da være at foretage saaledes: Valgmændene opføres i Orden eftersom de have Stemmer, de med de fleste Stemmer først. Har en eller nogle faa allerede efter Valget i Enkeltkredsene opnaaet fuld Kvotient eller mere, saa er han umiddelbart valgt og kan endda overføre de muligt overskydende Stemmer paa en anden. Dernæst begynder man med de sidste, de der have færrest Stemmer; disse skulle da overføre deres Stemmer paa andre, og man bliver da ved fra neden, idet dog enhver, som faar tilført Stemmer fra en anden, derved rykker op med sine oprindelige og tilførte Stemmer blandt

dem, der have et tilsvarende Antal Stemmer, hvorved hans Udsigt til at blive blandt de endelig valgte forøges. Hvergang nu en Kandidat ved Stemmeoverførelsen erholder fuld Kvotient, indskrives han som valgt Repræsentant, og den, der sidst har overført sine Stemmer paa ham, har Ret og Forpligtelse til at overføre de muligt overskydende Stemmer paa en anden. Da det ikke kan forudsættes, at hvert Parti netop har et Antal Stemmer, der er et vist Multiplum af Kvotienten, vil der som Regel blive nogle Reststemmer tilbage; med Hensyn til disse forholdes der da som tidligere angivet, nemlig, at de Kandidater, der have de største Antal Reststemmer, ogsaa indskrives som Repræsentanter indtil disses Tal bliver fuldt. Da der selvfølgelig ved Valg paa denne Maade tillige bør vælges et passende Antal Suppleanter, og der er overvejende Sandsynlighed for, at de forrest valgte Suppleanter ville komme til at fungere i en større eller mindre Tid af Valgperioden, saa ligger det nær at tage Suppleanterne af de Kandidater, som efter de valgte Repræsentanter ere blevene staaende med de fleste Stemmer. Det vil da være rimeligt ved Stemmeoverførelsen at standse, naar man kommer til dem, der have halv Kvotient, thi saa vil ingen mere kunne overføre sine Stemmer paa en enkelt, og der vil da ikke være flere tilbage, der have Stemmer, end at der knebent bliver nok til de da manglende Repræsentanter og et passende Antal Suppleanter. Den mindre Rest af Stemmer, der saaledes ikke faar Gyldighed ved Repræsentantvalget, vil da i det mindste faa Gyldig-

hed ved Suppleantvalget, hvilket som anført ogsaa har adskillig Betydning.

Det ses let, at Størrelsen og Antallet af Enkeltkredsene ved denne Valgmethode ikke har nogen Indflydelse paa det endelige Valgresultat; dog vil en meget stor Ulighed i Størrelse mellem Enkeltkredsene være noget mindre heldig, da saa de Kandidater, der have faaet Stemmer fra de mindste Kredse, ville møde frem til det endelige Valg med forholdsvis faa Stemmer, hvorfor de ville have mindre Udsigt til at komme med blandt de valgte Repræsentanter, og den Udvej, til saadanne Kredse at henvise Partiernes tarveligere Kandidater, vil dér let svække Interessen for Valget. I et folkerigt Land vil det derimod være ret heldigt at gøre Enkeltkredsene temmelig store, saa at der er en Del færre Enkeltkredse end Antallet af Repræsentanter; derved vil det opnaas, at omtrent alle Kredse ville have blandt Repræsentanterne mindst én af dem, de have stemt paa, medens adskillige Kredse endog ville have to eller flere.

For nærmere at illustrere det her fremførte, er der her opstillet to Exempler, det ene i Tab. I, det andet i Tab. II. I begge Exempler er saavel Enkeltkredsenes som Repræsentanternes Antal tænkt at være 10, de afgivne Stemmers Antal 30000, Kvotienten altsaa 3000, og de repræsenterede Partier at være A, B og C; Kredse ere nummererede 1 til 10, og Fodtallet ved Bogstavet betegner, fra hvilken Kreds vedkommende er valgt, altsaa A, Kandidaten for Partiet A valgt i 7de Kreds. I Tab. I er det tænkt, at Stemmetallene i alle Partier netop ere

Multipla af Kvotienten, nemlig 12000, 9000 og 9000, for at vise, at saa kan netop hver valgt Repræsentant komme til at have sin Basis i et Stemmetal, der er lig den fulde Kvotient. I Tab. I b er Opstillingen foretaget efter Stemmetallet, ligesom der er vist, hvorledes Stemmerne overføres. I første Kolonne findes Betegnelsen for Kandidaterne, i anden deres oprindelige Stemmetal. Tredie Kolonne angiver udfor de, der have overført deres Stemmer, til hvem de have overført disse. I de følgende Kolonner findes udfor de Kandidater, til hvem Stemmer ere overførte, dels dissers Antal, dels de der have overført dem, og tilsidst er der en Kolonne for det samlede Antal Stemmer og en for Rækkefølgen, i hvilken de valgte have opnaaet fuld Kvotient, angivet med Romertal. A_3 som har 200 Stemmer for meget, overfører disse paa A_9 , der iforvejen har 1800 St., han faar derved ialt 2000 St. Derefter begyndes fra neden med B_3 , der overfører sine 100 Stemmer paa B_{10} , saa B_8 sine 200 St. paa B_7 ; men da denne siden overfører alle sine Stemmer paa B_2 , bliver i Virkeligheden B_8 s Stemmer overførte til B_2 . Efter B_8 overfører A_{10} sine 200 St. paa A_9 , der nu saaledes har ialt 2200 St., senere C_1 sine 200 St. paa C_9 o. s. fr. A_4 , der har 1100 St., overfører heraf 800 paa A_9 , som derved faar fuld Kvotient, og Resten 300 overføres da paa A_6 . Det ses af Tab. I a, at ved almindelige Majoritetsvalg vilde Antallet af Repræsentanter for de tre Partier være blevet $A : 6$, $B : 3$ og $C : 1$, medens ved denne korrektere Methode Antallet vil blive: $A : 4$, $B : 3$ og $C : 3$, hvilket jo svarer ganske til de for Partierne afgivne

Tabel I a.

Kreds	Stemmeantal			
	A	B	C	Ialt
1	1600	800	300	2700
2	600	1100	900	2600
3	3200	100	500	3800
4	1100	800	1000	2900
5	300	2600	400	3300
6	1300	400	700	2400
7	1400	900	600	2900
8	500	200	1900	2600
9	1800		1500	3300
10	200	2100	1200	3500
Ialt	12000	9000	9000	30000

Tabel I b.

Kandidaterne	Oprindelige Stemmer	Til hvem Stemmerne ere overførte	Overførte Stemmer						Ialt Stemmer	Valgt som Nummer
			Stemmer	fra	Stemmer	fra	Stemmer	fra		
A ₃	3200	A ₉ (200)							3000	I
B ₅	2600		400	B ₆					3000	II
B ₁₀	2100		100	B ₃	800	B ₁			3000	V
C ₈	1900		500	C ₃	600	C ₇			3000	III
A ₉	1800		200	A ₃	200	A ₁₀	800	A ₄	3000	VIII
A ₁	1600		300	A ₅	500	A ₈	600	A ₂	3000	IV
C ₉	1500		300	C ₁	1200	C ₁₀			3000	IX
A ₇	1400	A ₈								
A ₂	1300		300	A ₄	1400	A ₇			3000	X
C ₁₀	1200	C ₉								
A ₄	1100	A ₉ & A ₅								
B ₂	1100		800	B ₄	1100	B ₇			3000	VII
C ₄	1000		400	C ₆	700	B ₈	900	C ₂	3000	VI
B ₇	900	B ₃	200	B ₈						
C ₃	900	C ₄								
B ₁	800	B ₁₀								
B ₁	800	B ₂								
C ₆	700	C ₄								
A ₂	600	A ₁								
C ₇	600	C ₈								
A ₈	500	A ₁								
C ₈	500	C ₈								
B ₈	400	B ₅								
C ₅	400	C ₄								
A ₅	300	A ₁								
C ₁	300	C ₉								
A ₁₀	200	A ₉								
B ₈	200	B ₇ til B ₂								
B ₃	100	B ₁₀								

Tabel II a.

Kreds	Stemmeantal			
	A	B	C	Ialt
1	2000	500	700	3200
2	1200	1000	700	2900
3	900	1200	800	2900
4	3100	400		3500
5	2100	600	400	3100
6	1100	1300	600	3000
7	1400	1000		2400
8	1900		900	2800
9	1800	1100	300	3200
10	1300	900	800	3000
Ialt	16800	8000	5200	30000

Tabel II b.

Kandidaterne	Oprindelige Stemmer	Overførte til	Overførte Stemmer						Ialt Stemmer	Valgt som Nummer
			Stemmer	fra	Stemmer	fra	Stemmer	fra		
A ₄	3100	A ₁ (100)							3000	I
A ₅	2100		900	A ₇					3000	III
A ₁	2000		100	A ₄	500	A ₇			2600	X
A ₈	1900		1100	A ₆					3000	II
A ₉	1800	A ₅ & A ₁	900	A ₃					2700	VI
A ₇	1400									
A ₁₀	1300		1200	A ₂					2500	Iste Suppl.
B ₈	1300		400	B ₄	1000	B ₇			2700	IV
A ₃	1200	A ₁₀								
B ₃	1200		500	B ₁	1000	B ₂			2700	V
A ₆	1100									
B ₉	1100		600	B ₅	900	B ₁₀			2600	IX
B ₂	1000	B ₃								
B ₇	1000									
A ₃	900									
B ₁₀	900									
C ₈	900	B ₉	300	C ₉	600	C ₆	800	C ₁₀	2600	VIII
C ₃	800		400	C ₅	700	C ₂	700	C ₁	2600	VII
C ₁₀	800									
C ₁	700									
C ₅	700	C ₈								
B ₅	600									
C ₆	600									
B ₁	500									
B ₄	400	C ₃								
C ₅	400									
C ₆	400									
C ₉	300									

Enkeltstemmer, ligesom hver eneste af disse har Gyldighed og samme Gyldighed.

Tab. II viser et mere indviklet Forhold. Partiet A har ialt 16800 St. B : 8000 St. og C : 5200 St. Derefter kan A sikkert indsætte 5 Repræsentanter, B 2 og C 1; men hvert Parti har desuden saa mange overskydende Stemmer, at det kan haabe at opnaa én Repræsentant til. Foruden de 3000 St. som A₄ skal beholde, har Partiet A 13800 St., dette Tal divideret med 5 giver 2760 som Kvotient, hvilket jo ikke er langt fra den fulde Kvotient 3000, og større end de tilsvarende Kvotienter, som de andre Partier kunne opnaa for at faa den uvisse Forøgelse (2667 og 2600); men de enkelte Stemmetal for A Kandidaterne ere saa store, at det ikke er muligt at give 5 af de øvrige 9 Kandidater netop Stemmetallet 2760; thi det maa være en Hovedregel, at den, der overfører sine Stemmer, kun maa overføre dem paa én, med mindre denne derved faar for mange, ligesom en eventuel Rest heller ikke maa deles. B kan dele sine 8000 St. i to paa 2700 og én paa 2600, eller to paa 3000 og en paa 2000; og endelig kan C dele sine 5200 St. i to paa 2600 eller i en paa 3000 og en paa 2200; begge kunne naturligvis ogsaa benytte andre Kombinationer for at opnaa den attraaede Forøgelse uden at risikere for meget. Tab. II b, der iøvrigt er ordnet paa samme Maade som Tab. I b, viser en Mulighed, hvor kun tre Kandidater have faaet fuld Kvotient, medens de øvrige have faaet 2700 og 2600 St. og A₁₀ er bleven første Suppleant med 2500 St. For nu at modvirke, at saadanne Kombinationer tage Overhaand, kan man

f. Ex. bestemme, at de Suppleanter, som komme til at mangle ved Hovedvalget, skulle vælges blandt de ikke valgte Kandidater alene af de Repræsentanter, der have opnaaet fuld Kvotient. I det her anførte Exempel, hvor der kun er bleven valgt en Suppleant, som tilhører Partiet A, vil ogsaa kun dettes Repræsentanter komme til at vælge de resterende Suppleanter. Havde derimod alle tre Partier valgt saa mange Repræsentanter som mulig med fuld Kvotient, vilde det endelige Resultat være bleven det samme, men i saa Fald havde Partierne B og C ogsaa faaet nogen Indflydelse paa Valget af Restsuppleanterne. Naar man ved Siden af en saadan Rettighed for de Repræsentanter, der ere valgte med fuld Kvotient, betænker Vanskeligheden ved at kombinere de mange mindre regelmæssige Tal, som i Praxis ville forekomme, og Usikkerheden ligeoverfor de andre Partiers Manøvrer, saa kan man vist rolig forudsætte, at ved et Valg af mange Repræsentanter vil den overvejende Flerhed af dem erholde fuld Kvotient, eller i det mindste en saa stor Kvotient, at den praktisk taget betyder det samme.

Der er selvfølgelig ved denne Valgordning ikke noget til Hinder for, at den samme Mand stiller sig som Kandidat i flere Enkeltkredse, for derved at opnaa et saa meget større Antal oprindelige Stemmer; dette har navnlig Betydning for dem, der høre til de Partier, der have mindre Tilslutning, og allermest for dem, der staa udenfor Partierne. Paa den anden Side maa der, for ikke ved Hovedvalget at faa et Utal af Kandidater med nogle ganske faa Stemmer,

sættes en Minimumsgrænse for det Stemmetal, der skal kunne faa Betydning i og fra Enkeltekredsene, hvilken Minimumsgrænse enten kan være et bestemt Tal eller en vis Procentdel af det samlede Antal i Kredsen afgivne Stemmer.

Næst efter den store og væsentligste Fordel, som den her fremførte Valgordning vilde medføre, at alle Repræsentanterne blev valgte med paa det nærmeste det samme Antal Stemmer, og at kun ganske faa Stemmer blev virkningsløse, vilde den ogsaa have andre mindre, men ikke ganske uvæsentlige Fordele, fremfor de nu brugelige Valgordninger, nemlig:

1°. De Vælgere, der høre til de mindste Partier og endmere de Vælgere, der staa udenfor Partierne, og som langt fra alle høre til de mest indolente eller i politisk Henseende indifferente, vilde have Udsigt til at kunne sætte nogle faa Repræsentanter ind paa Tinge, og om disse end ikke ved deres Afstemning ret ofte vilde kunne gøre Udslaget, saa vilde de dog ofte ved deres Tale og øvrige Virksomhed, især i stærkt bevægede Perioder, kunne virke afdæmpende og modererende paa de stridende Parter. I det hele vilde Repræsentantforsamlingen ogsaa herved blive et sandere Udtryk for Vælgerkorpset, hvoraf mange ingenlunde staa saa skarpt paa det ene eller andet Stade, som dets Repræsentation skulde lade formode; thi hvor der som oftest kun staa to Kandidater mod hinanden paa Valgtribunerne, ere Vælgerne enten nødt til at stemme paa en af disse eller helt at undlade at stemme.

2°. De forskellige Partier vilde mere kunne faa

deres bedste Mænd frem, idet der blandt andet ikke vilde være Risiko for som nu, at Koryfæerne kunde falde igennem ved Enkeltvalgene, en Omstændighed, som i enkelte Lande modvirkes ved, at saadanne opstilles i flere Kredse, hvilket imidlertid har mange Omvalg til Følge.

3°. Deltagelsen i Valgene vilde antagelig blive større, idet alle vilde vide, at deres Stemmer havde Betydning, og samme Betydning, hvem de saa stemte paa. Derfor kunde man saa ogsaa med mere Føje end nu se bort fra de Vælgere, der ikke benyttede deres Valgret, da de ikke vilde kunne beråbe sig paa, „at det ikke kunde nytte“, eller at der ingen Kandidat havde været, med hvem de kunde samstemme.

4°. Noget af det ofte meget personlige ved Valghandlingerne og foregaaende Vælgermøder vilde falde bort, idet det for mange irriterende „enten—eller“ vilde blive afløst af et „baade—og“, der langt fra hidser dem saa meget mod hinanden, og det kan jo ikke nægtes, at det sjælden er de bedste Lidenskaber, der sættes i Bevægelse ved saadanne Lejligheder.

I det foregaaende er der nærmest gaaet ud fra Valg til de politiske repræsentative Forsamlinger; men den samme Valgordning vil selvfølgelig ogsaa kunne benyttes ved hvilke som helst andre Valg, hvor en større Mængde skal vælge flere, om der end mangan Gang kan være Anledning til at modificere Udførelsen noget. Naar det principielle fastholdes,

er der intet til Hinder for at foretage Ændringer i forskellige Retninger efter de ved enhver Lejlighed forefaldende Krav.

Efter at nu selve Principet er fremsat og dets Anvendelse antydet i al Almindelighed, vil det blive vist, hvorledes det i Praxis kan bruges ved vore Folketingsvalg og mulig ogsaa ved Landstingsvalgene. For Tydeligheds og Nemheds Skyld vil der i det følgende blive angivet bestemte Tal og bestemte Forholdsregler; men det følger af sig selv, at Systemet ikke lider noget Skaar, hvilke som helst andre Tal og Forholdsregler, der maatte skønnes at burde anvendes i Stedet. Ydermere vil det være naturligt, at der, hvilke Bestemmelser man end maatte tage, bliver gjort Ændringer i disse efter hver eller hver anden Folketælling i Henhold til dennes Udvisende, hvilket vil være betydelig lettere her, end det er under de nuværende Forhold. Altsaa Forslaget fremsættes som følger:

Landet deles i fire Hovedkredse foruden Færøerne, hvor Ordningen bliver som hidtil.

Første Hovedkreds: København med Omegn, begrænset af en Cirkel med Radius 2 à 3 Mil om København som Centrum. Denne Kreds bebos af ca. 65000 Vælgere*)

Anden Hovedkreds: Det øvrige Sjælland

*) Da jeg ikke har noget Materiale til at angive Folkemængden i Kredsene, er Vælgermængden benyttet, hvilken antagelig er temmelig proportional med Folkemængden.

med tilhørende Øer, Bornholm samt Laaland og Falster. Her ca. 105000 Vælgere.

Tredje Hovedkreds: Fyn med omliggende Øer samt den sydlige Tredjedel af Jylland med ialt ca. 100000 Vælgere.

Fjerde Hovedkreds: Det øvrige Jylland med ca. 100000 Vælgere.

Fra første Hovedkreds vælges 22, fra anden 34; fra tredje og fjerde hver 32 Folketingsmænd, ialt 120.

Efter det nuværende Vælgertal er der tildelt første Hovedkreds en Folketingsmand for meget; men da Hovedstaden er saa stærkt voxende, vil Tallet snart kunne blive passende eller endda for lille.

Hver Hovedkreds deles i et passende Antal Enkeltkredse, som foreløbig kunne være de nuværende Folketingskredse, men som dog med Tiden bør ordnes saaledes, at de, uden Hensyn til Amtsgrænserne, komme til at ligge bekvemt om Valgstederne, hvad der nu ikke altid er Tilfældet.

Ved Valget bliver Fremgangsmaaden i første Omgang ganske i Lighed med de nuværende Folketingsvalg; Kandidaterne stille sig med deres Stillere (disse dog i et begrænset Antal) og have Ret til selv eller ved deres Stillere mundtlig at anbefale sig ligeoverfor Vælgerne, hvilke da ogsaa have Ret til at fremkomme med Spørgsmaal og Interpellationer. Efter den mundtlige Forhandling sker derimod som Regel ingen Kaaring, men man skrider strax til skriftlig Afstemning over alle de Kandidater, som ikke udtrykkelig have trukket sig tilbage. Dog kunne den eller de Kandidater, der ønske det, fordre en Kaaring foretaget for deres eget Vedkommende;

men denne Kaaring har ingen endelig Betydning, og skal kun være til Vejledning for Kandidaten selv, om han har nogen Stemning for sig.

I Modsætning til de nuværende Bestemmelser skal en Kandidat have Ret til, indenfor den samme Hovedkreds, at stille sig i flere Enkeltkredse, dog med den Indskrænkning, at hvis han paa denne Maade erholder flere oprindelige Stemmer end den fulde Kvotient ved det endelige Valg udgør, da ville disse overskydende Stemmer blive ugyldige, saa han ikke har Ret til at overføre dem paa nogen af de andre Kandidater, Dette for at forhindre noget der kunde ligne et Plebiscit.

Efter den skriftlige Afstemning meddeles der enhver Kandidat, som har erholdt 50 Stemmer eller derover, et Stemmebrev med Angivelse af det Antal Stemmer, der er faldet paa ham, og hvormed han altsaa møder til det endelige Valg.

Efter Valget i Enkeltkredsene sender enhver af disses Valgbestyrrelser Meddelelse om Udfaldet af Valget til Valgbestyrrelsen for Hovedkredsen, der da har at foretage det fornødne til det endelige Valg, som Optællingen af Stemmerne, Fastsættelsen af den fulde Kvotient, Opstillingen af Kandidaterne i Følgeorden efter de paa dem faldne Stemmer m. v.

Valget i Hovedkredsen, som bliver det afgørende Valg, foretages et passende Antal Dage efter Enkeltkredsvalget, og dertil samles alle de Kandidater, der have erholdt Stemmebrev og afgøre Valget paa den i forrige Stykke angivne Maade. Den, der har færrest Stemmer, overfører altsaa først

sine Stemmer paa hvilken han vil af de andre Kandidater, derefter den, der har næstfærrest o. s. fr., saaledes at ingen har Lov til at fordele sine Stemmer paa flere, medmindre nogen derved opnaar over fuld Kvotient, da den overførende i saa Fald har Ret til at tilføre en anden de overskydende Stemmer. Hvergang der bliver tilført en Kandidat et Antal Stemmer, bliver dette Antal lagt sammen med dem, han havde iforvejen, og han bliver flyttet op imellem de to Kandidater, der have nærmest flere og færre Stemmer end han har af oprindelige og overførte tilsammen. Hvergang en Kandidat erholder et Stemmetail lig den fulde Kvotient, opføres han som valgt Folketingsmand, og der kan saa ikke overføres flere Stemmer paa ham. Naar man nu paa denne Maade er kommet op til de Kandidater, der have halv Kvotient, standses med Overføringen, og det Antal Folketingsmænd, der mangler, tages af dem, der have de fleste Stemmer, medens Resten, som har over halv Kvotient, opføres som Suppleanter i Nummerorden efter deres Stemmeantal.

Til Suppleanter vælges ialt et Antal, der er en Fjerdedel af Antallet paa Hovedkredsens samtlige Folketingsmænd, og hvis dette Antal ikke er naaet blandt dem, der have over halv Kvotient, men ikke ere blevne Folketingsmænd, saa vælge alle de, der have opnaaet fuld Kvotient, Resten af Suppleanterne blandt de øvrige folkekaarne Kandidater.

Valgklager fra Enkeltkredsvalgene, hvoraf der sandsynligvis ikke vil forekomme saa mange som ved den nuværende Ordning, skulle uopholdelig indgives til Hovedkredsens Valgbestyrrelse, som da skal

lade Forholdene undersøge inden det endelige Valg og forelægge Resultatet for en Forsamling af alle de Kandidater, der have opnaaet et Stemmeantal af en Fjerdedel af Kvotienten eller derover. Denne Forsamling afgør da endelig ved Majoritetsbeslutning for hver enkelt Klages Vedkommende, om den er ubegrundet, eller om paagældende Stemmebrev skal erklæres ugyldigt, eller om dets Paalydende skal reduceres med indtil fire Gange saa mange Stemmer, som det urettelig har faaet for meget, eller endelig om der skal tillægges det saa mange Stemmer, som det urettelig har faaet for lidt.

Efter endt Valghandling meddeles der enhver Folketingsmand et Valgbrev med Angivelse af det Stemmeantal, hvormed han er bleven valgt, og hvilket Nummer i Rækkefølgen han har opnaaet. Suppleanterne erholde ligeledes deres Valgbreve med de samme Angivelser. Dør en af Hovedkredsens Folketingsmænd, nedlægger han sit Mandat, rejser bort eller faar andet Forfald i mere end to Maaneder, da træder iste Suppleant ind i Folketinget enten definitivt eller for en Tid. Efter iste Suppleant træder ved fornyet Forfald 2den Suppleant ind o. s. fr.

Hvis det samme Princip skal anvendes ved Landstingsvalgene, vil det nok paa Papiret komme til at se noget kombineret ud; men i Virkeligheden vil det vistnok ikke foraarsage mere indviklet og besværlig Forretningsgang end den, som er en Følge af den nuværende Valgordning, ligesom det er meget rimeligt, at der vil kunne findes en mere formaals-tjenlig Maade at gennemføre det paa, end den som her vil blive angivet. I ethvert Tilfælde vil Methoden

være langt mere rationel og derfor retfærdigere end den nuværende. I det følgende vil Fremgangsmaaden kun blive skitseret, da den ikke gør Fordring paa andet end at være mulig:

Ved Landstingsvalgene benyttes de samme Hovedkredse og Enkeltkredse som ved Folketingsvalget. Foruden 15 kongevalgte Medlemmer vælges der i hver af de fire Hovedkredse halvt saa mange Landstingsmænd som Folketingsmænd, altsaa 60, hvorved Landstinget kommer til at bestaa af ialt 75 Medlemmer foruden en fra Færøerne. Forholdet mellem Antallet af Folketingsmænd og Landstingsmænd bliver derved omtrent det samme som nu.

Hver Enkeltkreds deles i mindre Kredse, enten som nu i Sognekommuner eller hellere lidt større Smaakredse med 4 à 600 Vælgere i hver, i Byerne maaske lidt større paa 800 à 1000 Vælgere. I disse Smaakredse stemme saa Vælgerne af den almindelige Vælgerklasse hver paa en Valgmand, og af de saaledes valgte meddeles der enhver, som har faaet mindst 10 Procent af de afgivne Stemmer, et Valgmandsbrev, med Angivelse af det Antal Stemmer, hvormed han møder til Valget i anden Omgang. Dette Antal Stemmer skal være en Femtedel af de paa ham faldne Enkeltstemmer. Nogle Dage efter samles først alle de Vælgere, der høre til den højst beskattede Femtedel til Valgmandsvalg paa Enkeltkredsens Valgsted og vælge deres Valgmænd paa samme Maade, som foran nævnt, og disse Valgmænd erholde Valgmandsbrev lydende paa det fulde Antal Stemmer, der ere faldne paa dem.

Derefter træde begge Vælgerklassers Valgmænd

sammen i Enkeltkredsene og vælge hver med sit Antal Stemmer ud af deres egen Midte de Kandidater, som skulle møde i Hovedkredsen for at afgøre det endelige Valg. Dette Kandidatvalg i anden Omgang sker ligesom forhen angivet ved Overførsel af Stemmer fra dem, der have færrest Stemmer, til dem der have flere, og man standser her med Overføringen, naar alle Stemmerne ere samlede paa saa mange Hænder, som der iforvejen er bestemt at skulle møde Valgmænd ved det endelige Valg, idet der ikke her er nogen Grund til at sætte nogen højeste Grænse for Stemmetallet, undtagen maaske den, der erfaringsmæssig bliver den fulde Kvotient ved Valget i Hovedkredsen.

Til det afgørende Valg i Hovedkredsen møde saa endelig alle de Kandidater, der som anført have erholdt Udnævnelsen ved Valget i anden Omgang i Enkeltkredsene. Dette er jo et iforvejen bestemt Antal og de medføre alle de oprindelige Stemmer fra begge Vælgerklasserne. De afgøre nu Landstingsvalget for Hovedkredsene akkurat paa samme Maade som ved Folketingsvalgene, dog vil det være rimeligt her at foretage Valget af de manglende Suppleanter paa en anden Maade, da Betydningen af Suppleantvalget er større, fordi Landstingsmændenes Mandater gælde i otte Aar. Sættes Antallet af Suppleanter her til at være det halve af Landstingsmændenes Antal, og er der ved det egentlige Valg allerede valgt nogle Suppleanter, saa kan man udfinde en ny Kvotient ved at dividere Restantallet af Suppleanter ind i Antallet af Vælgerstemmer og med denne nye Kvotient som fuld Kvotient foretage

Valget paa samme Maade som tidligere, dog med den Forskel, at de allerede valgte Landstingsmænd og Suppleanter først afgive deres Stemmer (naturligvis kun de oprindelige) og dernæst de ikke valgte Kandidater fra neden som forhen.

Det vil ved et saadant Landstingsvalg ganske bero paa Deltagelsen i Valgene, hvilken Vælgerklasse der vil faa mest Indflydelse paa det endelige Udfald; deltage de lige meget vil deres Indflydelse ogsaa blive den samme, idet Stemmetallet fra den almindelige Vælgerklasse bliver delt med fem, og Antallet af Vælgerne i denne er fem Gange saa stort som i den højest beskattede Vælgerklasse. Tager man derimod kun den højest beskattede Sjettedel, Syvendedel eller mindre, skal selvfølgelig ogsaa Stemmeantallet fra den almindelige Vælgerklasse deles med 6, 7 eller mere.

Det ses let, at naar saaledes hver Kandidat beholder de paa ham faldne og overførte Stemmer fra Valget i anden Omgang, og anvender deres Sum ved det endelige Valg, saa har man ogsaa her gennem to Mellemlid bevaret alle de afgivne Enkeltstemmer efter deres iforvejen bestemte Værdi, ligesom at Valget ogsaa ved denne dobbelte Overføring bliver et sandt Udtryk for Vælgerkorpsets Stemning, idet alle Stemmer faa Gyldighed og paa det nærmeste samme Gyldighed.

For at se hvor meget Besvær et saadant Landstingsvalg vil volde, hvorledes det i det hele vil stille sig, kan man tænke sig et Valg i den største Hovedkreds Sjælland med Laaland-Falster etc. Der er 31 Folketingskredse foruden de, der tænkes at ville gaa fra til 1ste Hovedkreds, og ca. 105000 Vælgere. Under den Forudsætning, at Smaakredsene faa en Middelstørrelse af 500 Vælgere, bliver

der altsaa 210 Smaakredse, eller ca. 7 til hver Enkeltkreds. Lad der vælges 3 Valgmænd i hver Smaakreds, bliver Tallet af Valgmænd fra den almindelige Vælgerklasse til Valg i anden Omgang 21; lad os endvidere antage, at 80 Procent af Vælgerne have afgivet deres Stemmer, saa er dette 400 Stemmer eller 80 Valgbrevstemmer for hver Smaakreds, eller i Gennemsnit 26 à 27 for hver Valgmand. De højst beskattede Vælgere ville sandsynlig ikke sprede deres Stemmer paa saa mange Valgmænd, og for saa vidt disse Vælgere ligeledes møde i et Antal af 80 Procent, ville deres Valgmænd som Middeltal have noget højere Stemmetail. Antages der af denne Vælgerklasse at vælges 10 à 15 Valgmænd, vil Antallet af de Valgmænd, der møde til Valg i anden Omgang, ikke blive mere end 30 à 40, og antage vi, at der af deres Midte skal vælges 8 til at møde til Valget i Hovedkredsen, vil et saadant Valg ikke kunne staa længe paa eller volde noget Besvær. Antage vi, at der altsaa til Valget i Hovedkredsen møde som Gennemsnit 8 Kandidater for hver Enkeltkreds, bliver deres samlede Antal $8 \times 31 = 248$, af disse komme mindst de 17 til ikke at afgive deres Stemmer, hvorfor det bliver ialt højst 231, der komme til at stemme. Dette Tal er betydeligt mindre end det Antal, der nu møder til Valg i de større Landstingskredse, saa selv om Afstemningen med de mange Stemmer fra hver er en Del besværligere end Afstemningen pr. Hoved, saa kan den ikke være uoverkommelig. Og saa maa det erindres, at her er kun Tale om fire Hovedkredse, medens der nu er 11 Landstingskredse, og at der ved de nuværende Landstingsvalg maa møde mindst tre Gange saa mange Valgmænd og Vælgere, som der vilde komme til at møde ved den foreslaaede Ordning, ikke at tale om, at Suppleringsvalgene, der nu temmelig hyppig finde Sted og fordre akkurat samme store og kostbare Apparat som de ordinære Valg, helt vilde undgaas.

Fra Udlandet.

Arbejdersker i Chicago. — Det svenske Jordbrugs Udbytte. —
Bybefolkningen i de Forenede Stater — Norges Handel.

Arbejdersker i Chicago.

I 1888 foretog de Forenede Staters arbejdsstatistiske Bureau en Undersøgelse af de kvindelige Arbejderses Kaar i de Forenede Staters store Byer; — jfr. „Nationaløkonomisk Tidsskrift“, 1889, XXVII, 552 fg. Nu har det arbejdsstatistiske Bureau for Illinois foretaget en Undersøgelse i samme Retning specielt for Chicago *) Vedkommende. Resultaterne findes med stor Udførlighed offentliggjorte i „Seventh Biennial Report of the Bureau of Labor Statistics of Illinois. 1892“ (Springfield, Ill., 1893), og optager henved 400 Sider i dette Bind.

Materialet er skaffet tilveje dels ved Udskrifter af Arbejdsgivernes Bøger, dels ved personlig Henvendelse til Arbejderskerne i deres respektive Hjem.

Ialt have Oplysning om 5099 Arbejdersker med 474 forskellige Bestillinger i 95 Forretninger. Deraf var 4681 egenlige Arbejdersker, medens 418 arbejdede i Forretningernes Kontorer eller indtog mere

*) I 1890 noget over 1 Million Indb.

overordnede Stillinger. Undersøgelsen omfattede 43 Fag, væsenligst Fabriks- og Haandværksfag, dog ogsaa enkelte ikke industrielle Fag.

Den ugenlige Arbejdsløn var gennemsnitligt c. 6 Dollars (for c. 4500 Arbejdersker), med betydelige Svingninger til begge Sider. Den ugenlige Arbejdsløn var procentvis henholdsvis for egenlige Arbejdersker og Kvinderne med overordnede Ansættelser under Industrien

	overordnede kvindelige Arb.	egenlige Ar- bejdersker
	pCt.	pCt.
under 4 Dollars	5 ₁₇	16 ₄
4—7 —	21 ₁₅	56 ₂
7—10 —	31 ₁₁	23 ₃
10 Dollars og derover	41 ₁₇	4 ₁

Den i Arbejdsløn faktisk fortjente Aarsindtægt haves oplyst for ca. 3000 Arbejdersker i 94 Forretninger, 42 Fag. Der ses store Forskelligheder baade mellem Fagene og inden for det samme Fag. Minimums- og Maximums-Aarsindtægten var saaledes henholdsvis i Bagerier 116 og 728 Dollars, i Sko-Fabriker 117 og 1037, i Tobaksfabriker 109 og 414. For de egenlige Arbejdersker udgjorde Aarsindtægten, fortjent i Arbejdsløn, gennemsnitlig c. 300 Dollars, — for de kvindelige Kontorbejdere, overhovedet for Kvinder i mere overordnede Stillinger, c. 500 Dollars.

	Blandt Kontor- arbejderskerne	Blandt de egenlige Arbejdersker
	pCt.	pCt.
Mindre end 200 Dollars tjente	3 ₁₅	16 ₁
Fra 200 til 350 — —	24 ₁₀	58 ₃
Mindre end 500 — —	55 ₁₄	96 ₁₅
500 Dollars eller mere —	44 ₁₅	3 ₁₅

Værkets Tabeller give, for hvem der ikke kan bruges Gennemsnitstal, stærkt detaillerede Oplys-

ninger for alle Fag. Vi finde Arbejdersker, men rigtignok kun meget faa, der ikke engang tjene 100 Dollars, — vi finde omvendt Kvinder i de overordnede administrative Pladser med en Aarsløn paa over 2000 Dollars.

Antallet af tabte Arbejdsdage udgjorde i Aarets Løb for dem, hvis Aarsindtægt haves oplyst, gruppevis ordnet.

		Gennemsnitlig tabte Dage	
Fortjenesten under 100 Dollars			140
—	100—150	—	75
—	150—200	—	50
—	200—250	—	36
—	250—300	—	31
—	300—350	—	27
—	350—400	—	25
—	400—450	—	24
—	450—500	—	18
—	500 Dollars og derover	11	
Gennemsnittet for Alle			32 ₁₄

Af denne Liste forstaar man, at den lave Aarsindtægt ikke blot skyldes lav Løn men lige saa fuldt stort Tab af Arbejdsdage.

Tabet af Arbejdsdage udgjorde for de egenlige Arbejdersker i Aarets Løb gennemsnitlig 34₁₆, — for Kvinderne i de overordnede Stillinger derimod 11₁₂ Dage. Af Tabet skyldtes 63₇ pCt. Mangel paa Arbejde, 25₁₃ pCt. Sygdom og 11 pCt. frivillige Ferier, i hvilke der ikke hævedes Løn; de Ferier, i hvilke Lønnen uforandret hævedes, ere ikke medregnede i Tabet. Gennemsnitstabet er beregnet for de Personers Vedkommende, der virkelig tabte Arbejdstid; c. 10 pCt. af en Styrke paa c. 3000 Arbejdersker havde Dag for Dag i hele Aaret Løn, og de ere ikke med-

regnede i Gennemsnittet. De Arbejdersker, der overhovedet tabte Arbejdstid, tabte gennemsnitligt c. 10 pCt. af Aaret.

Udgifterne balancere i Almindelighed med Indtægterne; i nogle Tilfælde give disse sidste et lille Overskud, der opspares, og i enkelte Tilfælde er der omvendt Underskud. Til Kost og Logis gaar der gennemsnitligt 56 pCt. af Indtægten, til Klæder 22 pCt. og desforuden 4 pCt. til Syløn og l. De første Livsfor nødenheder tage altsaa c. 82 pCt. af det hele. Saa gaar der desuden 7 à 8 pCt. til Kørsel, Resten til Sygeudgifter og forskellige blandede Udgifter.

Naturligvis har det været forbundet med stort Arbejde at faa Udgifterne oplyste, da kun Faa føre ordenligt Regnskab; man har maattet opsøge Kvindene i deres Hjem og har maattet drøfte Sagen med dem gennem lange Samtaler for at faa et nogenlunde paalideligt Resultat frem, — men man har i det Hele truffet paa god Vilje til at give alle fornødne Oplysninger: af 2923 Kvinder, som man havde at gøre med, have 2819 meddelt Oplysninger. Gennemsnitligt var Udgiftssummen 10 Dollars lavere end Indtægtssummen. Af de egenlige Arbejdersker havde 360 — eller 14 pCt. — Overskud (gennemsnitligt for hver 63 Dollars), 14 Underskud (gennemsnitligt 21 Dollars). For Restens Vedkommende var der Balance.

Ved Beregningen af Udgiften til Kost og Logis var der den Vanskelighed, at de Fleste bo hjemme hos deres Familier, og at deres Indtægter indgik i den almindelige Familiekasse. En Fjerdedel af de 2800 betalte dog særskilt for Kost og Logis, saaledes

at de egenlige Arbejdersker gennemsnitligt betalte 166 Dollars, Kvinderne i de overordnede Stillinger 225 Dollars. De tre Fjerdedele, der overgav deres optjente Løn til Forældrene eller Familien, maatte i det Hele ofre lidt mere til Kost og Logis.

De egenlige Arbejdersker udgive aarligt gennemsnitligt 63 Dollars til Beklædning (foruden c. 12 Dollars til Syløn og lign.), Kvinderne i de højere Stillinger 97 Dollars (plus c. 17 Dollars). Men nogle give langt mere, andre betydeligt mindre; de individuelle Forskelligheder ere i dette Forhold meget store.

Omtrent en Tredjedel af de 2800 Arbejdersker havde Udgifter i Anledning af Sygdom, Udgifter, der i ni Tilfælde steg op over 100 Dollars, i to Tilfælde endog over 200 Dollars. Den gennemsnitlige Udgift var 15 Dollars; — 47 pCt. betalte mindre end 10 Dollars hver, 19 pCt. mindre end 5 Dollars, — 18 pCt. derimod 25 Dollars eller endnu mere.

Kørsels-Udgiften spiller i den store By med de uhyre Distancer en ikke ringe Rolle. 72 pCt. af de 2800 Kvinder havde Udgifter til Kørsel: blandt disse betalte de egenlige Arbejdersker for Kørsel til og fra Arbejdsstedet i Aarets Løb 23 Dollars gennemsnitlig hver, Kvinderne i de højere Pladser 30 Dollars. 28 pCt. havde ikke denne Udgift; det er dels Arbejdersker, der bo tæt ved Arbejdsstedet, dels ogsaa Arbejdersker, der bo fjernt fra Arbejdsstedet, men som paa Grund af Fattigdom er nødt til at gaa den lange Vej. Man har ogsaa optaget en Statistik over de Vejlængder, de respektive Arbejdersker havde at tilbagelægge, og det viser sig, at

Vejlængderne naa op til mellem 2 og 3 engelske Miles for c. en Tredjedel af Arbejderskerne, at c. en Fjerdedel af dem bo mellem 3 og 5 Miles fra Arbejdsstedet, og at nogle endog bo endnu længere borte, indtil 8 Miles (ja længere endnu) fra Arbejdsstedet; de færreste bo mindre, de fleste mere end 2 Miles fra Arbejdsstedet, saa det er rimeligt nok, at de enten til Stadighed eller dog jævnlig maa køre.

De øvrige Udgifter — Udgifter til Gaver, Fornøjelser, Luxusgenstande, Undervisning, Bøger, Skatter, Fagforeninger, Forsikringsvæsen etc. etc. — stille sig saa forskelligt for de enkelte Arbejdersker, at der ikke med Nytte kan opstilles Gennemsnitstal. Kun kan bemærkes, at den hyppigst forekommende blandt disse spredte Udgifter er Udgiften til kirkelige Samfund; — for Enkeltes Vedkommende kan denne Udgift endog naa 20 Dollars.

Værket bringer ogsaa Meddelelser om Arbejderskernes Alder (gennemgaaende unge), Nationalitet, Sundhedstilstand, Skoleundervisning etc. etc. Vi anføre blot med Hensyn til ægteskabelig Stand og hjemlige Forhold dette: 95 pCt. af dem vare ugifte, 2 pCt. gifte, 3 pCt. Enker. — 84 pCt. af dem boede hos deres Forældre, 11 pCt. hos private Familier, kun 5 pCt. var helt overladte til sig selv, boende i Pensionater eller Logishuse. Kun Halvdelen af Arbejderskerne havde Fædre, der tjente deres Brød. Af den anden Halvdel havde de allerfleste ingen Fader i Live. Nogle faa havde en Fader, der enten ikke kunde tjene sit Brød eller i alt Fald ikke gjorde det. — 34 pCt. af de Arbejdersker, der boede hos

deres Familie, boede i Huse, der tilhørte de paagældende Familier. I 1886 fandt det arbejdsstatistiske Bureau i Illinois, at af over 24,000 Arbejderfamilier i Chicago var 24 pCt. Husejere. — Gennemsnits-Størrelsen af de Familier, fra hvilke Arbejderskerne udgik, var 5,8 Personer, hvoraf 3 (2,9) var arbejdende Medlemmer. Gennemsnitlig tælle de Lejligheder, disse Arbejderfamilier bebo, være sig som Ejere eller Lejere, ikke mindre end 5 Værelser.

Det svenske Jordbrugs Udbytte.

Prof. *P. E. Fahlbeck* beregner i et nyligt udkommet Skrift „Det svenska jordbrukets afkastning“ (Lund, 1893, 100 S.) for Aarene 1885—88 Brutto Udbyttet af det svenske Jordbrug (i egenlig Forstand, d. v. s. indbefattende Agerbrug og Kvægavl, men udelukkende Skovbrug m. m.) til 732 Mill. Kr., hvoraf der falder paa

Høsten	419 Mill. Kr.
Kvægavl	286 — —
Forskellige Produkter . . .	27 — —

Det nationale Netto-Udbytte beregner han til 382 Mill. Kr., idet han beregner Høstens Netto-Udbytte til 122,4 Mill. Kr. (nemlig Brutto-Udbyttet 419,2 Mill. Kr. med Fradrag af 248 Mill. Kr. til Kreaturenes Fodring, 41,7 Mill. Kr. til Udsæd og 7,1 Mill. Kr. til købte Frø og Gødningstoffer), Mejeriproduktionen 151,7 Mill. Kr., Slagtedyrene 85,6 Mill. Kr., Hestene 2,8 Mill. Kr., Trækdyrene 46 Mill. Kr., disse fire Poster tilsammen 286,1 Mill. Kr.

brutto ÷ forskellige Omkostninger 28,4 Mill. Kr. = netto 257,7 Mill. Kr. Lægges til disse to Netto-Beløb (122,4 og 257,7 Mill. Kr.) diverse Binæringer med 26 Mill. Kr., faas 406,1 Mill. Kr., hvori imidlertid afgaar diverse almindelige Omkostninger 23,9 Mill. Kr., saa at det nationale Netto-Udbytte som nævnt bliver c. 382 Mill. Kr.

Det private Netto-Udbytte d. v. s. det Netto-Overskud, som Landmændene have af deres Virksomhed, faas, naar man fra det „nationale“ eller „tekniske“ Netto-Udbytte fradrager, hvad de udbetale i Arbejdsløn. Dette Beløb anslaas til 130 Mill. Kr. aarlig. Det nationale Netto-Udbytte 382 Mill. Kr. ÷ 130 Mill. Kr. i Arbejdsløn til Landarbejderne = et privat Netto-Udbytte paa 252 Mill. Kr.

Den agerdyrkende Befolkning beregnes selv at fortære for 58 Mill. Kr. Markprodukter og for 94 Mill. Kr. Kød- og Mejeriprodukter, tilsammen 152 Mill. Kr. Drages dette Beløb fra det nationale Netto-Udbytte 382 Mill. Kr., faas som Rest 230 Mill. Kr., hvilken Sum repræsenterer, hvad Landmændene sælge, altsaa Landbrugets Bidrag til Landets Handelsomsætning.

Bybefolkningen i Amerikas Forenede Stater.

Ved de elleve Folketællinger fra 1790 til 1890 i Amerikas Forenede Stater taltes der følgende Indvaanerantal i hele Unionen og i Unionens Byer:

Tælling.	de Forenede		Bybefolkningen i pCt. af hele Befolkningen.
	Staters	Bybefolkningen	
	Befolkning Mill.	Mill.	
1790.....	3 ₉	0 ₁₃	3 ₈₅
1800.....	5 ₃	0 ₂₁	3 ₉₇
1810.....	7 ₁₂	0 ₈₆	4 ₉₈
1820.....	9 ₁₆	0 ₁₄₈	4 ₉₈
1830.....	12 ₁₇	0 ₉₈	6 ₇₂
1840.....	17 ₁₁	1 ₁₄₅	8 ₅₂
1850.....	23 ₂	2 ₉₀	12 ₄₉
1860.....	31 ₁₄	5 ₀₇	16 ₁₁₃
1870.....	38 ₁₆	8 ₀₇	20 ₁₉₃
1880.....	50 ₂	11 ₁₃₁	22 ₁₅₇
1890.....	62 ₆	18 ₂₂	29 ₂₀

Følgende syv Byer var de største:

	Folkemængde	Tilvæxt fra
	i 1890	1880—90
	Mill.	pCt.
New York.....	1 ₅₁₅	25 ₈₂
Chicago.....	1 ₁₀₀	118 ₅₈
Philadelphia ...	1 ₀₄₇	23 ₅₈
Brooklyn.....	0 ₈₀₆	42 ₃₀
St. Louis.....	0 ₄₅₂	28 ₈₉
Boston.....	0 ₃₄₈	23 ₆₀
Baltimore.....	0 ₄₃₄	30 ₇₃

Befolkningstilvæksten i Chicago har været enorm; men en endnu stærkere Tilvæxt — procentvis udtrykt — har dog mange mindre Byer at opvise. Exempelvis nævne vi:

	Folkemængde	Tilvæxt
	i 1890	1880—90
		pCt.
Minneapolis (Minn.)....	165,000	251
Omaha (Neb.).....	140,000	360
Kansas City (Kan.)....	38,000	1097
Tacoma (Wash.).....	36,000	3179
Duluth (Minn.).....	33,000	3851
Spokane (Wash.).....	20,000	5592

44*

Norges Handel.

Værdien af Norges Udenrigs-Handel i de sidste
ti Aar var

	Indførsel	Udførsel	Ialt
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1883.....	161 ₁₃	116 ₁₁	277 ₁₄
1884.....	158 ₁₃	112 ₁₂	271 ₁₀
1885.....	145 ₁₆	101 ₁₀	247 ₁₆
1886.....	135 ₁₂	102 ₁₈	238 ₁₀
1887.....	133 ₁₇	106 ₁₆	240 ₁₃
1888.....	158 ₁₄	122 ₁₄	280 ₁₈
1889.....	191 ₁₈	132 ₁₇	324 ₁₃
1890.....	208 ₁₇	131 ₁₁	339 ₁₆
1891.....	223 ₁₀	130 ₁₄	353 ₁₄
1892.....	200 ₁₀	126 ₁₄	326 ₁₄

Af Indførselen tog i 1892

Kristiania	53 ₁₀₂	pCt.
Bergen	15 ₁₃₇	—
Thronhjelm	7 ₁₁₄	—
Disse tre Byer tilsammen...	76 ₁₄₃	—
De øvrige Byer.....	23 ₁₅₇	—
Ialt.....	100 ₁₀₀	—

Af Udførselen

Kristiania	24 ₁₈₇	pCt.
Bergen	16 ₁₀₀	—
Thronhjelm	6 ₁₂₂	—
Disse tre Byer tilsammen...	47 ₁₇₈	—
De øvrige Byer.....	52 ₁₂₂	—
Ialt	100 ₁₀₀	—

Af Indførselen kom i 1892 fra

Tyskland	27 ₁₈₅	pCt.
Storbritannien og Irland.....	26 ₁₈₄	—
Sverig	13 ₁₈₃	—
Danmark.....	5 ₁₇₀	—
Lande udenfor Europa	5 ₁₂₂	—
Rusland og Finland	4 ₁₀₈	—
Nederlandene.....	4 ₁₄₈	—
Belgien	3 ₁₇₄	—
Frankrig	3 ₁₇₂	—

Af Udførselen gik til

Storbritannien og Irland	34 ⁵² pCt.
Sverig	15 ⁰⁰ —
Tyskland	12 ⁴¹ —
Spanien	10 ⁰⁰ —
Frankrig	5 ⁷⁰ —
Nederlandene	4 ⁷⁰ —
Lande udenfor Europa	3 ⁵⁷ —
Danmark	3 ⁰¹ —
Belgien	3 ¹⁴ —
Italien og Østrig	2 ⁰¹ —
Rusland og Finland	2 ⁸⁰ —

Med Hensyn til enkelte af de vigtigste Indførselsartikler skal her — efter det norske handelsstatistiske Tabelværk — fremhæves følgende:

Af Kornvarer har Importen i de sidste Aar udgjort:

1888	4,599,000 Hl. til Værdi	30,760,800 Kr.
1889	4,362,000 — — —	33,535,800 —
1890	3,943,000 — — —	33,183,700 —
1891	4,369,000 — — —	48,509,500 —
1892	3,944,000 — — —	36,890,800 —

I Betydning næst efter Kornvarer kommer den store Hovedgruppe af Artikler, der gaar ind under Benævnelsen Manufakturvarer. Indbefatter man herunder foruden Manufakturvarer i snævrere Forstand tillige „Garn og Traad, Rebslagerarbejde etc.“ vil man finde, at Indførselen udgjorde:

1888	7,120,000 Kg. til Værdi	23,958,400 Kr.
1889	8,831,000 — — —	28,770,500 —
1890	9,180,000 — — —	30,228,100 —
1891	8,961,000 — — —	28,138,900 —
1892	8,627,000 — — —	27,512,400 —

Af Kolonialvarer, som dernæst er den vigtigste Varegruppe, indførtes:

1888	32,449,000	Kg. til Værdi	18,925,400	Kr.
1889	33,369,000	— — —	21,448,600	—
1890	35,258,000	— — —	23,217,900	—
1891	40,357,000	— — —	23,002,100	—
1892	39,338,000	— — —	23,187,500	—

Af de enkelte Hovedartikler var Importen i de 5 sidste Aar (angivet i Kg.):

	1888	1889	1890	1891	1892
Kaffe	7,940,000	7,714,000	8,094,000	8,011,000	8,104,000
Sukker . . .	12,511,000	13,606,000	14,951,000	16,054,000	16,811,000
Sirup	6,756,000	6,508,000	6,918,000	10,337,000	8,292,000
Tobaksblade	1,542,000	1,844,000	1,722,000	1,893,000	1,903,000

Beregnes det midlere Forbrug pr. Indbygger, kommer man for disse Artiklers Vedkommende til følgende Resultat:

	Kaffe	Sukker	Sirup	Tobak
1876—1880 gennemsnitlig	3,49 Kg.	4,91 Kg.	2,30 Kg.	1,20 Kg.
1881—1885	— 3,74	— 5,31	— 2,19	— 0,85
1886—1890	— 3,52	— 6,12	— 3,01	— 0,81
1888	— 3,16	— 5,08	— 2,16	— 0,79
1889	— 3,48	— 6,31	— 3,21	— 0,78
1890	— 3,63	— 6,99	— 4,11	— 0,80
1891	— 3,77	— 7,74	— 5,14	— 0,85
1892	— 3,88	— 8,01	— 4,14	— 0,84

Efter Sukkertoldens Nedsættelse fra 40 Øre pr. Kg. til 30 Øre fra 1. Juli 1891 og videre til 20 Øre fra 1. August 1892 er altsaa Forbruget mærkbart tiltaget.

Importen af Smør er siden 1886 aftaget i Mængde og i en længere Aarrække i Værdi. Den udgjorde:

1888	3,014,000	Kg. til Værdi	3,874,400	Kr.
1889	2,802,000	— — —	3,691,300	—
1890	2,849,000	— — —	3,789,500	—
1891	1,963,000	— — —	2,778,800	—
1892	1,574,000	— — —	2,135,000	—

hvoraf 329,000 Kg. Margarine.

I denne Forbindelse kan erindres, at der siden 1878 er bleven udført betydelige Partier norsk Margarine samt en Del norsk Mejerismør. Den samlede Export heraf udgjorde i 1889 1,610,000 Kg. (1,816,700 Kr.), i 1890 1,545,000 Kg. (1,714,300 Kr.), i 1891 2,304,600 Kg. (2,814,000 Kr.) og i 1892 2,538,700 Kg. (3,207,600 Kr.), deraf henholdsvis 258,000, 211,000, 349,000 og 488,000 Kg. almindeligt Smør.

Af Fisk og Kød indførtes i:

1888.	8,209,000 Kg. til Værdi	5,015,400 Kr.
1889.	10,734,000 — —	5,965,500 —
1890.	15,910,000 — —	7,725,300 —
1891.	12,376,000 — —	6,105,500 —
1892.	12,416,000 — —	6,683,800 —

For Metalvarernes Vedkommende udgjorde Importværdien i 1892 17,804,800 Kr., hvoraf 7,513,100 Kr. falder paa raa eller halvforarbejdede Metaller og 10,291,700 Kr. paa Metaller i Arbejde.

Af Lysolier (Petroleum og Parafinolie) indførtes i 1892: 23,418,000 Kg. til en Værdi af $2\frac{3}{5}$ Mill. Kr. Det indenlandske Forbrug er beregnet som følger:

1876	5,160,000 Kg.
1881	8,087,000 —
1886	10,603,000 —
1888	12,042,000 —
1889	13,467,000 —
1890	13,150,000 —
1891	14,898,000 —
1892	24,801,000 —

Indførselstolden, der tidligere var 10 Øre pr. Kg., nedsattes til 5 Øre fra 1. Juli 1891 og ophævedes ganske fra 1. August 1892.

Af Stenkul er der i 1892 bleven indført 11,291,000 Hl. til en Værdi af 12,420,600 Kr. Dette er i Henseende til Kvantum mere end nogensinde før.

Værdien af Norges Udførselsartikler i Aarene 1888—1892 kan henføres under følgende Hovedgrupper:

Aar	Produkter af Skovdrift og Træindustri.	Fiskeri-produkter.	Andre norske Artikler.	Gen-udførte fremmede Varer.	Ialt.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1888	43,07	44,00	28,80	5,78	122,86
1889	50,28	44,14	31,40	6,76	132,67
1890	44,17	46,09	33,85	6,00	131,10
1891	44,20	44,01	34,97	6,80	130,98
1892	42,06	43,80	32,92	7,84	126,42

Norges fornemste Udførselsartikler, Trævarer og Fiskerivarer, der i Midten af Sextiaarene udgjorde henimod $\frac{9}{10}$ af den hele Udførsel, har i de senere Aar kun udgjort omkring $\frac{7}{10}$. Deres absolute Værdi er vistnok, sammenlignet med hint Tidsrum, steget ikke ubetydeligt, men Exporten af andre norske Varer er i det hele forøget i et endnu stærkere Forhold. Procentvis beregnet udgjorde de forskellige Hovedgruppers Andel i Exporten:

Aar	Produkter af Skovdrift og Træindustri.	Fiskeri-produkter.	Andre norske Artikler.	Gen-udførte fremmede Varer.	Ialt.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
1888	35,70	36,50	23,10	4,70	100
1889	37,80	33,90	23,80	5,10	100
1890	33,70	35,80	25,40	5,10	100
1891	33,90	34,45	26,82	4,83	100
1892	33,27	34,84	26,04	6,05	100

Af den ovenfor angivne Værdi af de i 1892 udførte norske Trævarer, 42,064,000 Kr., falder 27,843,000 Kr. paa den egentlige Trælast, 11,568,000 Kr. paa Træmasse og Cellulose, 1,758,000 Kr. paa Tændstikker samt 168,000 Kr. paa Træsneller og drejede Trævarer.

Udførselen af Træmasse og Cellulose, som i 1875 alene androg 8,540 Tons, beregnet til en Værdi af 683,000 Kr., har i de 5 sidste Aar udgjort:

* 1888.	162,455	Tons til Værdi	9,172,000	Kr.
1889.	178,140	— - —	10,739,000	—
1890.	188,947	— - —	10,466,000	—
1891.	208,593	— - —	10,831,000	—
1892.	200,455	— - —	11,568,000	—

Disse Tal indbefatter ikke svensk Træmasse og Cellulose, hvorefter der i 1892 over norske Havne udførtes tilsammen 15,883 Tons.

Af Klipfisk var Exporten:

1888.	42,818,000	Kg. til Værdi	15,414,000	Kr.
1889.	47,479,000	— - —	16,618,000	—
1890.	55,577,000	— - —	17,785,000	—
1891.	45,069,600	— - —	18,479,000	—
1892.	48,622,400	— - —	16,532,000	—

Sammenlignet med 1891 er saaledes Kvantumet gaaet op med vel $3\frac{1}{2}$ Mill. Kg. og Værdien gaaet ned med $1\frac{9}{10}$ Mill. Kr.

Af Tørfisk exporteredes:

1888.	20,434,000	Kg. til Værdi	6,720,000	Kr.
1889.	18,347,000	— - —	6,095,000	—
1890.	18,566,000	— - —	6,703,000	—
1891.	14,400,100	— - —	5,996,000	—
1892.	20,887,800	— - —	6,473,000	—

Af Rogn exporteredes i 1892 65,567 Hl. til en Værdi af 1,265,400 Kr. mod 42,400 Hl. værd 776,800 Kr. i 1891. Priserne var noget højere end i 1891.

For Tran har Konjunkturerne i 1892 stillet sig noget ugunstigere end i 1891, idet Priserne paa samtlige Sorter er gaaet ned, dog for den damprensede Medicintrans Vedkommende kun ubetydeligt, nemlig fra 45 Kr. pr. Hl. til 44⁵⁰ Kr. For Medicintran ellers er derimod Prisen gaaet ned fra 40⁵⁰ Kr. pr. Hl. til 30 Kr. og for blank Tran fra 34 Kr. til 27 Kr. osv. Mængden var i 1892 større end i det foregaaende Aar. Af samtlige Sorter exporteredes:

1888	202,000 Hl. til Værdi	5,610,000 Kr.
1889	207,000 — — —	5,727,000 —
1890	237,000 — — —	6,812,000 —
1891	182,000 — — —	5,954,000 —
1892	228,000 — — —	6,257,000 —

I de anførte Tal er indbefattet Hval- og Sæltran, hvoraf der i 1892 udførtes 79,352 Hl. til en Værdi af 1,944,100 Kr.

Udførselen af saltet Sild udgjorde:

1888	888,000 Hl. til Værdi	11,218,000 Kr.
1889	1,055,000 — — —	10,865,000 —
1890	829,000 — — —	10,314,000 —
1891	785,000 — — —	9,748,000 —
1892	1,102,000 — — —	9,726,000 —

Af de øvrige Fiskevarer fremhæves fersk Lax 1,135,000 Kr., fersk Makrel 112,000 Kr., fersk Sild 490,000 Kr., anden fersk Fisk 201,000 Kr. røget Sild 251,000 Kr., Ansjos 403,000 Kr., Hummer 370,000 Kr., Fiskeguano 854,000 Kr. m. m.

De 33 Mill. Kr., som ifølge det foran oplyste udgør den samlede Værdi for 1892 af andre norske Udførselsvarer end Fiskeprodukter og Trævarer (hvorunder ogsaa Træmasse og Cellulose med 11¹/₂ Mill. Kr. og Tændstikker med henved 1⁴/₅ Mill.), er

fordelt paa en stor Mængde tildels meget forskellig-
artede Genstande, hvoraf ingen endog kun tilnærmel-
sesvis kan maale sig med de nævnte to Hovedartikler,
men som dog for hvert Aar voxer baade i Antal og
Betydning. Følgende ere de Artikler, hvis Export-
værdi i et af Aarene 1890, 1891 og 1892 har over-
steget en halv Million Kroner:

	1890. Kr.	1891. Kr.	1892. Kr.
Papir og Pap.	1,778,000	2,370,000	2,841,000
Søm og Spiger.	3,333,000	3,457,000	2,745,000
Skind	2,527,000	2,691,000	2,606,000
Mælk, kondenseret	2,011,000	2,144,000	2,419,000
Margarine.	1,334,000	2,151,000	2,255,000
Uldne Varer	2,674,000	2,293,000	1,911,000
Bomuldsvarer.	1,316,000	1,087,000	1,193,000
Smør, almindeligt	380,000	663,000	952,000
Ertser og Malme	1,273,000	964,000	859,000
Skibe	332,000	656,000	841,000
Sten, huggen	819,000	744,000	821,000
Bøger	487,000	572,000	750,000
Kobber, raffineret, og gammelt Metal.	1,067,000	1,102,000	713,000
Saalelæder	641,000	600,000	707,000
Maskiner	535,000	468,000	649,000
Is	1,271,000	728,000	593,000
Konserver (Hermetik)	317,000	393,000	530,000
Glasvarer	591,000	481,000	443,000
Heste	557,000	415,000	390,000
Affaldsmel	709,000	923,000	349,000
Apatit	1,001,000	362,000	170,000
Havre, uformalet.	227,000	992,000	84,000

Af mindre Udførselsartikler, der i 1892 udgjorde
et Beløb af over 100,000 Kr., kan mærkes: Fugle og
andet Vildt, Rugmel, Karve, Øl, Bomuldsgarn, Reb-
slagerarbejde, Lin-, Hampe- og Jutevarer, Hvalbarder,
Gødning, Bundtmagerarbejde, Lin- og Rapsolie, Oxal-
syre, Hø, Lin- og Oliekager, Feldspat, Jod, Tagsten,

Porcelain, Rujern og gammelt Jern, Lamper samt Malerier.

Blandt de ovenfor særskilt nævnte Varer er, som det vil ses, en betydelig Del Industrifrembringelser. Her hidsættes en Oversigt over den samlede Udførsel af norske Industrifrembringelser (iberegnet bl. a. Træmasse, men ikke høvlet Trælast og heller ikke Medicintran eller andre Transorter):

1866—1867 gennemsnitlig	1,447,000	Kr.
1876—1877	—	10,215,000 —
1885	20,097,400	—
1886	21,159,500	—
1887	23,450,100	—
1888	26,684,300	—
1889	30,797,000	—
1890	32,394,200	—
1891	32,492,800	—
1892	33,234,200	—

A. P.-St.

